QVENTIN DURWARD

WALTER SCOTT

QVENTIN DURWARD

SUOMENTANUT

SUONIO

TOINEN KORJATTU PAINOS

PORVOO
WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

HELSINKI 1917
OSAKEYHTIÖ WEILIN & GÖÖS AKTIEBOLAG

I

VASTAKOHDAT

Kas tuonne, tuota taulua ja tuota,
ne kahden veljeksen on muotokuvat.
Hamlet.

Loppupuolella XV:tä vuosisataa saivat alkunsa ne tapaukset, jotka kohottivat Ranskan siihen peloittavaan mahtavuuteen, mikä siitä lähtien on aika ajottain herättänyt muiden Euroopan kansojen kateutta tätä valtakuntaa kohtaan. Ennen tätä aikakautta oli Ranskan ollut pakko taistella itsenäisyytensä puolesta englantilaisia vastaan, jotka omistivat sen parhaimmat maakunnat; ja tähteet saatiin pelastetuiksi töintuskin vieraan vallan alta kuninkaitten viimeisillä voimanponnistuksilla sekä kansan urhoudella. Tämä vaara ei kuitenkaan ollut ainoa. Ruhtinaat, joiden käsissä olivat kruunun suuret läänitysmaat, varsinkin Burgundin sekä Bretagnen herttuat, olivat irtaantuneet läänitysvelvollisuuksistaan siinä määrin, että he epäilyksettä, mitättömimmästäkin syystä, nousivat aseihin läänitysherraansa ja hallitsijaansa, Ranskan kuningasta vastaan. Rauhankin aikoina he hallitsivat alusmaitansa kuin itsenäiset valtiaat ainakin; ja Burgundin herttuasuku, jonka hallussa oli samanniminen maakunta sekä Flanderin ihanin ja rikkain osa, oli niin mahtava, ettei se missään suhteessa, yhtä vähän loiston kuin voiman puolesta, jäänyt kuninkaallisesta suvusta jäljelle.

Seuraten näiden suurien läänitysherrojen esimerkkiä jokainen pienikin kruunun vasalli anasti itselleen niin paljon valtaa kuin suinkin riippuen siitä, miten kaukana

hänen läänitysmaansa sijaitsivat kuninkaasta, miten laajat ne olivat ja miten vahvat hänen linnansa; ja nämät nurkkatyrannit, joita ei enää saatu taipumaan lain alle, harjoittivat rankaisematta sortoa ja julmuutta, jommoista ei olisi voinut mahdolliseksikaan uskoa, mennen kiihkossaan kaikkien rajojen yli. Auvergnessä yksin oli, virallisen ilmoituksen mukaan, neljättä sataa omavaltaista aatelisjunkkaria, joille sukurutsaus, murha ja ryöstö olivat aivan tavallisia, jokapäiväisiä tekoja.

Paitsi näitä oli vielä eräs rasitus olemassa, jonka ranskalaisten ja englantilaisten väliset pitkälliset sodat olivat synnyttäneet, ja sekin enensi suuresti tämän häviölle joutuneen valtakunnan kurjuutta. Suuria komppanioihin järjestyneitä sotajoukkoja, jotka päälliköt itse olivat valinneet urhoollisimmista ja onnellisimmista retkeilijöistä, oli kerätty Ranskan eri osissa kaikkien muiden maiden viimeisistä hylyistä. Nämät palkkasotamiehet vuokrasivat miekkansa määrätyksi ajaksi sille, joka paraiten maksoi; ja milloin tämmöistä sotapalvelusta ei ollut tarjona, kävivät he omin päin sotaa, valloittaen linnoja ja torneja itselleen turvapaikoiksi, ottaen vankeja ja päästäen ne lunnaita vastaan taas vapaiksi, vaatien veroa suojattomilta kyliltä sekä niiden ympäristöiltä, ja harjoittaen kaikenlaista rosvoutta, josta he olivatkin saaneet sopivan nimensä Tondeurs ja Ecorcheurs s. o. *Raastajat* ja *Nylkyrit*.

Kesken tätä valtiollisen tilan häiriöstä syntynyttä kauhistusta ja kurjuutta vallitsi alhaisempien aatelisherrojen samoinkuin myös ylhäisten ruhtinasten hoveissa ääretön tuhlaavaisuus; ja heidän käskyläisensäkin, herrojen esimerkkiä noudattaen, tuhlasivat rahvaalta ryöstetyt varat raakaan, joskin loistavaan prameuteen. Molempien sukupuolien keskinäisessä seurustelussa oli romanttinen ja ritarillinen kohteliaisuus vallalla — kuitenkin sitä sangen usein tahrasi hillitön irstaisuus; vaeltavien ritarien puhetapaa käytettiin yhä vielä, ja heidän menojansa noudatettiin, joskin kunniallisen rakkauden ja armeliaisuuden töitten puhdas henki, jota ritarillisuus vaati, ei enää hillinnyt eikä hyvittänyt sen mukana seuraavia hullutuksia. Jokaisessa pienessäkin hovissa tarjona olevat

turnajaiset, huvitukset ja juomapidot houkuttelivat Ranskaan kuljeksivia seikkailijoita; ja sinne tultuaan he saivat enimmäkseen tilaisuuden käyttää tuimaa uljuuttansa ja hurjaa seikkailuhaluansa urhotöihin, joihin heillä onnellisemmassa kotimaassansa ei olisi ollut tilaisuutta.

Tällä aikakaudella, ikäänkuin pelastaakseen ihanan Ranskan valtakunnan monellaisista uhkaavista vaaroista, nousi horjuvalle valtaistuimelle Ludvig XI, joka, joskin hän luonteeltaan oli paha, ponnisti ja taisteli aikakauden paheita vastaan ja teki niistä suuressa määrin lopun — samoinkuin vanhoissa lääkärikirjoissa sanotaan, että luonteeltaan vastakkaiset myrkyt tuhoavat toinen toisensa voiman.

Vaikka Ludvigiltä ei puuttunutkaan rohkeutta ryhtyä moniin hyödyllisiin ja valtiolle tarpeellisiin yrityksiin, niin ei hänessä ollut vähimmässäkään määrässä sitä romanttista rohkeutta eikä sen mukana tavallisesti seuraavaa ylpeyttä, joka vielä jatkaa taistelua kunnian vuoksi, joskin kaikki etu on jo saavutettu. Ludvig oli kylmäverinen, kavala ja omaa etuansa silmällä pitävä, hän uhrasi kaikki, sekä ylpeytensä että himonsakin, jos ne olivat sen esteenä. Huolellisesti hän salasi todelliset tunteensa ja aikomuksensa kaikilta, jotka pyrkivät hänen lähelleen, ja usein kuultiin hänen sanovan, että osatakseen hallita täytyi kuninkaan osata teeskennellä ja että hän puolestansa, jos hän huomaisi lakkinsa saaneen selvän hänen salaisuuksistaan, paiskaisi heti sen tuleen. — Ei kukaan mies hänen omana aikakautenaan tai minään muunakaan aikana ole paremmin osannut käyttää toisten ihmisten heikkouksia hyväkseen eikä välttää sitä vaaraa, että hän tunnustamalla omia heikkouksiaan olisi luopunut jostain toisen hyväksi.

Luonteeltaan hän oli kostonhaluinen ja julma, vieläpä siinä määrin, että hänellä oli huvia niistä kuolemantuomioista, joita hänen käskystään tuhka tiheään pantiin toimeen. Mutta jollei mikään armeliaisuuden puuska koskaan viekoitellutkaan häntä armahtamaan, milloin hän vaaratta saattoi julistaa kuolemantuomion, niin eipä myöskään kostonhimo koskaan kiihoittanut häntä ennenaikaiseen väkivaltaan. Harvoin hän karkasi saaliinsa

kimppuun, ennenkuin se oli varmaan saavutettavissa tai ennenkuin pelastuksesta ei voinut olla enää mitään toivoa; ja hän salasi niin taitavasti hankkeensa, että tavallisesti vasta niiden onnistuminen ilmaisi maailmalle, mitä asiaa hän oli ajanut.

Samalla lailla Ludvigin itaruuskin siirtyi silmäänpistävän tuhlaavaisuuden tieltä, milloin joku hänen kanssaan riidassa olevan hallitsijan suosikeista tai ministereistä oli lahjottava uhkaavan päällekarkauksen välttämiseksi tai häntä vastaan solmitun liiton rikkomiseksi. Hän oli taipuvainen irstaisuuteen ja huvitteluun; mutta yhtä vähän kaunottaret kuin metsästyskään, vaikka molemmat olivatkin hänen mielihimojansa, saivat koskaan häntä houkutelluksi laiminlyömään yleisiä asioita tai valtakunnan toimia. Hän oli hyvä ihmistuntija, jonka taidon hän oli hankkinut itselleen yksityiselämässä, mihin hän usein otti osaa; ja vaikka hän olikin luonteeltaan ylpeä ja röyhkeä, hän vähääkään epäröimättä ja välittämättä yhteiskunnan säätyeroituksista, mitä siihen aikaan pidettiin hämmästyttävän luonnottomana, korotti alhaissäätyisiä miehiä kaikkein tärkeimpiin toimiin, osasipa heitä niinkin hyvin valita, että hän sangen harvoin pettyi heidän avujensa arvioimisessa.

Sittenkin ilmeni muutamia ristiriitaisuuksia tämän viekkaan ja taitavan kuninkaan mielenlaadussa; sillä ihmisen luonne on harvoin johdonmukainen. Vaikka hän itse olikin kavalin ja valheellisin ihmisistä, aiheutuivat muutamat kaikkein pahimmat hairahdukset hänen elämässänsä siitä, että hän liian hätäisesti oli luottanut toisten ihmisten rehellisyyteen ja kunniallisuuteen. Tämmöiset hairahdukset, milloin niitä sattui, näyttivät johtuneen liiankin viekkaasta vehkeilemisestä, jolloin Ludvig oli ollut osoittavinaan järkähtämätöntä luottamusta niitä kohtaan, joita tahtoi pettää; sillä tavallisesti hän käytöksessään oli niin arka ja epäluuloinen kuin suinkin joku tyranni, joka koskaan on elänyt maan päällä.

Huomauttakaamme vielä kahta seikkaa, jotta saisimme täydellisen käsityksen tästä hirvittävästä miehestä, joka seisoi aikansa raakojen ritarillisten hallitsijain keskellä niinkuin vartija petojen parissa, joka suurem-

malla viisaudellaan ja valtiotaidollaan, jakelemalla ruokaa ja kurittamalla viimein masentaa valtansa alaisiksi ne, jotka, jolleivät hänen juonensa olisi heitä voittaneet, olisivat suuremmalla voimallaan repineet hänet palasiksi.

Toinen näistä seikoista oli Ludvigin ääretön taikausko, jolla vitsauksella Jumala usein rankaisee niitä, jotka eivät ota korviinsa uskonnon käskyjä. Pahoista töistä aiheutuvia omantunnonvaivojaan ei Ludvig koskaan koettanutkaan tukahduttaa luopumalla Machiavellin-tapaisista viekkaista vehkeistänsä, vaan yritti, joskin turhaan, asettaa ja vaientaa tätä tuskaa taikauskoisilla, ulkonaisilla tempuilla, ankaralla ruumiinkidutuksella sekä ylen runsailla lahjoilla papistolle. Toinen omituisuus hänen mielenlaadussaan, joka joskus esiintyy edellisen rinnalla, oli halu antautua halveksittaviin huvituksiin sekä mässäämiseen alhaisten ihmisten kanssa. Vaikka hän oli viisain tai ainakin viekkain aikansa kuninkaista, hän kuitenkin mielellään oleskeli raa'assa seurassa, ja ollen itse sukkelasuinen, hän suuremmalla innolla, kuin mitä hänen mielenlaatunsa muista puolista olisi saattanut arvata, otti seuroissa osaa leikki- ja kokkapuheisiin; olipa hänellä tapana sekaantua lystillisiin rakkausseikkailuihinkin alhaisen väestön kanssa, osoittaen silloin avosydämisyyttä, joka ei ollenkaan sopinut hänen tavalliseen umpimieliseen ja epäluuloiseen luonteeseensa; ja hän oli niin mieltynyt tällaiseen talonpoikaiseen ritarillisuuteen, että hän painatti koko joukon näitä seikkoja koskevia lystikkäitä ja irstaisia juttuja kirjaan, jonka kirjojen kokoilijat hyvinkin tuntevat ja jonka *alkuperäinen* painos on heidän silmissänsä (muiden mielestä se on varsin sopimaton) sangen kallisarvoinen.

Tämän kuninkaan välityksellä, jolla oli näin voimakas ja älykäs, joskin sangen inhottava mielenlaatu, oli Jumala, jonka kädessä myrsky yhtä hyvin kuin hiljainen, hieno sade on välikappaleena, päättänyt palauttaa suurelle Ranskan kansalle järjestetyn hallitusmuodon, mikä siihen aikaan, jolloin Ludvig peri kruunun, oli melkein aivan kadoksissa.

Ennen kuninkaaksi tuloansa olivat Ludvigin huonot puolet paljon enemmän kuin hyvät tulleet esille. Hänen

ensimäinen vaimonsa, Skotlannin Margareta, kuoli juoruavien kielten myrkyttämänä puolisonsa hovissa, jossa, jollei Ludvig itse olisi niitä yllyttänyt, ei sanallakaan olisi soimattu suloista, vääryyttä kärsivää prinsessaa. Ludvig oli ollut kiittämätön ja kapinallinen poika, kerran hän oli ottanut osaa salaliittoon isänsä vangitsemiseksi, toisella kertaa hän oli ilmisodassa häntä vastaan. Edellisen rikoksensa tähden hänet oli lähetetty pois hovista kruununperilliselle kuuluvaan Dauphinén maakuntaan, jota hän suurella taidolla hallitsi; jälkimäisen vuoksi hänet ajettiin maanpakolaisuuteen, hänen täytyi turvautua Burgundin herttuan sekä hänen poikansa armoon, melkeinpä armeliaisuuteen, ja nauttien heidän vieraanvaraisuuttaan, jota hän sittemmin sangen huonosti palkitsi, hän eli heidän luonaan isänsä kuolemaan, vuoteen 1461, saakka.

Heti hallituksensa alussa oli Ludvigin vähällä kukistaa eräs liitto, johon Ranskan suuret läänitysherrat, Burgundin herttua tai oikeammin hänen poikansa, Charolois'n kreivi sen etupäässä, olivat häntä vastaan yhtyneet. He keräsivät suuren sotavoiman ja piirittivät Parisin; taistelu, jonka ratkaisu oli sangen epämääräinen, tapahtui pääkaupungin muurien edustalla, ja kuningasvalta Ranskassa huojui perikadon partaalla. Tällaisissa tilaisuuksissa käy tavallisesti siten, että älykkäämpi taistelijoista saavuttaa todellisen hyödyn, vaikkei hän ehkä voittaisikaan itse sotakunniaa. Ludvig, joka oli osoittanut suurta miehuutta Montlheryn tappelussa, osasi ratkaisematta jäänyttä taistelua käyttää edukseen ikäänkuin voitto olisi täydelleen kallistunut hänen puolelleen. Hän vältti ratkaisua, kunnes viholliset olivat luopuneet piirityksestä, ja oli niin sukkela kylvämään eripuraisuuden siemeniä noiden suurten herrojen väliin, että heidän »yhteistä etua tarkoittava» liittonsa — siksi he sitä nimittivät, vaikka se todenteolla tarkoittikin Ranskan kuninkaanvallan masentamista — hajosi eikä koskaan enää ilmestynyt yhtä peloittavassa muodossa. Tästä ajasta alkain Ludvig, jonka York- ja Lancaster-sukujen keskinäiset sodat olivat vapauttaneet kaikesta Englannin puolelta uhkaavasta vaarasta, työskenteli useampia vuosia kovasydämisenä,

mutta silti taitavana lääkärinä, parannellen valtakuntansa haavoja, tai, oikeammin sanoen, estäen milloin miedommilla lääkkeillä, milloin tulella ja miekalla syvemmälle syöpymästä niitä kuolemaa uhkaavia tauteja, jotka rasittivat valtakuntaa. Vapaakomppaniojen rosvoilua sekä aatelisherrojen häikäilemättömiä sortotöitä hän koetti hillitä, koska hän ei voinut hävittää niitä kokonaan; ja alati ottaen tilaisuudesta vaarin hän vähä kerrallaan anasti itselleen yhä enemmän valtaa tai vähensi niiltä, jotka olivat hänelle haitaksi.

Kuitenkin epäilykset ja vaarat ympäröivät yhä Ranskan kuningasta. »Yhteis-edun» liittokunnan jäsenet olivat, joskaan ei enää yksissä neuvoin, niin sittenkin yhä vielä olemassa, ja se saattoi niinkuin kärvennetty käärme jälleen yhdistää jäsenensä ja tulla vaaralliseksi. Mutta paljoa pelottavampi oli vielä Burgundin herttuan yhä paisuva valta, hän kun siihen aikaan oli Euroopan mahtavimpia hallitsijoita, jonka herttuakunnan arvoa hänen riippuvaisuutensa Ranskan kruunusta ei suurestikaan alentanut.

Kaarle, liikanimeltään Rohkea — tai pikemmin Uhkarohkea, sillä hänen miehuutensa oli hurjuuden ja raivoisuuden sukua — oli silloin perinyt Burgundin herttuakruunun, jonka hän kernaasti olisi muuttanut kuninkaalliseksi ja itsenäiseksi. Tämän herttuan luonne oli kaikissa suhteissa Ludvig XI:n luonteen vastakohta.

Jälkimmäinen oli kylmäverinen, varovainen ja viekas; hän ei koskaan jatkanut toivottomaksi käynyttä hanketta, mutta hän ei myös koskaan luopunut mistään hankkeesta, jonka menestyksestä oli toivoa, vaikkapa kuinka kaukaisessa tulevaisuudessa tahansa. Herttuan mielenlaatu oli aivan toinen. Hän syöksyi vaaraan, siksi että hänen mielensä teki vaaroihin, hän etsi vaikeuksia, siksi että hän niitä halveksi. Ludvig ei koskaan uhrannut omaa etuansa himonsa vuoksi; Kaarle sensijaan ei koskaan uhrannut himoansa eipä edes oikkuansakaan minkään muun asian tähden. Vaikka he olivat läheistä sukua toisilleen ja vaikka herttua sekä hänen isänsä olivat tarjonneet Ludvigille turvaa hänen ollessaan kruununperillisenä maanpakolaisuudessa, niin vallitsi kuitenkin heidän välillään

molemminpuolinen ylenkatse ja viha. Burgundin herttua halveksi kuninkaan varovaista menettelyä valtioasioissa ja arveli miehuuden puutteeksi, kun Ludvig liittojen, ostojen sekä muiden tämmöisten mutkien avulla koetti hankkia itselleen etuja, joita herttua hänen asemassaan olisi anastanut ase kädessä. Samalla hän myös vihasi kuningasta sen kiittämättömyyden vuoksi, jolla tämä oli ennen saatua hyvyyttä palkinnut, sekä niiden soimausten ja syytösten tähden, joita Ludvigin lähettiläät, vanhan herttuan ollessa vielä elossa, olivat heittäneet hänelle vasten silmiä; mutta vielä enemmän hän vihasi Ludvigia siitä syystä, että tämä salaa avusti Ghent'in, Lüttich'in ja muiden suurten Flanderin kaupunkien vastahakoisia porvareita. Nämät rauhattomat kaupungit, jotka olivat arat etuoikeuksistaan ja ylpeät rikkaudestaan, nousivat usein kapinaan läänitysherrojansa, Burgundin herttuoita vastaan, ja saivat silloin aina salaista apua Ludvigin hovista; sillä tämä käytti aina jokaista tilaisuutta hyväkseen herättääkseen rauhattomuutta liian mahtavaksi paisuneen vasallinsa alusmaissa.

Herttuan ylenkatsetta sekä vihaa palkitsi Ludvig yhtä tulisella ylenkatseella ja vihalla, vaikka hän salasikin tunteensa paksumman peitteen alle. Mahdotonta oli niin teräväjärkisen miehen olla halveksimatta tuota jäykkää itsepäisyyttä, joka ei koskaan luopunut aikeestansa, vaikka asian jatkaminen olisi näyttänyt miten turmiolliselta hyvänsä, taikka tuota päätöntä hurjuutta, joka ryntäsi eteenpäin, hetkeäkään arastelematta, vaikka millaisia esteitä olisi tullut vastaan. Mutta kuninkaan viha Kaarlea kohtaan oli vielä tätä ylenkatsettakin kiihkeämpi, ja hänen ylenkatseensa ja vihansa olivat sitäkin tulisemmat, kun niihin yhtyi myös pelkoa; sillä Ludvig tiesi, että hullun härän päällekarkaus — sellaiseen hänellä oli tapana verrata Burgundin herttuaa — aina oli hirvittävä, vaikka härkä ryntäisikin päälle silmät ummessa. Eikä kuningas pelännyt vain Burgundin alusmaitten rikkautta, niiden sotaisien asukasten sotataitoa ja väestön paljoutta, vaan olipa myös niiden johtajalla itsellään persoonallisia ominaisuuksia, jotka herättivät pelkoa. Hän oli uljaista uljain, ja hänen uljuutensa kiihtyi usein hurjuuden rajalle

asti, vieläpä senkin yli; hän tuhlasi rahoja ympärilleen; hovinsa, persoonansa, palvelijainsa suhteen hän rakasti komeutta, noudattaen siinä Burgundin suvun ikivanhoja loistavia tapoja. Sen vuoksi pyrkivät Kaarle Rohkean palvelukseen kaikki tulisielut, jotka hänessä tapasivat kaltaisensa; Ludvig ymmärsi liiankin hyvin, mitä kaikkea sellainen rohkeitten seikkailijoiden parvi saattoi yrittää ja saada aikaan luonteeltaan niin hillittömän päällikön johtamana.

Olipa vielä lisäksi eräs seikka, joka kiihdytti Ludvigin vihaa tätä ylen mahtavaksi paisunutta vasallia vastaan; hän oli hänelle kiitollisuudenvelassa, jota hän ei aikonut koskaan maksaa; hänen oli usein täytynyt asioidessaan hänen kanssaan jättää aikeittensa täyttäminen toistaiseksi; vieläpä hänen oli täytynyt kärsiä kiivaita hävyttömyyden puuskia, jotka olivat häpäiseviä hänen kuninkaalliselle arvolleen, saamatta kohdella häntä muuna kuin »rakkaana Burgundin serkkuna».

Tämä kertomus alkaa vuoden 1468:n paikkeilla, jolloin heidän vihansa oli kiihkeimmillään, vaikka sinä hetkenä, niinkuin usein tapahtuu, epäiltävä ja ulkokullattu välirauha vallitsikin heidän keskenään. Ensimäinen esiintyvä henkilö ei tosin säädyltään eikä arvoltaan ole sellainen, että hänen luonteensa kuvaamiseen luulisi tarvittavan näin pitkiä selityksiä kahden mahtavan hallitsijan keskinäisestä suhteesta. Mutta suurten herrojen himot, heidän riitansa ja sovintonsa vetävät pyörteisiinsä kaikkien heitä lähellä olevien kohtalot; ja me saamme nähdä, jouduttuamme pitemmälle tässä kertomuksessa, että tämä johdanto oli tarpeellinen voidaksemme oikein käsittää sen henkilön historiaa, jonka onnenvaiheista nyt tulee puhe.

II

MATKAMIES

No, maailma on osterisimpukka,
jonka miekallani avaan.

Vanha Pistol.

Ihanana suvi-aamuna, ennenkuin päivä vielä oli ruvennut paahtamaan ja kaste yhä ilmaa virkisti, täyttäen sen hyvillä tuoksuilla, läheni koillisesta päin tuleva nuorukainen pientä jokea tai pikemmin leveänläistä puroa, joka laskee vetensä Cher-jokeen; se sijaitsi likellä kuninkaallista Plessis-les-Tours linnaa, jonka mustat, moninkertaiset varustukset näkyivät taustalla, linnaa ympäröivän avaran metsän yli. Tämä metsä oli kuninkaallinen, aidattu puisto, jommoisia keskiajan latinankielellä nimitettiin plexitiumeiksi ja joiden mukaan sangen moni kylä Ranskassa on saanut Plessis-nimensä. Tätä nyt puheena olevaa linnaa ja kylää mainittiin nimellä Plessis-les-Tours, eroitukseksi muista samannimisistä; se seisoi noin kahden peninkulman päässä eteläänpäin kauniista Tours'in kaupungista, Touraine-maakunnan muinaisesta pääkaupungista, keskellä sitä viljavaa alankoa, jota on kehuttu Ranskan kasvitarhaksi.

Puron toisella rannalla, vastapäätä sitä paikkaa, jota matkalainen läheni, oli kaksi miestä, jotka, hartaasti keskenään puhellen, näyttivät aika ajoittain tarkastavan hänen kulkuansa; sillä koska he seisoivat paljon korkeammalla paikalla, saattoivat he jo jokseenkin kaukaa huomata hänet.

Nuori matkamies saattoi olla noin yhdeksäntoistavuotias tai lähes kahdenkymmenen; hänen kasvonsa ja koko olentonsa, jotka olivat hyvin miellyttävät, osoittivat, ettei hän ollut kotoisin siitä maasta, missä hän nyt kulki. Hänen lyhyt harmaa takkinsa ja housunsa olivat pikemmin Flanderin kuin Ranskan kuosin mukaiset, ja keikarimainen sininen lakki, johon oli pistetty rautatammen vesa sekä kotkan sulka, oli jo siihen aikaan tunnettu skotlantilaiseksi päähineeksi. Hänen pukunsa oli sangen sievä ja huolellinen, mistä kävi selville, että nuorukainen

itsekin tiesi olevansa varsin pulska. Selässään hänellä oli laukku, joka näkyi sisältävän muutamia tarpeellisia kaluja, vasemmassa kädessä haukkakinnas, vaikkei hän kantanutkaan semmoista jahtilintua, ja oikeassa kädessään hän piti vahvaa metsämiehen keihästä. Vasemmalta olkapäältä riippui ommeltu olkavyö, kannattaen pientä purppuranpunaista samettista laukkua, jommoisissa siihen aikaan korkeasukuiset metsästäjät säilyttivät haukkansa eväitä ynnä muitakin tähän niin suosittuun pyyntilajiin kuuluvia kaluja. Toiselta olalta riippui vielä toinenkin vyö metsäpuukon kantimena. Senaikuisten tavallisten saappaitten sijasta hänellä oli metsäkauriinnahkaiset pieksut jalassa.

Vaikka hänen vartalonsa ei ollut vielä varttunut täyteen miehuuteensa, oli hän pitkä ja rivakka, ja hänen kevyt käyntinsä todisti, että jalkaisin vaeltaminen oli hänelle pikemmin huvia kuin vaivaa. Hänen ihonsa oli vaalea, joskin ulkomaan aurinko tai kenties myös alinomainen ulkoilmassa oleskelu omassa maassa oli johonkin määrin ahavoittanut kasvot ja antanut niille ruskeamman vivahduksen.

Hänen kasvojensa ilme, vaikkeivät piirteet olleetkaan aivan säännölliset, oli suora, rehellinen ja miellyttävä. Hymy, joka näytti lähtevän onnellisesta, iloa sykähtelevästä sydämestä, paljasti silloin tällöin hänen tasaiset ja valkoiset hampaansa, ja hänen kirkas, sininen ja iloinen katseensa vilkui jokaiseen eteen sattuvaan esineeseen, ilmaisten hyvänsävyisyyttä, keveää mieltä ja lujuutta.

Hän otti vastaan ja vastasi eri tavalla niiden harvojen matkalaisten tervehdyksiin, jotka noina vaarallisina aikoina kulkivat tietä pitkin, aina sen mukaan keitä he olivat. Kuljeksiva peitsimies, puoleksi sotamies, puoleksi rosvo, mittaili nuorukaista silmillään, ikäänkuin punniten, kumpiko olisi suurempi: toivottava saalis, vai pelättävä vastarinta; ja hän huomasi nuorukaisen pelottoman silmäniskun puhuvan niin selvästi jälkimäisen puolesta, että hänen ryöstötuumansa vaihtui yrmeäksi tervehdykseksi: »Hyvää päivää, kumppani!» — johon nuori skotlantilainen vastasi yhtä rohkealla, vaikka iloisemmalla äänellä. Vaeltava toivioretkeläinen tai kerjäläismunkki

vastasi hänen kunnioittavaan tervehdykseensä isällisellä siunauksella; ja mustasilmäinen talonpoikaistyttö vilkaisi hänen jälkeensä vielä kauan aikaa sen jälkeen kun he olivat sivuuttaneet toisensa ja naurusuin vaihtaneet hyvää päivää. Sanalla sanoen, koko hänen ulkomuodossaan oli jotakin viehättävää, jota ei helposti voinut olla huomaamatta ja joka johtui hänen rohkeasta suoruudestaan ja hyvänsävyisyydestään sekä vilkkaista silmistään ja kauniista muodostaan ja ruumiinrakennuksestaan. Koko hänen olentonsa näytti ilmaisevan, että hän aloitti elämänretkensä pelkäämättä niitä vastuksia, joita sillä tiellä on yllin kyllin, ja että hänellä, lukuunottamatta vilkasta mieltään sekä rohkeata sydäntään, oli sangen vähän apukeinoja, joilla taistella noita elämän vastuksia vastaan. Mutta juuri tämmöisiin luonteisiinhan nuoriso helpoimmin mieltyy, ja niitä kokenut vanhuskin kohtelee suosiolla sekä säälivällä myötätunnolla.

Kauan aikaa olivat jo nuo molemmat miehet, jotka seisoivat matkalaisen ja linnan välisen puron toisella rannalla, nähneet kysymyksessä olevan nuorukaisen; mutta kun hän yhtä kepein askelin kuin lähteellä käyvä metsäkauris astui louhikkorannalta alas veden partaalle, sanoi nuorempi katselijoista toiselle: »Tuo on se mies — tuo on se mustalainen! Jos hän yrittää kahlata ylitse, niin on hän mennyttä miestä — vesi on korkealla ja kahlamopaikka liian syvä.»

»Anna hänen itse ottaa siitä selvä, naapuri», virkkoi vanhempi mies; »siten hän kenties säästyy hirsipuusta ja vanha puheenparsi käynee perättömäksi.»

»Minä tunnen hänet tuosta sinisestä lakista», sanoi toinen, »sillä en näe hänen kasvojansa. — Kuulkaas, herra — hän huhuilee tiedustellakseen, onko vesi syvä.»

»Ei mikään ole sen parempaa maailmassa kuin oma kokemus», vastasi toinen, »antaa vain hänen itsensä koettaa.»

Sillä välin nuorukainen, joka oletti, kun ei häntä millään lailla estetty, toisten vaitiolollaan häntä kehoittavan, astui veteen, viivähtäen vaan sen verran, että sai pieksunsa jalasta. Samassa vanhempi mies kuitenkin kehoitti häntä olemaan varoillaan, lisäten sitten hiljai-

semmalla äänellä kumppanillensa seuraavat sanat: »Mortdieu *), naapuri, sinäpä olet erehtynyt — eipä tuo olekaan mustalais-lörppö.»

Mutta varoitus tuli liian myöhään. Tai ehkäpä nuorukainen ei sitä kuullut tai ei voinut sitä enää käyttää hyväkseen, jouduttuaan jo syvään virtaan. Vähemmän rivakalle ja taitavalle uijalle olisi varma kuolema ollut tarjona, sillä puro oli sekä syvä että virtava.

»Pyhä Anna auttakoon! Onpa tuo kelpo poika», virkkoi vanhempi miehistä. »Riennäppäs, naapuri, erehdystäsi korjaamaan sillä, että autat häntä, jos vain voit. Hän kuuluu sinun omaan laumaasi — jos vanhat sananlaskut vielä pitävät paikkansa, niin ei hän veteen kuole.»

Nuori matkamies ui todellakin niin voimakkaasti ja ponnisteli niin lujasti aaltoja vastaan, että virta, vaikka se olikin kova, ei saanut häntä temmatuksi paljoa alemmaksi tavallista maallenousupaikkaa.

Juuri silloin kiiruhti nuorempi tällä puolella puroa olevista miehistä täyttä juoksua alas rantaan apuun, ja toinen seurasi hitaammin perässä, virkkaen itsekseen, kun hän tuli lähemmäksi: »Tiesinpä minä, ettei tuo nuori poika veteen hukkuisi. — Pyhä Neitsyt! johan hän on päässyt maalle ja tarttuu sauvaansa! — Jollen kiiruhda, niin hän antaa naapurilleni löylytyksen ainoasta avustuksesta, minkä olen nähnyt hänen antavan tai ainakin aikovan antaa koko elämässään.»

Syytä olikin pelätä, että seikkailu päättyisi tällä tavalla, sillä pulska skotlantilainen oli jo heittänyt nuoremmalle, apuun rientävälle samarialaiselle vasten silmiä seuraavat vihaiset sanat: »Sinä ihmistapoja tuntematon koira! Miksi et vastannut, kun huusin, saadakseni tietää, sopiiko kahlata siitä paikasta yli? Paha henki vieköön, mutta kylläpä minä sinulle opetan, miten sinun toisten tulee kohdella vieraita ihmisiä!»

Näin puhuen hän teki sauvallaan tuollaisen uhkaavan tempun, jota ranskalainen nimittää nimellä le moulinet (mylly) siitä syystä, että siinä, sauvaa keskikohdasta kiinni pitäen, keikahutellaan sen molempia päitä joka

*) Ranskalainen kirous.

haaralle, aivankuin tuulimylly pyörittää siipiään. Hänen vastustajansa, nähdessään itseään näin uhattavan, tempasi miekkansa, sillä hän oli niitä, jotka kaikissa tilanteissa ovat kerkeämmät tekoon kuin puheeseen. Mutta hänen maltillisempi kumppaninsa, joka samassa joutui paikalle, käski hänen hillitä itseään, ja kääntyen sitten nuorukaisen puoleen, hän moitti häntä liiasta hätäisyydestä antautuessaan paisuneen puron valtaan, sekä liiasta tuittupäisyydestä ruvetessaan tappelemaan hänelle apuun kiiruhtavan miehen kanssa.

Nuorukainen, kuultuaan nämät moitteet vanhanpuoleisen ja kunnioitettavan näköisen miehen suusta, laski heti aseensa maahan ja sanoi pahoittelevansa, jos syyttä oli heistä pahaa ajatellut; mutta hänestä oli todellakin näyttänyt siltä, että he säästämällä ajallaan puhuttua varoitusta olivat saattaneet hänen henkensä vaaraan, eikä sellainen toki sopinut kunnon miehille ja hyville kristityille, vielä vähemmän kunniallisille porvareille, jommoisia he näyttivät olevan.

»Poikaseni», virkkoi vanhempi mies, »sinä näytät murteestasi ja ulkomuodosta päättäen olevan muukalainen; ja pitäisipä sinun muistaa, ettei ole meidän yhtä helppo ymmärtää sinun murrettasi kuin kenties sinun laskea sitä suustasi.»

»No, hyvä isä», vastasi nuorukainen, »enpä minä liioin välitäkään tuosta kylvystä, joka tuli minun osakseni, ja mielelläni suon teille anteeksi sen, että osittain olitte siihen syypäät, kunhan tahdotte vain neuvoa minulle jonkin paikan, missä saisin vaatteeni kuivatuiksi; sillä muuta pukua minulla ei ole, ja tuleehan minun toki pitää se hiukan siivona.»

»Keiksi sinä meitä sitten arvelet, poikaseni?» sanoi vanhempi miehistä, vastaten kysymykseen kysymyksellä.

»Varakkaisi porvareiksi epäilemättäkin», sanoi nuorukainen; »tai, maltas — te, herra, saatatte olla rahanvaihtaja tai viljakauppias; ja tuo mies tuossa on teurastaja tai karjakauppias.»

»Kohdalleenpa sinä osasitkin arvata meidän avumme», virkkoi vanhempi mies hymyillen. »Minä virassani saan tosiaankin käsitellä niin suuria rahasummia kuin suinkin,

ja naapurini virkatoimet ovat tavallansa teurastajan työn sukua. Ja mitä sinun vaatteittesi kuivattamiseen tulee, niin koetamme sinua auttaa. Mutta ensiksi meidän pitää saada tietää, kuka sinä olet ja minne aiot; sillä nykyään maantiet ovat täynnä matkalaisia, sekä jalkamiehiä että ratsastajiakin, joilla on kaikkea muuta kuin rehellisyyttä ja Jumalan pelkoa mielessänsä.»

Nuorukainen loi taas terävän, läpitunkevan katseen puhujaan sekä hänen vaitiolevaan kumppaniinsa, ikäänkuin epäillen, tokko he puolestaan ansaitsivat sen luottamuksen, jota he vaativat; ja hänen tarkastuksensa tulos oli seuraava.

Vanhempi ja vaatetukseltaan sekä muulta ulkomuodoltaan merkillisempi miehistä oli senaikuisen kauppiaan tai puodin-isännän näköinen. Hänen takkinsa, housunsa sekä viittansa olivat kaikki mustat, mutta niin kuluneet, että teräväjärkinen nuori skotlantilainen arveli tämmöisissä vaatteissa kävijän varmaan olevan joko upporikkaan tai perin köyhän, joista edellinen oletus kuitenkin oli luultavampi. Puku oli kuosiltaan tiukka ja lyhyt, jommoista vaatepartta siihen aikaan ei pidetty aatelismiesten eikä parempien porvarienkaan arvonmukaisena, sillä heillä oli tavallisesti leveät, säären keskikohtaa alemmaksi ulottuvat kauhtanat.

Tämän miehen ulkomuoto oli osaksi miellyttävä, osaksi vastenmielinen. Vaikka kasvojen piirteet olivat syväryppyiset, posket laihat, silmät kuopillaan, ilmaisi kuitenkin miehen katse veitikkamaisuutta ja leikillisyyttä, joka soveltui nuoren retkeilijän omaan mielenlaatuun. Mutta näissä samoissa syväkuoppaisissa silmissä, joita paksut, mustat kulmakarvat varjostivat, oli myös jotakin käskevää ja tylyä. Kenties tätä vaikutusta lisäsi vielä matala puuhkalakki, joka oli syvälle otsaan painettu ja tummensi vielä sitä varjoa, jonka alta silmät tirkistelivät esiin. Varmaa on kumminkin, että nuoren muukalaisen oli vaikea mielikuvituksessaan saada noita silmiä sopimaan muun ulkomuodon halpuuden kanssa yhteen. Miehen lakki varsinkin, jossa kaikki vähänkin arvokkaammat ihmiset käyttivät kulta- tai hopeasolkea, oli koristettu huonolla lyijyisellä Neitsyt Maarian kuvalla,

jommoisia köyhänpuoleiset toivioretkeläiset toivat mukanaan Lorettosta.

Hänen kumppaninsa oli vahvavartaloinen, keski-ikäinen mies, toistakymmentä vuotta häntä nuorempi; hänen katseensa oli aina maahan luotuna, ja suunpieliin kohosi häijy irvistys, milloin hän antoi sille valtaa, mikä ei kuitenkaan tapahtunut muulloin kuin vastauksena muutamille salavihjauksille, joita vanhempi mies joskus näkyi hänelle antavan. Hänellä oli miekka sekä tikari vyöllä, ja skotlantilainen huomasi, että hänen halvan takkinsa alla oli yhteenliitetyistä renkaista tehty taipuva rautapaita, jommoisia myöskin rauhallisia ammatteja harjoittavat miehet tavallisesti käyttivät, milloin heillä näinä vaarallisina aikoina oli pakko olla matkoilla; tämä seikka vahvisti vielä nuorukaista siinä luulossa, että mies varmaankin oli teurastaja, karjakauppias tai jotain muuta senkaltaista, mikä vaati häntä olemaan paljon poissa kotoa.

Kun nuori muukalainen yhdellä ainoalla silmäyksellä oli tehnyt nuo havainnot, joiden kertomiseen meiltä on kulunut hyvän aikaa, vastasi hän, hetken oltuansa vaiti: »Enpä tiedä ketä minulla on kunnia puhutella», samassa hän hiukan kumarsi, »mutta mitäpä sillä väliä, kuka saaneekin tietää, että olen erään skotlantilaisen suvun nuorempi poika ja etsimässä onneani täältä Ranskasta taikkapa muualtakin, kansalaisteni tavan mukaan.»

»Pasques-Dieu! *) kelpo tapa se onkin», virkkoi vanhempi miehistä. »Näytätpä olevan aika pulska poika veitikka ja juuri parhaassa iässäsi, löytääksesi onnea niin hyvin miesten kuin naisten parissa. Kuulepas! Minä olen kauppamies ja tarvitsisin apulaista liikkeessäni — vaikka ehkäpä olet liian herrasmainen ruvetaksesi apulaiseksi tämmöiseen porvarilliseen ammattiin?»

»Hyvä herra», vastasi nuorukainen, »jos teette tarjouksenne täydellä todella — jota hiukan epäilen — niin olen velvollinen teitä siitä kiittämään ja kiitänkin siis teitä; mutta pelkäänpä, että olisin peräti kelvoton teidän palvelukseenne.»

*) Ranskalainen, puhetta vahvistava huudahdus.

»Vai niin!» sanoi vanhus. »Takaanpa, että osaisit paremmin vetää jousen vireeseen kuin kirjoittaa laskun, paremmin pitää miekkaa kädessä kuin kirjoituskynää — vai mitä?»

»Minä, hyvä herra», vastasi nuori skotlantilainen, »olen vuoristolainen ja siis, niinkuin sananparsi sanoo, samalla jousimies. Mutta paitsi sitä olen myös jonkun aikaa asunut luostarissa, missä hyvät isät opettivat minua lukemaan ja kirjoittamaan sekä myös hiukan numeroistakin selvää ottamaan.»

»Pasques-Dieu! Sehän on kovinkin merkillistä!» sanoi kauppamies. »Embrun'in Pyhä Neitsyt auttakoon, olethan oikea ihme, poikani!»

»Säästäkää leikkipuheitanne, hyvä herra», sanoi nuorukainen, jolle tämä uuden tuttavan leikillisyys ei ollut oikein mieleen. »Minun pitäisi päästä kuivaamaan itseäni, sen sijaan että täällä läpimärkänä vastaan kysymyksiinne.»

Kauppamies naurahti vain entistä kovemmin ja vastasi: »Pasques-Dieu! eipä sekään sananlasku koskaan petä: 'ylpeä kuin skotlantilainen'. Mutta älä huoli, poikaseni, sinä olet kotoisin maasta, jota pidän arvossa, koska aikoinani olen ollut asioissa Skotlannin kanssa — rehellistä, köyhää kansaa te olettekin — ja jos tahdot tulla meidän kanssamme läheiseen kylään, niin tilaan sinulle pikarillisen viiniä sekä lämpimän aamiaisen kastumisesi hyvitykseksi. Mutta, tête bleau! *) mitähän teet tuolla metsästyskintaalla, joka sinulla on kädessäsi? Etkö tiedä, että haukoilla metsästäminen on kielletty kuninkaallisissa metsissä.»

»Sen läksyn», vastasi nuorukainen, »sain jo oppia eräältä Burgundin herttuan metsänvartija pakanalta. Olin vain sen haukan, jonka olin tuonut mukanani Skotlannista ja jonka avulla toivoin täällä mainetta, laskenut lentoon, jotta se iskisi kyntensä Peronnen lähellä olevan haikaran niskaan, mutta tuo konna ampui jousellaan lintuni.»

»Entä mitä sinä sitten teit?» kysyi kauppias.

*) Ranskalainen, puhetta vahvistava huudahdus.

»Löylytin häntä», virkkoi nuorukainen, heiluttaen sauvaansa, »niin perinpohjaisesti kuin kristitty mies suinkin saattaa lähimäistänsä löylyttää — en tahtonut joutua edesvastuuseen hänen verestään.»

»Mutta tiedätkös», sanoi porvari, »jos olisit joutunut Burgundin herttuan kynsiin, niin hän olisi sinut ripustanut puun oksaan niinkuin Saksan pähkinän?»

»Kyllä hän kuuluu olevan semmoisiin temppuihin yhtä kärkäs kuin Ranskankin kuningas. Mutta koska tämä oli tapahtunut likellä Peronnea, niin harpata keikahutin rajan yli ja näytin hänelle pitkää nenää. Jollei hän olisi niin hätäinen, niin olisin kenties ruvennut hänen palvelukseensa.»

»Kylläpä hän suuresti kaipaakin mokomaa sinunlaistasi sankaria, jos välirauha loppuisi», virkkoi kauppias, iskien silmää kumppanillensa, joka loi katseensa maahan ja veti suunsa tuollaiseen viekkaaseen hymyyn, joka joskus välähti hänen kasvojensa yli, aivankuin tähdenlento talvisella yötaivaalla.

Nuori skotlantilainen seisahtui äkkiä, työnsi lakkinsa oikeanpuoleiselle korvalleen, niinkuin se, joka ei salli itseänsä pilkattavan, ja sanoi jäykästi: »Hyvät herrat, ja varsinkin te, joka olette vanhempi ja jonka siis pitäisi myös olla viisaampi, te saatte oppia, sen sanon teille, että sen, joka tahtoo pysyä eheänä ja terveenä, ei pidä ruveta minusta pilkkaa tekemään. Tuo teidän puhetapanne ei ole minulle oikein mieleen. Kyllähän minäkin kärsin leikkipuhetta kenen suusta tahansa sekä nuhteitakin minua vanhemmalta mieheltä, voinpa hänelle vielä lisäksi sanoa: kiitos siitä, herra! — mutta en mielelläni anna pyöritellä itseäni kielenne päässä niinkuin pientä poikaa, kun tunnen, sen tietäköön Jumala, että minussa on kyllin miestä teitä molempia löylyttämään, jos kovin kauan minua ärsytätte.»

Vanhempi mies oli tukehtua nauruun nuorukaisen puhuessa; hänen kumppaninsa käsi tarttui salaa miekan ponteen, mutta nuorukainen, huomattuaan sen, sivalsi häntä ranteeseen, jotta käden täytyi hellittää otteensa. Vanhemman nauru kiihtyi nyt vielä kovemmaksi. »Hillitse, hillitse itseäsi», huusi hän, »sinä uljain uljaista skot-

lantilaisista, oman rakkaan isänmaasi nimessä! Ja sinä, naapuri, heitä pois tuo uhkaava katsantosi. Pasques-Dieu! Olkaamme rehellisiä kauppiaita ja lukekaamme tuo kastuminen kuitatuksi tällä sivalluksella, joka osui niin sievästi ja rivakasti ranteeseesi. — Ja kuules nyt, nuori ystäväni», sanoi hän sitten nuorukaiselle ankaralla vakavuudella, mikä hillitsi ja masensi hänenkin mieltään, vaikka hän koettikin ponnistella vastaan, »ei mitään väkivaltaa enää! Minua vastaan ei sitä sovi harjoittaa, ja naapurini tuossa, niinkuin näet, on jo saanut tarpeekseen. Annas nyt kuulla nimesi.»

»Kohteliaaseen kysymykseen osaan kohteliaasti vastata», sanoi nuorukainen, »ja kyllä minä annan vanhuudellenne sille tulevan kunnioituksen, jos ette kärsivällisyyttäni kiusaa pilanteolla. Tänä aikana, jolloin olen täällä Ranskassa ja Flanderissa ollut, olen kulkenut Samettitasku Junkkarin liikanimellä tuon haukkalaukun vuoksi, joka riippuu kupeellani. Mutta oikea nimeni kotona on Qventin Durward.»

»Durward», sanoi kysyjä taas; »onko se aatelisnimi?»

»Jo viisitoista miespolvea», vastasi nuorukainen, »ja sen vuoksi olenkin vastahakoinen muuhun ammattiin paitsi sotapalvelukseen.»

»Oikea skotlantilainen! Paljon tulta, paljon ylpeyttä ja sangen vähän kultakolikoita, sen takaan. — No, naapuri», sanoi hän kumppanilleen, »lähde sinä edeltä ja käske valmistaa Silkkiäispuun krouvissa aamiaista; sillä tämä nuori herra on iskevä siihen hampaansa yhtä hyvällä halulla kuin nälistynyt hiiri talonemännän juustoon. Ja mitä mustalaiseen tulee — niin pidä korvasi auki» — — —

Hänen kumppaninsa vastasi synkällä, mutta älyämistä osoittavalla hymyllä, ja riensi edeltä pitkin askelin, mutta vanhempi mies jatkoi kääntyen nuoren Durward'in puoleen: »Sinä ja minä voimme hiljakseen astua yhdessä ja poiketa kuuntelemaan messua St. Hubertin kappeliin, metsän halki mennessämme; sillä ei ole hyvä muistaa ruumiillisia tarpeita ennen hengellisiä.»

Durward, hyvänä katolisena kristittynä, ei tietystikään vastustanut tätä ehdoitusta, vaikka hän mielellään-

kin kaikkein ensiksi olisi kuivannut vaatteensa ja hiukan virvoittanut ruumistansa ruualla. Heidän maahanpäin katseleva kumppaninsa katosi pian näkyvistä, mutta he seurasivat jäljessä samaa polkua, päästen täten pian metsään, jossa kasvoi sekaisin korkeita puita, matalampaa viidakkoa ja vesakkoa ja jonka poikki kulki pitkiä hakattuja linjoja. Näitä myöten saattoi niinkuin näkötorvesta nähdä hirviä, jotka kuljeskelivat pienissä laumoissa niin pelottomina, että selvästi huomasi niiden tietävän olevansa täällä täydessä turvassa.

»Te kysyitte minulta, olenko tarkka jousimies», sanoi nuori skotlantilainen. »Antaisittepa minulle nyt jousen sekä pari nuolta, niin saisittepa silmänräpäyksessä hirvenpaistin.»

»Pasques-Dieu! nuori ystäväni», vastasi toinen, »kavahda itseäsi tuommoisista. Nuo hirvet ovat naapurini hoitoon uskotut, ja hän on tarkka vartija.»

»Pikemmin hän näyttää teurastajalta kuin iloiselta metsämieheltä», arveli Durward. »En voi saada päähäni, että yksikään, joka olisi perehtynyt metsästystaidon sääntöihin, olisi noin hirtehisen näköinen.»

»Ohoh, nuori ystäväni», vastasi vanha mies, »minun naapurillani on tosin hiukan ilkeä naama ensi näkemältä, mutta ei koskaan ole kuultu, että kellään tutustuttuaan häneen lähemmin, olisi ollut syytä valittaa.»

Qventin Durward'in mielestä äänessä, jolla nämä sanat lausuttiin, tuntui olevan jotakin erittäin outoa ja ilkeää; ja vilkaistuaan äkkiä puhujaan, hän olikin huomaavinansa hänen katseessaan, ylähuulen irvistyksessä sekä terävän ja synkän silmän iskussa jotakin, mikä saattoi vahvistaa sanojen synnyttämää inhonsekaista hämmästystä. »Minulle on puhuttu rosvoista», ajatteli Durward itsekseen, »sekä kavalista viekoittelijoista ja kaulanleikkaajista — mitäs jos tuo mies tuolla onkin murhaaja ja tämä vanha konna hänen viekoituslintunsa? Parasta olla varuillansa — minulta eivät saa saaliiksi paljoa muuta kuin skotlantilaisen kelpo löylytyksen.»

Hänen näitä miettiessään he tulivat aukealle paikalle, missä suuret puut seisoivat loitolla toisistansa ja maa, joka oli raivattu puhtaaksi viidakosta ja pensaista, oli

pehmoisen, ihanan nurmivaipan peitossa, joka suojattuna auringon näännyttävältä paahteelta oli täällä paljoa rehevämpi ja tuoreempi kuin tavallisesti, Ranskassa. Puut tässä muusta maailmasta erotetussa paikassa olivat enimmäkseen pyökkejä sekä jalavia, oikeita jättiläisiä pituudeltaan, kohoten ikäänkuin lehtivuoren huippuina ylös ilmoihin. Näiden maan majesteetillisten kasvattien lomista tirkisteli esiin aukean kaikkein lakeimmalla kohdalla seisova matala kappeli, jonka ohitse pikkuinen puro liritteli. Kappelin rakennustyyli oli yksinkertaisinta, koristeettominta laatua; sen vieressä oli pikkuinen mökki varattuna erakolle tai jollekin muulle yksinäiselle papille, joka asui täällä, säännöllisesti alttaripalvelusta toimitellen. Pienessä seinäkomerossa, kaarellisen oven yläpuolella, seisoi kivinen Pyhän Hubertin kuvapatsas, jonka kaulassa riippui käyrä metsätorvi ja jalkojen juuressa lepäsi pari yhteen kahlittua hurttakoiraa. Asemansa vuoksi, kappeli kun oli täällä puiston keskellä, jossa oli niin runsaasti metsänriistaa, olikin aivan sopivaa, että se oli omistettu tuolle pyhälle metsämiehelle.

Tätä pientä jumalanhuonetta kohti vanha mies käänsi kulkunsa, ja nuori Durward seurasi hänen jäljessänsä. Heidän lähestyessään ilmestyi pappi, täydessä messupuvussa paikalle; hän oli juuri menossa mökistään kappeliin, epäilemättä aikoen toimittaa pyhää virkaansa. Durward kumarsi syvään papille, niinkuin pyhälle säädylle tuleva kunnioitus vaati; hänen kumppaninsa, osoittaen vieläkin hartaampaa jumalisuutta, laskeusi toiselle polvelleen, saadakseen pyhän miehen siunauksen, ja seurasi sen jälkeen pappia kirkkoon, osoittaen astunnassaan sekä muussa käytöksessään syvimmästä sydämestä tulevaa katuvaisuutta ja nöyryyttä.

Kappelin sisusta oli koristettu sen suojeluspyhimyksen maallisia toimia silmällä pitäen. Alttarin molemmilla puolilla ja muuallakin riippui tapettien ja esirippujen asemesta harvinaisten eläinten nahkoja, joita metsämiehet eri maissa pyydystävät, ja pitkin seiniä oli itse paikalle kuvaavina koristeina metsätorvia, jousia, viiniä ynnä muita metsämiehen kaluja, hirvien, susien sekä kaikenlaisten muitten metsänotusten päitä. Kaikki koristeet

olivat itse paikan luonteen mukaisia muistuttaen metsää mieleen; yksinpä messukin ollen tavallista lyhyempi, oli sitä lajia, jota *metsämiehen messuksi* sanottiin siitä syystä, että sellaisia pidettiin korkeille ja mahtaville herroille, joiden mieli jumalanpalveluksen aikana jo maltittomasti paloi heidän rakkaimpaan huvitukseensa.

Tätä lyhyttä kirkonmenoa Durward'in kumppani näytti kuuntelevan tarkasti ja tunnollisesti. Durward puolestaan, jonka mielessä ei liikkunut suorastaan jumalisia mietteitä, ei voinut olla salaa moittimatta itseään, että hän epäluuloillansa oli tehnyt vääryyttä näin hyvälle ja nöyrälle miehelle. Kaukana siitä että hän yhä olisi luullut häntä rosvojen kumppaniksi ja apulaiseksi, hän nyt töin tuskin saattoi olla pitämättä häntä pyhän miehen vertaisena.

Kun messu oli päättynyt, läksivät he yhdessä ulos kappelista, ja vanha mies virkkoi nuorelle kumppanilleen: »Täältä ei ole enää pitkä matka kylään — nyt voit hyvällä omallatunnolla syödä aamiaisesi — seuraa siis minua.»

Kääntyen oikealle ja astuen polkua, joka vähitellen nousi ylöspäin, hän varoitti kumppaniaan poikkeamasta polulta, vieläpä kehoitti häntä pysymään niin paljon kuin mahdollista sen keskellä. Durward ei voinut olla tiedustamatta syytä tähän varovaisuuteen.

»Sinä olet nyt lähellä kuninkaan hovia, veikkoseni», vastasi hänen oppaansa, »ja, Pasques-Dieu! onpa siinä hiukan väliä, käveleekö täällä vai teidän kotoisilla kanervakankaillanne. Jokainen kyynärän ala tätä maata, polkua lukuunottamatta, jolla me kuljemme, on tehty vaaralliseksi, milt'ei mahdottomaksi kulkea, siihen on viritetty pauloja ja satimia, joihin on viikatteen teriä piilotettu, niin että varomattoman kävelijän jäsenet voivat taittua yhtä helposti kuin kassara katkoo orapihlajavesan. Onpa täällä vielä sankarautoja, jotka voisivat puhkoa sääresi, sekä sudenkuoppia, tarpeeksi syviä, että niihin jäisit ikipäiviksesi. Me olemme näet nyt kuninkaan asunnon lähistössä ja pianpa saamme nähdä linnan julkisivun.»

»Jos minä olisin Ranskan kuningas», sanoi nuorukainen, »enpä viitsisi vaivata itseäni satimien ja loukkojen virittämisellä, vaan koettaisin sen sijaan hallita niin hyvin,

ettei kukaan ihminen uskaltaisi pahoin aikomuksin lähetä asuntoani; ja mitä rauhallisiin ja hyvänsuopiin ihmisiin tulee, niin mitä enemmän niitä saapuisi, sitä iloisempia me olisimme.»

Vanha mies katsoi ympärilleen, ikäänkuin säikähtäen, ja sanoi: »Sh, sh, herra Samettitasku Junkkari! En muistanut vielä kertoa sinulle eräästä suuresta vaarasta näillä seuduin, nimittäin siitä, että jokainen lehtikin näissä puissa on korvana, joka saattaa kaikki täällä puhutut sanat kuninkaan omaan kamariin.»

»Siitä minä vähät välitän», vastasi Qventin Durward. »Minulla on skotlantilainen kieli suussani, rohkea lausumaan ilmi ajatuksensa, vaikkapa itse Ludvig kuninkaan silmien edessä — Jumala häntä siunatkoon! — Ja mitä noihin korviin tulee, joista te puhutte, niin, jos näkisin ne jonkun ihmisen päässä, kylläpä minä karsisin niitä metsäpuukollani.»

III

LINNA

Keskellä kohoo linna ankara;
sen rautaristiportit lujasti
vastustelee, jos joku väkisin
sisälle pyrkisi, — sen vallit jyrkkinä,
vahvoina seisoo; syvään kaivanto
maan poveen käy; ylt'ympär' linnan juoksee
verkalleen joki; torni vartijan
se paistain korkeana törröttää.

Nimetön.

Puhellessaan noista asioista joutuivat Durward ja hänen uusi tuttavansa paikalle, jonne Plessis-les-Tours'in linnan koko julkisivu näkyi. Heillä oli nyt edessään tämä linna, jolla näinä vaarallisinakin aikoina, joina maan mahtavat ylimalkain pitivät välttämättömänä asua lujasti varustetuissa turvapaikoissa, oli se maine, että sitä vartioitiin ja varjeltiin ylenmääräisellä ja tuskallisella huolella.

Alkaen metsän reunasta, johon nuori Durward oli nyt seisahtunut kumppaninsa kanssa, katsellakseen kuninkaan asuntoa, levisi tai, pikemmin sanoen, kohosi, joskin hyvin hiljakseen, aukea lakeus, jossa ei näkynyt minkäänlaista puuta eikä pensasta, lukuunottamatta suunnattoman suurta, puoleksi jo kuivunutta vanhaa tammea. Tämä paikka oli raivattu aukeaksi, kaikkien aikakausien linnanrakennussääntöjen mukaan, siksi ettei vihollinen saisi lähestyä valleja puiden suojassa vartijoiden huomaamatta, ja siten kavuta ylös itse linnaan.

Linnalla oli kolme ympärysmuuria, joissa oli tuhka tiheässä ampumareikiä sekä torneja. Toinen valli oli ensimäistä korkeampi ja rakennettu siten, että se otti vastaan ulkonaisen hyökkäyksen, jos sattui joutumaan vihollisen käsiin; samoin kolmas ja sisin valli olivat toisen suojana. Ulkomuurin ympärille — niin kertoi vanha ranskalainen nuorelle kumppanilleen (sillä heidän seisoessaan alempana itse vallia he eivät sitä voineet nähdä) — oli kaivettu noin kahdenkymmenen jalan syvyinen vallihauta, joka sai vetensä Cher-virrassa olevasta sulusta tai pikemmin yhdestä sen haarajoesta. Keskimäistä muuria kiersi, niin hän vielä kertoi, toinen oja, joka, samoinkuin kolmaskin, joka kulki toisen ja sisimmäisen vallin välillä, oli tavattoman syvä. Kukin näistä kolminkertaisista kaivannoista oli sekä sisä- että ulkoreunaltansa vahvistettu rautaisella paalu-aitauksella, joka toimitti samaa virkaa kuin niinsanotut chevaux-de-frise't nykyajan linnoituksissa; jokaisen paalun päässä oli kimppu teräviä nauloja, niin että jokainen, joka olisi yrittänyt kiivetä niiden ylitse, olisi varmaankin syössyt suoraan surman suuhun.

Sisimmän vallin sisäpuolella kohosi itse linna, johon kuului eri-aikuisia rakennuksia, ja keskellä tätä ryhmää, siihen yhteenliitettynä, törrötti vanha ja peloittavannäköinen emätorni, joka oli kaikkia muita vanhempi ja kohosi mustan neekeri-jättiläisen kaltaisena korkealle ilmaan, nostattaen katsojassa saman vastenmielisen tunteen kuin sokea mies, sillä siinä ei ollut ainoatakaan leveämpää ikkunaa, ampumareikiä vain siellä täällä, sen mukaan kuin linnan puolustus niitä vaati. Muutkaan rakennukset

eivät sen paremmin näyttäneet soveltuvan hauskoiksi asunnoiksi, sillä niiden ikkunat antoivat umpinaiseen sisäpihaan; täten koko linnan ulkoseinä oli pikemmin vankilan kuin palatsin näköinen. Tätä vaikutusta oli nykyisin hallitseva kuningas vielä enentänyt; hän näet tahtoi, että hänen teettämänsä linnoituslisäykset olivat rakennettavat sen muotoisiksi, ettei niitä helposti saattaisi eroittaa vanhimmista rakennuksista (sillä, niinkuin moni pelkuri, hän ei mielellään olisi suonut, että hänen pelkonsa tulisi tunnetuksi); siksi oli käytetty tummanruskeita tiiliä sekä mustanharmaita maakiviä sekä sekoitettu nokea kalkkiin, jotta koko linna näytti yhtä siivoomattoman ikivanhalta.

Tällä peloittavalla paikalla oli vain yksi portti; ainakaan ei Durward, tarkastellessaan linnan pitkää etusivua, nähnyt semmoista missään muualla kuin etumaisen ulkomuurin keskikohdalla, missä seisoi kaksi vahvaa tornia portin suojavarustuksena. Hän huomasi myös rautaristikko-oven ja laskusillan, jotka kuuluvat tavallisesti tämmöisiin torneihin, ja joista edellinen oli alaslaskettu, jälkimäinen ylösvedetty. Samallaisia porttitorneja oli myös toisessa ja kolmannessakin vallissa, mutta ei kuitenkaan ulkonaisen valliportin kohdalla. Tie näet ei kulkenut suoraan kaikkien kolmen muurin läpi, vaan tulijoiden oli päinvastoin pakko kulkea melkein kolmekymmentä kyynärää ensimäisen ja toisen vallin välillä, nuolien uhatessa kummaltakin puolelta, jos heidän aikomuksensa olivat vihollismielisiä; ja taasen, päästyään toisen vallin sisäpuolelle, piti heidän samalla lailla poiketa suoralta suunnalta, päästäkseen kolmannen ja sisimmän muurin portille. Täten oli, ennenkuin saattoi päästä ulkopihalle, joka kiersi itse linnarakennusten ulkoseinien ympäri, kaksi ahdasta ja vaarallista solaa läpikuljettava molemmilta sivuilta tuiskuavan tykkitulen uhkaamana, ja väkirynnäköllä tungettava peräkkäin kolmen portin läpi, jotka olivat mitä vahvimmalla, siihen aikaan tunnetulla tavalla suojatut.

Nuori Durward saapui maasta, jota ulkonaiset sodat ja sisällinen eripuraisuus yhtä suuressa määrin rasittivat, maasta, jonka epätasainen, vuorinen luonto, sen monet

jyrkät kallionkolot ja vuorikosket tarjoavat niin monta linnoille sopivaa paikkaa; hän tunsi siis vallan hyvin kaikki ne laitokset, joilla ihmiset tänä ankarana aikana yrittivät turvata asuntojaan. Mutta sittenkin hän suoraan tunnusti kumppanilleen, ettei hän ollut luullut, että ihmistaito saattaisi tehdä niin paljon jonkun paikan puolustukseksi, missä itse luonto oli kovin vähän tehnyt; sillä paikka, jolla linna seisoi, niinkuin jo sanottu, ei ollut muuta kuin korkein kohta matalalla kummulla, joka alkoi kohota juuri siitä kohtaa, jolla he nyt seisoivat.

Durward'in vieläkin suuremmaksi ihmeeksi hänen kumppaninsa kertoi, että linnan koko ympäristö, lukuunottamatta sitä mutkittelevaa polkua, jota myöten turvallisesti saattoi porttia lähestyä, oli, samoinkuin tiheikkökin, jonka läpi he olivat kulkeneet, täynnä kaikellaisia salakuoppia, ansoja ja satimia, surmaksi sille raukalle, joka oppaatta uskalsi tänne tulla. Valleille oli laitettu rautahäkkejä, niinsanottuja *pääskysen pesiä,* joista vartijat, joutumatta itse vaaran alaisiksi, saattoivat tarkasti tähdäten ampua jokaista, joka yritti lähestyä linnaa tuntematta siksi päiväksi annettua merkkiä tai tunnussanaa. Tätä virkaa toimittivat kuninkaallisen henkivartijajoukon jousimiehet yöt, päivät, saaden siitä Ludvig kuninkaalta runsaan palkan, komeat vaatteet sekä paljon muuta kunniaa ja etua. »Ja nyt virka minulle, poikaseni», lopetti vanhus vihdoin, »oletko koskaan nähnyt näin vahvaa linnaa ja luuletko olevan miehiä olemassa, jotka uskaltaisivat väkirynnäköllä sitä valloittaa?»

Nuori mies katseli linnaa kauan ja tarkasti, sillä se näytti hänestä niin huvittavalta, että hän, nuorukaisuteliaisuutensa innossa, oli unohtanut vaatteittensa kosteudenkin. Hänen silmänsä säihkyivät ja puna nousi hänen poskillensa, niinkuin ainakin uljaan miehen, joka mietti kunniata tuottavaa tekoa, ja hän vastasi: »Vahva on linna ja tarkoin vartioitu; mutta urhoollisille miehille ei mikään ole mahdotonta.»

»Vai olisi muka sinun kotimaassasi niitä, jotka tämmöiseen urhotekoon pystyisivät?» virkkoi vanhus pilkallisesti.

»Sitä en tahdo ta'ata», vastasi nuorukainen; »mutta on niitä tuhansiakin miehiä, jotka hyvän asian puolustukseksi voisivat yrittää yhtä rohkeaa tekoa.»

»Vai niin!» virkkoi vanhus. »Ehkäpä itsekin olet mokoma sankari?»

»Häpeä olisi kerskata, missä ei mitään vaaraa ole», vastasi nuori Durward; »mutta minun isäni on saanut yhtä rohkean teon toimeen, ja toivonpa, etten ole mikään äpärä.»

»No niin», sanoi hänen kumppaninsa hymyillen, »mutta saattaisitpa tavata vertaisesi, vieläpä oman sukulaisesi, jos semmoista yrittäisit; sillä noilla valleilla seisoo Ludvig kuninkaan henkivartijoina skotlantilaisia jousimiehiä vahdissa — kolmesataa aatelismiestä, sinun kotimaasi parhaita poikia.»

»Jos minä olisin Ludvig kuningas», vastasi nuorukainen, »niin uskoisin henkeni näiden kolmensadan skotlantilaisen aatelismiehen turviin, hajoittaisin nuo asuntoani piirittävät vallit kaivantojen täytteeksi, kutsuisin jalosukuiset päärini ja paladinini tänne ja eläisin, niinkuin kuninkaan sopii, katkoen peitsiä uljaissa turnauksissa, pitäen päiväkaudet pitoja jalosukuisten herrojen kera ja tanssien yökaudet jalosukuisten naisten kanssa, enkä pelkäisi vihamiehiäni enempää kuin kärpäsiäkään.»

Hänen kumppaninsa taas hymysi, ja kääntyen poispäin linnasta, jota, niinkuin hän sanoi, he olivat hiukan liian lähelle joutuneet, poikkesi jälleen metsään, leveämmälle ja enemmän kuljetulle tielle kuin millä he tähän asti olivat astuneet. »Tämä tie», sanoi hän, »viepi meidät Plessis'n kylään, missä sinä, vieraana, voit saada kohtuullisen hyvän kortteerin ja rehellisen kohtelun. Noin kolmen virstan päässä tuolla on komea Tours'in kaupunki, jonka mukaan tämä rikas ja ihana kreivikunta on saanut nimensä. Mutta Plessis'n kylässä tai Plessis-du-Parc'issa (Plessis-puisto), joksi sitä myös joskus nimitetään, senvuoksi että se on niin likellä kuninkaan asuntolinnaa sekä sitä ympäröivää metsää, voit lähempää saada nauttia yhtä paljon vieraanvaraisuutta.»

»Kiitoksia paljon, hyvä herra, tiedonannoistanne», sanoi skotlantilainen. »Mutta minä aion viipyä täällä

niin vähän aikaa, että, jollen vain pety toivossani saada lihapalasen sekä siemauksen jotain vettä parempaa, niin se mitä Plessis'ssä tarvitsen, olkoon se sitten puisto tai lammikko, tulee runsaasti tyydytetyksi.»

»Vai niin», sanoi hänen kumppaninsa; »luulinpa sinun tavoittelevan jotain tuttua näillä seuduin.»

»Niinpä kyllä — äitini omaa veljeä», vastasi Durward; »ennenkuin hän läksi Angus-kreivikunnan kangasmailta, oli hän yhtä kelpo mies kuin kuka hyvänsä, jonka pieksu on kanervikkoa tallannut.»

»Mikä on hänen nimensä?» virkkoi vanhus; »me voimme hänestä hankkia sinulle tietoja, sillä sinun on vähän vaarallista mennä linnaan, jossa sinua voitaisiin luulla vakoojaksi.»

»No, senpä vannon isäni käden kautta!» huudahti nuorukainen. »Minuako luultaisiin vakoojaksi! Jumal' auttakoon, se saisi kylmää terästä maistaa, joka minua semmoisella nimellä häpäisisi! — Mutta mitä minun enoni nimeen tulee, niin kuka hyvänsä saa sen kernaasti kuulla — se on Lesly — Lesly, kunnon aatelisnimi.»

»Niinhän se on, sitä en epäilekään», virkkoi vanha mies. »Mutta niitä on kolme sen nimistä skotlantilaisessa henkivartiossa.»

»Minun enoni nimi on Ludvig Lesly», vastasi nuorukainen.

»Noista kolmesta Leslystä», sanoi kauppias, »on kaksi Ludvig nimistä.»

»Minun sukulaistani nimitetään Arpiposki Ludvigiksi», selitti Qventin. »Samoja ristimänimiä käytetään niin paljon meidän skotlantilaisissa suvuissamme, että me, jollei mies ole jonkun maakartanon omistaja, aina annamme hänelle *liikanimen.*»

»Tarkoitat kai nome de guerre'ä (sotanimeä)», vastasi hänen kumppaninsa. »Ja sitä miestä, josta puhut, me luullakseni nimitämme hänen poskiarpensa vuoksi Le Balafré'ksi — kunnon mies ja kelpo soturi hän on. Soisinpa, että voisin auttaa sinua hänen puheilleen, sillä hän kuuluu joukkoon, jota pidetään ankarassa palveluksessa ja joka ei usein pääse ulos linnasta, paitsi itse kuninkaan seurassa. — Ja nyt, poikaseni, vastaa vielä

yhteen kysymykseeni. Lyönpä vetoa, että sinun tekisi mielesi päästä palvelemaan skotlantilaiseen henkivartijajoukkoon, missä enosikin on. Suuria sinä haluat, varsinkin kun olet vielä näin nuori, ja muutamien vuosien kokemusta tarvitaan, ennenkuin voit päästä pyrkimääsi korkeaan paikkaan.»

»Kenties on jotain sellaista voinut minulla mielessä olla», sanoi Durward huolettomasti; »mutta jos niin olikin, niin se halu on nyt haihtunut.»

»Kuinkas niin, nuori herra?» kysyi ranskalainen jotenkin tylysti. »Puhutko täten virasta, johon jalosukuisimmatkin kansalaisistasi kilpaa pyrkivät?»

»Minä toivotan heille siihen onnea», sanoi Qventin kylmäkiskoisesti. — »Suoraan sanoen, olisihan Ranskan kuninkaan palveleminen ollut minulle hyvinkin mieleen. Mutta, olivatpa vaatteet kuinka koreat tahansa ja ruoka kuinka herkkuisaa hyvänsä, niin on minusta kuitenkin olo taivaan kannen alla hauskempi kuin jos olisin suljettu häkkiin tai pääskysen pesään tai miksi te sanoittekaan noita rautaristikkoisia pippurirasioita. Sitä paitsi», lisäsi hän hiljempaa, »totta puhuen, en viihtyisi linnassa, missä karsikkopuu kasvaa tuommoisia terhoja, jommoisia tuolla näkee.»

»Kyllähän arvaan mitä tarkoitat», sanoi ranskalainen; »mutta sano asiasi selvemmin.»

»Vielä selvemmin sanoen siis», sanoi nuorukainen, »tuolla seisoo jalo tammi noin nuolenkantaman päässä linnasta — ja siinä tammessa riippuu mies, harmaa takki päällään, samanlainen kuin tämä, mikä minulla on.»

»Oikein, aivanpa niin!» virkkoi ranskalainen. — »Pasques-Dieu! Katsos mikä apu on nuorista silmistä! Olinhan minäkin näkevinäni jotakin, mutta luulin sitä vain oksien välissä istuvaksi korpiksi. Mutta tuo näky ei ole millään lailla outo, poikaseni. Kun kesä lakastuu syksyksi ja kuutamo-yöt ovat pitkät ja tiet tulevat vaarallisiksi, saat nähdä kymmenen, vieläpä parikinkymmentä tuommoista terhoa yhtenä rypäleenä riippuvan tuossa vanhassa, jäkäläisessä tammessa. — Mutta mitäs se haittaa? — Sellaiset liput peloittavat konnia; ja joka kerta, kun yksi heittiö siihen karttuu lisää, saattaa rehellinen

mies olla varma siitä, että Ranskassa on yksi varas, kavaltaja, maantienrosvo ja kansansortaja vähemmän kuin ennen. Nämä poikaseni, ovat todistuksia siitä, että meidän kuninkaamme rakastaa oikeutta.»

»Olisinpas minä hirtättänyt ne toki hiukkaa etemmäksi palatsista, jos Ludvig kuninkaana olisin», sanoi nuorukainen. — »Minun kotimaassani me hirtämme rosvojen raadot semmoisille paikoille, missä elävät rosvot kuljeksivat, mutta emme puutarhoihimme emmekä kyyhkyslakkojemme katolle. Tuntuupa tuon raadon hajukin — hyi! — sieraimiini, vaikka näin kaukana seisomme.»

»Jos elät niin kauan, että sinusta tulee kuninkaasi rehellinen ja uskollinen palvelija, poikaseni», vastasi ranskalainen, »niin saat nähdä, ettei mikään haju ole niin makea kuin kuolleen petturin.»

»Enpä soisikaan eläväni niin kauan, että minulta sieraimieni haju tai silmieni näkö tylsistyisi», sanoi skotlantilainen. — »Osoita minulle elävä petturi, ja tässä on käteni, tässä aseeni; mutta kun elämä on lopussa, ei pitäisi vihankaan enää elää. — Mutta nyt luullakseni me tulemmekin jo kylään, jossa toivon voivani teille näyttää, ettei äskeinen kylpy yhtä vähän kuin inhon tunteenikaan ole saaneet ruokahaluani pilatuksi. Suoritaan siis, hyvä ystävä, ravintolaan, niin joutuisaan kuin suinkin jaksatte. — Mutta ennenkuin suostun nauttimaan teidän vieraanvaraisuudestanne, pyytäisin saada tietää, millä nimellä minun tulee teitä nimittää.»

»Ihmiset sanovat minua mestari Pietariksi», vastasi hänen kumppaninsa. — »Arvonimistä minä en tiedä mitään. Suora mies, joka tulee toimeen omilla tavaroillaan — se on minun leimani.»

»Olkoon niin, mestari Pietari», sanoi Qventin, »ja olenpa iloinen, että sattuma on saattanut meidät yhteen, sillä olen hyvän neuvon tarpeessa ja osaan olla siitä kiitollinen.»

Heidän näin puhuessaan ilmestyi näkyviin kirkontorni ja pitkä, puinen ristiinnaulitun kuva osoittaen, että kylä täällä alkoi.

Mutta mestari Pietari, poiketen tieltä, joka nyt yhtyi leveään, julkiseen kylänraittiin, mainitsi kumppanilleen, että ravintola, johon hän aikoi hänet viedä, sijaitsi hiukan

syrjässä ja oli varattu vain paremmanlaatuisia matkalaisia varten.

»Jos te tarkoitatte sellaisia matkalaisia, joilla on täysinäiset kukkarot», vastasi skotlantilainen, »niin en minä niiden pariin kuulu, ja mielemmin koetan onneani teidän maantienylkyrienne kuin ravintolanylkyrienne kanssa.»

»Pasques-Dieu!» virkkoi hänen kumppaninsa. »Olettepa te skotlantilaiset varovaisia! Englantilainen ryntäisi rohkeasti ravintolaan, tilaisi parasta ruokaa ja juomaa, eikä muistaisikaan koko laskua ennenkuin vatsa olisi kylläinen. Mutta sinä unohdit, Qventin junkkari, koska Qventin on nimesi, sinä unohdit, että olen sinulle aamiaisen velassa tuosta kylvystä, jota minun erehdykseni tähden sait maistaa — siten sovitan sen pahan, jonka sinulle tulin tehneeksi.»

»Totta puhuen», sanoi hilpeä nuori mies, »minä olin jo unohtanut kylvyt ja mielipahat ja sovittajaiset päivineen kaikkineen. Astuessamme vaatteeni ovat kuivuneet ainakin osittain, mutta en tahdo kuitenkaan hylätä hyväntahtoista tarjoustanne, sillä eilinen päivälliseni oli sangen niukka enkä illallista saanut ollenkaan. Te näytätte olevan vanha, kunnon porvari, enkä tiedä miksi en ottaisi vastaan teidän kohteliaisuuttanne.»

Ranskalainen hymyili itsekseen, sillä hän huomasi selvään, että nuorukaisen, vaikka hän luultavasti oli puoleksi nääntynyt nälästä, kuitenkin oli hiukan vaikea suostua syömään vieraan kustannuksella, ja että hän koetti viihdyttää sisällistä ylpeyttään sillä ajatuksella, että tämmöisissä vähäpätöisissä kiitollisuudenvelka-asioissa vastaanottajakin osoittaa yhtä suurta kohteliaisuutta kuin tarjooja.

Sillä välin he astuivat kaitaa kujaa, jota pitkät jalavat varjostivat ja jonka päässä oleva portti johti ravintolan pihalle. Tämä ravintola oli tavattoman suuri, varattu niille aatelismiehille ja anomuksentuojille, joilla oli asioita läheiseen linnaan; sillä Ludvig XI sangen harvoin, ja ainoastaan silloin, kun sellainen kohteliaisuus oli aivan välttämätön, tarjosi asuntoa kellekään hovissansa. Vaakunakilpi, jota koristi *lilja*, riippui ravintolan suuren, säännöttömän rakennuksen pääoven yläpuolella; mutta

pihalla sekä sisällä huoneissa tuntui sangen vähän, jos ollenkaan sitä melua, joka noina aikoina, jolloin niin paljon palvelijoita pidettiin niin hyvin ravintoloissa kuin myös yksityisissäkin taloissa, todisti liikkeen olevan vilkasta ja vieraita runsaasti. Näytti siltä kuin olisi naapurina olevan kuninkaallisen palatsin tyly, jörömäinen luonne tartuttanut myös hiukan juhlallista, peloittavaa synkkyyttään tälle paikalle, jonka, kaikkialla muualla vallitsevan tavan mukaan, olisi pitänyt olla nautintojen, iloisen seuran ja herkullisten ateriain temppelinä.

Mestari Pietari, kutsumatta ketään ja lähestymättä pääovea, painoi erään sivuoven kädensijaa ja vei nuorukaisen avaraan tupaan, missä pystyvalkea lekkui uunissa ja varustuksia oli tehty kelpo aamiaista varten.

»Naapurini on pitänyt hyvää huolta», sanoi ranskalainen skotlantilaiselle. »Sinun on varmaan vilu, ja minä käskin sytyttää valkean; sinulla on varmaan nälkä, ja aamiainen on kohta joutuva.»

Hän vihelsi, ja ravintolanisäntä ilmestyi, vastaten mestari Pietarin tervehdykseen kumarruksella, osoittamatta lainkaan tuota lörppömäisyyttä, joka kaikkina aikoina on ollut ominaista ranskalaisille ravintolanisännille.

»Olin pyytänyt erästä herraa», virkkoi mestari Pietari, »tilaamaan aamiaista — onko hän sen tehnyt?»

Vastaukseksi isäntä vain kumarsi, ja samoin, tuodessaan sisään ja järjestäessään pöytään kelpo aterian, hän ei kehunut ruokien hyvyyttä ainoallakaan sanalla. Ja kuitenkin tämä aamiainen, niinkuin lukija seuraavasta luvusta saa nähdä, olisi hyvin ansainnut semmoisia korusanoja, joilla ravintolanisännät Ranskassa tavallisesti höystävät vieraanvaraisuuttaan.

IV

AAMIAINEN

Herra Jumala taivaassa! Minkälaiset pureksimet sill' on suussa! Minkälaista leipää tää on!

Yorick'in matkakertomus.

Me jätimme nuoren matkalaisemme hauskimpaan tilanteeseen, mikä hänelle oli sattunut sen jälkeen kuin hän oli astunut muinaisen Gallian rajojen sisäpuolelle. Aamiainen oli tosiaankin ihmeen hyvä. Siinä oli Perigord'in piirakkaa, jonka ääressä herkkusuu mielellään olisi tahtonut elää ja kuolla, niinkuin Homeroksen lotussyöjät, unohtaen omaisensa, kotimaansa sekä kaikki yhteiskunnalliset velvollisuutensa. Oivallisen kuoren laajat seinät kohosivat aivankuin rikkaan pääkaupungin vallit, edustaen sitä rikkautta, jonka suojaksi ne olivat aiotut. Siinä oli herkullista ragout'a (höystelihaa), jossa oli havaittavana hiukkasen point de l'ail'ia (sipulin makua), mikä gascognelaiselle on niin mieleen ja jota ei skotlantilainenkaan halveksi. Siinä oli herkullinen kinkku, joka aikanansa oli ollut jalon metsäkarjun liikkiönä läheisessä Montrichart'in metsässä. Siinä oli kaikkein hienoimmanmakuista vehnäleipää, joka oli leivottu pieniksi, ympyriäisiksi boules-nimisiksi pulliksi (siitä leipurit ranskankielellä ovat saaneet nimensä boulangers); näiden pullien kuori oli niin viehättävä, että yksin vedenkin kera nautittuina ne olisivat olleet herkkua. Mutta vettä ei tarvittukaan yksin juoda, olipa pöydässä myös bottrineniminen nahkaleili, joka sisälsi noin korttelin verran kelpo Beaulnen viiniä. Näin monet hyvät herkut olisivat herättäneet luurangonkin ruokahalua. Mikä vaikutus niillä sitten olikaan tuskin kaksikymmentä-vuotiaaseen nuorukaiseen, joka (tunnustakaamme totuus) oli saanut sangen vähän syödäkseen viimeisenä kahtena päivänä, jollemme ota lukuun muutamia kypsiä hedelmiä, joita hänellä oli ollut tilaisuus poimia, sekä aivan niukkaa määrää ohraista leipää! Hän kävi ragout'hun käsiksi, eikä aikaakaan, niin vati oli tyhjä — hän ryntäsi suuren piirakan kimp-

puun ja tunkeutui syvälle kinkun sisustaan, ja, jolloinkulloin huuhdellen runsaat annoksensa viinillä, ryhtyi yhä uudestaan ja uudestaan työhönsä, isännän suureksi ihmeeksi sekä mestari Pietarin huviksi.

Viimeksimainittu, luultavasti huomatessaan tehneensä paljon paremmankin teon kuin mitä hän oli tarkoittanutkaan, katseli suurella mielihyvällä nuoren skotlantilaisen harrasta syöntiä; ja havaitessansa vihdoin, että Durward'in ruokahalu alkoi uupua, hän koetti kiihoittaa häntä yhä uusiin ponnistuksiin, tilaamalla makeisia, darioles, sekä kaikenlaisia muita suuhun sulavia jälkiruokia, saadakseen nuorukaisen jatkamaan vielä syöntiänsä. Hänen tässä toimessa ollessaan ilmaisi mestari Pietarin katse hyväntahtoisuutta, melkeinpä lempeyttä, joka erosi kerrassaan hänen kasvojensa tavallisesta terävästä, pilkallisesta ja tylystä ulkomuodosta. Vanhat ihmiset melkein aina katselevat mielihyvällä nuorison huvituksia ja kaikenlaatuisia ponnistuksia, jos katsojan mieli on luonnollisessa tasapainossaan, sisällisen kateuden tai turhamaisen kilpailunhalun häiritsemättä sitä.

Qventin Durwardkaan, kesken tuota hauskaa työtään, ei voinut olla huomaamatta, että hänen kestitsijänsä kasvojenilme, joka ensiksi oli tuntunut hänestä niin vastenmieliseltä, parani paranemistaan, kun sitä Beaulnen viinin vaikutuksen alaisena katseli, ja oikeinpa oli lempeyttä hänen äänessään, kun hän alkoi moittia mestari Pietaria siitä, että tämä huvitteli itseänsä vain nauramalla hänen hyvälle ruokahalulleen, syömättä itse yhtään mitään.

»Minä paastoan», vastasi mestari Pietari, »enkä saa syödä mitään ennen iltaa, paitsi vähän makeisia ja vettä. — Käske rouvasi», lisäsi hän kääntyen ravintolanisännän puoleen, »tuoda kumpaistakin minulle.»

Isäntä läksi, ja mestari Pietari jatkoi: »Kas niin, olenko pitänyt lupaukseni aamiaisen suhteen?»

»Tämä on paras ateria, mitä suuhuni olen saanut», vastasi nuorukainen, »siitä saakka kun Glen-houlakin'istä läksin.»

»Glen — — mitä?» kysäisi mestari Pietari. »Aiotko loitsia pirun esille, kun tuommoisia pitkähäntäisiä sanoja käytät?»

»Glen-houlakin», vastasi Durward suuttumatta, »se on Sääskilaakso, on meidän vanhan sukutilamme nimi, hyvä herra. Te olette ostanut itsellenne oikeuden nauraa tuolle nimelle, jos mielenne tekee.»

»Tarkoitukseni ei ollut loukata», sanoi vanha mies. »Mutta aioin sanoa, koska tämä ateria sinusta maistui niin hyvältä, että henkivartijajoukon skotlantilaiset jousimiehet syövät yhtä hyvän, jollei paremmankin, joka päivä.»

»Eipä kumma», sanoi Durward, »sillä oltuaan kaiken yötä suljettuna tuommoisiin pääskysen pesiin, heillä tietysti aamulla on ihmeen hyvä ruokahalu.»

»Ja yltäkyllin tyydykettäkin», jatkoi mestasi Pietari. »Heidän ei tarvitse, niinkuin burgundilaisten, nylkeä selkäänsä alastomaksi, saadakseen vatsan täytettä — he käyvät koreissa vaatteissa niinkuin kreivit, ja syödä herkkuttelevat niinkuin luostarin abotit.»

»Olkoon se heille onneksi», sanoi Durward.

»Ja miksikä sinä et rupeaisi täällä palvelukseen, nuori mies? Sinun enosi, sen uskallan sanoa, saattaisi kyllä hankkia sinulle paikan, niinpian kuin joku tulee avonaiseksi. Ja, annas kun kuiskaan korvaasi, minullakin no siellä pikkuisen sananvaltaa, ja voisin olla sinulle avuksi. Osannethan ratsastaakin, arvaan sen, yhtä hyvin kuin jousella ampua?»

»Meidän sukumme ovat yhtä hyviä ratsumiehiä kuin ketkä tahansa, jotka ovat pistäneet rautakenkäisen jalkansa teräsjalustimeen, ja enpä tiedä, pitäisikö minun kenties suostua teidän suosiolliseen tarjoukseenne. Mutta katsokaas, ruoka ja vaatetus ovat kylläkin tarpeellisia, mutta, minun asemassani, mies haluaisi kunniaa ja korkeampia paikkoja ja uljaita sankaritekoja. Teidän Ludvig kuninkaanne — Jumala häntä siunatkoon, sillä hän on Skotlannin ystävä ja liittolainen — maata nuhjailee tässä linnassa, tai ratsastaa vain yhdestä vallitetusta kaupungista toiseen; hän valloittaa kaupunkeja sekä maakuntia valtiollisten lähettiläittensä välityksellä, eikä rehellisellä taistelulla. Mutta minäpä olen samaa mieltä kuin Douglas'it, jotka aina oleskelivat ulkona taivasalla, sillä heidän mielestään oli hauskempi kuulla leivon laulavan kuin hiiren vinkuvan.»

»Nuori mies», sanoi mestari Pietari, »älä näin hätäisesti tuomitse kuninkaitten tekoja. Ludvig tahtoo säästää alamaistensa verta, mutta ei välitä omastansa. Montlhéryn tappelussa hän osoitti olevansa urhoollinen mies.«

»Niin oikein, mutta siitä on jo tusina vuotta, jollei enemmänkin», vastasi nuorukainen. — »Minä tahtoisin palvella herraa, joka pitäisi kunniansa yhtä ruostumatonna kuin kilpensä ja uskaltaisi aina olla etumaisena miehenä tiheimmässä kahakassa.»

»Miksi et sitten jäänyt Bryssel'iin Burgund'in herttuan luokse? Hän olisi antanut sinulle tilaisuutta katkaista luusi joka ikinen päivä; ja jollei siihen olisi tilaisuutta, niin katkaisisi hän itse sinun luusi — varsinkin jos hän saisi tietää, että olet löylyttänyt hänen metsänvartijaansa.»

»Aivan oikein», sanoi Qventin, »kova onneni on sen oven minulta sulkenut.»

»No, onpa niitä maailmassa paljon muitakin hurjapäitä, joiden palvelukseen hullu nuorukainen saattaa lähteä», virkkoi hänen neuvonantajansa. »Mitä esimerkiksi arvelisit Vilhelm de la Marck'ista?»

»Mitä!» huudahti Durward. »Minäkö menisin palvelemaan tuota Partasuuta — tuota Ardennivuorten Metsäkarjua — tuota rosvojen ja ryöstäjien päällikköä, joka ottaisi ihmisen hengiltä hänen päällystakkinsa hinnasta ja joka tappaa pappeja ja toivioretkeläisiä aivan kuin peitsimiehiä ja huoveja? Siellä minun isäni vaakuna tulisi iäksi tahratuksi.»

»No, sinä nuori tuittupää», vastasi mestari Pietari, »jos mielestäsi Sanglier (metsäkarju) on liian häikäilemätön, niin miksikä et menisi nuoren Geldern'in herttuan palvelukseen?»

»Yhtä hyvin voisin mennä pahan hengen palvelukseen!» sanoi Qventin. »Kuulkaahan, minä kuiskaan teidän korvaanne — hänestä on siksi paljon rasitusta, ettei maa voi häntä kannattaa — helvetin kita on jo ammollaan häntä varten! Kerrotaanhan, että hän pitää omaa isäänsä vankina, vieläpä että hän on lyönytkin häntä .— Voitteko te sitä uskoa?»

Mestari Pietari näytti joutuvan hiukan hämilleen teeskentelemättömän kammon johdosta, jolla nuori skot-

lantilainen puhui herttuan kiittämättömyydestä isäänsä kohtaan, ja vastasi: »Etpä tiedä, poikaseni, kuinka lyhytaikaiset veren siteet ovat korkeasukuisten parissa.» Sitten hän muutti tuntehikasta ääntään, jolla hän oli lausunut nämä sanat, ja lisäsi leikillisesti: »Ja sitä paitsi, jos herttua onkin piessyt isäänsä, niin onpa, sen voin taata, hänen isänsä aikoinaan myös löylyttänyt häntä, niin että asia on nyt kuitattu.»

»Kylläpä minua kummastuttaa kuullessani teidän näin puhuvan», virkkoi skotlantilainen punastuen vihasta. »Harmaapäisen miehen, semmoisen kuin teidän, pitäisi valita sopivampia leikkipuheen aiheita. Jos vanha herttua löi poikaansa lapsena, niin ei hän vielä ole lyönyt häntä tarpeeksi; sillä parempi olisi ollut, jos poika vitsasta olisi saanut surmansa, kuin että hän jäi eloon, ja että kristitty maailma saa nyt hävetä sitä, että mokoma ilkimys on saanut pyhän kasteen.»

»Koska sinä», sanoi mestari Pietari, »tällä tavalla punnitset kaikkien hallitsijain ja päällikköjen mielenlaatua, niin taitaisi olla parasta, että itse rupeat päälliköksi. Sillä mistä näin rikkiviisas voisi löytää päällikön, joka kelpaisi hänelle käskijäksi?»

»Te nauratte minulle, mestari Pietari», virkkoi nuorukainen suuttumatta,» ja ehkäpä olette oikeassa. Mutta ettepä vielä ole maininnut yhtä miestä, joka on uljas päällikkö, jolla on urhoollinen sotajoukko, ja jonka palvelukseen miehen sopisi kyllä pyrkiä.»

»En voi arvata ketä tarkoitat.»

»No, häntä, joka Mahommed'in ruumisarkun lailla (kirottu olkoon Mahommed!) riippuu molempien maneettien keskivälillä — häntä, jota ei kukaan voi ranskalaiseksi eikä burgundilaiseksi sanoa, mutta joka osaa pysyä tasapainossa kumpaistenkin välillä, saattaen kumpaisetkin itseänsä pelkäämään ja palvelemaan, niin mahtavia hallitsijoita kuin ovatkin.»

»Enpä voi arvata ketä tarkoitat», toisti mestari Pietari miettiväisesti.

»No, ketäs muuta minä voisin tarkoittaa, kuin jaloa Luxemburg'in Ludvigia, Saint Paul'in kreiviä, Ranskan yliconnetabelia? Se mies puolustaa paikkaansa pienen,

urhoollisen sotajoukkonsa kanssa, pää pystyssä ja yhtä ylpeänä kuin Ludvig kuningas tai Kaarle herttua, pysyen tasapainossa heidän välillään kuin poika, joka seisoo hyppylaudan keskikohdalla, molempien toisten keikutellessa päätänsä ilmaan.»

»Ja hänpä se heistä kolmesta kaikkein pahimmin vielä keikahtaa maahan», sanoi mestari Pietari. »Kuulepas, nuori ystäväni, joka pidät ryöstöä pahana rikoksena, tiedätkö että viisas Saint-Paul'in kreivisi olikin juuri ensimäinen, joka sodan aikana alkoi polttaa maaseutua, ja että ennen hänen hävyttömiä hävitysretkiänsä aina kaikin puolin säästettiin niitä vallittomia kaupunkeja ja kyliä, jotka eivät yrittäneet vastarintaa?»

»En maar'!» sanoi Durward, »ja jos niin on laita, niin alan arvella, ettei yksikään noista suurista herroista ole toistaan parempi, ja että yhtä hauska on valita joku heistä kuin puu, johon tahtoisi tulla hirtetyksi. Mutta Sant Paul'in kreivi, tuo Connetable, on vain suoranaisella siirroksella saanut valtaansa sen kaupungin, joka kantaa minun korkea-arvoisen suojeluspyhimykseni St. Qventin'in nimeä», (näin puhuessaan hän teki ristinmerkin), »ja luulisinpa, että pyhä suojelijani, jos siellä asuisin, toki jollakin lailla pitäisi minusta huolta — eihän hänellä olekaan niin monta kaimaa kuin noilla yleisemmin suosituilla pyhillä miehillä. Mutta varmaankin hän sittenkin on unohtanut minut, Qventin Durward paran, hengellisen kummilapsensa, koska hän on antanut minun olla kokonaisen päivän ruuatta, ja seuraavana aamuna jättänut minut St. Julian'in turviin sekä tuntemattoman ihmisen satunnaisen hyväntahtoisuuden nojaan, josta hyvästä olen saanut maksaa kylmän kylvyn kuuluisassa Chervirrassa tai jossakin sen lisäjoessa.»

»Älä pilkkaa pyhiä miehiä, nuori ystäväni», virkkoi mestari Pietari. »Pyhä Julian on matkalaisten uskollinen suojelija, ja ehkäpä autuas Pyhä Qventin on tehnyt enemmän hyvää sinun eduksesi kuin mitä edes tiedätkään.»

Hänen näin puhuessaan aukeni ovi, ja neitonen, joka pikemmin oli hiukan yli viidentoista vuoden vanha kuin sitä nuorempi, astui sisään kantaen salvetilla peitettyä

lautasta. Tällä lautasella oli pieni malja, täynnään kuivatettuja luumuja, joita pidetään Tours'in kaupungin herkkuina; sitä paitsi oli siinä pikarikin, tuollainen ihmeellisesti koristettu hopealaite, jommoisista kaupungin kultasepät muinoin olivat kuuluisat, heidän kun sanottiin tekevän niin hienoa työtä, että he siinä suhteessa voittivat kaikki muut Ranskan kaupungit, ja ettei itse pääkaupunkikaan voinut heille vertoja vetää. Tämä pikari oli muodoltaan niin kaunis, ettei Durward tullut tarkemmin tutkineeksi, oliko se hopeaa vai, samoin kuin hänen edessään seisova juoma-astia halvempaa metallia, joskin niin kirkkaaksi hangattu, että se näytti kalliimmalta metallilta.

Mutta juomanlaskijan virkaa toimittavan neitosen ulkomuoto vetikin Durward'in huomion paljon enemmän puoleensa kuin kaikki nuo pienet seikat, jotka kuuluivat hänen tehtäviinsä.

Nuorukainen huomasi heti, että hänellä oli tuuheat, pitkät, mustat palmikot, joita, samoinkuin hänenkin kotimaassaan tytöillä oli tapana, ei mikään muu koristanut kuin muratinlehdistä punottu kevyt seppele. Nämät palmikot ympäröivät ikäänkuin huntu kasvoja, joiden säännölliset piirteet, mustat silmät ja miettivä katse muistuttivat Melpomenea, joskin posken vieno puna ja suupielien ja silmien välke näytti ilmaisevan, ettei ilo ollut vieras näille vakaville kasvoille, joskaan se ei tavallisesti niillä tainnutkaan karehtia. Qventin oli myös huomaavinaan, että painostavat ulkonaiset seikat varmaankin vaikuttivat sen, että näin nuori ja suloinen tyttö ulkomuodoltaan oli vakavampi kuin nuoret kaunottaret yleensä; ja koska nuorison romantillinen mielikuvitus on kerkeä rakennuksiansa rakentamaan sangen heikoillekin perusteille, niin Durward'ia huvitti seuraavan keskustelun johdosta tehdä se johtopäätös, että tämän kauniin olennon kohtalo oli salaisuuteen peitetty.

»Mitä nyt, Jacqueline!» virkkoi mestari Pietari, kun tyttö astui kamariin, »mitä tämä merkitsee?! Enkö minä käskenyt Perette rouvaa tuomaan minulle tilaukseni? — Pasques-Dieu! — Onko hän vai luuleko hän olevansa liian hyvä minua palvelemaan?»

»Minun sukulaiseni ei voi oikein hyvin», vastasi Jac-

queline liikutetulla, mutta nöyrällä äänellä; »hän ei voi hyvin ja hänen täytyy pysyä kamarissaan.»

»Toivonpa, että hän on siellä *yksin!*» vastasi mestari Pietari painokkaasti. »Minä olen vanha kettu, minulle ei voi syöttää teeskenneltyä pahanvointia todellisen syyn sijasta.»

Jacqueline kalpeni ja vavahtikin, kuullessaan mestari Pietarin vastauksen; sillä myönnettävä on, että hänen äänensä ja silmänsä, jotka aina olivat tylyt, pilkalliset ja vastenmieliset, muuttuivat oikein hirvittäviksi ja peloittaviksi, niiden ilmaistessa vihaa tai epäluuloa.

Qventin'in vuorelaisritarillisuus heräsi heti, ja hän lähestyi kiireesti vapauttaakseen tytön tämän taakasta; Jacqueline antoikin vastustamatta sen hänen käsiinsä, luoden samassa aran, pelästyneen katseen suuttuneeseen porvariin. Ei kukaan olisi voinut vastustaa tytön silmien läpitunkevaa, armoa anovaa katsetta, ja mestari Pietarin vastaus ei ilmaisutkaan vain asettunutta vihaa, vaan niin paljon lempeyttä kuin hänen muotonsa ja käytöksensä suinkin saattoi osoittaa. »En moiti sinua, Jacqueline», sanoi hän, »ja sinä oletkin kovin nuori ollaksesi jo sellainen, miksi, paha kyllä, kerta tulet — kavala, petollinen lepsakko, niinkuin koko muukin häilymielinen sukusi. Ei kukaan mies ole koskaan tullut täysi-ikäiseksi saamatta tilaisuutta tuntea teidät perinpohjin. Katsopas tässä tätä skotlantilaista herraa, hänkin voi sinulle samaa vakuuttaa.»

Jacqueline, ikäänkuin totellen mestari Pietaria, katsahti nuoreen muukalaiseen, mutta tämä pikainen katse näytti Durward'ista anovan apua ja sääliä; ja reippaasti, nuoruuden herkkätunteisuuden sekä kasvatuksen kautta saadun romantillisen naisen kunnioituksen yllyttämänä, hän arvelematta sanoi: »Tahtoisinpa heittää hansikkaani kelle yhdenarvoiselle ja samanikäiselle vastustajalle hyvänsä, joka uskaltaisi sanoa, että tämmöiset kasvot, jotka näen nyt silmieni edessä, voisivat koskaan ilmaista muuta kuin puhtaimman ja rehellisimmän sydämen tunteita!»

Neito vaaleni kalmankalpeaksi ja loi aran katseen mestari Pietariin, mutta nuoren uskalikon suuret sanat eivät näyttäneet nostattavan muuta kuin hänen nau-

ruaan, pikemmin kuitenkin ylenkatseen kuin hyväksymisen naurua. Qventin, jonka toinen ajatus tavallisesti oikaisi mitä ensimäinen oli rikkonut, joskin usein vasta sitten, kun ensimäinen oli jo sanoiksi puhjennut, punastui tulipunaiseksi sanottuaan jotain sellaista, mikä vanhan, ammatiltaan rauhallisen miehen läsnäollessa saattoi kuulua tyhjältä kerskaukselta; ja kohtuullisena ja ansaittuna rangaistuksena hän päätti nöyrästi kärsiä kaiken sen naurun, jonka alaiseksi oli itsensä saattanut. Hän laski pikarin sekä vadin mestari Pietarin eteen, jota tehdessään hänen poskensa olivat tulipunaiset ja hänen kasvojensa eleet ilmaisivat häpeää, joskin hän koetti salata sitä nololla hymyllä.

»Sinä olet hullu poika», virkkoi mestari Pietari, »ja tunnet yhtä vähän naisia kuin hallitsijoitakaan — joiden sydämet», lisäsi hän hartaasti tehden ristinmerkin, »Jumala pitää oikeassa kädessänsä.»

»Ja kenen kädessä ovat sitten naissydämet?» kysyi Qventin, sillä hän oli päättänyt, jos mahdollista, olla alistumatta tämän ihmeellisen vanhuksen omavaltaisen ylivallan alle, jonka ylpeä ja kursailematon käytös vaikutti aivan liian voimakkaasti häneen.

»Pelkäänpä että sinun tulee tiedustella sitä toisesta paikasta», vastasi mestari Pietari vakavasti.

Qventin'in rynnäkkö oli jälleen torjuttu, mutta hänen rohkeutensa ei silti ollut peräti kukistunut. — Eihän suinkaan, arveli hän itsekseen, kaikki kunnioitus, jota tälle Tours'in porvarille osoitan, voi johtua siitä, että tunnen olevani kiitollisuudenvelassa yhdestä aamiaisesta, joskin se oli aika hyvä ja runsas ateria. Koirat ja haukat talttuvat, kun niitä syötetään — ihmiselle pitää osoittaa lempeyttä jos tahtoo häntä kiinnittää rakkauden ja kiitollisuuden siteillä. Mutta tämä vanhus ei ole mikään tavallinen mies; ja tuo ihana ilmestys, joka juuri nyt jälleen katoo — ei näin kaunis olento voi mitenkään kuulua tähän halpaan paikkaan eikä hän myöskään voi olla tuon rahaahaalivan kauppiaankaan oma, vaikka hän komentaakin häntä niinkuin epäilemättä tekee jokaiselle, joka sattuu hänen ahtaan piirinsä rajojen sisäpuolelle. Ihmeellistä, minkä suuren arvon nuo flanderilaiset ja ranskalaiset

näyttävät antavan rikkaudelle, paljoa suuremman kuin mitä se ansaitsee, niin että tämä vanha kauppiaskin arvatenkin luulee minun kunnioitukseni hänen ikäänsä kohtaan tarkoittavan vain hänen rahojensa kumartamista — ja kuitenkin minä olen korkeasukuinen, rautapukuinen Skotlannin aatelismies, hän vain toursilainen käsityöläinen!

Tällaiset olivat ne ajatukset, jotka välähtivät nuoren Durward'in pään lävitse. Juuri samassa mestari Pietari hymyillen ja taputellen Jacquelinen päätä, josta valuivat alas pitkät palmikot, virkkoi: »Tämä nuori mies voi palvella minua, Jacqueline — sinä saat lähteä. Minä sanon sitten sinun huolimattomalle sukulaisellesi, ettei hän tee oikein lähettäessään sinut turhan päiten vierasten nähtäväksi.»

»Minähän tulin vain teitä palvelemaan», sanoi tyttö, »ja toivonpa ettette suutu sukulaiseeni, koska» —

»Pasques-Dieu!» huudahti kauppias keskeyttäen tytön puheen, vaikkei kuitenkaan tylyllä tavalla, »rupeatko sinä sanakiistaan minun kanssani, sinä tytöntynkkä, vai viivytkö täällä, jotta saisit tirkistellä tätä nuorta poikaa? — Mene matkaasi — hän on aatelismies, ja häneltä saan tarpeeksi apua.»

Jacqueline läksi, ja hänen äkillinen katoomisensa täytti siinä määrin Qventin Durward'in mielen, että hänen edellinen ajatuksenjuoksunsa aivan katkesi ja että hän vaistomaisesti totteli, kun mestari Pietari kursailematta nojautui taaksepäin suuressa, mukavassa nojatuolissa ja äänellä, joka todisti hänen olevan tottuneen siihen, että hänen käskyjänsä toteltiin, sanoi: »Aseta lautanen viereeni.»

Kauppias laski sitten mustat silmäripsensä alas, jotta hänen terävät silmänsä peittyivät melkein näkyvistä, taikka vain aika ajoin heittivät äkillisen, vilkkaan vilahduksen ympärilleen, niinkuin mustan pilven taakse peittynyt aurinko joskus lyhyeksi hetkeksi välähdyttää esille jonkun ainoan säteen.

»Se on kaunis tyttö», virkkoi vanha mies viimein kohottaen päätään ja katsoen puhuessaan lujasti ja tuikeasti Qventin'iin, »suloinen tyttö ravintolapalvelijatta-

reksi — hän olisi koristeena kunnon porvarinkin pöydässä; mutta halpa sukuperä, halpa kasvatus.»

Sattuu joskus, että satunnainen nuoli kukistaa ihanimman pilvilinnan maahan, ja silloin linnan rakentaja ei katsele juuri suosiolla sitä, joka nuolen ampui, vaikka hän ei olisikaan sitä tahallaan tehnyt. Qventin joutui hämilleen ja olisi mielellään suuttunut — hän ei itsekään oikein tiennyt miksi — tuohon vanhaan mieheen, joka oli antanut hänelle sen tiedon, ettei kaunis tyttö ollutkaan mitään sen enempää eikä vähempää kuin mitä hänen virantoimituksestansa saattoi päättää — ravintolapalvelijatar — tosin tavallista ylhäisempää laatua, luultavasti isännän sisarentytär tai jotain senkaltaista, mutta kaikissa tapauksissa palvelija, jonka täytyi noudattaa ravintolavieraitten ja erittäinkin mestari Pietarin mieltä, jolla luultavasti oli yltäkyllin mielijohteita sekä rikkautta, ollaksensa varma niiden noudattamisesta.

Taaskin hänen mieleensä johtui se ajatus, se itsepäinen ajatus, että hänen pitäisi huomauttaa vanhalle miehelle, miten erilaiset säädyltään he molemmat olivat, todistaa kauppiaalle, että hänenlaisensa, olkoon hän kuinka rikas hyvänsä, ei rikkautensa nojalla voisi kuitenkaan kohota Glen-houlakin'in Durward'ien tasalle. Mutta joka kerta, kun hän siinä aikeessa katsahti mestari Pietariin, huomasi hän tämän miehen ulkomuodossa, joskin silmät olivat alaspäin luodut, kasvojen eleet pinnistyksissä ja vaatetus halpa, köyhä, jotakin, joka esti häntä vetoamasta siihen suurempaan arvoon, jota hän arveli itsellään kauppiaan rinnalla olevan. Päinvastoin, mitä useammin ja tarkemmin hän katseli kauppiasta, sitä enemmän kiihtyi Qventin'in uteliaisuus saada tietää kuka ja mikä mies hän todella oli; ja hän päätti viimein mielessään, että vanhus vähintänsä oli Tours'in kaupungin *syndiki* eli pormestari tai joku muu senkaltainen, joka tavalla tai toisella oli tottunut vaatimaan ja vastaanottamaan kunnioitusta.

Sillä välin näytti kauppias jälleen vaipuneen mietteihinsä, joista hän havahtui vain sen verran että hän hartaudella teki ristinmerkin ja söi hiukan kuivatuita hedelmiä sekä pienen korpunpalasen. Sitten hän viittasi

Qventin'iä ojentamaan hänelle pikarin, ja ottaessaan sen vastaan hän ikäänkuin tiedustellen lisäsi: »Sanoithan olevasi aatelismies?»

»Niin epäilemättä olen», vastasi skotlantilainen, »jos viidentoista polvikunnan aatelius siksi voi miehen tehdä — niinhän minä teille jo sanoin. Mutta älkää kursailko senvuoksi, mestari Pietari — minulle on aina opetettu, että nuorempien velvollisuus on olla vanhempien ihmisten apuna.»

»Se on oiva opetus», sanoi kauppias, käyttäen pikaria tarjoovan nuorukaisen apua hyväkseen ja täyttäen juoma-astiansa kannusta, joka näytti olevan samaa ainetta kuin pikarikin, ikäänkuin hän ei lainkaan olisi epäillyt tämän avun sopivaisuutta, niinkuin Qventin kenties oli olettanut.

»Paha henki vieköön tämän vanhan käsityöläisen ja porvarin, joka on täällä aivan kuin kotonaan ja käskyläistensä seurassa», ajatteli Durward vielä kerran itsekseen; »käyttääpä hän skotlantilaisen aatelismiehen palvelustakin hyväkseen aivan kuin olisin Glen'islan talonpoika.»

Kauppias sillä välin, juotuaan pikarillisen vettä, sanoi kumppanilleen: »Siitä uutteruudesta, jolla näyt tuota Beaulnen viiniä nauttivan, päätän, ettet halua ruveta kumppanikseni tämän alkuaineellisen juoman juomisessa. Mutta onpa minulla semmoista »elämänvettä» muassani, joka voi kallion lähdeveden muuttaa Ranskan parhaimmaksi viiniksi.»

Näin puhuen hän veti povestaan suuren kukkaron, joka oli tehty merisaukon nahasta, ja karisti pieniä hopearahoja virtanaan pikariin, kunnes tämä, joka oli pienenlainen, tuli niistä puolilleen.

»Sinulla on suurempi syy, poikaseni», virkkoi mestari Pietari, »olla kiitollinen sekä omalle kaimapyhimyksellesi St. Qventin'ille että St. Julian'ille, kuin mitä taannoin näytit olevan. Minä kehoittaisin sinua niiden kumpaisenkin nimessä antamaan almuja. Pysy tässä ravintolassa, kunnes puheillesi tulee sukulaisesi Arpiposki, joka iltapuolella on vapaana vartijavuorostaan. Minä ilmoitan hänelle, että hän voi tavata sinut täällä, sillä minulla on asiaa linnaan.»

Qventin Durward'in kielellä pyöri muutamia sanoja, joilla hän olisi pyytänyt, ettei hänen uusi ystävänsä panisi pahaksi, vaikkei hän ottaisikaan vastaan tätä ylenmääräistä lahjaa. Mutta mestari Pietari, vetäen synkät kulmakarvansa ryppyyn ja ojentaen kumaraisen vartalonsa entistä suoremmaksi ja arvokkaammaksi, sanoi käskevällä äänellä: »Ei vastausta, nuori mies, vaan tee mitä sinulle on käsketty.»

Näin sanoen hän läksi huoneesta, viitaten Qventin'ille, ettei hän saisi häntä seurata.

Nuori skotlantilainen jäi hämmästyneenä paikalleen eikä tietänyt mitä asiasta arvella. Ensimäinen luonnollinen, joskaan ei juuri jaloin tunne saattoi hänet tirkistämään hopeapikariin, joka varmaankin enemmän kuin puolilleen oli täynnä hopearahoja, jommoisia Qventin'illä kenties ei ikänä ollut yht'aikaa ollut kuin korkeintaan parikymmentä hallussaan. Mutta salliko hänen arvonsa aatelismiehenä ottaa tuon rikkaan plebejin rahoja vastaan? — Se oli kiusallinen kysymys; sillä vaikka hänellä olikin nyt kelpo aamiainen tallessaan, niin eipä siinä kuitenkaan ollut paljon säästövaraa, jos piti matkustaa takaisin Dijon'iin siinä tapauksessa että hän, pelkäämättä Burgundin herttuan vihaa, päätti pyrkiä hänen palvelukseensa, tai lähteä St. Qventin'iin Connetabler', St. Paul'in kreivin luoksi; sillä jommallekummalle näistä herroista, jollei Ranskan kuninkaalle, hän aikoi tarjoutua palvelukseen. Asiain tällä kannalla ollessa hänen oli ehkä viisainta seurata enonsa neuvoa; sillä välin hän pisti rahat samettiseen haukkataskuunsa ja kutsui ravintolanisäntää antaaksensa hänelle hopeapikarin takaisin; samassa hän oli myös päättänyt kysellä isännältä muutamia tuota anteliasta ja käskeväistä kauppiasta koskevia seikkoja.

Isäntä ilmaantui heti ja oli puheliaampi kuin tähän asti, vaikkei hän antanutkaan paljon tietoja. Hän ei millään muotoa ottanut vastaan hopeapikaria. Se ei ollut hänen omansa, sanoi hän, vaan mestari Pietarin, joka oli sen vieraalleen lahjoittanut. Neljä omaa hopeahaarikkaa sanoi isäntä itselläänkin olevan, jotka hän oli saanut perinnöksi mummoltansa — olkoon hänen sielunsa

autuas! — Mutta ne eivät olleet enemmän vieraan kädessä olevan kauniisti koristetun pikarin kaltaisia kuin nauris oli persikan sukua. Tämä oli noita kuuluisia Tours'in pikareita, Martti Dominiquen tekemiä, taideniekan, joka saattoi kilpailla Parisinkin rinnalla.

»Entäs sanokaahan kuka tuo mestari Pietari on», keskeytti hänet Durward, »joka antaa näin kalliita lahjoja tuntemattomille?»

»Kukako mestari Pietari on», sanoi ravintolanisäntä, tiputellen näitä sanoja hitaasti suustaan, aivankuin tippoja tisleerauspannusta.

»Niin juuri», sanoi Durward kiireisellä ja käskevällä äänellä; »kuka on tuo mestari Pietari ja miksi hän tavaroitansa tällä tavalla sirottelee? Ja kuka on tuo teurastajan näköinen junkkari, jonka hän lähetti tänne edeltäpäin aamiaista tilaamaan?»

»Kas, hyvä herra, mitä mestari Pietariin tulee, niin olisi teidän pitänyt kysyä se häneltä itseltään; ja tuo toinen herra taasen, joka tilasi aamiaista, Jumala varjelkoon meitä lähemmästä tuttavuudesta hänen kanssaan!»

»Tässä kaikessa piilee jokin salaisuus», virkkoi nuori skotlantilainen. »Mestari Pietari sanoi minulle olevansa kauppamies.»

»Ja jos hän niin sanoi teille», vakuutti isäntä, »niin on hän varmaankin kauppamies.»

»Mitä lajia tavaroita hän kaupittelee?»

»Oi, hänellä on paljonkin hyviä asioita», vastasi isäntä, »ja erittäinkin on hän perustanut tänne silkkitehtaita, joiden teokset voivat kilpailla niiden kallisten kankaitten kanssa, joita venetsialaiset tuovat Intiasta ja Kathaista. Taisittehan te nähdä noita silkkiäispuurivejä tänne tullessanne; ne ovat kaikki istutetut mestari Pietarin käskystä silkkimadon ravinnoksi.»

»Entäs tuo nuori neito, joka toi makeiset sisään, kuka hän on, hyvä ystävä?» kysyi vieras edelleen.

»Minun taloni vieraita, herra, hän majailee täällä holhoojansa kanssa, tätikö vai muu sukulainen hän lienee», vastasi isäntä.

»Annatteko te tavallisesti vieraanne palvella toinen toistaan?» kysyi Durward. »Sillä minä huomasin, ettei

mestari Pietari tahtonut ottaa mitään teidän eikä myöskään teidän palvelijanne kädestä.»

»Rikkailla herroilla saa olla mielijohteitansa, sillä he maksavat niistä», sanoi isäntä; »eipä ole ensi kerta, jolloin mestari Pietari on saanut aatelismiehen tottelemaan sormensa viittausta.»

Nuori skotlantilainen suuttui hiukan tästä muistutuksesta; mutta, salaten närkästyksensä, hän kysyi, voisiko hän saada tässä talossa huoneen yhdeksi päiväksi, kenties useammaksikin.

»Tietysti», vastasi ravintolanisäntä; »niin pitkäksi aikaa kuin vain mielenne tekee.»

»Ja saisinko luvan», jatkoi Durward, »käydä tervehtimässä naisväkeä, joiden kanssa tulen nyt asumaan saman katon alla?»

Isäntä ei sanonut sitä tietävänsä. »He eivät käy vierailla», sanoi hän, »eivätkä ota vieraita vastaan kotonaan.»

»Paitsi mestari Pietaria, vai kuinka?» virkkoi Durward.

»Minulla ei ole oikeutta mainita mitään poikkeuksia», vastasi isäntä lujasti, vaikka kunnioittavasti.

Qventin, jolla oli varsin suuret ajatukset omasta arvostaan, varsinkin siihen nähden miten vaikea hänen oli sitä ylläpitää, närkästyi hiukan ravintolanisännän vastauksesta, mutta päätti turvautua keinoon, joka siihen aikaan oli kylläkin tavallinen. »Viekää naisille», käski hän, »pullollinen vernât-viiniä sekä minun terveiseni; ja sanokaa, että Qventin Durward, Glen-houlakin'in sukua, skotlantilainen aatelismies, joka majailee tässä samassa talossa, pyytää lupaa saada persoonallisella käynillä tulla osoittamaan heille kunnioitustansa.»

Sanansaattaja läksi, mutta palasi hetken kuluttua, tuoden perille kiitokset naisilta, jotka lähettivät tarjotun viinin takaisin ja ilmoittivat olevansa pahoillansa sen johdosta, etteivät he voineet vastaanottaa hänen vieraskäyntiään, koska he asuivat täällä ketään vieraita näkemättä.

Qventin puraisi huultansa ja joi pikarillisen vernât-viiniä, jonka ravintolanisäntä oli asettanut hänen eteensä. »Pyhä messu! onpa tämä eriskummallinen maa», sanoi hän itsekseen, »missä kauppiaat ja käsityöläiset ovat yhtä

kohteliaita ja anteliaita kuin aatelisherrat, mutta mitättömät matkustavaiset naiset, joilla on palatsinsa krouvissa, ylvästelevät aivankuin valepukuiset prinsessat! Mutta tahdonpa vielä kerran saada nähdä tuon tummaverisen neidon, vaikkapa kuinka kovalle ottaisi.» Ja tehtyänsä tämän päätöksen, hän pyysi päästä siihen kamariin, joka oli hänelle varattu.

Ravintolanisäntä saattoi hänet heti kiertäviä torniportaita myöten ylös ja sitten käytävään, johon koko joukko ovia avautui aivan kuin luostarissa kammioiden ovia; tämä yhdenmukaisuus ei suuresti ilahduttanut sankariamme, jolla oli sangen ikäviä muistoja nuorempana kokemastaan luostarielämästä. Isäntä seisahtui käytävän perimäiseen päähän, valitsi avaimen suuresta vyöllä riippuvasta kimpusta, avasi oven ja vei vieraansa tornikamariin, joka tosin oli pieni, mutta siisti ja rauhallinen, ja jonka harvat huonekalut olivat niin hyvässä järjestyksessä, että se tavallaan näytti pieneltä palatsilta.

»Toivonpa että te viihdytte tässä huoneessa, hyvä herra», sanoi isäntä. »Minun on velvollisuuteni koettaa olla mieliksi jokaiselle mestari Pietarin ystävälle.»

»Voi onnellista sukellustani!» huudahti Qventin hypähtäen lattialla niin pian kuin isäntä oli lähtenyt. »Eipä hyvä onni koskaan ole tullut paremmassa eikä kosteammassa muodossa! Hyvä onneni tulvahti kuin vedenpaisumus ylitseni.»

Näin puhuessaan hän lähestyi pientä ikkunaa, jonne, koska torni ulkoni rakennuksen päälinjasta, näkyi sangen sievä ja jotenkin avara, ravintolaan kuuluva puutarha, ja sen takaa hauska puisto, jossa kasvoi samoja silkkiäispuita, jotka mestari Pietarin sanottiin istuttaneen silkkimatojen ravinnoksi. Jos taas käänsi silmänsä pois noista kaukaisemmista esineistä ja vilkaisi suoraan rakennuksen seinää pitkin, niin näki vastapäätä Qventin'in tornia toisenkin tornin siitä ikkunasta, jonka ääressä hän seisoi, ja saattoi nähdä toisen samanlaisen pienen ikkunan, samaten ulkonevassa rakennuksen osassa. Vaikeapa olisi Qventin'iä pariakymmentä vuotta vanhemman miehen sanoa, miksi juuri tuo paikka veti enemmän nuorukaisen huomiota puoleensa kuin sievä puutarha tai silkkiäispuut — sillä,

paha kyllä, silmät, jotka ovat maailmata nähneet neljäkymmentä tai ehkä vielä useampiakin vuosia, katselevat aivan kylmäkiskoisesti tuommoista pientä torninikkunaa, vaikka se olisikin raollaan päästääkseen raitista ilmaa sisään, ja uutimet puoleksi eteenvedetyt estääkseen päivänpaisteen tai kenties uteliaan silmän tunkeutumasta sisään — vaikkapa ikkunan pielessä riippuisi harppukin, puoleksi kevyen vihriäisen silkkihunnun peitossa. Mutta Durward'in onnellisella iällä tällaiset *sivuseikat* — maalari niitä siten nimittäisi — voivat rakentaa satoja pilvilinnoja ja salaisia mielikuvitelmia, joita muistellessa täysiikäinen mies huoahtaen hymyilee ja hymyillen huoahtaa.

Koska voimme arvata, että ystävämme Qventin halusi saada tietää hiukan enemmän kauniista naapuristaan, harpun ja hunnun omistajasta — koska voimme arvata, että hänen ainakin teki mielensä saada tietää, saattaisiko hän olla sama, jonka hän oli nähnyt nöyrästi palvelevan mestari Pietaria, niin on tietysti helppo käsittää, ettei hän asettunutällistelevin kasvoin ja koko vartaloineen oman ikkunansa eteen. Durward tiesi paremmin miten lintuja on pyydettävä; hän piiloutui taitavasti ikkunansa pielen taakse ja tirkisti vain hiukan sen edessä olevan rautaristikon läpi, ja siksipä hänelle suotiinkin ilo saada nähdä valkoisen, pehmoisen, kauniin käden ottavan soittimen naulastaan, ja pian sen jälkeen hänen korvansakin saivat osansa siitä palkinnosta, jonka hän sukkelalla käytöksellään oli ansainnut.

Toisessa pienessä tornissa asuva neito, hunnun ja harpun omistaja, lauloi juuri semmoista laulua, jommoisten me kuvittelemme valuneen korkeasukuisten aatelisnaisten huulilta, kun ritari ja trubaduurit rakkaudesta sulaen heitä kuuntelevat. Sanoissa ei ollut siksi paljon tunteellisuutta, sukkeluutta tai mielikuvituksen voimaa, että ne olisivat saattaneet säveleen kokonaan varjoon, eikä sävelkään ollut niin taiteellinen, että se olisi hävittänyt kokonaan sanojen vaikutuksen. Molemmat kuuluivat yhteen, ja jos sanoja olisi lausuttu ilman säveltä, tai säveltä laulettu ilman sanoja, niin ei kumpaistakaan olisi maksanut vaivaa kuulla. Tuskin on siis oikeuden ja kohtuuden mukaista panna paperille näitä säkeitä, jotka eivät ole aio-

tut luettaviksi eivätkä lausuttaviksi, vaan ainoastaan laulettaviksi. Mutta tällaiset muinaisajan runoutta sisältävät paperiliuskat ovat aina minua erikoisesti miellyttäneet; ja vaikka sävel ikipäiviksi onkin mennyt kadoksiin, niin panen kuitenkin oman arvoni sekä soittavan neidon aistin alttiiksi, ja merkitsen tähän nämä säkeet, niin peätaiteelliset kuin ne ovatkin.

Oi kreivi Guy, jo hetk' on läsnä,
ei päiväkultaa enää näy,
orangikukka tuoksuu tässä,
mereltä tuulen henki käy;
jo leivon, päivän lavertajan,
ään' öiseen lepoon hiljentyi.
Kaikk' kukat, linnut tietää ajan —
vaan missä viipyy kreivi Guy?

Pimeessä paimentyttö salaa
kultansa luoksi hiipivi;
edessä linnan lemmenvalaa
ritari lauluin vannovi.
Tuikkeessa tähtein lempi koitti,
sen tähti kirkas ilmestyi;
se halvat, ylhäisetkin voitti —
mut missä viipyy kreivi Guy?

Missä arvossa lukija pitäneekin tätä yksinkertaista laulua, syvän vaikutuksen se sittenkin teki Qventin'iin, sellaisena kuin hän sen kuuli, kauniin sävelen säestämänä ja laulettuna suloisella, sulavalla äänellä, sävelen sekaantuessa puutarhasta tuoksua tuoviin vienoihin tuulenhengähdyksiin, ja samalla nähdessään laulajan kasvot vain puoleksi ja hämärästi, niin että kaikki oli salaisen lumouksen vaippaan kiedottuna.

Laulun loputtua kuuntelija ei voinut olla astumatta rohkeammin esille, koettaen siten ajattelemattomuudessaan saada nähdä enemmän kuin tähän asti. Samassa soitto lakkasi — ikkuna sulkeutui, ja paksu alas laskettu uudin katkaisi kaikki enemmät tutkistelut toisessa tornissa olevan naapurin puolelta.

Durward sekä närkästyi että hämmästyi hätäisyytensä seurauksista, mutta lohdutti itseään sillä toivolla, että soittava neito ei helposti saattaisi olla käyttämättä harppuaan, jonka soittamiseen hän näkyi olevan hyvin harjaantunut, eikä myöskään voisi olla niin armoton, että hän kieltäisi itseltään raikkaan ilman ja avonaisen ikkunan nautinnon vain sen typerän syyn nojalla, ettei hän tahtonut suoda kenenkään muun korvan kuultaviksi suloisia säveliään. Sekaantuipa kenties näihin lohduttaviin mietteihin hiukkasen itserakkauttakin. Jos, niinkuin hän oletti, toisessa tornissa asui kaunis, mustapalmikoinen neitonen, ei hän voinut olla tietämättä, että vastapäätä asui pulska, nuori, iloisennäköinen, vaeltava onnenetsijä; ja romaaneista, noista viisaista neuvonantajista, oli Durward oppinut, että neitoset, vaikka he ovatkin hiukan arkoja, sittenkin kernaasti haluavat udella naapuriensa asioita.

Qventin'in ollessa vielä näissä viisaissa mietteissään jonkunlainen ravintolanpalvelija tai kamaripalvelija toi hänelle sen tiedon, että eräs herra pyysi häntä alas puheilleen.

V

SOTURI

> Halukas riitaan, arka arvostaan,
> tavottain mainetta, tuot' ilmakuplaa,
> kanuunain suusta.
>
> Miten haluatte.

Herra, joka odotti Qventin Durward'ia samassa huoneessa, jossa äsken aamiaista syötiin, oli niitä miehiä, joista Ludvig XI jo paljoa aikaisemmin oli sanonut, että Ranskan kohtalo oli heidän käsissään, koska kuninkaan henki oli välittömästi uskottu heidän vartioitavakseen ja varjeltavakseen.

Kaarle VI oli perustanut tämän kuuluisan komppanian, skotlantilaisen jousimiesjoukon — siksi heitä nimitettiin — ja sen perustamiseen olikin enemmän syytä kuin muulloin, jolloin kruunun suojelijoiksi otetaan muukalaisia palkkasotureja. Eripuraisuuksien vuoksi, jotka olivat riistäneet enemmän kuin puolet Ranskanmaata hänen vallastansa sekä hänen puoltaan pitävien aatelisherrojen häilyvän ja horjuvan uskollisuuden tähden ei olisi ollut viisasta eikä täysin turvallistakaan uskoa hänen henkeänsä heidän suojelukseensa. Skotlantilaiset olivat englantilaisten perivihollisia ja Ranskan ikivanhoja sekä, siltä ainakin näytti, luonnollisia liittolaisia. He olivat köyhiä, urhoollisia, uskollisia — heidän rivinsä täytteeksi voitiin aina saada miehiä heidän kotimaastaan, sillä ei mistään muualta Euroopasta virrannut silloin niin paljon eikä niin urhoollisia sotilaita. Heidän korkea sukuarvonsa, josta he ylpeilivät, teki heidät muita sotureita sopivammiksi olemaan kruunupään hallitsijan läheisessä seurassa, ja heidän joukkonsa verrattain vähäinen miesluku esti heitä nostamasta kapinaa tai pyrkimästä valtiaiksi siellä, missä heidän tuli olla käskyläisinä.

Ranskan kuninkaat koettivat viisaasti kyllä kiinnittää itseensä tämän valitun muukalaisparven, siten, että he soivat heille kunniakkaita etuoikeuksia sekä runsaan palkan, joskin useimmat skotlantilaisista soturin tavallisella tuhlaavaisuudella kuluttivat varansa korkean sukuarvonsa ylläpitämiseksi. Jokainen heistä oli paikkansa ja arvonsa suhteen korkean herran vertainen, ja heidän läheinen suhteensa kuninkaaseen kohotti heidän arvoaan sekä Ranskan kansan että heidän omissa silmissään. Heillä oli komeat vaatteet, aseet sekä hevoset; jokaisella oli myös oikeus pitää palveluksessaan knaappi, tallirenki, hovipoika sekä kaksi peitsimiestä, joista viimeksimainituista toista nimitettiin nimellä coutelier (puukkoniekka) sen suuren puukon johdosta, jolla hänen tuli lopettaa ne, jotka hänen herransa oli kahakassa kaatanut. Näin suurilukuisen miesjoukon päällikkönä sekä varustettuna vastaavilla varoilla oli skotlantilaisen henkivartijakunnan jousimies sangen suuri ja mahtava herra; ja koska vapaihin paikkoihin pääsivät tavallisesti ne, jotka

knaappeina tai hovipoikina olivat harjaantuneet tähän virkaan, niin paraatkin skotlantilaiset suvut lähettivät usein nuorempia poikiaan tänne knaapeiksi tai hovipojiksi jonkun ystävän tai sukulaisen palvelukseen, kunnes heille ilmaantui tilaisuus päästä korkeampaan arvoon. Puukkoniekka sekä toinen peitsimies, jotka eivät olleet aatelissukua eivätkä voineet kohota korkeammalle, valittiin halvempisäätyisistä miehistä; mutta koska heidänkin palkkansa sekä muut edut olivat runsaita, oli jousimiesten helppo valita kuljeksivista kansalaisistaan vahvimmat ja uljaimmat palvelukseensa.

Ludvig Lesly eli Le Balafré — sillä nimellä häntä useimmiten mainitaan, koska hän oli sillä yleisimmin tuttu Ranskassa — oli seitsemättä jalkaa pitkä ja vahva vartaloltaan, mutta kasvoiltaan ruma, sitäkin enemmän, kun leveä, hirvittävä arpi, joka alkoi otsasta ja viisti oikeanpuolisen silmän sivuitse, oli paljastanut hänen poskiluunsa ulettuen korvalehteen saakka syvänä juovana, joka toisinaan oli tulipunainen, toisinaan purppuranpunainen, toisinaan taas sininen tai mustallekin vivahtava. Kussakin eri tapauksessa se oli inhoittavan näköinen, sillä se ei soveltunut kasvojen muuhun väriin, olivatpa ne missä tilassa hyvänsä, liikutetut tai rauhalliset, kiihkeän tunteen tulistamat tai tuulen ja ahavan ruskettamat.

Hänen pukunsa sekä aseensa olivat komeat. Päässä oli skotlantilaislakki, jossa liehui sulkatupsu ja soljen paikalla loisti pelkästä hopeasta tehty Neitsyt Maarian kuva. Tällaiset soljet olivat skotlantilaiset henkivartijat saaneet siitä syystä, että kuningas, taikauskoisen jumalisuutensa puuskassa, oli vihittänyt henkivartijoittensa miekat Pyhän Neitsyen palvelukseen, ja sanotaanpa hänen silloin menneen niinkin pitkälle, että hän oli antanut Pyhälle Neitsyelle valtakirjan henkivartijain ylipäällikön virkaan. Jousimiehen kaulus, käsivarsihaarniska sekä kintaat olivat hienointa terästä, johon oli syövytetty hopeakoristeita, ja hänen teräspaitansa oli yhtä kirkas ja kiiltävä kuin härmäverkko, johon talvinen aamu kietoo sananjalat ja kanervat. Tämän päällä hänellä oli kalliista sinisestä sametista tehty irtonainen takki, joka oli avoin

molemmilta sivuilta niinkuin airuen kauhtana, ja jonka suuri hopealangoilla koristettu Pyhän Anteruksen risti jakoi kahtia sekä rinnasta että selästä. Säärissä ja jaloissa oli terässäärystimet sekä teräskengät. Leveä, vahva väkipuukko (*Jumalan armo* nimeltänsä) riippui hänen oikealla kupeellaan — vasemmalla olkapäällä kaksin käsin käytettävän miekan kalliisti koristettu kannin; mutta mukavuuden vuoksi hän kannatti nyt kädellään tätä suunnattoman raskasta asetta, jota vailla viran säännöt kielsivät häntä käymästä..

Qventin Durward, vaikka hän, niinkuin muutkin skotlantilaiset nuoret siihen aikaan, oli aikaisin oppinut aseita ja sotaa näkemään, ei mielestään ollut koskaan nähnyt sotaisammalta näyttävää eikä täydellisemmin varustettua ja jalompaa soturia kuin sitä, joka nyt tervehti häntä, ilmoittaen olevansa hänen enonsa, *Arpiposki Ludvig* eli Le Balafré. Nuori skotlantilainen ei voinut kuitenkaan olla hiukan kammostumatta sukulaisensa hirvittävää ulkomuotoa, kun tämä karkeilla viiksillään sivalsi sisarenpoikansa kumpaakin poskea, toivottaen hänet tervetulleeksi Ranskaan ja samaan hengenvetoon tiedustellen mitä Skotlantiin kuului.

»Eipä paljon hyvää, eno hyvä», vastasi nuori Durward; »mutta olipa hauska, että kohta minut tunsitte.»

»Sinut olisin tuntenut, poikaseni, vaikkapa Bordeaux'n soillakin, jos olisin tavannut sinut siellä kuin kurjen astelemassa puujaloilla. Mutta käy istumaan — käy istumaan — jos on surullisia kuulumisia, niin pitää saada viiniä, joka auttaa meitä niitä kantamaan. Ukko Tuopinpinnistäjä, hoi! isäntä hyvä, tuopas meille parasta laatua, ja heti paikalla.»

Skotlantilais-ranskalainen murre oli yhtä tuttu kaikissa krouveissa Plessis'n ympärillä kuin sveitsiläisten ranska Parisin nykyisissä kapakoissa; ja kiireesti — oikeinpa kovalla kiireellä, käsky kuultiin ja täytettiin.

Sampanjapullo seisoi heidän edessään, josta eno otti aika kulauksen, mutta sisarenpoika vain pienen pisaran kiitollisuuden osoitukseksi sukulaisensa kohteliaan tarjoumuksen johdosta, puolustaen itseään sillä, että hän jo aamulla oli juonut viiniä.

»Se olisi ollut saakelin kelpo puolustus sisaresi suussa, poika kultaseni», virkkoi Le Balafré, »mutta et sinä saa kammoksua viinipulloa, jos sinusta pitää tulla partasuu ja soturi. Mutta annas kuulla — annas kuulla — aukaise skotlantilainen postilaukkusi — kerro minulle mitä Glenhoulakin'iin kuuluu. — Kuinka minun sisareni voi?»

»Hän on kuollut, eno hyvä», vastasi Qventin surullisesti.

»Kuollut!» lausui eno äänellä, joka ilmaisi pikemmin kummastusta kuin surua. »Kah, olihan hän viittä vuotta nuorempi minua, enkä minä ole koskaan voinut paremmin kuin nykyään. Kuollut. Sehän on ihan mahdotonta! Minulla ei ole ollut edes päänkivistystäkään, paitsi silloin kun kaksi, kolme joutopäivää peräkkäin olen mässäillyt iloisen tieteen oppipoikien kanssa — ja sisar-parkani on kuollut! — Entäs sinun isäsi, poika kultaseni, onko hän mennyt uusiin naimisiin?»

Ennenkuin nuorukainen kerkesi edes vastata, oli eno jo lukenut vastauksen kummastuneesta katseesta, jolla Qventin otti vastaan tuon kysymyksen, ja hän lisäsi: »Mitä! Vai eikö? — Olisinpa vannonut, ettei Allan Durward saattaisi tulla toimeen ilman vaimoa. Hän halusi pitää taloutensa hyvässä järjestyksessä — mielellään hän myös aina katseli sievää naista, ja oli sitä paitsi hiukan ankara tavoiltansa — kaikkea tätä avioelämä hänelle tarjosi. Minä, näet, en liiaksi välitä kaikista noista eduista; minä voin, ajattelematta avioliiton sakramenttiä, vilkaista sievän tyttösen puoleen — enpä taitaisi olla kyllin pyhä aviomieheksi.»

»Voi! hyvä eno, minun äitini jäi itse leskeksi noin vuosi sitten, kun Ogilviet valloittivat Glen-houlakin'in linnan. Isäni, molemmat setäni, molemmat vanhemmat veljeni, seitsemän muuta sukulaistani, harpunsoittaja, vouti ynnä vielä kuusi muuta meidän väestämme kaatuivat linnaa puolustaessaan; Glen-houlakin'ista ei ole ainoatakaan savuavaa pesää eikä pystykiveä enää jäljellä.»

»Pyhä Anteruksen risti!» sanoi Le Balafré; »sitäpä sopii sanoa aika verilöylyksi! Niin, nuo Ogilviet eivät olleet koskaan muuta kuin häijyjä naapureita Glen-houlakin'ille — paha onni se oli — mutta sellaista sodassa

sattuu — sellaista sodassa sattuu. — Milloinka tämä onnettomuus tapahtui, poikaseni?» Näin sanoen hän otti syvän kulauksen viiniä ja pudisti päätänsä suurella juhlallisuudella, kun sisarenpoika vastasi, että hänen sukunsa oli tullut hävitetyksi viime pyhän Juudan päivänä.

»Katsopas vain», virkkoi soturi; »sanoinhan minä, että se oli sattuma — juuri samana päivänä minä parinkymmenen kumppanin kera väkirynnäköllä valloitin Roche-noir'in linnan Amaury Bras-de-Fer'iltä, vapaakomppanian päälliköltä, josta varmaankin olet kuullut. Minä tapoin hänet hänen omalla kynnyksellänsä ja sain niin paljon kultaa saaliiksi, että siitä tuli nämä kauniit vitjat, jotka aikoinaan olivat kahta vertaa pitemmät kuin nyt — ja siitäpä muistuu mieleeni, että osa siitä olisi käytettävä pyhään asiaan. — Antti, hoi — Antti!»

Antti, hänen peitsimiehensä, astui sisään, jokseenkin samanlaisiin vaatteisiin puettuna kuin itse jousimieskin, paitsi ettei hänellä ollut mitään rautasuojuksia käsivarsissa eikä säärissä, ja että rintahaarniska oli kömpelömpää tekoa; hänen lakissaan ei ollut myöskään sulkatupsua, ja hänen päällystakkinsa oli tavallista sarkaa eikä kallista samettia. Riisuttuaan kultavitjat kaulastaan Le Balafré vahvoilla, lujilla hampaillaan taittoi noin nelituumaisen pätkän toisesta päästä ja virkkoi palvelijalleen: »Kas tässä, Antti, vie tämä kummilleni, iloiselle isä Bonifaciukselle, St. Martin luostarin munkille — sano hänelle paljon terveisiä minulta, ja tunnus-sanana voit mainita, ettei hän saanut »Jumalan haltuun» suustansa, kun me viimeksi lausuimme jäähyväiset sydänyön aikana. Sano kummille, että minun lankoni ja sisareni sekä vielä useat muut sukulaiseni ovat kaikki kuolleet ja kadonneet, ja että pyytäisin häntä lukemaan messuja heidän sielujensa puolesta niin pitkältä kuin näiden vitjojen hinnasta kannattaa; sekä sitten vielä jatkamaan velaksi sen verran kuin tarve vaatisi, jotta he pääsisivät kiirastulesta vapaiksi. Ja kuules, koska he olivat hurskaita ihmisiä, ilman mitään vääräuskoisuutta, niin saattaisi olla, että he jo olisivat pääsemäisillään tuosta pälkähästä ja ettei tarvittaisi kuin hiukkasen lisää heidän vapauttamisekseen paholaisen hevoskavion alta; siinä tapauksessa, näet, pyytäisin häntä yli-

jääneen kullan edestä lukemaan kirouksia Angus-shiren Ogilvien suvulle, käyttäen niitä kirkon hallussa olevia keinoja, jotka heihin parhaiten pystyvät. Ymmärsitkö oikein, Antti?»

Puukkoniekka nyökäytti päätään.

»Mutta kavahda, ettei yksikään näistä renkaista eksy krouviin, ennenkuin ne ovat olleet munkin hyppysissä; sillä, jos niin tapahtuu, saat maistaa minun satulavyötäni ja jalustinhihnaani kunnes selkäsi on yhtä nahaton kuin Pyhän Pärttylin. — Mutta seis, näenpä että olet iskenyt silmäsi tähän viinipulloon etkä saa lähteä sitä maistamatta.»

Näin sanoen hän täytti pikarin kukkuroilleen, ja kun puukkoniekka oli sen tyhjentänyt, läksi hän herransa asialle.

»Ja nyt, poikaseni, annapas kuulla, miten sinun kävi tuossa surkeassa tilaisuudessa?»

»Taistelinhan minäkin vanhempien ja vahvempien rinnalla, kunnes olimme kaatuneet joka mies», virkkoi Durward, »ja minuunkin sattui syvä haava.»

»Eipä se sentään voinut olla pahempi sivallus kuin mikä minun osakseni tuli kymmenen vuotta sitten», sanoi Le Balafré. — »Katsopas nyt tätä vain, poikaseni», jatkoi hän sormellaan pyyhkäisten kasvoihinsa piirrettyä tummanpunaista juovaa; »eipä Ogilvien miekka ole saattanut koskaan kyntää tämän syvempää vakoa.»

»Syvätpä nekin vaot kuitenkin olivat», vastasi Qventin surullisesti. »Mutta kyllästyiväthän he toki viimein ja antoivat äitini pyynnöstä minulle armon, kun havaittiin, että minuun vielä hengen kipinä oli jäänyt. Mutta kun he sallivat Aberbrothik'in oppineen munkin, joka tuona kovan onnen hetkenä sattui olemaan meillä vieraana ja melkein itsekin oli kahakassa saada surmansa, sitoa minun haavani ja viimein viedä minut turvalliseen paikkaan, niin tapahtui se vain sen jälkeen, kun sekä äitini että munkki olivat luvanneet, että minusta oli luostariveli tehtävä.»

»Luostariveli!» huudahti eno. — »Pyhä Anterus! kas semmoista ei toki minulle ole koskaan sattunut. Ei ole kellekään, aina siitä saakka kun olin pahainen piimäsuu,

unissaankaan sattunut mieleen tehdä minusta munkkia. Ja kuitenkin se kummeksuttaa minua, kun asiaa oikein ajattelen; sillä totta puhuen, ottamatta lukuun lukemista ja kirjoittamista, joihin ei järkeni koskaan tahtonut pystyä, virren veisaamista, jota en koskaan ole kärsinyt, pukua, joka on kuin kerjäläishupsun — Pyhä Neitsyt antakoon minulle anteeksi! (hän teki nyt ristinmerkin) — ja paastoomista, jota ruokahaluni ei salli, olisi minusta hiuskarvalleen tullut yhtä kelpo munkki kuin minun pikku kummistani St. Martin luostarissa. Mutta mikä lieneekin ollut syynä, eipä kukaan koskaan ole kehoittanut minua siihen ammattiin. — Vai niin, vai niin, poikaseni, vai piti sinusta tehtämän munkki — miksi hyväksi, sanopas vain se?»

»Jotta minun isäni suku loppuisi joko hautaan tai luostariin», vastasi Qventin syvästi liikutettuna.

»Jopa huomaan», vastasi eno, »jopa ymmärrän. Aika viekkaita veitikoita — aika viekkaita! Mutta saattoivatpa hekin tulla peijatuiksi. Sillä, näet, poikaseni, muistanpa minä itsekin kaniikki Robersart'in, joka oli vannonut luostarivalat, mutta karkasi luostaristaan ja tuli vapaakomppanian kapteeniksi. Hänellä oli jalkavaimo, sievin tyttönen, minkä ikänä olen nähnyt, ja kolme kaunista lasta. — Ei ole luottamista munkkeihin, poikaseni — ei ole luottamista ollenkaan — heistä voi tulla sotureita ja lasten isiä ennenkuin kerkiää ajatellakaan. — Mutta jatkapa kertomustasi.»

»Minulla ei ole paljoa enää kerrottavana», sanoi Durward, »paitsi että, koska äiti parkani tavallansa oli puolestani mennyt takaukseen, minun täytyi, kun täytyikin, pukea noviisin puku ylleni, ja minä noudatin luostarisääntöjä, vieläpä opin lukemaan sekä kirjoittamaan.»

»Lukemaan sekä kirjoittamaan!» huudahti Le Balafré; hän oli niitä ihmisiä, jotka pitävät yliluonnollisena kaikkea oppia, mikä sattuu menemään heidän oman oppinsa rajojen yli. »Lukemaan, sanotko niin, ja kirjoittamaan! Enpä sitä voi uskoa — ei yksikään Durward, minun tietääkseni, ole koskaan osannut nimeänsäkään kirjoittaa, eikä ainoakaan Lesly myöskään. Yhden puolesta voin

minä kumminkin mennä takuuseen — minä en osaa paremmin kirjoittaa kuin lentääkään. Entäs, Pyhä Ludvig auttakoon, millä keinoin he saivat sinut sen oppimaan?»

»Olihan se vaikeata ensialussa», sanoi Durward, »mutta kävi helpommaksi harjoitellessa; minä olin vielä heikko haavojeni ja verenhukan jälkeen sekä halukas olemaan pelastajalleni, isä Pietarille, mieliksi, ja niin minä sitä helpommin pysyin työssäni kiinni. Mutta useampia kuukausia kiduttuaan minun äiti-kultani kuoli, ja kun nyt jälleen olin täysissä voimissani, ilmoitin hyväntekijälleni, joka oli luostarin ala-abotti, miten vastahakoinen olin tekemään luostarivalaa. Me sovimme keskenämme, että, koska minulla ei ollut halua jäädä luostariin, minut lähetettäisiin ulos maailmalle onneani hakemaan, ja jotta Ogilvien viha ei kohtaisi ala-abotia, olin minä karkaavinani luostarista, ja karkoittaakseni kaikki epäilykset, vein abotin jahtihaukankin mukanani. Mutta minä sain laillisen lähtöluvan, niinkuin itse abotin kirjeestä ja sinetistä saatte nähdä.»

»Se oli oikein, sepä oli hyvä», sanoi eno. »Meidän kuningas välittää vähät siitä, vaikka olisit jonkun varkaudenkin tehnyt, mutta hän kammoksuu kaikkea, mikä vivahtaa luostarin pyhyyden rikkomiseen. Mutta eipä sinulla, sen takaan, tainnut olla kovinkaan lihava kukkaro, millä kulunkejasi maksaa?»

»Ainoastaan muutamia hopea-äyrejä», sanoi nuorukainen; »sillä teille, hyvä eno, minun täytyy puhua suuni puhtaaksi.»

»Voi!» sanoi Le Balafré, »sepä kova onni. Enpä minäkään ole niitä, joille palkasta suuria säästyy, sillä näinä vaarallisina aikoina ei ole hyvä kuljettaa tavaroita mukanansa; mutta onhan minulla aina — ja sitä esimerkkiä minä neuvoisin sinuakin noudattamaan — jotkut kultavitjat, rannerengas tai kaularengas, joita käytän koristeena ja joista hädän tullessa voin irroittaa jonkun liian renkaan tai kaksikin; tai myöskin voin myödä jonkun kalliin kiven hetken tarpeen täyttämiseksi. — Mutta varmaan kysynet, hyvä sisarenpoikaseni, mistä minä tällaiset lelut olen saanut?» Näin sanoen hän mielihyvällä ja ylpeydellä heilutti vitjojansa. »Eipä ne kasvakaan joka nur-

mella niinkuin narsissit, joista lapset punovat itselleen ritarin kaulavitjoja. Entäs sitten! Sinäkin voit saada semmoisia samasta paikasta, mistä minäkin, hyvän Ranskan kuninkaan palveluksessa, jossa aina on rikkautta tarjona, kunhan vain miehillä on rohkeutta sitä pyytää, pannen hiukan henkensäkin alttiiksi.»

»Olen kuullut», virkkoi Qventin, välttäen päätöstä, johon hän ei vielä mielestään pystynyt, »että Burgund'in herttua pitää paljon komeampaa hovia kuin Ranskan kuningas, ja että hänen lippunsa alla voi saavuttaa paljon enemmän kunniaa; että siellä osataan antaa kelpo sivalluksia ja suorittaa kelpo sankaritekoja, jota vastoin Kaikkein Kristillisin Kuningas *, niin sanotaan, voittaa voittonsa lähettiläittensä kielen välityksellä!»

»Puhutpa niinkuin hupsu poikanulikka, poikaseni», vastasi Le Balafré; »vaikka, kun oikein muistelen, yhtä hupsu olin minäkin tänne tullessani: En voinut koskaan kuvitella mielessäni kuningasta muuksi kuin istuvana korkean teltan alla, pitoja pitäen ylhäisten vasalliensa ja paladiniensa seurassa ja syöden blanc-manger'ta suuri kultakruunu päässään, tai kahakkaan ryntäävänä sotajoukkonsa etupäässä niinkuin Kaarle Suuresta kerrotaan muinaisissa lauluissa tai Robert Brucesta ja William Wallacesta meidän tosikertomuksissamme, semmoisissa kuin Barbour'in ja Menestrel'in. Mutta annas kun kuiskaan korvaasi, poika, — tuo kaikki ei merkitse sen enempää kuin kuutamo veden pinnalla. Valtioviisaudesta — valtioviisaudesta kaikki riippuu. Mutta mikäs on valtioviisautta, saatat sanoa? Se on se taito, jonka meidän Ranskan kuningas on keksinyt, se että taistellaan toisten miesten miekoilla ja palkataan sotureita toisten miesten varoilla. Ah, hän on kaikkein viisain kuningas, joka kuunapäivänä on purppuran päällensä pukenut — vaikka, eihän hän sitäkään juuri usein pue päälleen — usein hän kävelee koruttomammissa vaatteissa kuin mitä minä kehtaisin.»

»Mutta ettehän te kumoakaan minun muistutustani, hyvä eno», sanoi nuori Durward. »Minä tahtoisin palvella,

*) Ranskan kuninkaan arvonimi.

koska minun nyt kerran täytyy palvella vieraassa maassa, semmoisessa paikassa, missä urhoteolla, jos onneni sallisi minun senkaltaista tehdä, voisin saada kuuluisan nimen.»

»Kyllähän minä mielesi käsitän, poikaseni», vastasi kuninkaan henkivartija, »kyllä käsitän aivan hyvin; mutta sinun päätöksesi näissä asioissa on keskenkypsymätön. Burgundin herttua on tuittupäinen, ajattelematon, pölkkypäinen, rautakylkinen yltiö. Hän ryntää tappeluun aatelisherrojensa ja omien ritariensa, Artois'n sekä Hennegaun vasallien, etupäässä. Luuletko, jos sinä olisit siellä, tai jos minä itse olisin siellä, että me voisimme päästä huomattavampaan asemaan kuin herttua ja kaikki hänen omat uljaat herransa? Jos emme pysyisi heidän rinnallaan, niin meidät voitaisiin antaa yliprovossin käsiin, rangaistavaksi liiasta hitaisuudesta. Jos me taas pysyisimme heidän rinnallaan, silloin kaikki olisi hyvin, ja arveltaisiin, että me olemme ansainneet palkkamme. Mutta annas olla, jos joutuisin keihään varren verran muita edelle, mikä on vaikea ja vaarallinen asia mokomassa kahakassa, missä kaikki parastansa koettavat — kas, silloin herttua, nähtyään kelpo sivalluksen, virkkaisi flanderinkielellänsä: »Haa! Gut getroffen! (oikein osattu!) Sepä oli kelpo peitsimies — oiva skotlantilainen — antakaa hänelle yksi kolikko, jotta hän saisi ottaa naukun terveydeksemme.» Mutta ei arvopaikkoja, maatiloja eikä rikkauksia tule muukalaisen osaksi tämmöisessä palveluksessa — ne kaikki menevät maan omille lapsille.»

»Ja kellekäs, Herran nimeen, niiden sitten tulisi mennä, eno hyvä?» kysyi Durward.

»Niille, jotka maan omia lapsia suojelevat», sanoi Le Balafré, ojentaen itsensä koko jättiläispituuteensa. »Näin lausuu Ludvig kuningas: — Kuules, kunnon ranskalainen talonpoika — rehti Jacques Bonhomme — pysy sinä työkalujesi, aurasi ja karhisi, sirppisi ja kuokkasi ääressä — uljas skotlantilainen on taisteleva sinun puolestasi, eikä sinulla ole mitään muuta vaivaa kuin että maksat hänelle palkan. — Ja sinä myös, minun korkeasukuinen herttuani, ylhäinen kreivini, mahtava markiisini, hillitkää tulista urhouttanne, kunnes sitä vaaditaan; sillä helposti se äksyyntyy aisoissaan ja loukkaa herraansa.

Täällä ovat minun vakinaiset sotajoukkoni — täällä ranskalainen kaartini — täällä varsinkin skotlantilaiset jousimieheni ja kelpo Arpiposki Ludvigini, jotka taistelevat yhtähyvin kuin te, vieläpä paremminkin, sillä teidän järjestymätön urhoutenne isäinne aikana tuotti Crécyn ja Azincour'in tappiot. — No, etkö nyt jo huomaa, kummassako valtakunnassa onnea etsivä ritari on korkeammassa arvossa ja pääsee suurempaan kunniaan?»

»Luulenpa käsittäväni teidän mielenne, eno hyvä», vastasi Durward; »mutta minun mielestäni kunniaa ei voida saavuttaa siellä, missä ei ole vaaraa. — Epäilemättäkin — älkää pahaksi panko — te vietätte huokeata, melkeinpä laiskurin elämää, vuoroin vahtiessanne vanhaa herraa, jolle ei kukaan tahdokaan mitään pahaa, ja istua nuhjustellessanne kesäiset päivät ja talviset yöt noilla valleilla, suljettuina rautahäkkeihin, ettette karkaisi pois paikaltanne — eno, eno, aivanhan te olette kuin orrellaan istuvia jahtihaukkoja, joita ei koskaan päästetä lentoon!»

»Kas — Pyhä Martti toursilainen auttakoon! — onpas tuossa pojassa tulta! Onpa hänessä oikea Lesly-suvun kipinä — onpa hän jokseenkin samankaltainen kuin minä, vaikka vielä hiukan hurjapäisempi. — Mutta kuulepas nyt, poikaseni — eläköön Ranskan kuningas! — harva se päivä, jolloin hänen soturinsa eivät jollakin tavalla voisi ansaita itselleen rahaa ja kunniaa. Älä luulekaan, että uljaimmat ja vaarallisimmat teot suoritetaan päivän valossa. Voinpa kertoa sinulle muutamista semmoisista, linnojen rynnäkkö-valloituksista, suurten herrojen vangitsemisista ynnä muista, joissa eräs mies, jonka nimeä en huoli mainita, on ollut pahemmissa vaaroissa ja hankkinut itselleen suurempia palkinnoita kuin ikänä joku hurjapää tuittupäisen Burgund'in Kaarlen sotajoukossa. Ja jos kuningas armossaan kernaammin pysyttelee syrjässä ja sotarinnan takana, sill'aikaa kun tämmöisiä tekoja tehdään, niin on hänellä sitä joutilaampi mieli ihmettelemään ja sitä avonaisempi käsi palkitsemaan meitä uskalikkoja, joiden vaarat ja sankarityöt hän kenties täten käsittää vielä paremmin kuin jos hän omassa persoonassaan ottaisi niihin osaa. Ohoh, hän on älykäs ja perin viisas kuningas!»

Nuori Durward oli vähän aikaa vaiti ja virkkoi sitten matalammalla äänellä, mutta kuitenkin painokkaasti: »Hyvä isä Pietari opetti usein minulle, että monet teot saattavat olla vaaranalaisia, joskin niistä voi niittää sangen vähän kunniaa. Tuskinpa minun tarvinnee sanoa teille, hyvä eno, että tietysti toivon noiden salaisten retkien olevan täysin kunniallisia.»

»Keneksi ja miksi minua luulet, poikaseni?» virkkoi Le Balafré jokseenkin ankarasti. »Tosin minua ei ole luostarissa kasvatettu, eikä opetettu lukemaan ja kirjoittamaan. Mutta olenpa toki sinun äitisi veli, rehellinen Lesly. Luuletko sinä, että minä kehoittaisin sinua johonkin epäkunnialliseen? Saattaisipa Ranskan paraskin ritari, itse Du Guesclin, jos hän nousisi taas kuolleista, ylpeydellä lukea minun tekoni omien tekojensa joukkoon.»

»En epäile teidän vakuutuksianne, hyvä eno», sanoi nuorukainen; »olettehan te ainoa neuvonantaja, jonka kova onni minulle on jättänyt. Mutta onko totta, mitä huhu kertoo, että tämä kuningas viettää kuivanlaista hovielämää täällä Plessis-linnassaan? Ei mitään aatelismiesten ja hoviherrojen seuroja, ei ainoatakaan suurta vasallia hänellä kumppaninaan, ei yhtään kruunun korkeaa käskynhaltijaa. Vain hiljaisia huvituksia, joihin ainoastaan passarit ja palvelijat ottavat osaa; salaisia neuvotteluita, joihin vain halpasukuisia, halpamaineisia miehiä kutsutaan; korkea-arvoiset ja suurisukuiset hylätään, ja kuninkaalliseen suosioon korotetaan syntyperältään kaikkein halvimpia miehiä — kaikki tuo ei näytä olevan niinkuin pitäisi, ei niinkuin tapana oli hänen isänsä, jalon Kaarlen aikana, joka Englannin leijonan kynsistä tempasi irti tämän jo puoleksi kukistetun Ranskan kuningaskunnan.»

»Sinä puhut niinkuin päätön poika», sanoi Le Balafré; »ja kuin lapsi sinä soittelet vanhaa nuottia uusilla kielillä. Katsopas nyt vain: jos kuningas käyttää Olivier Daim'iä, parranajajaansa, semmoisiin töihin, joita Olivier osaa suorittaa paremmin kuin yksikään noista pääreistä, eikö se ole maalle eduksi? Jos hän käskee rivakan yliprovossinsa, Tristan'in viedä vankeuteen sen tai sen kapinallisen porvarin tai ottaa kiinni sen tai sen rauhattoman aatelisher-

ran, niin käsky täytetään ja sillä se on tehty. Sitä vastoin, jos sama toimi annettaisiin jollekulle herttualle tai Ranskan päärille, hän kenties saattaisi vastaukseksi lähettää kuninkaalle kaksintaisteluvaatimuksen. Jos taas kuningas armossaan katsoo hyväksi antaa rehelliselle Ludvig Le Balafré'lle jonkun käskyn, jonka minä toimitan, eikä yliconnetablelle, joka kenties pettäisi hänet, niin eikö se osoita viisautta? Ja ennen kaikkea, eikö juuri tämänluontoinen kuningas parhaiten sovellu onnenetsijöille, joiden on meneminen sinne, missä heidän apuunsa pannaan suurinta arvoa ja jossa sitä parhaiten tarvitaan? — Ei, ei, lapsukaiseni, minä sanon sinulle, kyllä Ludvig tietää keitä hän valitsee uskotuiksensa ja mitkä asiat hän antaa heille toimitettaviksi, sovittaen, niinkuin sananlasku sanoo, taakkaa jokaisen selkää myöten. Hän ei ole niinkuin Kastilian kuningas, joka oli janoon kuolemaisillaan senvuoksi, ettei ylimmäinen juomanlaskija ollut saapuvilla hänelle pikaria ojentamassa. — Mutta kuules, nyt Pyhän Martin kello soi! Täytyypä minun joutua linnaan takaisin. Hyvästi — huvittele niin hyvin kuin voit — ja tule huomenna kello 8 aamulla laskusillan eteen ja kysy vartijalta minua. Varo vain, ettet porttia lähestyessäsi poikkea suoralta ja astutulta polulta! Siellä on satimia ja sankarautoja, ja ne voisivat nipistää sinulta pois jonkun jäsenen, jota kipeästi kaipaisit. Siellä näet kuninkaan ja voit siis muodostaa oman käsityksesi hänestä — hyvästi!»

Näin sanoen Le Balafré läksi kiireesti unohtaen tilaamansa viinin maksamatta; tämmöinen muistamattomuus onkin ominainen senluonteisille ihmisille, eikä ravintolanisäntä, jota kenties hänen tupsulakkinsa sekä raskas kaksikätinen miekkansa peloitti, uskaltanut yrittääkään verestää hänen muistiaan. Olisipa luullut, että Durward, yksin jäätyään, olisi jälleen palannut torniinsa odottamaan noita ihania säveleitä, jotka olivat sulostuttaneet hänen aamullisia mietteitänsä. Mutta ne muodostivat vain luvun romaanista, jota vastoin keskustelu enon kanssa oli nyt avannut hänelle sivun todellisen elämän historiasta. Erittäin hauska se ei ollut, ja tällä hetkellä sen nostattamat muistot ja mietteet voittivat kaikki muut ajatukset, varsinkin kaikki keveät ja hauskat.

Qventin läksi yksinäiselle kävelylle ankaravirtaisen Cher-joen rannalle, tiedusteltuaan ensin ravintolanisännältä sellaista tietä, jota hän voisi kulkea, pelkäämättä että paulat ja susikuopat häntä ikävällä tavalla häiritsisivät. Tällä kävelyllä hän koetti viihdyttää riehuvia ja sinne tänne kiitäviä ajatuksiaan, sekä miettiä mihin hänen nyt olisi ryhdyttävä, sillä keskustelu enon kanssa oli nostanut jonkunlaisia epäilyksiä hänen mielessään.

VI

MUSTALAISET

Niin iloiten ja nauraen
hän ilveeks veti suun;
ja keikahti ja heilahti
tuoll' alla hirsipuun.

Vanha laulu.

Qventin Durward ei ollut saanut sellaista kasvatusta, että se olisi tehnyt hänen sydämensä pehmeäksi tai hänen omantuntonsa kovin araksi. Hän, samoin kuin hänen muu sukunsa, oli oppinut pitämään metsästystä huvinaan ja sotaa ainoana tositoimenaan; heille oli mieleen teroitettu, että heidän pyhin velvollisuutensa elämässä oli jäykästi kestää ja tulisesti kostaa perintövihollistensa hyökkäykset, jotka olivat hävittäneet melkein sukupuuttoon heidän heimonsa. Mutta noissa riidoissakin ilmeni toki jonkunlaista ritarillisuuden ja kohteliaisuuden henkeä, joka lievensi tylyyttä, niin että he harjoittaessaan kostoakin, ainoaa oikeuskeinoansa, noudattivat jossakin määrin armahtavaisuuden ja jalouden sääntöjä. Vielä syvemmän käsityksen ihmisen velvollisuuksista toisia kohtaan oli Durward saanut tuolta kunnianarvoisalta, vanhalta munkilta, jonka opetuksia hän kenties silloisen pitkällisen sairautensa ja vastoinkäymisensä aikana oli

taipuvaisempi kuuntelemaan, kuin jos terveys ja myötäkäyminen olisi häntä suosinut. Ja jos otamme lukuun aikakauden oppimattomuuden, liiallisen mieltymyksen soturin elämään sekä kasvatuksen, joka oli tullut nuorukaisen osaksi, niin oli hän taipuvaisempi käsittämään niitä siveellisiä velvollisuuksia, joita hänen asemansa vaati, kuin mitä siihen aikaan oli tavallista.

Hämmästyksellä ja pahalla mielellä hän ajatteli keskusteluansa enon kanssa. Hänen toiveensa olivat olleet suuret; sillä vaikka kirjeenvaihdosta ei voinut olla puhettakaan, niin sattui aina joku Glen-houlakin'iin eksynyt toivioretkeläinen, uskalias laukkukauppias tai vaivaiseksi joutunut soturi mainitsemaan Leslyn nimen, ja kaikki he yhdestä suusta kehuivat hänen pelotonta miehuuttaan sekä hänen menestystään monella pienellä retkellä, jotka kuningas oli hänelle uskonut. Qventin'in mielikuvitus oli täyttänyt nuo hajanaiset tiedot ominpäin ja luonut hänen onnensuosimasta, uskaliaasta enostaan, jonka tekoja eivät kertojat suinkaan olleet halventaneet, tuommoisen menestrelien laulaman sankarin ja retkeilijäritarin, joka miekkansa ja peitsensä avulla anasti kruunuja ja kuninkaantyttäriä omaksensa. Nyt ei hän voinut olla asettamatta sukulaistaan paljoa alemmaksi ritarillisuuden arvoasteikossa. Mutta syvä kunnioitus vanhempia ja heidän omaisiaan kohtaan häikäisi kuitenkin Durward'in silmiä, — kaikki lapsuudenaikaiset tunteet taivuttivat häntä enon puolelle — hän oli sitä paitsi vielä hyvin kokematon ja piti äitinsä muistoa rakkaana — kaikki tuo vaikutti puolestaan, ettei hän käsittänyt tämän rakkaan äidin ainoaa veljeä siksi mikä hän todella oli, nimittäin tavalliseksi palkkasoturiksi, ei pahemmaksi, mutta ei myöskään paremmaksi useimpia muita hänen virkakumppaneitaan, joiden olo Ranskassa vielä pahensi tämän maan rappiollista tilaa.

Vaikkei Le Balafré ollutkaan julmuuteen taipuva, niin oli tottumus kuitenkin tehnyt hänet välinpitämättömäksi ihmishengestä ja ihmistuskasta. Hän oli peräti oppimaton ja ahnas saaliille, jota hän koetti häikäilemättömästi anastaa itselleen ja tuhlasi sitten himojensa tyydyttämiseksi. Hän oli tottunut pitämään silmällä vain omia tarpeitaan ja etujaan, ja siten hänestä oli tullut mitä

itsekkäin olento. Harvoin hän saattoi, niinkuin lukija jo on voinut havaita, kauan puhua jostain asiasta, ajattelematta mitä hyötyä siitä hänellä olisi, eli niinkuin sanotaan, ottamatta sitä omaksi asiakseen, vaikkeivät hänen vaikuttimensa suinkaan olleet tämän kultaisen puheenparren mukaiset, vaan ihan toiset. Tähän on vielä lisättävä, että hänen velvollisuuksiensa ja huvitustensa ahdas piiri oli myös vähitellen sulkenut hänen ajatuksensa, toivonsa sekä mielitekonsa yhä ahtaammalle, ja melkein sammuttanut sen hurjasti lekkuvan kunnianhimon ja maineenhalun, jotka hänessä nuorukaisena muinoin paloivat. Le Balafré oli, sanalla sanoen, ankara soturi, vaivoissa kestävä, mutta itsekäs ja ahdasmielinen; hän oli toimelias ja rohkea virkavelvollisuutensa täyttämisessä, mutta ajatteli tuskin mitään muuta mikä ulottui sen rajojen ulkopuolelle, paitsi että hän arvelematta harjoitti ulkonaisia jumalanpalvelusmenoja ja aika ajoin kevensi mieltään mässäämällä veli Bonifaciuksen, viinaveikkonsa ja rippi-isänsä seurassa. Jos hänen ajatuksillaan olisi ollut laajempi piiri, niin olisi hän luultavasti saavuttanut jonkun tärkeän päällikönpaikan, sillä kuningas, joka tunsi persoonallisesti jokaisen soturin henkivartijakunnassaan, luotti suuresti Le Balafrén urhoollisuuteen ja uskollisuuteen; ja sitäpaitsi oli tämä skotlantilainen myös kyllin viisas tai viekas täydesti älytäkseen kuninkaan luonteen omituisuudet ja osatakseen niitä hyvitellä. Mutta siitä huolimatta oli hänessä siksi vähän neroutta, ettei hän voinut nousta korkeammalle, ja vaikka Ludvig monessa tilaisuudessa hymyili hänelle ja osoitti suosiota, niin pysyi Le Balafré kuitenkin aina vain tavallisena henkivartijana eli Skotlannin jousimiehenä.

Vaikkei Qventin täydelleen voinutkaan käsittää enonsa luonnetta, niin pahoitti häntä Le Balafrén välinpitämättömyys hänen kertoessaan heidän perhekuntansa onnettomasta hävityksestä; myöskin häntä kummastutti, että näin likeinen sukulainen ei ollut tarjonnut hänelle rahallista apua, jota Durward'in olisi täytynyt suorastaan häneltä pyytää, jollei mestari Pietari olisi ollut niin antelias. Siinä hän kuitenkin teki enollensa vääryyttä, kun hän luuli tätä hänen välinpitämättömyyttään saituudeksi.

Le Balafré, joka itse sillä hetkellä ei ollut rahan tarpeessa, ei ollut tullut ajatelleeksikaan, että hänen sisarenpoikansa saattaisi olla pulassa; muuten hän, joka piti läheistä sukulaistaan ikäänkuin oman itsensä osana, olisi huolehtinut elävästä sisarenpojastansa yhtä hellästi kuin hän koetti pitää murhetta sisar- ja lanko-vainajistansa. Mutta olipa syy mikä hyvänsä, enon huolimattomuus koski sangen kovasti nuoren Durward'in sydämeen, ja Qventin olisi hyvinkin suonut päässeensä Burgund'in herttuan palvelukseen, ennenkuin hän joutui riitaan hänen metsänvartijansa kanssa. »Mitä ikänä minusta siellä olisikin tullut», ajatteli hän itsekseen, »niin olisi aina se ajatus pitänyt pääni pystyssä, että minulla pahimmassa tapauksessa oli enoni täällä tukevana takavarana. Mutta nyt olen nähnyt hänet ja, häpeäksi hänelle, onpa minulla ollut enemmän apua tuiki tuntemattomasta käsityöläisestä kuin tästä oman äitini veljestä, kansalaisesta ja aatelismiehestä! Luulisipa melkein että sivallus, joka poisti kaiken kauneuden hänen kasvoistansa, samalla myös laski kaiken aatelisveren kuiville hänen suonistansa.»

Durward oli vielä pahoillaan siitä, ettei hänelle ollut sattunut tilaisuutta puhua Le Balafrélle mestari Pietarista, jolla keinoin hänellä olisi ollut toivo saada enemmän tietoja tuosta miehestä. Mutta enon kysymykset olivat seuranneet tuhkatiheään toinen toistansa, ja Tours'in Pyhän Martin kellojen kutsuva ääni oli äkkiä keskeyttänyt heidän puheensa. Tuo vanha mies, niin Durward ajatteli itsekseen, oli yrmeä ja jörömäinen näöltään, katkera ja pilkallinen puheiltansa, mutta jalomielinen ja antelias teoissansa, ja semmoinen vieras oli yhtä hyvä kuin kylmäkiskoinen sukulainen. »Mitenkä meidän vanha skotlantilainen sananpartemme sanookaan? — Parempi suopea vieras kuin vieras sukulainen. — Minä lähden sitä miestä tervehtimään, eikä se, luullakseni, kovin vaikea asia lienekään, jos hän todellakin on niin varakas kuin isäntä täällä sanoo. Häneltä voin ainakin saada hyviä neuvoja ohjeekseni; ja jos hän matkustaa vieraille maille, niinkuin moni hänen kaltaisensa tekee, niin voisihan hänen palveluksessaankin, tiedän mä, saada kokea yhtä paljon seikkailuja kuin ikänä nuo Ludvigin henkivartijat.»

Samalla kun tämä ajatus muodostui Qventin'in aivoissa, kuiskahti ääni noista sydämen syvistä sopukoista, joissa piilee kaikenlaista sellaista, mistä omistajalla ei ole aavistustakaan tai mitä hän ei mielellään tahdo myöntää todeksi, että kenties tornissa asuva tyttö, jonka hunnun hän oli nähnyt ja harpun äänen kuullut, saattaisi sillä moniseikkaisella matkalla olla kumppanina.

Näitä ajatellessaan nuori skotlantilainen kohtasi kaksi vakavannäköistä miestä, nähtävästi Tours'in kaupungin porvareita; heiltä hän, nostaen lakkiaan sillä kunnioituksella, jota nuorempi on velvollinen osoittamaan vanhemmalle, pyysi tietoa miten hän pääsisi mestari Pietarin talolle.

»Kenenkä talolle, poikaseni?» kysyi toinen vastaantulijoista.

»Mestari Pietarin, suuren silkkikauppiaan, joka on istuttanut kaikki silkkiäispuut tuohon lehtoon», vastasi Durward.

»Nuori mies», virkkoi häntä lähinnä seisova porvari, »oletpa kovin aikaiseen ruvennut narrin virkaan.»

»Ja sopimattomia miehiä olet valinnut pilkkasi esineiksi», sanoi toinen vielä tylymmällä äänellä. »Tours'in kaupungin pormestari ei ole tottunut siihen, että ulkomaalaiset kuljeksivat narrit puhuttelevat häntä tällä tavalla.»

Qventin hämmästyi siinä määrin tästä aiheettomasta vihastuksesta, minkä hänen yksinkertainen ja kohtelias kysymyksensä oli nostattanut noissa arvokkaannäköisissä herroissa, ettei hänen mieleensä edes juolahtanut itse pikastua heidän vastauksensa tylyydestä. Hän jäi vain seisomaan, ällistellen heidän jälkeensä, kun he jatkoivat tietään kiireisin askelin, usein katsahtaen taakseen, ikäänkuin he olisivat halunneet niin pian kuin mahdollista päästä siksi kauas, ettei hän jälleen voisi käydä heidän kimppuunsa.

Sitten Qventin kohtasi muutamia viinitarhureita, joilta hän kysyi samaa; vastaukseksi he kysyivät, tarkoittiko hän koulumestari Pietaria? — vai nikkarimestari Pietaria? — vai suntiomestari Pietaria? ja vielä puolta tusinaa muita mestari Pietareita lisäksi. Kun ei yksikään näistä ollut sennäköinen, mimmoiseksi nourukainen kuvasi

tiedusteltavansa, niin talonpojat haukkuivat häntä, uhaten käydä hänen kimppuunsa sekä löylyttää häntä tuon narrinpelin palkaksi. Mutta vanhin heistä, jolla näytti olevan heihin nähden jonkinlainen ylivalta, sai heidät väkivallasta pidätetyksi.

»Huomaattehan te hänen puheestaan sekä narrinlakistaan», virkkoi ukko, »että hän on noita meidän maahamme tulleita ulkomaan silmänkääntäjiä, joita muutamat nimittävät noidiksi ja ennustajiksi, toiset silmänkääntäjiksi tai muuksi sellaiseksi, eikä sitä voi tietää, mitä kaikkia konsteja he osaavat. Olenpa kuullut kerrottavan, että eräs tuommoinen maksoi yhden liard'in (pienen rahan) saadakseen syödä vatsansa täydeltä viinirypäleitä erään köyhän miehen viinitarhasta; mutta söipäs se, kun söikin, koko kuormallisen eikä hellittänyt edes nappia takistansa. — Antakaamme tämän siis rauhassa mennä ohitse ja kulkea tietänsä, niinkuin mekin kuljemme omaamme. — Ja sinä, veikkonen, jollet tahdo pahempia kokea, niin käy rauhallisesti tietäsi eteenpäin, nimeen Jumalan ja Marmoutiers'n pyhän Neitsyen ja Tours'in pyhän Martin, äläkä kiusaa meitä sen enempää tiedustelemalla mestari Pietariasi, joka ehkä onkin vain uusi paholaiselle keksitty nimi.»

Skotlantilainen, nähdessään semmoisen ylivoiman edessään, arveli viisaimmaksi jatkaa matkaansa vastaamatta mitään. Mutta talonpojat, jotka ensin olivat vetäytyneet kauemmaksi, peläten hänen noita- ja viinirypäleensyöntitaitoansa, rohkaisivat jälleen mielensä, kun hän oli edemmäksi kulkenut; he huusivat haukkumasanoja sekä kirouksia hänen jälkeensä, ja lopulta paransivat niiden vaikutusta kivituiskulla, joka ei kuitenkaan näin kaukaa voinut tehdä suurtakaan vahinkoa heidän vihansa esineelle. Qventin puolestaan, jatkaessaan matkaansa, rupesi epäilemään olevansa itse jollakin lailla noiduttu, tai toursilaisten talonpoikien olevan kaikkein typerimpiä, raa'impia ja epäkohteliaimpia Ranskan talonpojista. Tätä arvelua ei muuttanut myöskään uusi seikka, joka sattui hänelle hetken kuluttua.

Matalalla kukkulalla, joka kohosi virtavan ja kauniin Cher-joen rannalla, juuri sillä suunnalla, mihin hän kulki,

kasvoi sattumalta pari, kolme suurta saksanpähkinäpuuta, jotka yhdessä muodostivat kauniin, merkillisen ryhmän. Näiden juurella seisoi kolme, neljä talonpoikaa liikahtamatta, katsellen ylöspäin, nähtävästi ällistellen jotakin, mikä oli lähimmän puun oksilla. Nuorukaisen mietiskely on harvoin niin syvä, ettei pieninkin uteliaisuuden puuska sitä saisi häirityksi yhtä helposti kuin kädestä kimmonnut keveä kivi rikkoo tyynen lammikon kirkkaan pinnan. Qventin joudutti kulkuaan ja juoksi keveästi ylös kukkulalle, jonne hän kerkesi juuri parahiksi nähdäksensä sen kammottavan esineen, joka oli vetänyt puoleensa toistenkin katsojien huomion — siellä näet riippui oksasta mies, jonka ruumis väänteli viimeisessä kuolinkamppailussa.

»Miksi te ette leikkaa nuoraa poikki?» kysyi nuori skotlantilainen, jonka käsi aina oli yhtä kerkeä auttamaan hädässä olevaa kuin puolustamaan omaa kunniaa, jos hän arveli sitä loukatun.

Yksi talonpojista, kääntäen Durward'iin katseensa, josta pelästys oli kaikki muut tunteet karkoittanut, sekä kasvonsa, jotka olivat niin kalpeat kuin savi, osoitti puun kuoreen leikattua merkkiä, kömpelöä liljankuvaa (Ranskan vaakunamerkki). Mutta nuori Durward, joka ei tuntenut tämän merkin merkitystä tai ei välittänyt siitä, kiipesi keveänä kuin metsäkissa ylös puuhun, veti taskustaan vuorelaisen ja metsämiehen välttämättömimmän skene dhu *) nimisen kalun, käski puun juurella olevia ottamaan käsillään vastaan ruumiin ja leikkasi köyden poikki, tuskin minuuttiakaan sen jälkeen kun hän oli huomannut tämän toimenpiteen tarpeelliseksi.

Mutta ympärillä seisovat olivat hänellä huonona apuna tässä armeliaisuuden työssä. He eivät lainkaan ojentaneet käsiään, vaan päinvastoin näyttivät pahanpäiväisesti säikähtyvän hänen rohkeudestaan ja läksivät kaikki kerrassaan pakoon, ikäänkuin olisivat pelänneet, että heitä jo pelkän katselemisen tähden olisi voitu syyttää osallisiksi tähän uskaliaaseen työhön. Ruumis, kun sitä ei tuettu alta, putosi niin raskaasti maahan, että Qventin, joka heti hyppäsi taas alas, harmikseen huomasi vii-

*) puukon.

meisenkin hengen kipinän siitä nyt lähteneen. Ei hän kuitenkaan vieläkään luopunut laupiaasta työstänsä, vaan yritti edelleen. Hän irroitti miesraukan kaulasta tuon turmiollisen paulan, aukaisi hänen nuttunsa, pirskotti vettä kasvoille ja koetti tavallisilla tempuilla saada häntä henkiin.

Hänen ollessansa vielä tässä armeliaisuudentoimessa nousi hänen ympärillään hurjaa melua kielellä, joka oli hänelle outo; ja tuskinpa hän kerkesikään huomata, että useat eriskummallisen ja oudonnäköiset miehet ja naiset olivat piirittäneet hänet, kun hän jo tunsi itseään väkivaltaisesti temmattavan molemmista käsivarsista; ja samassa paljastettu puukko ojentui hänen kurkkuansa kohti.

»Vaaleaihoinen Eblis'in orja!» virkkoi eräs mies ranskankieltä huonosti mongertaen; »vieläkö aiot ryöstää paljaaksi sen, jonka olet murhannut? — Mutta oletpa nyt meidän kynsissämme ja saat siitä palkkasi.»

Samassa kun nämä sanat lausuttiin, paljastui puukkoja joka haaralla hänen ympärillään, ja vimmaiset, julmistuneet kasvot tuijottivat häneen näyttäen susilta, jotka ovat saaliinsa kimppuun hyökkäämäisillään.

Mutta nuori skotlantilainen pelasti kuitenkin itsensä pelottomuudellaan ja neuvokkaisuudellaan. »Mitä te tarkoitatte, hyvät ihmiset?» huusi hän. »Jos tuo on teidän ystäväparkanne ruumis, niin minähän sen juuri irroitin puusta sulasta armeliaisuudesta, ja teidän sopisi paremmin yrittää saada hänet henkiin, kuin tehdä väkivaltaa viattomalle muukalaiselle, jota voitte kiittää siitä, että tuolla miehellä vielä on pelastuksen mahdollisuutta.»

Naiset olivat nyt jo ottaneet ruumiin haltuunsa ja koettivat hekin samoilla tempuilla kuin Durward taannoin saattaa häntä henkiin, mutta siitä ei ollut sen parempaa apua. Luopuen siis turhasta yrityksestään he rupesivat kaikilla itämaalaisten menoilla ilmoittamaan suruansa. Naiset parkuivat surkeasti ja repivät pitkää, mustaa tukkaansa; miehet puolestaan riistivät rikki vaatteensa ja sirottelivat tuhkaa päähänsä. Vähitellen heidän mielensä kiintyi kokonaan näihin surumenoihin, niin etteivät he välittäneetkään enää Durward'ista, jonka

viattomuuden he luultavasti tapauksen seikoista olivat käsittäneet. Kaikkein viisainta tietysti olisi ollut, jos hän nyt olisi jättänyt nämä villit ihmiset oman onnensa nojaan; mutta hän oli pienestä pojasta asti oppinut halveksimaan vaaroja, ja hänessä paloi nuoruuden kiihkeä uteliaisuus.

Tuolla eriskummaisella joukolla hänen ympärillään, niin miehillä kuin naisillakin, oli päässään turbaneja ja lakkeja, jotka ylimalkaan olivat pikemmin hänen oman päähineensä kuin Ranskassa käytettyjen hattujen kaltaiset. Useimmilla miehillä oli kähäräiset, mustat parrat, ja heidän ihonsa oli melkein yhtä musta kuin afrikalaisten. Yhdellä tai parilla, jotka näyttivät olevan päälliköitä, oli koreita hopeahelyjä kaulassaan sekä korvissaan, ja keltaisen, tulipunaisen ja vaaleanviheriän kirjavat olkavyöt; mutta heidänkin käsivartensa sekä säärensä olivat paljaat, ja koko joukkio näytti kurjalta ja likaiselta. Aseita ei Durward heillä huomannut, paitsi pitkiä puukkoja, joilla he äsken olivat häntä uhanneet, ja lyhyttä, käyrää maurilais-sapelia, joka riippui erään nuoren, vilkkaannäköisen miehen vyöltä; hän tarttui usein kahvaan kädellään, kun hän vielä kiivaammin kuin muu parvi antautui eriskummallisiin surunilmaisuihinsa ja sekoitti niihin kostonuhkauksiaan.

Tämä hurjannäköinen, ulvova joukkio oli peräti erilainen ulkomuodoltaan kuin kaikki ne olennot, joita Qventin tähän saakka oli sattunut näkemään; hän päätti siis niiden olevan sarasenejä, noita »pakanan koiria», joita kaikissa niissä lauluissa, joita hän oli kuullut tai lukenut, kuvataan jalojen ritarien sekä kristittyjen kuningasten vastustajina. Hän aikoikin juuri väistyä tästä vaarallisesta seurasta, kun hevosten kavioiden kapsetta alkoi kuulua, ja ranskalainen soturijoukko ryntäsi Qventin'in sarasenien kimppuun, jotka juuri olivat nostaneet kumppaninsa ruumiin olkapäillensä.

Tämä äkillinen hyökkäys muutti surujoukon tahdinmukaisen parkumisen säännöttömiksi pelonkiljahduksiksi. Ruumis viskattiin heti maahan ja sen ympärillä olevat pujahtivat sukkelasti pakoon hevosten vatsojen alta ja peitsenkärkien tieltä, joita sotamiehet ojensivat heitä vas-

taan, huutaen: »Surma kirotuille pakanallisille varkaille! — Ottakaa kiinni ja tappakaa! — Sitokaa nuo koirat! — Keihästäkää nuo sudet!»

Näitä huutoja seurasivat niitä vastaavat väkivaltaiset teot; mutta pakolaiset olivat niin nopealiikkeiset, ja viidakko sekä vesakko haittasivat niin suuresti hevosmiehiä, että ainoastaan kaksi saatiin maahan kaadetuiksi ja vangituiksi; toinen niistä oli samainen nuori miekkamies, joka olikin yrittänyt tehdä hiukan vastarintaa. Qventin, jonka kova onni näytti nyt valinneen maalitauluksensa, kaapattiin myös samassa muiden kanssa kiinni, ja hänen käsivartensa sidottiin, huolimatta kaikista hänen vastaansanomisistaan, nuoralla selän taakse; ja ne, jotka hänet täten vangitsivat, osoittivat tässä toimessaan semmoista nopeutta ja kätevyyttä, että kylläkin näkyi, etteivät he olleet vasta-alkavia poliisivirassaan.

Tuskissaan Durward katsahti ratsumiesten päällikön puoleen, jonka hän toivoi vapauttavan hänet; mutta eipä hän oikein tietänyt, pitikö hänen ilahtua vai pelästyä, tuntiessaan hänet mestari Pietarin maahankatsovaksi, harvapuheiseksi kumppaniksi. Mihin rikokseen ikänä nuo pakolaiset olivatkin tehneet itsensä syypäiksi, niin tiesi tämä herra tämän-aamuisista tapauksista varsin hyvin, että Durward'illa ei ollut mitään tekemistä tuon oudon joukon kanssa. Mutta vaikea oli sanoa, tokko tämä ynseä mies tulisi suosiollisesti tuomitsemaan Durward'ia tai todistamaan hänen puolestansa, ja nuorta skotlantilaista arvelutti paranisiko hänen tilansa, jos hän suoraan pyytäisi tuolta mieheltä apua.

Mutta tässä ei nyt ollut pitkiin arveluihin aikaa. »Trois-Eschelles ja Petit-André», sanoi maahankatsova päällikkö kahdelle miehelleen; «nämä puut tässä ovat kuin tehdyt tätä asiaa varten. Kylläpä mä opetan noita uskottomia, varastelevia noitia estämään kuninkaan rangaistuksia, kun ne sattuvat kohtaamaan yhtä heidän kirotusta suvustansa. Alas hevosen selästä, pojat, ja toimittakaa virkanne rivakasti.»

Trois-Eschelles ja Petit-André hyppäsivät maahan silmänräpäyksessä, ja Qventin huomasi, että heillä kummallakin oli satulassa etu- sekä takanastassa pari nuora-

käärya, jotka he nyt kiireesti päästivät auki, ja silloin selvisi, että jokainen nuorakääry oli hirttonuora, jossa surmapaulakin hirttämistä varten oli valmiina. Veri hyytyi Qventin'in suonissa, kun hän näki otettavan kolme nuoraa esille ja huomasi, että yksi niistä oli aiottu hänen kaulaansa pantavaksi. Hän huusi päällikköä kovalla äänellä, muistutti hänelle, että he aamulla olivat olleet yhdessä seurassa, vaati itselleen sitä oikeutta, joka vapaan skotlantilaisen tuli saada osakseen ystävällisessä liittolaisvaltakunnassa, ja vakuutti, ettei hänellä ollut mitään tietoa noista ihmisistä, joiden seurassa hänet oli tavattu, yhtä vähän kuin heidän pahoista teoistaankaan.

Päällikkö, jolta Durward siten pyysi apua, tuskin viitsi katsahtaakaan puhujaan eikä ollut tietävinänsä mistään edellisestä tuttavuudesta. Hän kääntyi vain parin talonpojan puoleen, jotka nyt olivat tulleet likemmäksi, joko halusta ruveta todistajiksi vankeia vastaan, tai uteliaisuudesta; näiltä hän kysyi yrmeästi: »Oliko tuo nuori mies noiden maankuljeksijain joukossa?»

»Olipa niinkin, jos sallitte sen sanoa, jalo herra provossi», vastasi eräs talonpojista; »hänhän se kaikkein ensimäiseksi teki tuon Jumalaa pilkkaavan työn ja päästi maahan tuon konnan, jonka kuninkaallisen majesteetin palvelijat täydellä syyllä olivat hirttäneet, niinkuin me jo teille, korkea herra, kerroimme.»

»Ja minä vannon Jumalan sekä Tours'in pyhän Martin kautta, että näin hänet heidän joukossaan», virkkoi toinen, »kun he meidän talossamme kävivät rosvoamassa.»

»Eipä toki, kuulkaahan isä», sanoi eräs poika, »silloinen pakana oli musta, ja tämä nuori mies on valkoverinen; hänellä oli lyhyt, kähärä tukka, mutta tällä on pitkät, vaaleat suortuvat.»

»Niin kyllä, poikaseni», vastasi talonpoika, »ja kenties vielä lisännet, että sillä oli vihreä takki ja tällä harmaa. Mutta kyllähän tämä korkea herra provossi hyvin tietää, että he osaavat muotonsakin muutella yhtä helposti kuin takkinsa, ja siksi uskon sittenkin tämän siksi samaksi.»

»Siinä on jo kyllin, että olette nähneet hänen sekaantuvan kuninkaan tuomioon yrittämällä herättää hirtettyä

petturia jälleen henkiin», päätti päällikkö. — »Trois-Eschelles ja Petit-André, joutukaa.»

»Malttakaa, herra päällikkö!» huusi nuorukainen kuoleman tuskassa — »kuulkaa mitä minä sanon — älkää viattomasti saattako minua kuolemaan — minun kansalaiseni tässä maailmassa ja Jumalan oikeus toisessa vaativat teitä edesvastuuseen verestäni.»

»Kyllä minä voin vastata teoistani kumpaisessakin maailmassa», virkkoi provossi kylmäkiskoisesti. Vasemmalla kädellään hän viittasi pyöveleille, ja osoitti samassa etusormellaan oikeaa käsivarttansa, joka riippui olkavyön varassa; luultavasti se oli vielä vaivainen sen sivalluksen johdosta, jonka Durward aamulla oli antanut hänelle.

»Kurja, kostonhimoinen konna!» huusi Qventin, joka tästä ymmärsi, että yksityinen kostonhimo oli ainoana syynä miehen tylyyteen ja ettei häneltä ollut mitään armoa toivottavana.

»Tuo poikaparka hourailee», virkkoi päällikkö. »Puhu hänelle pari lohduttavaa sanaa, Trois-Eschelles, ennenkuin hän lähtee matkalle; sinä olet hyvä lohduttaja tämmöisissä tilaisuuksissa, kun ei rippipappia ole käsillä. Anna hänelle minuutin ajan hengellisiä neuvoja, ja tee tehtäväsi kiireesti, kun minuutti on kulunut. Minun täytyy jatkaa vartiokiertoani. — Sotamiehet, seuratkaa minua!»

Provossi ratsasti edelleen, vieden sotamiesjoukon kanssansa, paitsi paria, kolmea, jotka jätettiin pyövelien avuksi. Onneton nuorukainen katsoi heidän jälkeensä toivottomuuden ilme silmissään, ja hänestä tuntui kuin jokainen etenevä hevosenkavion kopahdus olisi viimeisen, pienen pelastuksen toiveen riistänyt. Hän loi tuskallisen silmäyksen ympärilleen ja kummastui nähdessään vankikumppaniensa kylmäverisen välinpitämättömyyden. Sitä ennen he olivat kaikella tavalla osoittaneet pelkoansa ja kaikin keinoin pyrkineet pakoon; mutta nyt, kun he olivat kiinni ja nähtävästi tuomitut välttämättömään kuolemaan, he odottivat kuolinhetken tuloa aivan rauhallisella mielellä. Silmien edessä oleva surma antoi kenties heidän mustapintaisille poskillensa keltaisemman värivivahduksen; mutta se ei liikuttanut heidän kasvojaan eikä masentanut heidän katseensa lujaa ylpeyttä. He olivat kuin kettu,

joka, sen jälkeen kun kaikki sen juonet ja viekkaat pelastuskokeet ovat käyneet turhiksi, kuolee ääneti, yrmeän urhollisena, jommoista ei näe susissa eikä karhuissa, metsämiehen vaarallisimmissa pyydettävissä.

Heidän rohkeuttansa ei masentanut edes pyövelien käytöskään, sillä nämä kävivät toimeensa paljoa hitaammin kuin mitä heidän päällikkönsä oli käskenyt; luultavasti oli tottumus muuttanut heidän hirveän työnsä heille jonkunlaiseksi huvitukseksi. Me keskeytämme hetkeksi kertomuksemme tähän, kuvataksemme näitä miehiä, sillä tyranniuden aikoina, harjoitelkoon sitä yksinvaltias tai kansa, pyövelin persoona on aina sangen tärkeä.

Nämät molemmat hirttomiehet olivat muodoltaan sekä tavoiltaan aivan erilaiset. Ludvig kuningas oli heille antanut nimet Demokritos ja Heraklitos *), ja heidän päällikkönsä, provossi, nimitti heitä nimellä Jean-qui-pleure (Itku-Jussi) ja Jean-qui-rit (Nauru-Jussi).

Trois-Eschelles oli pitkä, laiha, kalmankalvakas mies, jonka katse oli omituisen ykstotinen; kaulassaan hänellä oli suuri rukoushelminauha, jota hän aina hartain katsein tarjosi käytettäväksi niille onnettomille, jotka joutuivat hänen virkaa toimittaessaan hänen käsiinsä. Hänellä oli myös aina huulillansa pari latinaista raamatunlausetta ihmiselämän mitättömyydestä ja turhuudesta; ja jos laki semmoista monivirkaisuutta olisi sallinut, olisi hän pyövelinvirkansa lisäksi hyvin saattanut ottaa vankilanpapin viran. Petit-André sitä vastoin oli iloisennäköinen, palleroinen, vilkasliikkeinen typykkä, joka pyöri ja hyöri virkatoimissaan, ikäänkuin ne olisivat olleet kaikkein huvittavinta työtä maailmassa. Hänessä näytti olevan jonkinlaista hellää rakkautta uhreihinsa, ja hän puhui aina heille lempeitä helliä sanoja. Hän nimitti heitä kelpo poika paroikseen, somiksi kultamuruikseen, kummeiksensa, hyviksi ukkosikseen, kunkin iän tai sukupuolen mukaan. Trois-Eschelles koetti filosofisilla tai uskonnollisilla lohdutuksilla kääntää heidän silmänsä iankaikkisuuden puoleen; Petit-André puolestaan melkein

*) Kreikan filosofeja, joista toinen itki kaikkea maailmassa, toinen nauroi.

aina koetti virkistää heitä leikkisanalla tai parilla, ikäänkuin saadakseen heitä pitämään tätä elämää, josta heidän täytyi lähteä, naurettavana, halpana ja totista miettimistä ansaitsemattomana.

En tiedä sanoa kuinka se kävi ja mistä se johtui, että nämät molemmat kelpo miehet, vaikka heidän luonnonlahjansa olivat niin erilaiset ja vaikka niin harvoin saattoi tavata senkaltaisia heidän virassaan, olivat enemmän vihatut kuin kenties yksikään heidän virkaveljistänsä on ollut ennen tai myöhemmin. Ja siitä vain ne, jotka heistä jotain tiesivät, olivat kahden vaiheella, kumpiko heistä, yksitotinen, pöyhkeäpuheinen Trois-Eschelles, vaiko iloinen, lystillinen, vilkas Petit-André oli enemmän pelätty ja katkerammin kirottu.

Se kumminkin on varma, että he kummassakin suhteessa voittivat kaikki pyövelit Ranskanmaalla, lukuunottamatta ehkä heidän päällikköänsä, Tristan Erakkoa, tuota kuuluisaa yliprovossia, tai myös *hänen* herraansa, Ludvig XI:ttä.

Emme suinkaan saa luulla, että nämät olivat Durward'in arveluita. Elämä ja kuolema, aika ja iankaikkisuus häilyivät hämärästi hänen silmiensä edessä — hämmästyttävänä, pyörryttävänä näkönä, joka kammotti heikkoa ihmisluontoa, vaikka ihmisylpeys mielellään olisi pitänytkin päänsä pystyssä. Hän kääntyi rukouksella isiensä Jumalan puoleen; ja sitä tehdessään muistui hänen mieleensä tuo pikkuinen, katoton kappeli, joka nyt sisälsi melkein koko hänen sukunsa, häntä yksinään lukuunottamatta. »Meidän perintövihollisemme soivat suvulleni toki haudan omassa maassa», arveli hän; «mutta minä joudun korppien ja haukkojen ravinnoksi vieraassa maassa, niinkuin kirkonkirouksen alainen konna!» Ehdottomasti puristuivat kyyneleet hänen silmistään. Trois-Eschelles, laskien kätensä hänen toiselle olkapäälleen, toivotti yksitotisesti hänelle onnea tähän jumaliseen kuolemanvalmistukseen, ja lausui juhlallisesti raamatun sanat: Beati, qui in Domino moriuntur (Autuaat ne, jotka Herrassa kuolevat), ja kehui sitten sitä sielua autuaaksi, joka eroo ruumiista kyyneleen kiiluessa silmässä. Petit-André, taputtaen häntä toiselle olkapäälle, huusi: »Älä murehdi

poikaseni! Koska sinun vuorosi on ensiksi pyörähtää tanssiin, niin aloita kemut iloisesti, sillä kaikki viulut ovat jo viritetyt.» Näin puhuen hän pinnisti hirsinuoraa, jotta se äännähti, tehden siten kokkapuheensa oikein sattuvaksi. Ja kun nuorukainen tuskissaan katsoi vuoroin toiseen, vuoroin toiseen, he paremmaksi vakuudeksi aikoivat hiljalleen työntää häntä likemmäksi surmapuuta, kehoittaen häntä olemaan huoleti, koska muka kaikki silmänräpäyksessä loppuisi.

Tässä toivottomassa tilassaan nuorukainen loi vielä hurjan katseen ympärilleen. »Olisiko täällä joku hyvä kristitty», sanoi hän, »joka tahtoisi Ludvig Lesly'lle, skotlantilaiselle henkivartijalle, joka tässä maassa on tunnettu Le Balafrén nimellä, ilmoittaa että hänen sisarenpoikansa on tullut konnamaisesti murhatuksi?»

Nämät sanat tulivat juuri oikeaan aikaan, sillä eräs skotlantilainen jousimies, jonka hirttämisvalmistukset olivat sinne houkutelleet, seisoi, parin muun satunnaisen sivukulkijan kanssa, lähellä katsomassa.

»Kavahtakaa mitä te teette», sanoi hän pyöveleille; »jos tämä nuori mies on skotlantilainen synnyltään, niin en salli hänelle vääryyttä tapahtuvan.»

»Jumala varjelkoon, herra jousimies!» sanoi Trois-Eschelles; »mutta meidän täytyy tehdä mitä meille on käsketty»; ja samassa hän taas veti Durward'ia käsivarresta.

»Lyhyeltä aina virsi kaunein», sanoi Petit-André vetäen Durward'in toisesta käsivarresta.

Mutta Qventin, joka oli kuullut nuo rohkaisevat sanat, ponnisti nyt voimiansa, tempasi itsensä äkkiä irti tuomiontäyttäjien kynsistä, ja juoksi, kädet yhä vielä siteissä, skotlantilaisen jousimiehen luoksi. »Pidä puoltani», sanoi hän omalla kielellään, »Skotlannin ja pyhän Anteruksen tähden! Minä olen viaton — minä olen sinun oma kansalaisesi. Pidä puoltani, tai saat vastata siitä tuomiopäivänä!»

»Pyhä Anterus auttakoon! Minun ylitseni heidän täytyy mennä ennenkuin pääsevät sinun kimppuusi!» sanoi jousimies paljastaen miekkansa.

»Hakkaa poikki siteeni, kansalainen», sanoi Qventin, »niin voin itsekin vähän pitää puoltani.»

Se oli tehty yhdellä jousimiehen miekan koskettamisella, ja vapautettu vanki, karaten äkkiä provossin erään sotamiehen päälle, tempasi hänen kädestään pertuskan. »Ja nyt», huusi Durward, »tulkaa vaan, jos tohditte!»

Molemmat pyövelit kuiskasivat keskenään.

»Lähde sinä yliprovossia noutamaan», sanoi Trois-Eschelles, »minä pidätän heitä täällä, jos vain voin. — Provossin sotamiehet, pitäkää puoltanne.»

Petit-André hyppäsi hevosensa selkään ja poistui paikalta, ja muut provossin miehet, totellen Trois-Eschelles'n käskyä, vetäytyivät niin kiireesti yhteen joukkoon, että he antoivat molempien vankien päästä pakoon. Kukaties he eivät liioin huolineetkaan pidättää heitä; sillä he olivat viime aikoina saaneet niin tarpeekseen tämänkaltaisten raukkojen verestä, ja olivat, niinkuin muutkin verenhimoiset pedot, pitkällisen raatelemisen kautta kyllästyneet verenvuodatukseen. Mutta tekosyyksi he sanoivat sen, että he luulivat saaneensa käskyn varjella Trois-Eschelles'n henkeä; sillä skotlantilaisten jousimiesten ja päällikkönsä käskyjä täyttävän provossinväen välillä vallitsi keskinäinen viha, joka joskus puhkesi ilmitappeluksi.

»Meitä on tarpeeksi monta löylyttämään noita ylpeitä skotlantilaisia, vaikkapa kahteen kertaan, jos niin käskette», sanoi eräs sotamiehistä Trois-Eschelles'lle.

Mutta varovainen pyöveli käski hänen pysyä alallaan ja rupesi hyvin höylisti puhuttelemaan jousimiestä. »Onpa tämä, hyvä herra, aika suuri häväistys yliprovossille, kun te uskallatte estää kuninkaan oikeuden täyttämistä, joka asetusten mukaan ja laillisesti on meidän päällikkömme käsiin uskottu; eikä se myös ole oikein minuakaan kohtaan, joka laillisella tavalla olen saanut tämän lainrikkojan haltuuni. Ja lopuksi ei se ole suinkaan hyvänsuovan ystävän työtä nuorukaista itseäänkään kohtaan, sillä hänelle voi vielä sattua viisikymmentä tilaisuutta tulla hirtetyksi, olematta silloin niin siunatusti valmistetulla mielellä kuin nyt ennen teidän sopimatonta sekaantumistanne.»

»Jos minun nuori kansalaiseni», virkkoi skotlantilainen hymyillen, »arvelee, että minä olen tehnyt hänelle vääryyttä, niin sanaakaan vastaan väittämättä annan hänet jälleen teidän haltuunne.»

»Ei, ei! — Jumalan tähden älkää sitä tehkö!» huusi Qventin. »Mielemmin soisin, että iskisitte kaulani poikki pitkällä miekallanne — se olisi enemmän minun aatelisarvoni mukaista, kuin kuolla tuommoisen inhottavan lurjuksen käden kautta.»

»Kuulepas vain noita soimaussanoja!» sanoi tuomiontäyttäjä. »Voi, voi kuinka pian meidän parhaatkin päätöksemme haihtuvat! — Hän oli niin siunatun hyvin valmistunut lähtöön, ja parin minuutin kuluttua hän on jo tullut esivallan halventajaksi.»

»Sanokaapas minulle viimeinkin», kysyi jousimies, »mitä tämä nuori mies sitten on tehnyt?»

»Hän on uskaltanut», vastasi Trois-Eschelles toimessaan, »riistää alas pahantekijän ruumiin, vaikka liljan merkki oli piirustettu tähän puuhun, johon minä olin hirttänyt miehen näillä omilla käsilläni.»

»Mitä tämä merkitsee, nuori mies?» kysyi jousimies. »Mitenkä sinä semmoiseen rikokseen puutuit?»

»Niin totta kuin teiltä apua toivon», vastasi Durward, »sanon teille täyden totuuden, aivan kuin olisin salaripissä. Minä näin miehen tekevän kuolemaa tuossa puussa ja riensin vain armeliaisuudesta häntä alasottamaan. En tiennyt liljoista enempää kuin neilikoistakaan, enkä tarkoittanut loukata Ranskan kuningasta sen enempää kuin meidän pyhää isää paaviakaan.»

»Mitä hittoa sinulla oli tekemistä sen raadon kanssa?» virkkoi jousimies. »Niitä saat nähdä täällä, missä ikänä tämä herra tietänsä kulkee, riippumassa rypäleittäin joka puussa, ja kylläpä sinulle tulee tarpeeksi työtä tässä maassa, jos rupeat poimiskelemaan pyövelin marjoja. Mutta en tahdo kuitenkaan jättää kansalaistani pulaan, jos minusta on apua. — Kuulkaapas, te provossin apulainen, näettehän te, että se tapahtui aivan tietämättömyydestä. Pitäisihän teidän toki armahtaa näin nuorta muukalaista. Meidän maassamme hän ei ole tottunut näke-

mään näin innokkaita virantoimittajia kuin te ja teidän päällikkönne on.»

»Eipä siksi, ettei niitä olisi tarpeen, herra jousimies», sanoi Petit-André, joka samassa palasi takaisin. »Pidä puoltasi, Trois-Eschelles, yliprovossi on heti täällä; saammepa sitten nähdä, miten hänelle on mieleen, kun työ on temmattu hänen käsistään, ennenkuin se on loppuun suoritettu.»

»Ja parhaaksipa», sanoi jousimies, »tänne myös joutuu muutamia kumppaneitani.»

Ja todellakin, samassa kun provossi Tristan patrullinsa kanssa ratsasti ylös tuon pienen, riidan tantereena olevan kummun toista kuvetta, läheni toiselta puolelta yhtä kiireesti neljä, viisi skotlantilaista jousimiestä, niiden etunenässä itse Le Balafré.

Tällä vaarallisella hetkellä ei Lesly näyttänytkään sisarensapoikaa kohtaan välinpitämättömyyttä, josta Qventin sydämessään oli häntä moittinut; sillä tuskin hän oli huomannut kumppaninsa ja Durward'in seisovan vihollisia vastassa, niin hän huusi: »Cunningham, kiitos, kunnia! — Hyvät herrat, kumppanit, auttakaa minua! — Tämä nuori skotlantilainen aatelismies — on minun sisareni poika — Lindesay — Guthrie — Tyrie — vetäkää miekkanne tupesta ja hakatkaa päälle!»

Näyttipä nyt aivan siltä kuin olisi hurja tappelu ollut nousemassa molempien puolueitten välillä, eikä ylivoima ollut niin ylen suuri toisella puolella, ettei, Skotlannin herrojen parempiin aseihin nähden, voiton toivo olisi ollut tasan. Mutta yliprovossi, joka joko epäili taisteluonneaan, tai tiesi tästä tulevan kuninkaalle mielipahaa, kielsi sotamiehiään ryhtymästä väkivaltaisuuksiin ja kysyi Le Balafréltä, joka nyt oli asettunut vastapuolueen päälliköksi: »Mitä te kuninkaan henkivartijakuntaan kuuluva aatelismies tarkoitatte sillä, kun estätte pahantekijän hirttämistä?»

»Teidän syytöksenne on väärä», vastasi Le Balafré. »Pyhä Martti auttakoon, luulisinpa toki olevan hiukan väliä pahantekijän hirttämisellä ja minun oman sisarenpoikani murhaamisella!»

»Teidän sisarenpoikanne saattaa olla pahantekijä yhtä

hyvin kuin joku muukin», virkkoi yliprovossi, »ja jokainen Ranskassa oleskeleva muukalainen on Ranskan lakien alainen.»

»Niin, mutta meillä on etuoikeutemme, meillä skotlantilaisilla jousimiehillä», sanoi Le Balafré; »eikö niin, kumppanit?»

»On, on!» huusivat kaikki yhtä suuta. »Etuoikeudet, etuoikeudet! — Eläköön Ludvig kuningas! — Eläköön uljas Le Balafré! — Eläköön skotlantilainen henkivartijajoukko! — Kuolema kaikille, jotka tahtovat meidän etuoikeuksiamme loukata!»

»Kuulkaahan toki järkisanoja, kunnioitettavat herrat ja aatelismiehet!» sanoi yliprovossi; »muistakaa toki mikä virka minulla on.»

»Me emme huoli kuulla järkisanojanne», virkkoi Cunningham; »meidän omat päällikkömme puhukoot meille järkeä. Me tahdomme tuomariksemme itse armollisen kuninkaan, tai oman ylipäällikkömme, nyt kun ei herra yliconnetable ole saapuvilla.»

»Emmekä me tahdo tulla hirtetyiksi», lisäsi Lindesay, »kenenkään muun kuin Santeri Wilson'in, meidän oman joukkomme vanhan provossimiehen käskystä.»

»Se olisi tosiaankin petosta Santeria vastaan, joka on yhtä kunnon mies kuin kuka muu hamppunuoran paulansolmija hyvänsä, jos sallisimme asian toisin käydä», sanoi Le Balafré. »Jos minä olisin hirtettävä, niin eipä kukaan muu saisi panna kaulusta kaulaani.»

»Mutta kuulkaahan toki», sanoi yliprovossi; »eihän tämä nuorukainen kuulu teidän joukkoonne, eikä niitä etuoikeuksia hänellä voi siis olla, joita te sanotte itsellänne olevan.»

»Kun me *sanomme* meillä olevan etuoikeuksia, täytyy kaikkien niitä myöntää», virkkoi Cunningham.

»Niitä emme kärsi kenenkään epäilevän!» kuului jousimiesten huuto aivan kuin yhdestä suusta.

»Oletteko mielettömiä, hyvät herrat», sanoi Tristan Erakko. — »Eihän kukaan riitelekään teidän etuoikeuksistanne — mutta tämä nuorukainen ei kuulu teidän joukkoonne.»

»Hän on minun sisarenpoikani», lausui Le Balafré voitonriemusta loistavin kasvoin.

»Vaan ei kuitenkaan henkivartijakunnan jousimiehiä, luullakseni», vastasi Tristan Erakko.

Jousimiehet katsahtivat hiukan hämillään toisiinsa.

»Pidä vain puoltasi vielä, kumppani», kuiskasi Cunningham Le Balafrélle. »Sano hänen ottaneen pestin meidän joukkoomme.»

»Pyhä Martti auttakoon! Se oli kelpo sana, hyvä kansalaiseni», vastasi Lesly. Ja koroittaen äänensä hän vannoi, että hän samana aamuna oli pestannut tämän sukulaisensa seuralaistensa joukkoon.

Tämä ilmoitus oli ratkaiseva.

»Hyvä on, kunnioitettavat herrat», sanoi provossi Tristan, joka tiesi kuinka suuresti kuningas pelkäsi tyytymättömyyden leviävän henkivartijoittensa pariin. Te sanotte tuntevanne etuoikeutenne, ja minun virkaani ei kuulu riiteleminen ja tappeleminen kuninkaan henkivartijain kanssa, jos sen voin välttää. Mutta minä aion ilmoittaa tämän tapauksen kuninkaalle, jotta hän itse saa siitä päättää; ja pyytäisinpä teitä huomaamaan, että näin tehdessäni käytän vähemmän ankaria keinoja, kuin mihin kenties virkani antaisi minulle valtaa.»

Näin sanoen hän käski väkensä lähtöön, mutta jousimiehet, jotka jäivät vielä paikalle, pitivät kiireisen neuvottelun siitä, mitä nyt olisi tehtävä.

»Meidän tulee ilmoittaa asia ensin ylipäälliköllemme lordi Crawford'ille, ja kirjoituttaa tämän nuoren herran nimi rekisteriin.»

»Mutta, hyvät herrat, kunnioitettavat ystäväni ja pelastajani», virkkoi Qventin hiukan kahden vaiheella, »enhän minä vielä ole päättänytkään, rupeanko palvelukseen teidän joukkoonne vai enkö.»

»Päätä nyt sitten», sanoi eno, »suostutko siihen vai tahdotko mielemmin hirteen — sillä sen takaan sinulle, vaikka oletkin sisarenpoikani, etten tiedä muuta pelastuskeinoa hirsipuusta.»

Tämä oli syy, jota ei käynyt vastustaminen, ja se kerrassaan suostutti Qventin'in ehdoitukseen, jota hän ei muuten olisi pitänyt kovin hauskana. Mutta pelastus hirttonuorasta, jonka paula oli jo ollut hänen kaulassaan, olisi luultavasti suostuttanut hänet pahempaankin ehdoitukseen.

»Hänen pitää tulla meidän kanssamme kasarmiin», sanoi Cunningham; »hänellä ei ole turvallista paikkaa missään meidän oman piirimme ulkopuolella, niin kauan kun nuo ihmispyytäjät ovat ulkona väijymässä.»

»Enköhän saisi vielä tätä yötä viettää siinä ravintolassa, jossa söin aamiaiseni, hyvä eno?» kysyi nuorukainen kenties, niinkuin moni muukin uusi rekryytti, arvellen, että jotain voisi voittaa yhdellä ainoallakin vapaudessa vietetyllä yöllä.

»Aivan niin, poika kulta», vastasi eno pilkallisesti, »että meillä olisi ilo saada onkia sinut jostakin ojasta tai kaivannosta, tai kenties jostakin Loire-joen polvesta säkkiin solmittuna, jotta sinun olisi mukavampi uiskennella — sillä siten luultavasti asia loppuisi. — Yliprovossi hymyili lähtiessään», jatkoi hän kääntyen Cunningham'in puoleen, »ja se merkitsee aina, että hänellä on vaarallisia mietteitä päässänsä.»

»Minä en huoli hänen vaarallisista mietteistänsä», virkkoi Cunningham, »meidän kaltaisiin lintuihin ei hänen nuolensa pysty. Mutta kehottaisinpa kuitenkin, että kertoisit kaikki tyyni Olivier Pirulle, joka on aina ollut skotlantilaisten henkivartijain hyvä ystävä ja tapaa Ludvig ukon ennenkuin provossi pääsee hänen puheillensa, sillä Olivier ajaa hänen partansa aamulla.»

»Mutta kuulkaas», virkkoi Le Balafré, »paha on, mennä Olivier'in puheille tyhjin käsin, ja minä olen niin paljas kuin koivu jouluna.»

»No niinpä on meidän jokaisen laita», sanoi Cunningham; »mutta täytyneehän Olivier'in toki tällä kertaa tyytyä skotlantilaiseen kunniasanaankin. Me keräämme kokoon kelpo summan keskenämme ensi palkkapäivänä; ja kun *hänelle* tulee siitä osa, niin, sen sanon teille, tulee palkkapäiväkin sitä pikemmin.»

»Ja nyt linnaan», sanoi Le Balafré, »ja sisarenpoikani saa matkalla kertoa meille, miten hän sai yliprovossin kimppuunsa, jotta tiedämme miten asia on kerrottava Crawford'ille sekä Olivier'ille.»

VII

PESTAUS

Rauhantuomari:
Kas näin, nyt lakikirja tänne, lue
mit asetukset säätää — valas vanno
ja kirjaa suutele — nyt nimes tuohon,
niin olet sankari, saat kruunun palkan
töist' urhokkaista vasta tehtävistä,
päivältä kuusi penniä, siin' on
sun eläkkeesi ja sun palkkas myös.

Pestaava upseeri.

Eräs jousimiesten palvelijoista sai käskyn astua alas hevosen selästä ja hänen ratsunsa annettiin Durward'ille, joka nyt sotaisten kansalaistensa seurassa ratsasti rivakkaa ravia Plessis'n linnaa kohti; ja näin hänestä tuli, joskin osittain vastoin tahtoaan, asukas tuohon synkkään rakennukseen, jonka ulkomuoto aamulla oli niin suuresti häntä hämmästyttänyt.

Sillä välin Qventin, vastaten enonsa yhä uudistettuihin kysymyksiin, kertoi tarkasti sen tapauksen, joka sinä päivänä oli saattanut hänet niin suureen vaaraan. Tämä kertomus, vaikkei hän itse huomannut siinä mitään naurettavaa, nostatti suuren naurun hänen seuralaistensa parissa.

»Eipä tuo olekaan oikein sukkelaa leikkiä», virkkoi Qventin'in eno, »sillä — saakeli soikoon! — mitä varten tuo hullu poika puuttui kirotun, uskottoman juutalaismaurilaisen pakanan raatoon?»

»Jospa hän olisi ruvennut provossin väeltä anastamaan sievää tyttölepsakkaa, niinkuin Mikko Moffat kerran, siinä toki olisi ollut hiukka järkeä», sanoi Cunningham.

»Mutta minun mielestäni on loukkaus meidän kunniallemme, kun eivät Tristan ja hänen väkensä sano voivansa muka erottaa meidän skotlantilais-lakkejamme noiden rosvoilevain maankuljeksijain tocque'eista ja turban'eista — siksihän ne niitä nimittävät», sanoi Lindesay. »Jollei heidän silmänsä pysty ottamaan selvää erotuksesta, niin pitää heitä viisin sormin siihen opettaa. Mutta minun luullakseni Tristan on vain erehtyvinään, saadakseen

kynsiinsä ne kelpo Skotlannin pojat, jotka tulevat tänne sukulaisiansa tervehtimään.»

»Saanko kysyä, eno», sanoi Qventin, »mitä lajia väkeä nuo ovat, joista te puhutte?»

»Kysyä saat kyllä minun puolestani», vastasi eno, »vaan enpä tiedä, poikaseni, kenessä siihen lieneev astaajaa. Eipä ainakaan minussa, se on varma, vaikka kenties tiedän yhtä paljon kuin moni muu. Ne ovat ilmestyneet tähän maahan noin vuotta tai paria takaperin, aivankuin heinäsirkkaparvi äkkiä ilmestyy.»

»Niin», lisäsi Lindesay, »ja Jacques Bonhomme (Jaakko Siveä) — siksi me täällä nimitämme Ranskan talonpoikaa, poikaseni — sinäkin saat aikaa myöten oppia meidän puheenpartemme — Jaakko Siveä, sanon minä, ei välitä tiedustella mikä tuuli niin heidät kuin heinäsirkatkin tuopi tänne, kunhan vain sen tuulenpuuskan tietäisi, joka ne jälleen kuljettaisi pois.»

»Tekevätkö ne niin paljon pahaa?» kysyi nuori mies.

»Pahaako? — kah, poikaseni, ovathan ne pakanoita, tai juutalaisia, tai muhamettilaisia kumminkin, eivätkä he palvele Neitsyt Maariaa eikä pyhimyksiä», hän risti silmiään, »vaan varastavat, mihin vain näpit ylettyvät, ja laulavat veisuja ja povaavat», sanoi taas Cunningham.

»Mutta sanotaanpa heidän naistensa joukossa olevan muutamia sieviäkin tyttöjä», virkkoi Guthrie, »ja sen Cunningham paraiten tietänee.»

»Mitä, veikkoseni!» sanoi Cunningham; »eihän tuo toki liene moitetta?»

»Enhän minä mitään moittivaa virkkanut», vastasi Guthrie.

»Minä jätän asian näiden kumppanien tuomittavaksi», sanoi Cunningham. — »Sanoithan sinä, että minä, skotlantilainen aatelismies ja pyhän kirkon piiriin kuuluva kristitty, muka olisin ottanut itselleni kauniin kullan noiden pakanahylkyjen parista.»

»Ei, ei», sanoi Le Balafré, »eihän se ollut muuta kuin leikkiä. — Meillä ei saa olla riitoja kumppanien kesken.»

»Ei sitten saa olla mokomaa leikinlaskuakaan», virkkoi Cunningham mutisten, ikäänkuin hän olisi puhunut omaan partaansa.

»Lieneeköhän näitä tämmöisiä maankuljeksijoita muuallakin paitsi täällä Ranskassa?» kysyi Lindesay.

»On mar', onpa kyllä — niitä on joukottain ilmestynyt Saksaan ja Espanjaan ja Englantiin», vastasi Le Balafré. »Mutta pyhän Anteruksen siunauksen kautta on Skotlanti vielä vapaa heistä.»

»Skotlanti», sanoi Cunningham, »on kovin kylmä maa heinäsirkoille ja kovin köyhä varkaille.»

»Tai ehkäpä Jussi Vuorelaisen rinnalla eivät muut varkaat tulisikaan siellä toimeen», pilkkasi Guthrie.

»Teidän tulee kaikkien tietää», virkkoi Le Balafré, »että minä olen Angus-kreivikunnan kangasmailta kotoisin ja että minulla on aatelisia sukulaisia vuoristossa, Glen-Islassa, enkä siis voi sallia vuoristolaisia haukuttavan.»

»Etpä toki kieltäne, että he ovat karjanryöstäjiä?» kysyi Guthrie.

»Jonkun karjalauman tai muun semmoisen karkoittaminen ei ole varkautta», sanoi Le Balafré, »ja sitä väitettä tahdon aseillakin puolustaa milloin ja millä tavalla sinä uskallat määrätä.»

»Häpeä toki, veikkonen», sanoi Cunningham; »kuka se nyt riitelee? Tämän nuoren herran ei pitäisi saada kuulla tämmöistä surkeaa sanojen näykkimistä. — Kas niin, nyt olemme jo perillä. Antakaas kun käsken ankkurillisen viiniä, niin pidämme pienet pitoset kaikessa ystävyydessä ja juomme Skotlannin, niin Vuoriston kuin Alamaankin, maljan, jos te tahdotte tulla kortteeriini ottamaan osaa minun päivällisateriaani.»

»Suostutaan», sanoi Le Balafré; »ja minä käsken vielä toisen ankkurillisen lisäksi, jolla voimme huuhtoa pois kaiken eripuraisuuden ja juoda tervetuliaismaljan sisarenpoikani kunniaksi, joka nyt rupeaa meidän joukkoomme.»

Heidän tullessaan portille rautaristikko vedettiin ylös ja laskusilta laskettiin alas. He astuivat sisään, yksi toisensa perästä; mutta kun Qventin'in vuoro tuli, laskivat vartijat peitsensä ristiin hänen eteensä, käskien häntä seisahtumaan, ja samassa myös viritettiin jousia ja tähdättiin pyssyjä häntä vastaan. Niin tarkka oli täällä vartioiminen, vaikka nuoren tuntemattoman seurassa oli osa

itse linnanväestä, vieläpä itse se komppaniakin, johon velvollisuuttansa täällä täyttävät vartijat kuuluivat.

Le Balafré, joka juuri sitä varten oli jäänyt sisarenpoikansa viereen, antoi tarpeenmukaiset selitykset, ja jokseenkin pitkällisen epäröimisen sekä viivyttelemisen jälkeen vietiin nuorukainen lukuisan vartijajoukon ympäröimänä lordi Crawford'in kortteeriin.

Tämä skotlantilainen herra oli vihoviimeisiä tähteitä siitä jalosta aatelismiesten ja ritarien joukosta, joka niin kauan ja niin uskollisesti oli palvellut Kaarle VI:tta noissa verisissä sodissa, mitkä päättyivät Ranskan kruunun vapautumisella ja englantilaisten karkoituksella. Hän oli nuorena poikana taistellut Douglas'in ja Buchan'in rinnalla, oli ratsastanut Orleans'in Neidon lipun jäljessä, ja oli kenties viimeisiä noita Skotlannin ritareja, jotka mielellään olivat liljan puolustukseksi sivaltaneet miekallaan vanhoja vihollisiaan englantilaisia. Skotlannissa tapahtuneet muutokset ja kenties myös tottumus Ranskan ilmanalaan ja tapoihin olivat olleet syynä siihen, että tämä vanha paroni kokonaan oli luopunut kaikista kotiinpaluutuumista. Siihen tuli vielä lisäksi, että hänen korkea virkansa Ludvigin hovissa sekä hänen suoruutensa ja rehellisyytensä olivat hänelle tuottaneet kuninkaan suosion, joka, vaikkei hän juuri helpolla uskonut ihmisissä olevan kuntoa ja kunniallisuutta, kuitenkin täydesti luotti ja turvasi lordi Crawford'iin ja otti hänen sanansa sitä mielemmin korviinsa, koska tämä herra ei koskaan sekaantunut muihin kuin virkaansa kuuluviin asioihin.

Le Balafré sekä Cunningham seurasivat Durward'ia ja hänen saattoväkeään päällikön kortteeriin, ja lordin arvokas ulkomuoto sekä kunnioitus, jota nämät muista ihmisistä sangen vähän välittävät kopeat soturit hänelle osoittivat, teki nuorukaiseen syvän vaikutuksen.

Lordi Crawford oli pitkä vartaloltaan, joskin hän vanhetessaan oli tullut laihaksi ja kulmikkaaksi; mutta hänen jäsenissään oli yhä vielä voimaa, vaikkei enää nuoruuden notkeutta, niin että hän marssiessa jaksoi kestää raskaitten rautavarustustensa painoa yhtä hyvin kuin nuorinkin hänen lippukunnassaan ratsastava mies. Hänen kasvonsa olivat karkeapiirteiset, tuulen puremat ja täynnä arpia;

ja hänen silmänsä, jotka olivat sen seitsemässä suuressa tappelussa katsoneet surmaa suoraan silmiin, niinkuin leikkikumppania katsotaan, ilmaisivat pikemmin vakavaa vaaran ylenkatsetta kuin palkkasoturin verenhimoista uhkarohkeutta. Hänen pitkä, kookas vartalonsa oli tällä hetkellä kääritty väljään kotikauhtanaan, ja puhvelinnahkaisesta vyöstä, joka ympäröi hänen vyötäisiään, riippui kalliskahvainen väkipuukko. Kaulassa hänellä oli Pyhän Mikaelin ritariston vitjat ja vaakuna. Istuen vuoteella, joka oli hirven taljalla peitetty, lueskeli hän, silmälasit nenällään (ne olivat siihen aikaan aivan uutta keksintöä), suunnattoman isokokoista käsikirjoitusta, nimeltä le Rosier de la guerre (Sodan helminauha), jonka Ludvig kuningas oli kirjoittanut poikaansa, kruununperillistä varten, ja jonka arvosta hän oli pyytänyt tämän paljon kokeneen skotlantilaisen soturin lausumaan mielensä.

Lordi Crawford laski, näiden arvaamattomien vieraiden sisääntullessa, hiukan närkästyneenä pois kirjansa ja kysyi kotiseutunsa leveällä murteella: »Mikä, paholaisen nimessä, teitä nyt vaivaa?»

Syvemmällä kunnioituksella kuin mitä hän kenties olisi Ludvigille itselleenkään osoittanut, kertoi Le Balafré laveasti mihin pulaan hänen sisarenpoikansa oli joutunut, ja pyysi nöyrästi korkeaarvoisan lordin suojelusta. Lordi Crawford kuunteli sangen tarkasti. Hän ei voinut pidättää hymyilyään kuullessaan miten nuorukainen kokemattomuudessaan oli mennyt auttamaan hirtettyä pahantekijää, mutta hän pudisti päätään skotlantilaisten jousimiesten ja yliprovossin väen väliselle riidalle.

»Kuinka usein», virkkoi hän, »tuotte te minulle tuommoisia sekavia vyyhtejä selvitettäviksi? Kuinka usein pitää minun sanoa teille, varsinkin teille molemmille, Ludvig Lesly ja Archibald Cunningham, että ulkomaalaisten soturien tulee nöyrästi ja siivosti kohdella maan omaa kansaa, ettette saisi kaikkia kaupungin koiria kintereillenne? Mutta sittenkin, jos teillä välttämättömästi pitää olla kahakoita, niin on minulle enemmän mieleen, että tappelette tuon provossi lurjuksen kuin jonkun muun kanssa; ja minä moitin sinua vähemmän tästä päällekarkauksesta kuin monesta muusta kepposestasi, Ludvig,

sillä luonnollista ja ystävällistähän se vain oli, että autoit nuorta sukulaistasi. Tälle kokemattomalle lapselle ei saa tapahtua mitään vahinkoa. Anna minulle siis komppanian rekisteri tuolta hyllyltä, niin kirjoitamme hänen nimensä siihen, jotta hänkin saisi osansa etuoikeuksistamme.»

»Jos te, korkeaarvoinen herra, sallitte — —» virkkoi Durward.

»Onko tuo poika aivan hullu!» huudahti eno. »Sinäkö rupeat puhumaan korkeaarvoiselle lordille ennenkuin sinulta on mitään kysytty?»

»Malta mielesi, Ludvig», lausui lordi Crawford, »ja kuulkaamme mitä pojalla on sanomista.»

»Ei muuta, jos sallitte, korkeaarvoinen herra», vastasi Qventin, »kuin että taannoin sanoin enolleni olevani vielä kahdenvaiheilla rupeaisinko tähän palvelukseen vai en. Mutta nyt voin sanoa, että kaikki epäilykseni ovat kadonneet saatuani nähdä tämän jalon ja kokeneen päällikön, jota minun tulee palvella; sillä teillä on käskijän silmä.»

»Hyvin sanottu, poikaseni», virkkoi vanha lordi, johon tämän kunnioittava lause ei ollut vaikutusta tekemättä; »onpahan mulla ollut hiukan kokemusta, jos vain Jumala armollisesti on sallinut minun ottaa sen opikseni, niin hyvin palveluksessa kuin myös johtamisessa. Kas niin, Qventin, nyt olet kirjoitettu meidän kunnianarvoiseen skotlantilaiseen henkivartijajoukkoomme knaapiksi enollesi ja hänen peitsikunnassaan palvelevaksi seuralaiseksi. Toivonpa sinun käyttäytyvän hyvin, sillä sinusta pitäisi tulla kunnon soturi, jollei ulkomuotosi petä, ja olethan sinä jaloa sukua. — Ludvig, pidä huoli siitä, että sukulaisesi on ahkera aseharjoituksissaan, sillä tässä taitaa hyvinkin pian tulla kysymys peitsien taittamisesta.»

»Tuhat tulimmaista! kas siitäpä olen iloinen, korkeaarvoinen herra — tämä rauhanaika tekee meidät kaikki pelkureiksi. Minussa itsessänikin tuntuu kuin miehuus alkaisi jo masentua, kykkiessämme tässä pirun linnassa aivan kuin vankihuoneessa.»

»No niin, onpa eräs lintu visertänyt korvaani», jatkoi lordi Crawford, »että pian taas saamme nähdä vanhan lipun liehuvan tantereella.»

»Sen laulun säestykseksi otan minä tänä iltana sitä täydemmän siemauksen», sanoi Le Balafré.

»Sinä ottaisit siemauksen vaikka minkä laulun säestykseksi», sanoi lordi Crawford; »ja pelkäänpä pahoin, Ludvig, että sinä vielä joskus saat juoda oman panemasi katkeran siemauksen.»

Lesly vastasi hiukan hämillään olleensa juomatta monta päivää; mutta komppanian tapa, senhän korkea-arvoinen lordi itsekin tiesi, oli nyt kerta semmoinen, että piti laittaa pienet pitoset uuden kumppanin tervetuliaisiksi.

»Se on totta», sanoi vanha päällikkö, »sen syyn olin unhottanut; mutta tulkoon siitä loppu, kun päivä on laskenut. Ja kuules, — ne sotamiehet, joilla on vahtivuoro, ovat ennen sitä huolellisesti erotettavat; ja katso ettei yksikään heistä saa ottaa enempää eikä vähempää osaa juominkeihin.»

»Kyllä me tottelemme teidän käskyjänne, korkea-arvoinen herra, ja noudatamme niitä uskollisesti», lupasi Ludvig, »ja niinkuin asia vaatii, juomme myös teidän maljanne.»

»Voisinpa kenties», sanoi lordi Crawford, »tulla itsekin iloanne katselemaan — jotta näkisin kaiken käyvän siivosti.»

»Olkaa sydämellisesti tervetullut, korkeaarvoinen herra», lausui Ludvig. Ja nyt he kaikki hyvin iloisina läksivät pois soturipitojansa valmistamaan, ja Lesly kutsui niihin parikymmentä kumppaneistaan, joilla sangen usein oli tapana olla pöytäveikkoina.

Soturien pidot ovat tavallisesti hyvin nopeasti kokoonsaadut, tietysti jos vain on tarpeeksi ruoka- ja juomavaroja käsillä. Mutta tässä tilaisuudessa Ludvig rupesi puuhaan hankkiakseen tavallista parempaa viiniä; »sillä», sanoi hän, »tuo vanha herra on suuri veitikka, ja vaikka hän aina saarnaa meille kohtuutta, niin eipä hän itse, juotuansa kuninkaan pöydässä niin paljon kuin vain rehellisellä tavalla voi saada kynsiinsä, laiminlyö ainoatakaan sopivaa tilaisuutta, jolloin voi viinipullon ääressä kuluttaa iltansa. Senvuoksi, pojat, olkaa nyt valmiit kuulemaan noita iänikuisia juttuja Vernoil'in ja Beaugén tappeluista.»

Tavallisena kokouspaikkana oleva gootilaistyylinen sali koristettiin siis kiireesti parhaimmalla tavalla. Tallirengit lähetettiin noutamaan viheriäisiä kaisloja lattialle levitettäviksi; ja liput, joiden johdon alla skotlantilaiset henkivartijat olivat marssineet taisteluun tai jotka he olivat ryöstäneet vihollisilta, levitettiin pöydälle tai ripustettiin pitkin seiniä.

Toinen tärkeä seikka oli se, että nuorelle rekryytille niin pian kuin mahdollista hankittaisiin henkivartijakunnan puku ja aseet, jotta huomattaisiin, että hän kaikin puolin nautti komppaniansa suuria etuoikeuksia ja niiden nojalla sekä kansalaistensa avulla saattaisi olla pelkäämättä yliprovossin valtaa ja vihaa — vaikka tiedettiinkin, että edellinen oli yhtä peloittava kuin jälkimäinen leppymätön.

Juomingit olivat erittäin iloiset, ja vieraat päästivät kotimaanrakkautensa täysin valloilleen, nyt kun he olivat saaneet uuden rekryytin omasta rakkaasta isänmaastansa. Vanhoja skotlantilaisia lauluja laulettiin, vanhoja taruja skotlantilaisista sankareista kerrottiin, isien urhotyöt sekä niiden tapahtumapaikat muistuteltiin mieleen — hetken aikaa tuntui siltä kuin olisivat Tourainen viljavat tasangot muuttuneet Caledonian vuoristoiksi sekä autiokankaiksi.

Jokainen koetti sanoa jotain Skotlannin rakkaan muiston verestämiseksi, ja innostus oli noussut täten jo korkeimmilleen, kun se yltyi vieläkin korkeammalle lordi Crawford'in saapuessa paikalle, joka, niinkuin Le Balafré oli ennustanut, istui kuninkaan pöydässä ikäänkuin neuloilla kunnes hän sai tilaisuuden karata ja rientää omien kansalaistensa juominkeihin. Kunniaistuin seisoi jo varattuna hänelle pöydän yläpäässä; sillä sen ajan tapojen ja sotajoukon silloisten asetusten mukaan ei pidetty sopimattomana, että heidän päällikkönsä, vaikkei ollut ketään arvossa häntä korkeampaa kuin kuningas ja yliconnetable, istui samassa pöydässä komppaniansa sotamiesten kanssa, sillä kaikkihan hekin olivat aatelissukua, jotta hän, arvoaan alentamatta, saattoi ottaa osaa heidän juominkeihinsa.

Tällä kertaa ei lordi Crawford kuitenkaan istahtanut-

kaan hänelle varatulle sijalle, vaan pyytäen heitä vain olemaan iloisia, jäi seisomaan ja katselemaan riemua kasvoillaan ilme, joka todisti miten hän itsekin siitä iloitsi.

»Antaa hänen vaan olla», kuiskasi Cunningham Lindesaylle, kun tämä tarjosi viiniä heidän arvoisalle päällikölleen, »antaa hänen vaan olla — ei saa koiraa väkisin metsään viedä — odottakaamme kunnes hän taipuu itsestänsä.»

Todellakin vanha lordi, ensin hymyiltyään, päätänsä pudistettuaan ja asetettuaan viinipikarin koskemattomana eteensä, alkoi ikäänkuin huomaamattaan siitä hiukan siemaella, ja siten tehdessään hän juuri parhaaksi muisti, että se ennustaisi pahaa onnea, jollei hän joisi kelpo kulausta tuon uljaan pojan terveydeksi, joka sinä päivänä oli liittynyt heidän joukkoonsa. Tämä malja siis esitettiin ja siihen vastattiin, niinkuin helppo on arvata, iloisella hurrauksella, ja sitten vanha päällikkö kertoi ilmoittaneensa Olivier'ille päivän tapahtumasta. »Ja koska leuanhankaaja», lopetti hän, »ei liioin rakasta kurkunvenyttäjää, niin me molemmat yhdessä pyysimme ja saimme kuninkaalta julistuksen, joka käskee provossin minkä syyn nojalla hyvänsä luopumaan kaikista hankkeista Qventin Durward'ia vastaan, ja vielä lisäksi teroittaa hänelle mieleen, että skotlantilaisten henkivartijain etuoikeudet ovat kaikissa tilanteissa arvossapidettävät.»

Uusi hurraahuuto nousi, pikarit täytettiin jälleen aivan reunojaan myöten, ja sitten huudettiin »eläköön!» jalolle lordi Crawford'ille, kansalaistensa oikeuksien ja etuuksien uljaalle suojelijalle. Kunnon vanha herra ei tietysti voinut olla niin epäkohtelias, että hän olisi kieltäytynyt tätä maljaa juomasta; hän laskeutui valmiille istuimelle, ikäänkuin huomaamatta mitä teki, käski Qventin'in luokseen ja rupesi häneltä kyselemään paljon enemmän Skotlannin tilasta sekä sen korkeista suvuista kuin mitä poika osasikaan vastata. Ja silloin tällöin aina, näin kysellessään, hyvä vanha herra, ikäänkuin lauseittensa välillä, maisteli pikariaan, muistuttaen että iloinen seurustelu oli sopivaa skotlantilaisille aatelisherroille, mutta että nuorten miesten, semmoisten kuin Qventin'in, piti siinä suhteessa olla varovaisia, ettei siitä koituisi

ylenjuomista. Tällä tavoin hän lausui ilmi paljonkin kelpo mielipiteitä, kunnes hänen oma kielensä, kesken kohtuuden ylistystään, alkoi liikkua tavallista kankeammin. Ja nyt, kun seuran sotaisa into kiihtyi yhä korkeammalle jokaisesta uudesta tyhjennetystä pullosta, Cunningham esitti maljan piakkoin taas liehumaan lähtevälle Oriflamme'lle (Ranskan kuninkaalliselle lipulle).

»Ja toivokaamme että Burgundista tuleva tuulenpuuska kohottaa sen ilmaan!» jatkoi Lindesay.

»Koko sillä sydämen innolla, joka tässä kuluneessa ruumiissa vielä on jäljellä, yhdyn siihen maljaan, pojat», lausui lordi Crawford; »ja toivonpa, vaikka olenkin vanha, näkeväni sen jälleen liehumassa. Kuulkaahan, kumppani kullat», — viini oli jo tehnyt hänet puheliaaksi — »olettehan te kaikki Ranskan kruunun uskollisia palvelijoita — miksi en siis teille kertoisi, että tänne on saapunut Burgundin herttua Kaarlelta lähettiläs, jonka sanoma on ilkeänlaatuinen.»

»Kyllä minä näin Crévecoeur'in kreivin seurueen hevosineen, palvelijoineen», virkkoi eräs toinen vieraista, »tuolla Silkkiäispuiston ravintolassa. Ei kuulu kuningas majoittavan häntä tänne linnaan.»

»No, Jumala suokoon hänelle epäsuotuisan vastauksen!» sanoi Guthrie, »mutta mitä hän sitten valittaa?»

»Onpahan koko joukko rajaa koskevia valituksia», selitti lordi Crawford; »ja aivan nykyään on kuningas ottanut turviinsa erään aatelisneidon herttuan maalta, nuoren kreivittären, joka pakeni Dijon'ista siitä syystä, että herttua, joka on hänen holhoojansa, tahtoi naittaa hänet suositulleen, Campo-bassolle.»

»Onko neitonen todellakin tullut tänne yksin, korkea-arvoinen herra?» kysyi Lindesay.

»Eipä aivan yksin, vaan erään vanhan kreivinnan, tätinsä, seurassa, joka tässä asiassa piti nuoren sukulaisensa puolta.»

»Ja aikooko kuningas», kysyi Cunningham, »joka on herttuan läänitysherra, sekaantua tähän herttuan ja hänen holhokkinsa väliseen asiaan, sillä onhan Kaarlella sama oikeus Burgundin perijättäreen kuin kuninkaalla, siinä tapauksessa että herttua kuolisi?»

»Kuningas on pitävä, niinkuin hänellä on tapana, valtiollisia etuja silmällä; ja tiedättehän te», jatkoi Crawford, »ettei hän ole julkisesti ottanut näitä neitoja hoviinsa vastaan, eikä myöskään jättänyt heitä tyttärensä Beaujeaun rouvan, eikä Johanna prinsessankaan suojelukseen; siitä käy epäilemättä selville, että hän aikoo menetellä asianhaaroja myöten. Hän on meidän herramme — vaan eipähän liene maankavaluutta vaikka sanoisikin, että hän yht'aikaa ajaa jänistä koirien kanssa takaa ja juoksee jäniksen kanssa koiria pakoon, olipa hän tekemisissä minkä hallitsijan kanssa hyvänsä kristikunnassa.»

»Mutta eipä tuo tuommoinen kaksinainen peli lienekään Burgundin herttualle mieleen», sanoi Cunningham.

»Ei suinkaan», vastasi vanha herra, »ja senvuoksi onkin luultavaa, että heidän välillään nousee meteli.»

»Oikein — pyhä Anterus kiihdyttäköön vain sitä riitaa!» sanoi Le Balafré. »Minulle ennustettiin kymmenen, eikä, kaksikymmentä vuotta sitten, että minä avioliiton kautta perustaisin sukuni onnen. Kukapa tietää mitä nyt saattaa tapahtua, jos saamme taistella kunnian ja naislemmen puolesta, niinkuin ritarit vanhoissa romanssilauluissa?»

»*Sinäkö* puhut naislemmestä, jolla on tuommoinen oja kasvoissasi!» pilkkasi Guthrie.

»Parempi olla lempimättä kuin ruveta rakastamaan tuommoista pakanallista mustalaisnaikkosta», tokaisi Le Balafré vastaan.

»Seis, veikkoset!» pisti lordi Crawford väliin. »Ei pistelemistä terävillä aseilla eikä leikkimistä kokkavilla pilkkasanoilla — me olemme hyviä ystävyksiä kaikki. Ja mitä tuohon neitoon tulee, niin on hän liian rikas tullakseen köyhän skotlantilaisen aatelisherran omaksi, muutenpa minä itsekin koettaisin onneani, vaikka jo lähes kahdeksankymmentä vuotta on niskoillani. Mutta juodaan sittenkin malja hänen kunniakseen, sillä hänen sanotaan olevan kaunis kuin kirkkain lamppu.»

»Luulenpa että näin hänet», virkkoi toinen sotamies, »seisoessani tänä aamuna vartioimassa sisimmäisellä portilla. Mutta hän oli pikemmin salalyhdyn kuin kirkkaan lampun kaltainen, sillä hänet tuotiin linnaan yhdessä erään toisen naisen kanssa umpinaisissa kantotuoleissa.»

»Häpeä, häpeä Arnot!» sanoi lordi Crawford; »vartijana ollen soturin ei pitäisi virkkaa mitään siitä, mitä hän on nähnyt. Paitsi sitä», lisäsi hän, oltuaan vähän aikaa vaiti, kun hänen oma uteliaisuutensa oli voittanut tuon teeskennellyn soturivelvollisuuden tunnon, jota hän oli pitänyt tarpeellisena näyttää, »miksikä juuri kreivitär Isabella de Croye olisi ollut tuossa kantotuolissa?»

»En, korkeaarvoinen herra», vastasi Arnot, »tiedäkään siitä mitään muuta, kun että minun puukkomieheni oli hevosia kävellyttämässä kylätiellä ja tapasi muulimies Doguin'in, joka kuljetti kantotuoleja takaisin ravintolaan; sillä ne olivat tuon Silkkiäispuiston ravintolanisännän omat — Liljan ravintolan isännän, aioin sanoa — ja niinpä Doguin pyysi Santeri Steed'iä kanssaan maistamaan viinipikarillista, koska he olivat tuttuja, ja siihen Santeri tietysti oli hyvinkin suostuvainen — —»

»Tietysti — tietysti», virkkoi vanha lordi; »se olisi seikka, jossa soisin parannusta, hyvät herrat; mutta kaikki teidän tallirenkinne ja puukkomiehenne ja jackmen'inne — siksi me heitä Skotlannissa sanoisimme — ovat liiankin suostuvaisia pikaria kallistamaan kenen seurassa hyvänsä. — Se on sodassa vaarallinen seikka, ja se on parannettava. Mutta, Antti Arnot, sinun juttusi näyttää venyvän pitkäksi, puhe on ryypyllä katkaistava — Skeoch doch nan skial, niinkuin vuoristolainen sanoo, ja se on selvää Gaelin kieltä. — Ja nyt krevitär Isabella de Cro'yen malja, ja toivokaamme hänelle parempaa miestä kuin mitä tuo Campo-basso on, tuo kelvoton italialainen konna! — Ja nyt, Antti Arnot, mitä muulinkuljettaja kertoi sinun palvelijallesi?»

»Kertoipa hänelle sen salaisuuden, jos niin sallitte, korkeaarvoinen herra», jatkoi Arnot, »että nuo äsken umpinaisissa kantotuoleissa linnaan viedyt vieraat olivat suurisukuisia naisia, jotka muutamia päiviä olivat salaa asuneet hänen isäntänsä talossa, ja että kuningas useasti oli käynyt salaa heitä tervehtimässä ja osoittanut heille suurta kunniaa; ja että he, hänen luulonsa mukaan, olivat lähteneet linnaan pakoon, sillä he pelkäsivät Crévecoeur'in kreiviä, Burgundin herttuan lähettilästä, jonka tuloa ennakolta lähetetty sanansaattaja oli juuri tullut ilmoittamaan.»

»Sieltäkö sinä tulitkin minua vastaan», sanoi Guthrie; »sitten voisin vannoa, että kuulin kreivittären laulelevan ja soittavan harppua astuessani sisimmän linnanpihan poikki — ääni kajahti noista ulkonevista kaari-ikkunoista Dauphin'in (kruununperillisen) tornista. Ja sävel oli niin suloinen, ettei ikänä kukaan ole kuullut sen vertaista tässä Plessis'n linnassa. Niin totta kuin olen kristitty, luulinpa sen säveleen Melusina haltiattaren laulamaksi. Siellä minä seisoin — vaikka tiesin pöydän täällä jo olevan katetun ja teidän kaikkien odottelevan — siellä minä seisoin niinkuin — —»

»Niinkuin aasi, Jussi Guthrie», jatkoi päällikkö, »pitkä nokkasi haisteli illallisateriaa, pitkät korvasi kuuntelivat musiikkia, eikä sinun lyhyt ymmärryksesi saanut ratkaistuksi, kumpiko mielestäsi oli haluttavampi. — Vaan kuulkaas! Eivätkö tuomiokirkon kellot jo kutsu iltamessuun? — Eihän toki vielä voi olla niin myöhäistä? — Tuo hupsu suntio on soittanut iltakelloa tuntia liian aikaiseen.»

»Ei mar', kyllä kellot liiankin oikein ilmoittavat aikaa», sanoi Cunningham; »tuolla päivä par'aikaa menee mailleen ihanan alangon länsirannalla.»

»Vai niin», sanoi Crawford, »niinkö on todella? — No niin, pojat, täytyyhän pysyä aisoissaan — hiljaa ajetaan pitkät matkat — vähäinen valkea, makeat maltaat — ole iloinen ja viisas, on kelpo sananlasku. — Vielä yksi malja vanhan Skotlannin muistoksi, ja sitten joka mies virkaansa toimittamaan.»

Lähtöpikari tyhjennettiin ja vieraat läksivät tiehensä, jota tehdessään komea paroni tarttui Le Balafrén käsivarteen sillä tekosyyllä, että hän tahtoi antaa hänelle muutamia neuvoja Qventin'in suhteen, vaan kenties todenteolla siksi, ettei hänen oma astuntansa yleisön silmissä näyttäisi epävakaisemmalta kuin mitä niin korkeaarvoiselle ja korkeapaikkaiselle päällikölle sopi. Hyvin yksitotisena hän kulki niiden molempien pihojen poikki, jotka erottivat hänen kortteerinsa juhlasalista, ja juhlallisesti, niinkuin aika viinitynnyristä, hänen suustaan läksi lähtövaroitus, että Ludvigin tuli tarkasti valvoa sisarenpoikansa käytöstä, erittäinkin mitä viinipikareihin ja tyttöihin tuli.

Nuorelta Durward'ilta sillä välin ei ollut jäänyt huomaamatta ainoakaan kauniista Isabella kreivittärestä lausuttu sana, ja kun hänet oli neuvottu siihen pieneen kammioon, jossa hänen tästä lähtien tuli asua yhdessä enonsa hovipojan kanssa, alkoivat hänen ajatuksensa tässä matalassa majassa lennellä sangen korkealle. Helpostihan lukija käsittää, että nuori soturi rakensi aika korean pilvilinnan sille perustukselle, että tornityttö, jonka laulua hän niin suurella halulla oli kuunnellut, ja mestari Pietarin kaunis juomanlaskija oli sama kuin tämä korkeasukuinen, rikas kreivitär, joka oli lähtenyt pakoon vihattua kosijaa sekä lääniherranvaltaansa väärinkäyttävää, väkivaltaista holhoojaa. Näihin kuviin sekaantui myös välistä mestari Pietarin kuva, jonka käskyjen alainen tuokin pelättävä virkamies näytti olevan, jonka kynsistä Qventin sinä päivänä töin tuskin oli pelastunut. Vihdoin viimeinkin nuorukaisen unelmat, joita pieni Willi Harper, hänen huonekumppaninsa, ei ollut uskaltanut estää, keskeytyivät enon tulon kautta. Le Balafré käski Qventin'iä menemään levolle, jotta hän jaksaisi nousta aikaiseen aamulla ja voisi seurata enoaan kuninkaan eteiseen, missä hänen piti virkansa puolesta olla viiden muun kumppaninsa kanssa.

VIII

LÄHETTILÄS

Vaan niinkuin leimaus Ranskan eteen lennä,
siell' olen muuten minä ennen sua,
ja tykkieni jyskeen kuulla saatte.
Pois! Vihamme sa ole torvettaja.

Juhana kuningas.

Jos vetelehtiminen olisikin ollut Durward'ia helposti voittava kiusaus, niin olisi se melu, joka heti aamumessuri ensi kellonhelähdyksen jälkeen syntyi henkivartijain

kasarmissa, varmaan karkoittanut tämän viekoittelijan hänen vuoteeltaan; mutta isän kodissa ja sittemmin Aberbrothick'in luostarissa saatu kasvatus olivatkin totuttaneet hänet nousemaan aamun valjetessa. Hän puki iloisesti päälleen kuunnellen torvien toitotusta ja rautavarustusten kilinää, joka ilmoitti valppaitten vartijoiden vaihtoa — toiset heistä par'aikaa palasivat kasarmiin yöllisestä virantoimituksestaan, toiset taas marssivat ulos aamuvartioimiseen, ja vieläkin toiset, niiden parissa hänen enonsakin, pukivat varustukset ylleen mennäkseen itse Ludvig kuninkaan käskyjä vastaanottamaan. Ilolla, joka näin nuorelle miehelle tämmöisessä tilaisuudessa oli aivan luonnollinen, Qventin pani päälleen uuteen virkaansa kuuluvat komeat pukimet sekä aseet; ja hänen enonsa, tarkasti ja täsmällisesti tutkittuaan, että nuorukainen kaikin puolin oli kunnollisesti varustettu, ei salannut mielihyväänsä nähdessään, että hänen sisarenpoikansa näytti nyt entistään vielä pulskemmalta. »Jos voit olla yhtä uskollinen ja uljas kuin olet pulskan näköinen», virkkoi eno, »niin minun knaappini on oleva kaikkein kauneimpia ja parhaimpia koko komppaniassa, ja siitä voi tulla kunniaa sinun äitisi suvulle. Seuraa nyt minua vastaanottosaliin ja katso, että pysyttelet aivan selkäni takana.»

Näin sanoen hän otti käteensä pitkän, raskaan ja jalosti silatun ja koristetun pertuskan, käski sisarenpoikansa ottaa toisen samanlaisen, mutta keveämmän aseen, ja sitten he menivät linnan sisäpihalle, missä heidän kumppaninsa, joiden piti vartioida sisähuoneissa, jo seisoivat täydessä järjestyksessä ja täysissä varustuksissa — knaapit toisena rivinä herrojensa takana. Täällä odotti myös koko joukko metsästyspalvelijoita kauniitten hevosten ja jalojen koirien kanssa, joita jälkimäisiä Qventin katseli niin hartaalla mielihalulla, että hänen enonsa useamman kerran täytyi muistuttaa hänelle, etteivät nämä elukat olleet siellä hänen huviksensa, vaan kuningasta varten. Ludvig olikin erittäin ahkera metsänkävijä, ja se oli yksi niitä harvoja mielitekoja, joille hän oli altis silloinkin, kun se ei oikein sopinut yhteen hänen valtiollisten hankkeittensa kanssa; ja niin tarkasti hänen käskystään suo-

jeltiin metsänriistaa kuninkaallisissa metsissä, että kansan oli tapana sanoa: helpommin miehen murhaaja voi vapautua rangaistuksesta kuin hirven tappaja.

Viittauksen saatuaan Le Balafré, joka tässä tilaisuudessa toimitti päällikön virkaa, käski henkivartijat liikkeelle; ja annettuansa useampia merkkejä sekä tunnussanoja, joista pidettiin täällä erinomaisen tarkasti kiinni, he marssivat vastaanottosaliin, jonne kuningasta par'aikaa odotettiin tulevaksi.

Vaikkei Qventin suinkaan ollut tottunut komeuteen, niin täällä hänen oletuksensa kuninkaallisen hovin loistosta melkein pettyivät. Olihan täällä tosin hovivirkamiehiä kalleissa puvuissa; henkivartijoita jaloissa varustuksissa; olipa myös kaikenlaatuisia palvelijoita. Mutta hän ei nähnyt ainoatakaan valtakunnan vanhaa neuvonantajaa, ei yhtään kruunun korkeampaa virkamiestä; hän ei kuullut yhtään nimeä mainittavan, jotka siihen aikaan olivat ritariston kukkana; hän ei myöskään nähnyt ainoatakaan ylipäällikköä ja sotaherraa, jotka siihen aikaan, ollessaan vielä täydessä miehuuden voimassaan, olivat Ranskan parhaana voimana, ei myöskään noita tulisia aatelisnuorukaisia, noita nuoria kunniaan pyrkijöitä, jotka olivat Ranskan ylpeytenä. Kuninkaan epäluulo, umpimielisyys ja salaiset, monimutkaiset valtiovehkeet olivat valtaistuimen läheisyydestä vieroittaneet tuon loistavan seuran; heitä kutsuttiin vain harvoihin, määrättyihin, jäykkämenoisiin tilaisuuksiin, joihin he vastahakoisesti saapuivat ja ilolla poistuivat, niinkuin sadussa kerrotaan eläimistä, joiden täytyy käydä kuninkaansa leijonan luolassa.

Ne harvat, jotka täällä näyttivät olevan neuvonantajien virassa, olivat halvannäköisiä miehiä, joiden ulkomuoto tosin ilmaisi älykkäisyyttä, vaan joiden käytöksestä saattoi huomata, että he olivat koroitetut piiriin, johon heidän kasvatuksensa sekä totutut tapansa eivät suinkaan tehneet heitä sopiviksi. Pari miestä vain Durward'in mielestä näytti ulkomuodoltaan jalommalta, ja näiden hänen huomiotaan herättävien miesten nimet hän sai kuulla enoltansa, koska sotakurin sillä hetkellä ei tarvinnut olla niin ankara, että se olisi sitä estänyt.

Lordi Crawford'in, joka odotti siellä komeassa virkapuvussaan, hopeinen komentokapula kädessään, Qventin, samoinkuin lukijakin, oli jo oppinut tuntemaan. Muista, jotka näyttivät olevan korkeaa sukua, oli huomattavin kreivi Dunois, mainion Dunois'in poika, joka Orleans'in Bastard'in nimellä taisteli Johanna D'Arc'in lipun alla ja suurella kunnialla otti osaa Ranskan vapauttamiseen englantilaisten ikeestä. Hänen poikansa kantoi hyvin suuriarvoiselta isältänsä perimää kuuluisaa nimeänsä; ja vaikka hän oli likeistä heimoa kuninkaallisen suvun kanssa sekä nautti yhtä suurta suosiota kuin isäkin niin hyvin aateliston kuin kansankin parissa, näytti Dunois kuitenkin, kaikissa tilaisuuksissa osoittamallansa suoralla, avomielisellä rehellisyydellään, tehneen kaikki epäluuloisen Ludvigin epäluulot tyhjiksi; kuningas näki mielellään hänet seurassansa, jopa kutsui joskus hänet myös neuvotteluihin kanssansa. Vaikka kreivi Dunois'ta pidettiin aika mestarina kaikissa ritariuden harjoituksissa ja hänen luonteessaan huomattiin useita niitä avuja, joiden arveltiin kuuluvan jalolle ritarille, niin ei hänen ulkomuotonsa ollut suinkaan mikään romanttisen kauneuden esikuva. Hän ei ollut pituudeltaan edes keskikokoinen, vaikka ruumiinrakennus oli kylläkin vahva; sääret olivat hiukan ulospäin kaarevat, sellaiset mikä tosin ratsun selässä on soveliasta, vaan ei juuri kaunista jalan astujalle. Hartiat olivat leveät, tukka musta, ihon pinta mustaverinen, käsivarret tavattoman pitkät ja jäntevät. Kasvojen piirteet olivat epäsäännölliset, suorastaan rumat. Mutta sittenkin ilmeni kreivi Dunois'n muodossa omanarvon tuntoa ja jaloutta, josta jo ensi silmäykselläkin näki, että hän oli korkeasukuinen aatelismies ja peloton soturi. Hänen katsantonsa oli uljas ja suora, hänen astuntansa miehuullinen ja rohkea ja kasvojen karkeaa muotoa jalostutti kotkankaltaisen silmän terävyys sekä leijonankaltainen kulmakarvojen ankaruus. Hän oli puettu metsästysvaatteisiin, jotka olivat pikemmin kalliit kuin koreat, ja useimmissa tilaisuuksissa hän hoitikin ylimetsäherran tehtäviä, vaikkei ole syytä luulla, että se virka olisi annettu varsinaisesti hänelle.

Käsikkäin Dunois'n kanssa, astuen niin hitain, ras-

kain askelin, että hän melkein näytti lepäävän sukulaisensa ja tukijansa käsivarrella, tuli sisään Ludvig, Orleans'in herttua, ensimäinen prinssi kuninkaallisesta suvusta (sittemmin kuningas Ludvig XII), jolle henkivartijat sekä hoviherrat osoittivat hänen korkean arvonsa mukaista kunniaa. Tämä prinssi, jota kuningas karsasteli aina pelolla ja epäluulolla, ja joka, jollei kuninkaalle syntynyt poikaa, oli tuleva kuningaskunnan perillinen, ei saanut koskaan poistua hovista, ja siellä taas hän ei saanut mitään virantoimitusta eikä suosionosoitusta. Tässä häpäisevässä, melkeinpä vangintapaisessa tilassa hänen mielensä oli tullut alakuloiseksi, ja tällä hetkellä se oli vielä entistään enemmän masennuksissa. Hän tiesi näet, että kuningas suunnitteli häntä vastaan kaikkein julminta ja sortavinta väkivaltaa, mitä tyrannikaan saattaa tehdä, aikoessaan pakoittaa hänelle aviopuolisoksi nuorimman tyttärensä, Johanna prinsessan, jolle hänet jo lapsena oli kihlattu, mutta jonka raajarikkoisuus teki tämän liiton täyttämisvaatimuksen inhottavaksi julmuudeksi.

Ulkomuotonsa suhteen ei tämä onneton prinssi suinkaan ollut saanut osakseen ylellisiä luonnonlahjoja; hänen mielenlaatunsa oli lempeä, laupias ja hyväntahtoinen, jotka avut pilvistivät esiin sen synkän alakuloisuudenkin verhon alta, johon hänen oikea luonteensa oli nyt peittynyt. Qventin huomasi, että herttua huolellisesti vältti katsahtaa henkivartijain puoleen ja että hän vastatessaan heidän tervehdykseensä piti silmänsä maahan luotuina, ikäänkuin hän olisi pelännyt, että kuningas epäluuloisuudessaan saattaisi käsittää tavallisen kohteliaisuudenosoituksen yritykseksi koettaa saada henkivartijat persoonallisesti ja erityisesti mieltymään herttuaan.

Aivan toisella tavalla käyttäytyi ylpeä kardinaali ja kirkkoylimys Juhana de Balue, Ludvigin senaikuinen suosittu ministeri, jonka nousu ja mielenlaatu muistutti niin paljon englantilaisen ministerin Wolseyn nousua ja mielenlaatua, kuin erilaisuus viekkaan ja valtioviisaan Ludvigin sekä hätäisen, tuittupäisen Henrik VIII:n välillä suinkin antoi myöten. Ludvig oli koroittanut tämän ministerinsä alimmasta kansan luokasta Ranskan yli-

almunjakajan arvoon (ainakin sen viran tulojen kantajaksi), oli ylenmäärin suonut hänelle lahjoja ja hankkinut hänelle kardinaalin hatun; ja vaikka hän oli liian varovainen suodakseen kunnianhimoiselle Baluelle saman rajattoman vallan ja luottamuksen, minkä Henrik oli antanut Wolseylle, hän sittenkin totteli enemmän kardinaalin kuin kenenkään muun julkisen neuvonantajansa sanoja. De Balue ei siitä syystä ollut säästynyt siitä erehdyksestä, joka helposti sattuu halvasta säädystä äkkiä mahtavuuteen koroitetulle miehelle; hänen päänsä nähtävästi oli mennyt pyörälle ja hän luotti lujasti siihen, että hänellä oli tarpeeksi kykyä voidakseen sekaantua jos joihinkin asioihin, olivatpa ne vaikka kuinka kaukana tahansa hänen ammatistaan ja opinharjoituksistaan. Vaikka hän olikin laiha ja ulkomuodoltaan kaikkea viehätystä vailla, kohteli hän kuitenkin ritarillisesti ja ihailevasti kaunista sukupuolta, mutta hänen kömpelö käytöksensä teki hänen lemmenpyyntönsä naurettaviksi, ja hänen papilliseen virkaansa nähden sopimattomiksi. Joku imarteleva mies tai nainen oli onnettomana hetkenä saattanut hänen päähänsä sen luulon, että jokin erinomainen kauneus piili noissa vahvoissa, lihakkaissa pohkeissa, jotka hän oli perinyt isältään, Limoges'n rahtimieheltä tai, toisten tietojen mukaan, Verdun'in mylläriltä; ja tästä luulosta oli hän tullut niin turhamieliseksi, että hän kohotti aina hiukan toiselta puolelta kardinaalikauhtanansa helmoja, jotta hänen pulska käyntinsä ei jäisi huomaamatta. Astuessaan majesteetillisesti juhlasalin poikki purppurakaavussaan ja kalliissa päähineessään, oli hän välistä siksi armollinen, että hän tarkasti vartioivien herrojen aseita ja varustuksia, kysyen heiltä kaikellaista suurella äänellä, vieläpä uskalsi nuhdella muutamia heistä epätarkasta virantoimituksesta, johon nämät paljon kokeneet soturit eivät tohtineet vastata, vaikka selvästi näkyi, että he kuuntelivat niitä närkästyksellä ja ylenkatseella.

»Tietääkö kuningas», kysyi Dunois kardinaalilta, »että Burgundin lähettiläs välttämättömästi vaatii päästä hänen puheillensa?»

»Tietää», vastasi kardinaali, »ja tuossapa, luulen minä,

tuleekin kaikkivaltias Olivier Daim *), jolta saamme kuulla kuninkaan päätöksen.»

Hänen näin puhuessaan merkillinen mies, joka siihen aikaan kilpaili itse kardinaalinkin kanssa Ludvig kuninkaan suosiosta, astui sisemmästä kamarista sisään; mutta hänessä ei ollut jälkeäkään tuosta arvoa ja kunnioitusta vaativasta käytöksestä, joka oli ylpeydestä paisuneelle kirkkoylimykselle kuvaavaa. Päinvastoin oli Olivier pikkarainen, laiha, kalvakka mies, jonka puku, johon kuului vain musta silkkinen takki ja housut, ei edes mitään päällysnuttua tai viittaa, ei ollut juuri senkaltainen, että se olisi kohottanut tavallisen muodon kauneutta. Kädessään hänellä oli hopeinen vati, ja käsivarrella riippui pyyhinliina, ilmoittaen hänen virkaansa. Hänen kasvonsa olivat terävät ja vilkaat, joskin hän koki salata sitä sillä, että hän vilkahtamatta katseli maahan. Siten hän kissan väijyvin hiljaisin askelin pikemmin nöyrästi hiipi kuin astui salin poikki. Mutta nöyryys, joskin se saattaa salata ihmisen arvon, ei kuitenkaan voi peittää hovisuosiota; ja semmoisen miehen on aivan mahdoton päästä huomaamatta juhlasalin läpi pujahtamaan, jonka hallussa on kuninkaan luottamus siinä määrin kuin tällä kuuluisalla parranajajalla ja kamaripalvelijalla, Olivier le Daim'illä, Olivier le Mauvais'llä tai Olivier le Diable'lla (kaikki nämät liikanimet oli hän saanut sen omantunnon ääntä halveksivan viekkauden johdosta, jolla hän avusti herransa monikoukkuisten valtiovehkeiden toimeenpanoa). Nyt hän vain puhui muutamia sanoja kreivi Dunois'lle, joka heti sen jälkeen läksi ulos; mutta parranajaja hiipi hiljaa takaisin kuninkaan kamariin, mistä hän oli tullutkin. Kaikki ihmiset tekivät hänelle tilaa, josta kohteliaisuudesta hän vain kiitti nöyrimmällä kumarruksella; ainoastaan parille henkilölle hän kuiskasi jonkun sanan korvaan, saattaen ne siten kaikkien muiden hoviherrojen kateuden alaisiksi. Ja sitten, mutisten jotain virkavelvollisuuksistaan hän väistyi pois, kuuntelematta puhuttelemiensa herrojen vastauksia tai hänen huo-

*) Kuninkaan parranajaja ja salainen neuvonantaja. Kansa, joka erikoisesti vihasi ja kammosi tätä miestä, oli antanut hänelle toisen liikanimen, nimittäin Olivier Perkele.

mioonsa pyrkivien hartaita pyyntöjä. Ludvig Lesly oli myös ollut yksi niistä harvoista onnellisista, joille Olivier armollisesti oli puhunut pari sanaa, vakuuttaen että asia oli saatettu hyvään päätökseen.

Kohta sen jälkeen tämä hyvä sanoma tuli vielä toisellakin tavalla vahvistetuksi; sillä Qventin'in hyvä tuttava, Tristan Erakko, kuninkaan yliprovossi, astui sisään ja tuli suoraan sille paikalle, missä Le Balafré seisoi. Hänen komea pukunsa teki tämän peloittavan virkamiehen tylyn katsannon ja ilkeän muodon vieläkin silmiinpistävämmäksi, ja hänen äänensä, vaikka hän koettikin teeskennellä sitä leppyisäksi, oli kaikkein enimmin karhun mörinän kaltainen. Sanojen sisällys oli kuitenkin suotuisampi kuin ääni, jolla ne lausuttiin. Hän ilmoitti mielipahansa edellisenä päivänä heidän välillään sattuneesta erehdyksestä, johon hän sanoi sen olleen syynä, ettei herra Le Balafrén sisarenpoika ollut puettuna henkivartijain univormuun eikä myöskään ollut sanonut kuuluvansa heihin; tästä oli johtunut se hairahdus, jota hän nyt pyysi anteeksi.

Ludvig Lesly vastasi siihen sopivalla tavalla, mutta niin pian kuin Tristan oli poistunut, huomautti hän sisarenpojalleen, että heillä tästälähtien oli nyt kunnia pitää tätä pelättyä virkamiestä verivihollisenaan. »Mutta meihin ei sen haukan kynnet ylety», lisäsi hän; »soturi, joka täyttää vain velvollisuutensa, saattaa nauraa yliprovossille.»

Qventinkin oli tullut samaan päätökseen kuin hänen enonsa, sillä lähtiessään oli Tristan luonut heihin vihaisen, uhkaavan katseen, semmoisen, minkä karhu silmästään iskee metsämieheen, joka on keihäällään sitä haavoittanut. Ilmaisihan provossin kasvojen ilme aina muulloinkin, vaikkei siihen kiihoittavaa syytäkään ollut, ilkeyttä, joka kauhistutti ihmisiä; ja nuoren skotlantilaisen sydämen läpi kulki sitä syvemmälle tunkeutuva, sitä vastenmielisempi värähdys, kun hän vielä oli ikäänkuin tuntevinansa olkapäissään Tristan'in molempien surman välikappaleitten sormet.

Olivier, niinkuin sanottu, hiipi ympäri salia kissamaisella tavalla, — jota hänen tehdessään kaikki, yksin korkeimmatkin virkamiehet tekivät hänelle tilaa ja juhlalli-

sesti osoittivat hänelle kunniaa, joskin hän nöyryydessään koetti sitä välttää — ja sitten hän palasi takaisin sisäkamariin. Kohta sen jälkeen ovet temmattiin selkosen selälleen, ja Ludvig kuningas astui saliin.

Qventin, niinkuin kaikki muutkin, käänsi silmänsä häneen; mutta hän hämmästyi samassa niin suuresti, että pertuska oli milt'ei pudota hänen kädestään, kun hän tunsi Ranskan kuninkaan samaksi mestari Pietariksi, silkkikauppiaaksi, joka aamuisella kävelyllä oli ollut hänen kumppaninaan. Outoja aavistuksia tämän miehen todellisesta säädystä oli ajottain iskenyt hänen päähänsä, mutta tosiasia, joka paljastui nyt hänen eteensä, oli vielä eriskummallisempi kuin hänen eriskummallisimmatkaan arvelunsa.

Enon ankara silmänisku, joka nuhteli häntä sotakurin rikkomisesta, saattoi hänet jälleen tointumaan hämmästyksestä; mutta nytpä hän vasta oikein kummastui, kun kuningas, jonka terävä silmä oli heti hänet keksinyt, astui suoraan häntä kohti kenestäkään muusta huolimatta. — »Vai niin», lausui Ludvig, »nuori mies, minulle on kerrottu, että sinä, heti Touraineen tultuasi, olet kahakkaan ryhtynyt; mutta sen annan sinulle anteeksi, koska siihen parhaasta päästä on syynä hupsupää, vanha kauppias, joka luuli sinun skotlantilaisveresi tarvitsevan vielä lisäksi Beaulneviinin tulistuttamista. Kylläpä minä, jos tapaan hänet, rankaisen häntä varoittavaksi esimerkiksi niille, jotka viekoittelevat henkivartijoitani juomiseen. — Balafré», lisäsi hän sitten Leslyyn kääntyen, »tämä sukulaisesi on kelpo poika, vaikka hiukan tuittupäinen. Me kasvatamme mielellämme tämmöisiä ja aiomme tehdä hänen hyväkseen enemmänkin kuin mitä olemme tehneet muiden meitä ympäröivien urhoollisten miesten hyväksi. Kirjoituta muistiin sisarenpoikasi syntymishetken vuosi, päivä, tunti sekä minuutti, ja anna ne Olivier Daim'ille.»

Le Balafré kumarsi syvään ja ojentautui jälleen soturin pystysuoraan asentoon, ikäänkuin täten osoittaakseen kuinka valmis hän oli kuningasta suojelemaan tai hänen puolestansa päälle käymään. Qventin sillä välin oli tointunut ensi hämmästyksestään, tarkemmin katsellut kuninkaan ulkomuotoa ja ihmeekseen huomannut, miten toi-

sella tavalla hän nyt käsitti hänen käytöksensä ja kasvonpiirteensä kuin ensi kerralla heidän tavatessaan toisensa.

Ulkomuodon suhteen ei muutos ollut kovin suuri, sillä Ludvigilla, joka ylenkatsoi aina kaikkea ulkonaista, oli tässä tilaisuudessa yllään vanha, tummansininen metsästyspuku, tuskin eilistä yksinkertaista porvarinvaatetusta parempi; kaulassa hänellä oli suunnattoman suuri norsunluinen rukoushelminauha, jonka itse Suuri Sultani oli hänelle lähettänyt yhdessä sen todistuksen kanssa, että eräs koptilainen erakko Libanon'in vuorella, suuressa pyhyyden maineessa ollut mies, oli sitä käyttänyt. Kuvalla koristetun lakin sijasta hänellä nyt oli hattu, jonka nauhaan oli kiinnitetty vähintäin tusina pieniä, pahanpäiväisiä, lyijyisiä pyhimysten kuvia. Mutta silmissä, joista, Qventin'in ensimäisen vaikutteen mukaan, pilkisteli vain rahanhimoa, säkenöi hänen mielestään nyt, kun hän ne tiesi viisaan ja mahtavan kuninkaan omiksi, läpitunkevaa terävyyttä ja majesteetillista loistoa; ja nuo otsan rypyt, joita hän oli luullut pitkällisten pienten kauppatuumien synnyttämiksi, näyttivät nyt hänestä kansojen kohtaloja punnitsevan viisauden piirtämiksi.

Heti kuninkaan jälkeen astuivat saliin Ranskan prinsessat seuranaisineen. Vanhemman prinsessan kanssa, joka sittemmin meni naimisiin Pietari Bourbon' ille ja joka Ranskan historiassa on tuttu Beaujeaun rouvan nimellä, ei meillä tässä kertomuksessa ole paljoa tekemistä. Hän oli pitkä vartaloltaan, jokseenkin sievä ulkonäöltään, kaunopuheinen, monilahjainen ja oli perinyt suuressa määrin isänsä terävän älyn, josta syystä Ludvig tunsi suurempaa luottamusta sekä syvempää rakkautta häntä kohtaan kuin kenties keneenkään muuhun.

Nuorempi sisar, onneton Johanna, joka oli määrätty Orleans'in herttuan morsiameksi, astui ujona sisarensa rinnalla, hyvin tietäen ettei hänellä ollenkaan ollut niitä ulkonaisia luonnonlahjoja, joita naiset kaikkein hartaimmin haluavat omistaa joko todellisuudessa tai ainakin ihailijoittensa mielikuvituksessa. Hän oli laiha ja kalvakka, kivuloisen näköinen muodoltaan; hänen vartalonsa oli silminnähtävästi kasvanut viistoksi, ja hänen astuntansa oli niin epätasainen, että häntä saattoi sanoa ontu-

vaksi. Kauniit hampaat, silmät, jotka ilmaisivat surumielisyyttä, laupiutta sekä nöyrää tyytymystä Jumalan sallimukseen sekä tuuheat, vaaleanruskeat kiharat olivat ainoat kauneuden lahjat, joita imartelijakin olisi uskaltanut mainita vastapainona hänen kasvojensa ja vartalonsa yleiselle rumuudelle. Tehdäksemme tämän kuvauksen täydelliseksi, tulee meidän vielä lisätä, että prinsessan huolimattomasta puvusta sekä liiasta ujoudesta kävi selvästi esille, että hänellä itsellään oli kiusallinen tieto oman ulkomuotonsa rumuudesta, niin ettei hän uskaltanut edes yrittääkään keinotekoisesti parantaa sitä, minkä luonto oli jättänyt vaillinaiseksi, eikä myös muullakaan tavalla koettaa miellyttää. Kuningas, joka ei häntä rakastanut, läheni häntä pikaisesti, kun hän astui sisään. — »Mitä nyt», sanoi hän, »meidän maailmaa halveksiva tyttäremme — oletko puettu metsästysretkeä vai luostariin menoa varten tänä aamuna? Virka — vastaa!»

»Kuinka vain te, kuninkaallinen majesteetti, suvaitsette», vastasi prinsessa äänellä, joka tuskin oli hänen hengitystään kuuluvampi.

»Vai niin, tietysti tahtoisit saada minut uskomaan, että sinun mielesi tekisi päästä tästä hovista, Johanna, sekä luopua maailmasta ja sen turhuuksista! — Haa, tyttö, tahtoisitko että ihmiset luulisivat meidän, Pyhän Kirkon esikoisen, kieltävän tyttäremme taivaalta? — Pyhä Neitsyt ja pyhä Martti tietäköön, ettemme me kieltäisi sitä uhrausta, jos vain tämä uhri olisi kylliksi arvokas alttarille pantavaksi taikka jos sinun mielesi todellakin olisi siihen taipunut.»

Näin sanoen kuningas risti hartaudella silmiään, samassa, niin ainakin Qventin'istä tuntui, ollen aivan viekkaan vasallin näköinen, joka moittii halvaksi semmoista, mitä haluaisi itse pitää, jotta ei olisi syytä sanoa ettei hän olisi tahtonut antaa sitä herrallensa lahjaksi. »Uskaltaako hän tehdä tämmöisiä ulkokultaisia kepposia Jumalalle», arveli Durward, »tehdä pilaa Herrasta sekä pyhistä miehistä, niinkuin voi rankaisematta tehdä ihmisistä, jotka eivät tohdi hänen sydäntänsä perinpohjin tutkia?»

Mutta Ludvig, oltuaan vähän aikaa jumalisiin mietteihinsä vaipuneena, jatkoi: — »Ei, kaunis tyttäreni, minä ja

eräs toinen herra, me tiedämme paremmin sinun todellisen mielitekosi. — Haa! rakas serkkuni Orleans, eikö niin? Lähestykää, hyvä herra, ja taluttakaa tämä teidän Jumalalle pyhitetty vestalinne hänen hevosensa luoksi.»

Orleans'in herttua säpsähti kuninkaan täten puhuessa, ja totteli kiireesti; mutta hän teki sen niin hätäisin askelin ja oli niin hämillään, että Ludvig huusi: »Seis, serkku, hillitkää paremmin ritarillinen intonne ja katsokaa eteenne. — Hui, hai! ovatpa nuo nuoret herrat hätäkelloja tämmöisissä tilaisuuksissa! — Melkeinpä olisitte tarttunut Annan käteen hänen sisarensa sijasta. — Pitääkö minun itse laskea Johannan käsi teidän käteenne?»

Onneton prinssi katsahti ylös ja vavahti kuin lapsi, kun sitä pakoitetaan käsin tarttumaan johonkuhun, mikä on sen luonnolle vastahakoista — sitten hilliten mielensä hän tarttui käteen, jota prinsessa ei hänelle ojentanut, vaan ei myöskään häneltä kieltänyt. Kun he näin seisoivat, prinsessan kylmät, kosteat sormet suljettuna herttuan vapisevaan käteen, molempien silmät maahan luotuina, olisi ollut vaikea sanoa, kumpiko näistä nuorista olennoista oli onnettomammassa mielentilassa — herttuako, joka näki olevansa kahlehdittu siteillä, joita hän ei uskaltanut katkaista, hänelle inhottavaan naiseen, vai tämä kurja nuori tyttökö, joka kovinkin selvään huomasi olevansa vastenmielinen sille, jonka rakkaudesta hän kernaasti olisi antanut henkensä.

»Ja nyt hevosen selkään, herrat ja naiset — me itse otamme taluttaaksemme tytärtämme, Beaujeaun rouvaa», lausui kuningas. »Ja Jumala sekä pyhä Hubert siunatkoon tämänaamuista metsästysretkeämme!»

»Minun täytynee, pelkäänpä, huvinne keskeyttää, kuninkaallinen majesteetti», virkkoi kreivi Dunois. »Burgundin herttuan lähettiläs on linnan portilla ja vaatii päästä kuninkaan puheille.»

»Vai vaatii päästä kuninkaan puheille, Dunois?» vastasi kuningas. »Etkös vastannut hänelle, niinkuin Olivierin kautta annoimme sinulle käskyn, ettemme jouda tänä päivänä ottaa häntä vastaan — ja että huomenna on pyhän Martin päivä, jota, jos Jumala niin sallii, emme aio häiritä maallisilla ajatuksilla — ja että ylihuomenna

olimme päättäneet mennä Amboiseen — mutta sieltä palattuamme kyllä määräämme hänelle vastaanottopäivän, niinpian kuin vain kiireiset asiamme sen sallivat?»

»Kaiken sen olen sanonut», vastasi Dunois, »mutta sittenkin, herra kuningas» — — —

»Pasques-Dieu! mies, mikä sinun kurkkuusi tarttui?» huusi kuningas. »Noita burgundilaisen sanoja näyttää olevan vaikea niellä.»

»Jollei minun velvollisuuteni, teidän käskynne, kuninkaallinen majesteetti, ja hänen lähettiläsvirkansa olisi olleet esteenä», virkkoi Dunois, »niin olisi hän saanut koettaa niellä ne itse; sillä — Orleans'in pyhä Neitsyt auttakoon! — tekipä minun pikemmin mieli syöttää nuo sanat hänen omaan suuhunsa, kuin tulla tänne niitä kuninkaani eteen tuomaan!»

»Niin totta kuin elän, Dunois», sanoi kuningas, »kummallista että sinä, joka olet tuittupäisimpiä ihmisiä maan päällä, niin vähän siedät tätä heikkoutta meidän uhkarohkeassa ja tulisessa serkussamme, Burgundin Kaarlessa. Ohoh mies, minä en pidä hänen pauhaavista sanoistansa enempää lukua kuin tämän linnan tornit koillistuulen vinkumisesta, joka tulee sekin Flanderista päin aivan kuin tämä suurisuinen lähettiläs.»

»Kuulkaa sitten, herra kuningas», sanoi Dunois, »Crèvecoeur'in kreivi odottaa tuolla alhaalla koko saattojoukkonsa ja kaikkien torvensoittajiensa kera, ja koska te, kuninkaallinen majesteetti, ette tahdo päästää häntä puheillenne, niinkuin hänen herransa erittäin tärkeitten asioiden vuoksi on käskenyt, sanoo hän aikovansa viipyä siellä sydän-yöhön saakka, ja astua teidän eteenne milloin tahansa teidän mielenne vain tekee lähteä ulos linnasta, joko asioitanne toimittamaan, raitista ilmaa hengittämään tai jumalanpalvelusta suorittamaan. Ja tästä päätöksestä, sanoo hän, ei häntä mikään, paitsi julkinen väkivalta, saa luopumaan.»

»Hän on hullu», sanoi kuningas aivan levollisesti. »Luuleeko tuo tuittupäinen Hennegaulainen, että siitä olisi todellakin rangaistusta älykkäälle miehelle, jos hänen täytyisikin istua vuorokauden liikahtamatta linnansa muurien sisällä, kun hänellä on kyllin työtä koko kuningas-

kunnan asioista? Nuo maltittomat hurjat luulevat kaikkien ihmisten, niinkuin heidän itsensä, heti käyvän onnettomiksi, jolleivät aina saa istua satulassa ja jalustimissa. Pane koirat kiinni ja katso että ne tulevat hyvin ruokituiksi, jalo Dunois. — Me pidämme tänään neuvottelukokouksen metsäretken sijasta.»

»Kuninkaallinen herrani», jatkoi Dunois, »ette te silläkään pääse irti Crévecoeur'istä; sillä hänen herransa käsky on semmoinen, että hänen, jollei hän vaatimuksensa mukaan pääse teidän puheillenne, tulee naulata hansikkaansa linnan edustalla olevaan hakuliaitaukseen veriviholIisuuden osoitteeksi hänen herransa puolelta, ja samassa hänen tulee sanoa irti herttuan vasallius Ranskan kruunusta sekä heti paikalla julistaa sota.»

»Ohoh!» virkkoi Ludvig äänellä, jossa ei ollut mitään muutosta havaittavana, vain julmistaen tuuheita kulmakarvojansa, kunnes hänen läpitunkeva musta silmänsä peittyi melkein näkymättömiin niiden alle. »Vai niinkö asiat ovat? — Vai meidän vanha vasallimme tahtoo ruveta näin itsevaltaiseksi — meidän rakas serkkumme kohdella meitä näin tylysti? — No sittenhän, Dunois, meidän täytynee laskea Oriflammemme ilmoille liehumaan ja huutaa Denis Montjoye! (Ranskalaisten silloinen sotahuuto.)

»Niin tapahtukoon ja amen, ja olkoon se onnellisella hetkellä sanottu!» lausui sotaisa Dunois, ja henkivartijatkin salissa, joihin sama innostus hillitsemättömästi vaikutti, liikahtivat kukin paikallansa, niin että hiljaista, mutta kuitenkin selvään kuuluvaa aseitten kalsketta syntyi. Kuningas loi ylpeän katseen ympärilleen ja silmänräpäyksen ajan hänen ajatuksensa sekä ulkomuotonsa muistuttivat hänen sankarillista isäänsä.

Mutta tämä silmänräpäyksen kiihtymys hävisi heti jälleen, kun hänen mieleensä johtui se valtiollisten syitten paljous, joka sillä hetkellä olisi tehnyt julkivihollisuuden Burgundin kanssa erittäin vaaralliseksi. Edvard IV, urhoollinen ja voittoisa kuningas, joka itse oli ottanut osaa kymmeneen taisteluun, istui nyt lujasti Englannin valtaistuimella ja oli Burgundin herttuan puolison veli. Hän odotti vain, se oli hyvin luultavaa, läheisen sukulaisensa

ja Ranskan kuninkaan välien rikkoutumista, saattaakseen hänelle aina avoimen Calais'n portin kautta Ranskan maalle ne sotajoukot, joiden avulla hän Englannin keskinäissodassa oli päässyt voittajaksi; sillä tämmöinen hyökkäys Ranskaan, kaikkein suotuisin mielityö englantilaisille, saisi parhaiten kaikki sisällisen eripuraisuuden muistot haihtumaan. Tähän tuli vielä lisäksi, että Bretagnen herttuan uskollisuuteen ei ollut luottamista, sekä vielä muitakin tärkeitä ja arveluttavia seikkoja. Kun siis Ludvig, syvässä äänettömyydessä kuluneen hetken jälkeen, jälleen puhui, tapahtui se samalla äänellä, mutta muuttuneessa hengessä. »Mutta Jumala varjelkoon», lausui kuningas, »että me, Kaikkein Kristillisin Kuningas, sallisimme muuten kuin suurimmassa pakossa vuodattaa kristityn verta, jos me jollakin vähemmällä kuin kunniamme hinnalla voisimme välttää semmoisen onnettomuuden. Meille on alamaistemme henki kalliimmassa arvossa kuin se loukkaus, jonka meidän omalle arvollemme voivat tuottaa tuon hävyttömän lähettilään raa'at sanat, joka kenties onkin pannut liiaksi omiaan hänelle annettujen sanojen joukkoon. — Käskekää Burgundin lähettiläs minun puheilleni.»

»Beati pacifici! (Autuaat rauhantekijät!)» lausui kardinaali Balue.

»Niin on, ja te, korkeaarvoisa herra, tiedätte, että se, joka itsensä alentaa, tulee ylennetyksi», lisäsi kuningas.

Tähän kardinaali liitti amenensa, vaan harvat muut siihen suostuivat; yksinpä Orleans'in herttuan kalvakka poski tulistui häpeästä, ja Le Balafré hillitsi niin vähän tunteitansa, että hän antoi pertuskansa varrenpään raskaasti kolahtaa permantoon; mutta tästä maltittomuuden osoitteesta hän saikin ankarat nuhteet kardinaalilta, joka piti hänelle pitkän saarnan siitä miten aseita kuninkaan läsnäollessa oli käsiteltävä. Kuningas itsekin näytti joutuvan tavattomasti hämilleen, kun hän huomasi yleisen äänettömyyden ympärillään. »Mitä mietiskelet, Dunois?» sanoi hän. »Sinä et hyväksy sitä, että myönnyin tuon tuittupäisen lähettilään vaatimukseen.»

»Enpä suinkaan», vastasi Dunois; »minä en sekaannu asioihin, joihin en pysty. Minä vain mietin, että tahtoisin teiltä, kuninkaallinen majesteetti, anoa jotakin.»

»Anoako, Dunois? Mikä anomus se olisi? — Sinä tuot harvoin esille anomuksia ja voit olla varma suostumuksestamme.»

»Anoisinpa sitten, että te, kuninkaallinen majesteetti, lähettäisitte minut Evreux'hön pitämään papistoa kurissa», virkkoi Dunois soturin suoruudella.

»Siihen et sinä todellakaan pystyisi», vastasi kuningas hymyillen.

»Osannenpa pitää pappeja kurissa», virkkoi kreivi, »ainakin yhtä hyvin kuin herrani Evreux'n piispa eli herra kardinaali, jos se arvonimi soi hänestä paremmalta, osaa harjoitella herrani ja kuninkaani henkivartijoita.»

Kuningas hymyili vielä salaperäisemmin, kuiskaten samassa Dunois'n korvaan: »Saattaapa sekin aika tulla, jolloin sinä ja minä yhdessä otamme pitääksemme papitkin kurissa. — Mutta tämä täällä on tätä nykyä hyvänluontoinen, pöyhkeä piispa-otus. Voi Dunois, Dunois! Rooma, Rooma, se sälyttää niskoillemme paljon raskaampiakin kuormia! — Mutta malttia, serkku, ja sekoitelkaamme kortteja, kunnes meillä on parempia valtteja kädessä.»

Torvien toitotus linnanpihalla ilmoitti nyt Burgundin lähettilään tuloa. Kaikki vastaanotto-salissa läsnä-olevat järjestäytyivät kiireesti omille arvopaikoilleen, ja kuningas tyttärinensä pysytteli seuran keskustassa.

Sisään astui Crévecoeur'in kreivi, kuuluisa ja peloton soturi. Vastoin ystävällismielisten hallitsijoitten luota tulevien lähettiläitten tapaa hänen koko vartalonsa, päätä lukuunottamatta, oli loistavissa varustuksissa, jotka olivat komeinta Milanon takomatyötä; ne olivat terästä, täynnä kultasiloja ja -kirjoja, tehdyt siihen monikoukeroiseen tyyliin, joita arabeiskeiksi sanotaan. Kaulassa, kirkkaaksi hiotun haarniskan päällä riippui hänen herttuansa antama Kultaisen Lammasnahan kunniamerkki, joka ritaristo siihen aikaan oli kaikkein suurimmassa arvossa koko kristikunnassa. Pulska hovipoika kantoi rautakypärää hänen perässään; airut kävi hänen edellään, kantaen kreivin valtakirjaa, jonka hän, laskeutuen toiselle polvelleen, ojensi kuninkaalle. Lähettiläs puolestaan pysähtyi keskelle salia, ikäänkuin antaakseen kaikille läsnäoleville tilaisuuden ihmetellä hänen jaloa muotoaan, hänen majesteetillistä

ryhtiään ja hänen käytöksensä pelotonta lujuutta. Muu saattoväki oli jäänyt eteiseen tai pihallekin odottamaan.

»Lähestykää, Crévecoeur'in kreivi», lausui Ludvig luotuansa kiireisen silmäyksen valtakirjaan. »Ei tätä valtakirjaa olisi tarvittu meidän serkultamme; kyllä me muutenkin olisimme tunteneet niin kuuluisan soturin ja tietäneet miten suuressa, hyvin ansaitussa suosiossa herttuanne teitä pitää. Toivommepa, että teidän kaunis puolisonne, jonka suonissa virtaa tilkka meidän esiisiemme verta, voi hyvin. Jos te olisitte tuonut hänet kanssanne tänne, herra kreivi, niin olisimme olettaneet teidän pukeutuneen näihin rautavarustuksiin tässä harvinaisessa tilaisuudessa voidaksenne pitää rouvanne kaikkivoittavan kauneuden puolta Ranskan rakastuneita ritareita vastaan. Vaan kun asian laita ei näin ole, niin en voi käsittää syytä tämmöiseen sotaiseen varustukseen.»

»Kuninkaallinen majesteetti», vastasi lähettiläs, »Crévecoeur'in kreivi on pahoilla mielin ja pyytää teiltä anteeksi, ettei hän tässä tilaisuudessa voi vastata sopivalla nöyrällä alamaisuudella siihen kuninkaalliseen kohteliaisuuteen, jolla te häntä olette kunnioittanut. Mutta vaikka tässä on vain Filip Crévecouer'in, Cordés'n herran ääni kuulumassa, niin sanat, jotka hän lausuu, ovat hänen armollisen herransa ja hallitsijansa, Burgund'in herttuan.«

»Ja mitä sanomista on Crévecoeur'illä Burgundin herttuan puolesta?» kysyi Ludvig ylpeällä majesteetillisuudella. »Mutta malttakaas — muistakaa, että tässä tilaisuudessa Filip Crévecoeur, Cordés'n herra puhuu sille, joka on hänen herransa herra.»

Crévecoeur kumarsi ja sanoi sitten kuuluvalla äänellä: — »Ranskan kuningas, mahtava Burgundin herttua lähettää vielä kerran teille kirjallisen luettelon kaikista niistä vääryyksistä ja väkivaltaisuuksista, joita teidän sotaväkenne ja virkamiehenne ovat rajoillamme tehneet; ja ensimäinen kysymykseni kuuluu, aiotteko te, herra kuningas, korvata näitä rikoksia?»

Kuningas, vilkaistuansa listaa, jonko airut, taaskin toiselle polvelleen laskeutuen, ojensi hänelle, vastasi: »Nämät asiat ovat jo kaikki olleet meidän neuvokunnassamme tutkittavina. Teidän valittamistanne rikok-

sista on osa kostoa niistä ilkiteoista, joita te olette tehneet minun alamaisilleni, osa on sellaisia, joita ei ole voitu todistaa tapahtuneiksi, ja osan ovat herttuan sotamiehet jo omin käsin kostaneet. Ja jos olisikin vielä jokunen, joka ei kuuluisi mihinkään noista kolmesta lajista, niin me, kristittynä kuninkaana, emme suinkaan ole vastahakoiset korvaamaan meidän naapurillemme todenteolla tapahtuneita vääryyksiä, joskin ne ovat tapahtuneet meidän tietämättämme, vieläpä vastoin meidän nimenomaista kieltoamme.»

»Kuninkaallinen majesteetti», sanoi lähettiläs, »tämän vastauksenne vien kaikkein armollisimmalle herralleni. Mutta sallikaa minun sanoa, se ei millään tavalla eroa niistä välttelevistä vastauksista, joita jo niin monta kertaa on annettu hänen oikeutettuihin valituksiinsa. En siis voi toivoa tästä olevan apua rauhan ja ystävällisyyden palautumiseksi Ranskan ja Burgundin välille.»

»Tapahtukoon siinä asiassa Jumalan tahto!» lausui kuningas. »Syynä laupiaaseen vastaukseen, jonka annoin teidän häpäiseviin kanteisiinne, ei ollut teidän herranne aseitten pelko, vaan rakkaus rauhaan yksistään. Jatkakaa sanottavaanne.»

»Minun herrani toinen vaatimus», sanoi lähettiläs, »on se, että te, kuninkaallinen majesteetti, lakkaisitte salaisista vehkeistänne hänelle alamaisten Gent'in, Lüttich'in ja Mecheln'in kaupunkien kanssa. Hän pyytää, että te, herra kuningas, kutsuisitte pois salaiset asiamiehenne, jotka kiihoittavat Flanderin rehellisten porvarien tyytymättömyyttä; ja että te ajaisitte pois alusmailtanne tai vielä paremmin antaisitte heidän laillisten herrojensa käsiin ansaitulla tavalla rangaistaviksi ne maanpetturit ja karkulaiset, joille, heidän päästyään pakoon niiltä paikoilta, missä he olivat vehkeilleet, on kovinkin kernaasti suotu turvapaikkoja Parisissa, Orleans'issa, Tours'issa sekä muissa Ranskan kaupungeissa.»

»Sanokaa Burgundin herttualle», vastasi kuningas, »etten minä tiedä mitään noista salavehkeistä, joista hän minua niin häpäisevällä tavalla syyttää; — että minun ranskalaiset alamaiseni ovat usein tekemisissä Flanderin kunnon kaupunkien kanssa, ja että tämän vapaan kaupan lakkautta-

minen, josta meillä on molemminpuolin hyötyä, olisi yhtä paljon vastoin herttuan etua kuin minun omaani; — ja että paljon flanderilaisia aina asustaa minun kuningaskunnassani, minun lakieni suojelemina niiden samojen kauppa-asioiden tähden; vaan ettei täällä ole ketään minun tietääkseni, jolla olisi petollisia tai kapinallisia hankkeita herttuaa vastaan. Jatkakaa sanottavaanne — te olette kuullut vastaukseni.»

»Niinkuin äskenkin, kuninkaallinen majesteetti, suureksi mielipahakseni», vastasi Crévecoeur'in kreivi; »sillä tämä vastaus ei ole niin suora ja selvä, että se voisi tyydyttää minun herraani, herttuaa, ja sovittaa niitä monia salavehkeitä, jotka eivät tule olemattomiksi, vaikka te, kuninkaallinen majesteetti, niin sanottekin. Mutta minä jatkan asiaani. Herttua vaatii vielä, että Ranskan kuningas viipymättä, ja luotettavan saattojoukon suojelemana lähettäisi takaisin Burgundin alueelle Isabellan, Croyen kreivin tyttären sekä tämän neidon sukulaisen ja hoitajan, kreivinna Hamelinen, samaista sukua. Sillä mainittu kreivitär Isabella, joka, maan lain mukaan sekä tiluksiensa läänitysalaisuuden vuoksi, on mainitun Burgundin herttuan holhokki, on paennut pois hänen alusmailtaan ja sen suojeluksen alta, jota herttua, huolellisena holhoojana, hänelle olisi tarjonnut; ja nyt hän oleskelee täällä salaa Ranskan kuninkaan turvissa, joka yllyttää hänen itsepintaisuuttaan herttuaa, hänen luonnollista herraansa ja holhoojaansa vastaan, aivan vastoin Jumalan säädöksiä sekä ihmislakia, niinkuin ne aina ovat olleet voimassa koko kristikunnassa. — Vielä kerran jään odottamaan teidän vastaustanne, herra kuningas.»

»Te teitte viisaasti, kreivi Crévecoeur», virkkoi Ludvig pilkallisesti, »kun näin aikaiseen päivällä alotitte lähettiläsvirkanne; sillä jos teillä on aikomus vaatia minua edesvastuuseen jokaisen vasallin vuoksi, jonka teidän herranne tuittupäisyydessään on karkoittanut alusmailtaan, niin luetteloa saattaisi jatkua päivänlaskuun saakka. Kuka voi todistaa, että nuo naiset oleskelevat minun rajojeni sisällä? Kuka uskaltaa sanoa, jos niin olisikin, että minä olen auttanut heitä pakenemaan tänne tai ottanut heidät vastaan tarjoamalla heille suojaa? Kuka

vakuuttaa, jos he oleskelevat Ranskassa, että minä tunnen heidän piilopaikkansa?»

»Älkää panko pahaksi, kuninkaallinen majesteetti», sanoi Crévecoeur; »minulla oli mies, joka olisi voinut todistaa tämän asian — mies, joka oli nähnyt mainitut paenneet naiset Lilja nimisessä ravintolassa, vähän matkan päässä tästä linnasta — mies, joka oli nähnyt teidät, herra kuningas, heidän seurassaan, vaikka te olittekin halvassa Tours'in kaupungin porvarin puvussa — mies, joka teidän läsnäollessanne, herra kuningas, sai heiltä heidän ystävilleen Flanderiin vietäviä kirjeitä sekä sanomia — jotka kaikki hän saattoi Burgundin herttuan nähtäviksi ja kuultaviksi.»

»Tuokaa se mies tänne», sanoi kuningas. »Tuokaa tänne silmieni eteen se mies, joka uskaltaa tämmöisiä törkeitä valheita puhua.»

»Te puhutte voitonriemulla, herra kuningas; sillä te tiedätte, ettei tätä todistajaa ole enää olemassa. Eläissään hänen nimensä oli Zamet Mograubin, syntyjään mustalaiskuljeksija. Eilen, sen sain kuulla, eräs teidän yliprovossinne väkeen kuuluva joukko hirtti hänet, varmaankin siltä varalta, ettei hän, täällä seisoen, voisi vahvistaa mitä hän tästä asiasta oli ilmoittanut Burgundin herttualle valtaneuvoskunnan ja minun itsenikin, Filip Crévecoeur'in, Cordés'n herran, kuullen.»

»Embrun'in pyhä Neitsyt varjelkoon!» sanoi kuningas. »Nämäpä syytökset ovat niin törkeitä ja minä olen niin tietämätön kaikesta niihin koskevista asioista, että sen vannon kuninkaallisen kunniani kautta, ne pikemmin minua naurattavat kuin suututtavat. Minun provossini väki hirttää jokaikinen päivä, niinkuin heidän virkansa vaatii, varkaita sekä maantienkuljeksijoita; onko minun kruununi kirkkautta tahrattava kaikella sillä, mitä nuo tuommoiset varkaat ja maankuljeksijat ovat voineet loruta minun tuittupäiselle serkulleni ja hänen viisaille valtaneuvoksilleen? Olkaa niin hyvä ja sanokaa rakkaalle serkulleni, että hän, jos tämmöinen seura on hänelle mieluinen, tekisi hyvin ja pitäisi ne omien rajojensa sisäpuolella; sillä täällä ei heille ole tarjona muuta kuin lyhyt ripitys ja tiukka nuora.»

»Minun herrani ei tarvitse semmoisia alamaisia», vastasi kreivi uhkarohkeammalla äänellä kuin mitä hän tähän saakka oli uskaltanut käyttää. »Sillä Burgundin jalolla herttualla ei ole tapana tiedustella noidilta, kuljeksijoilta, mustalaisilta tai muilta tuommoisilta naapuriensa ja liittolaistensa kohtaloja ja onnenvaiheita.»

»Meillä on jo ollut tarpeeksi malttia, jopa liiaksikin», keskeytti hänet kuningas; »ja koska sinulla ei näytä olevan täällä muuta toimitettavaa kuin lausua häpäiseviä sanoja, niin lähetämme jonkun puolestamme Burgundin herttuan puheille — sillä me olemme varmat, että sinä, näin käyttäytyen meitä kohtaan, olet mennyt sinulle annettujen käskyjen rajojen yli, minkäläiset nuo käskyt lienevätkin olleet.»

»Päinvastoin», virkkoi Crévecoeur, »en olekaan vielä kaikkia sanottaviani sanonut. — Kuulkaa siis, Ludvig Valois'lainen, Ranskan kuningas — kuulkaa te aatelisherrat, jotka kenties olette läsnä — kuulkaa, kaikki kunnolliset ja rehelliset miehet — ja sinä, Toison d'Or», hän kääntyi airuen puoleen, »lue julistus, kun minä olen puheeni lopettanut. — Minä, Filip Crévecoeur, Cordés'n herra, Saksan keisarikunnan kreivi ja suuri-arvoisen, prinssillisen Kultaisen Lammasnahan ritariston jäsen, teen suurivaltiaan herrani ja hallitsijani, Kaarlen, Jumalan armosta Burgundin ja Lotringin, Brabant'in ja Limburg'in, Luxemburg'in ja Geldern'in hertuan, Flander'in ja Artois'n kreivin, Hennegaun, Hollannin, Seelannin, Namur'in, Zütphen'in pfaltskreivin, Saksan pyhän keisarikunnan rajakreivin, Frieslannin, Salines'n ja Mecheln'in herran nimessä julkisesti tiettäväksi teille, Ludvig, Ranskan kuningas, että hän, koska te ette ole tahtonut korvata ja parantaa niitä monenlaisia vääryyksiä, häväistyksiä sekä loukkauksia, jotka ovat tulleet tehdyiksi ja toimitetuiksi teidän kauttanne, teidän avullanne tai teidän kehoituksestanne mainittua herttuata sekä hänen uskollisia alamaisiansa vastaan, nyt minun suuni kautta luopuu kaikesta läänitysvelvollisuudesta ja uskollisuudesta teidän kruunuanne ja valtaanne kohtaan — hän julistaa teidät kavaltajaksi ja petturiksi ja vaatii teitä taisteluun, jos olette kuningas ja mies. Tässä on panttini vahvistukseksi siihen mitä olen sanonut.»

Näin sanoen hän tempasi rautakintaan oikeasta kädestänsä ja nakkasi sen maahan salin permannolle.

Siihen saakka kunnes hänen rohkeutensa oli kohonnut korkeimmilleen, oli tämän oudon tapauksen aikana juhlasalissa vallinnut syvin äänettömyys. Mutta niin pian kuin maahan viskattu kinnas oli kolahtanut, ja Toison d'Or, Burgundin airut, heti sen jälkeen oli kaikuvalla äänellään huutanut: »Eläköön Burgundi!» — nousi yleinen meteli. Dunois, Orleans'in herttua, vanha lordi Crawford ynnä vielä pari muuta, joille heidän korkea arvonsa antoi siihen valtaa, riensivät kilpaa kinnasta maasta nostamaan, ja muut salissa olijat samassa huusivat: »Hakatkaa hänet maahan! Leikatkaa hänet palasiksi! Tuleeko hän tänne Ranskan kuningasta häpäisemään hänen omassa palatsissansa!»

Mutta kuningas asetti metelin sillä, että hän äänellä, joka kajahti kuin ukkosen jyrinä, sai kaikki muut äänet vaikenemaan. — »Hiljaa, minun vasallini! Ei yksikään käsi saa koskea tuohon mieheen, ei yksikään sormi tuohon panttiin! — Ja te, herra kreivi, mitä ainetta luulette teidän henkenne olevan tai millä tai'alla luulette sen olevan suojellun, koska panette sen näin vaarallisen arvanheiton alaiseksi? Vai lieneekö teidän herttuanne toista ainetta kuin muut hallitsijat, koska hän tuo esiin ne vääryydet, joita hän arvelee itselleen tehdyn, näin tavattomalla tavalla?»

»Hän on tosiaankin toista ja jalompaa ainetta kuin muut kristikunnan hallitsijat», virkkoi masentumaton Crévecoeur'in kreivi; »sillä silloin, kun ei yksikään heistä uskaltanut suoda turvaa teille — *teille*, sanon minä, kuningas Ludvig — silloin kun te olitte vasta Ranskan kruununperillinen, Ranskasta karkoitettu maanpakolainen, ja kun isänne kostonhimonsa koko ankaruudella sekä kuningaskuntansa koko voimalla vainosi teitä — silloin minun jalo herrani, jonka mielenjaloutta te niin törkeästi olette väärinkäyttänyt, otti teidät luoksensa ja suojeli teitä niinkuin omaa veljeään. Hyvästi nyt, herra kuningas, minun sanottavani on sanottu!»

Näin puhuttuaan Crévecoeur'in kreivi äkisti ja muitta jäähyväisittä poistui salista.

»Rientäkää hänen jälkeensä — rientäkää — ottakaa vastaan tuo kinnas ja rientäkää hänen jälkeensä!» huusi kuningas. — »Minä en tarkoita sinua, Dunois, enkä myöskään sinua, Crawford, joka kenties olet jo liian vanha tuommoisiin löylyihin; enkä sinuakaan, serkkuni Orleans, joka niihin lienet liian nuori. — Herra kardinaali — herra Auzerren piispa — teidän pyhään virkaanne kuuluu rauhan sovittelu hallitsijain välillä — nostakaa kinnas maasta ja nuhdelkaa Crévecoeur'in kreiviä siitä synnistä, jonka hän on tehnyt, kun hän täten tulee häpäisemään mahtavaa kuningasta hänen omassa hovissaan ja pakoittaa meidät saattamaan naapurin valtakunnan sekä omamme kaikkien sodan viheliäisyyksien alaiseksi.»

Tämän suoran, häneen kohdistuvan käskyn kuultuaan kardinaali Balue nosti kintaan maasta niin varovaisesti, kuin olisi hän kyykäärmeeseen koskenut — niin suuresti hän näytti tuota sodan merkkiä kammoavan — ja juhlasalista poistuen hän heti riensi sodanjulistajan jälkeen.

Ludvig vaikeni ja katsahti hovilaistensa piiriä, jotka melkein kaikki, paitsi jo ylempänä mainittuja, olivat halpasukuisia miehiä ja koroitetut toimeensa kuninkaan hovissa muista syistä kuin urhoollisuuden ja sankaritöitten vuoksi; he katselivat kalman kalpeina toisiinsa, sillä äsken päättynyt tapaus oli nähtävästi tehnyt heihin pahan vaikutuksen. Ludvig loi heihin ylenkatseellisen silmäyksen ja virkkoi sitten ääneensä: »Kylläpä Crévecoeur'in kreivi on ylpeä ja uhkarohkea, mutta täytyy sentään tunnustaa, että hänessä Burgundin herttualla on rohkein palvelija, joka koskaan on saattanut sanaa toiselle hallitsijalle. Soisinpa tietäväni, mistä minä saisin yhtä uskollisen lähettilään vastaukseni viejäksi.»

»Te teette vääryyttä ranskalaisille aatelismiehillenne, kuninkaallinen majesteetti», sanoi Dunois. »Joka ainoa heistä ottaisi viedäkseen sodanjulistuksen Burgundin herttualle miekkansa kärjessä.»

»Herra kuningas», lisäsi vanha Crawford, »te teette myös vääryyttä teidän palveluksessanne oleville skotlantilaisille aatelismiehille. Minä tai kuka muu hyvänsä komppaniastani, jolla vain on tarpeeksi korkea arvo, hetkeäkään epäröimättä rientäisi tuota ylpeää kreiviä

vaatimaan vastuuseen sanoistaan. Minunkin käteni olisi vielä kyllin vahva siihen, jos vain teiltä, kuninkaallinen majesteetti, saan siihen luvan.»

»Mutta kuninkaallinen majesteetti», jatkoi Dunois, »ei tahdo käyttää meitä mihinkään työhön, joka voisi tuottaa kunniaa meille, hänelle itselleen sekä Ranskalle.»

»Sano pikemmin, Dunois,» virkkoi kuningas, »etten tahdo hellittää ohjaksia tuolle päättömälle tuittupäisyydelle, joka jonkun mitättömän ritarillisen kunnianarkuuden vuoksi saattaisi meidät itsemme, kruunun, Ranskan ja kaikki turmioon. Ei ole ainoatakaan teidän joukossanne, joka ei älyäisi kuinka kallisarvoinen rauhan pieninkin hetki tätä nykyä on häviölle joutuneen maan haavojen parantamiseksi; mutta ei sittenkään ole ainoatakaan teidän joukossanne, joka ei ryntäisi sotaan maankiertäjän mustalaisen lorujen tähden tai kuljeksivan tyttösen vuoksi, jonka arvo kenties ei ole paljonkaan arvoinen. — Kas tässä tulee jo kardinaali, toivottavasti tuoden rauhallisempia sanomia. — Kuinka kävi — saitteko kreivin järkiinsä ja malttamaan mielensä?»

»Herra kuningas», vastasi Balue, »tehtäväni oli vaikea. Minä kysyin tuolta ylpeältä kreiviltä, kuinka hän uskalsi sinkahuttaa kuninkaallista majesteettiä vastaan tuon häpäisevän soimauksen, jolla hän päätti puheensa, ja minä huomautin, että se välttämättömästi tulisi käsitetyksi hänen omasta hävyttömyydestään eikä hänen herrastaan lähteneeksi, ja että hän sen kautta oli joutuva teidän kuninkaallisen mielivaltanne alaiseksi, rangaistavaksi tavalla, jonka te katsotte sopivaksi.»

»Oikein puhuit», sanoi kuningas, »entäs mitä hän virkkoi?»

»Kreivi», jatkoi Balue, »oli jo silloin, toinen jalka jalustimessa, valmiina nousemaan hevosen selkään ja kuullessaan minun varoitukseni hän kääntyi vain minuun, jalkaansa alas astumatta. — »Jos», sanoi hän, »olisin jo ollut viidenkymmenen virstan päässä ja saanut huhun kautta kuulla, että Ranskan kuninkaan suusta oli lähtenyt minun herttuatani häpäisevä kysymys, niin olisin senkin matkan päässä paikalla noussut hevosen selkään ja palannut takaisin keventääkseni mieltäni sillä vastauksella, minkä kuningas juuri äsken sai.»

»Sanoinhan minä», virkkoi kuningas katsoen ympärilleen osoittamatta huomattavaa vihaa, »että kiltissä Crévecouer'in kreivissä minun serkullani herttualla on paras palvelija, mikä ikinä on ratsastanut hallitsijansa oikealla sivulla. — Mutta sinä sait hänet kuitenkin viipymään?»

»Hän lupasi viipyä vuorokauden ja otti siksi aikaa sodanjulistuspanttinsa takaisin», virkkoi kardinaali; »hän poikkesi Liljan ravintolaan.»

»Katsokaa, että häntä hyvin palvellaan ja komeasti kestitään minun kustannuksellani», käski kuningas; »semmoinen palvelija on kuin kallis kivi hallitsijansa kruunussa. — Yksi vuorokausi!» lisäsi hän mutisten itsekseen ja näyttipä siltä kuin hänen silmänsä olisi tahtonut tunkea tulevaisuuden läpi. »Yksi vuorokausi — se on lyhyt aika. Mutta voipa yksi vuorokausikin, jos sen viisaasti ja taitavasti käyttää, olla samanarvoinen kuin kokonainen vuosi toimettomien, kykenemättömien asiamiesten käsissä. — Hyvä on. — Ja nyt metsään — metsään, jalot herrat! — Orleans, minun kunnon serkkuni, heitä nyt pois tuo nöyryytesi, vaikka se kyllä sinua sievästi pukee, ja älä huoli Johannani kainoudesta. Yhtä hyvin saattaisi Cher olla Loireen yhdistymättä, kuin hän sinun kosimiseesi suostumatta tai sinä häntä kosimatta», lisäsi hän, kun onneton herttua hitaasti läheni kihlattua morsiantaan. »Ja nyt karjupeitset käteen, hyvät herrat; sillä Allegre, minun metsänvartijani on saanut kierretyksi otuksen, joka on paneva sekä koirat että miehet koetukselle. — Dunois, lainaa minulle peitsesi, ja ota omani, se on minulle kovin raskas. Mutta milloinka olisi kuultu *sinun* valittavan peistäsi raskaaksi! — Hevosen selkään — hevosen selkään vaan, hyvät herrat!»

Ja koko metsästysjoukko läksi ratsastamaan.

IX

METSÄKARJUNJAHTI

Visapäät narrit, mielettömät pojat
ne mun on miehiäni; noist' en huoli,
jotk' urkkivat mua tutkivaisin silmin.
Richard kuningas.

Tässä tilaisuudessa kardinaali Balue, vaikka hänellä olikin pitkällinen kokemus Ludvigin luonteesta, kuitenkin horjahti suureen erehdykseen. Hänen itserakkautensa sai hänet siihen uskoon, että Crévecoeur'in kreivin viivyttäminen Tours'issa oli onnistunut häneltä paremmin, kuin luultavasti keneltä muulta sovittajalta hyvänsä, jota kuningas olisi saattanut käyttää. Ja kun hän tiesi, miten tärkeänä Ludvig piti sodan lykkäytymistä toistaiseksi Burgundin herttuan kanssa, niin hän ei voinut olla näyttämättä, että hän luuli tehneensä suuren ja kuninkaalle mieleisen työn. Hän pysytteli enemmän kuninkaan persoonan lähellä kuin mitä hänellä muulloin oli ollut tapana, ja koetti saada hänet puhelemaan aamullisista tapauksista.

Siinä hän teki typerästi useammassa kuin yhdessä suhteessa. Sillä hallitsijat ylimalkaan eivät suvaitse, että heidän alamaisensa lähestyvät heitä, huomauttaen omia ansioitaan ja siten ikäänkuin väkisin vaatien itselleen kiitosta sekä palkintoa ansiollisesta työstänsä; ja Ludvig epäluuloisin kaikista kuninkaista, joita ikinä on ollut maan päällä, oli aina erittäin nurjamielinen ja tyly jokaiselle, joka ansioittensa nojalla näytti vaativan hänen suosiotaan tai ongiskelevan hänen salaisuuksiaan.

Mutta kardinaali, jota hetkellinen itseensätyytyväisyys kiihdytti, niinkuin se joskus kiihdyttää kaikkein varovaisimpiakin, ratsasti kuninkaan oikealla sivulla, kääntäen aina, milloin vain suinkin saattoi puheen Crévecoeur'iin ja hänen lähetykseensä; ja siitä kysymyksestä juuri, vaikka se ehkä sillä hetkellä kaikkein eniten täytti hänen mielensä, oli kuningas kuitenkin kaikkein vastahakoisin puhumaan. Vihdoin viimeinkin Ludvig, joka oli kuunnellut kardinaalia huomaavaisuudella, joskaan sanaakaan vastaamatta, mikä

olisi voinut antaa syytä puheen jatkamiseen, viittasi luokseen Dunois'n, joka ratsasti vähän jäljempänä hänen hevosensa vasemmalla puolella.

»Me olemme lähteneet ulos huvittelemaan ja ruumista virvoittelemaan», virkkoi hän; »mutta tämä korkeaarvoinen kirkon isä tahtoisi saada meidät pitämään valtiollista neuvottelua.»

»Toivonpa että te, kuninkaallinen majesteetti, ette pane pahaksi, vaikka en ota siihen osaa», sanoi Dunois. »Minä olen luotu Ranskan puolesta taistelemaan ja siihen minulla on sekä sydäntä että kättä, vaan minulla ei ole päätä ottaakseni osaa neuvotteluihin maamme hyväksi.»

»Herra kardinaalin pää ei tahdo kääntyä mihinkään muuhun suuntaan, Dunois», vastasi Ludvig. »Hän on kuullut Crévecoeur'in salaripin linnanportin edustalla ja hän on antanut meille tiedoksi kreivin koko tunnustuksen — sanoittehan *koko?*» jatkoi hän, painostaen sitä sanaa ja luoden kardinaaliin silmäyksen, joka iski hänen pitkien, mustien silmäripsiensä alta aivankuin väkipuukko välkähtää, kun se tempaistaan tupesta irti.

Kardinaali vavahti, kun hän, koettaen yhtyä kuninkaan leikkipuheeseen, vastasi: »Vaikka meidän pappien velvollisuus ylimalkain on pitää salassa salaripillä käyvien tunnustukset, niin ei ole kuitenkaan semmoista sigillum confessionis'ta (rippitunnustuksen sinettiä), joka ei sulaisi majesteetin huokuessa siihen.»

»Ja kun herra kardinaali», virkkoi kuningas, »on näin valmis ilmoittamaan meille toisten ihmisten salaisuudet, niin hän tietysti vaatii, että mekin olisimme häntä kohtaan yhtä avomieliset. Ja päästäksensä tälle molemminpuolisen luottamuksen kannalle, hän aivan luonnollisesti haluaa saada tietää, oleskelevatko nuo molemmat Croyen kreivittäret todellakin meidän alusmaassamme. Paha vain, että me emme voi tyydyttää hänen uteliaisuuttaan, koska emme itsekään tiedä missä paikassa tavallisesti maankiertäjäneitosilla, valepuvuissa kulkevilla prinsessoilla ja onnettomilla kreivittärillä on tyyssijansa meidän rajojemme sisäpuolella, jotka — Jumalalle ja Embrun'in pyhälle Neitsyelle kiitos! — ovat siksi avarat, ettei meidän olisi helppo vastata näihin herra kardinaalin

oikeutettuihin kysymyksiin. Mutta olettakaamme että he olisivat täällä, mitä sinä, Dunois, silloin vastaisit meidän serkkumme jyrkkään vaatimukseen?»

»Minä vastaan teille siihen, herra kuningas, jos ensin suoraan sanotte minulle, haluatteko sotaa vai rauhaa», vastasi Dunois suoruudella, joka, koska se johtui hänen luontaisesta avomielisyydestään ja pelottomuudestaan, aina aika ajoin suuresti taivutti hänen puoleensa Ludvigin suosion; sillä tämä kuningas, niinkuin kaikki viekkaat ihmiset, oli yhtä halukas saamaan selvää toisten ihmisten mielipiteistä kuin salaamaan omansa.

»Niin totta kuin toivon pääseväni autuaaksi», sanoi hän, »minä olisin yhtä halukas ilmoittamaan sinulle aikomukseni kuin sinä sitä kuulemaan, jospa vain itse sen tarkoin tietäisin. Mutta olettakaamme, että olisin päättänyt ruveta sotaan, mitä silloin olisi tehtävä kauniilla ja rikkaalla nuorella kreivittärellä, jos hän nimittäin oleskelee täällä minun alusmaassani?»

»Antakaa hänet aviopuolisoksi jollekulle uljaista ritareistanne, jolla on sydän rakastaa tyttöä, ja käsi, jolla häntä suojella!» virkkoi Dunois.

»Sinulle itsellesi esimerkiksi, haa!» sanoi kuningas. »Pasques-Dieu! oletpa toki viekkaampi kuin minä olisin luullut, vaikka oletkin aina niin suora olevinasi.»

»Ei, herra kuningas», vastasi Dunois. »Ennemmin olen kaikkea muuta kuin viekas. Orleans'in pyhä Neitsyt auttakoon, minä ajan aina suoraan eteenpäin, niinkuin rengasturnauksessa. Te olette, kuninkaallinen majesteetti, Orleans'in suvulle ainakin yhden onnellisen avioliiton velkaa.»

»Ja sen velan suoritankin, kreivi. Pasques-Dieu! kyllä sen suoritan! — Etkö näe tuota kaunista pariskuntaa?»

Kuningas viittasi onnettomaan Orleans'in herttuaan sekä prinsessaan, jotka kumpikaan eivät uskaltaneet jättäytyä kauaksi Ludvigista eivätkä hänen nähtensä erota toisistansa, ja jotka siis ratsastivat rinnakkain noin parin kolmen kyynärän päässä toisistaan; sillä pelko esti heitä enentämästä välimatkaa ja inho toiselta puolen taas vähentämästä sitä.

Dunois katsahti sinne päin, minne kuningas viittasi, ja mielessään vertasi onnetonta sukulaistansa ja hänen

kihlattua morsiantansa koirapariin, jotka väkisin ovat yhteen kahlitut, mutta pysyttelevät kuitenkin niin kaukana toisistaan kuin vitjain pituus suinkin sallii. Tätä katsellessaan hän ei voinut olla pudistamatta päätään, vaikka hän ei tuolle ulkokullatulle tyrannille uskaltanutkaan muuta vastausta antaa. Ludvig näyttikin arvanneen hänen ajatuksensa.

»Siitä tulee rauhallinen ja hiljainen avioliitto — eikä lapsistakaan taida tulla liiaksi häiriötä, ennustan minä. Vaan eivät hän ne aina olekaan siunaukseksi.»

Nämät viimeiset sanat sanottuaan kuningas vaikeni; ehkäpä muisto hänen omasta kiittämättömyydestään isäänsä kohtaan sai hänen suupielissään karehtelevan eleen muuttumaan jonkinmoiseksi katumuksen ilmeeksi. Mutta heti sen jälkeen hän jatkoi taas toisella äänellä:

»Totta puhuen, Dunois, vaikka pidänkin avioliiton pyhää sakramenttia suuressa arvossa», samassa hän risti silmiänsä, »niin soisin mielemmin, että Orleans'in suvusta vesoisi minulle moisia uljaita sotureita kuin sinun isäsi ja sinä olette, joilla olisi suonissaan pisara Ranskan kuninkaallista verta, vaan ei mitään vaatimusta tämän veren oikeuksiin, niin ettei meidänkin maamme, niinkuin Englanti, joutuisi sotien raadeltavaksi, joita useampien laillisten kruununperillisten väliset taistelut saavat syntymään. Leijonalla ei pitäisi koskaan olla enempää kuin yksi poika.»

Dunois huoahti ja oli vaiti, sillä hän tiesi, että tämän itsevaltiaan kuninkaan vastustaminen olisi Orleans'in herttualle vain vahingoksi, eikä miksikään eduksi. Sittenkään ei hän voinut hillitä itseään vastaamasta hetkisen perästä: »Koska te, kuninkaallinen majesteetti, olette viitannut isäni aviottomaan syntyperään, niin tahtoisin sanoa, että häntä, jollei ota lukuun hänen vanhempiensa syntistä heikkoutta, on sanottava onnellisemmaksi laittoman rakkauden hedelmänä, kuin jos hän olisi laillisen vihan sikiö.»

»Oletpa aika hävitön veitikka, kun sillä tavoin puhut pyhästä aviosäädystä», vastasi Ludvig leikillisesti. »Mutta hiiteen koko tämä keskustelu, sillä metsäkarju on jo läh-

tenyt liikkeelle. — Koirat jäljille, pyhän Hubertin nimeen. — Hahhaa — tralalaa — liralaa!» Ja kuninkaan torvi kaiutti iloisesti metsiä hänen lähtiessään täyttä vauhtia ajamaan parinkolmen henkivartijan seuraamana, joiden joukossa oli myös ystävämme Qwentin Durward. Ja tästäkin saattoi huomata, että kuningas, vaikka hän antautui tulisella innolla mielihuviinsa, samassa kuitenkin antoi myös myöten pilkantekohalullensa ja muisti kiusata kardinaali Balue'ta.

Niinkuin ylempänä jo tuli mainituksi, oli tällä taitavalla valtiomiehellä se heikkous, että hän, vaikka hänen sukuperänsä oli halpa ja kasvatuksensa keskeneräinen, luuli osaavansa käyttäytyä hoviherrana ja kohteliaana kavaljeerina. Tosin hän ei englantilaisen piispa Becket'in tavoin itse astunut ritarillisten taistelujen tantereille eikä myöskään, niinkuin englantilainen kardinaali Wolsey, komentanut sotajoukkoja. Mutta naisten mielisteleminen, jossa nuo molemmat toisetkin olivat mestareita, oli hänellä ikäänkuin virkatoimena; ja niinikään hän oli myös innolla harrastavinaan soturimaista metsästyshuvia. Hän saattoikin päästä joittenkuitten aatelisnaisten suosioon, joiden silmissä hänen mahtavuutensa, rikkautensa ja valtiollinen vaikutusvoimansa jossakin määrin korvasivat hänen ulkomuotonsa ja käytöksensä puutteellisuutta. Mutta eivätpä ne jalot ratsut, joita hän osteli hinnalla millä hyvänsä, olleet milläänkään siitä suuresta kunniasta, että ne saivat kantaa kardinaalia selässään; ne eivät totelleet häntä sen paremmin kuin olisivat totelleet hänen isäänsä, rahtimiestä, mylläriä tai räätäliä, joiden vertainen mestari Balue olikin ratsastustaitoon nähden. Sen tiesi kuningas, ja hän alkoi nyt vuoroin kiihdyttää, vuoroin hillitä ratsuansa, joilla tempuilla hän sai kardinaalin hevosen yllytetyksi — Balue'n täytyi pysyä aivan kuninkaan läheisyydessä — sellaiseen kapinaan herraansa vastaan, että selvään saattoi nähdä niiden piankin rupeavan toinen toiselleen seuran pettureiksi. Ja niinpian kuin ratsu oli ruvennut hypähtelemään, karkaamaan pystyyn ja temmeltämään, saattoi kuninkaallinen kiusaaja ratsumiesparan vielä pahempaan tuskaan sillä, että hän alkoi kysellä hänen neuvoansa kaikenlaisissa

tärkeissä asioissa ja puolin sanoin viittaella aikovansa nyt tässä tilaisuudessa uskoa hänelle muutamia niistä valtiosalaisuuksista, joita kardinaali vähää ennen oli niin hartaasti halunnut tietää.

Viheliäisempää tilaa tuskin voinee ajatellakaan kuin se, mihin tämä salaneuvos nyt oli joutunut, kun hänen täytyi kuunnella kuninkaansa puheita ja vastata niihin, ja samalla jokainen vallattoman hevosen uusi hypähdys hytkähdytti hänet toiseen, vielä vaarallisempaan asemaan — hänen teräksenkarvainen kauhtanansa liehahteli höllänä kaikille ilman suunnille, eikä hänellä ollut muuta suojaa joka hetki uhkaavaa putoamisen varaa vastaan paitsi satulan syvyys sekä edessä ja takana nastojen korkeus. Dunois nauraa hohotteli voimatta hillitä itseään, mutta kuningas, joka osasi salaa ilkkua pilanteoillensa purskahtamatta ilminauruun, nuhteli laupiaasti ministeriänsä liian suuresta metsästyksen hartaudesta, joka muka ei sallinut hänen uhrata edes muutamia hetkiä vakavien asioiden miettimiseen. »En tahdo kauemmin estää teitä täyttä vauhtia ajamasta», virkkoi Ludvig viimein pelästyneelle kardinaalille, ja hellitti samassa hevosensa suitset.

Ennenkuin Balue oli ehtinyt sanaakaan sanoa vastaukseksi tai puolustuksekseen hänen ratsunsa hurjistuikin kokonaan ja alkoi omavaltaisesti nelistää, jättäen pian jälkeensä kuninkaan sekä Dunois'n, jotka seurasivat jäljessä hillitymmällä vauhdilla, nauraen valtiomiehen pahalle pulalle. Jos joku meidän lukijoistamme koskaan on istunut pillastuneen hevosen selässä (niinkuin minulle itsellenikin on sattunut), niin hänellä voi olla täysi käsitys siitä, miten tuskallinen, vaarallinen ja samassa hullunkurinen se tila on. Nuo nelijalkaisen neljää rajaa, jotka eivät millään tavalla ole ratsumiehen vallassa, eikä aina sen eläimenkään, jonka omat ne ovat, kiitävät semmoista vauhtia, ikäänkuin takajalat tahtoisivat päästä etujalkojen edelle — nuo kaksijalkaisen käpristyneet sääret, joiden me niin kernaasti suomme seisovan hyvässä turvassa vihriäisellä nurmikolla, mutta jotka pinnistäessään hevosen kupeita vaan enentävät tuskaamme — nuo kädet, jotka eivät enää pidä kiinni suitsista, vaan ovat tarttuneet hevosen harjaan — tuo ruumis, joka ei enää tasapainossa

istu pystyssä, jota asemaa ukko Angelolla oli tapana suositella, eikä myöskään ole eteenpäin kallistunut niinkuin Newmarket'in jockey'llä (kilparatsastajilla), vaan roikkua retkottaa hevosen selässä yhtä vakavasti kuin jyväsäkki — kaikki tuo on liiankin naurettava näky katsojille, mutta erittäin kiusallinen asianomaiselle. Jos sen lisäksi tämmöisen väkinäisen ratsumiehen puvussa tai ulkomuodossa on jotain tavatonta — jos hänellä on ylhäinen virkakauhtana tai univormu tai muuta sellaista yllään — ja jos tapaus sattuu kilpaajossa, sotaväen katselmuksessa, juhlasaatossa tai muussa paikassa, missä on paljon ihmisiä koolla ja katselemassa — niin ratsumies parka ei voi pelastua loppumattomilta naurunhohotuksilta millään muulla keinolla, kuin että hänen onnistuu katkaista joku raajansa tai parikin, tai, ja se vaikuttaa vieläkin paremmin, että hän siihen paikkaan jääpi kuoliaana; sillä vähemmällä ei hänen putoamisensa nostata mitään sääliä. Tässä puheenaolevassa tilaisuudessa kardinaalin lyhyt, teräksenkarvainen nuttu, joka oli hänen ratsastuspukunaan — ennen lähtöä linnasta hän oli riisunut yltään pitkän viittansa — hänen tulipunaiset sääryksensä ja tulipunainen hattunsa, jonka pitkät nauharoikaleet liehuivat ilmassa — kaikki tuo, yhdessä hänen täydellisen avuttomuutensa kera, antoi tälle ratsastustaidon näytteelle sanomattoman lystikkään leiman.

Hevonen, joka oli nyt aivan omassa vallassaan, pikemmin lensi kuin juoksi pitkää, hakattua metsäraittia myöten ja saavutti koiraparven, joka kiivaasti ajoi metsäkarjua takaa; hevonen ajoi kumoon pari metsänvartijaa, joilla ei ollut aavistustakaan tämmöisestä takaapäin tulevasta vaarasta, tallasi maahan useampia koiria, teki suurta häiriötä koko karjunjahdille ja karkasipa viimein, yhä hurjistuneempana koiranvartijan kaikuvista huudoista ja kirouksista, otuksenkin ohitse, tämän kiitäessä joutuisaa ravia, vimmaisena ja suu valkoisena vaahdosta, jota kuohui sen torahampaitten ympärillä. Balue, huomatessaan joutuneensa näin likelle metsäkarjua, päästi suustaan hirmuisen hätähuudon; hevonen, kuullessaan tuon äänen sekä nähdessään pedon edessään, säikähti nyt niin pahasti, että se äkkiä lopetti hurjan juoksunsa ja hypähti syrjään; ja

kardinaali, joka jo kauan aikaa oli pysynyt satulassa vain sen vuoksi, että kulku oli käynyt suoraan eteenpäin, romahti nyt raskaasti maahan. Hänen ratsastuksensa päättyi niin lähellä metsäkarjua, että kardinaali olisi saattanut joutua surman suuhun, niinkuin sanotaan ennen muinoin käyneen Favillan, Länsigotein kuninkaan Espanjassa; mutta hyväksi onneksi oli pedolla tällä hetkellä mieli aivan täynnä omia asioita. Mahtava kirkkoylimyksemme pääsi siis vain pelästyksellä, ja ryömittyänsä niin kiireesti kuin hän kerkesi koirien ja ratsumiesten tieltä, hän näki koko metsästysseurueen kiitävän sivuitsensa, tulematta hänen avukseen; sillä metsästäjät siihen aikaan olivat yhtä armottomia tämmöisissä tapaturman tapauksissa, kuin he tätä nykyäkin ovat.

Kuningas sivukulkiessaan virkkoi Dunois'lle: »Kas tuossa Kardinaalinen Ylhäisyys nyt makaa aivan matalana — ei hänestä ole metsämieheksi, vaikka hän kalastajana (kun nimittäin jokin salaisuus on ongittava) lienee itse pyhän Pietarinkin vertainen. Mutta tällä kertaa, luullakseni, hän oli joutunut itseään viekkaamman pariin.»

Näitä sanoja ei kardinaali voinut kuulla, mutta ylenkatseellinen silmäys, joka iski häneen, antoi hänelle aavistuksen niiden pääsisällyksestä. Sanotaan paholaisen olevan kerkeän käyttämään hyväkseen tämmöisiä kiusauksien tilaisuuksia niinkuin tätäkin, jonka Balue'n intohimot, kuninkaan ivan kiihottamina, loihtivat esiin. Ensi säikähdys asettui heti kun hän huomasi, ettei putoaminen ollut tuottanut hänelle mitään vahinkoa; mutta loukattu itserakkaus ja viha kuningasta kohtaan olivat hänessä paljoa kauemmin vireillä.

Kun koko metsämiesjoukko oli kulkenut sivuitse, saapui paikalle ratsumies parin palvelijansa kanssa. Hän näytti vain katselleen ajoa, ottamatta siihen osaa, ja ihmetteli suuresti nähdessään kardinaalin maassa, hevosetta, apumiehittä, tilassa, josta selvään näkyi minkälainen tapaturma häntä oli kohdannut. Ratsumies hyppäsi maahan hevosensa selästä tarjoten apuansa — hän käski palvelijansa antaa vakavan, hiljaisen tamman kardinaalin käytettäväksi — hän ilmaisi kummastustaan Ranskan hovin tavoista, jotka saattoivat maan viisaimman valtio-

miehen näin jättää avuttomana sivukiitävän hurjan joukon tuottamille vaaroille alttiiksi — olihan aivan luonnollista, että Crèvecoeur'in — sillä hän se oli, jonka onni oli saattanut kaatuneen avuksi — piti tässä oudossa yhteensattumuksessa täten auttaa ja lohduttaa kardinaalia.

Ministeri oli nyt semmoisessa tilassa ja semmoisella mielellä, että häntä oli erittäin sopiva yrittää saada uskollisuudestaan luopumaan, ja niinkuin lukija tietää, olikin Balue niin rikollisen heikko, että hän kallisti korvansa noille kiusauksille. Jo aamulla, niinkuin Ludvig epäluuloisessa mielessänsä kylläkin oli aavistanut, oli näiden molempien herrojen välillä ollut puhe muistakin asioista, paitsi mitä kardinaali oli uskaltanut herrallensa kertoa. Silloinkin oli jo Balue'n korvia hivellyt puhe siitä suuresta arvosta, jossa Crèvecoeur vakuutti Burgundin herttuan pitävän hänen persoonaansa sekä taitoansa; silloin jo oli hänen sydämessään herännyt vähäinen kiusaus, kun kreivi puhui herransa luontaisesta anteliaisuudesta sekä Flanderin runsastuloisista hiippakunnista. Mutta nyt vasta, tulisesti vihastuneena äsken kerrotun tapauksen johdosta, loukkaantuneen itserakkautensa katkeroittamana, hän vihdoin onnettomana hetkenä päätti näyttää Ludvig XI:lle, ettei mikään vihamies ole niin vaarallinen, kuin vihastunut ystävä ja uskottu mies.

Tässä tilaisuudessa hän pyysi Crèvecoeur'iä heti hänestä eroamaan, jotta heidän yhdessäolonsa ei tulisi huomatuksi, mutta kehoitti kreiviä iltamessun jälkeen tulemaan puheilleen Tours'in pyhän Martin luostariin. Ja tämän pyynnön hän lausui semmoisella äänellä, josta Burgundin lähettiläs selvään älysi, että hänen herransa oli saavuttanut voiton, jota muulloin tuskin olisi voinut toivoakaan, paitsi tämmöisenä tulisen vimmastuksen hetkenä.

Sillä välin Ludvig, joka tosin oli aikansa valtioviisain kuningas, mutta tässä, niinkuin joskus muulloinkin, oli antanut metsästyshalunsa voittaa järjen vaatimukset, jatkoi iloisesti metsäkarjun pyyntiä. Takaa-ajossa olikin nyt tapahtunut sangen huvittava käänne. Toinen metsäkarju, parinvuotinen porsas, oli juossut varsinaisen pyydettävän jälkien poikki ja houkutellut jälkeensä kaikki

koirat, paitsi viisi, kuusi vanhaa vakavaa hurttaa, sekä enimmän osan metsämiehistäkin. Salaisella ilolla näki kuningas Dunois'nkin muiden mukana poikkeavan noille väärille jäljille, ja hän riemuitsi jo sydämessään, että hän siten voittaisi tämän mainion ritarin metsästystaidossa, jota silloin pidettiin melkein yhtä suuressa kunniassa kuin sotaakin. Ludvigilla oli kelpo ratsu, niin että hän saattoi likeltä seurata koiria; ja kun oikea metsäkarju viimein uupuneena pysähtyi suoperäiselle paikalle, ei siellä ollut läsnä keitään muita metsämiehistä paitsi kuningas.

Ludvig osoitti tottuneen metsämiehen koko urhoollisuutta ja taitoa. Vaarasta huolimatta hän ratsasti hirvittävän otuksen luo, joka viimmaisesti piti puoltansa koiria vastaan, ja iski sitä peitsellään. Mutta hevonen samassa säikähtyen hyppäsi syrjään, niin ettei iskulla ollut tarpeeksi voimaa tappaa metsäkarjua eikä edes saattaa sitä voimattomaksi. Ratsuansa ei kuningas saanut millään lailla uuteen yritykseen; hän hyppäsi senvuoksi maahan ja lähestyi villiintynyttä otusta jalkaisin, pitäen paljastettuna kädessään yhtä noista lyhyistä, terävistä, suorista ja hienokärkisistä miekoista, joita metsämiehillä siihen aikaan oli tämmöisten tilaisuuksien varalta. Metsäkarju heti paikalla jätti koirat ja ryntäsi ihmis-vihollisensa päälle. Kuningas puolestaan otti lujan asennon ja ojensi miekkansa, tähdäten metsäkarjun kurkkua tai, pikemmin sanoen, rintaa vasten, kaulaluun kohdalle; täten olisi otuksen oma paino sekä tulinen vauhti syössyt sen surman suuhun. Mutta kosteassa suossa Ludvigin jalka luiskahti juuri kun tämä taitoa kysyvä ja vaarallinen temppu olisi ollut tehtävänä, niin että miekka vain sattui harjas-haarniskaan otuksen niskassa ja livahti syrjään tunkeutumatta lihaan, ja kuningas pyörähti kumoon maahan. Tämä oli siinä suhteessa onneksi hänelle, että metsäkarjunkin isku siten iski syrjään ja pedon torahammas ohi pyyhkäisten repäsi vain Ludvigin lyhyttä metsästysnuttua, eikä saanut hänen säärtänsä raadelluksi. Mutta kun otus, rynnättyään tulisessa vauhdissaan vielä vähän matkaa samaan suuntaan, käännähti ja aikoi uudestaan syöstä päälle juuri samassa, kun Ludvig yritti nousta

pystyyn, niin kuninkaan henki oli suuressa vaarassa. Juuri tänä pahimpana hädän hetkenä Qventin Durward, joka hevosensa hitaisuuden vuoksi oli jäänyt takaa-ajosta jäljemmäksi, mutta hyväksi onneksi oli kuitenkin kuullut kuninkaan torven äänen ja seurannut sitä, saapui taistelupaikalle ja pisti otuksen peitsellään kuoliaaksi.

Sillä välin kuningaskin taas oli päässyt jaloilleen ja vuorossaan tullen Durward'in apuun, leikkasi miekallansa metsäkarjun kaulan poikki. Ennenkuin hän virkkoi Qventin'ille sanaakaan, mittasi hän summattoman otuksen ensin askeleillaan, sitten jaloillansa, ja pyyhkäisi sitten hien otsaltaan ja veret käsistänsä — sen jälkeen hän riisui metsästyslakin päästään, ripusti sen pensaan oksaan ja rukoili hartaasti sen reunaan kiinnitettyjä pieniä, lyijyisiä pyhimysten kuvia — ja vihdoinkin hän katsahti sitten Durward'iin sanoen hänelle: »Sinäkö se olit, nuori Skotlannin poikani? — Hyvinpä sinä alotitkin täällä metsämiesvirkasi, ja mestari Pietari on sinulle taas yhden hyvän aterian velkaa, niinkuin tuonnoin Lilja-ravintolassa.— Miksi et virka mitään? Näyttääpä siltä kuin kaikki hätäisyys ja tuittupäisyys olisi sinusta kadonnut täällä hovi-ilmassa, missä ne muissa vasta oikein paisuvat.»

Qventin oli yhtä älykäs poika kuin kuka muu tahansa, johon Skotlannin tuuli on varovaisuutta puhaltanut. Hänen vaarallinen herransa oli herättänyt hänen sydämessään enemmän pelkoa kuin luottamusta, ja Durward oli liiaksi viisas käyttääksensä hyväkseen sitä vaarallista likeisemmän tuttavuuden tilaisuutta, johon kuningas näytti antavan hänelle luvan. Hän vastasi muutamilla, taitavasti valituilla sanoilla, että jos hänellä oli lainkaan lupa puhua kuninkaalliselle majesteetille, niin hänellä ei ollut muuta sanottavaa kuin pyytää anteeksi sitä talonpoikamaista rohkeuttansa, jolla hän oli kuningasta kohdellut niin kauan kuin hän ei ollut tiennyt hänen korkeaa arvoansa.

»Hs, mies!» virkkoi kuningas. »Tuo uhkarohkeutesi olkoon sinulle anteeksi annettu sukkeluutesi ja älykkäisyytesi vuoksi. Oikeinpa minua ihmetytti kuinka oikeaan sinä osasit Tristanin virkaa arvatessasi. Paljonpa ei puuttunutkaan, niin olisit itsekin saanut kokea hänen

kätevyyttänsä, niinkuin minulle on kerrottu. Kavahda vain häntä; hän on kauppias, joka kaupittelee kovia rannerenkaita ja ahtaita kaulahuiveja. Autapa nyt minut hevosen selkään — minä olen sinuun mieltynyt ja aion suosia sinua. Älä luota kenenkään muun miehen suosioon paitsi omaani — älä edes enosi tai lordi Crawford'in suosioon — äläkä hiisku sanaakaan oikealla ajalla annetusta avustasi tässä metsäkarju-asiassa. Sillä jos joku kerskaa auttaneensa kuningasta tämmöisestä pulasta, niin hän saa pitää kerskauksensa ainoana palkintonaan.»

Kuningas torahdutti sitten torveaan, jonka ääni kutsui paikalle Dunois'n sekä useita palvelijoita. Heidän onnentoivotuksensa niin mainion suuren otuksen taposta otti Ludvig vastaan, anastaen itselleen paljoa suuremman osan ansiosta kuin mikä hänelle oikeastaan olisikaan tullut. Ainoastaan sivumennen hän mainitsi Durward'in auttaneen häntä aivankuin meidän nykyaikaisetkin korkeasukuiset metsästäjämme kehuessaan metsälaukussa kotiin tuomiaan lintuja, eivät aina tarkoin kerro, että metsänvartijakin on ollut pyynnissä mukana ja apuna. Sitten hän käski Dunois'n pitämään huolta siitä, että saaliiksi saatu metsäkarju lähetettäisiin pyhän Martin luostarin munkeille, Tours'in kaupunkiin pyhäherkuksi sen tervehdyksen kera, että he yksityisissäkin rukouksissansa muistelisivat kuningasta.

»Ja», lisäsi vielä kuningas, »onko kukaan nähnyt korkeaarvoista herra kardinaalia? Mielestäni ei olisi oikein kohteliasta eikä pyhälle kristinkirkollekaan tulevan kunnioituksen mukaista, jos jättäisimme hänet tänne keskelle metsää jalan lonkuttamaan.»

»Jos sallitte minun puhua, kuninkaallinen majesteetti», virkkoi Qventin, kun hän näki kaikkien seisovan ääneti, »niin näin, että herra kardinaali sai hevosen, jolla hän ratsasti metsästä.»

»Kas, kuinka Jumala pitää murheen omistansa», vastasi kuningas. »Ja nyt kotiin linnaan hyvät herrat. Emme huoli jatkaa metsästystä sen enempää tänä aamuna. — Kuulepas, knaappi», hän kääntyi Qventin'in puoleen, »otapa ylös metsäpuukkoni — se putosi tupesta tuon kiven

viereen. Menkää vain edeltä, Dunois — heti tulen jälestä.»

Ludvig, jonka mitättömimmätkin liikkeet useinkin olivat tarkoin mietittyjä juonia, sai täten tilaisuuden salaa kysyä Qventin'iltä: »Kunnon skotlantilaispoikani, sinulla on silmät paikallaan, näen minä. — Voitko sanoa kuka antoi kardinaalille hevosen? — Joku vieras, arvaan minä, sillä kun minä pysähtymättä ajoin sivuitse, niin eipä suinkaan kukaan minun hoviherroistani kiiruhtanut hänelle antamaan tuommoista tervetullutta apua.»

»Silmänräpäyksen ajan vain näin ne, jotka herra kardinaalia auttoivat, kuninkaallinen majesteetti» vastasi Qventin; »vain vilahdukselta, sillä paha kyllä olin jäänyt jäljille ja ajoin täyttä vauhtia joutuakseni paikalleni. Mutta luulisinpa, että sen tekivät Burgundin lähettiläs ja hänen väkensä.»

»Haa!» sanoi Ludvig — »Hyvä on, olkoon vain niin. — Kylläpä Ranska sittenkin vie voiton heistä.»

Muuta merkillistä ei tapahtunut enää, ja kuningas seuralaisineen palasi linnaan.

X

VARTIJA

Mist' on tuo sointi? Ilmasta vai maasta?

Myrsky.

— herkin korvin kuuntelin,
ja imin itseheni säveleitä,
jotk' olis voineet hengen herättää
luurankohonkin.

Comus.

Qventin oli tuskin päässyt pikkuiseen kammioonsa ja ryhtynyt tarpeellisten vaatteiden muuttoon, kun hänen arvoisa enonsa tuli sisään ja käski hänen tarkalleen kertoa kaikki, mitä hänelle tällä metsästysretkellä oli tapahtunut.

Nuorukainen, joka ei voinut auttaa sitä, että hänen mielestään enon käden voima oli hänen älynsä voimaa suurempi, sommitteli vastauksensa huolellisesti siten, että täysi voiton kunnia tuli kuninkaalle, joka oli halunnut sen yksin omistaa. Le Balafré puolestaan kerskasi, kuinka paljoa taitavammin hän olisi menetellyt semmoisessa tilaisuudessa, ja nuhteli hiukan sisarenpoikansa hitaisuutta, kun hän ei rientänyt kuninkaan avuksi, vaikka tämä oli niin suuressa vaarassa. Nuorukainen vastauksessaan oli taaskin varovainen; hän ei koettanutkaan puolustaa käytöstänsä millään muulla kuin sillä, että hänen mielestään metsästystaidon sääntöjen mukaan olisi ollut epäkohteliasta käydä otuksen kimppuun, johon toinen metsästäjä jo oli ryhtynyt, jollei tämä nimenomaan pyytänyt apua. Tuskin tämä keskustelu oli loppunut, kun Qventin saikin jo tilaisuuden iloita siitä, että hän puheissaan enonsa kanssa oli ollut siksi varovainen. Hiljainen kolkutus ovelle ilmoitti vieraan tuloa — ovi avautui heti, ja sisään astui Olivier Daim eli Paha, eli Perkele — kaikilla näillä nimillä tätä miestä nimitettiin.

Tämä taitava, mutta aivan omaatuntoa vailla oleva mies on jo ylempänä ulkomuotonsa puolesta tullut kuvatuksi. Parhaaksi vertauskuvaksi hänen liikunnoilleen sekä käytökselleen olisi kenties sopinut ottaa kissa, joka, vaikka on makaavinaan syvimmässä unessa tai hiipii huoneen kautta hitain, aroin, pelkurimaisin askelin, samassa väijyilee jonkun hiiri paran ovireikää, ja joka, vaikka teeskennellen luottamusta ja rakkautta hieroskelee kylkeään niitä vasten, joilta se hyvittelyä toivoo, kuitenkin saattaa heti hetken perästä raapaista sitä, jota se juuri äsken mielisteli.

Hän astui sisään, selkä kumarassa, katse nöyränä ja vaatimatonna, ja oli niin ylenpalttisen kohtelias puheessaan Le Balafré'lle, ettei kukaan läsnäoleva olisi voinut olla ajattelematta muuta, kuin että parranajaja oli tullut skotlantilaiselta jousimieheltä jotain armoa pyytämään. Hän toivotti Leslylle onnea, kun hänen nuori sukulaisensa metsässä sinä päivänä oli osoittanut semmoista taitoa, joka, lisäsi hän, oli vetänyt kuninkaan erikoisen huomion Durward'in puoleen. Tähän hän pysähtyi vastausta odotta-

maan; hänen silmänsä olivat maahan luotuina ja ainoastaan pari kertaa ne salaa sivulta vilkaisivat Qventin'iin. Balafré puolestaan vastasi: »Kova onni, etten minä silloin sattunut olemaan kuninkaan vieressä sisarenpoikani sijassa, kylläpä minä olisin käynyt sen otuksen kimppuun ja lävistänyt sen peitselläni, jonka työn, sen verran kuin asiasta olen selvää saanut, Qventin jätti kuninkaalle omin käsin tehtäväksi. Mutta se olkoon elinajaksi opiksi kuninkaalle, että hänen tulisi antaa tämmöiselle hongalle kuin minulle paremman hevosen. Kuinka minun flanderilainen kuormahevoskaakkini olisi pysynyt kuninkaan normandilaisen juoksijan rinnalla? Kyllähän minä kannustin kannustamistani ratsuni kupeita, kunnes ne olivat täynnä lovia! Se ei ollut viisasta, mestari Olivier, ja teidän pitäisi puhua siitä kuninkaalliselle majesteetille.»

Mestari Olivier vastasi tähän pyyntöön ainoastaan siten, että hän loi rohkeaan, suorasukaiseen puhujaan hitaan, kaksimielisen silmäyksen, samassa hiukan huiskuttaen kättään ja kallistaen päätänsä, jotka temput yhtähyvin saattoi käsittää äänettömäksi suostumuksesi kuin kielloksi, ettei siitä aineesta sopisi enempää puhua. Terävämmän, läpitunkevamman katseen hän loi sitten nuorukaiseen, kysyen kaksimielisesti hymyillen: »Semmoinenko tapa on Skotlannissa, nuori herra, ettei auteta kuningasta niin vaarallisissa tilanteissa kuin tämänpäiväisessä?»

»Meillä on tapana», vastasi Qventin pysyen lujasti päätöksessään olla asiaa tarkemmin selittämättä, »ettemme rasita avullamme kuninkaita kunniallisissa huvituksissa, niin kauan kun he tulevat omin voimin toimeen. Meidän mielestämme kuninkaankin tulee metsästysretkellä kärsiä leikki, koska hän on leikkiin mennyt, samoin kuin muut, ja että hän juuri siinä tarkoituksessa antautuukin semmoisiin. Mitäs olisi koko metsästyksestä ilman vaivaa ja vaaraa?»

»Kuulkaapas vain tuota hupsua poikaa!» virkkoi Lesly. »Semmoinen hän on, aina on vastaus tai syy varalla, vaikka kuka häneltä jotain kysyisi. Mistä ihmeestä hän lieneekin sen avun saanut; minä kumminkaan en olisi koskaan osannut selittää syytä mihinkään, mitä eläissäni

olen tehnyt, paitsi kun olen nälän vaatiessa syönyt, tai komppanian nimikirjan mukaan pitänyt tarkastusta, tai toimittanut muita senkaltaisia virkaan kuuluvia asioita.»

»Ja sanokaapas, korkeasti kunnioitettava herra», virkkoi kuninkaallinen parranajaja, katsahtaen häneen silmäluomiensa alatse, »mikähän teillä oli syynä silloin semmoisen tarkastuksen pitoon?»

»Se että päällikköni oli sen käskenyt», sanoi Le Balafré. »Pyhä Giles auttakoon! enpä minä siihen muuta syytä tiedä sanoa! Jos hän olisi Tyrietä tai Cunningham'ia käskenyt, niin heidän olisi täytynyt se tehdä.»

»Ja se onkin aivan sotamiehentapainen, ratkaiseva syy», myönsi Olivier. — »Mutta herra Le Balafré, te varmaankin nyt tulette hyvin iloiseksi, kun sanon teille, ettei kuninkaallinen majesteetti ollenkaan ole paheksinut teidän sisarenpoikanne käytöstä, vaan on valinnut hänet toimittamaan erästä tehtävää tänä iltana.»

»*Hänetkö* valinnut?» kummeksi Le Balafré — «te tarkoitatte kai, että hän on valinnut *minut*?»

»Minä tarkoitan juuri sitä mitä sanoin», vastasi parranajaja laupiaalla, mutta lujalla äänellä; »kuningas tahtoo uskoa erään asian teidän sisarenpoikanne toimitettavaksi.»

»Mutta miksi niin ja kuinka?» kysyi Le Balafré; »miksikä hän tämän pojan valitsi eikä minua?»

»En voi antaa siihen muuta selitystä kuin sen, minkä te itse viimeksi sanoitte, herra Le Balafré — kuninkaallinen majesteetti on näin käskenyt. Mutta», lisäsi hän, »jos saan olla niin rohkea ja tuoda esiin oman ajatukseni, niin mahtaa kuninkaalla olla joku tehtävä, joka sopii nuorukaiselle, semmoiselle kuin teidän sisarenpoikanne, eikä teidän kaltaisellenne paljoa kokeneelle soturille, herra Le Balafré. — Ja siis, nuori junkkari, ota aseesi ja seuraa minua. Ota myös pyssy kanssasi, sillä sinun tulee seisoa vahtina.»

»Vahtinako!» ihmetteli eno. — »Oletteko te vain varma, ettei se ole erehdys, mestari Olivier? Vartijoiksi linnan sisähuoneisiin on aina asetettu vain semmoisia miehiä, jotka, niinkuin minä, ovat jo palvelleet kaksitoista vuotta meidän kunnianarvoisessa komppaniassamme.»

»Minä olen aivan selvillä kuninkaallisen majesteetin tahdosta», virkkoi Olivier, «eikä sen täyttämistä sen kauemmin saa viivytellä.»

»Mutta», vastusti vielä Le Balafré, »eihän minun sisarenpoikani ole vielä vapaa jousimies; hän on vain minun peitsikunnassani palveleva knaappi.»

»Älkää panko pahaksi», vastasi Olivier, «mutta kuningas tuotti komppanian tarkastuskirjan luokseen noin puoli tuntia sitten ja kirjoitti tämän nuoren herran nimen henkivartijain luokkaan. — Olkaa siis hyvä ja auttakaa, että me saisimme teidän sisarenpoikanne varustetuksi virkatoimeensa.»

Le Balafré ei ollut pahanluontoinen mies, eikä kateellinenkaan mielenlaadultaan; hän rupesi siis joutuisasti auttamaan varustuksia sisarenpoikansa päälle, samalla neuvoen häntä, kuinka vartijana tuli käyttäytyä. Mutta vähä väliä pääsi sittenkin hänen suustaan ihmetteleviä sanoja sen erinomaisen onnen johdosta, joka näin aikaiseen oli sattunut siksi nuoren miehen osaksi.

»Mokomaa ei ole vielä koskaan tapahtunut skotlantilaisessa henkivartijakomppaniassa», sanoi hän, »ei edes minullekaan. Mutta kukaties hänet asetetaankin vartioimaan noita papukaijoja ja Intian riikinkukkoja, jotka Venetsian lähettiläs äsken lahjoitti meidän kuninkaallemme — mitäpä muuta se voisi olla, ja mokoma virka ei sovikaan muille kuin tämmöisille parrattomille pojille», näin sanoen hän väänteli hirvittäviä viiksiänsä, »mutta iloinen olen kuitenkin, että se tuli minun rakkaan sisarenpoikani osaksi.»

Qventin'illä oli yhtä terävä ja sukkela äly kuin vilkas mielikuvituskin; käsky saapua kuninkaan läheisyyteen herätti siis hänessä korkeamman arvon toiveita, ja hänen sydämensä alkoi tykyttää kovemmin ajatellessaan, että hän näin nopeasti voisi päästä kuuluisuuteen. Hän päätti tyystin tarkastaa saattajansa käytöstä sekä puheita, joista hän oli saanut sen käsityksen, että nekin joskus olivat päinvastoin ymmärrettävät, samoinkuin unenselittäjät sanovat unien merkitsevän juuri päinvastaista kuin mitä nähdään. Oikein iloinen oli hän myös siitä, että hän oli pitänyt metsäretkellä tapahtuneet seikat salassa, ja teki

nyt päätöksen, joka varsinkin niin nuoren miehen tekemäksi oli hyvin viisas. Hän päätti näet, niin kauan kuin hänen tuli hengittää tämän umpimielisen ja salaisen hovin ilmaa, pitää ajatuksensa telkittynä rintaansa ja kielensä mitä kovimmassa kurissa.

Pian hän oli täysissä varustuksissa pyssy olkapäällä — sillä skotlantilaiset henkivartijat, joskin jousimiehen nimi yhä vielä oli heille jäänyt, olivat jo aikaa sitten tuliputkeen vaihtaneet pitkän jousen, jonka käyttämisestä ei heidän kansansa ollut koskaan ollut erittäin kuuluisa. Tämmöisenä nyt Durward seurasi mestari Olivier'iä ulos kasarmista.

Hänen enonsa katsoi pitkään hänen jälkeensä ihmetyksellä, johon sekaantui uteliaisuutta. Ja vaikka hänen rehellisessä sydämessään ei ollut sijaa kateudelle eikä sen synnyttämille ilkeille tunteille, sekaantui kuitenkin loukatun ylpeyden ja masentuneen itseluottamuksen tunne siihen iloon, jonka sisarenpoikaa kohdannut onni herätti hänessä.

Hän pudisti ykstotisesti päätänsä, aukaisi salaisen komeron, otti siitä suuren pullon esille, joka oli täynnä väkevää viiniä, heilutti sitä, nähdäkseen kuinka matalalle nesteen pinta jo oli alennut, täytti pikarin ja joi kelpo kulauksen. Sitten hän vaipui puoleksi pitkäkseen suurelle tammiselle tuolille, pudisti vielä kerran hitaasti päätänsä, josta hänelle näyttikin tulevan siksi paljon lohdutusta, että hän jatkoi sitä temppua aivankuin mandarininuket, kunnes hän vaipui uneen, eikä herännyt siitä ennenkuin torvi kutsui päivällisaterialle.

Qventin Durward puolestaan, jättäen enonsa näihin syviin mietteisiin, seurasi opastansa, mestari Olivier'iä, joka ei kulkenut yhdenkään suuremman linnanpihan poikki, vaan saattoi hänet osaksi katottomia syrjäisiä teitä, osaksi ja vielä enemmänkin umpisokkelonkaltaisia portaita, holveja sekä käytäviä myöten, jotka olivat toinen toiseensa yhdistetyt salaisilla ovilla paikoissa, missä ei semmoisia olisi arvattu olevankaan. Näin päästiin viimein avaraan, tilavaan, rautaristikolla suljettuun galleriaan, jota leveytensä tähden olisi melkein sopinut sanoa saliksi. Sitä koristivat tapetit, jotka olivat merkilli-

semmät vanhanaikaisuuteensa kuin kauneuteensa nähden, sekä muutamat jyrkkäpiirteiset, jäykät, haamun-näköiset muotokuvat, jommoisia maalaustaide synnytti aamusarastuksessansa ennenkuin sen aurinko oli vielä loistavana noussut. Nämä maalaukset kuvasivat muka Kaarle Suuren sankareita, joilla on niin etevä sija Ranskan taruusekaisessa alkuhistoriassa; ja koska kuuluisan Roland'in jättiläiskuva oli näistä kaikkein enimmin silmiinpistävä, niin oli tämä huone saanut nimekseen Roland'in sali eli Roland'in galleria.

»Täällä saat seisoa vartijana», sanoi Olivier hiljaisesti kuiskaten, ikäänkuin nuo kolkot kuningasten ja soturien kuvat olisivat voineet pahastua kovasta puheesta, tai ikäänkuin hän olisi pelännyt herättävänsä kaiut, jotka piilivät monilokeroisissa holveissa sekä tämän gotilaistyylisessä avaran ja synkännäköisen huoneen kattoparruissa.

»Mitä käskyjä ja merkkejä minun tulee täällä vartioidessani noudattaa?» kysyi Qventin yhtä hiljaisella äänellä.

»Onko sinun pyssysi latingissa?» kysyi Olivier kysymykseen vastaamatta.

»Kyllä se pian saadaan latinkiin», sanoi Qventin. Hän latasi aseensa ja otti tulta sytyttimeensä (joka tarpeen tullessa oli vänkkireikään pistettävä) pystyvalkean tähteiksi jääneistä hiilistä, jotka vielä kytivät takassa — niin suuressa takassa, että sitä hyvin olisi sopinut sanoa salin kylkeen rakennetuksi gotilaiseksi kammioksi tai kappeliksi.

Kun se oli tehty, ilmoitti Olivier Durward'ille, että henkivartijaväen suuriin etuoikeuksiin kuului sekin, ettei heidän tarvinnut ottaa vastaan käskyjä keneltäkään muulta paitsi itse Ranskan kuninkaalta ja ylikonnetablelta. »Sinä olet nyt asetettu tänne kuninkaan käskystä, nuori mies», lisäsi hän, »eikä sinun tarvinne kauan olla täällä, ennenkuin saat tietää miksi olet tänne käsketty. Sillä välin tulee sinun astua tässä parvekkeella edestakaisin. Sinun on lupa seisahtua niin kauaksi kuin jotain kuuntelet, vaan et saa millään muotoa käydä istumaan etkä jättää kädestäsi pyssyä. Et myöskään saa kovalla äänellä laulaa

tai viheltää; mutta jos niin tahdot, sopii sinun mutista jotakuta kirkkomme rukousta tai jotain viatonta laulua hiljaisella äänellä. Hyvästi nyt ja ole valpas vartija.»

»Valpas vartija!» ajatteli nuori soturi, kun hänen oppaansa oli poistunut omituisen hiljaa hiipivin askelin ja kadonnut sivuovesta tapetin taakse. »Valpas vartija! Ketä täällä sitten tulee vartioida ja ketä vastaan? — Sillä ketä muuta paitsi rottia ja nahkasiipiä vastaan täällä voisi taistella, jolleivät nuo julmannäköiset muinaisajan edusmiehet herää henkiin minua häiritsemään? No no, se on velvollisuuteni luullakseni, ja se on täytettävä.»

Lujasti päätettyään täyttää velvollisuutensa tyystimmällä tarkkuudella, hän koetti kuluttaa aikaansa lukemalla muutamia niistä jumalisista virsistä, joita hän oli oppinut luostarissa, missä hän isänsä surman jälkeen oli saanut turvapaikan. Ja tuntuipa hänen mielestänsä — sillä erotuksella vain, että hän oli silloisen noviisikauhtanan vaihtanut nykyiseen koreaan soturinpukuun — tämä vahtina astuminen Ranskan kuninkaan galleriassa hyvin samankaltaiselta kuin ne kävelyt, joista hän oli saanut perin kylliksensä Aberbrothick'in umpimuurisessa luostarissa.

Mutta sitten, ikäänkuin vakuutukseksi itselleen, ettei hän kuulunut luostariin, vaan maailmaan, hän rupesi itsekseen hiljaisella äänellä laulamaan muutamia yksinkertaisia ballaadeja, jotka hän oli oppinut sukunsa vanhalta harppumieheltä: ranskalaisten teloituksesta Aberlemnossa sekä Torres'issa, Duffus kuninkaan murhasta Torfar'issa ynnä muita samanlaisia voimallisia lauluja, joiden aiheena oli hänen kotimaansa ja erittäinkin hänen kotiseutunsa historia. Tällä tavoin hän sai jokseenkin pitkän ajan vierimään, ja kaksi tuntia oli jo kulunut päivällisajasta, kun heräävä nälkä muistutti Qventin'ille, että Aberbrothick-luostarin kunnon munkit, joskin he ankarasti vaativat hänen olemaan läsnä kaikissa rukouksissa, pitivät myös yhtä tarkasti kiinni ruokahetkistä. Tässä kuninkaallisessa palatsissa sitä vastoin ei kukaan ihminen näyttänyt pitävän sitä luonnollisena, että hän hartaasti halusi päivällistä sen jälkeen, kun hän kaiken aamua oli ollut liikkeellä ja nyt keskipäivällä väsyttänyt itseään vahdissa.

Mutta suloisilla sävelillä on se lumoava voima, että ne viihdyttävät semmoistakin maltittomuutta, joka nyt Qventin'iä ahdisti. Tuon pitkän salin eli gallerian kummassakin päässä oli suuri ovi, jota jykevä kaari koristi; niiden kautta arvattavasti pääsi erinäisiin huonejaksoihin, jotka tämä galleria yhdisti toisiinsa. Jatkaessaan yksinäistä kävelyänsä näiden molempien ovien välillä, jotka olivat hänen vartioitavansa paikan rajana, vahti yht'äkkiä hämmästyi — toisen oven takaa helähti soiton sävel, jossa, ainakin Durward'in mielestä, sama harppu ja sama ääni, mitkä eilispäivänä olivat häntä ihastuttaneet, taas olivat yhtyneet yhteen. Kaikki eilisaamuiset mielikuvittelut, jotka sen jälkeen tapahtuneitten, sydäntä mullistavien seikkojen vuoksi olivat menettäneet elävyytensä, heräsivät nyt taas täyteen voimaansa. Qventin pysähtyi siihen paikkaan, missä hänen korvansa parhaiten saattoi imeä itseensä tuon säveleen, ja seisoi siinä pyssy olkapäällä, suu puoleksi avoinna, korva, silmä ja sielu, kaikki oveen kiintyneinä — ollen pikemmin maalatun vartijankuvan kaltainen kuin elävä vartija, ajattelematta mitään muuta, kuin miten hän, jos mahdollista, saisi jokaisen kerkeästi haihtuvan, suloisen säveleen kiinnitetyksi korvaansa.

Nuo viehättävät säveleet kuuluivat vain epäselvästi — ne raukenivat, alkoivat haihtua ja haihtuivat kokonaan, mutta helähtivät taas uudestaan välistä pitemmän, välistä lyhyemmän hetken perästä. Mutta musiikki, samoinkuin kauneus, onkin usein kaikkein enimmin ihastuttava tai ainakin kaikkein voimallisin nostattamaan mielikuvittelua, kun se vain osaksi tarjoaa suloansa nautittavaksi, ja kuulijan tai katsojan oma mielikuvitus saa itse täyttää kaukaisuuden vuoksi epäselviksi jääneet kohdat; ja Qventin'illä sitä paitsi oli muutenkin kyllin miettimisen aihetta tuon lumoavan musiikin lomahetkinä. Sen jälkeen mitä hän oli enonsa sotakumppaneilta kuullut sekä mitä hänen läsnäollessaan juhlasalissa oli tapahtunut, hän saattoi nyt varmasti päättää, että hänen korviansa lumoava sireeni ei ollut, niinkuin hän aikaisemmin aivan yksinkertaisesti oli luullut, halvan kapakanisännän tytär tai sukulainen, vaan sama valepuvussa kulkeva, onneton kreivitär, jonka tähden nyt kuninkaat ja hert-

tuat olivat pukeutumaisillaan rautahaarniskoihin ja ojentamaisillaan peitsiään. Tuhannet hurjat mielikuvittelut, jommoisia sillä romanttisella, seikkailuista rikkaalla aikakaudella niin helpostisaattoi syntyä romanttisessa, seikkailuihin palavassa nuorukaisessa, saattoivat hänet kokonaan unohtamaan paikan, missä hän todenteolla ruumiillisesti oleskeli, rakennellen sen sijaan omia hurmaavia pilvilinnojaan. Mutta yhtäkkiä ne kaikki armottomalla tavalla rikottiin — kova käsi tarttui kiinni hänen aseeseensa, ja tyly ääni ihan hänen korvansa juuressa huudahti: »Haa! Pasques-Dieu! uneliaasti te, herra knaappi, näytätte toimittavankin vartijavirkaanne!»

Se ääni oli mestari Pietarin kaikumaton, vaan kuitenkin läpi sydämen käyvä, pilkallinen ääni; ja Qventin, äkisti heräten houreistaan, huomasi häpeällä ja pelästyksellä, että hänen uneksiessaan Ludvig itse — luultavasti astuttuaan sisään jonkun salaoven kautta ja hiivittyään seinää myöten tai seinäverhojen taitse — oli huomaamatta päässyt häntä niin likelle, että melkein olisi saattanut ryöstää hänen aseensa.

Hämmästyksen ensi vaikutus oli se, että Qventin tempasi äkisti aseensa irti, niin että kuningas horjahti taaksepäin. Mutta samassa hänessä heräsi myös pelko, että hän, totellen luonnonviettiään, niin sanoaksemme, joka pakoittaa urhoollisen miehen tekemään vastarintaa, kun häneltä yritetään asetta ryöstää, oli sysäyksellänsä vielä enemmän suututtanut kuningasta, joka jo oli vihastunut hänen huolimattomuudestansa. Tämän tunteen vaikutuksen alaisena hän, tietämättä mitä teki, otti pyssynsä, laski sen jälleen olkapäälleen ja seisoi näin liikahtamatta kuninkaan edessä, joka nyt, niinkuin hänellä oli syytä luulla, oli tullut hänen verivihollisekseen.

Ludvigin tyrannius johtui vähemmän luontaisesta sydämen julmuudesta ja armottomuudesta kuin kylmäverisestä valtioviisaudesta ja arasta epäluuloisuudesta; mutta hänessä oli hiukan tuota pilkallista tylyyttä, joka teki, että hän yksityisissä keskusteluissa oli kova tyranni, ja että se tuska, jossa hän tämmöisissä tilaisuuksissa näki toisten ihmisten olevan, huvitti häntä. Siitä huolimatta ei hän nyt kauemmin jatkanut kiusaamistaan, vaan sanoi

ainoastaan: »Tämän-aamuinen apusi on yltäkyllin maksanut näin nuoren soturin huolimattomuuden. — Oletko saanut ruokaa?»

Qventin, joka pikemmin luuli tulevansa lähetetyksi yliprovossin käsiin, kuin saavansa tämmöisiä mieltä hyvittäviä sanoja kuulla, vastasi nöyrästi, ettei ollut saanut päivällistä.

»Poika parka», virkkoi Ludvig tavallista laupiaammalla äänellä, »nälkä on hänet tehnyt uneliaaksi. — Kylläpä tiedän, että sinun ruokahalusi on oikea susi», jatkoi hän, »ja täytyyhän minun pelastaa sinut siitä pedosta niinkuin sinä pelastit minut toisesta. — Sinä olet siinäkin asiassa menetellyt viisaasti, ja siitä sinua kiitän. — Kestätkö vielä tunnin ajan ruuatta?»

»Vaikkapa vuorokaudenkin, kuninkaallinen majesteetti», vastasi Durward; »muuten en olisi oikea Skotlannin poika.»

»Vaan enpä minä, vaikka saisin toisen kuningaskunnan lisäksi, tahtoisi sitten olla se piirakka, jonka kimppuun sinä kävisit semmoisen paaston perästä», nauroi kuningas. »Mutta nyt ei olekaan puhe sinun päivällisestäsi, vaan omastani. Tänään olen pöytävieraikseni, vain kolmen kesken, kutsunut kardinaali Balue'n sekä Burgundin lähettilään — tuon Crévecoeur'in kreivin — ja jotakin saattaisi tapahtua — piru on aina kaikkein ahkerimmin liikkeellä, kun viholliset välirauhan ehdoilla tulevat yhteen.»

Hän vaikeni ja seisoi ääneti katsellen synkästi, miettivästi eteensä. Koska kuninkaalla ei näyttänyt olevan kiire jatkaa puhettaan, uskalsi Qventin viimein kysyä, mitä hänen tulisi tehdä siinä tilaisuudessa.

»Sinun tulee seisoa vartijana ruokapöydän vieressä, ladattu pyssy varalla», sanoi kuningas, »ja jos kavaluutta tapahtuu, ampua kavaltaja kuoliaaksi.»

»Kavaluuttako, kuninkaallinen majesteetti! Tässä vartioidussa linnassa!» huudahti Durward.

»Sinusta se näyttää mahdottomalta», sanoi kuningas, jota nuorukaisen suorapuheisuus ei näyttänyt loukanneen; »mutta on meidän historiassamme nähty, että kavaluus pääsee koiranreiänkin kautta sisään pujahtamaan. —

Kavaltamistako vartijat voisivat estää! Voi sinua hupsua poikaa! — Qvis custodiat ipsos custodes? — Kuka voi varjella itse henkivartijain kavaltamisesta?»

»Heidän skotlantilaiskunniansa», vastasi Durward rohkeasti.

»Oikein — aivan oikein — se sana oli minulle mieleen!» virkkoi kuningas iloisesti. »Skotlantilaiskunnia ei ole ikänä pettänyt, ja luottamukseni siihen onkin yhtä luja. Mutta kavaluus!» — Näin sanoen hän vaipui taas samaan synkkämielisyyteen, ja alkoi epätasaisilla askeleilla astua edestakaisin huoneessa. — »Se istuu vieressämme pitopöydässä, se pilkistää meidän viinimaljoistamme, se väijyy meidän neuvonantajiemme parrassa, meidän hoviherrojemme hymyilyssä, meidän hovinarriemme hupsussa naurunhohotuksessa — ja varsinkin se väijyy leppyvinänsä olevan vihamiehen ystävällisissä silmäniskuissa. Orleans'in Ludvig uskoi Burgundin Juhanaan — hän murhattiin Barbette-kadulla. Burgundin Juhana uskoi Orleans'in puolueeseen — hän sai surmansa Montereaun sillalla. — Minä en usko kehenkään — en kehenkään. — Kuules nyt — minä aion pitää tuota uhkarohkeaa kreiviä tarkasti silmällä, niin, ja tuota kirkkoylimystä myöskin, jota en liioin pidä luotettavana. Kun sanon: Écosse en avant! (Skotlanti, käy päälle!), niin ammu Crévecoeur samassa kuoliaaksi.»

»Onhan se minun velvollisuuteni», sanoi Qventin, »jos teidän henkenne, herra kuningas, joutuisi vaaraan.»

»Tietysti — en minä tarkoittanutkaan muuta», virkkoi kuningas. — »Mitä hyötyä minulla olisi tuon uhkarohkean soturin surmasta? — Niin, jos se olisi konnetable Saint-Paul!» — — Hän pysähtyi, ikäänkuin hänen mielestään liika sana olisi livahtanut hänen suustaan, mutta jatkoi sitten nauraen: »Pistihän minun oma lankonikin, Skotlannin Jaakko kuningas — sinun oma Jaakko kuninkaasi, Qventin — väkipuukon Douglas'in rintaan omassa kuninkaallisessa Skirling'in linnassaan, jonne kreivi oli tullut vieraskutsuihin.»

»Stirling'in linnassa», oikaisi Durward, »älkää pahaksi panko, herra kuningas. — Mutta siitä teosta ei ollut paljon hyvää.»

»Vai Stirlingkö on sen linnan nimi?» virkkoi kuningas, joka ei ollut kuulevinansa Qventin'in puheen loppupuolta. »No, olkoon sitten Stirling — nimi ei vaikuta asiaan. Mutta en minä aio mitään pahaa noille miehille — en yhtään mitään — siitä ei olisi minulle mitään hyötyä. Mutta kenties heidän aikomuksensa minua kohtaan eivät ole yhtä rehellisiä — minä turvaan sinun pyssyysi.»

»Kyllä minä olen valmis tottelemaan merkkiänne», sanoi Durward, »mutta kuitenkin — —»

»Sinä epäröit», sanoi kuningas. »Puhu vain suusi puhtaaksi — minä annan sinulle täyden luvan. Sinun kaltaisiltasi saattaa joskus saada sangen arvokkaita huomautuksia.»

»Minä olisin vain ollut niin rohkea ja tuonut ilmi ihmetykseni sen johdosta, että te, herra kuningas, vaikka te pelkäätte kavallusta burgundilaisen puolelta, sittenkin sallitte hänen päästä näin likelle persoonaanne, vieläpä vain kolmen kesken.»

»Älkää huoliko, herra knaappi», sanoi kuningas. »On olemassa vaaroja, jotka haihtuvat olemattomiksi, jos niitä rohkeasti käy vastaan, mutta jotka varmaan ja välttämättömästi tulevat päälle, jos suoraan ja selvästi näyttää pelkoa. Jos rohkeasti astun murisevan koiran luo ja silitän sitä, niin voin lyödä vetoa yhdestä kymmentä vastaan, että se leppyy ikihyväksi; mutta niin pian kuin näytän pelkääväni sitä, se hyppää päälleni ja puraisee. Sen verran tunnustan sinulle suoraan: — minulle on hyvin tärkeää, ettei lähettiläs vihoissaan palaa tuittupäisen herransa luo. Sen asian vuoksi antaudun tähän vaaraan. En ole koskaan välttänyt hengenvaaraa, kun siitä on voinut olla etua valtakunnalleni. — Seuraa nyt minua.»

Ludvig vei nyt nuoren henkivartijansa, johon hän näytti erittäin mieltyneen, sivuovesta, mistä hän itse oli tullut sisään, ja näyttäen sitä hän sanoi: »Sen, joka toivoo hovissa menestyvänsä, tulee tuntea kaikki salaovet ja piiloportaat — niin vieläpä kaikki palatsin satimetkin ja salahaudat yhtä hyvin kuin julkiset läpikäytävät, kaksoisovet ja suuret portit.»

Useampien mutkien ja kierrosten jälkeen kuningas astui pieneen holvikattoiseen huoneeseen, mihin pöytä oli

katettu kolmella hengelle. Huoneen kaikki huonekalut sekä muu varustus olivat yksinkertaiset, niin että ne näyttivät melkein köyhiltä. Astiakaappi, jonka saattoi erottaa eri osiksi ja siirtää muualle, sisälsi muutamia hopeisia ja kultaisia astioita; ainoa kalu koko kamarissa, joka näytti hiukkasenkin kuninkaalliselta. Tämän astiakaapin taakse, missä saattoi olla aivan piilossa, Ludvig asetti Durward'in; ja katseltuaan eri puolilta ja huomattuaan, että vartija oli aivan näkymättömissä, antoi hän Qventin'ille vielä viimeiset käskynsä: — »Muista vaan sanat Écosse en avant! — Niin pian kun ne ovat suustani lähteneet, työnnä astiakaappi kumoon — älä välitä kupeista ja pikareista — ja pidä varasi, että tähtäät tarkkaan Crévecoeur'iin. — Jollet saa luotiasi sattumaan, niin ryntää päälle ja käytä puukkoasi — Olivier ja minä, me kyllä tulemme toimeen kardinaalin kanssa.»

Näin puhuttuaan hän vihelsi kovaan ja kutsui sisään Olivier'in, joka samalla oli kamaripalvelijana ja parranajajana, ja joka muutenkin toimitti kaikki ne palvelukset, mitkä suorastaan koskivat kuninkaan persoonaa. Hänen kanssansa tuli kaksi vanhaa miestä, jotka yksin pitivät huolta tarjoamisesta näissä kuninkaallisissa pidoissa. Niin pian kuin kuningas oli istahtanut sijalleen, päästettiin vieraat sisään; ja Qventin, ollen itse näkymättömissä, seisoi niin, että hän tarkalleen saattoi nähdä, mitä kuninkaan ja hänen vieraittensa välillä tapahtui.

Ludvig tervehti tulijoita erinomaisen ystävällisesti, jota Durward'in oli hyvin vaikea käsittää ajatellessaan hänelle äsken annettuja käskyjä sekä sitä tarkoitusta, minkä vuoksi hänen tuli seisoa piilossa astiakaapin takana, surma-ase kädessä. Ludvig ei näyttänyt vähintäkään pelkoa; päinvastoin olisi luullut, että nämä vieraat, jotka hän oli kutsunut pöytäänsä, olivat yli kaikkien muiden semmoisia miehiä, joihin hän aivan rajattomasti luotti ja joille hän oli erittäin halukas osoittamaan kunniaa. Ei mikään voinut olla sen majesteetillisempaa, mutta samalla sen kohteliaampaa, kuin hänen käytöksensä. Kaikki hänen ympärillään, hänen oma pukunsakin siihen luettuna, oli vailla tuota loistoa, jolla hänen valtakuntansa kaikki pikkuvaltiaat koreilivat juhlapidoissaan; mutta

hänen oma puheensa ja käytöksensä olivat sittenkin mahtavan, armollisimmalla tuulellaan olevan kuninkaan mukaiset. Qventin'issä alkoi päästä se ajatus voitolle, että koko hänen äskeinen puheensa Ludvigin kanssa oli ollut vain unennäköä, tai että kardinaalin alamainen käytös sekä burgundilaisen aatelisherran suora, rehellinen ja jalo katse olivat perinjuurin poistaneet kuninkaan epäluulot.

Mutta sillä aikaa kun vieraat, kuninkaan käskyä noudattaen, kävivät pöytään istumaan, iski Ludvig heihin tuikean silmäyksen, ja heti sen jälkeen vilkaisi Qventin'in piilopaikan puoleen. Se oli vain silmänräpäyksen työtä: mutta tuo silmäys ilmaisi niin paljon epäluuloa ja vihaa vieraita vastaan, niin ankaran käskyn Qventin'ille olla valpas vartioidessaan ja nopea merkin saatuaan, ettei jäänyt mitään sijaa epäilykselle: Ludvigin tunteet olivat ennallansa, muuttumatta, eikä hänen pelkonsa ollut poistunut. Durward siis vielä enemmän kuin ennen ihmetteli, miten tyystin kuningas osasi peittää epäluuloiset tunteensa.

Näytti siltä kuin Ludvig olisi peräti unohtanut ne rohkeat sanat, jotka Crévecoeur, koko hoviseuran kuullen, oli hänelle lausunut. Hän puheli kreivin kanssa menneistä ajoista, seikoista, jotka olivat tapahtuneet hänen majaillessaan maanpakolaisena Burgundin herttuan luona; hän tiedusteli kaikenlaista niistä aatelisherroista, joiden kanssa hän siihen aikaan oli seurustellut, aivan kuin se aika olisi ollut onnellisin koko hänen elämässään, ja ikäänkuin hänen sydämessään olisi ollut kaikkia niitä kohtaan, jotka jollakin lailla olivat lievittäneet hänen maanpakolaisuuttansa, vain ystävyyden ja kiitollisuuden tunteita.

»Jos te olisitte ollut minkä muun valtakunnan lähettiläs hyvänsä», lausui hän, »niin olisin teitä jollakin juhlallisemmalla tavalla kestittänyt. Mutta vanhalle ystävälle, joka usein oli minun pöytäkumppaninani Genappes'n linnassa, tahdon näyttää itseni semmoisena kuin mieluimmin elän, vanhana Ludvig Valoislaisena, yhtä koreilemattomana ja yksinkertaisena kuin kuka hyvänsä minun parisilaisistani. Sittenkin käskin teitä varten, herra kreivi, varustaa hiukan parempia herkkuja kuin tavallisesti, sillä muistanhan minä teidän burgundilaisen puheenpartenne:

»Mieux vault bon repas que bel habit». (Parempi makea huttu, kuin korea nuttu) — siksi käskin kokin huolehtia vähän enemmän ruuanlaitoksistamme. Ja mitä viiniin tulee, niin te tiedätte hyvin siitä olevan vanhan kiistan ja kilvan Burgundin ja Ranskan välillä, jonka kuitenkin tässä nyt heti sovitamme; minä juon teidän terveydeksenne Burgundin viiniä, ja te, herra kreivi, saatte juoda minun maljani sampanjassa. — Olivier hoi! annas minulle pikarillinen Auxerren viiniä!» Ja sitten hän rupesi iloisesti hyräilemään tuttua laulua:

Auxerre est la boisson des rois (Auxerren viini on kuningasten juoma).

»Nyt, herra kreivi, — minä juon jalon Burgundin herttuan, meidän ystävällisen ja suosiollisen serkkumme maljan! — Olivier, täytä tuo kultapikari uudestaan Rheims'in viinillä ja tarjoo se polvillasi kreiville — hän on täällä meidän rakkaan serkkumme sijaisena. — Herra kardinaali, teidän pikarinne me täytämme omalla kädellämme.»

»Te olette sen jo täyttänyt, jotta se virtaa yli reunojensa», sanoi kardinaali sillä alamaisuudella, jota suosikki osoittaa suosiolliselle herrallensa.

»Siksi että tiedämme teillä olevan lujan käden sitä kohottamaan», sanoi Ludvig. »Mutta kummalleko puolelle te asetutte tässä suuressa kiistassa — Sillerynkö vai Auxerren — Ranskan vai Burgundin?»

»Minä tahdon olla puolueeton, kuninkaallinen majesteetti», vastasi kardinaali, »ja täytätän pikarini Auvergnen viinillä.»

»Puolueettoman asema on vaarallisin», sanoi kuningas. Mutta huomattuaan, että kardinaali hiukan punastui, hän sivuutti sen aineen ja lisäsi: »Mutta teidän mielestänne Auvergnen viini on parasta siksi, ettei siihen jaloon juomaan sovi sekoittaa vettä. — Mutta te, herra kreivi, vitkastelette pikarinne tyhjentämistä. Ettehän suinkaan, toivoakseni, ole löytänyt mitään kansainvälistä katkeruutta sen pohjasta?»

»Soisinpa, kuninkaallinen majesteetti», vastasi Crevecoeur'in kreivi, »että kaikki kansainväliset riidat voitaisiin yhtä hauskasti sovittaa kuin tämä kiista meidän viinamäkiemme välillä.»

»Aikaa myöten, herra kreivi», lausui kuningas, »aikaa myöten — hiljakseen niinkuin tekin tyhjensitte sampanjanne. — Ja kun se on tyhjennetty, niin tehkää minulle se ilo ja pistäkää pikari povellenne ja pitäkää se meidän kunnioituksemme merkkinä. Sitä en olisikaan kelle hyvänsä hennonut lahjoittaa. Se oli ennen aikaa Ranskan hirmun, Englannin kuninkaan Henrik V:n oma, ja joutui meidän käsiimme, kun Rouen valloitettiin ja nuo saarelaiset Ranskan ja Burgundin yhdistynein asein karkoitettiin Normandiasta. Sopivammalle miehelle en voisi sitä lahjoittaa kuin jalolle, uljaalle burgundilaiselle, joka hyvin tietää, että mannermaan vapauttaminen englantilaisten vallasta riippuu näiden molempien valtakuntain pysyvästä liitosta.»

Kreivi vastasi tähän sopivilla sanoilla, ja Ludvig antoi nyt vapaat ohjakset luonteensa pilkalliselle leikillisyydelle, joka joskus kajasti esiin hänen mielenlaatunsa mustempien puolien välistä. Niinkuin luonnollistakin johtaen puhetta hän siroitteli ympärilleen lauselmia, jotka aina olivat kirpeät ja pistäväiset, usein todellakin sukkelat, mutta harvoin hyväntahtoiset, ja jutut, joita hän höysteeksi joukkoon sekoitti, olivat usein enemmän lystikkäitä kuin hienoja. Mutta ei yksikään sana, yksikään tavu, yksikään kirjain ilmaissut sitä mielialaa, murhan pelkoa, joka oli saattanut hänet tuomaan tähän kamariin aseellisen soturin ladatuin pyssyin, jotta hänen henkeänsä uhkaava päällekarkaus tulisi torjutuksi tai jo ennakoltakin estetyksi.

Crèvecoeur'in kreivi otti suoramielisesti osaa kuninkaan iloiseen puhetapaan; liukasmielinen kirkkoylimys puolestaan nauroi jokaiselle sukkeluudelle, vieläpä pani jokaiseen naurattavaan juttuun omiansakin lisään, laisinkaan häpeämättä sanoja, joita maalla kasvanut nuori skotlantilainen piilopaikassaan punastui. Puolentoista tunnin kuluttua ateria oli päättynyt, ja kuningas, kohteliaasti jättäen jäähyväiset vieraillensa, ilmaisi tahtovansa jäädä yksin.

Niin pian kuin kaikki, Olivierkin, olivat lähteneet, hän kutsui Qventin'in esille piilopaikasta; mutta hänen äänensä oli nyt niin heikko, että nuorukainen tuskin saat-

toi uskoakaan sitä samaksi, joka äsken vielä oli laskenut leikkiä sekä vilkkaasti keskustellut. Lähetessään hän huomasi myös samanlaisen muutoksen kuninkaan muodossa. Teeskennellyn vilkkauden välke oli sammunut Ludvigin silmistä, hymy suupielistä oli kadonnut; hänessä näkyi nyt samaa voimain uupumusta kuin kuuluisassa näyttelijässä, kun hän äsken on päättänyt jonkun kaikkia voimia vaativan osan suorituksen, jossa hän, niin kauan kuin hän seisoi näyttämöllä, oli osoittanut tulisinta vilkkautta.

»Sinun vartiohetkesi ei ole vieläkään loppunut», sanoi Ludvig Durward'ille. — »Virvoita nyt vain itseäsi vähän — tuolla pöydällä on ravintoa — sitten sanon mitä sinun vielä tulee tehdä. Enempää en nyt virka, sillä paha on nälkäisen kuunnella kylläisen puheita.»

Hän heittäytyi istuimensa selkänojaa vasten, peitti otsansa kädellään ja vaikeni.

XI

ROLAND'IN SALI

Sokeeksi Lempi kuvataan. — Vaan onko
avioliitto näkevämpi? Vai
teroittuuko sen silmät laseista,
vanhempain taikka neuvoantajain
tai muiden lainaamista, joiden kautta
katsellen maat ja mannut, kivet kalliit,
ja kullat, rouvan myötäiset kaikki,
arvoltaan näyttää kymmenkertaisiksi? —
Se seikka kyllä sietäis miettimistä.

Pakollisen naimisen kurjuus.

Ludvig XI, vaikka hän olikin vallanhimoisin kaikista Euroopan hallitsijoista ja arin vallastansa, ei kuitenkaan huolinut muusta kuin että hänellä olisi valta todenteolla käsissään. Ulkonaisesta loistosta hän ylimalkaan ei pitä-

nyt suuresti väliä, vaikka hän sangen hyvin tiesi, mitkä kunnianosoitukset olivat hänen arvolleen tulevat, ja toisinaan vaatikin niitä tarkasti.

Jos hänen mielenlaatunsa olisi ollut vähemmän viekas, niin olisi ystävällisyys, jolla hän kestitsi alamaisiansa pöydässään, vieläpä joskus itsekin istahti heidän pöytäänsä, varmaankin tehnyt Ludvigin sangen rakkaaksi kansalle. Ja niinkin kuin asian laita oli, hyvitti kuninkaan koreilematon käytöstapa monta hänen pahaa puoltansa niiden alamaisten silmissä, joilla ei ollut erikoisempaa haittaa hänen epäluuloisuudestaan sekä arkuudestaan. Kolmas sääty eli porvaristo Ranskassa, joka tämän hallitsijan aikana kohosi entistä suurempaan varallisuuteen ja arvoon, piti häntä kunniassa, vaikkei se häntä rakastanutkaan. Heidän kannatuksensa tekikin hänelle mahdolliseksi säilyttää paikkansa huolimatta aatelisherrojen vihasta, joiden mielestä hän oli antanut Ranskan kruunun loiston tummentua ja saastuttanut heidän omatkin loistavat etunsa juuri tuolla ulkonaisen loiston ylenkatseella, joka porvareille oli niin mieleinen.

Kärsivällisyydellä, jota useimmat muut hallitsijat olisivat katsoneet arvoansa alentavaksi, ja samalla myös jonkimmoisella huvilla odotti Ranskan kuningas, kunnes hänen henkivartijansa oli tyydyttänyt nuorukaisvatsansa ahneuden. Tietysti Qventin oli siksi viisas ja varovainen, ettei hän kiusannut kuninkaallista malttia liian pitkällä ja ikävällä odottamisella; usean kerran hän jo aikoi keskeyttää syöntinsä, ennenkuin Ludvig sen salli.

»Silmistäsi näen», virkkoi kuningas hyväsävyisesti, »ettei rohkeutesi ole vielä masennuksissa. Käy päälle vaan — Jumala ja pyhä Dionysius avuksi! — käy kimppuun taas! Ruoka ja rukous, sen sanon sinulle», näin sanoen hän risti silmiään, »eivät ole koskaan olleet kristityn työn esteenä. Ota myös siemaus viiniä — mutta varo ylimalkaan viinipulloa — se vika on sinun kansalaisillasi samoin kuin englantilaisillakin. Jollei teillä sitä pahaa taipumusta olisi, niin te olisitte kaikkein parhaita sotureita, mitkä ikänä ovat rautahaarniskan pukeneet päällensä. Ja nyt pyyhi kätesi joutuun — älä unohda lukea benedicite'ä (ruokasiunausta), ja seuraa minua.»

Qventin totteli ja seurasi Ludvigia toista, mutta aivan yhtä umpisokkelon kaltaista tietä myöten kuin edellisellälläkin kerralla, kunnes päästiin Roland'in saliin.

»Huomaa», sanoi kuningas käskevällä äänellä; »sinä et ole silmänräpäykseksikään poistunut tältä vahtipaikaltasi — olkoon se sinun vastauksesi enollesi sekä muille kumppaneille — ja kuules, vielä paremmin sitoakseni sinun muistisi annan sinulle nämät kultavitjat», näin sanoen hän viskasi hänen käsivarrelleen sangen kalliit vitjat. »Jollen käykään koreana itse, niin kuitenkin niillä, joihin luotan, on aina varaa kilpailla parhaittenkin kanssa. Mutta, jos tämmöiset vitjat eivät saa kieltä kiinnitetyksi ja estetyksi liian kepeästi liikkumasta, niin onpa Erakko kummilla toinen taikakalu kaulaa varten, joka sen vian aivan varmasti parantaa. Ja nyt kuule! — Ei kukaan mies, paitsi Olivier ja minä, saa tulla tänne sisään tänä iltana; mutta naisia tänne tulee, joko tämän tai tuon oven kautta, ehkäpä kumpaisestakin ovesta. Jos he sinulta jotain kysyvät, niin on sinun lupa vastata; mutta vastauksesi olkoon lyhyt, niinkuin vartijasoturin ainakin; sinä puolestasi et saa heitä puhutella, etkä myöskään antautua pitempään keskusteluun. Mutta kuuntele mitä he puhuvat. Sinun korvasi, samoinkuin sinun kätesi, ovat minun — minä olen ostanut sinut ruumiinesi, sieluinesi. Jos siis satut kuulemaan jotakin heidän puheistansa, niin sinun tulee pitää se muistissasi, kunnes olet sen minulle ilmoittanut, ja sitten sinun täytyy se unohtaa. Ja nyt, asiaa lähemmin mietittyäni, katsonkin paremmaksi, että sinua luullaan skotlantilais-rekryytiksi, joka on tullut tänne suoraan vuoristostaan, eikä vielä ole oppinut meidän kaikkein kristillisintä kieltämme. — Niin oikein. — Jos he siis puhuttelevat sinua, niin *älä* vastaa — se vapauttaa sinut kaikista epäilyksistä, ja sitten he vapaammin puhelevat keskenään sinun läsnäolostasi huolimatta. Ymmärräthän? — Jää hyvästi nyt! Ole varovainen, niin sinulla on hyvä suosija.»

Tuskin nämät sanat olivat tulleet hänen suustaan, niin olikin kuningas jo kadonnut seinäverhon taakse, jättäen Qventin'in miettimään, mitä hän oli nähnyt ja kuullut. Nuorukainen oli nyt semmoisessa tilassa, jossa kernaam-

min katsellaan eteen- kuin taaksepäin; sillä se ajatus, että hän oli seisonut niinkuin hirveä tiheikössä väijyvä metsämies, valmiina ottamaan hengiltä jalon Crèvecoeur'in kreivin, ei ollut juuri mieltäylentävä. Tosin näytti kuninkaan varokeino tässä tilaisuudessa tarkoittaneen yksinomaan hänen oman henkensä suojelemista ja puolustusta; mutta mikä saattoi ta'ata Durward'ille sen, ettei häntä pian ilman semmoistakin syytä käskettäisi samanlaiseen tehtävään? Silloin tulisi hänelle paha pula eteen; sillä, kuninkaan mielenlaatuun nähden, ei tietystikään voinut olla muu kuin kuolema edessä, jollei hän tottelisi, ja ääni hänen rinnassaan vakuutti, että totteleminen kävisi hänen kunnialleen. Hän käänsi siis ajatuksensa tästä aineesta sillä viisaalla lohdutuksella, johon nuoriso niin usein turvautuu, kun tulevaisuudessa uhkaavat vaarat ahdistavat sen mieltä, että muka vielä on kyllin aikaa, kun paha todella on jo tullut eteen, ajatella mitä olisi tehtävä, ja että jokaisella päivällä on oma huolensa.

Qventin'iin tämä lohdutus sitä helpommin vaikutti, koska kuninkaan viimeinen käsky oli saattanut hänen mieleensä ajatuksen, jota oli paljon hauskempi ajatella, kuin hänen omaa tilaansa. Harppuneito varmaankin oli yksi niistä, joita hänen tuli pitää silmällä; ja tarkasti hän päättikin totella kuninkaan käskyn toista puolta ja kuunnella jokaista tytön huulilta pirahtavaa sanaa saadaksensa tietää, oliko hänen puheensakin yhtä lumoava kuin hänen laulunsa. Mutta yhtä lujasti hän vannoi myös sydämessänsä, ettei kuninkaan korviin pääsisi ainoatakaan sanaa hänen puheistaan, joka kauniille puhujalle voisi olla muuksi kuin hyödyksi.

Tälläpä kertaa ei ollut pelkoa, että hän jälleen nukahtaisi vahtipaikalleen. Jokaisen ohilentävän tuulenhenkäyksen, joka tunkeutuessaan sisään avonaisen rautaristikon läpi heilutti vanhoja seinäverhoja, Durward luuli ilmoittavan odotetun kaunottaren tuloa. Sanalla sanoen, hän tunsi sydämessään salaista pelkoa ja tulista odotusta, mikä aina on rakkauden seurakumppanina ja välistä on voimallisena syynä sen syttymiseen.

Viimeinkin joku ovi vingahti ja narahti — sillä palatsienkaan ovet viidennellätoista vuosisadalla eivät kään-

tyneet saranoillaan niin hiljaa kuin meidän nykyiset. Mutta voi! — eipä ääni tullutkaan siltä puolen, josta harpun soitto taannoin kuului. Ovi aukesi, ja sisään astui nainen, kaksi muuta naista jäljessään, joille tämä kädenviittauksella antoi käskyn jäädä toiseen kamariin. Epätasaisesta, ontuvasta astunnasta, joka varsinkin näytti kovin rumalta, kun nainen astui pitkän gallerian lattian poikki, Qventin tunsi heti, että se oli Johanna prinsessa. Hän ojensi itsensä siis sopivaan, äänetöntä valppautta ilmaisevaan asentoon, ja laski prinsessan sivukulkiessa pyssynsä maahan, tällä tavoin osoittaen hänen arvolleen tulevaa kunnioitusta. Tähän kohteliaisuuteen vastasi prinsessa suosiollisella päänkumarruksella, ja Durward'illa oli nyt tilaisuus katsella häntä tarkemmin kuin aamupuolella.

Sangen vähän oli tosiaankin tämän kovaonnisen kuninkaantyttären kasvoissa sellaista, mikä olisi voinut korvata hänen ruumiinsa vaivaisuutta ja hänen käyntinsä rumuutta. Kasvot eivät tosin itsessään suinkaan olleet vastenmieliset, vaikkeivät kauniitkaan; ja hänen suuret sinisilmänsä, jotka enimmiten olivat maahan luotuina, ilmaisivat nöyrää ja kärsivällistä kohtaloonalistumista. Mutta hän oli kauhean kalpea; hänen ihollaan oli sama ikävä kellertävä värin vivahdus, mikä tavallisesti seuraa kivulloisuuden mukana; ja huuletkin olivat kalpeat, värittömät, vaikka toiselta puolen valkoiset hampaat olivat säännölliset. Prinsessalla oli tuuhea liinaharjatukka, joka oli niin valkeankeltainen, että se melkein sinerteli; ja hänen kamarineitsyensä, jonka mielestä tuo tukan tuuheus varmaankin oli kaunistukseksi, ei ollut asiaa juuri liioin parantanut sillä, että hän oli kähertänyt hiuksia kelmeitten kasvojen ympärille, jotka siitä saivat melkein ruumiinkaltaisen, Tuonelaa muistuttavan muodon. Ja päällepäätteeksikin vielä prinsessa oli valinnut vaaleanvihreän silkkileningin, joka teki hänen kasvonsa vieläkin enemmän haahmontapaisiksi.

Qventin seurasi tätä oudonnäköistä olentoa katseilla, joissa uteliaisuuteen sekaantui surkuttelua, sillä tätä jälkimäistä tunnetta jokainen prinsessan katse ja liike nostatti. Mutta yhtäkkiä astui saliin vielä kaksi naista toisesta ovesta.

Toinen niistä oli sama nuori neito, joka Ludvigin käskystä oli tarjonnut Qventin'ille hedelmiä tuon merkillisen aamiaisaterian aikana Lilja-ravintolassa. Ja nyt, koska siihen oli liittynyt koko se salainen viehätys, jonka harppua soittava tuntematon haltija oli nostattanut Durward'in sydämessä sekä se tieto, että hänellä oli mahtavan kreivikunnan korkeasukuinen perillinen edessään, teki neidon kauneus vielä monin verroin suuremman vaikutuksen kuin ensi kerralla, jolloin hän oli luullut tyttöä vain halvan krouvarin tyttäreksi, joka palveli rikasta ja oikullista porvaria. Qventin ihmetteli nyt miten hän koskaan oli voinut olla huomaamatta neidon todellista säätyä. Olihan nytkin hänen pukunsa melkein yhtä yksinkertainen, nimittäin musta surupuku, ilman minkäänlaisia koristuksia. Päähineenä oli ainoastaan musta suruharsohuntu, joka oli kokonaan taaksepäin työnnetty, niin että kasvot olivat aivan peittämättä. Ja tuo tieto hänen todellisesta säädystään antoi Durward'in silmissä hänen kauniille varrelleen uuden arvokkaisuuden, hänen astunnalleen uuden hienouden, sekä hänen säännöllisille kasvoilleen, hänen ihanalle iholleen sekä hänen säihkyville silmilleen korkeaa sukuperää ilmaisevan ylevyyden, mikä vielä kohotti niiden kauneutta.

Kuolemanrangaistuksenkaan uhalla ei Durward olisi voinut hillitä itseään osoittamasta tälle kaunottarelle sekä hänen seurakumppanilleen samaa kunnioitusta kuin äsken prinsessan kuninkaalliselle arvolle. He vastaanottivat hänen kohteliaisuutensa niinkuin ihmiset, jotka ovat tottuneet alamaisten kunnianosoituksiin, ja vastasivat siihen armollisesti. Mutta Qventin'in mielestä — ehkäpä se oli vain nuoren mielen kuvittelua — näytti siltä, kuin nuorempi neito olisi hiukan punastunut, luonut silmänsä maahan ja joutunut ikäänkuin hämilleen, hiukkasen vain, vastatessaan nuorukaisen soturintapaiseen tervehdykseen. Se johtui varmaankin siitä, että neidon mieleen muistui rohkea tuntematon nuori herra vastapäätä olevassa tornissa Lilja-ravintolassa. Mutta johtuiko tuo hämilläolo mielipahasta? Siihen kysymykseen ei Durward voinut vastata.

Nuoren kreivintyttären seuralainen, hänkin korutto-

massa puvussa, aivan mustissa, oli siinä iässä, jolloin naiset tahtovat pitää kiinni kauneudenmaineestaan, mikä vuosi vuodelta on alkanut haihtua. Hänessä oli vielä kyllin kauneuden tähteitä säilynyt, niin että selvään näkyi, kuinka suuri hänen viehätysvoimansa aikoinaan oli mahtanut olla; ja hänen käytöksensä osoitti selvästi, että hän ei ainoastaan muistellut olleita ja menneitä voittoja, vaan myös vielä toivoi tulevaisia. Hän oli pitkä vartaloltaan ja sulava liikkeiltään, vaikka vähän ylpeännäköinen ryhdiltänsä, ja hän vastasi Qventin'in tervehdykseen armollisella ja suosiollisella hymyllä, jonka jälkeen hän heti kuiskasi jotain nuoren kumppaninsa korvaan. Tämä kääntyi soturin puoleen, ikäänkuin vanhemman neidon kehoitusta totellen, mutta vastasi sittenkin silmiään kohottamatta Qventin'iin. Durward ei voinut olla olettamatta, että tuo kuiskaus oli kehoituksena nuorelle neidolle katsomaan miten pulska poika hän oli; ja hänelle oli mieleen (enpä kuitenkaan tiedä miksi), että nuori krevitär ei huolinut katsahtaa häneen saadaksensa omin silmin vakuutuksen kuiskauksen totuudesta. Luultavasti hän arveli sen osoittavan, että heidän välillään oli jo syntynyt jonkunlainen salainen side, joka teki jokaisen pikku seikankin tärkeäksi.

Tämä ajatus oli kuitenkin vain hetkellinen, sillä koko hänen huomionsa kiintyi heti Johanna prinsessan sekä molempien toisten neitojen puheeseen. Prinsessa oli heidän astuessaan sisään, seisahtunut paikalleen; epäilemättä hän itsekin tiesi, ettei hän astunut kauniisti; ja koska hän vastaanottaessaan heidän tervehdyksensä ja vastatessaan siihen oli hiukan ujo, niin vanhempi vieraista neidoista ei arvannutkaan kuinka korkeasäätyinen henkilö hänellä oli edessään, vaan alkoi puhutella prinsessaa tavalla, joka osoitti, että hän puheellaan luuli pikemmin suovansa jotain armoa, kuin saavansa semmoista.

»Onpa hauska, korkeasukuinen neiti», virkkoi hän hymyllä, jonka tuli samassa osoittaa sekä nöyryyttä että rohkaisua, »että meidän vihdoin viimeinkin on sallittu puhutella niin arvoisaa, omaan sukupuoleemme kuuluvaa henkilöä kuin te näytätte olevan. Totta puhuen ei meillä ole ollut liiaksia syytä olla kiitollisia Ludvig kuninkaan

kohteliaisuudesta vieraitansa kohtaan. — Älä, rakkaani, huoli nykiä minua hihasta — minä näen tämän nuoren neidon silmistä, että hän surkuttelee meidän tilaamme. — Sen jälkeen kun me tulimme tänne, korkea-arvoinen neiti, ei meitä ole pidetty juuri vankeja paremmin. Tuhannet kerrat kehoitettuaan meitä alistamaan asiamme ja persoonamme Ranskan suojeluksen alle antoi tuo Kaikkein Kristillisin Kuningas meille majapaikaksi ensin huonon ravintolan ja nyt syrjäisen nurkkakammion tässä koinsyömässä palatsissa, josta meillä vain päivänlaskussa on lupa lähteä ulos ilmailemaan, ikäänkuin me olisimme yölepakoita tai tarhapöllöjä, joiden näyttäytyminen päivänvalossa muka ennustaisi pahaa.»

»Minulla on paha mieli», sanoi prinsessa sammaltaen, ollen hämillään tästä puheenaineesta, »ettei meidän tähän asti ole ollut mahdollista kestitä teitä arvonne mukaisesti. — Teidän veljentyttärenne, toivoakseni, on kuitenkin tyytyväisempi?»

»Paljon, paljon tyytyväisempi kuin voinkaan sanoin selittää», vastasi nuori kreivitär. — »En pyytänyt muuta kuin suojaa, ja olen saanut täällä sen lisäksi yksinäisyyttä ja hiljaisuutta. Edellisen asuinpaikkamme yksinäisyys sekä nykyisen asuntomme vieläkin suurempi rauha lisää minun silmissäni sen armon moninkertaiseksi, jonka kuningas meille onnettomille pakolaisille on suonut.»

»Vaiti, hupsu tyttö», virkkoi vanhempi neito, »ja puhukaamme suumme puhtaaksi, koska viimeinkin olemme kolmen kesken naisen kanssa — kolmen kesken, sanon minä, sillä eihän tuo pulska soturi tuossa ole muuta kuin kuvapatsas, hän kun ei näytä osaavan liikuttaa jäseniänsäkään, eikä liioin kuulu osaavan käyttää suutansa, ei ainakaan millään sivistyneellä kielellä — koska, sanon minä, ei kukaan muu kuin tämä korkea-arvoinen neito voi ymmärtää puhettamme, niin tunnustan kun tunnustankin, etten vielä ikänäni ole mitään niin katunut kuin tätä matkaa tänne Ranskanmaalle. Minä toivoin loistavaa vastaanottoa, turnajaisia, karuselleja, juhlamenoja sekä juhlapitoja; mutta sen sijaan ei meidän osaksemme ole tullut muuta kuin yksinäisyyttä ja unohdusta. Ylhäisin vieras, jonka kuningas esitti meille, oli mustalais-lurjus,

jonka välityksellä hän käski meidän hoitaa kirjeenvaihtoamme Flanderissa olevien ystäviemme kanssa. — Mutta kenties», jatkoi hän, »aikoo hän valtioviisaudessaan pitää meidät lukon takana elämämme loppuun saakka, jotta hän sitten, kun ikivanha Croyen suku on sukupuuttoon hävinnyt, saisi meidän tiluksemme käsiinsä. Niin armoton ei kuitenkaan Burgundin herttuakaan ollut; hän tarjosi toki veljentyttärelleni puolison, vaikka pahanluontoisenkin.»

»Minun mielestäni luostarihuntu olisi tervetulleempi kuin pahanluontoinen puoliso», virkkoi prinsessa, joka tuskin sai tilaisuuden sanoa jonkun sanan väliin.

»Pitäisihän ihmisellä kuitenkin olla valta valita, korkea-arvoinen neito», vastasi puhelias kreivitär. »Veljentyttäreni puolesta minä muuten puhunkin, sen Jumala tietää; sillä mitä minuun tulee, olen jo aikoja sitten luopunut kaikista tulevaisuustoiveista. Te hymyilette, näen minä, mutta, niin totta kuin toivon tulevani autuaaksi, se on ilmeinen tosi. — Vaan ei se kuitenkaan ole mikään puolustus kuninkaalle, jonka käytös samoinkuin ulkomuotokin pikemmin sopisi vanhalle Michaud'lle, gentiläiselle rahanvaihtajalle, kuin Kaarle Suuren jälkeläiselle.»

»Lakatkaa!» sanoi prinsessa, ja hänen äänensä kuulosti hiukan ankaralta; »muistakaa että te puhutte minun isästäni.»

»Teidän isästännekö?» huudahti burgundilainen neito hämmästyneenä.

»Niin, minun isästäni», toisti prinsessa arvokkaasti. »Minä olen Ranskan prinsessa Johanna. — Mutta älkää kuitenkaan olko peloissanne, korkea-arvoinen neito», jatkoi hän luonnostaan lempeällä äänellä, »ei teidän aikomuksenne ollut pahoittaa mieltäni, enkä minä olekaan pahoillani. Luottakaa minuun, että olen tekevä mitä ikänä voin, jotta tämä maanpakolaisuus olisi teille sekä tälle miellyttävälle nuorelle neidolle vähemmän rasittava. Voi, tosin minun valtani ei ole suuri, mutta miellelläni koetan auttaa teitä.»

Syvästi, alamaisesti kumartaen kreivitär Hameline de Croye, se oli vanhemman neidon nimi, vastasi prinsessan suosiolliseen tarjoumukseen. Krevitär oli kauan aikaa oles-

kellut hovissa, hän tunsi täsmälleen hovitavat ja noudatti tarkasti sitä sääntöä, joka on kaikkien aikakausien hovilaisille ominainen, sitä nimittäin, että vaikka he keskenään puhellessaan tavallisesti keskustelevat herrasväkensä hullutuksista ja paheista sekä siitä vääryydestä ja kylmäkiskoisuudesta, jolla tämä herrasväki heitä muka kohtelee, he eivät sittenkään koskaan hiiskahda sanaakaan sellaisista asioista hallitsijan tai jonkun hänen sukulaisensa kuullen. Neiti Croye oli siis kovin pahoillansa siitä onnettomasta erehdyksestä, joka oli saattanut hänet lausumaan niin sopimattomia sanoja Ludvig kuninkaan tyttären läsnäollessa. Hänen mielipahan ilmaisuillaan ja anteeksipyynnöillään ei olisi ollut mitään loppua, ellei prinsessa olisi pyytänyt häntä niistä lakkaamaan ja jälleen rauhoittumaan mitä lempeimmillä sanoilla, jotka kuitenkin Ranskan tyttären suussa olivat käskyn veroiset, kieltäen kerta kaikkiaan kaikki puolustukset ja selitykset.

Prinsessa kävi sitten arvokkaasti istumaan, mikä sopi hänelle erittäin hyvin, ja käski myös molempien muiden naisten istua, yhden kummallekin sivulleen, jota käskyä nuorempi vieras totteli luonnollisella ja kunnioittavalla ujoudella, mutta vanhempi nainen teeskennellyllä nöyryydellä ja alamaisuudella. Heidän keskustelunsa jatkui nyt niin hiljaisella äänellä, ettei vartija kuullut siitä mitään. Hän vain huomasi, että prinsessa näytti osoittavan paljon suosiota nuoremmalle, miellyttävämmälle neidolle, ja että kreivitär Hameline, vaikka hän puhelikin paljoa enemmän, tällä puheensa ja mielistelynsä tulvalla veti paljoa vähemmän Johannan huomion puoleensa kuin veljentytär lyhyillä, ujoilla vastauksillaan hänelle tehtyihin kysymyksiin.

Tämä keskustelu ei ollut vielä neljännestuntiakaan kestänyt, kun ovi salin alipäässä aukeni ja eräs mies, ratsastusviitta hartioillaan, astui sisään. Totellen kuninkaan käskyä ja seuraten sitä lujaa päätöstä, ettei häntä enää toista kertaa saisi tavata uneliaana vahtivirassaan, Qventin heti astui tulijaa vastaan, pysähtyi vieraan ja naisten väliin ja käski hänen paikalla poistua.

»Kenenkä käskystä?» kysäsi vieras ylenkatseellisella kummastuksella.

»Kuninkaan käskystä», virkkoi Qventin lujasti, »jonka noudattamista minä olen tähän asetettu valvomaan.»

»Eihän toki Orleans'in Ludvigia vastaan!» sanoi herttua, heittäen pois viittansa.

Nuorukainen oli hetken aikaa kahden vaiheilla. Mitenkä hän voisi pakoittaa tämän käskyn noudattamiseen kuningassuvun ylimmäistä prinssiä, joka, niinkuin huhu yleisesti kertoi, oli kuninkaan tuleva vävy?

»Herttuaallinen ylhäisyys», sanoi hän, »te olette liian suuri herra, että minun sopisi vastustaa teidän tahtoanne. Mutta toivonpa teidän, herra herttua, todistavan puolestani, että olen täyttänyt vartiovirkani velvollisuuden niin pitkälle kuin te sen sallitte.»

»Ole huoleti — ei sinulle tästä tule nuhteita, nuori soturi», vakuutti Orleans'in herttua; ja sitten, käyden peremmälle saliin, hän tervehti prinsessaa sillä väkinäisyydellä, joka aina pilkisti hänen höyliytensä takaa hänen puhutellessaan morsiantansa.

»Minä olin päivällisellä Dunois'n kanssa», virkkoi herttua, »ja kun siellä kuulin Roland'in salissa olevan vieraita, niin olin siksi rohkea, että tulin niiden lukua lisäämään.»

Onnettoman Johannan kalpeille poskille lennähtävä puna, joka silmänräpäyksen ajaksi soi hänen muodollensa kauneuden välähdyksen, osoitti selvään, että tämä seuran lisäys ei ollut hänelle epämieluisa. Hän esitti heti herttuan molemmille Croyen kreivittärille, jotka tervehtivät häntä hänen korkealle sukuperälleen tulevalla alamaisuudella; ja sitten prinsessa, viitaten tuoliin, käski hänen istahtamaan ja ottamaan osaa heidän keskusteluunsa.

Herttua ei sanonut kuitenkaan olevansa siksi rohkea, että hän tämmöisessä seurassa istahtaisi tuolille; hän otti tyynyn eräältä istuimelta, laski sen maahan kauniin, nuoren Croyen krevittären jalkojen juureen, ja istahti siihen sillä tavalla, että hän, osoittamatta epäkohteliaisuutta prinsessalle, kuitenkin saattoi kääntää suurimman huomionsa Johannan suloisen naapurin puoleen.

Ensi alussa näytti siltä kuin tämä asia olisi ollut morsiamelle pikemmin mielihyväksi kuin pahaksi. Hän itse yllytti herttuan kohteliaisuutta ihanaa vierasta kohtaan, ja näytti arvelevan, että sulhasen ritarillisuus oli hänelle

itselleenkin kunniaksi. Mutta Orleans'in herttuassa, joskin hän oli tottunut kuninkaan läsnäollessa alistamaan tahtonsa setänsä kovan ikeen alle, oli kuitenkin sen verran prinssin luonnetta, että hän heittäytyi mielitekojensa valtaan niinpian kun hillitsijä oli poissa. Käyttäen hyväkseen korkean arvonsa oikeutta, mikä salli hänen laiminlyödä tavallisia seuramenoja ja tekeytyä kerrassaan tuttavalliseksi, hän rupesi innokkaasti ylistelemään Isabella kreivittären kauneutta ja antoi sanojensa tulvailla esiin hillitsemättömällä rohkeudella — ehkäpä siihen oli osittain myös syynä viini, jota hän oli nauttinut tavallista suuremmassa määrässä, sillä Dunois ei ollut mikään Bakkhuksen vihamies. — Viimeinpä näytti siltä kuin hän olisi ollut melkein rakastunut, ja prinsessa miltei aivan unhoitettu.

Mielittelyt, joiden hän salli virrata suustansa, eivät olleet mieleen muille kuin vain yhdelle ainoalle henkilölle koko tässä seurassa. Hameline krevitär kuvitteli näet jo mielessään sitä kunniaa, että avioliitto kuninkaallisen suvun ylimmäisen prinssin kanssa tulisi toimeen; ja Isabellan korkeaan sukuperään, kauneuteen sekä laajoihin maatiluksiin nähden tuo korkealle lentävä toivo ei suinkaan olisi näyttänyt mahdottomalta vähemmänkin mielikuvitteluille herkän katselijan silmissä, jos vain, mahdollisuuden ehtoja punnitessa, ei ottanut Ludvig kuninkaan tuumia lukuun. Nuorempi kreivitär puolestaan kuunteli herttuan koreita puheita pelolla ja hämmästyksellä, aika ajoittain luoden rukoilevan silmäyksen prinsessaan, ikäänkuin anoen häneltä apua. Mutta loukattu sydämen rakkaus ja hänen luontainen ujoutensa olivat saattaneet Johannan aivan kykenemättömäksi ottamaan osaa puheeseen; ja viimein, jollemme ota lukuun muutamia kohteliaita huudahduksia Hameline neidon puolelta, puhuminen jäi kokonaan herttuan valtaan, ja keskustelun aineena oli yksistään nuorempi Croyen kreivitär, jonka kauneutta herttua ylisteli koreimmalla kaunopuheisuudella.

Eipä sovi myöskään jättää mainitsematta, että vielä kolmaskin läsnäolija oli pahoillaan, nimittäin huomaamatta jäänyt vartija, joka, mitä hartaammaksi herttuan

puhe kiihtyi, sitä enemmän näki ihanien unelmiensä sulavan kuin vahan päivänpaisteessa. Viimein Isabella kreivitär rohkaisi mielensä ja yritti katkaista nuo puheet, jotka jo alkoivat tulla hänelle inhottavan vastenmielisiksi, varsinkin kun hän näki, miten tuskallisen vaikutuksen herttuan käytös teki prinsessaan.

Kääntyen Johannan puoleen krevitär ujosti, mutta jotenkin lujasti sanoi haluavansa pyytää häneltä armonosoitusta, koska prinsessa oli luvannut hänelle suojaansa. »Olkaa niin hyvä, kuninkaallinen korkeus», virkkoi hän, »ja koettakaa vakuuttaa Orleans'in herttualle, etteivät Burgundin naiset, vaikk'eivät he lienekään älyltään ja seurataidoltaan Ranskan naisten vertaisia, toki ole niin mielettömiä houkkapäitä, ettei heitä huvittaisi mikään muu paitsi tuollaiset ylenpalttiset mielistelyt.»

»Mieltäni pahoittaa», sanoi herttua, ennenkuin prinsessa kerkesi vastata, »että te noilla sanoillanne samalla teette pilkkaa niin hyvin Burgundin naisten kauneudesta kuin myös Ranskan ritarien vakavuudesta. Jos olemmekin liian hätäiset ilmaisemaan ihastustamme, niin se johtuu siitä, että me rakastamme samalla tavalla kuin sodimmekin, suomatta kylmälle aprikoimiselle sijaa sydämessämme, ja että me olemme yhtä nopeat antautumaan kaunottaren vangeiksi kuin voittamaan urhoja.»

»Meidän maan naisten kauneus», sanoi nuori kreivitär nuhtelevammalla äänellä, kuin mitä hän vielä tähän saakka oli uskaltanut käyttää korkeasukuista ihailijaansa kohtaan, »saattaa yhtä vähän vaatia semmoisia voittoja, kuin Burgundin miesten urhous taipuu suomaan toisille voittoa.»

»Minä kunnioitan teidän isänmaanrakkauttanne, kreivitär», virkkoi herttua, »enkä minä tahdo väittääkään lauseenne loppuosaa vastaan, ennenkuin joku Burgundin ritari peitsi ojennuksissa tarjoutuu sitä puolustamaan. Mutta mitä siihen vääryyteen tulee, jonka olette teidän kotimaanne kaunottarille tehnyt, niin vetoan teistä — teihin itseenne. — Katsokaa tähän», hän viittasi suureen, Venetsian vapaavallan lahjoittamaan peiliin, jollaiset esineet siihen aikaan olivat hyvin harvinaisia ja kalliita, »ja sanokaa katsoen siihen, mikä sydän voisi tähän kuvastuvaa suloa vastustaa?»

Prinsessa ei kestänyt sen kauemmin sulhasensa välinpitämättömyyttä; hän vaipui tuolin selkänojaa vasten syvästi huoaten, mikä kerrassaan palautti herttuan pilventakaisesta maailmastaan, ja saattoi neiti Hamelinen kysymään, voiko kuninkaallinen korkeus pahoin.

»Päätäni alkoi äkkiä kivistää», virkkoi prinsessa yrittäen hymyillä; »mutta kyllä se kohta paranee.»

Hänen yhä lisääntyvä kalpeutensa todisti kuitenkin nämät sanat valheeksi, ja saattoi neiti Hamelinen huutamaan apua, koska prinsessa nähtävästi oli pyörtymäisillään.

Herttua, puraisten huultansa ja kiroten hurjuuttansa, kun hän ei ollut paremmin osannut hillitä kieltänsä, juoksi kutsumaan prinsessan palvelijoita, jotka olivat viereisessä kamarissa; ja heidän joutuisasti saavuttua paikalle ja tuotua lääkkeitä, ei herttua kavaljeerina ja ritarina voinut olla prinsessaa tukematta ja auttamatta. Hänen äänensä, joka säälistä sekä omantunnon vaivoista oli melkein lempeäksi heltynyt, olikin se lääke, jolla oli tehollisin voima toinnuttamaan jälleen prinsessaa, ja juuri kun pyörtymys oli mennyt ohitse, astui kuningas itse saliin.

XII

VALTIOMIES

> Hän valtiovehkeiss' on niin taitava,
> ett' (olkohonpa Piru kuinka viekas)
> opettajaks' hän kelpais Pirullenkin
> ja osais kiusaajalle vanhallen
> opettaa uutta kiusaamisen taitoa.
>
> Vanha näytelmä.

Saliin astuessaan Ludvig rypisti kulmakarvojaan sillä tavalla, jonka ylempänä kerroimme olleen hänelle ominaisen, ja sinkahutti niiden paksun, synkän pilven alta tuikean

katseen kaikkiin läsnäoleviin; ja tätä välkähdystä iskiessään, niin Qventin perästäpäin kertoi, hänen silmänsä tulivat niin pieniksi, niin tulisiksi, niin läpitunkeviksi, että näytti siltä kuin olisi unessaan häiritty kyykäärme tuijottanut sen kanervanvarren takaa, jonka alla se oli maannut piilossaan.

Tällä äkillisellä, tuikealla katseella tiedusteltuaan salissa nousseen hälinän syytä, hän ensin kääntyi Orleans'in herttuan puoleen.

»Tekö täällä olette, jalo serkku», sanoi hän, ja kysäisi sitten tylysti Qventin'iltä: »Etkö muistanut käskyäni?»

»Suokaa tälle nuorelle soturille anteeksi, kuninkaallinen majesteetti», virkkoi Orleans'in herttua; »hän ei ole laiminlyönyt velvollisuuttansa; mutta minä olin saanut kuulla prinsessan olevan tässä salissa.»

»Ja te, näen minä, ette sallinut mitään vastarintaa, kun tulitte tänne osoittamaan morsiamellenne ritarillisuutta», sanoi kuningas, joka inhottavalla teeskentelyllään aina oli uskovinaan, että herttuakin tunsi samaa rakkautta, joka asusti vain onnettoman prinsessan sydämessä. »Ja tällä tavallako te houkuttelette henkivartijani tottelemattomuuten, nuori herra? — Mutta mitähän en antaisi anteeksi rakastuneelle, joka ei ajattele muuta kuin lempeään!»

Orleans'in herttua kohotti päätään, ikäänkuin hän olisi aikonut vastustaa kuninkaan sanoja. Mutta vaistomainen kunnioitus Ludvigia kohtaan tai pelko, pikemmin sanoen, johon häntä lapsuudesta asti oli totutettu, salpasi hänen suunsa.

»Ja Johanna ei ole voinut hyvin?» jatkoi kuningas. »Mutta älkää olko huolissanne, serkku; kyllä hän pian paranee. Taluttakaa hänet kamariinsa, sillä aikaa kun minä vien nämät vieraat neidot omalle puolelleen.»

Nämät sanat lausuttiin äänellä, joka teki ne käskyksi, ja Orleans'in herttua poistuikin heti prinsessan kanssa salin toisesta ovesta; kuningas puolestaan, riisuttuaan hansikkaan oikeasta kädestänsä, saatti kohteliaasti Isabella kreivittären sekä hänen tätinsä heidän asuinhuoneeseensa, johon päästiin toisen oven kautta. Hän kumarsi syvään, kun he astuivat sisään, ja seisoi vielä kynnyksellä

hetken aikaa sen jälkeen, kun he olivat kadonneet. Sitten hän aivan vakavasti sulki oven, väänsi suurta avainta, otti sen lukosta ja pisti vyöhönsä — täten hän muistutti vielä enemmän vanhaa saituria, joka ei voi rauhallisella mielellä lähteä matkalle, ellei hänellä ole aarrekammionsa avain mukanansa.

Hitain askelin, mietteissään, silmät maahan luotuina, Ludvig läheni nyt Durward'ia, joka valmistuen ottamaan vuorossaan vastaan osansa kuninkaan vihastuksesta, odotti pelokkain sydämin hänen tuloaan.

»Sinä olet tehnyt väärin», sanoi kuningas kohottaen ylös silmänsä ja tuijottaen lujasti Durward'iin päästyään kyynärän päähän hänestä, »sinä olet tehnyt kovin väärin ja ansainnut kuoleman. — Älä sano sanaakaan puolustukseksesi! — Mitä sinun tarvitsi totella herttuoita tai prinsessoja? — Mitä sinulla oli tekemistä muiden kuin minun käskyni kanssa?»

»Suokaa anteeksi, kuninkaallinen majesteetti», virkkoi nuori soturi, »mitä minä saatoin tehdä?»

»Mitäkö saatoit tehdä, kun väkisin pyrittiin sinun vartioittavasi paikan sivuitse?» vastasi kuningas pilkallisesti. »Mitä varten sinulla on pyssy olallasi? Sinun olisi pitänyt ojentaa pyssysi, ja jos tuo uhkarohkea kapinoitsija ei paikalla olisi peräytynyt, niin olisi hän saanut surmansa juuri tässä samassa salissa! Mene — tuon huoneen kautta. Siinä näet suuret portaat, joita myöten pääset sisempään linnanpihaan. Siellä tapaat Olivier Daim'in. Käske hänet tänne, ja mene itse kasarmiisi. — Ja jos pidät henkeäsi jossakin arvossa, niin varo ettei kielesi liiku yhtä kerkeästi kuin kätesi tänä päivänä on ollut kankea.»

Iloissaan siitä että hän niin vähällä oli päässyt, mutta sydämessään inhoen sitä kylmäveristä armottomuutta, jota kuningas oli vaatinut häneltä virkavelvollisuuden täyttämisessä, meni Durward hänelle neuvottuun huoneeseen, riensi rappusia alas ja ilmoitti kuninkaan käskyn Olivier'ille, joka alhaalla pihalla odotti. Viekas parranajaja kumarsi, huoahti ja hymyili vielä tavallista laupiaammalla tavalla, lausuessaan nuorukaiselle jäähyväiset; ja sitten he erosivat, Qventin mennen kasarmiin, Olivier kuninkaan käskyä kuulemaan.

Tässä kohdassa ne muistelmat, jotka pääasiallisesti ovat olleet tämän tositarinan perustana, valitettavasti olivat vaillinaiset; sillä koska ne enimmästä päästä olivat kirjoitetut Durward'in kertomuksen mukaan, eivät ne voineet sisältää sitä keskustelua, joka hänen poissaollessaan tapahtui kuninkaan ja hänen salaisen neuvonantajansa välillä. Hyväksi onneksi sisältää kuitenkin Hautlieun kirjasto käsinkirjoitetun kappaleen Jean de Troyes'n Chronique Scandaleuse'ä, joka on paljoa täydellisempi kuin painettu; ja onpa siihen vielä liitetty useampia merkillisiä muistiinpanoja, jotka — niin olisimme taipuvaiset luulemaan — Olivier itse luultavasti on kirjoittanut kuninkaansa kuoleman jälkeen ennenkuin hänelle sattui se onni, että hän sai jo kauan aikaa täydesti ansaitun hirsinuoran palkaksensa. Tästä käsikirjoituksesta on meidän onnistunut saada täydellinen tieto tuon halpasukuisen suosikin keskustelusta Ludvigin kanssa tässä tilaisuudessa, ja tämä keskustelu valaisee selvästi mainitun kuninkaan valtiovehkeitä, joista me muuten kenties olisimme turhaan koettaneet ottaa selkoa.

Tullessaan Roland'in saliin suosittu palvelija tapasi kuninkaan istumassa mietteissään sillä tuolilla, jonka hänen tyttärensä muutamia minuutteja aikaisemmin oli jättänyt. Olivier tunsi tarkoin herransa luonteen ja senvuoksi hän kuulumattomin askelin hiipi kunnes hän oli joutunut kuninkaan näkyviin ja siten saattanut hänet huomaamaan hänen läsnäolonsa; sen jälkeen hän taas nöyrästi peräytyi hänen silmiensä edestä, kunnes saisi käskyn puhua tai kuunnella. Kuninkaan ensimäiset sanat eivät kuuluneet hauskoilta: — »Kas niin, Olivier, sinun viekkaat tuumasi sulavat sulamistaan, niinkuin lumet etelätuulen puhaltaessa. — Embrun'in pyhä Neitsyt auttakoon meitä, etteivät ne vain olisi noiden lumivyöryjen kaltaisia, joista Sveitsin maamoukat aina kertovat niin kummia juttuja, ja romahtaisi meidän päähämme.»

»Mielipahakseni olen kuullut, kuninkaallinen majesteetti, ettei kaikki ole hyvin», vastasi Olivier.

»Ei ole hyvin!» huusi kuningas kavahtaen ylös ja ruveten kiireisin askelin astumaan edestakaisin salissa. — »Kaikki on pahoin, mies, — ja melkein niin pahoin

kuin vain suinkin voi olla — ja se kaikki johtuu sinun hyvästä, romanttisesta neuvostasi, että minä, juuri minä, rupeaisin onnettomien neitosten suojelijaksi! Burgundi, kuules mies, varustelee sotaa ja on yhdistymäisillään liittoon Englannin kanssa. Ja Edvard kuningas, jonka väki on nyt joutilaana kotona, aikoo ryöpsäyttää meidän niskaamme kaikki nuo tuhannet onnettoman Calais'n portin kautta. Jos vain jompikumpi olisi itsekseen, niin saisin hänet leppymään mielistelemällä tai en pelkäisi häntä; mutta molemmat yhdessä liitossa, yhdessä liitossa — ja lisäksi vielä tuon Saint-Paul konnan tyytymättömyys ja uskottomuus! — Ja kaikki se on sinun syytäsi, Olivier, kun annoit minulle sen neuvon, että ottaisin nuo naikkoset turviini, ja käyttäisin kirottua mustalaista sanansaattajana kreivitärten ja heidän vasalliensa välillä.»

»Herra kuningas», virkkoi Olivier, »muistattehan mitkä syyt toin esiin. Kreivittären alusmaat ovat juuri Burgundin ja Flanderin rajalla — hänen linnaansa on melkein mahdoton rynnäköllä valloittaa — hänen oikeutensa useampiin läheisiin tiluksiin ovat sitä laatua, että kun niitä vain lujasti kannatetaan, siitä epäilemättä tulisi paljon kiusaa Burgundin herttualle, jos nimittäin tämä neito joutuisi naimisiin Ranskalle suosiollisen miehen kanssa.»

»Se oli, se oli *todellakin* viehättävä syötti», sanoi kuningas, »ja jos vain me olisimme voineet pitää hänet täällä salassa, niin olisimme voineet toimittaa tälle rikkaalle perijättärelle semmoisen avioliiton, joka olisi ollut suureksi hyödyksi Ranskalle. — Mutta tuo kirottu mustalainen — kuinka saatoit sinä ehdoittaa tuommoista pakanallista koiraa toimeen, johon luotettavaa miestä tarvittiin?»

»Olkaa niin hyvä ja muistakaa», vastasi Olivier, »että te itse, kuninkaallinen majesteetti, aivan liiaksi uskoitte häneen — paljon enemmän kuin mitä minä olin ehdoittanut. Hän olisi saattanut ehkä uskollisesti perille kirjeen kreivittären sukulaiselle, jossa häntä kehoitettiin pitämään puoltansa linnassaan, ja luvattiin joutuisaa apua. Mutta teidän, herra kuningas, piti kaiken mokommin koettaa hänen ennustustaitoansa; ja siten hän pääsi salaisuuksien perille, joita maksoi vaivaa ilmoittaa Kaarle herttualle.»

»Häpeäksi minulle, häpeäksi minulle!» sanoi Ludvig. »Mutta Olivier, kuuluvathan nuo pakanat olevan viisasten kaldealaisten sukua, jotka osasivat ottaa selvän tähtien salaisuuksista Schinar'in tasangoilla.»

Olivier tiesi, että hänen herransa, vaikka hän olikin järjeltään erittäin terävä ja neuvokas, oli sangen taipuvainen uskomaan ennustajien, tähtienselittäjien ja tietäjien valheita sekä koko tuota joukkiota, joka on tuntevinansa salaisia tieteitä; tiesipä Olivier senkin, että kuningas itsekin luuli olevansa taitava noissa asioissa. Hän ei siis uskaltanut sen enempää väitellä vastaan, huomauttipa vain, ettei mustalainen ollut kyennyt ennustamaan omaa kohtaloansa, koska hän muuten ei olisi palannut Tours'iin takaisin ja siten pelastanut itsensä ansaitusta hirsipuusta.

»Se sattuu sangen usein», vastasi Ludvig toimessaan, »että ne, joilla on profeetallinen ennustuskyky, eivät kuitenkaan voi ennakolta nähdä tapauksia, jotka koskevat heidän omaa persoonaansa.»

»Jos suvaitsette, kuninkaallinen majesteetti», virkkoi suosikki, »niin sanoisin sen minusta näyttävän siltä, kuin mies ei näkisi kättänsä omassa kädessään olevan kynttilän valossa, vaikka hän näkeekin kaikki muut esineet kamarissa.»

»Mutta eipä hän voi nähdä omia kasvojaankaan sen kynttilän valossa, vaikka siinä kaikkien muiden kasvot näkyvätkin», vastasi Ludvig, »tämä vastaus sopii paremmin tähän seikkaan. — Mutta se ei kuulukaan siihen, mitä minulla nyt on mielessä. Mustalainen on saanut ansaitun palkkansa, rauha siis hänelle. — Mutta nuo kreivittäret! — Ei siinä kyllin, että Burgundi uhkaa sotaa sen johdosta, että olen heille suonut turvapaikan, vaan näyttääpä heidän olonsa täällä sitä paitsi tulevan esteeksi minun tuumilleni omassakin perhekunnassani. Minun typerä serkkuni, Orleans'in herttua, on tuskin vielä nähnyt muuta kuin vilahduksen tuosta tyttöletukasta, mutta tohdinpa ennustaa, että tämä vilahdus on tehnyt hänet vielä vähemmän taipuvaiseksi avioliittoon Johanna prinsessan kanssa.»

»Voittehan te, kuninkaallinen majesteetti», vastasi neuvonantaja, »lähettää kreivittäret takaisin Burgundin herttuan luo ja sillä hinnalla sopia hänen kanssaan. Moni

kyllä saattanee mutista ja sanoa sellaista menettelyä epäkunnialliseksi; mutta jos pakko vaatii sellaista uhrausta» — — —

»Jos etuni vaatisi sitä uhrausta, Olivier, niin uhraus tehtäisiin ilman mitään epäilystä», vastasi kuningas. »Minä olen vanha, paljon kokenut lohi, enkä huoli tarttua onkijan koukkuun vain sen syyn nojalla, että se muka on peitetty tuolla »kunnia» nimisellä höyhenellä. Mutta pahempi kuin epäkunniallisuus olisi se seikka, että me, lähettämällä nuo neidot takaisin Burgundiin, luopuisimme kaikista niistä edullisista toiveista, joiden tähden me tarjosimme heille turvapaikan. Oikeinhan sydäntäni särkee ajatellessani, että täytyisi luopua tästä tilaisuudesta, jolloin me voisimme istuttaa jokun ystävämme ja Burgundin vihollisen aivan herttuan alusmaitten keskelle sekä niin lähelle tyytymättömiä Flanderin kaupungeita. Olivier, en voi päästää käsistäni niitä etuja, joita meidän tuumamme naittaa tämä tyttö jollekulle sukuni ystävälle, näkyy tarjoavan.»

»Voisittehan, kuninkaallinen majesteetti», virkkoi Olivier hetken mietittyään, »suoda tytön käden jollekulle luotettavalle ystävälle, joka ottaisi kaiken moitteen päällensä ja salaa edistäisi teidän etuanne, vaikka te julkisesti saisittekin sanoa, ettei teillä ole mitään tekemistä itse asian kanssa.»

»Ja mistäpä minä semmoisen ystävän löytäisin?» sanoi Ludvig. »Jos minä antaisin tuon tytön jollekulle vallattomista ja tottelemattomista aatelisherroistani, niin enkö samalla tekisi häntä itsenäiseksi? Ja eivätkö kaikki minun valtiolliset hankkeeni monen vuoden kuluessa ole juuri sitä tarkoittaneet, että estäisin heitä itsenäisiksi pääsemästä? — Dunois tosin — häneen, häneen yksin voisin kenties luottaa. — Hän pitäisi Ranskan kruunun puolta, vaikka olisi missä paikassa hyvänsä. Mutta korkeat paikat ja rikkaus muuttavat ihmismielen — en huoli edes häneen luottaa.»

»Saattaisittehan te, kuninkaallinen majesteetti, löytää toisiakin», virkkoi Olivier laupeimmalla äänellänsä ja mielistelevämmin kuin mitä hänen tapansa enimmäkseen oli, koska kuningas salli hänen puhua jokseenkin vapaasti,

»miehiä, jotka kokonaan riippuvat teidän armostanne ja suosiostanne, ja jotka eivät teidän kannatuksettanne tule paremmin toimeen kuin auringotta ja ilmattakaan — miehiä, jotka ovat enemmän ymmärryksen kuin teon miehiä — miehiä, jotka» — — —

»Miehiä, semmoisia kuin sinä itse, haa!» sanoi Ludvig kuningas. — »Ei, Olivier, niin totta kuin olen kristitty, sen nuolen sinä kovin hätäisesti ammuit! — Kuinka! Minä osoitan tosin sinulle sen armon, että luotan sinuun, ja annan sinun palkinnoksi siitä joskus hiukan höyhennellä alamaisiani; mutta luuletko sillä ansainneesi puolisoksesi tuon ihmeen ihanan olennon, joka vielä päälle päätteeksi on krevitär kaikkein korkeinta lajia? — Sinäkö — sinä, sanon minä, joka olet halpa sukuperältäsi, ja vielä halvempi kasvatukseltasi, sinä, jonka viisaus, jos sitä kaikkein parhaimmaksikin arvioipi, on sukua viekkaudelle, ja jonka urhous on sangen epäillyttävää lajia?»

»Kuninkaallinen majesteetti, te syytätte minua rohkeudesta, johon en olekaan syypää, kun luulette minun niin korkealle pyrkivän», sanoi Olivier.

»Se on hauska kuulla, mies», vastasi kuningas; »ja totta puhuen, pidänpä sinun järkeäsi sitä suuremmassa arvossa kun sanot, ettei sinulla semmoista unelmaa ollut mielessäsi. Mutta soittipa minun ymmärtääkseni sinun puheesi kummallisesti sitä nuottia. — No niin, palatkaamme taas asiaan. — En uskalla naittaa tätä kaunotarta kellekään alamaisistani — en uskalla lähettää häntä takaisin Burgundiin — en uskalla toimittaa häntä Englantiin tai Saksaan, missä hän luultavasti joutuisi jonkun saaliiksi, joka olisi taipuvaisempi tekemään liiton Burgundin kuin meidän kruunumme kanssa, ja joka olisi halukkaampi masentamaan Gent'in ja Lüttich'in kunnon napisijoiden rohkeutta kuin antamaan heille sellaista terveellistä apua, että Kaarle Rohkea, lähtemättä oman maansa rajojen ulkopuolelle, aina voisi kylliksi käyttää sotaista urhouttaan. — Ovathan nuo porvarit, Lüttich'in miehet varsinkin, jo niin kypsät kapinaan, että he yksistäänkin kylliksi kiihoitettuina ja kannatettuina antaisivat rakkaalle serkullemme työtä pitemmäksi kuin vuoden ajaksi — varsinkin jos heillä vielä olisi joku sotaisa Croyen kreivi selkävarana.

— Voi Olivier! tuo tuuma on siksi loistava, ettei siitä voi tuskatta luopua. — Eikö sinun kekseliäs pääsi voi keksiä mitään keinoa?»

Olivier oli kauan aikaa vaiti — sitten hän vihdoin vastasi: »Mitä jos avioliitto saataisiin toimeen Isabella kreivittären ja nuoren Aadolfin, Geldern'in herttuan välillä?»

»Kuinka!» huudahti kuningas kummastuksella. »Uhraisinko lisäksi tytön, ja vielä niin suloisen tytön, tuolle hurjalle lurjukselle, joka syrjäytti vallasta ja heitti vankeuteen oman isänsä, vieläpä usein on häntä kuolemallakin uhannut! — Ei, Olivier, ei! — Se olisi liikaa, sanomatonta julmuutta meidänkin molempien työksemme, vaikka aina niin järkähtämättä pidämmekin hyvää tarkoitustamme, Ranskan rauhaa ja onnea, silmällä, ja niin vähän välitämme keinoista, joilla tarkoituksen perille pääsemme. Paitsi sitä on hänen herttuakuntansa kovin kaukana meistä, ja häntä vihataan Gent'issä sekä Lüttich'issä. — Ei, ei — en minä tahdo kuullakaan Geldern'in Aadolfista — keksi joku muu.»

»Minun keksimiskykyni on lopussa, kuninkaallinen majesteetti», sanoi neuvonantaja. »Ei minulle satu mieleen ainoatakaan, joka kelpaisi Croyen kreivittären puolisoksi, ja samalla sopisi teidän tarkoituksiinne. Hänellä pitäisi olla monta monituista avua: — hänen pitäisi olla teidän ystävänne — Burgundin vihollinen — tarpeeksi valtioviisas osataksensa taivuttaa lüttichiläisten ja gentiläisten suosion puoleensa, ja tarpeeksi urhokas voidakseen puolustaa pientä alusmaatansa Kaarle herttuan voimaa vastaan — korkeasukuinen sitä paitsi — pidättehän te, kuninkaallinen majesteetti, sitäkin välttämättömänä — ja erinomainen, nuhteeton tavoiltaan vielä kaiken päälliseksi.»

»Ei, Olivier», sanoi kuningas, »en minä — en minä niin *kovin* paljon, arvelin sanoa, pane painoa tavoille. Mutta mielestäni tulisi Isabellan puolison olla hiukkasen vähemmän yleisesti ja julkisesti inhottu kuin Geldern'in Aadolf. — Esimerkiksi, koska ei taida muu auttaa kuin että itse ehdoitan jotakuta — miksei Wilhelm de la Marck?»

»Niin totta kuin toivon autuaaksi pääseväni, herra kuningas», vastasi Olivier, »eipä minun sovi valittaa,

että te vaaditte liian suurta kuntoa siltä onnelliselta mieheltä, jos teille tuo Ardennivuoriston hurja metsäkarju kelpaa. De la Marck! — Onhan hän julkisin rosvo ja murhamies koko rajaseudulla — paavin pannaan julistama tuhannen rikoksen tähden.»

»Kyllä me sen julistuksen saamme peruutetuksi, Olivier veikkonen — Pyhä Kirkko on armollinen.»

»Hän on melkein henkipatto», jatkoi Olivier, »ja Saksan keisarikunnan pannan alainen, jonka Regensburg'in oikeuskamari on julistanut.»

»Senkin pannan me saamme kumotuksi, Olivier veikkonen», jatkoi kuningas yhä samalla äänellä; »tottahan keisarillinen oikeuskamari tottelee järkisanoja.»

»Ja olkoon että hän on aatelista sukuperää», sanoi Olivier, »niin on hän kuitenkin tavoiltansa, kasvoiltansa ja koko ulkoasultansa sekä sydämeltänsäkin aivan kuin jokin flanderilainen teurastaja — tyttö ei ikänä häneen suostu.»

»Hänen kosimistapansa, jollen häntä väärin tunne», sanoi Ludvig, »on semmoinen, ettei tyttöselle suoda vapaata valintaa.»

»Väärässä vallan minä tosiaankin olin, kun luulin teidän, kuninkaallinen majesteetti, olevan kovin herkkätuntoinen tässä asiassa», virkkoi neuvonantaja. »Niin totta kuin elän, ovatpa Aadolfin rikokset hyviä töitä De la Marck'in tekojen rinnalla! — Ja missä hän saa nähdä morsiamensa? — Tiedättehän, herra kuningas, ettei hän uskalla liikahtaakaan omasta Ardenni-salostaan.»

»Siitä pidetään huoli», sanoi kuningas; »ja ensiksikin pitää noille molemmille neidoille antaa salaa tiedoksi, etten kauemmin voi pitää heitä täällä hovissani, koska siitä nousisi sota Burgundia vastaan, ja että minä, koska en tahtoisi antaa heitä rakkaan burgundilais-serkkuni käsiin, mielelläni soisin, että he salaa poistuisivat minun alusmaastani.»

»He varmaankin pyytävät silloin, että heidät lähetettäisiin Englantiin», sanoi Olivier, »ja sitten neiti Isabella tulee takaisin Flanderiin jonkun saarelaislordin seurassa, jolla on pyöreät, valkoveriset kasvot, pitkä keltainen tukka ja kolmetuhatta jousimiestä perässään.»

»Ei — ei», vastasi kuningas; »me emme tohdi (ymmärräthän) tehdä rakkaalle burgundilais-serkullemme sitä loukkausta, että antaisimme heidän lähteä Englantiin — siitä hän vihastuisi meihin yhtä pahasti kuin jos tytöt saisivat olla täällä. Ei, ei — ainoastaan kirkon suojaan me tohdimme heidät uskoa; ja suurin apu, minkä voimme antaa, on se, että sallimme neiti Hameline ja Isabella de Croyen salaa lähteä täältä pienen saattojoukon kera Lüttich'in piispan suojeluksen alaisiksi, joka joksikuksi ajaksi on toimittava kauniin Isabellan hyvään turvapaikkaan luostarin muurien taakse.»

»Ja jos luostarin muurit saavat tytön suojelluksi Wilhelm de la Marck'ilta, kun hän tietää että te, herra kuningas, olette hänelle suosiollinen, niin minä en miestä oikein tunne.»

»No niin», vastasi kuningas, »onhan De la Marck'ille, meidän salaisten rahanlähetystemme avulla, karttunut kourallinen sotureita, joilla on niin vähän omaatuntoa kuin suinkin kellään henkipatolla. Ja niiden avulla hän puolustaa paikkaansa noilla saloilla, ollen uhkana niin hyvin Lüttich'in piispalle kuin myös Burgundin herttualle. Ainoa, mikä häneltä puuttuu, on alusmaa, jota hän voisi omakseen sanoa; ja kun tässä tarjoutuu niin kelpo tilaisuus avioliiton kautta päästä vakavalle jalalle, niin luulisin — Pasques-Dieu! — sen pojan kyllä keksivän keinon saada morsian puoleensa taivutetuksi, jos hän vain saapi pienen viittauksenkin meidän puoleltamme. Silloin on Burgundin herttualla semmoinen oas kyljessänsä, ettei sitä mikään meidän ajan lääkärin veitsi helpolla saa leikatuksi. Kunhan tuo Ardennien metsäkarju, jonka herttua jo on henkipatoksi julistanut, saa kylliksi voimia kauniin neidon alusmaitten, linnojen sekä kreivinarvon välityksellä, ja kun siellä vielä päälliseksi ovat nuo tyytymättömät lüttichiläisetkin, jotka, niin totta kuin olen kristitty, eivät suinkaan liene vastahakoisia valitsemaan hänet tässä asiassa päällikökseen ja johtajakseen — niin suunnitelkoon vain Kaarle sotaa Ranskaa vastaan, jos hänen mielensä tekee, tai kiittäköön pikemmin onnellista tähteään, jollei Ranska käy hänen kimppuunsa. — Mitäs sinä siitä tuumasta arvelet, Olivier?»

»Se on oivallinen», sanoi Olivier, »kaikin puolin, paitsi siinä suhteessa, että se tuomitsee neidon Ardennien hurjan metsäkarjun omaksi. — Niin totta kuin toivon autuutta, jollei ota lukuun hiukan ritarillisempaa ulkomuotoa, niin olisi Tristan, yliprovossi, paljoa soveliaampi sulhaseksi.»

»Ehdoitithan taannoin mestari Olivieriäkin, parranajajaa», sanoi Ludvig. »Mutta Olivier veikkoni ja Tristan kummini, vaikka he ovatkin kelpo miehiä kumpikin, kun neuvoista ja toimeenpanoista on puhe, eivät ole sitä ainetta, joista kreivejä tehdään. Etkö tiedä, että Flanderin porvarit panevat suurta arvoa suureen sukuun juuri siitä syystä, että he itse ovat sitä vailla? — Alhainen kansanjoukko haluaa aina ylhäistä johtajaa itselleen. Tuo Ked tai Cade — tai mikä lieneekin hän ollut nimeltänsä — sai Englannissa helposti roistojoukon narratuksi sillä, että hän väitti olevansa Mortimer'ien sukua. Wilhelm de la Marck'in suonissa on Sédan'in prinssien verta, yhtä jaloa kuin omani. — Mutta nyt toimeen. Minun pitää saada nuo neidot joutuisaan ja salaa täältä pakenemaan luotettavan saattajan suojassa. Se ei ole vaikeata — ei tarvitse muuta kuin puolella sanalla uhata, että meidän muuten täytyy antaa heidät Burgundin herttuan käsiin. Sinun pitää toimia siten, että Wilhelm de la Marck saa tietää heidän matkasuunnitelmansa, valitkoon hän itse milloin ja missä hän katsoo sopivaksi käydä kosimaan. Minä tiedän miehen, joka sopii heidän saattajakseen.»

»Onko lupa kysyä kenelle te, herra kuningas, uskotte niin tärkeän tehtävän?» kysyi parranajaja.

»Muukalaiselle tietysti», vastasi kuningas, »semmoiselle, jolla ei Ranskassa ole suvun eikä edun siteitä, jotka voisivat olla esteenä minun tahtoni täyttämiselle, ja joka tuntee kovin vähän tätä maata ja sen eri puolueita voidakseen aavistaa hankkeestani enempää kuin mitä katson hyväksi hänelle ilmaista — sanalla sanoen aion käyttää tähän toimen sitä nuorta skotlantilaista, joka sinut juuri ikään käski tänne.»

Olivier oli hetken aikaa vaiti, siten ikäänkuin osoittaen epäilevänsä tämän vaalin viisautta, mutta sitten hän lisäsi: »Te olette, herra kuningas, tälle nuorukaiselle osoittanut luottamusta aikaisemmin kuin mitä teillä muuten on tapana.»

»Minulla on siihen syyni», vastasi kuningas. — »Tiedäthän», hän risti samassa silmiänsä, »kuinka suuressa arvossa pidän autuasta pyhää Julian'ia. Rukoilinpa tuota pyhää miestä toissa yönä ja anoin nöyrästi (koska hän, niinkuin tiedät, on matkamiesten suojeluspyhimys), että hän lähettäisi henkivartijaväkeni lisäksi vielä useampia kuljeskelevia ulkomaalaisia, joiden avulla voin parhaiten saada kuningaskuntani ehdotonta kuuliaisuutta noudattamaan. Ja minä puolestani lupasin siitä hyvästä tälle hyvälle pyhälle miehelle, että ottaisin hänen nimessään heidät suosiooni, ja auttaisin sekä elättäisin heitä.»

»Ja Pyhä Julianko», kysyi Olivier, »toimitti teille, kuninkaallinen majesteetti, tuon pitkäsäärisen skotlantilaisen tulokkaan, täyttäen sillä keinoin teidän anomuksenne?»

Parranajaja tiesi hyvinkin, että hänen herrassaan oli yhtä paljon taikauskoa kuin todellisen jumalisuuden puutetta, ja että semmoisissa asioissa sangen helposti saattoi kuningasta loukata; hän, niinkuin sanottu, tunsi tämän Ludvigin heikkouden ja esitti siis kysymyksensä varovaisesti kaikkein hiljaisimmalla, viattomimmalla äänellään. Mutta Ludvig ymmärsi sittenkin yskän ja katsahti vihastuneena puhujaan.

»Lurjus», sanoi hän; »syystäpä oletkin saanut liikanimesi Olivier Perkele, kun täten tohdit yhtä aikaa tehdä pilaa herrastasi sekä autuaista pyhistämiehistä. Sen sanon sinulle, että jos olisit vain hiukan vähemmän tarpeellinen minulle, niin hirtättäisin sinut tuohon tammipuuhun linnan edustalle peloitteeksi kaikille pyhien asioiden pilkkaajille! — Kuules siis, sinä epäuskoinen orja, että minun silmäni tuskin olivat menneet umpeen, kun autuas pyhä Julian ilmestyi minulle taluttaen nuorta miestä. Hän esitti minulle hänet ja sanoi, että hänen kohtalonsa oli sellainen, että hän oli pelastuva miekan alta, hirsupuusta sekä vesivirrasta, ja tuottava onnea sille puolelle, jolle hän taipuisi sekä niille hankkeille, joihin hän ottaisi osaa. Seuraavana aamuna kävellessäni ulkona kohtasin, tämän nuorukaisen, jonka kuvan unessa olin nähnyt. Omassa maassaan hän on pelastunut miekan alta, koska koko hänen muu sukunsa oli joutunut surman omaksi, ja täällä niin lyhyessä ajassa kuin kahden vuoro-

kauden kuluessa, on hän jo ihmeellisellä tavalla pelastunut sekä veteen hukkumisesta että myös hirsipuusta, ja on jo muutamassa tilaisuudessa, niinkuin sinulle äsken puolella sanalla kerroin, ollut minulle erinomaisen suureksi avuksi. Minä katson hänen siis tulleen tänne pyhän Julian'in toimesta palvelemaan minua kaikkein vaikeimmissa, vaarallisimmissa, vieläpä toivottomimmissakin hankkeissa.»

Kuningas, näin puhuessaan, otti hattunsa päästään, valitsi monista pikkuisista lyijykuvista, jotka koristivat hattunauhaa, pyhän Julian'in kuvan, asetti sen pöydälle, niinkuin hänen tapansa oli, kun joku kiihkeämpi toive tai omantunnonvaiva iski häneen sydämeensä; hän laskeutui polvilleen kuvan eteen ja mutisi, siltä ainakin näytti, syvällä hartaudella: Sancte Juliane, adsis precibus nostris! Ora, ora pro nobis! (Pyhä Julianus, kuule meidän anomuksemme! Rukoile, rukoile puolestamme!)»

Tämä oli yksi niitä äkillisiä vilunväristyksen tapaisia taikauskoisen jumalisuuden puuskia, jotka välistä tempasivat Ludvigin valtaansa niin eriskummallisina aikoina ja niin eriskummallisissa paikoissa, että kuningas, joka oli kaikkein älykkäimpiä kruunattuja päitä mitä koskaan on ollut olemassa, näytti aivan hullulta tai ainakin sellaiselta ihmiseltä, jota syvä syyllisyyden tunto painostaa.

Hänen ollessaan tässä toimessa katseli suosikki häntä pilkallisella ylenkatseella, jota hän tuskin koettikaan peitellä. Se oli todellakin hyvin omituista tässä miehessä, että hän käytöksessään herraansa kohtaan ei koskaan käyttänyt imartelevaa, ikäänkuin kissankehräämisen tapaista, teeskenneltyä alamaisuutta ja nöyryyttä, jota hän seurustellessaan muiden ihmisten kanssa osoitti; ja jos hänellä kuninkaankin seurassa vielä jossakin määrin oli kissan tavat, niin hän silloin oli varoillaan oleva kissa — väijyvä, vilkas ja valmis äkillisiin liikkeisiin. Syynä tähän erilaiseen käytökseen oli luultavasti se, että Olivier tiesi herransa sellaiseksi teeskentelyn mestariksi, joka saattoi nähdä toistenkin teeskentelyn läpi.

»Ja tuo nuorukainen, jos saan luvan kysyä», sanoi Olivier, »on siis samannäköinen kuin se, minkä te ilmestyksessä näitte?»

»Täydellisesti ja tarkalleen», sanoi kuningas, joka, niinkuin ylimalkaan taikauskoiset ihmiset, helposti antoi mielikuvituksen pettää itseään. »Sitä paitsi on Galeotti Martivalle minun käskystäni tutkinut hänen kohtaloansa tähdistä, ja minä olen hänen havaintojensa samoinkuin omienikin kautta selvästi nähnyt, että tämän suvustaan yksin eloon jääneen nuorukaisen kohtalo riippuu monessa suhteessa saman tähden johdosta kuin minunkin onneni.»

Olivier, mitä ikänä hän muuten lieneekin arvellut näistä rohkeasti esiintuoduista syistä, jotka puolustivat kokemattoman nuorukaisen valitsemista, ei tohtinut kuitenkaan sen enempää väittää vastaan; sillä hän tiesi, että Ludvig, joka maanpakolaisuutensa aikana oli ahkerasti harrastanut tuota niin sanottua tähtien-ennustustiedettä, ei kärsinyt tehtävän pilaa tästä hänen taidostansa. Parranajaja vastasi siis vain toivovansa, että nuorukainen tulisi olemaan uskollinen niin arkaluontoisen asian toimittamisessa.

»Kyllä me siitä pidämme huolta, ettei hänellä ole edes tilaisuutta olla muuta kuin uskollinen», sanoi Ludvig. »Hän ei saa tietää mitään, paitsi että hänen tulee saattaa Croyen krevittäret Lüttich'in piispan luo. Wilhelm de la Marck'in mahdollisesta asiaan sekaantumisesta hän saa yhtä vähän tietää kuin itse neidotkin. Se salaisuus uskotaan vain oppaalle, ja siihen tarkoitukseen tulee sinun tai Tristan'in keksiä sopiva mies.»

»Mutta asian näin ollen», virkkoi Olivier, »tämä nuori mies, jos saa päättää hänen kotitavoistaan sekä ulkonäöstään, luultavasti tempaisee aseensa esiin niin pian kuin tuo hurja metsäkarju karkaa päälle, eikä hän taida silloin välttää karjun torahampaitten kosketusta yhtä helposti kuin tänä aamuna.»

»Jos ne katkaisevat hänen sydänjuurensa», lausui Ludvig huolettomasti, »niin pyhä Julian — siunattu olkoon hänen nimensä — voi lähettää minulle toisen sijaan. Ei siitä ole sen suurempaa vahinkoa, vaikka sanansaattaja saisikin surmansa sen jälkeen kun hänen tehtävänsä on toimitettu, kuin jos pullo särkyisi sen jälkeen kun viini on loppuun juotu. — Mutta meidän pitää nyt kiirehdyttää kreivittärien lähtöä ja sitten uskotella Crévecouer'in krei-

ville, että heidän pakonsa on tapahtunut meidän tietämättämme; me muka tahdoimme palauttaa heidät jälleen rakkaan serkkumme turviin, jonka aikomuksen äkillinen pako kuitenkin kovaksi onneksi on tyhjäksi tehnyt.»

»Entäs jos kreivi on liian älykäs ja hänen herransa liiaksi vihoissaan, uskoakseen sitä.»

»Pyhä Jumalan äiti!» sanoi Ludvig. »Niinkö uskomattomia kristityt miehet voisivat olla! Vaan ei, Olivier, heidän *täytyy* meitä uskoa. Me aiomme käytöksellämme rakasta serkkuamme, Kaarle herttuata kohtaan, osoittaa niin perinjuurista, niin rajatonta luottamusta, että hän olisi epäuskoista pakanaa pahempi, jollei hän uskoisi meidän olleen rehellisiä häntä kohtaan kaikissa suhteissa. Kuulepas, mies, olen niin varma siitä, että voin saada Burgundin Kaarlen kaikissa suhteissa minusta juuri niin ajattelemaan kuin itse tahdon, että, jos olisi tarpeellista hänen epäilystensä viihdyttämiseksi, menisin aseetonna ja naisen hevosella ratsastaen vieraisille hänen telttaansa, enkä veisi mukanani muuta henkivartijaa kuin sinun yksinkertaisen persoonasi, Olivier veikkonen.»

»Ja minä», sanoi Olivier, »vaikken suinkaan voi kehua saavani käyttää muuta teräskalua paitsi partaveistä, mielemmin ryntäisin sveitsiläistä peitsimiesrintaa vasten, kuin lähtisin teidän kuninkaallinen majesteetti, seurakumppaninanne tuommoiselle ystävälliselle vieraskäynnille Burgundin Kaarlen luoksi, jolla on yllinkyllin syytä olettaa, että teidän rinnassanne kytee salaviha häntä vastaan.»

»Oletpa oikea houkkapää, Olivier», sanoi kuningas, »vaikka luuletkin olevasi viisas. — Et huomaa, että syvimmän kavaluuden usein täytyy pukeutua yksinkertaisimman tyhmyyden hahmoon, samoinkuin miehuuskin joskus piiloittautuu nöyrän ujouden peitteen alle. Jos olisi tarpeellista, tekisin aivan varmaan mitä nyt sanoin — sillä ehdolla että pyhimykset olisivat antaneet siunauksensa hankkeelleni ja taivaan tähdet kulkiessaan olisivat sattuneet semmoiselle urhotyölle edulliseen asentoon.»

Näin sanoen kuningas Ludvig XI ensi kerran toi ilmi sen merkillisen päätöksensä, jonka hän sittemmin pani toimeen pettääkseen suurta kilpaveljeään, mutta joka vähällä oli tuottaa hänelle itselleen turmion.

Hän lähetti pois neuvonantajansa, ja heti sen jälkeen hän astui Croyen kreivittärien huoneeseen.

Niin pian kun he olivat kuulleet puolenkin sanan siitä, ettei heillä täällä ehkä enää olisi suojaa Burgundin herttuaa vastaan, olivat he heti valmiit lähtemään Ranskan hovista ilman minkäänlaisia kehoituksiakin, kunhan vain heille pelkkä lupa suotiin; mutta vaikeampi oli saada heidät valitsemaan Lüttich'in turvapaikakseen. He pyysivät ja rukoilivat, että heidät saatettaisiin Bretagneen tai Calais'hen, missä he voisivat Bretagnen herttuan tai Englannin kuninkaan suojelemina olla hyvässä turvassa, kunnes Burgundin herttua olisi luopunut armottomasta aikeestaan. Mutta nämät turvapaikat eivät kumpikaan sopineet Ludvigin hankkeihin, ja hänen onnistuikin vihdoin saada heidät suostumaan omiin tuumiinsa.

Siitä ei ollutkaan epäilystä, ettei Lüttich'in piispalla olisi ollut voimaa heitä suojella; sillä kirkollisella arvollansa hän saattoi turvata pakolaisia vaikka kaikkia kristikunnan hallitsijoita vastaan; ja hänen maallinen voimansa, vaikkei se niin ylen mahtava ollutkaan, riitti kumminkin suojelemaan hänen persoonaansa sekä kaikkia hänen turvissaan olevia äkillistä väkirynnäkköä vastaan. Vaikeus oli vain siinä miten päästä hyvissä turvin piispan pieneen hoviin; mutta siitä Ludvig lupasi pitää huolta levittämällä sellaisen huhun, että Croyen kreivittäret, peläten joutuvansa Burgundin lähettilään käsiin, olivat yön aikana Tours'ista paenneet Bretagneen päin. Kuningas lupasi myös heille pienen, mutta luotettavan saattojoukon, sekä kirjallisia käskyjä kaikkien läpikuljettavien linnojen komentajille, jotta kreivittäreitä oli kaikin tavoin suojeltava, ja autettava heidän matkallaan.

Croyen neidot, vaikka he salaa olivatkin vihoissaan siitä, että Ludvig jälleen karkoitti heidät näin epäritarillisesti ja epäkohteliaasti hovistaan, jossa hän oli luvannut heille turvaa, eivät kuitenkaan yhtään vastustaneet tätä kiireistä lähtöä; päinvastoin he pyysivät varhemminkin kuin mitä hän oli ehdoittanut, vielä samana yönä, saada lähteä. Neiti Hameline oli jo kyllästynyt paikkaan, missä ei ollut ihailevia hoviherroja eikä myöskään mitään juhlapitoja; ja neiti Isabella mielestään oli nähnyt kylliksi

voidaksensa päättää, että Ludvig XI, jos vain kiusaus tulisi hiukankin suuremmaksi, ei vain karkoittaisi heidät hovistansa, vaan omantunnonvaivoitta antaisi heidät heidän suuttuneen lääniherransa, Burgundin herttuan käsiin. Ludvig puolestaan suostui mielellään lähdön kiirehdyttämiseen, sillä hän oli kovasti peloissaan, että rauha Burgundin kanssa saattaisi rikkoutua ja että Isabellan kauneus voisi estää ja haitata hänen mielituumaansa, hänen tyttärensä Johannan naittamista Orleans'in herttualle.

XIII

TIETÄJÄ

Kuninkaist' ällös puhu — mielestäni
kuningas viel' on halpa vertaus —
ma olen tietäjä, ja elementit
mun käskyjäni tottelee, niin luulee
kumminkin ihmiset; ja luulo se
minulle antaa rajattoman vallan.

Albumazar.

Tulvanaan tosiaankin näytti toimia ja seikkailuja virtaavan meidän nuoren skotlantilaisemme osaksi. Hänet käskettiin joutuisasti päällikkönsä, lordi Crawford'in kamariin, missä hän ihmeeksensä taas kohtasi kuninkaan. Ensin lausuttiin hänelle muutamia sanoja siitä kunniasta sekä luottamuksesta, jota nyt aiottiin hänelle osoittaa, ja Qventin'in sydämen valtasi jo salaa pelko, että hänet jälleen tahdottiin asettaa väijymään Crévecoeur'in kreiviä, tai lähettää muuhun hänelle yhtä inhottavaan toimeen. Mutta hänen mielensä keventyi, vieläpä ihastui ikihyväksi, kun hän sai kuulla olevansa määrätty neljän muun hänen komentonsa alle asetetun miehen kera, joista yksi oli opas, saattamaan Croyen kreivittäret heidän sukulaisensa Lüttich'in piispan pieneen hoviin, jota matkaa

hänen tuli johtaa neidoille turvallisimmalla ja mukavimmalla ja samalla mitä salaisimmalla tavalla. Paperi annettiin hänelle, joka sisälsi kaikenlaisia neuvoja hänen ohjeekseen levähdyspaikoista — joiksi oli enimmäkseen valittu syrjäisiä kyliä, yksinäisiä luostareita tai muita kaukana kaupungeista olevia paikkoja — sekä yleisesti noudatettavista varokeinoista, varsinkin kun lähestyttäisiin Burgundin rajaa. Hänelle annettin sitä paitsi tarpeelliset suulliset neuvot, mitä hänen piti puhua ja tehdä, jotta Croyen neitejä luultaisiin englantilaisiksi vallasnaisiksi ja häntä itseään heidän hovimestarikseen, jotka muka olivat käyneet toivioretkellä pyhän Martin luostarissa Tours'issa ja nyt aikoivat pyhään Köln'in kaupunkiin rukoillaksensa niiden kolmen tietäjän haudalla, jotka olivat käyneet Betlehemissä Kristuslasta kumartamassa; sillä semmoisen tekosyyn nojalla Croyen kreivitärten oli määrä matkustaa.

Qventin Durward ei oikein itsekään tietänyt, mistä hän oli niin iloinen, mutta hänen sydämensä hypähti ilosta, kun hän ajatteli, että hän saisi nyt likeltä nähdä tornikaunottarensa, ja että hänelle oli suotu semmoinen tehtävä, josta voisi seurata kreivittären luottamus, sillä neitojen suojeleminen oli kokonaan uskottu hänen viisautensa ja urhoutensa varaan. Hän ei epäillyt vähintäkään, ettei hänen onnistuisi hyvässä turvassa saattaa heidät kaikkien matkan vaarojen ohi. Nuoriso ylimalkain harvoin muistelee vaaroja, ja Qventin varsinkin, joka oli kasvatettu rohkeaksi, pelottomaksi ja itseensä luottavaksi, muisteli niitä vain sen verran, että olisi suonut niitä kohtaavansa. Hänen mielensä paloi päästä pois kuninkaan luota, jonka läsnäolo kahlehti hänen tunteitaan, voidakseen antaa vapaat ohjat salaiselle ilollensa, jonka tämä arvaamaton sanoma oli hänessä herättänyt ja joka tahtoi puhjeta ilmi riemuhuudoiksi, mitkä tässä seurassa olisivat olleet aivan sopimattomat.

Mutta Ludvigilla oli vielä asiaa hänelle. Tämä varovainen kuningas tahtoi kysyä neuvoa toiseltakin, aivan toisenlaiselta neuvonantajalta kuin mitä Olivier Perkele oli, nevonantajalta, jonka luultiin saavan tietonsa ylemmistä tähtitarhoista, jota vastoin Olivier'in neuvot — niin ainakin ihmiset, niiden hedelmiin nähden, olivat taipuvai-

set päättämään — tulivat alhaaltapäin, itse paholaisen luota.

Ludvig vei maltittoman Qventin'in yksinäiseen torniin Plessis'n linnassa, jossa aivan mukavasti ja komeasti asui kuuluisa tähtienennustaja, runoilija ja tietoviisas, Galeotti Marti eli Martius eli Martivalle, kotoisin Narnista Italiassa, mies, joka oli kirjoittanut mainion väitöskirjan De vulgo incognitis (Asioista, joita ei suuri yleisö tiedä), aikakautensa suuri ihme ja Paulus Jovius'en ylistyslaulujen esine. Kauan aikaa oli tämä tietäjä elänyt suuressa kunniassa kuuluisan Mattias Corvinuksen, Unkarin kuninkaan, hovissa, jolta Ludvig tavallansa oli hänet viekoitellut luokseen, sillä Ranskan kuningas ei ollut tahtonut suoda unkarilaiselle virkaveljelleen semmoisen viisaan seuraa ja neuvoja, jota pidettiin niin taitavana taivaan sallimuspäätöksiä lukemaan.

Martivalle ei ollutkaan sen ajan itseään kiusaavia, kuivettuneita, kelmettyneitä salatieteen harjoittajia, jotka sokaisivat silmänsä sydänöisillä sulatusuunituilla ja rankaisivat ruumistansa valvomalla kilpaa Otavan kanssa. Hän otti osaa kaikkiin hovilaisten huvituksiin ja, kunnes hän paisui liian lihavaksi, oli ollut mestarina kaikissa soturien leikeissä ja urheiluissa sekä sota-aseitten käytössä. Hän oli niissä niin etevä, että Janus Pannonius kirjoitti latinaisen epigrammin Galeottin sekä erään kuuluisan taistelijan välisestä paininheitosta, mikä tapahtui Unkarin kuninkaan ja hovin nähden ja jossa tähtienennustaja sai täydellisen voiton.

Tämän soturimaisen tietäjän huoneet olivat paljoa komeammat kaikkia muita, joita Qventin tähän asti oli nähnyt kuninkaan palatsissa; ja puuveistokset sekä muut koristeet hänen kirjakaapeissaan sekä seinäverhojen komeus todistivat oppineen italialaisen hienoa kauneusaistia. Työkamarista johti toinen ovi makuukammioon, toinen siihen torniin, missä hän tähtiä tutkiskeli. Suuri tamminen pöytä keskellä kamarin lattiaa oli peitetty kalliilla turkkilaisella matolla, joka oli tuotu voittosaaliina erään pashan teltasta suuren Jaizan tappelun jälkeen, missä tämä tähtienennustaja oli sotinut kristikunnan kuuluisan sankarin, Mattias Corvinuksen rinnalla. Sillä pöydällä oli

kaikenlaisia matemaatillisia sekä tähtitieteellisiä kapineita, kaikki kalleinta ainetta ja suurella taidolla tehdyt. Hänen hopeinen astrolabinsa oli Saksan keisarin lahja, ja ebenpuinen Jaakon-sauvansa, joka oli täynnä koreita kirjailuja ja liitteistään kullalla yhteenliitetty, oli kunnialahja senaikuiselta paavilta.

Olipa kaikenlaisia muitakin kaluja pöydällä tai seinällä riippumassa; muun muassa kaksi täydellistä sotapukua, toinen rautarenkaista, toinen rautakiskoista, joita molempia suuruudesta päättäen tuo jättiläisvartaloinen tähtientietäjä itse mahtoi käyttää. Siellä oli toledolais-miekka Espanjasta, skotlantilainen leveä kalpa, turkkilainen käyrä sapeli sekä jousia viinineen ja muita sota-aseita. Siellä oli kaikenlaisia soittimia, hopeinen ristiinnaulitunkuva, muinaisaikainen tuhkauurna, useampia muinais-aikaisia pakanallisia kodinhaltijain vaskisia kuvia ynnä kaikenlaisia muita kapineita, joista muutamat, niinkuin tuona taikauskoisena aikakautena luultiin, olivat loitsiessa tarpeelliset. Yhtä kirjava kuin muu kalusto olivat myös tämän eriskummallisen miehen kirjavarat. Tärkeitä muinaiskreikkalaisia ja roomalaisia käsikirjoituksia oli kristittyjen kirkkoisien suurten kirjojen seassa; niiden rinnalla noiden monta vaivaa nähneitten oppineitten käsialoja, jotka olivat tutkineet kemiaa ja lupasivat paljastaa lukijalle hermeetisen filosofian avulla luonnon perimäisetkin salaisuudet. Muutamat olivat itämaisin kirjaimin kirjoitetut; toiset taas kätkivät viisautensa tai hullutuksensa hieroglyfeihin tai kabbalistisiin salakoukeroihin. Koko huone kaikin kaluineen oli niin laitettu, että se vaikutti syvästi mielikuvitukseen, kun ottaa lukuun, että usko salaisten tieteitten vakavuuteen siihen aikaan oli yleinen eikä kärsinyt edes vastaanväittämistä. Tätä vaikutusta vielä enensi itse tietäjän ulkomuoto ja käytös, sillä Martivalle istuen suunnattoman suurella tuolilla tutki par'aikaa huolellisesti erästä äskettäin Frankfurt'in kirjapainosta lähtenyttä näytettä vasta keksitystä kirjanpainamistaidosta.

Galeotti Martivalle oli pitkä, kookas, majesteetillinen mies, joka oli jo astunut nuoruuden rajan yli. Nuorekkaat ruumiinharjoitukset, vaikka hän yhä vielä aika

ajottain niitä jatkoi, eivät kuitenkaan olleet voineet estää luonnollista taipumusta lihoomiseen, jota kirjojen ääressä istuminen sekä liika antautuminen pöydän suomiin nautintoihin oli vielä lisännyt. Hänen kasvonsa, joskin hiukan liian lihavat, olivat kuitenkin jalon ja arvokkaan muotoiset, ja Santonkin olisi kadehtinut hänen pitkän partansa mustia, alasvaluvia laineita. Pukuna oli hänellä kotikauhtana kalleinta Genuan samettia, leveähihainen, koristettu sammakonmuotoisilla kultasoljilla ja päärmätty soopelinahoilla. Vyötäisten kohdalta sitä kiinnitti leveä lumivalkoisesta pergamentista tehty vyö, johon eläinradan merkit olivat maalatut tulipunaisella värillä. Tietäjä nousi istualtaan ja kumarsi kuninkaalle tavalla, joka osoitti, että hän oli tottunut tämmöiseen korkeaan seuraan ja että hän itse kuninkaankin läsnäollessa ei ollut taipuvainen alentamaan itseään siitä korkeasta arvosta, jota salatieteen harjoittajat siihen aikaan vaativat itselleen.

»Te olette työssä, isä», virkkoi kuningas, »ja jos oikein näen, tutkitte juuri tuota uusmuotista keinoa, joka koneitten avulla saa aikaan monta kopiota samasta käsikirjoituksesta. Voivatko tuommoiset koneelliset ja maalliset asiat kiinnittää teidänkaltaisen miehen huomiota, jonka silmien eteen itse taivas on avannut tähtikirjansa?»

»Veljeni», vastasi Martivalle, sillä tällä nimellä tämän kammion asukkaan tulee Ranskan kuningastakin nimittää, kun hän oppilaana lähestyy häntä, »uskokaa minua, ajatellessani tämän keksinnön seurauksia tulevaisuus paljastaa minulle yhtä varmasti kaikkein hirveimmät, turmiollisimmat mullistukset, kuin jos lukisin ne mistä taivaankappaleitten keskinäisestä asemasta hyvänsä. Kun ajattelen kuinka hitaasti ja kuinka harvoista lähteistä tieteen virta tähän asti on tullut meille; kuinka vaikea niidenkin, jotka sitä kaikkein hartaimmin etsivät, on ollut päästä niiden perille; kuinka varmaan se kaikilta omaa mukavuuttansa rakastavilta jää etsimättä; kuinka helposti raakalaiskansat olisivat voineet sen johdattaa väärälle tielle tai peräti hävittää — niin voinko olla ihmettelemättä, ihastuksetta ajattelematta nousevan polven kohtaloa, jonka ylitse tiede on valuva kuin sade, keskeytymättä, vähentymättä, loppumatta, saattaen toisia paik-

koja viljaviksi, toisia vesitulvan alaisiksi, muuttaen toiseksi kaikki yhteiskunnalliset olot, kumoten uskontoja ja rakentaen uusia, hävittäen ja perustaen valtakuntia» — —

»Seis, Galeotti», keskeytti häntä Ludvig, — »tapahtuvatko nämät mullistukset jo meidän aikanamme?»

»Ei, minun kuninkaallinen veljeni», vastasi Martivalle. »Tätä keksintöä sopii verrata äsken istutettuun taimeen, joka tulevien ihmispolvien aikana on kasvattava yhtä turmiollisia, mutta myös yhtä kalliita hedelmiä kuin puu Eden'in puutarhassa —, nimittäin hyvän ja pahan tiedon puu.»

Ludvig, oltuaan hetken aikaa vaiti, vastasi: »Pitäköön sitten vastainen aika huolen siitä mikä siihen koskee — me olemme nykyisen ajan ihmisiä ja voimme rajoittaa huolemme nykyiseen aikaan. Kylliksi on nykyisellä päivällä sen omastakin pahasta. — Sanokaapas oletteko tarkemmin tutkinut sitä horoskopia (tähtiennustusta), jonka teille lähetin ja josta minulle annoitte jo muutamia tietoja? Nyt olen tuonut itse nuorukaisen tänne, jotta voisitte myös käyttää kädestäpovaamisen keinoa, jos sen katsotte hyväksi. Asialla on kiire.»

Kookas tietäjä nousi istuimeltaan ja lähestyi nuorta soturia tuijottaen häneen terävillä, suurilla, mustilla silmillänsä, ikäänkuin hän olisi tahtonut lukea ja tutkia jokaista uurretta ja piirrosta hänen kasvoissaan. — Punastuen ja hämillänsä tästä ankarasta tarkastelusta, varsinkin koska tarkastajan ulkomuoto oli niin arvokas ja samalla käskevä, loi Qventin silmänsä maahan eikä kohottanut niitä ennenkuin tähtienennustaja kaikuvalla äänellä sanoi: »Älä pelkää, vaan katso ylös ja ojenna kätesi!»

Tarkasteltuaan nuorukaisen kättä harjoittamansa salaisen tieteen sääntöjen mukaan, Martivalle kutsui kuninkaan hiukan syrjemmäksi. — »Kuninkaallinen veljeni», lausui hän, »tämän nuorukaisen kasvojen muoto sekä hänen käsiensä viivat vahvistavat ihmeellisesti sitä tietoa, jonka annoin hänestä hänen horoskopinsa nojalla, samoinkuin myös sitä käsitystä, jonka te itse tutkimalla meidän jaloa tiedettämme saitte hänestä. Kaikki lupaa, että tämä nuorukainen on oleva urhokas ja onni hänelle myötäinen.»

»Entäs uskollinen?» lisäsi kuningas; »sillä urhous ja onni eivät aina ota uskollisuutta seurakumppanikseen.»

»Ja myös uskollinen», lausui tähtienennustaja; »sillä hänen katseensa ilmaisee miehuullista lujuutta, ja linea vitae (elämän viiva) hänen kädessään on syvä ja selvä, joka merkitsee rehellistä uskollisuutta niitä kohtaan, jotka tekevät hänelle hyvää tai luottavat häneen. Mutta kuitenkin» — — —

»Mutta mitä»? kysyi kuningas. »Isä Galeotti, miksi te keskeytätte puheenne?»

»Kuningasten korvat», virkkoi tietäjä, »ovat samanlaiset kuin herkkusuiden sairasten kielet, jotka saadakseen terveytensä takaisin eivät voi sietää välttämättömien rohtojen katkeruutta.»

»Minun korvani ja minun kieleni eivät ole niin arat», sanoi Ludvig. »Antakaa minun kuulla ne neuvot, jotka ovat minulle hyödyksi, ja niellä ne rohdot, jotka ovat terveelliset. Minä en ole moittiva edellisten ankaruutta enkä jälkimäisten väkevää makua. Ei minua ole liiaksi hellitelty hekumallisuudella eikä hempeydellä; minun nuoruuteni aika on kulunut maanpakolaisuudessa ja vastuksissa. Minun korvani ovat tottuneet tylyihin neuvoihin eivätkä niistä loukkaannu.»

»Suoraan sanoen sitten, herra kuningas», jatkoi Galeotti, »jos hankkeessanne on jotain, mikä — sanalla sanoen, mikä pelottaa arkaa omaatuntoa — niin älkää uskoko sitä tälle nuorukaiselle — ei ainakaan ennenkuin muutamien vuosien tottumus on saattanut hänenkin omantuntonsa yhtä tylsäksi kuin muiden.»

»Ja sitäkö teitä epäilytti lausua ilmi, kunnon Galeotti? Siitäkö te luulitte minun suuttuvan?» sanoi kuningas. »Voi, luulinpa teidän tietävän, ettei kuningasten valtioviisauden tietä aina voi tasoittaa (niinkuin yksityisessä elämässä ehdottomasti on velvollisuus) uskonnon ja siveysopin aatteellisilla periaatteilla. Minkä vuoksi me, maan mahtavat, perustamme virkkoja ja luostareita, käymme toivioretkillä, alistumme kirkonrangaistuksiin ja rukoilemme, jollemme senvuoksi, että kansan etu ja valtakunnan onni vaatii meitä tekoihin, jotka ovat omalletunnollemme kristittyinä vaivaksi? Mutta Jumala on armelias,

Kirkolla on loppumattomasti hyviä töitä, ja Embrun'in pyhän Neitsyen sekä autuaitten pyhimysten rukoukset puolestamme ovat hartaat, uupumattomat ja kaikkivaltiaat.»

— Hän laski hattunsa pöydälle, kävi hartaasti polvilleen hatunnauhaan pistettyjen kuvien eteen ja hoki vakavalla äänellä: »Sancte Huberte, Sancte Juliane, Sancte Martine, Sancta Rosalia, Sancti quot quot adestis, orate pro me peccatore!» (Pyhä H. j. n. e. kaikki pyhät, jotka olette läsnä, rukoilkaa minun syntisen puolesta!) Sitten hän löi rintaansa, nousi, pani hatun jälleen päähänsä ja jatkoi: »Olkaa varma, hyvä isä, jos tässä hankkeessa olisikin jotain sellaista, johon te viittasitte, niin sen toimeenpanemista ei uskota tälle nuorukaiselle eikä hän edes saa siitä aikomuksestani tietoakaan.»

»Siinä, kuninkaallinen veljeni», virkkoi tähtienennustaja, »te teette viisaasti. — Hiukan pelkoa saattaa myös olla siitä, että tämä teidän nuori uskottunne voisi osoittaa liikaa hätäisyyttä, mikä vika on ominainen tämmöisille tulisille luonteille. Mutta tieteeni sääntöjen mukaan päättäen en luule sen mahdollisuuden painavan kovinkaan paljon vaa'assa toisten avujen rinnalla, joista horoskopin nojalla sekä muillakin keinoin olemme selvän saaneet.»

»Lieneekö sydänyön aika tänä yönä sovelias hetki vaarallisen matkustuksen alkamiseen?» kysyi vielä kuningas. »Katsokaa, tässä ovat teidän päivätaulunne — te näette missä asemassa kuu on Saturnuksen sekä Jupiterin nousun suhteen. — Siitä sopii päättää, minun luullakseni — jättäen kuitenkin asian teidän syvemmän tietonne ratkaistavaksi — että sille, jonka käskystä semmoisella hetkellä retkikunta lähtee liikkeelle, menestys on varma.»

»Sille, *jonka käskystä* retkikunta lähtee liikkeelle», sanoi tähtienennustaja hetken aikaa mietittyään, »tämä taivaankappalten asema todellakin lupaa menestystä. Mutta, minun arvatakseni, se seikka, että Saturnus on palannut, uhkaa vaaraa ja turmiota *niille,* jotka sille retkelle *lähetetään,* josta päätän, että tämä retki voi olla vaarallinen, kukapatiesi kuolemaksikin niille, jotka sille lähtevät. Väkivaltaa ja vankeutta luultavasti tämä nurjapuolinen taivaankappaleitten asema ennustaa.»

»Väkivaltaa ja vankeutta matkaan lähteville», vastasi kuningas, »mutta menestystä lähettäjän hankkeille — eikö ennustus siten kuulunut, oppinut isäni?»

»Aivan niin», vastasi tähtienennustaja.

Kuningas vaikeni, sanallakaan ilmoittamatta miten tämä ennustus — jonka tähtienennustaja luultavasti oli umpimähkään lausunut siinä varmassa uskossa, että retki luultavasti oli vaarallista laatua — soveltui hänen oikeaan tarkoitukseensa, siihen nimittäin, niinkuin lukija hyvin tietää, että kreivitär Isabella de Croye oli petoksella saatettava Wilhelm de la Marck'in käsiin, joka tosin oli korkeaa sukuperää, mutta rikostensa vuoksi alentunut rosvopäälliköksi, ja kuuluisa hurjasta mielenlaadustaan sekä julmanluontoisesta urhoudestaan.

Kuningas veti vielä taskustansa paperin ja virkkoi, ennenkuin hän antoi sen Martivallelle, ikäänkuin anteeksi pyytävällä äänellä: »Syväoppinen Galeotti, teissä olen saanut oraakelin, joka voittaa kaikki nykyään elävät miehet, vieläpä mainion Nostradamuksenkin; älkää siis kummeksiko, jos minun usein tekee mieli turvautua teidän taitoonne niissä epäilyksissä ja vastuksissa, jotka ahdistavat jokaista hallitsijaa, jonka samalla aikaa on taisteltava kapinoitsijoita vastaan omassa maassansa sekä torjuttava päältänsä ulkonaisia, mahtavia ja leppymättömiä vihollisia.»

»Kun te kunnioititte minua kutsullanne, kuninkaallinen majesteetti», sanoi tietäjä. »ja minä vaihdoin Budan Plessis'n hoviin, päätin alistaa kuninkaallisen suojelijani käskyjen alle kaiken taitoni, josta hänelle voisi olla hyötyä.»

»Hyvä on, kunnon Martivalle — olkaa nyt vain hyvä ja kuunnelkaa seuraavaa kysymystä.» Hän rupesi lukemaan kädessään olevasta paperista: — »Mies, jolla tätä nykyä on tärkeä riita-asia, joka luultavasti tulee oikeuden edessä tai asevoimalla ratkaistavaksi, tahtoisi tällä kertaa koettaa sovittaa sitä persoonallisella keskustelulla riitaveljensä kanssa. Hän tahtoisi tietää mikä päivä olisi edullinen tämmöisen sovinnonhieromisen menestymiselle, ja tokko hänen riitaveljensä sydän mahtaisi tulla liikutetuksi, niin että hän on osoittava kiitollisuutta ja ystä-

vyyttä hänelle siten annetusta luottamuksesta vai onko luultavampaa, että hän on käyttävä väärin hänelle siitä käynnistä tulevaa tilaisuutta ja etua?»

»Se on tärkeä kysymys», sanoi Martivalle, kun kuningas oli lopettanut lukemisensa, »ja vaatii että minä otan selkoa kulkutähtien asemasta sekä tarkasti asiaa aprikoin.»

»Tapahtukoon niin, minun kunnon opettajani, ja sitten saatte nähdä, mitä se merkitsee, kun Ranskan kuningas on kiitollisuudenvelassa. Me olemme päättäneet, jollei tähtien asema sitä kiellä — ja oma halpa tietomme on saattanut minut siihen luuloon, että tähdet ovat hankkeellemme suosiolliset — panna vaikka oman persoonamme vaaralle alttiiksi saadaksemme nuo epäkristilliset sodat estetyiksi.»

»Kaikki pyhimykset auttakoot teidän jumalista aikomustanne, herra kuningas», lausui tähtienennustaja, »ja varjelkoot teidän pyhää persoonaanne!»

»Kiitoksia, oppinut isä! — Tässä ensialuksi teille pieni lahja arvokkaan kirjastonne kartuttamiseksi.»

Hän pisti kirjan alle pikkuisen kullalla täytetyn kukkaron. Ludvig oli säästäväinen taikauskoisuudessaankin ja arveli vuosipalkankin kylliksi kiinnittävän tähtienennustajan hänen palvelukseensa; hänellä oli siis mielestään oikeus käyttää Martivallen taitoa hyväkseen huokealla hinnalla suurissakin pulmissaan.

Tällä tavoin annettuaan niin sanoaksemme juomarahan vuosipalkollisellensa, Ludvig kääntyi hänestä Durward'in puoleen. — »Seuraa minua», sanoi hän, »sinä kelpo Skotlannin poikani, joka sekä taivaan sallimuksesta että maallisen majesteetin valinnasta olet määrätty rohkeaan urhotekoon. Kaikki on varustettava valmiiksi, niin että voit pistää jalkasi jalustimeen juuri sinä silmänräpäyksenä, jolloin pyhän Martin kello lyö kaksitoista. Minuuttia aikaisempi tai myöhempi lähtö häiritsisi meidän hankkeellemme suosiollisesti tuikkivaa tähtiasemaa.»

Näin sanoen kuningas poistui kamarista nuoren henkivartijansa kera; mutta niinpian kuin he olivat poistuneet, tähtienennustaja päästi valloilleen tunteita, jotka erosivat kerrassaan niistä, jotka näyttivät täyttävän hänen rintansa niin kauan kuin kuningas oli läsnä.

»Tuota saituriorjaa!» sanoi hän, punniten kukkaroa kourassansa — sillä hän tuhlasi rahoja aivan rajattomasti ja oli siis alituisessa puutteessa. — »Tuota halpamielistä, ryysyistä renkiä! Perämiehenkin vaimo antaisi enemmän saadakseen tietää, onko hänen miehensä päässyt eheänä meren ahtaista salmista. *Hänkö* ikänä saisi vilahdukseltakaan osaa ihmistä jalostuttavista tieteistä! — Niin, silloin kun saaliinhimoisista ketuista ja ulvovista susista tulee kelpo soittoniekkoja! *Hänkö* oppisi selittämään taivaankannen loistavia merkkejä! — Niin, silloin kun likaisista myyristä tulee ilveksiä. — Post tot promissa — niin monin lupauksin houkuteltuaan minut loistavan Mattiaksen hovista, missä hunnilainen ja turkkilainen, kristitty ja pakana, Moskovan tsaarikin sekä Tatarian khaani kilpaa ja kuormittain kantoivat minulle lahjojansa — luuleeko hän, että minä jään asumaan tähän vanhaan linnaan, niinkuin peipponen häkkiinsä, valmiina laulamaan niin pian kun hänen tekee mielensä viheltää, ja tyytymään siemeniin sekä veteen? — Eipä niinkään! — aut inveniam viam, aut faciam — minäpä keksin jonkun keinon. Kardinaali Balue on viisas ja antelias — tämän kysymyksen saatan hänen tietoonsa, ja syyttäköön sitten herra kardinaali itseänsä, jolleivät tähdet puhu hänen mieltänsä myöten.»

Hän otti taas halveksitun kukkaron käteensä ja punniskeli sitä. »Saattaisipa», sanoi hän, »ehkä kuitenkin joku kallis kivi tai suurihintainen helmi olla tuohon halpaan koteloon kätkettynä — olenpa kuullut hänen joskus voivan olla tuhlaavan anteliaskin, kun hän sille päälle sattuu, tai hänen etunsa sitä vaatii.»

Hän tyhjensi kukkaron, joka sisälsi kymmenen kultakolikkoa, ei sen enempää eikä vähempää. Tähtientietäjä vihastui silmittömäksi. — »Luuleeko hän, että minä tämmöisestä koiranhinnasta viitsin käyttää hänen hyväkseen taivaallista tiedettäni, jota olen tutkinut armenialaisen Istrahov'in abotin luona, joka ei ollut neljäänkymmeneen vuoteen nähnyt päivän valoa, ja kreikkalaisen Dubraviuksen luona, jonka sanotaan osanneen kuolleitakin herättää, ja käynyt sheikki Ebn Halinkin luolassa keskellä Thebaidan erämaata? — Ei, Jumala varjelkoon! — se,

joka pitää oppia halpana, joutukoon turmioon oppimattomuutensa vuoksi. Kymmenen kolikkoa! — Melkeinhän minua hävettää tarjota tuommoista mitätöntä summaa Toinettelle uuden rintasoljen ostamista varten.»

Näin puhuen vimmastunut tietäjä pisti nuo halveksitut kultakolikot suureen vyöllä riippuvaan laukkuun, jota Toinette ynnä muut tuhlaavaisuuden kiihoittimet tavallisesti tyhjensivät paljoa kiireemmin kuin mitä meidän oppinut herramme kerkesi täyttää kaikella opillaan.

XIV

MATKUSTUS

Sun näen vielä, Ranska ihana,
sä luonnon sekä taiteen suosituinen,
nään poikas, joille työ on huvitusta —
niin runsaan veron suopi aulis maa;
nään tyttäresi, päivän rusoittamat,
veitikkasilmät, korpinkarva-hiukset.
Vaan kuitenkin sä, Ranska suosittu,
jo olet nähnyt monta surua
niin muinoin kuin myös nytkin.

Nimetön.

Välttäen kaikkia puheita kaikkien kanssa — niinkuin oli käsketty — läksi Durward kiireesti varustautumaan matkaa varten; hän puki ylleen yksinkertaisen, mutta vahvan haarniskan rautasäärystimineen ja rautahihoineen, ja pani päähänsä kelpo teräskypärän, jossa ei ollut mitään silmäverkkoa. Tämän lisänä oli vielä kaunis vuorikauriin nahasta tehty nuttu, sievästi leikattu ja saumoiltaan koristeltu tikkauksilla, jommoinen puku sopi sille, jonka tuli olla korkeasukuisen perheen hovimestarina.

Kaikki nuo vaatteet oli Olivier tuonut Durward'in kamariin hiljaisella mielistelevällä hymyllään ja äänellään, samalla ilmoittaen, että hänen enonsa oli käsketty

vahtiin — luultavasti jotta hän ei saisi tilaisuutta kysellä mitään tämän salaisen lähdön johdosta.

»Kyllä minä selitän asian sinun enollesi», sanoi Olivier taas hymyillen; »ja kuule, poikani, jos eheänä palaat tältä sinulle uskotulta hauskalta retkeltä, niin epäilemättä pidetään sinua niin korkean paikan arvoisena, ettei sinun enää tarvitse selittää kenellekään lähtöjäsi ja tulojasi, vaan päinvastoin saat olla päällikkönä muille, joiden tulee sinulle tehdä tiliä käynneistään.»

Näin puhui Olivier Perkele, vaikka hän luultavasti oletti, että tämä nuorukais-parka, jonka kättä hän niin ystävällisesti puristi, oli hänelle uskottua asiaa toimittaessaan joutuva surman suuhun tai ainakin vankeuteen. Koreitten sanojensa lisäksi hän antoi vielä pienen kullalla täytetyn kukkaron tarpeellisia matkakulunkeja varten, jonka lahjan kuningas oli lähettänyt.

Muutamia minuutteja ennen sydänyötä Qventin, totellen annettua käskyä, meni toiselle linnanpihalle ja asettui seisomaan kruununperillisen tornin juurelle, jossa Croyen kreivittärillä, niinkuin lukija tietää, oli väliaikainen asuntonsa. Hän tapasi siinä paikassa saattoväeksi määrätyt miehet hevosineen; he pitivät myös suitsista kahta kuormamuulia, joiden selkään matkatavarat jo olivat sälytetyt, kolme ratsua molempia kreivittäriä sekä uskollista palvelusneitsyttä varten, ja vielä lisäksi Qventin'ille varattua komeaa sotaratsua, jonka teräslevyillä silattu satula välkkyi hämärässä kuutamossa. Ei ainoatakaan tunnustelevaa sanaa puhuttu puolelta eikä toiselta. Miehet istuivat satulassa niinkuin heillä ei olisi ollut liikahtamisen mahdollisuuttakaan. Hämärässä valossa Durward ilokseen myös huomasi, että he kaikki olivat aseissa, pitkät peitset kädessä. Heitä oli vain kolme, mutta yksi heistä kuiskasi huonolla Gascognen murteella Qventin'ille, että Tours'in tuolla puolella opas oli tuleva neljänneksi.

Sillä välin kynttilät lekottivat tornin toisesta ikkunasta toiseen, ilmaisten että sen asukkaat häärivät ja varustautuivat lähtöön. Vihdoin viimein pieni ovi, joka tornin alikerroksesta johti pihalle, aukeni, ja kolme naista astui ulos, viittaan kääriytynyt mies seurassaan. Naiset nousivat ääneti heitä odottavien hevosten selkään; heidän

seuralaisensa puolestaan rupesivat nyt edeltä astumaan, antaen valppaille vartijoille, joiden ohitse he kulkivat, tarpeelliset tunnussanat ja -merkit. Näin he viimein pääsivät vahvan linnoituksen uloimmalle vallille. Siinä oppaana ollut mies pysähtyi ja puhui hiljaisella, mutta hartaalla äänellä molemmille edeltä ratsastaville naisille.

»Jumala teitä siunatkoon, kuninkaallinen majesteetti», sanoi ääni, joka helähti Durward'in korviin, »ja suokoon teille anteeksi, vaikka teidän ajatuksenne olisivatkin itsekkäämmät kuin mitä sananne ilmaisevat! Muuta minä en haluakaan kuin että täydessä turvassa pääsisin hyvän Lüttich'in piispan suojaan.»

Näin puhuteltu mies mutisi jotain vastaukseksi, mitä Qventin ei kuullut, ja palasi takaisin portin kautta. Durward tunnusteli häntä valossa itse kuninkaaksi, joka hartaasti haluten vapautua vieraistaan luultavasti oli tullut saapuville sen mahdollisuuden varalta, että kreivittärissä olisi kenties vastahakoisuus voinut herätä tai että joku este olisi sattunut linnan vartijain puolelta.

Päästyään linnan muurien ulkopuolelle täytyi matkaseuran jonkun aikaa ratsastaa hyvin varovaisesti välttääksensä kaikkia susikuoppia, pauloja sekä muita satimia, joita näille paikoille oli viritetty tuntemattomien haitaksi. Gascognelainen tunsi kuitenkin tyystin kaikki tämän umpisokkelon mutkat, ja neljännestunnin kuluttua oli päästy Plessis'n puiston rajojen ulkopuolelle, likelle Tours'in kaupunkia.

Kuu, selvittyään pilvistä, joiden loimista se tähän asti oli vain kajastellut, loi nyt ihanan valovirran yhtä ihanan maiseman yli. He näkivät mahtavan Loiren vierivän majesteetillisesti Ranskan rikkaimman tasangon poikki, virraten äyräitten välitse, joita tornit sekä puutarhapenkereet, öljypuistot että viinamäet reunustivat. He näkivät Tours'in, Tourainen vanhan pääkaupungin muurien porttitorneineen ja sakaroineen loistavan valkeina kuutamossa; ja niiden keskellä kohosi suunnattoman suuri gotilaistyylinen tuomiokirkko, jonka pyhimykseksi julistettu piispa Perpetuus jumalisen intonsa vallassa oli rakentanut jo viidennellä vuosisadalla, ja jonka myöhemmin Kaarle Suuri sekä hänen jälkeisensä hartaudessaan

olivat laajentaneet semmoisilla rakennustaidon ihmeillä, että se nyt oli komein kirkko koko Ranskanmaalla. Myöskin pyhän Gatien'in kirkon tornit näkyivät sekä linnan synkät, lujat seinät, joiden sisäpuolella muinaisina aikoina kuuluu olleen Valentinianus keisarin asunto.

Qventin'ille uskottu toimi oli tosin sitä laatua, että se suuresti kiinnitti hänen mieltänsä, mutta sittenkin nuori skotlantilainen, joka oli tottunut kotivuoristonsa autioihin ja köyhiin näköaloihin, ei voinut olla ihmeellä ja ihastuksella katselematta tätä maisemaa, jota luonto ja ihmistaito näyttivät kilpaa kaunistelleen kirkkaimmalla loistollansa. Mutta vanhemman kreivittären ääni — kohoten ainakin yhtä oktaavia korkeammalle kuin hänen lausuessaan laupealla äänellä jäähyväiset Ludvig kuninkaalle — palautti Qventin'in nykyhetken toimiin; kreivitär Hameline tahtoi puhutella saattojoukon päällikköä. Qventin kannusti hevostaan ja kun hän kunnioittavasti oli esittänyt itsensä päälliköksi, alkoi Hameline kreivittären puolelta tulvailla kysymyksiä.

»Mikä on teidän nimenne ja arvonne?»

Qventin ilmoitti molemmat.

»Tunnetteko te hyvin tien?»

»En», vastasi Qventin, »en voi kehua liioin tuntevani tietä, mutta minulla on tarkka matkasuunnitelma ja sitä paitsi saamme ensi levähdyspaikassa oppaan, joka kaikin tavoin on sovelias johtamaan matkaamme. Siihen saakka hevosmies, joka äsken yhtyi meihin, on oleva oppaanamme.»

»Ja miksi teidät valittiin tähän toimeen, nuori herra?» kysyi taas kreivitär. »Niinkuin kuulen olette te sama nuorukainen, joka äsken seisoi vartijana galleriassa, missä me kohtasimme Ranskan prinsessan. Te näytätte olevan jokseenkin nuori ja kokematon tämmöiseen virkaan — sitä paitsi outo Ranskassa ja puhutte kieltä kuin muukalainen.»

»Minun täytyy totella kuninkaan käskyä, korkeasukuinen neito, eikä minun sovi kysellä siihen syytä», vastasi nuori soturi.

»Oletteko te aatelista sukuperää?» kysyi sama kysyjä.

»Sen voin vakuuttaa, korkeasukuinen neito», vastasi Qventin.

»Ja ettekö te», kysyi nyt nuorempi kreivitär ujolla äänellä kääntyen vuorossaan hänen puoleensa, »ole sama nuorukainen, jonka näin, kun minut käskettiin ravintolassa palvelemaan kuningasta?»

Hiljaisemmalla äänellä, kenties myöskin ujoudesta, vastasi Qventin niin olevan.

»Ehkäpä sitten, hyvä täti», virkkoi neiti Isabella kääntyen neiti Hamelinen puoleen, »me olemme hyvässä turvassa. Ei hän ainakaan näytä mieheltä, jolle olisi voitu uskoa jokin kavala ja julma juoni kahta turvatonta naista vastaan.»

»Kunniani kautta vannon, korkeasukuinen neito», sanoi Durward, »ja sukuni hyvän maineen sekä esi-isieni luiden kautta, että vaikka saisin Ranskan ja Skotlannin kuningaskunnat molemmat palkkiokseni, niin en sittenkään saattaisi tehdä teille mitään kavalaa tai julmaa!»

»Te puhutte kauniisti, nuori herra», sanoi neiti Hameline; »mutta me olemme tottuneet kuulemaan tyhjiä korupuheita Ranskan kuninkaan sekä hänen käskyläistensä suusta. Semmoisilla houkuteltiin meidät tänne Ranskaan turvapaikan hakuun, vaikka paljoa vähemmällä vaaralla kuin nyt olisimme voineet päästä Lüttich'in piispan suojaan, tai olisimme myös voineet heittäytyä Saksan Venceslauksen tai Englannin Edvardin turviin. Ja mitä apua sitten oli noista kuninkaan lupauksista? Meitä pakotettiin käyttämään alhaisia valhenimiä ja meidät kätkettiin häpeällisellä tavalla, ikäänkuin jonkunlaista kiellettyä tavaraa, syrjäiseen paikkaan, tuohon nurkkaravintolaan, missä meidän — jotka, niinkuin sinä, Martta, kyllä tiedät», hän kääntyi palvelijattarensa puoleen, »emme kotona koskaan panneet päähinettä päähämme muualla kuin kunniateltan alla ja kolmen portaan korkuisella kunnialavalla — missä meidän täytyi omin käsin pukea vaatteet yllemme, seisoen tavallisella permannolla niinkuin karjapiiat.»

Martta myönsi, että kreivittären sanat olivat täyttä, surkeata totta.

»Soisinpa että se olisi ollut pahinta kaikesta, täti kulta», virkkoi neiti Isabella; »minä olisin voinut helposti olla ilman tuota komeutta.»

»Mutta ei ilman hienoa seuraa», sanoi vanhempi kreivitär; »sehän toki, armas veljentyttäreni, olisi mahdotonta.»

»Minä olisin mielelläni luopunut kaikesta, täti kulta», vastasi Isabella äänellä, joka syvimpää pohjukkaa myöten liikutti hänen nuoren saattajansa ja suojelijansa sydäntä, »kaikesta, kun vain olisin päässyt turvalliseen, kunnialliseen piilopaikkaan. Minä en suinkaan soisi — Jumala hyvin tietää, etten olisi sitä koskaan suonut — että minun tähteni sota syttyisi Ranskan ja kotimaani Burgundin välillä ja että ihmishenkiä menisi hukkaan minunkaltaiseni tähden. Minä vain pyysin lupaa erota maailmasta ja lähteä Marmoutiers'in luostariin tai johonkin muuhun pyhään paikkaan.»

»Sinä puhuit silloin niinkuin hupsu, tyttöseni», vastasi vanhempi neito, »etkä niinkuin jalon veljeni tytär. Hyvä on toki, että yhdessä ihmisessä vielä jalon Croye-suvun henki on tallella. Mikä eroitus olisi korkeasukuisen neidon ja päivettyneen karjapiian välillä, jollei edellisen puolesta peitsiä taitettaisi, kun jälkimäisen tähden vain pähkinäpuusauvat kalkahtavat yhteen? Minun varhaisimman nuoruuteni aikana, sen sanon sinulle, tyttönen, kun tuskin olin sinua vanhempi, vietettiin minun kunniakseni kuuluisat turnajaiset Haflinghem'issä; taisteluunvaatijoita oli neljä, päällekarkaajia koko kaksitoista. Taistelua kesti kolme päivää; siinä kaksi uskaliasta ritaria heitti henkensä, taittui yksi selkäranka, yksi kaulaluu, kolme säärtä sekä kaksi käsivartta, ja sitäpaitsi sattui vielä lihahaavoja ja loukkauksia, joita eivät airuet edes ottaneet lukuunkaan — kas niin on meidän sukumme neitoja kaikkina aikoina kunnioitettu. Voi, jos sinussa olisi edes hiukan jalojen esivanhempiesi sydäntä, niin pantaisiin jossain hovissa, missä aatelisnaisten rakkaus ja sotamaine vielä ovat arvossa, toimeen turnajaiset, joissa voittaja saisi palkinnoksi sinun kätesi, niinkuin mummosi äidille tehtiin Strassburg'in peitsileikeissä — Jumala hänen sielulleen suokoon autuuden! Sillä keinoin saisit omaksesi parhaimman peitsimiehen koko kristikunnassa, joka puolustaisi Croyen suvun oikeuksia niinhyvin Burgundin väkivaltaa kuin myös Ranskan valtiojuonia vastaan.»

»Mutta täti kulta», vastasi nuorempi kreivitär, »onpa minulle vanha imettäjäni kertonut, että vaikka Rhein-

kreivi oli paras peitsimies tuossa suuressa Strassburgin peitsipelissä ja siten sai kunnioitetun esivanhempani voittopalkinnokseen, niin ei heidän avioliittonsa kuitenkaan ollut onnellinen; sillä hänellä kuuluu olleen tapana sättiä, välistäpä piestäkin mummoni äitiä — Jumala hänen sielullensa suokoon autuuden!»

»Ja miksikä ei!» sanoi vanhempi kreivitär ihastuneena romantillisiin ritaritapoihin. »Miksi noiden voittoisain kätten, jotka olivat tottuneet ulkona maailmalla antamaan sivalluksia, olisi pitänyt kotona hillitä voimaansa? Tuhat kertaa mielemmin ottaisin, vaikka kahdesti päivässä, sivalluksia aviomieheltä, jonka käsi muillekin olisi yhtä suureksi kauhuksi kuin minulle, kuin huolisin puolisokseni pelkurin, joka ei uskaltaisi kohottaa kättänsä vaimoaan eikä ketään muutakaan vastaan!»

»Minä toivottaisin teille onnea, täti kulta, jos saisitte niin voimallisen puolison», virkkoi Isabella, »mutta enpä kadehtisi teitä; sillä jos katkaistut luut lienevätkin hauskat turnauskentällä, niin ei mikään ole vähemmän hauskaa naisten kamarissa.»

»No niin, mutta eihän löylytys olekaan välttämätön seuraus siitä, jos menee naimisiin sotataidossa kuuluisan ritarin kanssa», sanoi neiti Hameline, »vaikka kyllä täytyy myöntää, että meidän esivanhempamme, Rhein-kreivi Gotfrid — Jumala hänelle autuuden suokoon! — oli hiukan väkivaltainen luonteeltaan ja liiaksi taipuvainen Rhein-viiniin. — Mutta oikea, täydellinen ritari on lammas naisten seurassa, leijona peitsien keskellä. Olipa aikanaan Thibault de Montigny — Jumala hänen sielulleen olkoon armollinen! — laupiain elävistä ihmisistä; hän ei koskaan ollut niin epäritarillinen, että olisi kohottanut kättään puolisoansa vastaan, mutta — pyhä Neitsyt sen tietää! — hänellä, joka ulkona löylytti aina kaikkia vihollisia, oli kodissaan kaunis vihollinen, jonka käsistä hän itse sai kelpo selkäsaunan. — No, oma syynsä — hänkin oli taisteluunvaatijana Haflinghem'in turnajaisissa ja teki siellä semmoisia sankaritöitä, että jos vain Jumala ja sinun isäsi-isä olisivat sallineet, olisi hän voinut saada toisen Montignyn rouvan, joka tuota siveää miestä olisi siveämmin kohdellut.»

Neiti Isabella, jolla oli hiukan syytä pelätä noita Haflinghem'in turnajaisia, josta aineesta tädillä kaikkina aikoina oli tapana laveasti laverrella, jätti puheen kesken; ja Qventin, sivistyneen ihmisen luonnollisella kohteliaisuudella, ajoi edemmäksi oppaan luokse ikäänkuin kysyäkseen häneltä jotain tietä koskevaa; sillä hän pelkäsi läsnäolonsa kenties häiritsevän kreivittärien keskinäistä puhetta.

Kreivittäret jatkoivat kuitenkin aamunkoittoon saakka ääneti matkaansa tai keskustelivat ainakin semmoisista asioista, joita ei maksa vaivaa kertoa; ja koska nyt oli oltu niin monta tuntia yhtä mittaa hevosen selässä, alkoi Qventin pelätä, että heitä rupeaisi jo väsyttämään. Hän tahtoi siis saada tietää kuinka pitkä matka oli vielä lähimpään lepopaikkaan.

»Sen näytän teille», vastasi opas, »puolen tunnin perästä.»

»Ja sitten jätät meidät toisen oppaan haltuun?» kysyi Durward vielä.

»Aivan niin, herra jousimies», vastasi opas; »minun matkani ovat aina lyhyet ja suorat. Te, herra jousimies, sekä muut ihmiset, kierrätte jousen kaarta myöten, minä sujautan aina suoraan nuoraa pitkin.»

Kuu oli jo kauan aikaa sitten laskenut, ja aamukoitto alkoi nousta kirkkaana ja valoisana idästä, välkytellen pienen järven pintaa, jonka rantaa pitkin he olivat jonkun aikaa kulkeneet. Tämä järvi levisi keskellä avaraa tasankoa, jossa siellä täällä kasvoi yksinäisiä puita sekä pieniä lehtoja ja viidakoita, mutta joka kuitenkin oli niin aukea, että silmä alkoi jo jokseenkin selvästi selittää esineitä. Qventin loi nyt silmänsä vieressään ratsastavaan oppaaseen, ja tunsi hänet, joskin kasvoja varjosti leveälierinen, espanjalaisen talonpojan sombrero'n kaltainen hattu, samaiseksi leikkisäksi Petit-André'ksi, jonka sormet, yhdessä hänen surullisen virkaveljensä Trois-Eschelles'n kanssa, äsken niin ilkeällä tavalla olivat hypistelleet Qventin'in kaulaa. Inholla, joka oli myös hiukan pelon sekainen, sillä Skotlannissa pyöveliä katsellaan melkein taikauskoisella kammolla, jota äskeinen pelastus ei ollut vähentänyt, käänsi Durward vaistomaisesti hevosensa pään oikealle ja iski samassa kannukset sen kupeihin, niin että se, puo-

leksi ympäripyörähtäen, hypähti muutaman kyynärän verran erille tuosta vihatusta matkakumppanista.

»Ha, ha, ha, ha!» nauroi Petit-André; »Gréve-torin pyhä Neitsyt auttakoon! — muistaapa, luulakseni tämä nuori soturi vanhan tuttavansa! — Mitä, kumppani! — ethän toki kantane minulle vihaa? — Jokainen tässä maassa elättää henkeään omalla tavallaan. Ei kenenkään huoli hävetä, että hän minun kynsissäni on ollut, sillä minä toimitan virkaani yhtä taitavasti kuin paras mestari, joka ikänä on sitonut elävän hedelmän kuolleeseen puuhun. — Ja Jumala sitä paitsi on suonut minulle sen armon, että olen iloinen poika — ha, ha, haa! — Voisinpa kertoa teille semmoisia leikkipuheita, joita olen laskenut tikapuitten alimman asteen ja hirsipuun poikkipuun välillä, että — niin totta kuin toivon autuaaksi pääseväni — minun on täytynyt tehdä tehtäväni jokseenkin kiireesti siinä pelossa, että hirtettävä mies sitä ennen kuolisi nauruun ja siten saattaisi minun taitoni häpeään.»

Näin puhuen hän kannusti hevostaan, hävittäen siten sen välimatkan, jonka skotlantilainen oli jättänyt heidän välilleen, ja virkkoi sitten: »Kuulkaas, herra jousimies, sovitaan pois vaan! — Minä puolestani toimitan aina virkaani ilman mitään vihaa ja keveällä sydämellä, ja minulle on ihminen aina kaikkein rakkain kun olen saanut hänen kaulaansa tukehdusvitjani, saattaakseni hänet pyhän Patibulariuksen ritariston jäseneksi — sillä nimellä provossin pappi, arvoisa isä Menehiiteen, nimittää provossisuojeluspyhimystä.»

»Pysy kauempana, kurja konna!» huusi Durward, kun lain tuomion täyttäjä yritti tulla vielä likemmäksi, »tai en voi vastustaa kiusausta ja näyttää sinulle, kuinka pitkä matka pitäisi olla kunnian miehen ja mokoman hylkiön välillä.»

»Hohoh teitä, olettepa te aika tuittupää!» sanoi pyöveli. »Jos edes olisitte sanonut *kunnon* miehen, niin olisi siinä hiukkanen totta — mutta *kunnian* miehiä, niiden kanssahan minä olen tekemisissä joka päivä, yhtä läheisessä kuin olin tulemaisillani teidänkin kanssanne. — Mutta menkää Herran nimeen ja seurustelkaa oman itsenne kanssa. Minä olisin tarjonut teille pullollisen Auvergnen

viiniä kaiken vihan poishuuhtomiseksi — mutta te luultavasti hylkäisitte kohteliaan tarjoumukseni. — No, no, olkaa niin epäkohtelias kuin tahdotte — minä en koskaan puhu pahoja sanoja niille, joiden kanssa virkani puolesta joudun tekemisiin — noille kuperikeikanheittäjilleni, hauskoille tanssijoilleni, pienille leikkikumppaneilleni, niinhän Jaakko Lihamieskin lampaitansa mairittelee — niille, sanalla sanoen, joilla niinkuin teilläkin, korkea-arvoinen herra, on N. U. O. R. A. piirustettuna otsaansa. — Ei, ei, kohdelkoot he minua vaikka kuinka pahasti, hyvän ystävän avun minä heille kuitenkin lopulta annan — ja te saatte itsekin nähdä, kun toisen kerran joudutte Petit-André'n käsiin, että hän osaa antaa anteeksi häväistyksen.»

Näin sanottuaan ja loppupäätteeksi iskettyänsä ilkamoiden silmää sekä päästettyänsä suustaan tsehihá-äänen, semmoisen, jolla kiirehdytetään laiskaa hevosta, Petit-André poikkesi tien toiselle puolelle ja jätti nuorukaisen sulattamaan saamiaan pistosanoja niin hyvin kuin hänen ylpeä skotlantilais-sydämensä saattoi sen tehdä. Suuri halu olisi Qventin'illä ollut löylyttää häntä niin pitkältä kuin hänen peitsensä varsi olisi kestänyt; mutta hän hillitsi vihansa sillä ajatuksella, että tappelu tämänluontoisen miehen kanssa ei olisi missään eikä milloinkaan kunniaksi, ja varsinkin nykyisessä tilanteessa suorastaan rikos velvollisuutta vastaan, josta saattaisi olla sangen vaarallisia seurauksia. Hän siis nieli Petit-André'n sopimattomat, viranmukaiset kokkapuheet hartaasti toivoen, ettei hänen suojelukseensa uskottu kaunotar ollut kuullut niitä; sillä tietysti se seikka, että hänelle voitiin pitää tämmöisiä pilapuheita, ei olisi antanut kreivittärelle edullista vaikutusta Durward'ista. Mutta hyvin pian molempien kreivittärien yht'aikainen hätähuuto herätti hänet niistä ajatuksista: »Katsokaa taaksenne — katsokaa taaksenne! — Jumalan tähden kavahtakaa itseänne ja suojelkaa meitä — meitä ajetaan takaa!»

Qventin katsahti kiiruusti taaksensa ja näki kaksi aseellista miestä, jotka tulivat heidän jäljessään ajaen niin kovaa vauhtia, että he hyvinkin pian saavuttaisivat matkalaiset. »Eivät nuo», sanoi hän, »voi olla muita kuin provossin miehiä, jotka ovat vahtikierrolla metsässä. —

Katsopas sinä», käski hän Petit-André'ta, »mitä lajia ne ovat.»

Petit-André totteli, ja tarkastettuaan tulijoita hän iloisesti pyörähti taas satulassaan ympäri ja vastasi: »Nämät, hyvä herra, eivät ole minun kumppaneitani eikä myöskään teidän — ei provossin väkeä — eikä jousimiehiä — sillä minusta näyttää, että heillä on rautakypäräsilmikot päässä alaslaskettuina ja rautakaulukset. — Hiiden vietäviä ovat nuo rautakaulukset, ilkeimpiä kaikista rautavarustuksista! — Olenpa saanut tuntikauden sormin kopeloida niitä, ennenkuin olen saanut ha'at auki.»

»Armolliset kreivittäret», virkkoi Durward kuuntelematta Petit-André'n loruja, »teidän pitää ajaa eteenpäin — ei niin joutuisaan, että selvään nähtäisiin teidän pakenevan, mutta kuitenkin siksi suurella kiireellä, että voitte käyttää hyväksenne sitä estettä, jonka kohta aion nostattaa teidän ja takaa-ajajiemme välille.»

Isabella kreivitär katsahti oppaaseen ja kuiskasi sitten jotain tädillensä, joka täten puhui Qventin'ille: »Me luotamme teidän suojelukseenne, herra jousimies ja tahdomme mielemmin antautua siihen vaaraan, joka meitä saattaa kohdata teidän seurassanne, kuin lähteä eteenpäin tuon miehen kanssa, jonka ulkomuoto ei meidän mielestämme näytä ennustavan hyvää.»

»Tapahtukoon niinkuin te tahdotte, armolliset neidit», sanoi nuorukainen. »Takaa-ajajia on vain kaksi, ja vaikka he ovat ritareita, niinkuin heidän varustuksistaan näkyy, niin saavat he nähdä, jos heillä on paha tarkoitus, kuinka skotlantilainen aatelismies täyttää velvollisuutensa teidän kaltaistenne läsnäollessa ja teidän suojaksenne. — Kuka teistä», jatkoi hän kääntyen komentonsa alla olevan saattoväen puoleen, »tahtoo yhdessä minun mukanani käydä peitsisille noiden keikarien kanssa?»

Kaksi miehistä nähtävästi oli kahdella päällä; mutta kolmas, Bertrand Guyot, vannoi, vaikka he — cap de dion! *) — olisivat Artur kuninkaan pyöreän pöydän ritareja, tahtovansa Gascognen kunniaksi ottaa selkoa siitä, mitä miehiä he olivat.

*) Jumalan pää! gascognelainen vakuutus.

Hänen näin puhuessaan molemmat ritarit — sillä niin korkea arvo heillä nähtävästi oli — lähestyivät matkajoukon taimmaista riviä, joksi Qventin uljaan apulaisensa kanssa nyt oli asettunut. Heillä oli täydelliset teräsvarustukset, mutta ei mitään vaakunaa, josta heidät olisi voinut tuntea.

Toinen heistä, tultuaan likemmäksi, huusi Durward'ille: »Pois tieltä, herra knaappi! — Me tulemme vapauttamaan teidät virasta, joka on teidän arvollenne ja säädyllenne liian suuri. Olkaa hyvä ja antakaa nämät kreivittäret meidän suojaamme — me olemme paljoa sopivampia seurakumppaneita heille, varsinkin koska he teidän seurassanne ovat miltei vankeudessa.»

»Vastaukseksi teille, hyvät herrat», virkkoi Durward, »saan ensiksikin sanoa, että viran, jota toimitan, on nykyinen kuninkaani antanut minulle; ja toiseksi, että, miten kelvoton lienenkin sitä toimittamaan, nämät kreivittäret tahtovat pysyä minun suojelukseni alaisina.»

»Häpeä, mies!» huusi toinen päällekarkaajista. »Aiotko sinä, maata kiertävä kerjäläinen, ryhtyä vastarintaan asestettuja ritareita vastaan?»

»Vastarintaan minä tosiaankin ryhdyn», sanoi Durward, »koska minun on pakko vastustaa teidän hävytöntä ja laitonta päällekarkaustanne; ja jos lieneekin jotain arvon eroitusta meidän välillämme, josta en ole aivan varma, niin on teidän epäritarillisuutenne murtanut sen laipion maahan. Tempaiskaa siis miekkanne tupesta, tai jos mielitte peitseen turvata, ottakaa vauhtiasento.»

Ritarit pyörähyttivät nyt hevosensa ympäri ja ajoivat noin 150 askelta taaksepäin. Qventin puolestaan, katsahtaen kreivittärien puoleen, kumarsi syvään satulassaan, ikäänkuin pyytäen, että he seuraisivat suosiollisin silmin hänen yritystään; ja kun he kehoituksen merkiksi heiluttivat hänelle liinojansa, olivat päällekarkaajat jo ennättäneet tarpeellisen matkan päähän saadakseen vauhtia.

Durward karahutti nyt ratsunsa liikkeelle käskien gascognelaisenkin miehen tavoin pitämään puoltansa. Näin hyökkäsivät kaikki neljä ratsumiestä täyttä vauhtia yhteen keskipaikoilla sitä välimatkaa, joka oli heidän

välillään. Yhteentörmäyksessä gascognelais-parka sai surmansa heti, sillä vastustaja tähtäsi hänen kasvoihinsa, jotka eivät olleet silmikon suojassa, ja peitsi tunkeutui silmän kautta aivoihin, niin että mies kaatui kuoliaana maahan hevosensa selästä.

Qventin puolestaan, vaikka häntäkin haittasi sama puute, keikahti satulassaan niin nopsasti, että vihollisen peitsi sujahti hänen oikean olkapäänsä päällitse, raapaisten hiukkasen vain poskea. Sitä vastoin hänen oma peitsensä sattui keskelle vastustajan rintaa ja sysäsi hänet maahan. Qventin hypähti alas hevosen selästä riisuakseen kypärän kaatuneelta; mutta toinen ritari, joka ei vielä ollut virkkanut sanaakaan, hypähti heti, kun hän näki miten pahoin hänen kumppaninsa oli käynyt, vielä nopsemmin kuin Durward satulastaan maahan ja huusi, asettuen pyörtyneen ystävänsä eteen: »Jumalan ja pyhän Martin nimessä, poikaseni, nouse hevosen selkään ja mene tiehesi naikkostesi kanssa! — Ventre Sant Gris! * — onpa heistä ollut jo kyllin turmiota täksi aamuhetkeksi.»

»Älkää pahaksi panko, herra ritari», virkkoi Durward, jota suututti uhkaava ääni, jolla tämä neuvo annettiin, »tahtoisinpa ensin nähdä kenenkä kanssa olen ollut tekemisissä, ja saada tietää kuka vastaa minun kumppanini kuolemasta.»

»Sitä et koskaan saa elävänä nähdä etkä tietää», vastasi ritari. »Mene tiehesi rauhassa, hyvä mies. Me olimme hulluja, kun läksimme estämään teidän matkaanne, mutta siitä me olemmekin saaneet rangaistuksemme; sillä sinä olet saanut aikaan enemmän turmiota, kuin mitä koko joukkosi hengellä sekä omallasikin voisit palkita. — No, jos *välttämättömästi* tahdot», — Qventin oli näet tempaissut miekkansa tupesta ja lähestyi häntä — »niin ota tämä kostoksi!»

Näin sanoen hän iski nuorta skotlantilaista niin lujasti kypärään, että Durward, vaikka hän olikin kotoisin maasta, missä kelpo sivalluksia jaeltiin sangen runsaasti, ei ollut semmoista vielä muuten kuin kirjoista sattunut tuntemaan. Se iski häneen niinkuin ukkosen nuoli,

* Ranskalainen kirous.

löi syrjään miekan, jonka nuori soturi oli kohottanut suojakseen ja halkaisi kypäränkin, vaikka se muka oli teräksestä kestäväksi taottu, niin pitkälle, että terä puraisi hiuksia, kuitenkaan sen enempää vahinkoa tekemättä. Silmänräpäyksen aikaa oli nyt Durward, joka puolipyörtyneenä vaipui toiselle polvelleen, aivan ritarin armoilla, jos tämän olisi tehnyt mieli iskeä häneen toista kertaa. Mutta joko hän sääli Qventin'in nuoruutta, tai ihaili hänen uljuuttansa, tai jalomielinen, rehellinen taistelunhalu pidätti häntä tätä tilaisuutta käyttämästä hyväkseen. Pian Durward tointuikin jälleen, kavahti pystyyn ja kävi vastustajansa kimppuun, tulisesti niinkuin mies, joka on päättänyt päästä voitolle tai kuolla, ja samalla kuitenkin sillä mielenmaltilla, joka on välttämätön, jos tahtoo niin edullisesti kuin suinkin suoriutua taistelusta. Jotta hän ei enää saisi tuommoisia hirmuisia sivalluksia kuin äsken, hän koitti suuremman nopsuutensa avulla, jota varustusten verrattain suurempi kepeys vielä helpoitti, väsyttää vastustajaansa. Durward ahdisti häntä milloin miltäkin puolelta vikkelillä liikkeillä ja äkkipikaisilla päällekarkauksilla, joita ritarin raskaassa rautapuvussansa oli sangen vaikea ilman suurempaa vaivaa torjua päältänsä.

Turhaan tämä jalomielinen vastustaja huusi Durward'ille: »Eihän nyt enää ole mitään riidan syytä välillämme, ja mieltäni pahoittaisi, jos minun täytyisi tehdä sinulle vahinkoa!» Qventin ei totellut muuta kuin tulista himoansa saadakseen hetkellisen tappionsa häpeän jälleen pois pyyhityksi. Hän ahdisteli ritaria yhä edelleen ukkosen nuolen nopeudella, väliin yrittäen pistää miekkansa kärjellä, väliin hakata häntä sen terällä; näin tehdessään hän piti myös tarkasti silmällä kaikkia vastustajansa liikkeitä — muistellen hänen suurta voimaansa, josta hän oli saanut niin peloittavan esimaun — ja oli valmis hypähtämään taaksepäin tai syrjään tuon hirvittävän kalvan iskujen alta.

»No, hiisi periköön sinut, sinä itsepäinen ja ylpeä hupsu», mutisi vihdoin ritari, »kun et tyydy, ennenkuin olet saanut kolahduksen päähäsi!» Näin sanoen hän muutti taistelutapaansa, pysähtyi ikäänkuin hän olisi tahtonut tästä lähtien vain suojella itseään ja torjua luo-

taan Qventin'in lakkaamattomia sivalluksia. Mutta salaa hän aikoi yhdellä ainoalla iskulla tehdä lopun taistelusta, niin pian kun vain nuori soturi hengästyisi tai joku taitamaton tai huolimaton temppu hänen puoleltaan antaisi siihen tilaisuutta. Tämä sukkela keino olisikin luultavasti saattanut hänet tarkoituksen perille, ellei kohtalo olisi päättänyt toisella tavalla.

Kaksintaistelun juuri tuimimmillaan ollessa saapui lukuisa ratsumiesjoukko paikalle ja huuto kajahti: »Seis, kuninkaan nimessä!» Molemmat taistelijat astuivat askeleen taaksepäin, ja Qventin huomasi ihmeekseen, että hänen päällikkönsä, lordi Crawford, oli taistelua estävän joukon johtajana. Mukana oli myös Tristan Erakko parin, kolmen miehen kera — kaikkiaan noin parikymmentä ratsua.

XV

OPAS

„Min' olen“ niin hän virkkoi mulle, „maalta
Egyptin, tuota noitasukua,
mi, koska Gosenissa asui Israel,
hurjasti ryhtyi taisteluhun vastaan
Mosesta sekä kansaa Moseksen,
Jehovan ihmetöitä vastustaen
omilla loitsukonsteillaan, siks kunnes
lähestyi koston enkeli ja viisaat
kopeat esikoisiaan sai surra
kuin oppimaton talonpoikakin.

Nimetön.

Lordi Crawford'in sekä hänen väkensä tulo teki heti lopun taistelusta, jota edellisessä luvussa yritimme kuvata. Ritari, kiireesti riisuen kypäränsä, ojensi vanhalle lordille miekkansa ja sanoi: »Crawford, minä antaun — mutta tulkaa vähän tännemmäksi, että saan kuiskata korvaanne — yhden sanan vain Jumalan tähden — pelastakaa Orleans'in herttua!»

»Kuinka! — Mitä! — Orleans'in herttua!» huudahti skotlantilainen päällikkö. »Mistä tämä kaikki on johtunut, saakeli soikoon? Tämä juttu on iäksi päiviksi rikkova kuninkaan ja hänen välinsä.»

»Älkää kysykö mitään», sanoi Dunois — sillä hän se oli — »syy on kokonaan minun. — Katsokaas, hän liikahtaa. Minä vain riensin tänne kaapatakseni tuon neitosen omakseni, jotta minusta tulisi aviomies ja maanomistaja — ja tuommoisessa pulassa tässä nyt ollaan. Pidättäkää roistojoukkonne poissa — älkää salliko yhdenkään miehen nähdä häntä.» Näin sanoen hän aukaisi herttuan silmikon ja viskasi hänen kasvoilleen vettä, jota hän nouti läheisestä lammesta.

Qventin Durward puolestaan oli hämmästyksissään, aivan kuin ukkosen nuoli olisi iskenyt häneen; niin tiheään hän sai kokea yhä uusia ihmeitä. Hän oli — sen hän nyt vastustajansa kalpeista kasvoista näki — kaatanut maahan Ranskan kuninkaallisen suvun korkeimman prinssin, ja ollut miekanmittelössä Ranskan parhaan sankarin, kuuluisan Dunois'n kanssa. Nämät työt olivat kumpaisetkin itsessään ylen kunniallisia — mutta voiko sanoa niiden olevan kuninkaalle eduksi tai mieliksi, se oli ihan toinen asia.

Herttua oli nyt tointunut jälleen tainnoksistaan, niin että hän jaksoi istua ja kuunnella Dunois'n sekä Crawford'in välistä keskustelua. Edellinen väitti hartaasti, ettei tässä asiassa ollenkaan ollut tarpeellista mainita Orleans'in herttuan korkeata nimeä, koska hän, Dunois, mielellään tahtoi ottaa koko syyn omille niskoilleen ja vakuuttaa että herttua vain ystävänsä apulaisena oli ollut mukana.

Lordi Crawford kuunteli, silmät maahan luotuina, aika ajoin huoaten ja pudistellen päätään. Vihdoin hän katsahtamatta ylös virkkoi: »Tiedättehän, Dunois, että sekä isänne että myös oman itsennekin tähden mielelläni olisin teitä auttanut.»

»En minä itselleni mitään pyydä», vastasi Dunois. »Teillä on miekkani kädessänne, ja minä olen teidän vankinne — siinä kaikki! — Mutta minä puhun tämän jalon prinssin puolesta, joka on Ranskan ainoa toivo, jos Jumala

kruununperillisen pois kutsuisi. Hän tuli tänne vain auttaakseen minua — kun tahdoin yrittää kaappaista onnen käsiini — asiassa, jonka kuningas osaksi oli hyväksynyt.»

»Dunois», sanoi Crawford, »jos toinen mies kertoisi minulle, että te muka olitte saattanut oman asianne vuoksi tämän korkeasukuisen prinssin tämmöiseen vaaraan, niin olisin sanonut sen valheeksi. Enkä minä voi nytkään, vaikka itse niin väitätte, oikein uskoa, että te puhutte täyttä totuutta.»

»Jalo Crawford», sanoi Orleans'in herttua, joka nyt oli kokonaan tointunut pyörryksistä, »te olette mielenlaadultanne liiaksi ystävänne Dunois'n kaltainen käsittääksenne hänet väärin. Minä hänet väkisin vein tänne, aivan vasten hänen tahtoansa, syösten hänet äkkipikaa ja arvelematta yritykseen, johon hurja rakkaus minua houkutteli. — Katsokaa minua kaikki, ken vain haluaa», lisäsi hän nousten pystyyn ja kääntyen sotaväen puoleen — »minä Ludvig, Orleans'in herttua, olen valmis vastaamaan hurjuudestani. Toivonpa vaan, että kuninkaan viha tyytyy yksin minuun, niinkuin oikeus ja kohtuus vaativatkin. — Mutta, Ranskan prinssinä ei minun sovi antaa miekkaani kenenkään käsiin — ei edes teille uljas Crawford — hyvästi siis, kelpo kalpani!»

Näin sanoen hän tempaisi miekkansa tupesta ja nakkasi sen lampeen. Se lensi ilman halki niinkuin ukkosen nuoli ja upposi loiskahtaen veteen, jonka pinta heti taas meni umpeen. Kaikki jäivät paikoilleen seisomaan kahdenvaiheilla ja hämmästyneinä — niin korkeaa säätyä oli rikollinen ja niin suuresti rakastettu hänen persoonansa. Mutta toiselta puolen kaikki tiesivät, muistaen mitä aikeita kuninkaalla oli hänen suhteensa, että tämä hurjapäinen yritys syöksisi herttuan perikatoon.

Dunois ensimäisenä sai sanan suustansa ja hän puhui luottamuksen puutteesta suuttuneen ystävän moittivalla äänellä: »Vai niin! te, kuninkaallinen herttua, katsotte hyväksi viskata pois parhaan miekkanne samana aamuhetkenä, jolloin teidän myös kelpasi hyljätä kuninkaan suosio sekä Dunois'n ystävyys!»

»Serkku kulta», sanoi herttua, »oliko minun tarkoitukseni muka hyljätä sinun ystävyytesi sillä, että puhuin

totta, koska sinun henkesi ja sinun kunniasi turvallisuus vaati totuuden puhumista?»

»Mitä tekemistä teillä oli minun henkeni turvallisuuden kanssa, kaikkein kuninkaallisin serkkuni, pyytäisin vain saada tietää?» vastasi Dunois yrmeästi. »Mitä — Jumalan nimessä! — mitä varten teidän tarvitsi sekaantua asiaan, jos minun teki mieleni tulla hirtetyksi, tai kuristetuksi, tai viskatuksi Loireen, tai tikarilla lävistetyksi, tai teilapyörällä muserretuksi, tai elävältä rautahäkkiin ripustetuksi, tai johonkuhun maanalaiseen kuoppaan elävältä haudatuksi, tai millä muulla keinolla tahansa Ludvig kuningas armossaan katsoisi parhaaksi vapauttaa itsensä tästä uskollisesta alamaisestaan? — Älkää iskekö tuolla tavalla silmää, älkää julmistelko kulmakarvojanne ja viittailko Tristan Erakkoon — kyllä minä näen sen konnan yhtä hyvin kuin tekin! — Mutta eipä minulle olisi toki niin pahoin käynyt. Ja se olkoon sanottu minun henkeni turvallisuudesta. — Mutta mitä teidän omaan kunniaanne tulee, niin — vannonpa sen pyhän Magdalenan punaisten poskien kautta! — minun mielestäni kunnia olisi ollut siinä, ettemme ollenkaan olisi ruvenneet tämän-aamuiseen työhön, tai että olisimme salanneet sen ihmisten silmiltä. Hurja skotlantilaispoika sysäsi täällä kuninkaallisen herttuan satulasta maahan.»

»Hs, hs!» virkkoi lordi Crawford; »älkää häväiskö sen johdosta kuninkaallista herttuaa. Eipä joku skotlantilaispoika ole ensi kertaa taittanut kelpo peistä — minä olen mielissäni siitä, että tuo poika käyttäytyi niin uljaasti.»

»Sitä vastaan en tahdokaan mitään väittää», sanoi Dunois. »Mutta, jos te, lordi Crawford, olisitte saapunut tänne vain hiukankin myöhemmin, niin olisi kuin olisikin teidän jousimieskomppaniaanne tullut avonainen sija.»

»Niin, niin», vastasi Crawford, »kyllä tunnen teidän käsialanne tuossa halkaistussa kypärässä. — Ottakaa joku teistä se pois pojalta ja antakaa hänelle sijaan teräksellä vuorattu lakki; siitä hänen päällään on lujempi suoja kuin tuosta rikkinäisestä patarähjästä. — Ja sallikaa, herra ritari, minun sanoa teille, että teidän omassannekin, miekan kestäväksi taotussa haarniskassanne lienee muutamia kelpo skotlantilaisen käsialanjälkiä. — Mutta,

Dunois, nyt minun täytyy pyytää Orleans'in herttuaa sekä teitä nousemaan hevosten selkään ja seuraamaan minua; sillä minä olen saanut käskyn viedä teidät paikkaan, joka on ihan toisenlainen kuin mitä minä teille soisin.»

»Enkö, lordi Crawford, saisi sanoa edes yhden sanan noille kauniille kreivittärille?» kysyi Orleans'in herttua.

»Ette tavuakaan», vastasi Crawford, »minä olen liiaksi teidän ystävänne, kuninkaallinen herttua, jotta voisin sallia semmoista hullutusta.» — Sitten hän lisäsi, kääntyen Qventin'in puoleen: »Sinä, poikaseni, olet velvollisuutesi tehnyt. Jatka matkaasi ja noudata sitä käskyä, joka on sinun täytettäväksesi uskottu.»

»Sallikaa minun puhua, lordi Crawford», virkkoi Tristan ainaisella raa'alla puhetavallaan, »tuon nuorukaisen pitää saada toinen opas. En tule toimeen ilman Petit-André'tä, koska tässä näkyy hänelle työtä tulevan.»

»Nuori herra», sanoi Petit-André nyt likemmäksi astuen, »kulkekoon vain suoraan tuota tietä eteenpäin, niin hän joutuu paikkaan, missä hän tapaa oppaaksi määrätyn miehen. — Minä en, vaikka tarjottaisiin tuhat kultakolikkoa, huolisi tänään olla poissa! Olenhan minä jo hirttänyt montakin ritaria ja knaapia, ynnä myös rikkaita raatimiehiä ja pormestareita kaupan päälliseksi — ovatpahan kreivit ja markiisitkin kokeneet sormieni näppäryyttä — mutta — hum!» — hän katsahti herttuaan ikäänkuin osoittaaksensa, että hän mielellään olisi lisännyt sanat: »kuninkaallinen prinssi!» — »Hah, hah, haa! Petit-André, sinun nimesi mainitaan vielä aikakirjoissa!»

»Sallitteko te roistojenne pitää tuommoista puhetta näin korkean herran kuullen?» moitti Crawford, ankarasti katsahtaen Tristan'iin.

»Miks'ette te heitä kurita itse, uljas lordi?» kysäisi Tristan yrmeästi vastaan.

»Senvuoksi että sinun kätesi on ainoa tässä seurassa, joka voi piestä tuota mokomaa sen tulematta siitä halvemmaksi.»

»Pitäkää omat miehenne kurissa, kyllä minä väestäni vastaan», tiuskasi yliprovossi.

Crawford'in kielen päässä näytti pyörivän vihainen vastaus; mutta asiaa tarkemmin mietittyään hän kääntyi

äkisti selin Tristan'iin, pyysi Orleans'in herttuaa sekä Dunoista yhtä kummallekin puolellensa ratsastamaan, kumarsi jäähyväisiksi kreivittärille, ja sanoi Qventin'ille: »Jumala suojelkoon sinua, poikaseni! Uljaasti olet palveluksesi alottanut, vaikka tämä asia onkin hyvin surettava.» Crawfordin jo ollessa lähtemäisillään kuuli Qventin Dunois'n kuiskaavan hänelle: »Viettekö meidät Plessis'in?»

»En, onneton, hurjapää ystäväni», vastasi Crawford huoaten, »vaan Loches'en.»

»Loches'en!» Tämän linnan tai pikemmin vankitornin nimi, joka oli vielä enemmän pelätty kuin Plessis, kuului ruumiskellojen kilahdukselta nuoren skotlantilaisen korvissa. Siinä tornissa, niin hän oli kuullut, toimitettiin ne salaiset, julmat työt, joilla Ludvigkin häpesi saastuttaa oman asuntolinnansa huoneita. Tuossa hirmupaikassa kuului olevan vankikomeroita toistensa alla, joista kaikista vanginvartijoillakaan ei ollut tietoa; ne olivat hautoja, joihin ihmiset elävältä telkittiin, joilla ei sen jälkeen ollut muuta toivoa kuin loppuikänsä hengittää saastaista ilmaa ja ravita itseään vedellä ja leivällä. Samassa hirvittävässä linnassa oli myös *häkeiksi* nimitettyjä kauheita koppeja, joihin vanki parka ei mahtunut pystyssä seisomaan eikä pitkäkseen ojentumaan — sanottiin niiden olevan kardinaali Balue'n keksimiä, joka sitten itse enemmän kuin yksitoista vuotta sai asua tämmöisessä lokerossa. Eipä ihme siis, jos tuon hirmupaikan nimi sekä se tieto, että hän osaksi oli ollut syynä siihen, että kaksi niin jaloa uhria joutui sinne, saattoi nuoren skotlantilaisen mielen synkäksi; hän ratsasti jonkun aikaa edelleen alla päin, silmät maahan luotuina, sydän täynnä tuskallisimpia tunteita.

Kun hän nyt taas ratsasti pienen matkaseurueen etupäässä, hänelle neuvottua tietä pitkin, sai neiti Hameline tilaisuuden sanoa hänelle:

»Näyttääpä minusta, hyvä herra, kuin olisitte pahoilla mielin voitosta, jonka te urhoudellanne saavutitte meitä suojellessanne?»

Kysymys vivahti pilanteolta, mutta Qventin oli kyllin viisas vastataksensa suoraan ja vakavasti:

»En voi olla pahoillani mistään, mitä tulee tehdyksi teidänkaltaistenne vallasnaisten hyväksi. Mutta olisinpa, jollei olisi ollut teille siitä vaaraa, mielemmin tahtonut saada surman niin kelpo soturin kuin Dunois'n miekasta, kuin olla apuna saattamassa mainiota ritaria ja onnetonta prinssiä Loches'n hirvittäviin hautoihin.»

»Se *oli* siis sittenkin Orleans'in herttua!» sanoi vanhempi kreivitär kääntyen veljentyttärensä puoleen. »Niinpä minä tunnustelinkin, vaikka katselimmekin kaukaa taistelua. — Näetkö nyt, tyttöseni, kuinka hyvin meidän olisi voinut täällä käydä, jos tuo viekas, saita kuningas olisi vain sallinut meidän näyttäytyä hovissaan. Ranskan kuninkaallisen suvun korkein herttua ja uljas Dunois, jonka nimi on yhtä laajalta kuuluisa kuin hänen sankariisänsäkin aikoinaan. — Tämä nuori herra teki tehtävänsä miehuullisesti ja kunnollisesti; mutta sääli mielestäni on kuitenkin, ettei hän kunnialla kaatunut, koska hänen onneton uljuutensa tuli esteeksi meidän ja noiden prinssillisten pelastajiemme välille.»

Isabella kreivitär vastasi vakavalla, miltei suuttumusta ilmaisevalla äänellä.

»Täti», lausui hän, »jollen tietäisi sitä leikiksi, niin sanoisin, että teidän puheenne osoittaa kiittämättömyyttä meidän uljasta suojelijaamme kohtaan, jolle kenties olemme suuremmassakin kiitollisuudenvelassa kuin mitä te huomaattekaan. Sillä jos tuo hurja yritys olisikin noilta ritareilta niin hyvin onnistunut, että olisivat voittaneet saattoväkemme, niin eikö ole selvää, että meidänkin silloin, kuninkaan henkivartijain saapuessa tänne, olisi ollut pakko lähteä vankeuteen? Minä puolestani kyynelin suren ja aion pian messuilla kunnioittaa urhoollista, kaatunutta miestä, ja toivon», jatkoi hän ujommin, »että eloon jäänyt ei ole hylkäävä sulimmasti lausuttua kiitostani.»

Kun Qventin käänsi kasvonsa neidon puoleen vastatakseen kiitokseen, huomasi kreivitär veren vuotavan pitkin nuorukaisen toista poskea, ja hän huudahti syvällä liikutuksella: »Pyhä Neitsyt! hän on haavoitettu, hänen verensä vuotaa! — Alas hevosen selästä, hyvä herra, ja antakaa sitoa haavanne!»

Huolimatta kaikista vastaväitteistä ja vakuutuksista,

että haava oli aivan mitätön, pakoitettiin Durward hyppäämään hevosen selästä alas, istahtamaan läheiselle kivelle ja riisumaan kypärän päästänsä. Croyen kreivittäret puolestaan, jotka vallalla olevan tavan mukaan olivat hiukan perehtyneet lääketieteeseen, huuhtoivat haavan puhtaaksi, seisahduttivat veren ja sitoivat nuoremman neidon liinan kääreeksi, jotta ilmaa ei pääsisi haavaan, niinkuin heitä oli opetettu.

Nykyaikana nuoret herrat harvoin, jos koskaan, saavat haavoja naisten tähden, eivätkä nuoret neitoset puolestaan koskaan ryhdy haavojen parantamiseen. Kumpaisiltakin siten säästyy vaara. Se, jonka miehet tällä tavoin välttävät, myönnettäneen helposti vaaraksi; mutta vaara sille, jonka tuli hoitaa niin mitätöntä haavaa, kuin Qventin'in oli, joka itsessään ei suinkaan ollut vaarallinen eikä pelottava, oli kenties yhtä suuri kuin Durward'in vaara sitä saadessa.

Olemme jo maininneet, että hoidettava oli erinomaisen kaunis poika, ja kun rautalakki oli riisuttu, tulvahti hänen keltainen tukkansa sen alta virtana ulos, lainehtien kasvojen ympärillä, joiden nuorekasta iloisuutta nyt hiukan hillitsi punastus ilmaisten sekä kainostelua että ihastusta. Nuoremman kreivittären koettaessa tukkia haavaa liinallaan, sill'aikaa kuin täti tavaramytyistä etsi haavavoidetta, hän tunsi sydämessään sekä ujoutta että hämminkiä, toiselta puolen sääliä ja kiitollisuutta haavoitettua kohtaan, ja nämät tunteet tekivät nuorukaisen pulskan ulkomuodon ja kauniit kasvot neidon silmissä vieläkin viehättävämmiksi. Sanalla sanoen, näyttipä siltä kuin Kohtalo olisi täten tahtonut vielä entistä enemmän kiihoittaa tuota salaista tunnetta, jonka se oli jo monella pienellä, ihmissilmän nähden satunnaisella seikalla saanut hereille kahden ihmisen välillä, mitkä tosin säätynsä ja varallisuutensa suhteen olivat aivan eriarvoiset, mutta hyvinkin yhdenvertaiset jos nuoruudesta, kauneudesta ja rakkauteen taipuvan sydämen romanttisesta hellyydestä oli kysymys. Eipä siis ihme, jos Isabellan kuva, joka jo ennestään oli niin syvälle painunut Qventin'in mieleen, voitti sen nyt kokonaan valtaansa; ja jolleivät neidon tunteet olleetkaan vielä yhtä syvälle juurtuneet, sen verran

kuin hän itse niistä tiesi, niin muistellessaan tätä nuorta suojelijaa, jolle hän itse puolestaan juuri oli suonut niin miellyttävän avun, tuntui Isabellan sydämessä paljoa hellempää liikutusta kuin mitä oli voinut herättää hänessä koko se korkeasukuisten aatelisherrojen joukkio, joka viimekuluneena kahtena vuonna oli ahdistellut häntä rakkaudellaan. Ja varsinkin, kun Campobasso, Kaarle herttuan kelvoton suosikki, johtui hänen mieleensä, nuo ulkokullatut kasvot, kurja, viekas luonne, väärä niska, karsas silmä, niin hänen kuvansa tuntui neidon silmissä vieläkin inhottavammalta ja ilettämämmältä kuin ennen, ja lujasti hän päätti, ettei mikään väkivalta saisi häntä suostumaan niin kammottavaan avioliittoon.

Olipa sillä välin kunnon täti Hamelinenkin mieli taipunut Durward'ille suosiolliseksi. Kenties siihen lienee ollut syynä se, että kreivitär — vaikka, jos hänen korkea-arvoisen sukunsa sukutaulut eivät petä, hän oli jo vähintäin viidenneljättä vanha — vieläkin ihaili miehen kauneutta yhtä paljon kuin viisitoista vuotta nuorempana; vai olisiko hän kenties ruvennut arvelemaan, että hänen varhaisempi käsityksensä heidän nuoren suojelijansa avusta ei ollutkaan oikeuden ja kohtuuden mukainen.

»Veljentyttäreni», virkkoi hän nyt, »on antanut liinansa teidän haavanne siteeksi; minäpä annan teille omani kunnianosoitteeksi teidän uljuudestanne ja kehoitteeksi teille yhä edistymään ritarillisuudessa.»

Näin sanoen hän antoi Durward'ille kalliisti hopealla kirjaillun sinisen liinan, viitaten ratsunsa satulaloimeen sekä sulkiin ratsastushatussaan, sekä huomauttaen hänelle, että värit niissä olivat samat kuin liinassakin.

Sen ajan tavan mukaan ei tällaista suosiolahjaa sopinut käyttää muulla kuin yhdellä ainoalla tavalla; Qventin siis, tätä tapaa noudattaen, sitoi liinan käsivarteensa. Mutta hän teki sen kömpelömmin ja vähemmällä ritarillisuudella kuin ehkä toisessa tilaisuudessa, toisten naisten seurassa. Sillä, vaikka täten saadun *liinan* käyttäminen ei ollut muuta kuin yleisen ritarillisuuden osoitusta, niin olisi hän paljon mielemmin suonut saaneensa oikeuden sitoa käsivarteensa sen liinan, jolla Dunois'n lyömä haava oli sidottu.

Sitten he jatkoivat taas matkaansa, Qventin ratsastaen nyt kreivittärien rinnalla, joiden seuraan hän näytti saaneen sanoitta suodun luvan yhtyä. Hän ei kuitenkaan puhellut juuri paljon, sillä hänen sydämensä oli täynnä sitä hiljaista onnentunnetta, joka on arka ilmaisemaan itseänsä kovin hillitsemättömästi. Isabella neiti puhui vieläkin vähemmän, niin että puheenvuoro melkein yksinomaan oli neiti Hamelinen vallassa, joka ei osoittanutkaan mitään halua päästää puhetta nukahtamaan. Opettaaksensa tälle nuorelle jousimiehelle — niin hän sanoi — ritarillisuuden periaatteita ja tapoja, hän kertoi laveasti Haflinghem'in turnajaisista, missä hän oli voittajille jakanut kunniamerkit.

Durward'ia — mielipahakseni on se tunnustettava — eivät kertomukset tästä loistavasta taistelusta kuitenkaan liioin huvittaneet yhtä vähän kuin flanderilaisten ja saksalaisten ritarien eri vaakunat, joita kreivitär kuvaili säälimättömällä tarkkuudella. Qventin'iä alkoi näet hiukan peloittaa, että he kenties olivat jo kulkeneet sen paikan sivuitse, missä oppaan piti olla heitä vastassa — se olisi näet ollut sangen paha seikka, josta, jos se todella oli tapahtunut, saattoi pelätä kaikkein turmiollisimpia seurauksia.

Ollessaan vielä kahden vaiheilla olisikohan parempi lähettää joku seuralaisista takaisin katsomaan, oliko todellakin täten tapahtunut, hän kuuli torven toitotusta, katsahti siihen suuntaan, mistä ääni kuului ja näki ratsumiehen, joka suurella kiireellä riensi heitä kohti. Ratsun matala vartalo sekä metsäläisentapainen, pörröinen, ruokkimaton karva toi Qventin'in mieleen vuoriston hevosrodun hänen omassa maassansa; tällä hevosella olivat kuitenkin kaikki raajat paljoa hienommat, ja vaikka se näytti olevan yhtä kestävä, oli se samalla myös paljoa joutuisampi liikkeiltänsä. Pää varsinkin, joka Skotlannin ponylla usein on kömpelömuotoinen ja paksu, oli pieni ja liittyi kauniisti kaulaan; sen leuat olivat hienot, silmät suuret, säkenöivät, sieraimet levällänsä.

Ratsumies oli vieläkin oudompi näöltänsä kuin ratsu, vaikka sekin jo oli aivan toisenlainen kuin ranskalaiset hevoset. Vaikka hän suurella taidolla näytti hallit-

sevan hevostansa, piti hän kuitenkin jalkansa leveissä jalustimissa, jotka olivat melkein kaukalojen muotoiset ja niin tiukalle ylös vedetyt, että miehen polvet olivat melkein satulan nastan tasalla. Päässään hänellä oli pieni punainen turbaani, jossa heilui likainen, hopeasoljella kiinnitetty sulka; hänen takkinsa, joka oli samanmuotoinen kuin estradioteilla (sotajoukolla, johon venetsialaiset siihen aikaan saivat tarpeelliset rekryytit Adrianmeren itärannoilta), oli vihreäinen väriltänsä ja koristettu koreilla kultapäärmeillä. Sitäpaitsi oli hänellä sangen leveät housut, jotka olivat olevinaan valkoiset, joskaan ei kaikkein puhtainta lajia; ne olivat kiinnitetyt juuri polven alapuolelta, niin että mustapintaiset sääret olivat aivan paljaina, jollei pukimeksi tahtonut sanoa niitä monimutkaisia pauloja, joilla sandalit olivat jalkoihin sidotut. Kannustimia hänellä ei ollut, sillä jalustimien kärjet olivat niin terävät, että niillä sangen ankarasti saattoi kiihdyttää hevosta. Tulipunaisesta vyöstä riippui tämän oudonnäköisen ratsumiehen oikealla kupeella väkipuukko, vasemmalla puolella lyhyt, käyrä maurilaissapeli, ja vanhuudesta värinsä menettäneestä kanninhihnasta roikkui torvi, joka oli ilmoittanut hänen tuloaan. Miehen omat kasvot olivat mustapintaiset, päivettyneet. Parta oli harva; silmät mustat, tuikeat; suu ja nenä kauniit muodoltansa, joksi myös muitakin kasvojen osia olisi sopinut sanoa, jolleivät mustat, pörröllään alas silmille riippuvat suortuvat sekä koko muodon ylen suuri laihuus ja katsannon tuimuus olisi ilmaissut pikemmin metsäläistä kuin sivistyneen maan kasvattia.

»Se on siis mustalainen!» virkkoivat kreivittäret toinen toiselleen. »Pyhä Maria, joko kuningas taas on luottanut tuommoiseen hylkiöön.»

»Voinpa tutkistella miestä, jos niin tahdotte», sanoi Durward, »ja ottaa selvää niin paljon kuin mahdollista, onko häneen luottamista.»

Qventinkin, samoinkuin Croyen neidit, oli näöstä sekä puvusta tuntenut miehen tuollaiseksi maankuljeksijaksi, joiden joukkoon hän itsekin melkein oli tullut luetuksi ollessaan Trois-Eschelles'n ja Petit-André'n nopsissa kynsissä. Hänkin siis aivan luonnollisesti arveli vaaralliseksi

luottaa oppaaseen, joka kuului tuohon kiertelevään kansaan.

»Oletko tullut tänne meitä vastaan?» oli Durward'in ensi kysymys.

Tuntematon nyökäytti päätään.

»Ja mitä varten?»

»Saattamaan teitä lüttichiläisen palatsiin.»

»Piispanko?»

Mustalainen nyökäytti taas päätään.

»Minkä merkin voit antaa minulle, jotta voimme sinuun luottaa?»

»Tuon vanhan veisun vaan, ei mitään muuta», vastasi mustalainen —

„Metsäkarjun passari tappoi,
Kunnian siitä herra lappoi."

»Se on oikea tunnusmerkki», virkkoi Qventin. »Anna mennä siis, kumppani — kohta tulen jatkamaan puhetta sinun kanssasi.» Jättäytyen sitten jäljelle, kunnes kreivittäret saavuttivat hänet, hän sanoi: »Olen nyt varma siitä, että tämä on odotettu opas, sillä hän sanoi minulle tunnussanan, josta, minun luullakseni, ei kellään muulla paitsi kuninkaalla ja minulla pitäisi olla tietoa. Mutta aionpa kuitenkin vielä puhutella häntä ja koettaa saada selville, kuinka paljon häneen on luottamista.»

XVI

MAANKULJEKSIJA

Ma olen vapaa, niinkuin ihminen
ol' ensin, kun hän luotiin, ennenkuin
orjuuden häpäisevä laki alkoi,
jalona metsäläisnä metsillänsä
kulkeissaan vielä.

Granadan valloitus.

Sill'aikaa kun Qventin antoi nämä lyhyet tiedot kreivittärille vakuudeksi, että heidän seuraansa liittynyt kummitus todella oli kuninkaan lähettämä opas, huomasi

hän jotain kummaa — hänkin oli näet yhtä näppärä pitämään silmällä tuntemattoman kaikkia liikkeitä kuin suinkin mustalainen puolestansa. Durward huomasi, että tuo mies ei vain kääntänyt päätään taaksepäin niin paljon kuin mahdollista, voidakseen tarkata heitä, vaan omituisella notkeudella, joka oli pikemmin apinan kuin ihmisen tapaista, hän oli vääntänyt koko vartalonsa satulassa, niin että hän istui melkein syrjin hevosen selässä; sen kaiken hän näkyi tehneen siksi, että hän saattaisi tarkemmin vakoilla heidän tekojansa.

Tämä temppu ei ollut millään muotoa Qventin'in mieleen; hän ajoi siis mustalaisen luo, joka samassa taas käännähti tavalliseen asentoon satulassaan ja sanoi hänelle: »Sokeanpa oppaan lienemme saaneet, jos aina aiot täten kääntää silmäsi hevosesi häntään etkä korviin päin.»

»Ja vaikka olisinkin sokea», vastasi mustalainen, »niin osaisinpa kuitenkin yhtä hyvin opastaa teitä minkä maakunnan kautta hyvänsä Ranskan kuningaskunnassa tai sen naapurimaissa.»

»Mutta ethän ole ranskalainen synnyltäsi», sanoi nuori skotlantilainen.

»En olekaan», kuului vastaus.

»Mistä maasta olet sitten kotoisin?» kysyi Qventin.

»En mistään maasta», vastasi opas.

»Kuinka! Etkö mistään maasta?» toisti nuori skotlantilainen.

»En», vastasi mustalainen, »en mistään. Minä olen zingaro, bohémilainen, egyptiläinen, tai miksi kaikeksi eurooppalaiset kukin eri kielellään katsovat hyväksi nimittää meitä; mutta kotimaata minulla ei ole.»

»Oletko kristitty?» kysyi Durward edelleen.

Mustalainen pudisti päätänsä.

»Koira!» sanoi Durward — sen ajan katolilaiset eivät näet suvainneet mitään muuta uskoa. »Palveletko Muhametia?»

»En», oli oppaan huoleton ja suora vastaus, eikä hän näyttänyt ollenkaan kummastuvan tai suuttuvan nuorukaisen pikastumisesta.

»Oletko pakana sitten, vai mikä kumma olet?»

»Ei minulla ole mitään uskontoa», vastasi mustalainen.

Durward hämmästyi. Hän oli kyllä kuullut puhuttavan muhamettilaisista sekä epäjumalanpalvelijoista, mutta että voisi olla joku kansakunta, jolla ei ollut yhtään mitään jumalanpalvelusta, se ajatus ei ollut koskaan vielä sattunut hänen päähänsä. Hämmästyksestään jälleen toinnuttuaan hän kysyi oppaalta, missä hänellä tavallisesti oli asuntonsa.

»Missä milloinkin satun olemaan», vastasi mustalainen. »Minulla ei ole kotia.»

»Mitenkä sitten pidät omaisuutesi tallessa?»

»Ei minulla olekaan mitään omaisuutta, paitsi näitä vaatteita ylläni ja tätä hevosta allani.»

»Mutta pukusi on korea ja ratsusi jalo», sanoi Durward. »Millä keinoin sinä elätät henkesi?»

»Syönpä kun on nälkä, juon kun janottaa, eikä minulla muuta hengeneläkettä ole kuin mitä sattumus tuopi eteeni», selitti maankulkija.

»Minkä lain alaisia te olette?»

»Enpä tottele juuri mitään lakia, paitsi kun se soveltuu mielitekoihini ja tarpeisiini», sanoi mustalainen.

»Kuka on teidän päällikkönne, teidän käskijänne?»

»Heimokuntani vanhin — jos huolin totella häntä», sanoi opas — »muuten ei minulla ole mitään käskijää.»

»Te olette siis», jatkoi ihmettelevä tutkistelija, »vailla kaikkea, mikä muut ihmiset pitää koossa — teillä ei ole lakia, ei päällikköä, ei mitään varmaa elinkeinoa, ei kotia, ei kontua. Teillä ei — Jumala teitä armahtakoon! — ole isänmaata — eikä — Jumala teitä valaiskoon ja antakoon teille anteeksi — edes mitään jumalaakaan! Mitä teillä sitten on, kun teiltä puuttuu sekä hallitus että koti-onni ja uskontokin?»

»Minulla on vapaus», virkkoi mustalainen — »en kumarra otsaani kenellekään — en tottele ketään — en pidä arvossa ketään. — Menen minne tahdon — elän niinkuin haluttaa — ja kuolen, kun kuolinpäivä joutuu.»

»Mutta sinun kaltaisesi viedään hirsipuuhun tuomarin mielivallan mukaan.»

»Mitäs siitä», vastasi mustalainen, »sitä pikemmin joutuu kuolema.»

»Mutta myös vankeuteen», virkkoi nuori skotlantilainen. »Missä teidän kehuttu vapautenne silloin on?»

»Ajatuksissani», vastasi mustalainen, »joita ei mikään kahle voi sitoa. Sitä vastoin teidän ajatuksianne, silloinkin kun jäsenenne ovat vapaat, kammitsevat lakinne ja epäluulonne, rakkautenne tähän tai tuohon paikkaan, pilventakaiset hourailunne valtioviisaudesta. Minun kaltaiseni ovat vapaat henkensä puolesta, vaikka heidän jäsenensä olisivatkin kahleissa — teidän henkenne on kahlehdittu silloinkin, kun ruumiinne on miten vapaa hyvänsä.»

»Mutta ajatustesi vapaus», huomautti nuori Durward, »ei lievitä kuitenkaan sitä vaivaa, jonka puristavat kahleet tuottavat jäsenille.»

»Hetken aikaa sitä voi kärsiä», vastasi maankulkija; »ja jollen pian pääse omin voimin valloilleni, eikä kumppaninikaan auta minua, niin onpa toki kuolema aina tarjona, ja kuolema on mahtavin kaikista vapauttajista.»

Jonkun aikaa olivat nyt molemmat vaiti, mutta sitten Durward keskeytti taas äänettömyyden uusilla kysymyksillä.

»Te olette kuljeksiva kansa, jota kristikunnan muut kansat eivät tunne — mistä te olette alkua lähteneet?»

»Sitä en saa sanoa teille», vastasi mustalainen.

»Milloinka sinun kansasi on vapauttava tämän valtakunnan läsnäolostansa ja palaava siihen maahan, mistä se on tullut?» kysyi Durward.

»Kun sen vaelluksen päivät ovat päättyneet», vastasi opas.

»Ettekö te polveudu niistä Israelin heimokunnista, jotka vietiin vankeuteen suuren Eufrat-virran taakse?» kysyi Durward, joka ei ollut unohtanut Aberbrothiek'in luostarissa saamaansa oppia.

»Jos niin olisi laita», vastasi mustalainen, »niin noudattaisimmehan me silloin heidän uskontoansa ja harjoittaisimme heidän menojansa.»

»Mikäs on sinun nimesi?» sanoi Durward.

»Oikean nimeni tuntevat vain veljeni — telttojemme ulkopuolella asuvat ihmiset nimittävät minua Hairaddin Maugrabiksi, s. o. Hairaddin maurilaiseksi.»

»Sinä puhut liian taitavasti, jotta aina olisit vain elänyt likaisen joukkiosi parissa», sanoi nuori skotlantilainen.

»Olen oppinut hiukan tämän maan viisautta», sanoi Hairaddin. — »Kun olin pieni poika, ajoivat kerran ihmispyytäjät meidän heimoamme. Nuoli puhkaisi äitini pään, ja hän kuoli. Minä olin käärittynä hänen vaippaansa hänen selässään, ja jouduin täten vainoojien käsiin. Eräs pappi pyysi minut provossin jousimiehiltä ja kasvatti minua pari, kolme vuotta, neuvoen minulle frankkien oppeja.»

»Mitenkä sitten sattui, että hänestä erosit?» kysyi Durward.

»Varastin rahaa häneltä — ryöstin myös hänen nurkkajumalansa, jota hän palveli», vastasi Hairaddin aivan huolettomasti. »Hän sai siitä selvän ja pieksi minua — minäpä iskin puukkoni hänen rintaansa, pakenin pois metsiin ja elin taas oman kansani yhteydessä.»

»Konna!» sanoi Durward, »hyväntekijäsikö sinä murhasit?»

»Kuka käski hänen rasittaa minua hyvillä töillänsä? — Mustalais-poika ei ollut mikään kasvattipentu, joka olisi aina hännystellyt isäntänsä kintereillä ja nöyrästi antanut selkänsä hänen piestäväkseen muutamien ruuantähteitten vuoksi! — Minä olin vangittu sudenpoika, siksi ensitilassa katkaisin kahleeni, raatelin isäntäni ja karkasin korpiin takaisin.»

Taas vallitsi hetken äänettömyys, jonka kuluttua Durward, ottaaksensa vielä tarkemmin selkoa epäluulonalaisen oppaansa luonteesta sekä aikeista, kysyi Hairaddin'iltä: »Onko totta, että sinun kansasi, vaikka se onkin oppimaton, väittää tietävänsä tulevia tapauksia, jota tietoa ei ole suotu edes sivistyneempien kansojen viisaille oppineille tai papeille?»

»Kyllähän me niin väitämme», sanoi Hairaddin, »ja syystäkin.»

»Kuinka olisi mahdollista, että näin kallis lahja olisi suotu näin kurjalle kansalle?»

»Voinko minä sen selittää?» vastasi Hairaddin. »Mutta voinpa kuitenkin, kunhan te ensiksi selitätte, miksi koira saattaa saada selvän ihmisen jäljistä, vaikka jalompi luontokappale, ihminen, ei kykene selvää ottaa koiran

jäljistä. Tuo taito, joka teitä niin ihmetyttää, on meissä vaiston kaltainen. Kasvojen ja käsien piirteistä me selitämme kyselijän vastaisen kohtalon yhtä varmasti kuin te keväällä puun kukkasesta osaatte päättää, minkälainen hedelmä siinä syksyllä on riippuva.»

»Minä en usko teidän taitoonne ja tahtoisinpa uhallakin nähdä siitä todistuksen.»

»Älkää niin uhkamielisesti puhuko, herra knaappi», sanoi Hairaddin Maugrabin. — »Voinpa minä sanoa teille, puhukaa te mitä hyvänsä uskontonne laadusta, että teidän palvelemanne jumalatar ratsastaa täällä meidän joukossamme.»

»Hiljaa!» sanoi Qventin hämmästyneenä. »Jos pidät henkeäsi jonkin arvoisena, niin ei sanaakaan enempää, paitsi kun kysyn sinulla jotakin. — Voitko olla uskollinen?»

»Voin kyllä — kaikki ihmiset voivat», sanoi mustalainen.

»Mutta tahdotko myös olla uskollinen?»

»Uskoisitko minua paremmin, jos vannoisin?» ilvehti Maugrabin.

»Sinun henkesi on minun kädessäni», virkkoi nuori skotlantilainen.

»Lyöhän, niin saat nähdä pelkäänkö kuolemaa», vastasi mustalainen.

»Tekisikö raha sinusta luotettavamman oppaan?» kysyi Durward.

»Jollen ilmankin ole, niin eipä tee», vastasi pakana.

»Mikä sitten sinua voi sitoa?» kysyi skotlantilainen.

»Hyvyys», vastasi mustalainen.

»Vannonko sinulle kohtelevani sinua hyvyydellä, jos olet meille uskollisena tienneuvojana tällä matkalla?»

»Älä», vastasi Hairaddin, »se olisi mieletöntä harvinaisen tavaran tuhlaamista. Sinuun olen jo muutenkin kiintynyt.»

»Miten?» huudahti Durward vieläkin enemmän hämmästyen.

»Ajattele saksanpähkinäpuuta Cherjoen rannalla! Mies, jonka ruumiin leikkasit maahan, oli minun veljeni, Zamet Maugrabin.»

»Mutta kuinka», virkkoi Durward, »olet tekemisissä noiden samojen pyövelien kanssa, jotka surmasivat sinun veljesi? Sillä yksi heistä neuvoi minulle, missä paikassa tapaisin sinut — samainen epäilemättä, joka on toimittanut sinut näiden kreivittärien oppaaksi.»

»Mitä me voimme tehdä?» vastasi Hairaddin synkästi. »Nuo miehet kohtelevat meitä samoin kuin paimen lammaslaumaansa; he suojelevat meitä jonkun aikaa, ajavat sinne tänne, minne vain tahtovat, ja lopuksi aina vievät meidät teurastushuoneeseen.»

Durward'illa oli perästäpäin tilaisuutta nähdä, että mustalainen tässä suhteessa puhui totta. Provossin väellä, jonka virkana oli kuningaskuntaa rasittavien maankuljeksijajoukkojen hävittäminen, oli aina suosikkejaan heidän parissaan; he sulkivat joksikin aikaa silmänsä, mutta lopulta kuitenkin saattoivat liittolaisensa hirsipuuhun. Tämmöinen varkaan ja poliisin välinen viisas liitto, joka helpottaa molemminpuolisten virkojen toimitusta, on aina ollut olemassa kaikissa maissa eikä meidänkään maassamme se suinkaan ole tuntematon.

Durward erosi nyt oppaasta ja jättäytyi jälkeen, jotta hän joutui muun saattojoukon pariin. Hairaddin'in mielenlaatu ei ollut hänelle lainkaan mieluinen, eikä hän myöskään luottanut suuresti tuohon kiitollisuudentunteeseen häntä itseään kohtaan, josta toinen oli puhunut. Hän rupesi nyt vuorossaan tutkimaan molempia toisia miehiä, jotka olivat hänen käskyjensä alaiset, ja suureksi huolekseen hän havaitsi, että he olivat yhtä typerät ja kykenemättömät auttamaan neuvoilla, kuin äskeisessä taistelussa halukkaat tarttumaan aseihin.

»Mutta parasta on niinkuin onkin», virkkoi Qventin itsekseen, jonka miehuus vain lujittui sitä myöten kuin pelättävät vastukset karttuivat. »Tämä suloinen nuori neito saa olla yksistään minulle kiitollisuudenvelassa. — Minkä yksi käsi — niin, ja yksi pää voi saada aikaan — sen luullakseni rohkeasti voin ta'ata. Olenhan minä nähnyt isäni talon ilmitulessa sekä isäni ja veljieni ruumiit kekäleitten keskellä — enkä silloin peräytynyt tuumankaan vertaa, vaan taistelin viimeiseen asti. Nyt olen kahta vuotta vanhempi, ja minulla on jaloin ja ihanin

syy osoittaa kuntoa, mikä ikänä on nostattanut urhoutta kelpo miehen rinnassa.»

Seuraten tätä päätöstänsä oli Qventin matkan varrella niin valpas ja toimelias, että näytti siltä kuin hän olisi ollut jokapaikassa läsnä. Eniten ja kernaimmin hän tosin pysytteli kreivittärien läheisyydessä, jotka kiitollisina siitä, että hän niin huolellisesti valvoi heidän turvallisuuttansa, alkoivat puhella hänen kanssaan melkein kuin vanhan ystävän, ja Durward'in puheitten naivisuus, mutta samalla kuitenkin terävä-älyisyys näytti suuresti heitä huvittavan. Qventin ei kuitenkaan sallinut tämän seurustelun lumouksen viekoitella itseään hoitamaan virkaansa vähemmän valppaasti.

Jos hän usein ratsastikin kreivittärien rinnalla, koettaen tasamaan asukkaille kuvailla Grampian-vuoristoa ja yli kaiken Glen Houlakin'in kauneutta — niin hän myös yhtä usein kulki kahden Hairaddin'in kanssa matkajoukon etupäässä, tiedustellen häneltä tien mutkia sekä majapaikkoja, ja painaen tarkasti muistiinsa oppaan vastaukset päästäkseen selville keksisikö hän, kysymällä toisten uudestaan samoja seikkoja, jotain kavalluksen yritystä. Usein hän myös liittyi matkaseurueen taimpaan riviin, koettaen voittaa molempien ratsumiesten mielet puolellensa ystävällisillä sanoilla, lahjoilla sekä lisäpalkkion lupauksella, kun heidän tehtävänsä oli loppuun suoritettu.

Tällä tavoin he matkustivat toista viikkoa kierto- ja syrjäteitä myöten ja harvoin käytyjen seutujen kautta, välttäen suurempia kaupunkeja. Ei mitään merkillisempää tapahtunut. Silloin tällöin kohtasivat he tosin ympärikuljeksivia mustalais-joukkoja, vaan ne eivät häirinneet heidän matkaansa nähdessään heidän oppaanansa oman heimolaisensa — samoin myös palveluksesta eronneita sotamiehiä, kenties rosvojakin, joiden mielestä tämä matkaseurue oli siksi lujasti suojattu, ettei sen kimppuun olisi maksanut vaivaa käydä — joskus poliisiparviakin, jotka Ludvig kuninkaan käskystä, hän kun miekalla ja tulella yritti lääkitä maansa haavoja, hävittelivät hänen valtakuntaansa rasittavia vallattomia joukkioita. Nämät poliisiparvet sallivat heidän myös häiritsemättä pitkittää

matkaansa; sen vaikutti tunnussana, jonka kuningas itse oli siltä varalta antanut Qventin'ille.

Majapaikoikseen he tavallisesti valitsivat jonkun luostarin; näistä useimmat olivatkin sääntöjensä nojalla velvolliset toivioretkeläisille suomaan vieraanvaraisuutta — sillä tekonimellä muka kreivittäretkin kulkivat — kiusaamatta heitä heidän arvoaan ja nimeään koskevilla kysymyksillä, joita korkeasäätyiset ihmiset, tällaisia lupauksia suorittaessaan, enimmäkseen kernaimmin salasivat. Croyen kreivittäret valittivat tavallisesti väsymystään, jolla tekosyyllä he saivat heti vetäytyä makuukamariinsa. Qventin puolestaan, ollen heidän hovimestarinansa, suoritti asiat majatalonisäntien kanssa näppäryydellä, joka säästi kreivittäriltä paljon vastuksia, ja iloisuudella, joka herätti yhtä harrasta suosiota niiden mielessä, joista hän niin toimellisesti piti huolta.

Eräs seikka tuotti Qventin'ille erikoista huolta, nimittäin heidän oppaansa mielenlaatu ja kansallisuus; sillä pakanana, epäuskoisena maankulkijana, joka sitä paitsi harjoitti noitakonstejakin — sehän muka on aina ollut hänen kansallensa ominainen tunnusmerkki — pidettiin häntä useinkin mahdottomana vieraana näissä pyhissä paikoissa, joihin matkalaisemme tavallisesti poikkesivat; siitä syystä häntä sangen vastahakoisesti päästettiin luostarien muurienkaan sisäpuolelle. Tämä asia oli kovin kiusallinen. Tulihan pitää suosiollisella tuulella miestä, joka tiesi matkan todellisen, salaisen tarkoituksen, ja sitä paitsi Qventin arveli välttämättömäksi pitää valppaasti, joskin salaa, Hairaddin'in käytöstä silmällä, niin ettei tämä, sen verran kuin sitä saattoi estää, saisi huomaamatta puhutella ketään vierasta. Tämmöinen valvominen oli tietysti mahdotonta, jos mustalainen vietti yönsä ulkopuolella sen luostarin muuria, jossa muut majailivat, ja Durward'in mieleen tunkeutui väkisin se ajatus, että Hairaddin puolestaan mielellään tahtoi olla erillään toisista. Sillä hän ei pysynyt koskaan alallaan hänelle määrätyssä asunnossa, vaan jutteli, teki konsteja ja lauloi lauluja, jotka olivat yhtä huvittavia nuorille munkeille ja noviiseille kuin pahennukseksi vanhemmille luostariveljeksille. Monestikin täytyi Qventin'in käyttää kaikki valtansa,

mikä hänellä saattoi olla tämän hänen palveluksessaan olevan miehen yli, vieläpä turvautua uhkauksiinkin, ennenkuin hän sai mustalaisen irvihampaisen, sopimattoman ilveilyn hillityksi; ja sitten taas hänen täytyi koettaa kaikin tavoin lepyttää luostarinpäälliköitä, jotta tuo pakanallinen koira ei tulisi viskatuksi ulos portista. Kaikki kävi kuitenkin häneltä aina hyvin siten, että hän pyysi palvelijansa rietasta käytöstä anteeksi ja sukkelasti puhui toiveestansa, että mustalainen pyhien luitten, pyhitettyjen rakennusten ja varsinkin näin jumalisten miesten vaikutuksesta voisi saada parempia ajatuksia sekä parempia tapoja.

Mutta matkan kymmenentenä tai yhdentenätoista päivänä, kun he olivat jo päässeet Flanderin rajan yli ja lähenivät Namur'in kaupunkia, olivat kaikki pyynnöt turhia, joilla Qventin koetti estää pakanallisen oppaansa käytöksestä johtuneen pahennuksen seurauksia. He olivat silloin eräässä harmaittenveljien luostarissa, missä noudatettiin ankaria, äsken uudistettuja sääntöjä ja jonka abotti myöhemmin kuoli pyhyyden maineessa. Sen jälkeen kuin tavattoman pitkät vastaväitteet — tämmöisessä tapauksessa niitä tosiaankin oli syytä pelätä — oli saatu kumotuiksi, myönnettiin vastenmieliselle mustalaiselle vihdoin viimein yömaja ulkohuoneessa, missä eräs maallikkoveli, luostarin puutarhuri, asui. Kreivittäret vetäytyivät tapansa mukaan heti makuukamariinsa, ja abotti, jolla sattui olemaan joitakuita kaukaisia sukulaisia Skotlannissa, ja jota huvitti kuulla muukalaisen kertovan kotimaastansa, pyysi Qventin'in, jonka ulkomuotoon ja käytökseen hän näytti hyvin mieltyneen, omaan kammioonsa ottamaan osaa laihaan munkinillalliseen. Havaittuansa, että abotti oli älykäs mies, Qventin halulla käytti hyväkseen tätä tilaisuutta saadaksensa tietoja Lüttich'in seuduista. Sillä edellisenä kahtena päivänä hän oli kuullut sieltä semmoisia sanomia, että häntä alkoi pelottaa, tokko hänen suojaansa uskottujen neitojen olisi turvallista jatkaa matkaansa, vieläpä sen lisäksi, tokko piispallakaan olisi voimaa heitä suojella, jos he onnellisesti pääsisivätkin hänen palatsiinsa. Abotin vastaukset eivät olleet juuri rauhoittavia.

Hän sanoi lüttichiläisten olevan rikkaita porvareita, jotka, niinkuin Jeshuran Vanhan Testamentin aikana, olivat tulleet lihaviksi ja ruvenneet potkimaan — rikkaus ja suuret etuoikeudet olivat paisuttaneet heidän sydämensä — heillä oli verojen tai verovapauden johdosta kaikenlaisia riitoja läänitysherransa, Burgundin herttuan kanssa — jo useamman kerran he olivat nousseet ilmikapinaan, josta herttua, joka luonteeltansa oli tulinen ja tuittupäinen mies, oli niin kovasti suuttunut, että hän oli pyhän Yrjänän kautta vannonut, jos häntä kerran vielä täten ärsytettäisiin, hävittävänsä Lüttich'in kaupungin maata myöten aivan kuin Babylonian tai Tyroksen, häpeäksi ja häväistykseksi koko Flanderin maakunnalle.

»Ja kylläpä hän, päättäen kaikesta mitä hänestä kuuluu, on semmoinen herra, joka tämän valan täyttääkin», virkkoi Durward; »tottahan siis lüttichiläiset kavahtavat, etteivät anna hänelle syytä tällaiseen menettelyyn.»

»Niinhän sitä soisi», sanoi abotti, »ja sitähän kaikki jumaliset ihmiset tässä maassa rukoilevat, jotka eivät tahtoisi nähdä noiden porvarien veren virtaavan vetenä eikä myöskään heidän hukkuvan, vaikka he olisivatkin viimeisiä hylkyjä, ennenkuin he ovat tehneet sovintonsa Jumalan kanssa. Meidän hyvä piispamme vaivaakin itseänsä yöt, päivät saadakseen rauhan rikkoontumisen estetyksi, ja semmoinen työ on alttarin palvelijalle sopiva — sillä onhan kirjoitettu raamatussa: Beati pacifici (Autuaat ovat rauhantekijät). Mutta» — — siihen kunnon abotti pysähtyi syvään huoahtaen.

Qventin sanoi nöyrästi, miten tärkeää niille vallasneidoille, joita hän saatteli, olisi saada varmoja tietoja maan sisällisestä tilasta, ja kuinka suuri armeliaisuuden työ olisi, jos kunnianarvoisa, pyhä isä tahtoisi antaa heille valaisevia tietoja.

»Siitä asiasta», sanoi abotti, »ei kukaan mielellään puhu; sillä ne, jotka puhuvat pahaa maan mahtavista, etiam in cubiculo (vaikka omassa makuukammiossaan), saavat usein kokea, että joku siivekäs saattaa nuo sanat asianomaisen korviin. Mutta sittenkin, avustaakseni kykyni mukaan teitä, joka näytätte olevan rehellinen nuorukainen, sekä teidän korkeasukuisia vallasneitojanne,

jotka ovat pyhää lupausta täyttäviä, jumalisia toivioretkeläisiä, puhun nyt suuni puhtaaksi.»

Hän katsahti sitten varovasti ympärilleen ja jatkoi hiljaisemmalla äänellä, ikäänkuin peläten, että joku häntä kuuntelisi.

»On olemassa Belial'in miehiä», sanoi hän, »jotka salaa yllyttävät Lüttich'in kansaa noihin tiheihin kapinoihin, ja jotka, toivonpa kuitenkin valheellisesti, väittävät saaneensa siihen käskyn Kaikkein Kristillisimmältä Kuninkaalta — tottahan, luullakseni, kuitenkin Ranskan kuningas sen nimen täydellä todella ansaitsee, sillä tämmöinen naapurivallan rauhan häiritseminen ei suinkaan sopisi sen kanssa yhteen. Niin sittenkin on asian laita, että ne, jotka yllyttävät ja kiihoittavat tyytymättömiä lüttichiläisiä, peittelemättä mainitsevat hänen nimeään. — Onpa tässä maassa sitä paitsi vielä eräs aatelisherra, korkea sukuperältään ja kuuluisa sotamenoistaan, mutta muuten, niin sanoakseni, lapis offensionis et petra scandali (loukkauskivi ja pahennuksen kallio) Burgundin sekä Flanderin maalle. Hänen nimensä on Wilhelm de la Marck.»

»Myöskin Wilhelm Partasuu nimeltänsä», pisti nuori skotlantilainen väliin, »eli Ardenni-vuoriston Metsäkarju?»

»Syystäpä hän onkin saanut sen nimen, poikaseni», virkkoi abotti, »sillä hän on kuin vuorisalon metsäkarju, joka kaikkia tallaa ja murskaa sorkillansa ja kaikkia raatelee torahampaillaan. Hänen ympärilleen on keräytynyt toista tuhatta miestä, kaikki, niinkuin hän itsekin, sekä maallisen että kirkollisen vallan ylönkatsojia; hän ei tahdo myöntää olevansa riippuvainen Burgundin herttuasta, ja hän elättää itseään sekä joukkiotansa ryöstämisellä ja raastamisella ilman eroitusta, valiten uhrikseen niin hyvin pappeja kuin maallikoita. Imposuit manus in christos Domini (hän on ryhtynyt käsin Herran voideltuihin), huolimatta siitä, mitä on kirjoitettu! »Älä koske minun voideltuihini, äläkä tee minun profeetoilleni pahaa.» — Tähän meidänkin köyhään asuntoomme lähetti hän kerta kirjeen vaatien kultia ja hopeita lunnaiksi veljieni hengestä sekä omastani. Siihen me vastasimme latinankielisellä anomuskirjeellä todistaen, ettei meidän vähistä varoistamme kannattanut täyttää hänen vaatimustaan,

ja neuvoen häntä saarnaajakirjan sanoilla: Ne moliaris amico tuo malum, cum habet in te fiduciam (Älä hankitse ystävääsi vastaan pahaa, kun hän sinuun luottaa). Mutta tuo Gulielmus Barbatus, tuo Wilhelm de la Marck, joka tuntee yhtä vähän sivistyneen kansan kirjallisuutta kuin itse sivistystä, vastasi vääristetyllä kyökkilatinalla: Si non payutis, brulabo monasterium vestrum (Jollette maksa, poltan teidän luostarinne).»

»Jonka huonon latinan sisällyksen te, hyvä isä», sanoi nuorukainen, »aivan hyvin ymmärsitte?»

»Voi, poikaseni», vastasi abotti, »pelko ja pakko ovat älykkäitä tulkkeja. Ja meidän täytyi sulattaa alttarimme astiatkin saadaksemme tuon julmurin ahneuden tyydytetyksi. — Jumala sen hänelle seitsenvertaisesti kostakoon! — Pereat improbus — amen, amen, anathema esto (Hävitköön se konna, amen, amen, olkoon kirottu!)»

»Ihmepä», sanoi Durward, »ettei Burgundin herttua, joka on niin mahtava ja voimallinen, tapa tuota metsäkarjua, minkä hävityksistä jo olen niin paljon kuullut.»

»Voi, poikaseni», virkkoi abotti, »Kaarle herttua on nyt Peronnessa, kokoellen sadan- sekä tuhannenpäämiehiään sotaan Ranskaa vastaan; ja sillä aikaa kun Jumalan sallimuksesta eripuraisuus eroittaa toisistaan molempien suurten hallitsijain sydämet, saavat tuommoiset nurkkatyrannit sortaa maata. Kovaksi onnekseen herttua laiminlyöpi tämän sisällisen syövän hävittämisen, sillä Wilhelm de la Marck on viime aikoina julkisesti vehkeillyt Ronslaer'in sekä Pavillon'in, tyytymättömien lüttichiläisten päämiesten kanssa, ja suuresti on pelättävä, että hän yllyttää heitä pian johonkuhun hurjaan hankkeeseen.»

»Mutta Lüttich'in piispa», sanoi Qventin, »onhan hänellä toki vielä kyllin voimaa pitämään kurissa tuota rauhatonta, vallatonta miestä — eikö niin, hyvä isä? — Teidän vastauksenne tähän kysymykseen olisi minulle erittäin tärkeä.»

»Piispalla, poikaseni», virkkoi abotti, »on pyhän Pietarin miekka yhtä hyvin kuin avainkin. Hänellä on oma valtansa maallisena valtiana ja hän on mahtavan Burgundin herttuan suojeluksen alainen; hänellä on myöskin hengellinen valta kirkonylimyksenä, ja hän pitää kumpaa-

kin voimassa jokseenkin suurella sotamiesten sekä huovien joukolla. Wilhelm de la Marck on saanut kasvatuksensa piispan hovissa ja on kiitollisuudenvelassa hänelle monesta hyvänteosta. Mutta piispan luona ollessaan hän antoi tuimalle, verenhimoiselle luonteellensa vapaat ohjakset ja hänet karkoitettiin pois sen vuoksi, että hän surmasi yhden piispan ylimmistä palvelijoista. Siitä hetkin, kun hänet näin ajettiin pois hyvän piispan luota, on hän ollut hänen leppymätön vihollisensa; ja nyt par'aikaa, sanon sen mielipahalla, on hän taas vyöttänyt kupeensa ja hionut miekkansa piispaa vastaan.»

»Teidän mielestänne arvoisan piispan tila on siis vaarallinen?» kysyi Qventin kovasti huolestuneena.

»Voi, poikaseni!» vastasi hyvä harmaaveli, »ketähän lienee tässä kamalassa maailman korvessa, josta emme voisi sanoa, että hän on vaarallisessa tilassa? Mutta Jumala varjelkoon, että väittäisin arvoisan piispamme olevan kovin uhkaavassa vaarassa. Hänellä on suuret rahavarat, uskollisia neuvonantajia sekä urhoollisia sotamiehiä; ja sitä paitsi eräs sanansaattaja, joka eilen kulki tästä itäänpäin, kertoi, että herttua piispan pyynnöstä oli lähettänyt sata huovia avuksi. Nämät huovit sekä jokaiseen peitseen kuuluvat jalkamiehet tarjoovat riittävästi turvaa Wilhelm de la Marck'ia vastaan, jonka nimi olkoon kirottu! — Amen.»

Heidän keskustelunsa jouduttua tähän tärkeään kohtaan, tuli luostarin lukkari sitä keskeyttämään, syyttäen vihastuksesta melkein sortuneella äänellä mustalaista kaikkein ilkeimpien noitakonstien tekemisestä nuoremmille luostariveljeksille. Hän oli illallisen kostukkeeksi juottanut heille jotain päähän nousevaa, humaloittavaa väkijuomaa, kymmenen vertaa väkevämpää kuin väkevinkin viini, ja se oli jo voittanut useammat veljeksistä. Itse sanoi lukkari jaksaneensa vastustaa sen vaikutusta, mutta tuntuihan hänen tulistuneesta muodostansa sekä kangertavasta kielestään, että hänkin, syyttäjä, oli jossakin määrin tuon kirotun juoman vallan alaisena. Sitä paitsi mustalainen oli laulellut lauluja maailman turhuuksista sekä saastaisista huveista; hän oli laskenut pilkkaa pyhän Franciscon nuoravyöstä, nauranut hänen

ihmetöillensä ja haukkunut hänen palvelijoitansa hupsuiksi ja laiskureiksi. Lopuksi oli hän ruvennut kädestä povaamaan ja ennustanut, että kaunis vallasneito ihastuisi nuoreen Cherubim veljeen ja lahjoittaisi hänelle pulskan poikalapsen.

Abotti isä kuulteli jonkun aikaa ääneti noita kanteita, ikäänkuin niiden tavaton inhottavuus olisi kangistanut hänen kielensä. Mutta kun lukkari oli puhunut loppuun, nousi abotti, meni luostarin pihalle ja käski maallikkoveljesten, tottelemattomuudesta seuraavien pahimpien kirkonrangaistusten uhalla, luudanvarsilla sekä piiskansiimoilla piesten ajaa Hairaddin pyhän paikan muurien ulkopuolelle.

Tämä tuomio pantiin toimeen Durward'in läsnäollessa, joka, vaikka hän olikin siitä pahoillaan, huomasi, ettei hänen estelyistään olisi mitään apua.

Rangaistus, joka tuli pahantekijän osaksi, joskin abotti koetti väkeänsä kiihoittaa, oli pikemmin naurettava kuin pelottava. Mustalainen juosta kipasi edestakaisin pihalla; hänen ympärillänsä kuului huutoja sekä ruoskien roisketta; mutta osa sivalluksista ei sattunut häneen syystä, että ne tahallaan tähdättiin syrjään; toisia, jotka todella tavoittelivat häntä, hän vältti nopsuudellaan; ja ne harvat, jotka sattuivat hänen selkäänsä tai olkapäihinsä, hän otti vastaan parutta, vastarinnatta. Melu ja hälinä kiihtyi siitä vielä kovemmaksi, kun tottumattomat pieksijät, joiden välitse Hairaddin pujotteli, useammin osuivat kumppaneihinsa kuin häneen. Vihdoin viimein abotti, saadakseen lopun tästä ilveestä, joka oli enemmän pahennukseksi kuin parannukseksi, avasi portin, ja mustalainen pujahti ukkosen nuolena ulos, paeten kuutamoiseen seutuun.

Tätä kaikkea katsellessaan heräsi taas epäluulo entistä suuremmalla voimalla Durward'in mielessä. Hairaddin oli juuri saman päivän aamuna luvannut käyttäytyä nöyremmin ja siivommin kuin mitä hänellä oli ollut tapana, kun he matkansa varrella olivat levänneet luostareissa; mutta siitä huolimatta oli mustalainen vallattomuudellaan nostattanut nyt vielä enemmän pahennusta kuin muulloin. Joku salahanke oli siihen luultavasti kätkettynä;

sillä jos lieneekin muuten mustalaisen luonteessa ollut monta virhettä, niin ei hän kuitenkaan ollut vailla älyä, ja osasi myöskin, kun vain tahtoi, hillitä itseänsä. Eiköhän siis ollut luultavaa, että hän halusi päästä jonkun heimolaisensa tai muun ihmisen puheille, josta Qventin'in väijyvä valppaus oli päivällä estänyt häntä, ja että hän nyt oli keksinyt tämän tempun tullakseen ajetuksi pois luostarista?

Niin pian kuin tämä epäluulo oli iskenyt hänen päähänsä, Durward, joka oli aina nopea liikkeissään, päätti lähteä piestyn oppaansa jäljissä ja jos mahdollista pitää salaa silmällä hänen tekojaan. Tuskinpa siis, niinkuin jo kerrottiin, mustalainen oli pujahtanut ulos luostarin portista, kun Qventin, selitettyään parilla sanalla abotille miten tärkeää hänen oli pitää opasta silmällä, riensi jäljessä.

XVII

VAKOILTU VAKOOJA

Vai tuo se taitamaton vainukoira on?
Vakooja itse vakoeltu? — Pois
hänestä kädet! — Liian hyvä sä
tok' olet mokomalle moukalle.

Ben Jonson'in tarina Robin Hood'ista.

Rientäessään ulos luostarista Qventin näki joutuisasti juoksevan mustalaisen, jonka musta haamu kuutamossa kiiti piestyn koiran nopeudella luostarin lähellä olevan pienen kylän raittia myöten ja sitten sen takana leviävän tasaisen niityn poikki.

»Joutuun sinä juokset, veikkoseni», virkkoi Qventin itsekseen; »mutta pitäisipä sinun juosta vieläkin kovempaa vauhtia, jotta ei nopein jalka, joka ikänä on Glenhoulakin'in kanervikkoa tallannut, saisi sinua kiinni.»

Hyväksi onneksi hänellä ei sattunut olemaan päällysviittaansa eikä rautahaarniskaansa yllään; senvuoksi olikin meidän skotlantilaisella vuorelaisellamme täysi tilaisuus näyttää nopsuuttansa, jolle ei kukaan hänen kotilaaksoissansakaan vetänyt vertaa, ja jolla hän, joskin mustalainen juoksi aika vauhtia, pian olisi tämän saavuttanut. Mutta se ei ollutkaan Durward'in tarkoitus; hänestä oli tärkeämpää pitää Hairaddin'in liikkeitä silmällä kuin keskeyttää niitä. Tämä päätös vakaantui hänessä sitä enemmän, kun hän havaitsi, että mustalainen suoraan ja poikkeamatta riensi samaan suuntaan, ja että hän yhä edelleen jatkoi juoksuaan, vaikka väkivaltaisen poisajon vaikutuksen olisi jo pitänyt lakata. Se näkyi todistavan, että hänen juoksullansa oli joku varmemmin määrätty tarkoitusperä kuin se, mikä saattoi pälkähtää ihmisen päähän, joka äkkipikaa on hyvästä majapaikasta tullut karkoitetuksi yön selkään ja hakee toista lepopaikkaa. Mustalainen ei kertaakaan vilkaissut taakseen, ja Durward saattoi siis huomaamatta seurata häntä. Vihdoin viimeinkin, kun Hairaddin oli päässyt niityn poikki pienen puron rannalle, jonka reunoilla kasvoi leppiä ja raitoja, havaitsi Qventin, että hän seisahtui ja puhalsi torveensa, johon vähän kauempaa vastasi vihellys.

»Tämä on sovittu yhtymäpaikka», arveli Qventin; »mutta kuinka pääsisin niin likelle, että kuulisin mitä he puhuvat? Askelteni töminä sekä viidakon risahdukset, kun tunkeudun sen läpi, antavat minut ilmi, jollen ole varovainen — mutta kylläpä minä metsämiehen tavoin hiivin heitä likelle. — Pyhä Anterus auttakoon! — ikäänkuin he olisivat Glen-islan metsäkauriita — he saavat kokea, etten turhaan ole harjoitellut metsästystä. Tuolla he jo yhtyivät, molemmat haamut — kaksi heitä on — heillä on ylivoima puolellaan, jos tulisin keksityksi ja jos heidän hankkeensa on vihollismielinen, niinkuin on syytä pelätä. Ja silloin Isabella kreivitär menettäisi ystävä pahansa! — No niin! — eipä tämä ystävä ansaitsisikaan semmoista nimeä, jollei hän mielellään kävisi vaikka kahdentoista miehen kimppuun hänen tähtensä. — Enkö ole ollut miekan mittelyssä Dunois'n, Ranskan parhaan rita-

rin kanssa, ja pelkäisinkö koko heimokuntaa tuommoisia maankuljeksijoita? — Vielä vai! — Jumala ja pyhä Anterus avuksi! — saavatpa he nähdä, että olen sekä peloton että varovainen.»

Tämän päätöksen tehtyään Qventin astui varovaisesti, niinkuin metsämies ainakin, pieneen puroon, joka eri paikoilta oli eri syvyinen; joskus se tuskin peitti hänen kenkiänsäkään, joskus ylettyi polviakin myöten. Tällä tavoin hän hiipi eteenpäin, niin että veden yli riippuvat raidanoksat peittivät hänet alleen ja ettei hänen astumistaankaan voitu kuulla puron lorinan tähden. Huomaamatta hän pääsi viimein niin likelle, että selvään kuuli väijyttäviensä äänet, vaikkei hän sanoja voinut selittää. Hän sattui silloin juuri seisomaan muhkean raidan alasriippuvien oksien alla, jotka laahasivat melkein veden pintaa; yhteen näistä oksista hän tarttui kiinni ja keikahdutti itsensä sen avulla, pannen liikkeelle kaiken notkeutensa, nopsuutensa sekä voimansa, ylös puun tyvelle, jonka keskimäisten oksien välissä hän saattoi istua herättämättä toisten huomiota.

Tästä hän näki, että Hairaddin'in puheilla oleva mies myöskin oli mustalainen, ja samassa hän myös suureksi harmikseen huomasi, ettei hän voinut saada selvää heidän puheestansa, koska he puhuivat hänelle vallan outoa kieltä. Mutta he nauroivat paljon, ja kun Hairaddin hyppi sekä lopuksi hieroi kädellään hartioitansa, havaitsi Durward kuitenkin selvään, että mustalainen kertoi selkäsaunasta, jonka hän oli saanut ennenkuin hän pääsi luostarista karkuun.

Yht'äkkiäpä kuului taas vihellystä etempää, johon Hairaddin jälleen vastasi puhaltamalla pari kertaa hiljaa torveaan. Kohta sen jälkeen ilmestyi pitkä, harteva, soturinnäköinen mies, joka rotevuuteen ja jäntevyyteen nähden oli noiden pienten hienojäsenisten mustalaisten täysi vastakohta. Leveästä olkavyöstä riippui miekka melkein poikittain hänen rintansa yli; hänen housuihinsa oli monta halkeamaa leikattu ja niihin ommeltu monivärisiä silkkitilkkuja; ne olivat vähintäin viidelläsadalla nauhapaulalla sidotut härännahkaiseen takkiin kiinni, jonka oikeanpuoliseen hihaan oli ommeltu hopeinen metsäkarjun pää,

hänen päällikkönsä vaakuna. Hyvin pikkuinen lakki oli keikarin tavoin kallellaan toisella korvalla, ja tuuhea kiharainen tukka valui molemmin puolin leveätä naamaa yhdistyen yhtä leveän, noin neljä tuumaa pitkän parran kanssa. Kädessään oli miehellä pitkä peitsi, ja koko hänen puvustaan saattoi päättää, että hän oli tuollainen saksalainen retkeilijä, jotka olivat lanzknecht'ien (peitsimiesten) nimellä tunnetut ja kuuluisat sen ajan jalkaväen pelottavimpana osana. Nämät palkkasoturit olivat tietysti tuimaa, rosvomaista väkeä; heidän parissaan kulki sellainen tarina, että muka eräältä lanzknecht'iltä oli kielletty pääsö taivaaseen hänen syntiensä tähden, sekä myös helvettiin hänen pauhaavien, meluavien, vallattomien tapojensa vuoksi, ja he elivätkin pelottomasti ikäänkuin heillä ei olisi ollut mitään halua edelliseen paikkaan eikä pelkoa jälkimäisestä.

»Donner und Blitz (Tuli ja leimaus)!» kuului hänen ensimäinen tervehdyksensä saksansekaisella murteella. »Miksi olet juoksuttanut ja odotuttanut minua kokonaista kolme yötä?»

»En päässyt teidän puheillenne, mein Herr (hyvä herra)», vastasi Hairaddin hyvin alamaisesti; »sillä tuolla nuorella skotlantilaisella on valpas silmä kuin metsäkissalla, jolla hän vakoilee pienimpiäkin liikkeitäni. Hän epäilee jo minua, ja jos hän havaitsisi epäluulossaan olevan perää, olisin minä heti mennyttä miestä, ja hän veisi naiset Ranskaan takaisin.»

Was Henker (Mitä hittoja)!» virkkoi lanzknecht; »meitä on kolme — hyökätkäämme huomenna heidän kimppuunsa ja ryöstäkäämme naisväki sen enempää viivyttelemättä. Sanoithan molempien palvelijain olevan pelkureita — ne jääkööt sinun ja kumppanisi hallittaviksi, ja der Teuffel (piru) minut periköön, jollei minussa liene tuon skotlantilaisen metsäkissan kesyttäjää!»

»Saattepa kokea, että hän on uhkarohkea veitikka», sanoi Hairaddin, »sillä puhumatta siitä, ettei meistä molemmista ole suurtakaan apua taistelussa, on hän ollut miekan mittelössä Ranskan parhaan ritarin kanssa ja suoriutunut siitä jutusta kunnialla — olenpa minä puhutellut niitä, jotka näkivät hänen aika lailla ahdistavan Dunois'ta,»

»Hagel und Sturmwetter (Rakeita ja myrskyä)! Pelkuri vain sinun suustasi puhuu», virkkoi saksalainen soturi.

»En minä ole suurempi pelkuri kuin tekään», sanoi Hairaddin; »mutta tappeleminen ei kuulu minun virkaani. — Jos tulette sovittuun paikkaan, niin hyvä — jollette, niin saatan heidät hyvässä turvassa piispan luo, ja Wilhelm de la Marck saapi heidät helposti sieltä käsiinsä, jos hänellä vain on puoletkin siitä miesvoimasta, jolla hän kerskasi viikko takaperin.»

»Potz tausend (tuhat tulimmaista)!» sanoi soturi, »onhan meitä niin monta ja vielä enemmänkin. Muuten me olemme kuulleet, että sata Burgundin huovia on tulossa — das ist (se on) — viisi miestä jokaisen huovin peitsen perässä on yhtä kuin viisisataa miestä, ja niin ollen — piru vieköön! — on luultavampaa, että he käyvät meidän kimppuumme kuin me heidän; sillä piispallakin on kelpo joukko jalkaväkeä — on mar' niinkin!»

»Käykää sitten väijyksiin Kolmen Tietäjän Ristin kohdalle, tai jättäkää koko hanke», sanoi mustalainen.

»Aufgeben — aufgeben (jättäisinkö) sikseen tämän rikkaan morsiamen hankkimisen meidän jalolle Hauptmann'ille (päällikölle). — Teufel! Ennen kävisin vaikka väkirynnäköllä helvetin tulen läpi! — Meine Seele (sieluni kautta), meistä tulee joka miehestä prinssejä ja herttuoita, ja me saamme siepata osamme hänen viinikellaristaan ja hänen homeisista Ranskan kruununkolikoistaan, ja kukapaties myös näistä sievistä tyttösistä, kunhan Partasuu on heistä kyllikseen saanut.«

»Kolmen Tietäjän Risti on siis sovittu väijytyspaikka?» kysyi mustalainen.

»Mein Gott (Herra Jumala), niin olkoon! — Vanno sinä vaan, että tuot heidät sinne; ja kun he ovat polvillaan ristin edessä käytyään alas hevosen selästä, niinkuin kaikilla ihmisillä on tapana paitsi mokomilla pirun pakanoilla kuin sinulla, niin me karkaamme päälle ja he ovat meidän kynsissämme.»

»Niin oikein; mutta minä suostun tähän juttuun ainoastaan yhdellä ehdolla», sanoi Hairaddin. — »Minä en salli, että katkaisette hiuskarvaakaan nuoren skotlantilaisen päästä. Jos sen vannotte Kölnin tuomiokirkkoon

haudattujen kolmen pyhän Tietäjän kautta, niin vannon teille Seitsemän Kummituksen nimeen, että kaikessa muussa olen teille uskollisesti apuna. Ja jos te rikotte valanne, niin ne Seitsemän Kummitusta tulevat seitsemänä yönä peräkkäin herättämään teitä unesta yön ja aamun vaiheella, ja kahdeksantena yönä he kuristavat teidät kuoliaiksi ja syövät suuhunsa.»

»Mutta — Donner und Hagel! (Ukkosen ilma ja rakeita)! — mitä kummaa sinä välität tuon pojan hengestä, joka ei ole sinulle sukua eikä heimoa?» kysyi saksalainen.

»Samantekevää, kunnon Heinrich — muutamia ihmisiä huvittaa kaulan leikkaaminen, toisia niiden eheänä säilyttäminen. — Vannokaa siis minulle, että te ette vahingoita häntä hengen eikä ruumiin puolesta, tai — niin totta kuin tuolla kirkas Aldeboran-tähti pilkoittaa! — asiasta ei tule mitään. — Vannokaa, vannokaa Köln'in Kolmen Tietäjän kautta — siksihän te niitä nimitätte — minä tiedän, ettei teitä mikään muu vala sido.»

»Du bist ein komischer Mann (Oletpa lysti mies)», sanoi lanzknecht, »mutta vannonpa» — — —

»Ei vielä», keskeytti hänet mustalainen. »Käännös oikealle, lanzknecht veikkonen, ja silmät itäänpäin, muuten Tietäjät kenties eivät kuule sinua.»

Sotamies vannoi valansa sillä tavoin kuin oli käsketty, ja lupasi sitten olla valmiina määräpaikalla lisäten, että se hänen mielestään olisi varsin soveliasta, koska sinne oli tuskin 6—7 virstaa heidän nykyisestä leiristänsä.

»Eikö varmuuden vuoksi olisi kuitenkin parasta lähettää joku lippukunta ratsumiehiä toisellekin tielle, vasemmalle ravintolasta, jonka kynsiin he sattuisivat, jos he sitä kautta menisivät?»

Mustalainen tuumi hetken aikaa ja vastasi sitten: »Ei — niiden ilmestyminen sillä puolella voisi saattaa Namur'in linnaväen liikkeelle, ja silloin olisi epätietoinen taistelu tarjona varman menestyksen sijasta. Sitäpaitsi heidän täytyy välttämättömästi kulkea Maas-joen oikeanpuolista rantaa, sillä minä johdan heitä mieleni mukaan. Tuo samainen skotlantilainen vuorelainen, vaikka hän muuten on kylläkin älykäs, ei ole kertaakaan tien suhteen

kysynyt neuvoa muilta kuin minulta. — Epäilemättä on joku luotettava ystävä käskenyt hänen kääntyä puoleeni, semmoinen ystävä, jonka sanaa ei epäillä, ennenkuin häntä vähän likemmältä tullaan tuntemaan.»

»Kuules, Hairaddin veikkonen», sanoi sotamies, »tahtoisinpa vielä kysyä sinulta jotakin. — Sinä ja sinun bruder'isi (veljesi) olitte, niinkuin itse väititte, taitavia Sternendeuter, se on tähtientietäjiä ja aaveittennäkijöitä. — Mikä hiisi esti teidät ennakolta näkemästä, että sinun veljesi Zamet joutuisi hirsipuuhun?»

»Sen sanon teille, Heinrich», virkkoi Hairaddin. — »Jos olisin tietänyt veljeni olleen niin hupsun, että hän meni ilmoittamaan Ludvig kuninkaan hankkeet Burgundin Kaarlelle, niin olisin voinut ennustaa hänelle surmaa yhtä varmaan kuin tiedän, että heinäkuussa tulee kaunis ilma. Ludvigilla on sekä korvia että käsiä Burgundin hovissa, ja Kaarlen neuvonantajien korvissa soi Ranskan kullan helinä yhtä mieluisalta kuin viinipullon kilahdus teidän korvissanne. — Mutta hyvästi nyt ja muistakaa tulla määräpaikalle. — Minun pitää mennä noin nuolen kannattaman päähän noiden laiskojen sikojen portilta odottamaan skotlantilaista, joka on varhainen aamukukko, ja jollei hän tapaa minua siellä, niin epäilee hän, että minä olen käynyt asialla, joka hänen matkansa menestykselle ei ennusta hyvää.»

»Otapas naukku sydämen karaistukseksi ensin», virkkoi lanzknecht, ojentaen hänelle pullon — »mutta unohdinpa sinun olevan mokoman järjettömän luontokappaleen, joka ei juo mitään muuta kuin vettä Mahom'in ja Termagund'in kurjana palvelijana.«

»Sinä itsepä olet viinituopin ja pullon palvelija», sanoi mustalainen. — »Enpä kummeksukaan, ettei sellaiselle uskota muita toimia kuin verenvuodatusta ja väkivaltaa, kun paremmat päät ovat ensin suunnitelleet hankkeen. — Se ei saa olla viinaan menevä, joka tahtoo ottaa selvän toisten ihmisten ajatuksista tai salata omansa. Mutta mitä minä saarnaan sinulle, jolla on yhtä sammumaton jano kuin kuivimmalla hiekka-arolla Arabiassa? — Hyvästi nyt vaan! — Vie kumppanini Tuisko mukanasi — siitä voisi herätä epäluuloa, jos hänet nähtäisiin luostarin ympäristöllä.»

Toiset kunnon pojat läksivät nyt tiehensä, vielä kerran luvattuansa sovinnon mukaan tulla Kolmen Tietäjän Ristille. Durward viipyi vielä väijymäpaikallaan, kunnes he olivat kadonneet näkymättömiin; sitten hän kiipesi alas puusta. Hänen sydämensä sykki levottomasti ajatellessaan kuinka vähällä hän sekä hänen suojaansa uskottu kaunotar olivat olleet joutua tuohon perinviekkaaseen salapaulaan — jos nimittäin siitä nytkään voisivat vapautua. Peläten, että hän palatessaan saattaisi kompastua makaavaan Hairaddin'iin, hän teki pitkän kierroksen huolimatta siitä, että hänen täytyi kulkea jonkun matkaa pahaa louhikkoa, ja palasi täten toiselta suunnalta kuin hän oli lähtenyt takaisin majapaikkaan.

Matkalla hän ajatteli huolellisesti päänsä ympäri, mikä keino olisi parhaimmaksi katsottava. Päästessään ensin Hairaddin'in kavaluuden perille, oli hän päättänyt surmata hänet niin pian kuin kokous olisi hajonnut ja muut konnat olisivat poistuneet tarpeeksi kauas. Mutta kun hän sitten kuuli Hairaddin'in niin hartaasti pitävän huolta hänen henkensä säilyttämisestä, tuntui hänestä kiittämättömältä, jos hän täydellä ankaruudella panisi toimeen rangaistuksen, joskin kavaltaja sen kyllä olisi ansainnut. Durward päätti siis säästää Hairaddin'in hengen, vieläpä edelleenkin käyttää häntä oppaanansa, kuitenkin niin suurella varovaisuudella, että hänen suojaansa uskottu kallis olento, jonka varjelemiseksi hän sydämessään olisi ollut altis vaikka henkensäkin uhraamaan, olisi täydessä turvassa.

Mutta minnekä heidän oli kääntyminen? Croyen kreivittärille ei ollut turvaa tarjona Burgundissa, josta he olivat lähteneet pakoon, eikä Ranskassakaan, mistä heidät tavallaan oli karkoitettu. Kaarle herttuan tuima väkivaltaisuus toisessa maassa oli tuskin sen pahempi kuin Ludvig kuninkaan armoton, itsevaltias valtioviisaus toisessa. Tarkkaan aprikoituaan ei Durward keksinyt mitään parempaa, turvallisempaa keinoa kuin, välttäen väijymäpaikan, kulkea Lüttich'iin Maas-joen vasenta rantaa myöten ja antautua, niinkuin kreivittärien alkuperäinen aikomus olikin, kunnon piispan turviin. Sitä ei sopinut epäilläkään, ettei vanhus mielellään soisi heille

suojaansa; ja saatuansa nuo Burgundin huovit avukseen piti hänellä myös olla kyllin voimaa siihen. Kaikissa tapauksissa, jos Wilhelm de la Marck'in vihamielisyys sekä Lüttich'in kaupunkilaisten kapinallisuus näyttikin uhkaavan piispaa, niin saattoi hän ainakin sen aikaa suojella näitä kreivitär-parkoja, kunnes heidät voitaisiin tarpeeksi suuren saattojoukon turvissa lähettää Saksanmaalle.

Vihdoin viimein — sillä milloinka me mietimme jotakin tuumaa sovittamatta sitä jollakin lailla omaan persoonaamme — arveli Durward, että kuolema tai vankeus, johon Ludvig kuningas niin kylmäverisesti oli hänet tuominnut, vapautti hänet kaikista velvollisuuksista Ranskan kruunua kohtaan, jonka palveluksesta hän siis lujasti päätti luopua. Luultavasti, niin hän mietti, Lüttich'in piispa tarvitsi sotureita, ja hän toivoi kaunisten ystäviensä avulla, joista varsinkin vanhempi kreivitär kohteli häntä niinkuin vanhaa tuttavaa, saavansa jonkun päällikönviran, ehkäpä myös toimekseen saattaa Croyen neidit johonkuhun turvallisempaan paikkaan kuin mitä Lüttich oli. Ja lopuksi olivat kreivittäret, joskin pikemmin vain leikillä, puhuneet siitä, että heidän pitäisi nostaa aseisiin omat vasallinsa ja, samoin kuin muutkin noina myrskyisinä aikoina, vahvistaa linnaansa, jotta se saattaisi kestää vaikka kenenkä rynnäkköä. He olivat leikillä kysyneet Qventin'iltä, rupeaisiko hän heidän linnassansa voudin virkaan; ja kun hän kernaasti ja innostunein mielin oli suostunut tähän ehdotukseen, olivat he sallineet hänen suudella heidän käsiänsä tämän luottamusta ja kunnioitusta osoittavan sovinnon vahvistukseksi. Olipa hänestä tuntunut kuin kreivitär Isabellan käsi, joka muodoltaan oli kaunein ja ihanin, jolle ikänä joku uskollinen vasalli tällä tavoin oli kunniaa osoittanut, olisi vapissut, kun Durwardin huulet olivat painuneet sitä vastaan kauemmin kuin mitä asia olisi vaatinut, ja että neidon poskista ja silmistä saattoi huomata, että hän oli hiukan hämillään vetäessään kätensä pois. Jotakin saattoi kaikesta tästä tulla; ja kuka uljas Qventin'in ikäinen mies ei olisi ottanut huomioon näiden seikkojen nojalla heränneitä ajatuksia, kun hänen tuli päättää vastaisesta käytöksestään?

Päästyään tästä selville piti hänen lähinnä tuumia, missä määrin hänen tulisi tästä lähtien käyttää tuota uskotonta mustalaista oppaana. Hän oli hylännyt ensi aikomuksensa surmata hänet metsässä; mutta jos hän jätti hänet henkiin ja otti toisen oppaan, niin yhtä hyvin hän olisi voinut lähettää tuon petturin Wilhelm de la Marck'in leiriin antamaan tietoja heidän matkastansa. Durward tuumi myös ilmoittaa asian abotille ja pyytää tätä väkisin pidättämään mustalaista luostarissa, kunnes matkajoukkue olisi ennättänyt piispan linnaan. Mutta tarkemmin mietittyään hän ei uskaltanut tehdä semmoista ehdotusta miehelle, joka sekä ikänsä että virkansa puolesta oli pelkuri, jonka mielestä oman luostarin turvallisuuden valvominen oli pyhin velvollisuus ja joka vapisi, kun vain Ardenni-vuoriston Metsäkarjun nimeäkin mainittiin.

Viimeinkin Durward päätti noudattaa tuumaa, johon hän sitä paremmin saattoi luottaa, koska sen toimeenpano oli yksistään hänen omissa käsissänsä; ja niiden hyväksi, joita hän palveli, hän tunsi voivansa tehdä mitä tahansa. Hänen sydämensä pysyi lujana ja rohkeana, vaikka hän kylläkin tiesi, miten vaarallinen heidän tilansa oli; olisipa voinut verrata häntä kuormaa kantavaan mieheen, joka tuntee taakkansa raskauden, mutta sittenkin tietää, että hänessä on voimaa ja kestävyyttä sitä kantamaan. Juuri kun hänen päätöksensä oli vakautunut, saapui hän luostarin edustalle.

Hän koputti hiljaa porttia, jonka vartioiva munkki avasi, ilmoittaen että luostariveljekset aikoivat viettää yönsä kirkonkuorissa aamunkoittoon saakka rukoillakseen Jumalalta anteeksi kaikkea heidän keskuudessaan sinä iltana tapahtunutta pahennusta.

Arvoisa munkki antoi Qventin'illekin luvan ottaa osaa heidän jumalanpalvelukseensa. Mutta Durward'in vaatteet olivat niin lävitsensä kastuneet, että hänen täytyi antaa kieltävä vastaus; mutta sen sijaan hän pyysi lupaa saada istua kyökissä takkavalkean ääressä kuivatakseen vaatteensa ennen aamua; sillä hänen harras toiveensa oli, ettei mustalainen, heidän tullessaan taas yhteen, saisi mistään jäljestä havaita hänen käyneen yöllä ulkona.

Munkki ei ainoastaan antanut siihen lupaa, vaan rupesi vielä itsekin hänelle seurakumppaniksi, ja se sopi erittäin hyvin, koska Durward halusi saada tietoja noista molemmista teistä, joita mustalainen puhellessaan sotamiehen kanssa oli maininnut. Luostariveli, joka hyvin usein sai hoitaa luostarin ulko-asioita, olikin koko munkkikunnasta soveliain mies antamaan pyydettyjä tietoja. Mutta hän huomautti, että vallasneitojen, joita Qventin saattoi, velvollisuus olisi oikeina toivioretkeläisinä kulkea Maas-joen oikeanpuolista vartta myöten Tietäjien Ristin sivuitse; sillä siellähän Carper'in, Melchior'in sekä Balthasar'in pyhät luut — näillä nimillä katolinen kirkko nimittää niitä kolmea Itämaan tietäjää, jotka toivat lahjansa Betlehem'iin — olivat levähtäneet ja tehneet paljon ihmeitä, kun niitä Köln'iin kuljetettiin.

Qventin vastasi, että kreivittäret olivat kylläkin aikoneet käydä kaikissa pyhissä paikoissa ja varmaan menisivät tätäkin ristiä kumartamaan, joko Köln'iin mennessään tai paluumatkalla. Mutta he olivat kuulleet huhuttavan, että joen oikeanpuolinen varsi ei tätä nykyä ollut turvallinen julman Wilhelm de la Marck'in sotamiesten tähden.

»Jumala varjelkoon», sanoi veli Franciscus, »että Ardenni-vuorien Metsäkarju taas olisi ottanut tyyssijansa niin lähelle meitä. — Mutta sittenkin onhan leveä Maasjoki kelpo muurina meidän välillämme, jos niin olisikin.»

»Mutta eipä se ole minään muurina minun kreivittärieni ja noiden rosvojen välillä, jos me menemme joen poikki ja kuljemme toisenpuolista vartta myöten», vastasi skotlantilainen.

»Jumala on suojeleva omiansa, nuori mies», sanoi munkki. »Eihän siunattu Köln'in kaupunki salli edes juutalaisen tai muun uskottoman päästä muuriensa sisäpuolelle. Kuinka voisi siis uskoa, että samassa kaupungissa asuvat Kolme Tietäjää pitäisivät niin vähän huolta heidän arkkunsa luo vaeltavista uskovaisista toivioretkeläisistä, että he sallisivat tuommoisen uskottoman koiran kuin Ardenni-vuorien Metsäkarjun ryöstää ja pahoin pidellä heitä; pahempihan tuo mies on kuin kokonainen erämaa täynnä saraseniläis-pakanoita ja kaikki Israelin kymmenen heimokuntaa vielä päälliseksi.»

Qventin, niin paljon kuin hän totisena katolilaisena lieneekin pitänyt velvollisuutenaan luottaa Melchior'in, Casper'in ja Balthasar'in erikoiseen suojelukseen, muisti kuitenkin, että kreivittäret olivat ainoastaan maallisen viisauden kehoituksesta pukeutuneet toivioretkeläisvaatteihinsa ja että he siis tuskin saattoivat toivoa Tietäjiltä mitään apua tässä tilaisuudessa. Hän päätti siis niin paljon kuin mahdollista estää, etteivät hänen kreivittärensä tulisi sellaiseen tilaan, jossa pelastus ihmeen kautta olisi tarpeen. Hän puolestaan, uskonsa yksinkertaisuudessa, lupasi myöhemmin itse tehdä toivioretken Köln'iin Kolmen Tietäjän haudalle, kunhan vain nämät yhtä järkevät ja kuningasmieliset kuin pyhät miehet soisivat toivottua menestystä heidän aikeillensa.

Tehdäkseen tämän lupauksen kaikella juhlallisuudella hän pyysi, että munkki saattaisi hänet sivukappeliin, jommoisia oli koko joukko luostarikirkon päärakennuksen kyljissä, ja siellä hän polvillansa hartaassa rukouksessa vahvisti jo aikaisemmin sydämessään annetun lupauksensa. Kirkkovirren kaukaa kuuluva humina, rukousta varten valitun sydänyön hetken juhlallisuus, hämärästi kytevä lamppu, joka valaisi pientä gotilaistyylistä rakennusta — kaikki tuo yhdessä saattoi Qventin'in mielen sellaiseen tilaan, jolloin me nöyrimmin tunnustamme inhimillisen heikkoutemme ja pyydämme apua ja suojaa ylhäältä, jota ei mikään uskonto lupaa, jollemme kadu syntiämme ja lupaa parannusta vastaisen varalta. Että hänen rukouksensa esine oli väärä, siihen ei Qventin ollut syypää; ja koska sen tarkoitus oli totinen, niin tuskin meidän tarvitsee ajatella, ettei se olisi kelvollinen ainoan totisen Jumalan mielestä, joka katsoo rukoilijan tahtoon eikä rukouksen muotoon, ja jonka silmissä pakanan totinen hartaus on suuremman arvoinen kuin fariseuksen teeskennelty ulkokultaisuus.

Heitettyään itsensä sekä turvattomat kumppaninsa pyhien miesten ja Jumalan huomaan, Qventin viimein meni levolle ja läksi munkin luota, joka oli ollut hyvin liikutettu hänen rukouksensa hartaudesta ja totisuudesta.

XVIII

POVAUS

Kun juttu lysti, laulu leikkisä
tien vaivalloisen hauskuuttaa, niin sois
ett' tie se paha, vaivalloinen, ois
vaikk' kuinka kauan vielä kestävä;
ja mutkistellen tie taas saattaakin
lumotut askelemme samoin paikkoihin.

Samuel Johnson.

Päivän ensi koiteessa Qventin Durward oli lähtenyt ulos pienestä kammiostaan, herättänyt uneliaat palvelijat ja tavallistakin suuremmalla huolella oli katsonut, että kaikki tulisi varustetuksi päivän matkaa varten. Mahavöitä ja suitsia, hevosenkenkiä ynnä kaikkia muita ratsuille kuuluvia kaluja hän tarkasti huolellisesti omin silmin, jotta olisi niin vähän mahdollisuuden sijaa kuin suinkin satunnaisille vahingoille, jotka, joskin ne näyttävät mitättömiltä, kuitenkin voivat olla esteenä tai vastuksena matkalla. Hevoset syötettiin myöskin hänen omien silmiensä edessä huolellisesti, jotta ne kestäisivät pitkän päivämatkan tai että niillä, jos siksi tuli, olisi voimaa joutuisasti paeta.

Qventin meni sitten takaisin kammioonsa, puki tavattoman huolellisesti rautavarustukset ylleen, ja vyöttäessään miekkaa vyölle hän tunsi sydämessään painostusta, jota lähenevä vaara synnyttää, mutta samalla myös vakiintui hänessä luja päätös uhmailla sitä viimeiseen saakka.

Nämä jalot tunteet antoivat hänen astunnallensa miehuullisuutta ja koko hänen ryhdilleen arvokkaisuutta, jommoista Croyen kreivittäret eivät vielä olleet hänessä huomanneet, vaikka heillä olikin ollut paljon hauskuutta ja huvia hänen käytöksensä ja puheensa ylimalkaisesta sulavuudesta, joskin samalla hänen lapsimaisuudestaan sekä luontaisesta terävästä älykkäisyydestään ja vaatimattomuudestaan, joka johtui siitä, että hänet oli kasvatettu erillään syrjäisessä maassa. Hän ilmoitti neidoille, että heidän täytyisi tänä aamuna tavallista aikaisemmin hank-

kiutua matkaan; ja niinpä lähdettiinkin luostarista heti aamiaisen jälkeen, ja tästä, samoinkuin luostarin vieraanvaraisuudesta yleensä kreivittäret osoittivat kiitollisuuttansa jättämällä alttarille lahjan, joka oli enemmän heidän todellisen säätynsä kuin heidän ulkonaisen olentonsa mukainen. Mutta se ei nostanut kuitenkaan epäluuloja, koska heitä luultiin englantilaisiksi; sillä meidän saarelaisiamme arveltiin jo silloinkin, samoinkuin meidän aikoinamme, aina upporikkaiksi.

Abotti antoi heille siunauksensa heidän noustessaan hevosten selkään, ja toivotti Qventin'ille onnea sen johdosta, ettei heidän pakanallinen oppaansa enää ollut heidän seurassaan. »Parempi on», lausui arvokas vanhus, »horjahtaa tiellä, kuin pysyä pystyssä varkaan tai rosvon tukemana.»

Qventin ei ollut aivan samaa mieltä; hän tiesi tosin, että mustalainen oli vaarallinen mies, mutta hän luuli kuitenkin voivansa käyttää hänen palvelustansa, samalla tehden hänen kavalat hankkeensa tyhjiksi, nähdessään nyt selvään niiden tarkoituksen. Mutta hänen huolensa päättyi pian, sillä pieni matkajoukko ei ollut ennättänyt vielä parinkaan sadan askeleen päähän luostarista sekä kylästä, kun Maugrabin yhtyi heihin, niinkuin aina ratsastaen pienen, vilkkaan, tuimannäköisen hevosen selässä. Tie kulki samaa puroa pitkin, jonka varrella Durward edellisenä yönä oli kuunnellut salaista keskustelua, ja pian sen jälkeen kun Hairaddin oli yhtynyt heihin, ratsastivat he saman raitapuun sivuitse, johon Durward oli piiloutunut kuunnellessaan asianomaisten tietämättä uskottoman oppaansa sekä lanzknecht'in välistä keskustelua.

Tämän paikan herättämät muistot olivat syynä siihen, että Qventin äkkiä ryhtyi puheisiin oppaan kanssa, jolle hän siihen asti oli tuskin sanaakaan virkkanut.

»Missä sinä yömajan löysit, sinä Jumalaa pilkkaava lurjus?» kysyi skotlantilainen.

»Sen arvatkoon teidän viisautenne katsahtamalla minun takkiini», vastasi mustalainen viitaten pukuunsa, joka oli täynnä heinän helpeitä.

»Hyvä heinäsuova», sanoi Qventin, »onkin sovelias tähtientietäjän vuoteeksi, ja paljon parempi kuin mitä

pakana, joka pilkkaa meidän pyhää uskontoamme sekä sen palvelijoita, koskaan ansaitsisi.»

»Olipa se kuitenkin tälle hevoselleni paremmin mieleen kuin minulle», virkkoi Hairaddin taputellen ratsunsa kaulaa; »sillä Pollella oli siinä sekä yömaja että illallinen yhtä aikaa. Nuo kaljupäät ukko-hupakot ajoivat senkin ulos, ikäänkuin viisaan miehen hevosesta olisi voinut tarttua hiukkanen älyä tai sukkeluutta luostarin aaseihin. Hyväksi onneksi Polle tuntee minun vihellykseni ja seuraa minua uskollisesti kuin koira; muuten olisimme iäksi voineet eksyä toinen toisestamme, ja te vuorossanne olisitte saanut turhaan viheltää opastanne.»

»Olenhan jo sanonut sinulle montakin kertaa», virkkoi Durward ankarasti, »että sinun tulee pitää pilkkakielesi kurissa, kun olet kunnon ihmisten seurassa, joka sinulle eläissäsi harvoin lie sattunut ennenkuin nyt; ja sen vannon sinulle, että jos havaitsisin sinut yhtä uskottomaksi oppaaksi kuin olet Jumalaa pilkkaava, halveksittava koira, niin minun skotlantilainen väkipuukkoni ja sinun pakanasydämesi saisivat tehdä lähempää tuttavuutta, vaikka semmoinen teko olisi yhtä vähän kunniaksi kuin sian tappo.»

»Metsäkarju on hyvin likeistä sukua sialle», tokaisi mustalainen vastaan, väistämättä sitä terävää silmäystä, jolla Qventin katseli häntä, ja hiukkasenkaan muuttamatta puhetapansa pilkallista välinpitämättömyyttä; »ja niiden tappaminen», lisäsi hän, »on kuitenkin monelle miehelle huviksi, kunniaksi sekä eduksi.»

Qventin kummastui tämän miehen kekseliästä rohkeutta ja alkoi pelätä, että Hairaddin hänen omasta elämästään sekä tunteistaan tiesi enemmän kuin mitä hänelle voisi olla hauskaa saada kuulla; siitä syystä hän lopetti tämän keskustelun, jossa hän ei ollut saanut Hairaddin'iä sanoillaan solmituksi, ja jättäytyi jäljemmäksi, niin että hän taas joutui tavalliselle paikalleen kreivittärien viereen.

On jo tullut mainituksi, että heidän välinsä oli alkanut tulla jokseenkin tuttavalliseksi. Vanhempi kreivitär — sen jälkeen kuin hän oli saanut täyden varmuuden Qventinin suvun aatelisarvosta — alkoi kohdella häntä niin-

kuin suosittua vertaista ainakin. Hänen veljentyttärensä tosin näytti vähemmän silmäänpistävästi suosiotansa heidän suojelijalleen, mutta kaiken ujouden ja arkuuden alta luuli Qventin kuitenkin selvään huomaavansa, ettei neito suinkaan ollut välinpitämätön hänen seurastaan ja puheistaan.

Ei mikään vilkastuta ja viritä niin suuresti nuorukaisen iloisuutta kuin se tieto, että toiset häntä suosivat. Qventin oli siis tähän saakka matkan varrella huvitellut suojeltaviaan kaunottaria vilkkailla puheillansa sekä kotimaansa lauluilla ja taruilla; hän lauloi edellisiä omalla kielellään, ja jälkimäiset, kun hän yritti kääntää niitä oudolle, vaillinaiselle Ranskan murteelleen, synnyttivät satoja pieniä erehdyksiä sekä sanahairahduksia, jotka olivat yhtä huvittavia kuin itse tarinat. Mutta tänä huolestuttavana aamuna hän, ratsastaessaan Croyen kreivittärien vieressä, ei yrittänytkään tavallisella tavallaan huvitella heitä, jotta he eivät voineet olla huomaamatta hänen outoa hiljaisuuttansa.

»Meidän nuori seurakumppanimme on varmaankin nähnyt suden», virkkoi neiti Hameline viitaten vanhaan taikaluuloon, »ja sen vuoksi menettänyt puhelahjansa.»

»Jos sanoisitte minun joutuneen ketun jäljille, niin osuisitte oikeampaan», arveli Qventin, vaan ei lausunut ajatustaan ilmi.

»Voitteko te hyvin, herra Qventin?» kysyi neiti Isabella osaaottavalla äänellä, punastuen itsekin, sillä hän tunsi että siinä oli hiukan enemmän kuin mihin eroitus heidän välillään olisi oikeuttanut.

»Hän on valvonut ja pitänyt kestejä lystien munkkien kanssa«, sanoi neiti Hameline. »Skotlantilaiset ovat samanlaiset kuin saksalaisetkin, jotka kuluttavat kaiken iloisuutensa Rhein-viinin ääressä ja tulevat horjuvin jaloin tanssiin illalla sekä kivistävin päin naisten kamariin aamulla.»

»Ei, kunnioitettavat neidot», sanoi Qventin, »en minä ansaitse sellaista moitetta. Kunnon munkit viettivät koko yön rukouksissa; ja mitä minuun tulee, en juonut muuta kuin pikarillisen heidän miedointa, halvinta viiniänsä.»

»Huono vieraanvaraisuus sitten on saattanut hänet näin pahoille mielin», virkkoi Isabella neiti. »Olkaa taas iloinen, herra Qventin; ja jos me molemmat joutuisimme joskus vanhaan Braquemont'in linnaani, niin, vaikkapa minun täytyisi itse olla teidän juomanlaskianne ja omin käsin tarjota sitä, saisitte te kelpo pikarillisen viiniä, jonka vertaista ei vielä koskaan ole kasvanut Hochheim'in tai Johannesberg'in viinamäissä.»

»Lasillinen vettä, jalo neiti, *teidän* kädestänne» — — niin pitkälle Qventin pääsi, mutta hänen äänensä vavahti; ja Isabella jatkoi, ikäänkuin ei olisi huomannut sitä hellyyttä, jolla sana *teidän* oli tullut lausutuksi.

»Sen viinin on minun isän-isäni isä, Rheinkreivi Gottfried, tallentanut Braquemont'in linnan syviin kellariholveihin», sanoi neiti Isabella.

»Se samainen, joka sai hänen isän-isänsä äidin omakseen», pisti neiti Hameline väliin, keskeyttäen veljentyttären puheen, »sillä keinoin että hän kunnostautui parhaana ritarina suurissa Strassburg'in turnajaisissa — kymmenen ritaria siellä kaatui tantereelle. Mutta ne ajat ovat olleet ja menneet; nyt ei kukaan enää antaudu vaaroihin kunnian tähden eikä pelastaakseen onnettomia kaunottaria.»

Nämät sanat lausuttiin samalla äänellä, jolla nykyajan kaunotar, kun hänen ihanuutensa on jo lakastumaisillaan, moittii meidän aikamme epäkohteliaisuutta; Qventin puolestaan vastasi, ettei vielä ollut niin suurta puutetta ritarillisuudesta kuin neiti Hameline näytti olettavan; ja vaikkapa se olisikin jo kaikkialla muualla sammunut, niin yhä sitä hehkui Skotlannin aatelismiesten rinnassa.

»Kuulepas vaan tuota!» virkkoi neiti Hameline. »Tahtoisipa hän saada meidät uskomaan, että jalo tuli, joka Ranskassa ja Saksassa jo on vaipunut tuhkaan, vielä on vireillä hänen kylmässä, kalpeassa kotimaassaan! Tuo nuorukais-parka, aivankuin Sveitsin vuorelainenkin, on mielettömästi rakastunut omaan maahansa — saa nähdä, että hän kohta rupeaa puhumaan meille Skotlannin viinimäistä sekä öljypuutarhoista.»

»Ei, kunnioitettava kreivitär», vastasi Durward; »meidän vuoristomme viinamäistä tai öljypuutarhoista ei

minulla ole paljon puhumista, ei muuta kuin että me miekoillamme osaamme pakoittaa rikkaampia naapureitamme antamaan meille noita viljavan maan tuotteita veroiksi. Mutta mitä Skotlannin tahrattomaan uskollisuuteen sekä sammumattomaan kunniantuntoon tulee, niin täytyy minun nyt koettaa kuinka paljon teillä on niihin luottamusta, miten halpa se mies lieneekin, joka ei voi tarjota teille muuta takuuta turvaksenne.»

»Te lausutte salaperäisiä sanoja — te tiedätte jostakin uhkaavasta, läheisestä vaarasta», virkkoi neiti Hameline.

»Sen olen nähnyt hänen silmistään koko tämän viime tunnin aikana!» huudahti neiti Isabella laskien kätensä ristiin. »Pyhä Neitsyt, mikä meille nyt tulee osaksi?»

»Ei mitään muuta toivoakseni, kuin mitä itse haluatte», vastasi Durward. »Ja nyt minun täytyy kysyä — hyvät neidot, voitteko te minuun luottaa?»

»Luottaako teihin?» vastasi Hameline kreivitär — »tietysti! — Mutta miksi niin kysytte? Ja missä määrin pyydätte luottamustamme?»

»Minä puolestani», virkkoi neiti Isabella, »luotan teihin rajattomasti ja ehdottomasti. Jos te voisitte pettää meidät, Qventin, niin en uskoisi enää missään totuutta löytyvän paitsi taivaassa.»

»Hyvä neito», vastasi Durward suuresti mielissään, »te päätätte minusta oikein. Aikomukseni olisi muuttaa matkamme suuntaa, niin että kulkisimme suoraan Maas-joen vasempaa vartta myöten Lüttich'iin, emmekä menisi joen poikki Namur'in kohdalla. Täten me kyllä poikkeamme Ludvig kuninkaan käskystä sekä oppaallemme annetuista ohjeista. Mutta minä kuulin luostarissa huhuttavan, että rosvoja on liikkeellä Maas-joen oikella rannalla sekä Burgundin sotaväkeä, joka on tulossa niitä kukistamaan. Kumpikin seikka aiheuttaa sen, että olen peloissani teidän turvallisuutenne puolesta. Saisinko teiltä luvan täten poiketa matkasuunnastamme?»

»Minä annan teille rajattoman ja täyden luvan», vastasi nuorempi kreivitär:

»Isabella», virkkoi neiti Hameline, »kyllä minäkin uskon, samoinkuin sinä, että tämä nuorukainen tarkoittaa hyvää — mutta ajattelehan toki — me poikkeamme

niistä ohjeista, jotka Ludvig kuningas niin monta kertaa ja niin tarkasti on määrännyt.»

»Ja mitä me huolimme hänen käskyistään?» arveli neiti Isabella. »Enhän minä, Jumalan kiitos, ole hänen alamaisiansa, ja hän on pettänyt sen luottamuksen, jota minä avunrukoilijana hänelle osoitin. En tahtoisi tälle nuorelle herralle osoittaa sitä kunnioituksen puutetta, että silmänräpäyksenkään aikaa punnitsisin, ovatko hänen sanansa vai tuon viekkaan itsekkään tyrannin käskyt painavampia.»

»Jumala siunatkoon teitä niistä sanoistanne, neiti Isabella!» huudahti Qventin iloisesti. »Ja jos teidän luottamuksenne pettäisin, niin olisi rangaistus rikoksestani liian helppo, jos minut repäistäisiin kappaleiksi neljällä hurjalla hevosella tässä elämässä sekä tuomittaisiin iankaikkiseen piinaan toisessa.»

Näin sanoen hän kannusti hevostaan ja ajoi eteenpäin mustalaisen luo. Tämä kunnon mies näytti olevan erinomaisen tyyni ja leppeä mieleltänsä. Haukkumiset ja uhkaukset eivät koskaan pystyneet tai eivät ainakaan näyttäneet pystyvän hänen muistiinsa. Kun Durward rupesi häntä nyt taas puhuttelemaan, niin hän antautui keskusteluun aivankuin ei mitään pahaa sanaa olisi heidän välillänsä ollut aamulla.

Se koira, arveli skotlantilainen, ei nyt murise minulle, senvuoksi että hän aikoo kerrassaan ja iäksi suorittaa koko velkansa, kun hän pääsee hampain minun kurkkuuni kiinni; mutta koetellaanpas, eikö sitä petturia saisi hänen omilla aseillaan voitetuksi. — »Kuules, Hairaddin veikkonen», sanoi hän, »olethan sinä nyt meidän seurassamme matkustanut kymmenen päivää, vaan et ole vielä kertaakaan näyttänyt meille ennustustaitoasi; ja kuitenkin olet sen taidon harjoittamiseen niin ylen harras, ettet malta olla näyttämättä luonnonlahjojasi yhdessäkään luostarissa, mihin me poikkeamme, vaikka se vaara onkin tarjona, että palkaksesi saat viettää yötä heinäsuovassa.»

»Ettehän te koskaan ole pyytäneetkään minua näyttämään taitoani», vastasi mustalainen. »Tekin, niinkuin moni muu ihminen, teette vain pilkkaa salaisuuksista, joita ette ymmärrä.»

»Näytä sitten minulle nyt heti taitoasi», sanoi Qventin; ja vetäen pois sormikkaan hän ojensi kätensä mustalaiselle.

Hairaddin tarkasteli huolellisesti kaikkia skotlantilaisen kämmenessä ristikkäin käyviä viivoja ja yhtä huolellisesti hän katsasti myös paksumpia paikkoja sormien juuressa, joiden siihen aikaan luultiin olevan yhtä likeisessä yhteydessä ihmisen luonnonlaadun, tapojen sekä kohtalon kanssa, kuin aivojen osat meidän nykyisten oppineitten mielestä.

»Tämä käsi tässä», virkkoi Hairaddin, »puhuu nähdyistä vaivoista ja kestetyistä vaaroista. Minä luen siitä, että se hyvin aikaisin on tottunut pitelemään miekankahvaa — ja jossakin määrin myös messukirjan kansien hakasia.»

»Nämät seikat menneestä elämästäni olet saattanut muulla lailla saada tietoosi», sanoi Qventin; »virka minulle jotain vastaisesta kohtalostani.»

»Tämä viiva tässä, joka alkaa Venuskummusta», lausui mustalainen, »ei katkea äkkiä, vaan seuraa elämänviivaa; se ennustaa varmaa ja suurta onnea avioliitossa, joka on onnellisen rakkauden voimalla kohottava teidät rikkaitten ja mahtavien säätyyn.»

»Tämmöisiä lupauksia saavat kaikki kuulla, jotka sinulta tiedustelevat tulevaisuutta», virkkoi Durward, »se kuuluu jo sinun virkaasi.»

»Mitä minä teille sanon», vakuutti Hairaddin, »on yhtä varma, kuin että hyvin pian olette joutuva suureen vaaraan. Sen päätän tuosta heleästä verenpunaisesta viivasta, joka käy elämänviivan poikki ja ennustaa miekan sivalluksia tai muuta väkivaltaa, josta te vain uskollisen ystävän avulla pelastutte.»

»Sinunko avullasi, niinkö?» kysäisi Durward närkästyksissään siitä, että povaaja koetti näin pettää häntä ja vahvistaa ennustajamainettansa ilmoittamalla ennakolta oman petturityönsä seuraukset.

»Minun taitoni», vastasi mustalainen, »ei minulle ilmaise mitään, mikä minua itseäni koskisi.»

»Siinä suhteessa sitten meidän maamme tietäjät», sanoi Durward, »voittavat vielä sinun kehutun taitosi; sillä heidän taitonsa neuvoo heille myös heitä itseään uhkaa-

vat vaarat. En minäkään lähtenyt kotoa, ennenkuin minussakin oli ilmennyt hiukan tuota sisäisen näkemisen lahjaa, joka meille vuorelaisille on ominainen; ja siitä annan nyt sinulle näytteen palkinnoksi sinun povaamisestasi. Hairaddin, minua uhkaa vaara joen oikeanpuolisella rannalla — minä aion sen välttää sillä, että kuljemme Lüttich'iin vasempaa rantaa myöten.»

Opas kuuli tämän välinpitämättömyydellä, jota Qventin, kun hän tiesi missä hankkeissa Hairaddin oli, ei millään lailla voinut käsittää. »Jos te niin teette», kuului mustalaisen vastaus, »niin vaara siirtyy teidän päästänne minun päähäni.»

»Muistan», virkkoi Qventin, »sinun juuri ikään sanoneen, ettet omaa kohtaloasi voi ennakolta nähdä.»

»En voikaan sillä tavoin kuin äsken näin teidän kohtalonne», vastasi Hairaddin. »Mutta eihän tarvitse paljon tuntea Ludvig kuningasta tietääkseen, että hän on lähettävä oppaanne hirsipuuhun, jos te poikkeatte hänen määräämästänsä tiestä.»

»Kunhan vain terveinä ja onnellisesti pääsemme matkamme perille», sanoi Durward, »niin tottahan toki saamme anteeksi, vaikka poikkeammekin hiukan määrätystä matkaohjeesta.»

»Niin kyllä», vastasi mustalainen, »jos nimittäin olette varma siitä, että kuninkaalla oli myös mielessään sama aie matkan suhteen kuin kielellään teille puhuessaan.»

»Mikä muu aie olisi hänellä sitten voinut olla mielessään? Tai mistä syystä luulet hänellä olleen toisen tarkoituksen kuin sen, minkä hän matkaohjessaan lausui ilmi?» kysyi Durward.

»Aivan luonnollisesti siitä syystä», vastasi mustalainen, »että se, joka vähänkin tuntee meidän Kaikkein Kristillisimmän Kuninkaamme, tietää että hän aina on enimmin vastahakoinen ilmaisemaan sitä tarkoitusta, jonka hän halukkaimmin toivoo täyttyvän. Pankoon meidän armollinen Ludvig kuninkaamme kaksitoista lähettilästä liikkeelle, niin tarjoudun hirtettäväksi vuotta ennenkuin se muutenkin tapahtuu, jollei yhdessätoista tapauksessa läkkitötterön pohjassa ole ollut vielä jotain muuta, kuin

mitä kynä lähettiläille vietäviksi annettuihin kirjeisiin on kirjoittanut.»

»Minä en välitä sinun ilkeistä epäluuloistasi», sanoi Durward. »Minun velvollisuuteni on selvä ja suora — minun tulee turvallisesti saattaa nämä kreivittäret Lüttich'iin; ja minun ymmärrykseni mukaan täytän tämän velvollisuuden paraiten sillä tavoin, että poiketen matkaohjeestamme pysyttelen Maas-joen vasemmalla rannalla. Se on samalla suorin tie Lüttich'iin. Joen poikki menemällä menettäisimme vain aikaa ja lisäisimme vaivaamme voittamatta mitään. — Mitä varten me sen tekisimme?»

»Eipä muun vuoksi, kuin että Köln'iin kulkevat toivioretkeläiset — semmoisiahan krevittäret ovat olevinaan —» virkkoi Hairaddin, »tavallisesti eivät kulje Maasjokea pitkin Lüttichiin asti, ja ettei siis arvella kreivittärien valitseman tien oikein hyvin sopivan yhteen sen paikan kanssa, mihin he ovat menevinään.»

»Jos meiltä sitä kysytään», sanoi Durward, »niin voimme sanoa, että huhut pahanilkisen Geldern'in herttuan eli Wilhelm de la Marck'in, noiden nylkyrien ja lanzknecht'ien liikkumisesta joen oikeanpuolisella rannalla ovat saattaneet meidät pysyttelemään vasemmalla puolella ja aiotusta tiestämme poikkeamaan.»

»Tehkää niinkuin tahdotte, hyvä herra», vastasi mustalainen; »minä puolestani yhtä mielelläni opastan teitä Maas-joen vasempaa kuin oikeanpuolista rantaa pitkin. — Kuninkaalle saatte itse sitten selittää tekonne.»

Durward, vaikka häntä hiukan kummeksuttikin, oli kuitenkin samalla sangen iloinen siitä, että Hairaddin niin mielellään, tai ainakin vastaanpanematta, suostui muuttamaan tietä; sillä hän tarvitsi mustalaisen opastusta, ja oli pelännyt, että Hairaddin, kun hänen petoshankkeensa täten tehtiin tyhjäksi, suuttuisi siitä silmittömästi. Mustalaisen karkoittamisella olisi sitäpaitsi suoraan saatettu Wilhelm de la Marck heidän tielleen, sillä Hairaddin olisi vienyt hänelle sanan; sitä vastoin Durward toivoi, jos mustalainen pysyisi heidän seurassaan, voivansa estää, ettei Hairaddin hänen huomaamattansa saisi puhutella outoja ihmisiä.

Poiketen siis alkuperäisesti aiotulta tieltänsä, kulki pieni matkaseurueemme leveän Maas-joen vasempaa rantaa pitkin niin joutuisasti ja onnellisesti, että he jo seuraavana aamuna varhain saapuivat matkansa määrään. He saivat tietää, että piispa oli muuttanut kauniiseen Schönwald-linnaansa, noin parin virstan päähän Lüttich'istä. Syyksi hän itse väitti huonoa terveyttänsä; mutta todellisena syynä mahtoi olla se, että hän pelkäsi kaupungin suurilukuisen ja levottoman kansan äkkiä nousevan kapinaan.

Juuri kun he lähenivät linnaa, näkivät he piispan juhlallisessa saatossa palaavan kaupungista, missä hän oli pitänyt messua. Hänen takanansa kulki pitkä komea jono pappeja, siviilivirkamiehiä sekä sotureita, kaikki sekaisin tai, käyttäen vanhan runosepän sanoja:

»Moni ristinkantaja edessään,
moni keihäsmies takanaan.»

Tämä juhlasaatto näytti sangen komealta, kun se, polvitellen leveän Maas-joen viheriöiviä rantoja pitkin, viimein katosi, aivankuin johonkin kitaan, piispan linnan suuresta gotilaistyylisestä portista sisään. Mutta tultuaan vielä likemmäksi matkalaisemme huomasivat kaikenlaisia merkkejä linnan ympärillä, joista kävi selville, ettei täällä arveltu oltavan täydessä turvassa, ja jotka eivät olleet ollenkaan sopusoinnussa tuon äskeisen komeuden ja mahtavuuden kanssa. Suuret parvet piispan sotaväkeä oli huolellisesti asetettu vahtiin palatsin ympärille ja sen lähistöön; ja tämä kirkon miehen asunnolle outo näky ilmaisi, että kunnioitettava piispa pelkäsi jotain vaaraa, koska hän oli katsonut tarpeelliseksi ryhtyä kaikkiin näihin sotaisiin suojelusvarustuksiin.

Croyen kreivittäret, sen jälkeen kun Durward oli käynyt ilmoittamassa heidän tulostaan, saatettiin kaikella kunnialla juhlasaliin, missä piispa, koko pieni hovikunta ympärillään, vastaanotti heidät mitä ystävällisimmällä tavalla. Hän ei sallinut heidän suudella kättänsä, vaan lausui heidät tervetulleiksi sanoilla, jotka puoleksi ilmaisivat ruhtinaan ritarillista kohteliaisuutta kauniita nai-

sia kohtaan, puoleksi sielunpaimenen pyhää rakkautta laumansa sisaria kohtaan.

Ludvig Bourbon, Lüttich'in hallitseva piispa, oli todella jalomielinen, hyväsydäminen herra. Hänen elämänsä ei ollut tosin aina pysytellyt tarkasti hänen papillisen arvonsa rajojen sisäpuolella; mutta sittenkään hän ei ollut koskaan tuottanut häpeää sukunsa rehelliselle, kunnialliselle luonteelle.

Myöhempinä aikoina, vanhemmaksi tultuansa, oli piispa kuitenkin muuttanut tapansa sellaisiksi, että ne sopivat paremmin kuin entiset papiston jäsenille; naapurihallitsijat suosivat häntä jalona hengellisenä miehenä, joka oli antelias ja loistoa rakastava tavallisessa elämässään, joskaan ei niin ankara kuin papin olisi pitänyt olla ja vaikka hän hallitsikin välinpitämättömällä huolettomuudella, joka pikemmin yllytti kuin piti kurissa hänen varakkaitten ja levottomien alamaistensa kapinallista mieltä.

Piispa oli niin harras Burgundin herttuan liittolainen, että Lüttich'in hiippakunta melkein kuului molempien herrojen yhteisen hallituksen alle; piispa hyvänsävyisellä myöntyväisyydellä salli herttuan sekaantua asioihin, joita hänen olisi ollut helppo vastustaa, ja herttua puolestaan piti kaikissa tilaisuuksissa piispan puolta hänelle ominaisella itsepäisyydellä ja tulisella kiihkolla. Kaarle Rohkealla oli tapana sanoa Lüttich'iä omaisuudekseen sekä piispaa veljekseen — veljeksiksi heitä sopikin tavallaan nimittää, koska herttuan ensimäinen vaimo oli ollut piispan sisar. Niin myös oli Kaarlella tapana sanoa, että se, joka kävi Ludvig Bourbon'ia ahdistamaan, sai Burgundin Kaarlen kimppuunsa; ja tämä uhkaus, kun otettiin huomioon minkäluontoinen ja kuinka mahtava herra sen oli lausunut, pystyikin kaikkiin muihin, paitsi tuohon uppo-rikkaaseen ja tyytymättömään Lüttich'in kansaan, jonka pään ylellinen rikkaus oli pannut pyörälle.

Piispa, niinkuin jo mainittiin, vakuutti Croyen kreivittärille käyttävänsä heidän hyväkseen vaikutusvaltaansa Burgundin hovissa, ja sanoi toivovansa, että hänen sanansa vaikutus voisi nyt olla sitä voimakkaampi, koska Campobasso, sen jälkeen kuin muutamat salaseikat olivat tul-

leet ilmi, oli pikemmin alennut kuin ylennyt herransa suosiossa. Piispa lupasi myös neidoille kaiken sen suojan, minkä hän suinkin saattoi heille antaa; mutta tätä vakuutusta seuraava huokaus näytti ilmaisevan, että hänen voimansa oli heikompi kuin mitä hän sanoillaan olisi tahtonut myöntää.

»Kaikissa tapauksissa, rakkaat tyttäreni», virkkoi piispa, sekoittaen sanoihinsa niinkuin äskenkin tervehtiessään, hiukan hengellistä mahtavuutta Bourbon-suvun perinnölliseen ritarillisuuteen, »Jumala varjelkoon minua jättämästä karitsaa pahanilkisen suden kitaan ja korkeasukuisia neitoja häijyjen miesten sorrettaviksi. Minä olen rauhan mies, vaikka asunnossani nyt kuuluukin aseitten kalske; mutta olkaa varmat, että minä pidän huolta teidän turvallisuudestanne aivan kuin omastani. Ja jos asiat täällä joutuisivat vielä rauhattomammalle kannalle — toivonpa kuitenkin mielten pikemmin asettuvan kuin entistään kiihtyvän — niin lähetän teidät täydessä turvassa Saksanmaalle; sillä ei edes minun veljeni ja suojelijani, Burgundin Kaarlen käsky voi saada minua pakoittamaan teitä mihinkään, mikä teille olisi vastenmielistä. En voi, niinkuin te tahtoisitte, lähettää teitä johonkuhun luostariin; sillä — voi päiviäni! — Belial'in pojilla on niin suuri valta lüttichiläisten joukossa, etten tiedä ainoatakaan turvapaikkaa, johon minun valtani ulottuisi linnani muurien ja sotaväkeni suojan ulkopuolella. Mutta tänne olette sydämellisesti tervetulleet, ja teidän saattomiehillennekin suodaan kunniallisesti vieraanvaraisuutta, varsinkin tuolle nuorukaiselle, jonka te niin hartaasti suljette suosiooni ja jolle erittäin annan siunaukseni.»

Qventin lankesi, niinkuin velvollisuus vaati, toiselle polvelleen, ottaakseen vastaan piispan siunauksen.

»Te itse», jatkoi piispa, »asukaa täällä minun sisareni Isabellan luona, joka on Trier'in kanonissa, ja se saattaa kaikella kunnialla tapahtua niinkin hilpeän nuorenmiehen katon alla, kuin Lüttich'in piispan.»

Kun hän oli nyt päättänyt tervetuliaispuheensa, saattoi hän naiset kohteliaasti sisarensa huoneisiin, sillä välin kun hänen hovimestarinsa, joka diakonina hoiti jonkinmoista maallisen ja hengellisen virkamiehen välistä tointa

otti Qventin'in huostaansa niin suurella vieraanvaraisuudella kuin hänen herransa oli käskenyt hänen noudattaa. Croyen kreivitärten muut seuralaiset jätettiin alhaisemman palvelusväen haltuun.

Näiden toimenpiteitten aikana ei Qventin saattanut olla huomaamatta, että mustalaisen läsnäolo, joka maaseutuluostareissa oli niin suuresti loukannut, ei tämän rikkaan ja, sopisipa sanoa, maallisen prelaatin talossa synnyttänyt mitään vastustusta, ei edes minkäänlaista huomiotakaan.

XIX

KAUPUNKI

Mut hyvät, armaat ystävät, en teitä
noin hurjaan kapinaan mä kiihtää tahdo.
Julius Cæsar.

Eroitettuna kreivitär Isabellasta, jonka silmäykset niin monta päivää olivat olleet Qventinin johtotähtenä, hän tunsi sydämessään outoa tyhjyyttä ja ahdistusta, jommoista hän kaikissa elämänvaiheissaan ei tähän saakka vielä koskaan ollut tuntenut. Koska kreivitär oli päässyt turvalliseen olopaikkaan, täytyi tietysti tuon tuttavallisen ja välttämättömän seurustelun heidän välillänsä lakata; sillä minkä tekosyyn nojalla olisi kreivitär, vaikka sellainen sopimaton ajatus olisikin hänen mieleensä iskenyt, voinut alinomaa pitää luonansa kaunista nuorta knaappia, semmoista kuin Qventin'iä?

Vaikka tämä ero näytti välttämättömältä, tuntui se Qventin'istä kuitenkin katkeralta, ja hänen ylpeää sydäntänsä harmitti se ajatus, että hänet käskettäisiin pois niinkuin tavallisen postiljoonin tai oppaan, joka nyt oli tehtävänsä tehnyt; kyynel nousi salaa hänen silmäänsä,

kun hän ajatteli niiden suloisten toiveiden sammumista, joita hän mielikuvituksessansa oli tuolla viehättävällä matkalla rakentanut. Hän koetti miehuullisesti, vaikka aluksi turhaan, voittaa tätä mielenmasennustaan; ja näiden tunteittensa vallassa, joita hän ei voinut kukistaa, hän kävi istumaan ikkunakomeroon Schönwaldin suuressa gotilaisessa salissa ja mietiskeli siinä kovaa kohtaloaan, joka ei ollut suonut hänelle niin paljon arvoa eikä rikkautta, että hän olisi voinut ryhtyä rohkeaan kosintaan. Vihdoin hän saavutti jälleen mielensä luonnollisen jäntevyyden, johon paljon vaikutti erään vanhan romaanin nimi, joka juuri äsken oli ilmestynyt Strassburgissa ja lepäsi hänen vieressään ikkunalaudalla. Nimilehdellä olivat sanat:

„Kuinka knaappi halpaa säätyä
Unkarin kuninkaan lempi tytärtä."

Selvitellessään tämän hänen omaan tilaansa soveltuvan kertomuksen mustia kirjaimia keskeytyi hän siten, että joku kevyesti löi häntä olkapäälle, ja kun hän kääntyi, näki hän mustalaisen seisovan takanansa.

Hairaddin, jota Qventin ei koskaan ollut sietänyt, oli viimeisen petoksensa jälkeen saavuttanut suorastaan hänen vihansa, ja sentähden Qventin kysyi häneltä vakavalla äänellä, kuinka hän rohkeni koskea ylhäiseen ja kunnialliseen kristittyyn?

»Vain sen vuoksi», vastasi mustalainen, »että tahdoin tietää, oliko kristitty aatelismies kadottanut tuntonsa, samoinkuin silmänsä ja korvansa. Olen jo seisonut tässä viisi minuuttia ja puhutellut teitä, ja te olette aina vain tuiottanut tuohon keltaisesta permagentista tehtyyn lehteen, ikäänkuin se taikavoimallaan voisi muuttaa teidät kuvapatsaaksi, ja puoleksi se oli jo tehtävänsä tehnytkin.»

»No, mitä sinä tahdot? Sano ja mene tiehesi!»

»Minä tahdon sitä mitä kaikki ihmiset tahtovat, vaikka harvat siihen tyytyvät», lausui Hairaddin; »minä pyydän palkkaani, kymmenen kultakruunua siitä, että olen opastanut kreivittäret tänne.»

»Vieläkö tulet hävyttömin silmin pyytämään palkkaa sen lisäksi, että sait pitää kurjan henkesi?» tiuskasi Dur-

ward tulistuen; »tiedäthän, että aikomuksesi oli pettää heidät tällä matkalla.»

»Mutta *enpä* minä pettänytkään», sanoi Hairaddin. »Jos olisin pettänyt, niin en olisi vaatinut palkkaa heiltä enkä teiltäkään, vaan siltä, jolla olisi ollut etua siitä, että olisimme menneet joen poikki oikeanpuoliselle rannalle. Sen, jolle olen ollut hyödyksi, tulee maksaa palkkani.»

»Hiiteen sekä palkkasi että sinä itse kavaltaja!» huusi Qventin lukien rahat pöydälle. »Mene nyt Ardenni-vuorien Metsäkarjun tai pirun luoksi! Mutta pysy tästä lähtien poissa näkyvistäni, etten ennen aikojaan lähetä sinua sinne!»

»Ardenni-vuorien Metsäkarjun luoksi!» toisti mustalainen suuremmalla kummastuksella kuin mitä hän tavallisesti salli kasvojensa ilmaista; »ei siis sittenkään vain hämärä aavistus — ylimalkainen epäluulo — ollut syynä siihen, että te välttämättömästi tahdoitte poiketa matkasuunnitelmasta? — Olisiko mahdollista? — olisiko todellakin toisissa maissa ennustustaito vielä varmempi kuin meidän kuljeskelevan heimokuntamme parissa? Raitapuu, jonka juurella me keskustelimme, ei toki voinut salaisuuksiamme ilmaista. — Vaan niin — niin, niin — voi minua hupsua kuitenkin! — Jo nyt tiedän — jo nyt tiedän! — Tuo raita puron rannalla, luostarin lähellä — huomasinhan minä, että te vilkaisitte siihen sivukulkiessamme, noin virstan matkan päässä tuosta laiskiaispesästä — se tosiaankaan ei voinut ilmaista salaisuuksiamme, mutta kuitenkin olla piilopaikkana sille, jolla oli korvat kuulla! Tästä lähtien pidän keskusteluni aukean lakeuden keskellä; ei saa olla yhtään ohdakepehkoakaan likellä, mihin joku skotlantilainen voisi pujahtaa piiloon. Hahhaa! kas kun skotlantilais-veitikka vei mustalaiselta voiton hänen omilla hienoteräisillä aseillansa! Mutta kuules, Qventin Durward, oletpa tekemällä tyhjäksi minun hankkeeni samassa myös hukannut oman onnesi! — Niin, se onni, josta sinulle ennustin kämmenesi viivoja tarkasteltuani, olisi loistavimmalla tavalla tullut sinulle osaksi, jollet vain olisi ollut niin itsepäinen.»

»Pyhä Anterus auttakoon!» sanoi Durward; »sinun hävyttömyytesi naurattaa minua väkisenkin. — Kuinka

ja missä suhteessa sinun kavaluutesi onnistuminen olisi ollut minulle hyödyksi? Kuulinhan tosin sinun panevan ehdoksi, että minun henkeni säästettäisiin, joka ehto piankin olisi ollut unhotettu, kunhan kerran olisi ruvettu miekkasille. Mutta mitä hyötyä siitä, että sinä olisit kreivittäret pettänyt, minulla olisi voinut olla, paitsi että olisin ollut surmalle tai vankeudelle alttiina, sitä seikkaa, ei mikään ihmisjärki taida arvata.»

»Ei huolita ajatella sitä sitten», sanoi Hairaddin, »mutta sittenkin aion ihmetyttää teitä kiitollisuudellani. Jos olisitte pidättänyt palkkani, niin olisin katsonut välimme kuitatuksi ja jättänyt teidät oman hupsun päänne huomaan. Mutta niinkuin nyt asian laita on, olen teille velassa tuon tapauksen johdosta Cher-joen rannalla.»

»Olenpa minä mielestäni sen jo täydesti kuitannut kiroilemalla ja haukkumalla sinua», virkkoi Durward.

»Kovat sanat ja hyvät sanat», virkkoi mustalainen, »ovat kaikki vain tuulen pieksemistä, joka ei vaa'assa paina mitään. Niin, jos uhkausten sijasta olisitte lyönyt minua» — — —

»Saattaisinpa kyllä silläkin lailla velkasi kuitata, jos kauemmin minua ärsyttelet.» — — —

»Siihen en kuitenkaan kehoittaisi», sanoi mustalainen; »semmoinen hätäisellä kädellä otettu maksu voisi olla liikaa, niin että teidän puolellenne jäisi velka, jota minä en olisi mies unhottamaan enkä anteeksiantamaan. Ja nyt hyvästi, vaikk'ei kovin kauaksi aikaa — minä menen Croyen neidoille sanomaan jäähyväiset.»

»Sinäkö?» kysyi Durward kummastuen, »*sinäkö* muka pääsisit kreivittärien puheille, ja täällä, missä he tavallaan ovat kuin luostarissa, piispan sisaren, korkeasukuisen abbedissan huostassa? Se on mahdotonta.»

»Marthon kuitenkin odottaa minua saattaaksensa minut heidän puheilleen», irvisti mustalainen; »ja senvuoksi minun täytyy, älkää pahaksi panko, hiukan äkisti erota teistä.»

Hän kääntyi pois ikäänkuin lähteäkseen, mutta palasi heti jälleen ja lausui syvällä, voimakkaalla vakavuudella: »Minä tiedän teidän toiveenne — ne ovat rohkeat, vaan eivät turhat, jos minä rupean teitä auttamaan. Minä tiedän

teidän pelkonne, siitä teidän pitäsi oppia varovaiseksi, vaan ei pelkuriksi. Mies voi saada omakseen vaikka minkä naisen. Kreivinarvo on vain tuommoinen liikanimi, joka Qventin-nimeen sopii aivan yhtä hyvin kuin herttuan liikanimi Kaarlen tai kuninkaan liikanimi Ludvigin nimeen.»

Ennenkuin Durward kerkesi vastata, oli mustalainen jo salista lähtenyt. Durward riensi heti jäljessä; mutta Hairaddin tunsi paremmin kuin meidän skotlantilaisemme talon käytävät eikä ollut saavutettavissa; hän hyppäsi viimein alas pieniä syrjäisiä portaita ja katosi näkyvistä. Qventin seurasi sittenkin vielä perässä, vaikkei oikein tiennytkään mitä hän käynnillään tarkoitti. Portaitten alapäässä oli ovi, joka johti puutarhan lehtikujaan, ja siellä hän jälleen näki mustalaisen, joka juoksi polvittelevaa polkua pitkin.

Kahden puolen puutarhaa kohosivat palatsin huoneet — suunnattoman suuri vanha rakennus, osaksi linnan, osaksi luostarin tapainen; molemmilla toisilla laidoilla ympäröi puutarhaa korkea nastamuuri. Hairaddin riensi puutarhan poikki palatsin toisen kylkirakennuksen luo, missä pieni takaovi näkyi suuren, paksun murattikasveilla peitetyn patsaan takana. Siellä hän katsahti taakseen ja pilkallisesti heiluttaen kättään sanoi jäähyväiset takaa-ajajalleen, joka näki, kuinka Marthon todella aukaisi oven ja päästi mustalais-heittiön — muuta ei sopinut päättää — Croyen kreivittärien asuinhuoneisiin. Qventin vihastuksissaan puri huultansa ja moitti itseään ankarasti siitä, ettei hän ollut ilmaissut kreivittärille Hairaddin'in luonteen koko ilkeyttä eikä hänen salahankkeitansa heitä vastaan. Nuo ylpeät sanat, joilla mustalainen oli luvannut auttaa hänen toiveitansa, tekivät Qventin'in vihan ja inhon vielä katkerammaksi; hänestä tuntui kuin olisi neiti Isabellankin käsi saastutettu, jos se olisi semmoisella avulla saatavana. »Mutta se on vain kaikki petosta», arveli hän itsekseen, »hänen halveksittavia silmänkääntäjä-konstejansa. Hän on jonkun tekosyyn nojalla päässyt kreivitärten puheille ja jotakin pahaa hänellä on mielessä. Hyvä on, että nyt tiedän heidän asuntonsa. Voinpa pyytää tavata Marthon'ia ja pyrkiä heidän puheil-

lensa, jollei muun vuoksi, niin varoittaakseni heitä. Ilkeää että minun täytyy turvata juoniin ja odottaa pitkät ajat, kun tuommoiset julkisesti ja epäluuloa herättämättä pääsevät heidän luokseen. Mutta he saavat kuitenkin kokea, että vaikka olenkin eroitettu heidän seurastaan, niin kaikella tavalla kuitenkin valvon Isabellan turvallisuutta.»

Nuoren rakastajan näitä miettiessänsä astui vanha, piispan palveluksessa oleva herra ulos samasta ovesta, josta Qventinkin oli tullut sisään ja huomautti — kohteliaalla tavalla — että tämä puutarha ei ollut julkinen, vaan ainoastaan itse piispan ja kaikkein korkeimpien vieraitten käytettävänä.

Kaksi kertaa vanhus sai uudistaa sanansa, ennenkuin Durward ne oikein ymmärsi; ja sitten nuori skotlantilainen, ikäänkuin unesta heräten, kumarsi ja riensi ulos puutarhasta. Piispan virkamies riensi jäljestä lausuen ylenpalttisia anteeksipyyntöjä sen johdosta, että hänen oli täytynyt täten täyttää velvollisuutensa. Koettipa hän niin hartaasti jälleen karkoittaa vihastusta, jonka hän luuli nousseen Durward'in sydämeen, että tarjoutui vieraalle seurakumppaniksi huvitellakseen häntä. Qventin puolestaan, joka salaa itsekseen kiroili tuota narrinpeliä, ei lopulta nähnyt muuta pelastuskeinoa, kuin että hän sanoi haluavansa käydä läheisessä kaupungissa, ja läksi sinnepäin astumaan niin kiireisin askelin, ettei hovimestarin tehnyt mieli seurata häntä kauemmas kuin laskusillalle asti. Muutamien minuuttien kuluttua Durward jo kulki Lüttichin kaupungin muurien sisäpuolella, kaupungissa, joka oli rikkain Flanderissa ja siihen aikaan siis koko maailmassa.

Alakuloisuus, eipä edes rakkauden synnyttämä alakuloisuus voi juurtua niin syvälle, ei ainakaan miehuulliseen, pontevaan luonteeseen, kuin sen rasituksesta masennuksissa olevat pehmeäsydämiset haaveksijat tahtoisivat uskoa. Sen voivat karkoittaa äkilliset voimakkaat mielenliikutukset, olopaikan muutokset, näyt, jotka nostattavat uusia ajatuksia, sekä ihmisten hyörimisen ja pyörimisen vaikutus. Tuskin oli muutamia minuutteja kulunut, niin Qventin'in mieli oli aivan täynnä monenlaisia vaikutteita, jotka kiireesti kulkivat hänen silmiensä

sivuitse Lüttich'in vilkailla kaduilla, ikäänkuin ei mitään Isabella kreivitärtä eikä mustalaista olisi ollut olemassakaan.

Korkeat rakennukset — komeat, vaikka kapeat ja synkännäköiset kadut — loistava kalliitten tavarain sekä komeitten sotavarusten näyttely puodeissa ja kaupoissa — katukäytävillä toisiaan tunkevat, toimelliset porvarit, jotka kulkivat edestakaisin huolestuneen vakavina tai kiireisen puuhaavina näöltänsä — suunnattoman suuret vaunut, jotka kuljettivat sinne tänne vienti- sekä tuontitavaroita (edellisiä olivat: leveät verka- ja silkkikankaat, kaikenlaiset sota-aseet, naulat ynnä muut rautakalut ja jälkimäisiä: kaikenmuotoiset tarve- ja ylellisyystavarat, jotka olivat aiotut joko itse tässä rikkaassa kaupungissa kulutettaviksi tai vaihtokaupalla saadut ja muualle vietävät) — kaikki nämä muodostivat mielenkiintoisen rikkautta, liikettä ja loistoa uhkuvan kuvan, jollaista Qventin ei ollut vielä koskaan nähnyt. Hän ihaili myös noita monia kanavia ja vesi-ojia, jotka, ollen yhteydessä Maasjoen kanssa, kulkivat ristiin, rastiin yli koko kaupungin, niin että jokaiselle kortterille oli kauppaa helpoittava vesitie tarjona. Myöskin hän pistäysi messua kuullaksensa kunnioitusta herättävään, vanhaan pyhän Lambert'in kirkkoon, jonka sanotaan perustetun jo 8:nnella vuosisadalla.

Tästä jumalanhuoneesta astuessaan ulos alkoi Durward huomata, että hän, joka hillitsemättömällä uteliaisuudella tähän asti oli katsellut kaikkea ympärillään, oli nyt itse joutunut varakkaannäköisien porvarien tarkastuksen esineeksi. He näkyivät vartavasten kokoontuneen häntä katsellakseen, kun hän läksi ulos kirkosta, ja heidän parissaan nousi kuiskeen suhina, joka levisi parvesta parveen. Katselijain joukko eneni enenemistään, ja jokaisen vereksen tulijan katse kääntyi aina hartaasti Durward'in puoleen ilmaisten suurta mieltymystä ja uteliaisuutta ja samalla myös jommoistakin kunnioitusta.

Viimein Durward näki olevansa suuren ihmisjoukon keskipisteenä; tämä joukko väistyi hänen tieltään sitä myöten kuin hän astui, ja perässä tai rinnalla kulkijat varoivat huolellisesti, etteivät he tunkeutuneet liian lähelle

eivätkä haitanneet hänen liikkeitään. Sittenkin tämä tämmöinen tila oli siksi tukala, ettei sitä olisi kauan voinut kärsiä yrittämättä vapautua siitä tai vaatimatta jotain selitystä.

Qventin katsahti ympärilleen ja iski silmänsä iloiseen, hartevaan, arvokkaannäköiseen mieheen, jonka hän samettinutun ja kultavitjojen nojalla päätti olevan etevän porvarin, kenties raatimiehen. Tältä hän kysyi: »Onkohan minussa mitään outoa, joka näin tavattomasti vetää ihmisten huomion puoleeni? Vai onko lüttichiläisten tapana aina näin tungeksia kaikkien muukalaisten ympärillä, jotka sattuvat käymään heidän kaupungissaan?»

»Eipä suinkaan, hyvä herra», vastasi porvari, »eivät lüttichiläiset ole niin turhamaisen uteliaita, että he sen tekisivät, eikä teidän ulkomuodossanne eikä vaatteissanne ole myöskään mitään semmoista, mikä ei meidän kaupungissamme olisi erittäin tervetullutta ja meidän miehiemme parissa nostattaisi iloa sekä kunnianosoittamisen halua.»

»Teidän sananne ovat sangen kohteliaat, arvoisa herra», virkkoi Qventin; »mutta pyhän Anteruksen ristin kautta vannon, etten voi arvatakaan mitä tarkoitatte.»

»Teidän valanne, herra», vastasi lüttichiläinen, »samoinkuin teidän murteennekin vahvistaa vain minun luuloani.»

»No suojeluspyhäni St. Qventin auttakoon!» huudahti Durward — »käsitänpä teidän ajatuksianne nyt vielä entistäkin vähemmän.»

»Kas siinä taas», virkkoi lüttichiläinen iskien silmää hyvin veitikkamaisesti, vaikka samassa kohteliaasti tietäjän ja ymmärtäjän tavalla. »Tietysti ei meidän sopisi olla näkevinämme sitä mitä te, kunnioitettava herra, tahdotte salata. Mutta miksi te vannotte pyhän Qventin'in kautta, jollette tahdo sallia minun sen mukaan selittää ajatuksianne? — Tiedämmehän me, että kunnon pyhän Paul'in kreivi, joka mainitussa paikassa nyt majailee, pitää meidän puoltamme.»

»Niin totta kuin elän», sanoi Qventin, »te olette erehtyneet — en minä tiedä mitään pyhästä Paul'ista.»

»No, emmehän me tutkistelekaan teitä», virkkoi por-

vari, »mutta kuulkaas — sallikaa minun kuiskata teidän korvaanne — minun nimeni on Pavillon.»

»Mitä se asia minuun kuuluu, herra Pavillon?» kysyi Qventin.

»No, eihän muuta — vain luulisin siinäkin olevan teille vakuutuksen, että olen luotettava mies. — Ja täällä on virkaveljeni Rouslaer myöskin.»

Rouslaer lähestyi — lihava raatimies, jonka pulska vatsa, aivankuin »muuripässi» * järkähdytti väentungoksen edestänsä. Tämä sanoi nyt, kuiskaten varottavia sanoja naapurinsa korvaan, moittivalla äänellä: »Unohdatpa, virkaveli kulta, että tämä on kovin julkinen paikka — herra tulee kyllä sinun taloosi tai minun luokseni ja juopi lasillisen Reininviiniä sokerin kera, jonka jälkeen saamme sitten kuulla enemmän hyvästä ystävästämme ja liittolaisestamme, jota me rehellisten flanderilais-sydämiemme pohjasta rakastamme.»

»Ei minulla ole mitään sanomia kummallekaan teistä», sanoi Qventin maltittomasti; »enkä huoli juoda mitään Reininviiniä. Ainoa asia, jota teiltä, joilla on valtaa ja aivoa, pyytäisin, on se, että hajottaisitte tämän joutilasjoukon ja sallisitte vieraan lähteä kaupungistanne yhtä rauhallisesti kuin hän tänne tulikin.»

»No mutta, hyvä herra», kysyi Rouslaer, »jos te niin väkisen tahdotte pysyä tuntemattomana meidänkin parissamme, jotka olemme luotettavia miehiä, niin sallikaa minun toki suoraan kysyä, miksi on teillä hatussanne komppanianne merkki, jollette tahdo että teitä Lüttich'issä tunnettaisiin?»

»Mikä merkki ja mikä komppania?» virkkoi Qventin. »Te näytätte arvokkailta miehiltä ja vakavilta porvareilta, mutta — sieluni kautta — joko te olette hulluja tai tahdotte minut saattaa hulluksi.»

»Sapperment!» kirosi toinen porvareista. »Saattaisipa tämä nuorukainen itse pyhän Lambertin kiroilemaan! Kelläs sitten olisi lakissaan pyhän Anteruksen risti ja liljakukka, jollei Ludvig kuninkaan henkivartijaväen skotlantilaisella komppanialla?»

* Sotakone, jolla vihollisten muureja rikottiin.

»Ja entäs jos olisinkin skotlantilaisiin henkivartijoihin kuuluva jousimies, niin miksi te näin ihmettelette, että minun lakissani on komppaniani merkki?» kysäisi Qventin närkästyneenä.

»Hän on sen myöntänyt, hän on sen myöntänyt!» huusivat Rouslaer ja Pavillon kääntyen riemastuneina kokoontuneen ihmisjoukon puoleen, heilutellen käsiänsä kämmenet harallaan, pyöreät, lihavat kasvot ilosta loistaen.

»Hän on myöntänyt olevansa Ludvigin henkivartijoihin kuuluva jousimies — Ludvigin, joka on Lüttich'in vapauden suojelija.!»

Väkijoukosta kohosi nyt huutoa ja melua, josta kuuluivat sekaisin sanat: »Eläköön Ludvig, Ranskan kuningas! Eläkööt skotlantilaiset henkivartijat! Eläköön tämä uljas jousimies! Vapautta, vapautta tai kuolemaa! Ei mitään veroja! Eläköön uljas Ardenni-vuoriston Metsäkarju! Surma Burgundin Kaarlelle! Surma Bourbon'ille ja hänen hiipalleen!»

Qventin oli melkein pyörryksissä tästä melusta, joka alkoi yhä uudestaan toisella haaralla, kun se toisella oli lakannut, nousten ja laskien niinkuin meren aallot, ja johon yhtyivät vielä tuhannet äänet, jotka karjuivat joukoittain etäisemmillä kaduilla sekä toreilla; meidän skotlantilaisellamme ei ollut tässä sekamelskeessä vielä ollut aikaa arvata kapinan oikeaa tarkoitusta eikä päättää miten itse käyttäytyä.

Hän oli unohtanut, että joku hänen kumppaneistaan, Orleans'in herttuan ja Dunois'n kanssa olleen kahakan jälkeen, oli lordi Crawford'in käskystä antanut hänelle Dunois'n miekan halkaiseman kypärän sijasta teräksellä päärmätyn lakin, jommoiset kuuluivat skotlantilaisten henkivartijain yleisesti tunnettuun pukuun. Nyt oli yksi noita henkivartijoita, jotka aina olivat Ludvigin persoonan ympärillä, ilmestynyt tämän kaupungin kaduille, jonka tyytymättömyyttä Ranskan kuninkaan salavehkeilijät aina olivat kiihdyttäneet; luonnollistahan oli, että lüttichiläiset tämän johdosta luulivat Ludvigin nyt tahtovan ruveta heitä julkisesti auttamaan. Ja huhu suurensi pian tämän yksinäisen jousimiehen ilmestymisen Ludvig kunin-

kaalta tulleeksi kiireellisen ja voimallisen avun lupaukseksi — kerrottiinpa, että ranskalainen apu-armeija jo oli pian tulossa kaupunkiin jostakin portista, vaikka ei kukaan osannut tarkkaan sanoa mistä.

Mahdotonta oli tätä näin yleistä luuloa saada kumotuksi, sen Qventin ymmärsi — ymmärsipä hän senkin, että jokainen yritys saada tähän luuloon piintyneitä ihmisiä siitä luopumaan, syöksisi vain yrittäjän vaaraan, ja sellaiseen antautumista hän tässä tilaisuudessa piti aivan tarpeettomana. Hän teki siis kiireesti sen päätöksen, että hän koettaisi päästä pakoon niin hyvin ja pian kuin mahdollista. Tämä päätös kypsyi hänen mielessään sinä aikana kun häntä saatettiin raastupaan, johon kaupungin etevimmät porvarit par'aikaa kiiruhtivat kokoon kuullakseen niitä sanomia, jotka Qventin'in luultiin tuoneen mukanaan, ja pitääkseen hänelle sen jälkeen komeat juomingit.

Huolimatta hänen vastustelemisestaan, jota selitettiin ujoudeksi, ympäröi häntä nyt kansansuosion jokseenkin inhottava tulva kaikilta puolin. Hänen molemmat pormestari-ystävänsä olivat tarttuneet häntä käsivarsiin kiinni. Hänen edessään Nickel Block, teurastaja-ammattikunnan päämies, joka kiireesti oli kutsuttu tänne virkansa toimituksesta teurastushuoneesta, heilutteli surmakirvestänsä, joka vielä oli veressä sekä aivojen tahrassa, sillä rohkeudella ja sulavuudella, jonka viina yksin voi antaa. Hänen takanaan kulki pitkä, laiha roikale, hyvin humaltunut ja isänmaanrakkaudesta innostunut Klaus Hammerlein, rautaseppien ammattiesimies, vähintään tuhatmäärä pesemättömiä ammattilaisiansa perässään. Kankureita, naulaseppiä, köydenpunoojia, kaikenlaatuisia ja kaikenarvoisia käsityöläisiä tulvaili esiin joukon jatkoksi jokaiselta synkältä, soukalta sivukadulta. Poispääsö näkyi olevan vaarallinen ja mahdoton.

Tässä pulassaan Durward kääntyi Rouslaer'in puoleen, joka piteli häntä toisesta käsikynkästä, ja Pavillon'in puoleen, joka oli ottanut toisen käsivarren omakseen, ja jotka näin taluttivat häntä tuon juhlasaattojoukon etupäässä, jonka kunnioituksen esineeksi hän niin arvaamatta oli joutunut. Hän selitti heille kiireesti, että

hän ajattelematta oli pannut päähänsä skotlantilaisten henkivartijain lakin, koska sille rautalakille, jossa hän aikoi matkustaa, oli tullut vanhinko.

Hän sanoi olevansa pahoillaan siitä, että hänen säätynsä ja matkansa tarkoitus tämän seikan kautta olivat tulleet yleisesti tiedoksi, lüttichiläiset kun olivat terävällä älyllään heti tehneet siitä luonnollisesti seuraavat johtopäätökset. Lisäksi hän vielä viittasi siihen, että hänen, jos hänet nyt vietäisiin raatihuoneeseen, nähtävästi ja valitettavasti olisi pakko ilmoittaa sinne kokoontuneille kaupungin vanhimmille joitakuita asioita, jotka kuningas oikeastaan oli käskenyt hänen säästää yksistään kuninkaallisen majesteetin kunnon ystävien, herrojen Rouslaer'in ja Pavillon'in korvia varten.

Tämä viimeinen viittaus vaikutti heti taikasanan tavoin molempiin pormestareihin, jotka olivat Lüttich'in kapinallisten porvarien etevimmät päälliköt, ja niinkuin kansanjohtajat ainakin, halusivat niin paljon kuin suinkin pitää asiain ohjat omissa käsissään. He tekivät siis heti sellaisen sopimuksen, että Durward poistuisi nyt vähäksi aikaa kaupungista ja vasta yöllä palaisi takaisin Rouslaer'in taloon, likelle Schönwald'in puolista kaupunginporttia, puhelemaan heidän kanssansa kolmen kesken. Durward kertoi heille tätä nykyä asuvansa piispan linnassa sillä tekosyyllä, että hän oli tuonut kirjeitä Ranskan hovista, mutta hänen oikea asiansa, niinkuin he olivat arvanneet, oli aiottu Lüttich'in porvareille; ja tämä monimutkainen asianajo samoin kuin myös tämmöiselle asialle lähetetyn sanantuojan sääty ja arvo olivat niin kokonaan Ludvigin tapojen mukaiset, ettei kumpikaan seikka herättänyt mitään epäilystä eikä kummastusta.

Melkein heti tämän selityksen jälkeen he saapuivat kansanvirran mukana Pavillon'in talon ovelle, jonka julkisivu antoi eräälle valtakadulle, mutta jonka takapuoli sekä taloon kuuluva puutarha ja nahkatehtaiden pitkä rivi oli Maas-joen puolella ulottuen aina sen rantaan saakka; tämä isänmaallinen porvari oli näet ammatiltaan nahkuri.

Luonnollista oli, että Pavillon'in teki mieli osoittaa vieraanvaraisuutta Ludvig kuninkaan otaksutulle lähetti-

läälle, ja pysähdys hänen talonsa kohdalla ei siis kummastuttanut kansaa; päinvastoin tervehdittiin herra Pavillon'ia kaikuvilla eläköön-huudoilla, kun hän talutti korkea-arvoisen vieraansa sisään. Durward riisui kiireesti päästään huomiota herättäneen päähineensä, vaihtaen sen nahkurin lakkiin, ja sai pitkän viitan muun pukunsa peitteeksi. Pavillon antoi hänelle vielä lisäksi passin, millä hän saattoi päästä kaupungin portista ulos ja tulla takaisin yöllä tai päivällä, miten hänelle parhaiten sopi. Ja viimein hän antoi Durward'ille oppaaksi oman tyttärensä, sievän, hymysuisen flanderilais-hempukan, neuvoen mitä tietä vieras olisi pois saatettava. Itse puolestaan hän riensi takaisin virkaveljensä luo, ja molemmat läksivät sitten raatihuoneelle, koettaen parhaansa mukaan keksiä estelyitä, joilla selittää ystävillensä Ludvig kuninkaan lähettilään katoamista. Emme tarkoin, käyttääksemme entisen kamaripalvelijan sanoja, muista minkälaisia valheita nämät johtopässit syöttivät laumalleen; mutta ei mikään olekaan niin helppoa kuin valheitten uskottelu kansanjoukolle, jonka kiivaat ennakkoluulot ovat jo suorittaneet enemmän kuin puolet työstä, ennenkuin valehtelija on sanaakaan virkkanut.

Tuskin oli tämä arvoisa porvari lähtenyt, kun hänen tylleröinen, palleroinen tyttärensä Trudchen, punastuen ja hämillään hymyillen, mikä sievästi soveltui hänen kirsikkahuuliinsa, iloisiin sinisilmiinsä ja läpikuultavan hienoon ihoonsa, saattoi pulskan vieraan nuorukaisen herra Pavillon'in puutarhan tiheitä lehtokujia myöten alas virran rantaan ja siellä piti huolta siitä, että hän saattoi jatkaa matkaansa veneessä, jonka kaksi vahvaa flanderilaista, leveissä roimahousuissaan, moninappisissa takeissaan, puuhkalakit päässä, laskivat vesille niin suurella kiireellä kuin heidän alankomaalais-luonteensa vain suinkin salli.

Soma Trudchen ei osannut mitään muuta paitsi Flanderin kieltä; — Durward'illa ei siis ollut muuta keinoa osoittaa kiitollisuuttansa kuin suihkata suukkonen noille mainituille kirsikkahuulille — sillä kuitenkaan millään tavalla rikkomatta uskollista rakkauttansa Croyen kreivitärtä kohtaan. Tämä suukkonen annettiin hyvin

ritarillisesti ja vastaanotettiin nöyrällä kiitollisuudella; sillä meidän skotlantilaisen jousimiehen kaltaisia suutelijoita, niin hyvin kasvojen kauneuteen kuin vartalon solakkuuteenkin nähden, ei ollut juuri joka päivä tarjona Lüttich'in porvaritytöillä.

Sillä aikaa kun vene kulki Maas-joen hitaita vesiä myöten, oli Durward'illa kylliksi aikaa mietiskellä mitä hänen, Schönwald'in linnaan palattuaan, tulisi kertoa Lüttich'issä tapahtuneista seikoista. Hänestä oli yhtä vastahakoista ilmiantaa jotakuta noista miehistä, jotka, joskin vain erehdyksestä olivat uskoneet hänelle salaisuutensa, mutta toiselta puolen hän tahtoi myös salata piispalta, joka oli kohteliaasti ottanut hänet huoneeseensa, minkälaisessa kapinallisessa tilassa hippakunnan pääkaupunki oli. Hän päätti senvuoksi vain kertoa asian niin yleisin sanoin, että se kehoittaisi piispaa ryhtymään varokeinoihin, mutta ei kuitenkaan saattaisi ketään yksityistä henkilöä hänen kostonsa alaiseksi.

Vene saattoi hänet maalle noin virstan päähän linnasta, ja Durward antoi soutajilleen, heidän suureksi mielihyväkseen, yhden guldenin. Vaikka loppumatka linnaan oli näin lyhyt, niin oli jo linnan päivälliskello, hänen perille joutuessaan, soinut, ja Durward huomasi nyt sitäpaitsi lähestyneensä linnaa toiselta puolelta, niin että kiertäminen muurin ympäri valtaportille myöhästyttäisi häntä vielä enemmän. Hän astui siis suoraan lähimpää paikkaa kohti, missä hän näki nastallisen muurin — se ympäröi luultavasti jo ennenmainittua pientä puutarhaa — sekä pienen, linnankaivannolle päin antavan portin ja sen viereen sidotun veneen, jolla hän arveli, jotakuta tuojaa huutamalla, pääsevänsä yli. Samassa kun hän näine toiveineen lähestyi, aukeni takaportti, mies astui ulos, hyppäsi veneeseen, souti kaivannon poikki vähän syrjempänä hänestä, ja työnsi sitten pitkällä seipäällä veneen takaisin lähtöpaikkaansa. Vielä likemmäksi tultuaan Qventin tunsi tämän miehen mustalaiseksi, joka kuitenkin vältti häntä, mikä ei ollutkaan vaikeaa ja riensi toista tietä Lüttich'iin päin, kadoten pian näkyvistä.

Tässäpä oli taas uutta miettimisen aihetta. Oliko tuo pakana koko tämän ajan ollut Croyen neitien luona ja

mitä varten he olivat voineet pitää häntä näin kauan aikaa luonansa? Tämä ajatus oli niin kiusallinen, että Durward kahta kiivaammin halusi päästä heidän puheillensa saadakseen samalla ilmaista heille Hairaddin'in petoksen sekä myös sen vaaran, joka, Lüttich'in kaupungin kapinallisen tilan vuoksi, uhkasi heidän suojelijaansa, piispaa.

Tämän päätöksen tehtyänsä Durward meni linnaan valtaoven kautta ja tapasi ruokapöydässä sen osan talonväestä, joka aterioitsi isossa salissa, nimittäin piispan seurajoukkoon kuuluvat papit, hänen hovinsa virkamiehet sekä alempiin aateliston luokkiin kuuluvat vieraat. Paikka pöydän yläpäässä, piispan hovikappalaisen vieressä, oli kuitenkin vapaana, ja tämä tervehti tulijaa vanhalla koululeikkipuheella: Sero venientibus ossa (myöhään tulijalle luut), samassa kuitenkin kasaten hänen lautaselleen niin paljon herkkuja, ettei leikki millään muotoa voinut saada sitä tositeon leimaa, joka, niinkuin Skotlannissa on tapana sanoa, tekee ettei leikki olekaan leikkiä, tai korkeintaan on huono leikki.

Puolustaakseen itseään siitä luulosta, että hän oli ollut epäkohtelias, Durward kertoi lyhyesti mikä melu kaupungissa oli noussut, kun hänet oli tunnettu Ludvig kuninkaan palveluksessa olevaksi skotlantilaiseksi jousimieheksi, ja hän koetti antaa kertomukselleen lystillisen sävyn sillä, että hän sanoi töintuskin päässeensä sieltä pakoon erään lihavan Lüttich'in porvarin sekä hänen sievän tyttärensä avulla.

Mutta Durward'in kertomus huolestutti liiaksi koko seuraa, jotta he olisivat voineet nauraa hänen leikkipuheelleen. Koko syöntikin jäi Durward'in kertoessa kesken; ja kun hän oli lakannut puhumasta, vallitsi juhlallinen äänettömyyden hetki, jonka viimein hovimestari lopetti sillä, että hän puoliääneen ja synkkämielisesti sanoi: »Rukoilisinpa Jumalaa, että jo saisin nähdä nuo sata burgundilaista huovia!»

»Miksi te tuon asian painatte niin raskaasti mieleenne?» kysyi Durward. »Onhan teillä täällä koko joukko sotamiehiä, joiden ammattina on taistella; ja teidän vastustajanne ovat vain kapinallisen kaupungin roistoväkeä, joka

on karkaava pakoon niin pian kuin sotalippu, huoviparven seuraamana, levitetään liehumaan.»

»Te ette tunne Lüttich'in miehiä», sanoi kappalainen, »joista voi sanoa, ottaen lukuun gentiläisetkin, että he ovat hurjimmat ja jäykimmät koko kristikunnassa. Kahdesti on herttua jo rangaissut heitä siitä syystä, että he alinomaa nostavat kapinan piispaansa vastaan; kahdesti on hän kukistanut heidät kovalla ankaruudella, vähentänyt heidän etuoikeuksiaan, riistänyt heiltä heidän sotalippunsa ja anastanut itselleen valtaa ja oikeuksia, jommoisten alainen ei ennen mikään keisarikunnan vapaa kaupunki ole ollut. Viime kerran hän voitti heidät suurella miestapolla likellä St. Tron'ia, missä lüttichiläiset kadottivat kuusituhatta miestä, osaksi miekan, osaksi hukkumisen kautta. Ja senjälkeen, tehdäksensä toisen kapinan mahdottomaksi, Kaarle herttua ei suostunut marssimaan kaupunkiin hänelle avattujen porttien kautta, vaan revitti maahan neljäkymmentä kyynärää heidän kaupunginmuuristansa ja ratsasti tästä aukosta kaupunkiin ritariensa etunenässä valloittajana, kypärin silmikko alaslaskettuna, peitsi ojennuksissa. Ankarastipa silloin varoitettiin lüttichiläisiä, että tämä Kaarle herttua, silloinen Charalois'n kreivi, olisi antanut koko kaupungin sotamiestensä ryöstettäväksi, ellei hänen isänsä, herttua Filip Hyvä, olisi heidän puolestaan puhunut. Ja kuitenkin, vaikka kaikki nuo asiat vielä ovat vereksessä muistissa, vaikka muurinaukot ovat korjaamatta ja varastohuoneet puoleksi tyhjät, kiihdyttää taas jousimiehen lakki heitä kapinaan. Jumala tämän kaiken parantakoon! Mutta pelkäänpä, että vielä nousee verinen leikki näin hurjan kansan ja huiman hallitsijan välillä; ja soisinpa mielemmin, että minun kunnollisella ja lempeällä herrallani piispalla, olisi vähemmänarvoinen, mutta turvallisempi hiippakunta, sillä hänen hiippansa ei ole kärpännahoilla päärmätty, vaan okailla. Tämän minä sanon teille, vieras herra, huomauttaakseni teille, että jollei asianne pidätä teitä Schönwald'issa, niin tämä on paikka, josta järkimiehen pitäisi lähteä niin kiireesti kuin mahdollista. Pelkäänpä teidän naistenne ajattelevan samaa; sillä toisen saattomiehistä, jotka hiedän kanssaan tulivat, he ovat lähettäneet takaisin

Ranskan hoviin kirjeitä viemään, joissa he epäilemättä ilmoittavat aikomuksensa lähteä hakemaan turvallisempaa suojapaikkaa.»

XX

KIRJE

> Rohkeutta! Onnesi on taattu, jos itse vain tahdot; jos et, niin ole iäti käskyläinen, palveliain toveri ja kelvoton koskettelemaan onnettaren sormenpäitä.
>
> Loppiaisaatto.

Kun ateria oli loppunut, niin kappalainen, joka näytti mieltyneen Durward'in seuraan, tai kenties tahtoi onkia häneltä vielä lisätietoja aamullisesta tapauksesta, vei hänet sivukamariin, jonka ikkunat toiselta puolelta antoivat puutarhaan päin; ja nähtyään kumppaninsa silmän halukkaasti vilkaisevan sinne, hän ehdoitti Qventin'ille, että mentäisiin katsomaan niitä ihmeellisiä ulkomaalaisia pensaita, joilla piispa oli koristanut kukkastarhansa sarat.

Durward esteli, ei sanonut väkisin tahtovansa tunkeutua sinne, ja kertoi kuinka hänet aamulla oli sieltä karkoitettu. Kappalainen vastasi hymyillen, että oleskelu piispan yksityisessä puutarhassa vanhastaan oli tosin tavallansa kielletty. »Mutta se kielto», lisäsi hän, »on niiltä ajoilta, jolloin meidän arvoisa isämme oli nuori, tuskin kolmenkymmenenvuotias, prinssillinen kirkonylimys ja jolloin kauniita naisia tiheään kävi tässä linnassa hakemassa hengellistä lohdutusta. Ja pitihän toki», virkkoi kappalainen silmät maahan luotuina ja puoleksi yksinkertaisella, puoleksi veitikkamaisella hymyllä, »noilla tunnonvaivoja kärsivillä naisilla, jotka aina asuivat samoissa huoneissa, joissa tätä nykyä piispan jalosukuinen sisar, olla joku paikka, missä he saattoivat saada raitista ilmaa,

maallikkojen häiritsemättä heitä. Mutta viime aikoina tämä kielto, vaikkei se ole tullut nimenomaan peruutetuksi, on joutunut kokonaan pois käytännöstä, ja on säilynyt vain tyhjänä taikaluulona ikivanhan palvelijan aivoissa. Jos teitä siis haluttaa», lopetti hän puheensa, »niin voimme heti mennä katsomaan, onko siellä kummituksia vai ei.»

Ei mikään tietysti olisi voinut olla Durward'ille sen hauskempaa kuin vapaa pääsö puutarhaan, jolla keinoin hän, jos onni yhä edelleen, niinkuin tähän asti, suosisi hänen rakkauttansa, hän toivoi saavansa puhutella armastaan tai ainakin vilahdukselta nähdä hänet jossakin tornin ikkunassa, parvekkeella tai jossakin muussa ulkonevassa rakennuksen osassa, samoinkuin Liljan ravintolassa lähellä Plessis'n linnaa ja Dauphin'in tornissa itse Plessis'n linnassa. Näyttihän siltä kuin Isabellan, mihin ikänä hän tulikin asumaan, pitäisi aina olla tornineitona.

Kun Durward uuden ystävänsä kanssa oli astunut puutarhaan, olisi voinut luulla tätä maalliseksi filosofiksi, jonka mieli oli kokonaan kiintynyt maallisiin asioihin. Qventin'in silmät sitä vastoin, jolleivät ne lentäneetkään ympäri taivaita, kiitelivät kumminkin pitkin kaikkia ikkunoita, parvekkeita sekä varsinkin torneja, jotka ulkonivat vanhan linnanrakennuksen kaikista kulmista; hänen silmänsä koettelivat keksiä, mikä niistä voisi olla häntä opasteleva otava.

Näissä toimissansa ollen nuori rakastaja aivan välinpitämättömästi, jos ollenkaan, kuunteli arvoisan seuralaisensa selityksiä kaikista kukista, ruohoista sekä pensaista, joista monet olivat erinomaisen hyödyllisiä lääkkeenä, toiset vieläkin mainiompia siitä syystä, että ne antoivat ruualle hienon ma'un, ja jotkut kaikkein mainioimpia, vaikkei niillä ollutkaan muuta ansiota kuin että ne olivat erinomaisen harvinaisia. Kuitenkin oli välttämätöntä osoittaa edes jonkunmoista huomaavaisuutta; mutta se oli nuorukaiselle niin vaikeaa, että hän koko sydämestään toivoi hiiteen sekä tuon ylen kohteliaan luonnontutkijan että koko kasvikunnan päälle päätteeksi. Tästä pulasta pelasti hänet vihdoin kellon helähdys, joka kutsui kappalaisen johonkin virkatoimeen.

Arvoisa hengellinen herra pyysi tarpeettomasti an-

teeksi, kun hänen täytyi jättää uusi ystävänsä, ja vakuutti hänelle lopuksi, että hän saattaisi hyvin illalliseen saakka kävellä puistossa pelkäämättä mitään häiriötä.

»Tässä paikassa», sanoi hän, »minä aina mietin omia saarnojani, koska täällä saa parhaiten olla turvassa vieraitten käynneiltä. Olen juuri menossa saarnaamaan kappeliin, ja kenties teitä haluttaisi kunnioittaa minua läsnäolollanne. On sanottu että minulla on hiukan saarnalahjoja — mutta kunnia sille, jolle se on tuleva!»

Qventin pyysi anteeksi, ettei hän tänä iltana voinut tulla; hänellä oli muka kova päänsärky, jolle raitis ilma ulkona varmaankin olisi hyvänä lääkkeenä; ja vihdoin viimeinkin hyväntahtoinen pappi jätti hänet yksin.

Helppo on ymmärtää, että kun hänellä nyt oli paremmin aikaa tarkastella kaikkia puutarhaan päin antavia ikkunoita ja aukkoja, hän tarkasteli etupäässä niitä, jotka olivat lähinnä tuota pientä ovea, mistä hän oli nähnyt Marthon'in päästävän Hairaddin'in sisään silloin kun tämä sanoi olevansa kutsuttu kreivittärien huoneisiin. Mutta siellä ei liikahtanut eikä näkynyt mitään, joka olisi kumonnut tai vahvistanut mustalaisen väitettä. Näin tuli jo hämärä, ja Qventin alkoi pelätä tietämättä itsekään mistä syystä, että noin pitkällinen kuljeskeleminen puistossa saattaisi suututtaa tai nostaa epäluuloja.

Juuri kun hän oli päättänyt lähteä ja tämän päätöksensä mukaan viimeisen kerran kiersi vielä noiden ikkunoiden sivuitse, jotka niin suuresti vetivät häntä puoleensa, kuuli hän ylhäältä hiljaista, varovaista ääntä, niinkuin rykäisemällä olisi tahdottu herättää huomiota, vaikka samalla salata sitä muilta. Kun hän iloisen hämmästyksen vallassa katsahti ylös, aukeni ikkuna, ja naiskädestä putosi kirje seinän juurella kasvavaan rosmarinipensaaseen. Tämän kirjeen pudottaminen vaati yhtä suurta varovaisuutta ja salaisuutta kuin sen lukeminen. Puiston ympärillä oli, niinkuin jo kerrottu, kahden puolen palatsin rakennuksia, ja sinne saattoi siis nähdä monenkin huoneen ikkunoista; mutta siellä oli myös jonkunlainen kivistä kyhätty luola, jonka kappalainen suurella ihastuksella oli näyttänyt Durward'ille. Qventin sieppasi siis kirjeen käteensä, pisti sen povellensa ja riensi tuohon

piilopaikkaan — se oli vain silmänräpäyksen työtä. Siellä hän aukaisi kalliin käärön ja siunasi samalla Aberbrothick'in munkkeja, joiden opetusta hän sai nyt kiittää siitä, että hän kykeni ottamaan selvää sen sisällyksestä.

Ensimäisellä rivillä oli kehoitus: »Lue tämä salaa!» — ja sitten seurasivat näin kuuluvat sanat: »Minkä sinun silmäsi ovat rohkeasti ilmoittaneet, sen minun silmäni ovat ehkä hyvinkin ajattelemattomasti ymmärtäneet. Mutta syytön vaino tekee uhrinsa rohkeiksi, ja minun olisi parempi antautua yhden miehen kiitollisuuden turviin, kuin edelleen olla niin monen pyydettävänä. Onnen valtaistuin on jyrkällä kalliolla; mutta urhokasta miestä ei peloita sinne kiipeäminen. Jos uskallat tehdä jotain naisen puolesta, joka paljon alttiiksi panee, niin tule aamun koittaessa huomenna tähän puistoon sinivalkoinen sulka lakissasi; mutta älä odota mitään muuta sanomaa. Tähdet taivaalla, niin sanotaan, ovat määränneet sinulle korkean arvon, ja tehneet luonteesi kiitollisuuteen taipuvaksi. — Hyvästi — ole uskollinen, valmis ja neuvokas, äläkä epäile hyvää onneasi.» Tämän kirjeen sisässä oli sormus, jonka kantakiveen Croyen kreivisuvun vanha vaakuna oli piirretty suippokaaren muotoon.

Qventin'in ensimäinen tunne tässä tilaisuudessa oli pelkkä ihastus — ylpeys ja riemu kohottivat hänen mielensä tähtien tasalle. Hän päätti lujasti täyttää tämän käskyn tai kuolla, ja sen vuoksi hän ylenkatsoi niitä tuhansia esteitä, jotka olivat hänen toivonsa ja hänen itsensä välillä.

Tämän ihastuneen mielialansa vallassa ja sallimatta minkään häiritä itseänsä, joka olisi voinut riistää hänen ajatuksensa, vaikkapa vain silmänräpäyksenkin ajaksi, niin hurmaavasta aineesta, Durward palasi linnaan ja vetosi jälleen entiseen estelyynsä, että muka hänen päätänsä kivisti, saadaksensa olla erillään piispan virkamiesten seurasta näiden syödessä illallista, sytytti kynttilänsä ja läksi hänelle määrättyyn makuukamariin, missä hän luki ja yhä uudelleen luki rakasta kirjettänsä, suudellen tuhat kertaa yhtä rakasta sormusta.

Mutta nämät kiihtyneet tunteet eivät voineet kauan pysytellä näin korkealla. Eräs ajatus masensi ne pian

matalammalle, ajatus, jonka hän tosin koetti työntää luotaan kiittämättömyytenä, vieläpä rikoksena kaikkein pyhintä vastaan, — se nimittäin, että tämän tunnustuksen suoruus osoitti vähemmän kainouden määrää kuin mitä ylevä romanttinen rakkaus, joka hänessä tähän asti oli palanut Isabella neitiä kohtaan, olisi sallinut. Mutta tuskin oli tämä vastenmielinen ajatus iskenyt hänen päähänsä, niin hän kiireesti musersi sen ikäänkuin kähisevän, ilkeän kyykäärmeen, joka oli madellut hänen läheisyyteensä. Pitikö hänen, jolle onni oli tullut osaksi ja jonka tähden Isabella oli alentunut korkeudestaan, moittia sitä armollista tekoa, jota paitsi Durward ei koskaan olisi uskaltanut kohottaa silmiänsä niin korkealle? Eikö juuri Isabellan korkea sukuperä ja sääty antanut syytä kumota sitä tapaa, joka kieltää neitoa puhumasta, kunnes rakastaja on lausunut ensimäisen sanan? Näihin puolusteluihin, jotka hän rohkeasti laati järkkymättömiksi periaatteiksi ja tunnusti itsellensä, lisäsi kenties vielä itserakkaus yhden lisäksi, jota hän ei edes itselleen uskaltanut yhtä suoraan sanoiksi pukea — sen nimittäin, että rakastetun miehen etevyys kenties saattoi sallia, että neito hiukkasen poikkesi tavallisista säännöistä; ja olihan kaikissa tapauksissa, niinkuin Malvolion tarinasta voi nähdä, tämmöisiä esimerkkejä myös aikakirjoissa luettavana. Halpasäätyinen knaappi, josta hän nykyään oli lukenut, olihan sekin, niinkuin hän itse, maaton, mannuton nuorukainen, ja kuitenkin oli jalomielinen Unkarin prinsessa epäröimättä osoittanut hänelle paljon suurempaa rakkautta kuin tämä kirje, jonka Durward juuri oli saanut:

„Oi terve“, hän virkkoi, „mun knaappisein,
mun sieluni toivo, mun kaipauksein!
Sä suukkosta kolme nyt multa saat
viissataa kultaa ja kruununi maat.“

Ja sitten samassa tarinassa Unkarin kuningaskin myönsi:

„Mont' olen ennenki knaappia nähnyt,
joista on rakkaus prinssejä tehnyt.“

Ja näin Qventin jalosti ja ylevämielisesti soi anteeksi kreivittären teon, josta hänellä oli niin paljon etua.

Mutta tämän epäilyksen perästä seurasi toinen, jota oli vaikeampi poistaa. Tuo kavaltaja Hairaddin oli ollut kreivittärien huoneissa, sen verran kuin Durward tiesi, neljä tuntia, ja kun otti huomioon ne puolinaiset sanat, joilla hän oli vakuuttanut voivansa Qventin'in sydäntä läheisesti koskevassa asiassa vaikuttaa hänen kohtaloonsa, niin kukapa voi ta'ata, ettei tämä ollut joku hänen virittämänsä paula? Ja jos niin oli, eikö ollut luultavaa, että tuo valheellinen kavaltaja oli keksinyt sen peittääkseen siten jonkun uuden kavaluuden — kenties hän tahtoi viekoitella Isabellan pois piispan turvista? Tämä oli tarkoin mietittävä seikka, sillä Qventin'in inho tuota miestä kohtaan oli yhtä suuri kuin hävyttömyys, jolla Hairaddin oli petollisuutensa tunnustanut; ja Qventinin oli mahdotonta toivoa, että mikään hanke, jossa tuolla konnalla olisi osansa, voisi päättyä kunniallisesti ja onnellisesti.

Nämät vaihtelevat mietteet vierivät Qventin'in mielessä sumupilvien tavoin, sekoittaen ja pimentäen sitä ihanaa kuvaa, jonka hänen mielikuvituksensa ensiksi oli luonut, ja sinä yönä uni ei tahtonut lähestyä hänen vuodettansa. Päivän koittaessa, jopa tuntia ennenkin, hän oli linnan puutarhassa, missä ei kukaan estänyt hänen pääsyään eikä oleskeluaan, ja lakissaan hänellä oli määräyksen mukaan niin loistava sinivalkoinen sulka kuin hän vain kiireessään oli voinut hankkia. Kahteen tuntiin ei kukaan näyttänyt huomaavan häntä; viimein hän kuuli harpun säveliä; heti sen jälkeen ikkuna avautui juuri sen pienen takaoven yläpuolella, josta Marthon oli päästänyt Hairaddin'in sisään, ja Isabella ilmaantui neitseellisessä ihanuudessaan, tervehti häntä puoleksi lempeästi, puoleksi ujosti, punastui, kun Durward vastasi tervehdykseen syvällä, merkitsevällä kumarruksella, sulki ikkunan ja katosi.

Valkeneva päivä ei tuonut sen enempää mukanaan. Kirjeen todellisuus oli kuitenkin nyt todistettu — nyt tuli vain odottaa mitä tämän jälkeen seuraisi; vaan siihen ei kaunis kirjoittaja ollut antanut minkäänlaista viittausta. Ei mikään vaara nyt kuitenkaan uhannut; kreivitär oli vahvassa linnassa, prinssin suojassa, jolla oli suuri maallinen valta sekä myös kunnioitusta herättävä

hengellinen. Ihastuneella nuorella ritarilla ei nyt tällä kertaa ollut tilaisuutta tarjota apuaan; siinä kyllin, että hän oli valmiina täyttämään Isabellan käskyjä niin pian kun ne hänelle ilmoitettaisiin. Mutta kohtalo olikin päättänyt vaatia hänet tekoon pikemmin kuin hän aavistikaan.

Oli neljäs ilta sen jälkeen kun oli saavuttu Schönwald'iin, ja Qventin oli aamulla lähettänyt pois Ludvig kuninkaan hoviin toisenkin niistä miehistä, jotka olivat seuranneet heitä matkalla. Tämän lähettilään mukana hän oli lähettänyt kirjeitä enollensa sekä lordi Crawford'ille luopuen Ranskan palveluksesta, jota sekä kunnia että varovaisuus häneltä vaati, koska Hairaddin'ille annetut salakäskyt milt'ei olivat saattaneet hänet petollisiin pauloihin. Ja nyt kun hän taas meni levolle, liehuivat hänen ajatuksissaan kaikki ne ruusunpunaiset mielikuvitelmat, mitkä lähenevät nuorukaista, joka rakastaa hellästi ja luulee voittaneensa vastarakkautta.

Qventin'in unennäköihin alussa vaikuttivat samat onnelliset ajatukset, jotka nukahtaessa olivat olleet hänellä mielessä, mutta sitten ne saivat pelottavamman luonteen.

Hän oli kävelevinään Isabella kreivittären kanssa tyynen järven rannalla, semmoisen, jotka ovat Skotlannin laaksojen omituisimpia kaunistuksia. Hän puhui neidolle rakkaudestaan tietämättä mitään heidän välillään olevista esteistä. Isabella kuunnellessaan hymyili ja punastui — niinkuin Qventin'illä olikin syytä toivoa kirjeestä päättäen, joka sekä valvoessa että nukkuessa aina oli lähinnä hänen sydäntään. Mutta maisema äkkiä muuttui kesäisestä talviseksi, tyynestä myrskyiseksi; tuulet ja laineet kuohahtivat ja nousi semmoinen maininkien ja vihurien taistelu, ikäänkuin ilman ja veden haltijat kadehtien toisiansa olisivat ruvenneet kiistelemään pauhaavista valtakunnistaan. Paisuvat vedet näyttivät estävän heitä sekä eteenpäin että taaksepäin menemästä; yhä kiihtyvä rajuilma, joka heitteli heitä toisiaan vastaan, näytti myös tekevän paikalleenjäämisen mahdottomaksi; ja tästä uhkaavasta vaarasta nousseet rauhattomat tunteet herättivät hänet unesta.

Hän oli hereillä; mutta vaikka unennäkö oli haihtunut ja antanut sijaa todellisuudelle, niin melu, joka tuon unennäön luultavasti oli synnyttänyt, kuului yhä vielä Durward'in korvissa.

Ensi työkseen hän kavahti istualleen vuoteessaan ja kuunteli ihmetellen tuota pauhua, joka, jos se ilmaisi myrskyä, olisi voittanut hurjimmankin Grampian-vuoristossa ikänä raivonneen vihurin. Mutta hetken kuluttua olikin Durward jo käsittänyt, ettei tuo pauhu ollutkaan luonnonvoimien, vaan ihmisten vimman nostama.

Hän hyppäsi ylös vuoteeltaan ja katsahti ulos kamarinsa ikkunasta; mutta se antoi puutarhaan päin, ja sillä puolen oli kaikki rauhallista, vaikka ikkunan avattuaan hänen korviinsa kaikuvat huudot vielä selvemmin todistivat hänelle, että lukuisa ja rohkea vihollinen oli piirittänyt linnan ja yritti väkirynnäköllä päästä sisään. Kiireesti hän kokosi vaatteensa sekä aseensa ja puki ne ylleen niin joutuisasti kuin pimeys ja hämmästys vain suinkin sallivat. Juuri kun hän oli näissä toimissaan, herätti kolkutus kamarin ovelle hänen huomiotansa. Kun hän ei heti paikalla vastannut, temmattiin ovi, joka oli heikonlainen, väkisin auki, ja väkivallantekijä, jonka Durward murteestaan tunsi mustalaiseksi Hairaddin Maugrabin'iksi, riensi sisään. Pullosta, joka hänellä oli kädessä ja johon hän sytyttimellä koski, leimahti hämärä, punertava valkea; sen avulla hän sytytti lampun, minkä hän otti esiin poveltansa.

»Teidän tähdissä ennustettu kohtalonne», virkkoi hän painavalla äänellä Durward'ille tervehtimättä millään muulla tavalla, »riippuu nyt siitä, että te silmänräpäyksessä teette päätöksenne.»

»Koira!» vastasi Qventin. »Meidän ympärillämme riehuu kavaluus, ja missä kavaluutta on liikkeellä, siinä sinulla tietysti on osasi.»

»Te olette hullu!» sanoi Maugrabin. »Minä en koskaan ole pettänyt ketään muussa tarkoituksessa kuin hyötyäkseni siitä. Ja miksikä pettäisin teidät, koska teidän pelastuksenne on tuottava minulle enemmän etua kuin teidän surmanne? Kuunnelkaa toki silmänräpäyksen aika, jos se teille on mahdollista, järkisanaa, ennenkuin perikadon

surmapasuna soittaa sen teidän korviinne. Lüttichiläiset ovat kapinassa — Wilhelm de la Marck joukkoineen johtaa heitä. — Jos täällä olisikin suojelusväkeä, niin he pääsisivät voitolle sekä ylivoimansa että vimmansa nojalla; mutta täällä ei ole suojelijoita juuri nimeksikään. Jos tahdotte pelastaa kreivittären sekä omat toiveenne, niin seuratkaa minua sen nimeen, joka lähetti teille kantasormuksen, johon kolme porttia oli piirretty!»

»Käy päälle!» sanoi Qventin kiireesti. »Hänen nimeensä uskallan heittäytyä vaikka mihin vaaraan!»

»Kunhan minä asian hoidan», sanoi mustalainen, »niin ei tässä tulekaan mitään vaaraa, jos vain te voitte pysytellä erillänne taistelusta, joka ei teitä liikuta. Sillä mitä se teihin koskee teurastaako piispa — siksihän häntä nimitetään — laumansa vai lauma paimenensa? — Hah, hah, hah! — Seuratkaa minua, mutta varovasti ja maltilla. Hillitkää rohkeuttanne ja luottakaa minun varovaisuuteeni — siten saan kiitollisuudenvelkani maksetuksi, ja te saatte kreivittären puolisoksenne. — Tulkaa jäljessäni!»

»Kyllä tulen», sanoi Qventin paljastaen miekkansa; »mutta samassa silmänräpäyksessä, kun huomaan vähimmänkin kavaluuden merkin, lentää päási kolmen kyynärän päähän rungostaan.»

Sanaakaan sen enempää virkkamatta mustalainen, nähdessään että Durward oli nyt täysissä aseissa ja varusteissa, juoksi portaita alas hänen edellään kierrellen kiireesti useampia syrjäkäytäviä myöten, kunnes he saapuivat pieneen puutarhaan. Tuskin mitään valoa näkyi sillä puolella, tuskin mitään melua kuului; mutta heti kun Qventin oli astunut ulos, niin pauhu linnan toisella puolella kiihtyi kymmenen vertaa kuuluvammaksi ja korvia särkevämmäksi, ja hän saattoi selittää eri sotahuudot: »Lüttich! Lüttich!» ja »Metsäkarju! Metsäkarju!» jotka kajahtivat ryntääjien suusta. Sitä vastoin ne piispan sotamiehet, jotka, vaikka rynnäkkö olikin niin äkkiarvaamaton ja vaikka heidän puolellaan oli niin vähän voimaa, olivat rientäneet suojelemaan muuria, huusivat: »Pyhä Neitsyt piispan avuksi!» Mutta heidän huutonsa oli paljoa heikompi ja heidän äänensä raukea, vapiseva.

Mutta vaikka Qventin olikin luonteeltaan sodanhaluinen, ei hän välittänyt nyt vähääkään taistelusta; hän ajatteli vain Isabella neidon kohtaloa, joka, niinkuin hänellä oli syytä pelätä, tulisi hirveäksi, jollei hänet saisi pelastetuksi tuon irstaan, armottoman rosvon käsistä, joka näytti nyt yrittävän murtaa linnan portteja. Durward taipui käyttämään mustalaisen apua samalla lailla kuin ihmiset toivottomassa sairaudessa eivät ylenkatso puoskarien ja poppamiesten määräämiä lääkkeitä. Hän seurasi Hairaddin'ia puutarhan läpi sillä päätöksellä, että hän käyttäisi häntä oppaanansa kunnes hän keksisi jonkun kavaluuden merkin, jolloin hän aikoi lävistää hänet miekallaan tai hakata häneltä pään poikki. Hairaddin näytti tietävän, että hänen henkensä riippui hiuskarvasta, sillä siitä hetkestä saakka, jolloin he olivat tulleet ulos, hän jätti kaikki totutut pila- ja kokkasanansa sikseen ja näytti vannoneen kerrankin käyttäytyvänsä nöyrästi, urhoollisesti ja toimekkaasti.

Heidän tultuaan sille ovelle, josta päästiin kreivittärien kamariin, antoi Hairaddin hiljaa merkin, ja silloin ilmaantui kaksi naista, päät käärittyinä sellaisiin mustiin silkkihuntuihin, joita Alankomaan naisilla silloin, niinkuin vielä nytkin, oli tapana käyttää. Qventin tarjosi käsivartensa toiselle heistä, joka tarttui siihen vapisevalla kiihkolla ja painoi sitä niin kovasti, että jos hän olisi ollut raskaampi, siitä olisi ollut haittaa paolle. Mustalainen, joka talutti toista naista, astui suoraan porttia kohti, josta päästiin linnankaivannolle, samalle paikalle mihin pieni ruuhi oli kiinnitetty, jolla Hairaddin kerran ennenkin oli Qventin'in nähden poistunut linnasta.

Heidän soutaessaan kaivannon poikki kuului rynnäkkö- ja riemuhuudoista, että linna juuri oli joutumaisillaan valloittajien käsiin; ja niin kamalalta tuntui tämä huuto Durward'in korvissa, että hän huusi: »Jollei kaikki vereni olisi auttamattomasti pyhitetty tämän nykyisen velvollisuuteni täyttämiseen, niin rientäisin takaisin muurille vieraanvaraista isäntäämme uskollisesti puolustamaan ja muutamien noiden roistojen ääntä vaientamaan, joiden kurkku soi kapinallisuutta ja rosvoamis-halua!»

Neito, joka yhä piti kiinni hänen käsivarrestaan, pai-

noi hänen näin puhuessaan sitä keveästi, ikäänkuin osoittaakseen, että hänellä oli suurempi oikeus hänen ritarilliseen apuunsa kuin Schönwald'in linnalla. Ja mustalainen mutisi niin kovaan että kyllä kuului: »No sepä vasta olisi kristityn hurjapäisyyttä, jos pyrkisi takaisin taisteluun, vaikka rakkaus ja onni molemmat vaativat pakoa. — Pois! pois! — niin kiireesti kuin suinkin! — Hevosia on meillä varalla tuossa pajukossa.»

»Eihän siellä ole enempää kuin kaksi hevosta», virkkoi Durward, joka näki ne kuun valossa.

»Ei ollut mahdollista hankkia useampia herättämättä epäluuloa — ja niissä on sitä paitsi kylliksi», vastasi mustalainen. »Ratsastakaa te Tongern'iin päin, ennenkuin tie käy vaaralliseksi. Marthon saa yhtyä meidän heimokuntamme naisten pariin, joiden kanssa hän on vanha tuttu. Hän onkin meidän kansan lapsi, ja oleskeli teidän kanssanne edistääksensä meidän etuamme, jos tilaisuutta siihen tarjoutuisi.»

»Marthon!» huudahti kreivitär katsahtaen toiseen huntupäiseen naiseen ja hämmästyksestä parahtaen; »eikö minun sukulaiseni olekaan mukana?»

»Ei kukaan muu kuin Marthon», virkkoi Hairaddin. »Suokaa tämä pieni petos anteeksi. En uskaltanut ryöstää *molempia* Croyen neitoja Ardenni-vuoriston Metsäkarjun kynsistä.»

»Konna!» sanoi Qventin vimmalla. »Mutta ei vielä ole — ei saa vielä olla liian myöhäistä — minä lähden takaisin neiti Hamelineä pelastamaan.»

»Hameline», kuiskasi neito rauhattomalla äänellä, »nojautuu tässä sinun käsivarteesi, kiittäen sinua pelastuksestaan.»

»Haa! Mitä tämä on?» huusi Qventin tempautuen irti neidon käsivarresta vähemmän kohteliaasti kuin mitä hän missä muussa tilaisuudessa tahansa olisi osoittanut halvimmallekaan naiselle. — »Onko Isabella neiti jätetty sinne! — Hyvästi sitten — hyvästi!»

Kun hän kääntyi rientääkseen takaisin linnaan, tarttui Hairaddin häneen. »Kuulkaa — kuulkaa toki — — te menette surman suuhun! Mitä varten, hiiden nimessä, te kannoitte sitten vanhemman neidon värejä

hatussanne? En enää koskaan usko siniseen ja valkoiseen silkkiin. Mutta onhan tälläkin melkein yhtä suuri perintö — on kalliita kiviä sekä kultaa — onpa lisäksi jonkunlainen perintöoikeus kreivikuntaankin.»

Näin päästäen rinnastaan läähättäviä hajanaisia lauseita, mustalainen koetti pidättää Durward'ia, joka viimein tavoitti väkipuukkoansa päästäkseen irti.

»Vai on asian laita siten», sanoi Hairaddin päästäen hänet irti, »mene tiehesi sitten, ja piru — jos semmoista on olemassa — olkoon sinun seuralaisenasi!» Mutta skotlantilainen, niin pian kuin hän oli päässyt irti, kiiti tuulen nopeudella takaisin linnaan.

Hairaddin kääntyi sitten kreivitär Hamelinen puoleen, joka oli vaipunut maahan rauenneena häpeästä, pelosta sekä pettyneestä toivosta.

»Tässä on tapahtunut erehdys», sanoi mustalainen. »Nouskaa, korkeasukuinen neiti ja seuratkaa minua — kyllä minä teille ennen aamun koittoa hankin kohteliaamman aviomiehen kuin mitä tuo sileäleukainen poika on; ja jollei yksi riitä, niin saatte vaikka kaksikymmentä.»

Neiti Hameline oli yhtä tulinen tunteiltaan kuin turhamainen ja typerä älyltänsä. Niinkuin moni muukin ihminen suoriutui hän jokseenkin hyvin elämän tavallisista velvollisuuksista. Mutta tällaisena vaaran hetkenä hän oli kykenemätön ja saamaton; hän ei tehnyt mitään muuta kuin päästeli suustansa turhia valituksia ja haukkui Hairaddin'ia varkaaksi, orja-roistoksi, valehtelijaksi ja murhamieheksi.

»Sanokaa minua vain mustalaiseksi», mutisi hän närkästymättä, »ja sillä on kaikki kerrassaan sanottu.»

»Konna! Sanoithan, että tähdet olivat määränneet meidät aviopariksi, ja houkuttelit minua kirjoittamaan — voi minua kurjaa hullua!» huudahti onneton kreivitär.

»Ja tähdet *olivatkin* määränneet teidät avioipariksi», sanoi Hairaddin, »jos molemmin puolin olisitte olleet suostuvaiset. Mutta luuletteko te, että autuaat tähtisikermät voivat pakoittaa ketään naimaan vastoin tahtoansa? — Nuo teidän riivatut, kristityt kohteliaisuutenne sekä hullut nauhojen ja lahjojen annot ovat saattaneet minut erehdykseen — mutta nuoren herran mielestä

vasikka on lehmää makeampi — siinä koko juttu. — Nouskaa nyt vaan ja seuratkaa minua — ja huomatkaa yksi asia: minä en siedä mitään itkemistä enkä pyörtymistä.»

»Minä en liikahda paikaltani», sanoi krevitär itsepäisesti.

»Niin totta kuin tähtitaivas on päämme yläpuolella», huusi Hairaddin, »te liikahdatte sittenkin. Minä vannon teille kaiken sen kautta, jota hupsut koskaan ovat pyhänä pitäneet, että te täällä olette tekemisissä miehen kanssa, joka ei pitkältä ajattelisi, ennenkuin hän riisuisi teidät paljaaksi, sitoisi puuhun ja jättäisi teidät siten oman onnenne nojaan!»

»Ei», sanoi Marthon käyden väliin, »älä pane pahaksi, mutta tälle neidolle ei saa tapahtua mitään väkivaltaa. On minullakin puukko niinkuin sinulla, ja minäkin osaan sitä käyttää. Hän on hyvänluontoinen nainen, vaikka hupsu. — Ja, te armollinen neiti, nouskaa nyt ja seuratkaa minua. — Tässä on tapahtunut erehdys; mutta onhan sekin toki jotain, kun henkenne on pelastunut. On niitä montakin tuossa linnassa, jotka uhraisivat kaiken maailman rikkauden, jos voisivat olla täällä, missä me nyt seisomme.»

Marthon'in puhuessa toi tuuli Schönwald'in linnasta heidän korviinsa huudon, jossa voitonriemu kajahteli sekaisin pelon ja tuskanparahdusten kanssa.

»Kuulkaapas tuota, armollinen neito!» sanoi Hairaddin, »ja olkaa kiitollinen, ettei teidän tarvitse soittaa kimakkaa äänipilliänne noissa soittajaisissa. Uskokaa vain minua, kyllä minä rehellisesti pidän huolen teistä, ja tähdet kyllä täyttävät lupauksensa, niin että te saatte kelpo puolison.»

Niinkuin metsäneläin, joka pelosta ja uupumuksesta on tullut voimattomaksi, heittäytyi kreivitär Hameline nyt oppaittensa johdettavaksi, ja salli vastustelematta viedä itsensä mitä tietä he tahtoivat.

Ja niin kovin hämmentynyt oli hänen päänsä ja hänen voimansa niin peräti lopussa, että molemmat arvoisat seuralaiset, jotka puoleksi taluttivat, puoleksi kantoivat häntä, saattoivat aivan hänen ymmärtämättänsä puhella keskenään.

»Minä sanoin aina tätä sinun hankettasi hullutukseksi», sanoi Marthon. »Jos olisit saattanut molemmat *nuoret* yhteen, kas silloin he olisivat olleet kiitollisuudenvelassa meille ja meillä olisi ollut jalansijaa heidän linnassaan. Mutta mitä etua kauniilla nuorukaisella olisi ollut tämmöisen vanhan hupakon naimisesta?»

»Rizpah», sanoi Hairaddin, »sinä olet antanut nimittää itseäsi kristityllä nimellä ja asuskellut näiden hullujen ihmisten teltoissa, niin että itsekin olet taipunut heidän hullutuksiinsa. Kuinka saatoin aavistaa, että tuo poika pitäisi niin suurta väliä muutamista vuosista sinne tai tänne, koska tämän avioliiton edut olivat niin silmäänpistävät? Ja tiedäthän itse, ettei tuota kainoa tyttöstä ikänä olisi saatu lausumaan niin suoria sanoja kuin tämän taipuisan kreivittären, joka nyt riippuu käsivarsiemme nojassa yhtä raskaana kuin villasäkki. Olinpa mielistynyt tuohon poikaan ja aioin tehdä hänelle ystäväntyön. Jos hän tämän vanhanpiian naisi, niin olisi hän onnen reessä; jos olisimme hänet saattaneet Isabellan kanssa yhteen, niin olisimme ärsyttäneet hänen niskaansa De la Marck'in, Burgundin, Ranskan — kaikki, jotka vaativat itselleen oikeuden määrätä tämän tyttösen kohtalon. Ja koska tämän hupakon rikkaus pääasiallisesti on kultana ja kalleina kivinä, niin olisimme mekin siitä saaneet osamme. Mutta jousen jänne on katkennut ja nuoli ei ole sattunut. Viekäämme tämä tässä Vilhelm Partasuulle. Nyt kun hän tapansa mukaan lienee jo täydessä humalassa, ei hän niin tarkoin eroittane vanhaa tai nuorta krevitärtä. Lähdetään, Rizpah — älä anna mielesi masentua. Kirkas Aldeboran-tähti on yhä vielä myötäinen Erämaan lapsille!»

XXI

LINNANRYÖSTÖ

Kaikki armon ovet suljen; sotilaani
tylyt ja raa'at, tappoon tottuneet,
joill' omatunto laaja on kuin horna,
riehaavat verikäden vapaudella.

Henrik V.

Schönwald'in suojelusväki, joskin se oli säikähdyksissään äkkiarvaamattomasta päällekarkauksesta, oli kuitenkin jonkun aikaa pitänyt puoliansa ryntääjiä vastaan. Mutta summattomat joukot, jotka lakkaamatta saapuivat Lüttich'in kaupungista ja mehiläisparvien tavoin riensivät rynnäkölle, hajoittivat heidän huomionsa ja masensivat heidän rohkeutensa.

Havaittiinpa sitä paitsi myös osaksi huolimattomuuttakin, milt'ei petosta, suojelusväen parissa; sillä muutamat tahtoivat antautua, toiset karkasivat määrätyiltä paikoiltaan ja pyrkivät pakoon. Useat hyppäsivät valliIta alas kaivantoon, ja ne heistä, jotka eivät hukkuneet veteen, riistivät pois tunnusmerkkeinä olevat vaakunansa ja pelastuivat siten, että he sekaantuivat ryntääjien kirjavaan joukkoon. Muutamat harvat vain, jotka rakastivat piispaa, keräytyivät hänen ympärilleen ja suojelivat edelleen suurta tornia, johon hän oli paennut. Toiset, jotka eivät toivoneet saavansa armoa tai olivat kiihoittaneet mielensä hurjaan rohkeuteen, pitivät puoliansa erinäisissä, palatsin avariin rakennuksiin kuuluvissa torneissa ja varustuksissa. Mutta ryntääjät olivat saaneet valtaansa pihat sekä palatsin matalammat rakennukset, ajaen voitettuja takaa tai hakien saalista. Kaiken tämän tapahtuessa eräs mies, ikäänkuin tavoittaen kuolemaa, jota kaikki muut pakenivat, koetti päästä keskelle melua ja kauhua, mielikuvituksessansa peläten jotain vielä hirvittävämpää kuin mitä todellisuus hänen silmiensä ja korviensa edessä olikaan. Se, joka olisi nähnyt Durward'in tänä kauhun yönä, tietämättä mitä hänen käytöksensä tarkoitti, olisi luullut häntä raivoisaksi mielipuoleksi; ja se, joka olisi tuntenut hänen aikeensa, ei olisi voinut olla

asettamatta häntä parhaitten lauluissa ylistettyjen sankarien rinnalle.

Lähetessään Schönwald'ia samalta puolelta, mistä hän oli lähtenytkin, nuorukainen kohtasi useampia metsään pakenevia karkulaisia, jotka tietysti välttivät häntä, sillä he luulivat häntä viholliseksi, hän kun tuli päinvastaiselta suunnalta kuin he. Vielä likemmäksi tultuaan hän kuuli ja joskus näkikin miehiä, jotka hyppäsivät puutarhan muurilta kaivantoon ja ryntääjiä, jotka sysivät toisia alas. Mutta hänen rohkeutensa ei masentunut silmänräpäykseksikään. Ei ollut aikaa etsiä ruuhta, jos olisikaan ollut viisasta sitä käyttää, ja turhaa olisi myös ollut lähetä puutarhanporttia, sillä se oli ahdettu täyteen pakolaisia, jotka tunkiessaan takana olevien päälle putosivat kaivantoon, jonka yli heidän oli mahdoton päästä.

Välttäen tätä paikkaa Qventin hyppäsi kaivantoon lähellä niin sanottua pientä linnanporttia, jossa oli yhä vielä alaslaskematon laskusilta. Suurella vaivalla hän väisti monta hukkuvaa raukkaa, jotka yrittäen tarttua häneen kiinni olisivat syösseet hänet turmioon, ui laskusillalle, tarttui kiinni alasriippuvaan kahleeseen, heilahdutti itsensä suurella voiman ja notkeuden ponnistuksella ylös vedestä ja pääsi sillan korvalle, josta silta riippui. Juuri kun hän käsin ja polvin yritti päästä ylös, karkasi eräs lanzknecht häntä vastaan, verinen miekka kädessä, ja kohotti asettansa antaaksensa hänelle surmaniskun.

»Mitä tämä on, kumppani!» huusi Durward käskevällä äänellä. »Tälläkö lailla sinä autat sotakumppania? — Annas tänne kätesi.»

Sotamies ojensi hänelle ääneti ja hiukan epäröiden kätensä ja auttoi hänet ylös sillan korvalle. Mutta skotlantilainen, antamatta hänelle aikaa arveluun, jatkoi samalla käskevällä äänellä: »Läntiselle tornille, jos tahdot rikkaaksi tulla; — pappi-äijän aarteet ovat läntisessä tornissa.»

Nämät sanat kulkivat suusta suuhun: »Läntiselle tornille — aarteet ovat läntisessä tornissa!» Ja kaikki hajallaan kuljeskelevat ryntääjät, jotka kuulivat tämän huudon, riensivät nälkäisen susilauman tavoin päinvastaiseen suuntaan kuin minne Qventin oli päättänyt kiiruhtaa, seurasipa siitä elämä tai kuolema.

Ollen kuuluvinaan voittajien joukkoon riensi Durward puutarhaan ja kohtasi paljon vähemmän esteitä, kuin mitä hän oli pelännyt. Sillä huuto: »Läntiselle tornille!» oli houkutellut pois osan ryntääjistä, ja toisen osan taas sotahuuto sekä torvien toitotus oli kutsunut kokoon, kun apua tarvittiin hurjan ulosrynnäkön torjumiseksi; sillä ison tornin puolustajat yrittivät juuri raivata itselleen tietä ulos linnasta, kuljettaen piispaa kanssansa. Durward riensi siis puutarhan läpi kiirein askelin ja sykkivin sydämin, heittäen itsensä taivaallisen voiman suojaan, joka aina oli varjellut häntä hänen elämänsä lukemattomissa vaaroissa. Itse hän oli rohkeasti päättänyt onnistua hurjassa yrityksessään tai heittää henkensä.

Ennenkuin hän oli vielä päässyt puutarhan toiseen päähän, karkasi kolme miestä hänen kimppuunsa, peitset ojennettuina ja huutaen: »Lüttich, Lüttich!» Hän valmistautui puolustukseen, kuitenkin vielä miekkaansa sivaltamatta, ja vastasi: »Ranska, Ranska, Lüttich'in ystävä!» — »Eläköön Ranska!» huusivat porvarit ja riensivät eteenpäin. Samat sanat vaikuttivat myös yhtä tehoisana taikakeinona neljään, viiteen De la Marck'in soturiin, jotka hän puutarhassa tapasi, ja jotka rupesivat häntä ahdistamaan huutaen: »Metsäkarju, metsäkarju!» Sanalla sanoen, Qventin alkoi nyt toivoa, että se luulo, että hän oli Ludvig kuninkaan lähettiläs, jolle oli annettu toimeksi salaa kiihdyttää Lüttich'in kapinallista kansaa ja auttaa Wilhelm de la Marck'ia, kenties voisi pelastaa hänet eheänä tämän yön kauhuista.

Päästyään pienen tornin juurelle hän säikähtyi nähdessään, että pienen takaoven edessä, josta Marthon sekä Hameline kreivitär vähää ennen olivat astuneet ulos, nyt makasi esteenä useampia kuolleita.

Kaksi niistä hän kiireesti kantoi pois tieltä ja aikoi juuri astua kolmannen yli, mennäksensä ovesta sisään, kun kuolleeksi luultu tarttui hänen viittaansa ja rukoili, että Durward auttaisi hänet pystyyn. Qventin aikoi ryhtyä ankarampiin vapautuskeinoihin kuin itsensä irtitempaisemiseen, kun kaatunut mies taas huusi: »Olen tukehtumaisillani tähän, omaan rautapaitaani! — Olen Lüttich'in pormestari Pavillon! Jos te olette meidän miehiä,

teen teidät rikkaaksi — jos vihollinen, niin otan teidät turviini. Mutta älkää — älkää vaan jättäkö minua tänne kuolemaan niinkuin kuristettua sikaa!»

Keskellä tätä verisaunaa ja sekasortoa oli Qventin'illä kuitenkin siksi paljon neuvokkaisuutta, että hän käsitti tämän arvoisan herran voivan olla hyvänä apuna hänen aiotussa pelastustoimessaan. Hän auttoi siis pormestarin jaloilleen ja kysyi, oliko hän haavoittunut.

»En ole haavoittunut — en ainakaan tiedä siitä mitään», vastasi porvari, »mutta olenpa aivan tukehduksissa.»

»Istahtakaa sitten tälle kivelle ja tointukaa», sanoi Durward; »minä tulen heti takaisin.»

»Kenenkä puolella te olette?» kysyi pormestari yhä pidättäen häntä.

»Ranskan, Ranskan!» vastasi Qventin pyrkien pois.

»Mitä! minun vilkas, nuori jousimieheni!» ihmetteli arvoisa pormestari. »Ei, koska onni on saattanut ystävän tänä hirmunyönä luokseni, niin enpä siitä nyt enää aio luopua. Menkää, minne menettekin, minä seuraan teitä, ja jos vain saisin muutamia meidän ammattikuntamme rivakoita poikia käsiini, niin voisin kenties minäkin vuorossani olla teille joksikin avuksi. Mutta ne ovat kaikki pirahtaneet eri haaroille, niinkuin herneet palkosestaan. — Voi tätä hirmuista yötä!»

Näin puhuen hän alkoi retostellen astua Qventin'in perässä, joka hänen tähtensä hidastutti kulkuansa, sillä hän käsitti kuinka tärkeä hänelle olisi niin mahtavan miehen suojelus, vaikka hän sydämessään samalla kiroili tätä kiusallista estettä.

Portaitten yläpäässä oli etuhuone täynnä kirstuja ja rasioita, joissa näkyi ryöstön jälkiä, sillä osa niiden sisällyksestä oli siroiteltu ympäri lattiaa. Takalla seisova, kytevä lamppu loi hämärää valoa kuolleeseen tai pyörtyneeseen mieheen, joka makasi takan päällä.

Rientäen Pavillon'in luota, niinkuin vartijansa talutinvitjoista irtaantunut jäniskoira, ja tempaisten itsensä voimakkaasti irti, että vähällä oli sysätä pormestarin kumoon, Durward juoksi toisen ja kolmannenkin huoneen läpi, joista viimeinen näytti olevan Croyen neitojen makuuhuone. Mutta ei niissäkään näkynyt elävää sielua. Hän

huusi neiti Isabellaa nimeltä, ensin hiljaa, sitten kovemmin, viimein tuskallisella voimalla; mutta ei kuulunut mitään vastausta. Hän vääntelí käsiänsä, hän repi tukkaansa, hän polki jalkaa toivottomuutensa vimmassa. Vihdoin havaitsi hän kuitenkin pienen valonsäteen, joka pilkoitti makuuhuoneen pimeimmän nurkan tapetin raon kautta ilmaisten takana olevaa komeroa. Qventin riensi sitä tutkimaan. Hän löysikin todella salaoven, mutta ensi kiireessään hän ei saanutkaan sitä auki. Huolimatta kaikista ponnistuksista ja kivuista hän ryntäsi nyt ovea vastaan ruumiinsa koko voimalla ja raskaudella; ja niin ankara oli tämä epätoivoinen ponnistus, että se olisi murtanut vahvempiakin lukkoja auki.

Näin hän raivasi itselleen tietä ja syöksi melkein päinpäätimysten pieneen rukoushuoneeseen, missä nainen, joka oli polvillaan maannut tuskallisessa rukouksessa pyhän Neitsyen kuvan edessä, nyt vaipui maahan säikähtäen uutta vaaraa, jota lähenevä melu näytti ennustavan. Durward nosti hänet kiireesti ylös maasta ja — voi ilojen iloa! — siinähän olikin se, jota hän tahtoi pelastaa — Isabella kreivitär! Durward puristi hänet rintaansa vasten — hän rukoili häntä tointumaan — hän kehoitti häntä rohkaisemaan mieltään — sillä nythän Isabella oli sen turvissa, jolla oli miehuutta ja voimaa kyllin suojelemaan häntä vaikka koko armeijaa vastaan.

»Durward!» sanoi neito, kun hän viimeinkin oli tointunut, »tekö siinä todella olettekin? — Sittenhän vielä on hiukkasen toivoa. Luulinpa jo, että kaikki elävät ja maalliset ystävät olivat minut hyljänneet — älkää te enää minusta luopuko!»

»En ikänä — en ikänä!» vakuutti Durward. »Mitä tapahtuneekin — mikä vaara uhanneekin — niin, menköön minulta hukkaan kaikki tuolla siunatulla ristillä lunastettu autuus, jollen seuraa teitä kaikissa kohtaloissa, kunnes ne jälleen vaihtuvat onnellisiksi!»

»Hyvin koreita ja liikuttavia sanoja!» virkkoi karkea, painunut, hengästynyt ääni heidän takanaan. — »Rakkausjuttu, näen minä; ja koko sydämestäni surkuttelen tätä hentoa hempukkaa aivan kuin hän olisi minun oma tyttäreni Trudchen.»

»Teidän pitää tehdä enemmänkin kuin vain surkutella meitä», sanoi Qventin kääntyen puhujan puoleen; »teidän pitää suojella häntä, meinheer (herra) Pavillon. Saan ilmoittaa teille, että teidän liittolaisenne, Ranskan kuningas on uskonut tämän kreivittären minun suojaani; jollette te auta minua, niin että saamme hänet varjelluksi kaikesta vahingosta ja väkivallasta, niin teidän kaupunkinne on menettävä Ludvig kuninkaan suosion. Varsinkin on tämä neito pelastettava Wilhelm de la Marck'in kynsistä.»

»Se taitaa olla vaikeata», sanoi Pavillon, »sillä nuo lanzknecht-roistot ovat oikeita piruja ottamaan selvää tytöistä. Mutta koetanpa tehdä minkä voin. — Mennään toiseen huoneeseen, niin voimme neuvotella siellä. — Porraskäytävä on kapea, ja te voitte hyvin puolustaa ovea peitsellä sillä aikaa kun minä katson ulos ikkunasta ja kutsun kokoon muutamia meidän nahkuriammattikuntamme rivakoita poikia, jotka ovat yhtä uskollisia kuin puukot heidän vyöllänsä. — Mutta kaikkein ensiksi, päästäkää auki nämät soljet — sillä en ole pitänyt tätä rautapaitaa päälläni St. Tron'in tappelun jälkeen, ja olenpa tullut kolme leiviskää raskaammaksi siitä ajasta, jollei Alankomaan vaaka valehtele ja puntari petä.»

Rautaisen kuoren avaaminen tuotti suurta helpoitusta kunnon pormestarille, joka pukeutuessaan siihen oli enemmän ajatellut kiihkeää haluaan saada avustaa Lüttich'in asiaa, kuin kykyänsä kantaa rautavarustusta Myöhemmin tuli ilmi, että hän ilman omaa ponnistusta, naurettavalla tavalla, voimatta sanaakaan sanoa, oli tihein rivein rynnäkölle rientävän komppaniansa vauhdilla tullut sysätyksi eteenpäin ja nostetuksi muurin yli. Linnan sisäpuolella hän oli samalla tavalla ajellut sinne tänne sitä myöten kuin rynnäkkö tai puolustus virtasi paisuvana luoteena tai pakenevana vuoksena; ja viimein hän, samoinkuin meri heittää ajopuun ensimäiseen parhaaseen lahteen, viskattiin kumoon Croyen kreivittärien huoneitten oven eteen, missä hänen omien rautavarustustensa raskaus sekä vielä lisäksi kahden surmatun ja hänen päällensä kaatuneen miehen paino olisivat kahlehtineet häntä kyllin kauan, jollei Durward olisi pelastanut häntä.

Sama kuuma veri, joka Herman Pavillon'ista teki tuittupäisen, hillitsemättömän kiihkoilijan valtiollisissa asioissa, vaikutti myös sen, että hän yksityisessä elämässään oli hyvänluontoinen, lempeäsydäminen mies, joka, vaikka turhamaisuus joskus saattoikin hänet harhaan, kuitenkin soi kaikille hyvää. Hän käski Qventin'in pitää hyvää huolta sievästä yongfrowe (neito) parasta; ja tämän tarpeettoman kehoituksen jälkeen hän alkoi ikkunasta huhuilla: »Lüttich, Lüttich ja kelpo nahkurien ammattikunta!»

Pari hänen omaa miestänsä riensi heti paikalle kuullessaan tämän huudon sekä sitä seuraavan omituisen vihellyksen — jokaisella ammattikunnalla oli oma tunnusmerkkinsä. — Vielä useampia karttui pian lisäksi, ja he asettautuivat vartioimaan takaovea sekä sitä ikkunaa, joista heidän päällikkönsä huusi.

Melu näytti nyt johonkin määrin asettuneen. Kaikki vastarinta oli loppunut, ja ryntääjien eri joukkojen päälliköt ryhtyivät toimiin estääksensä yleistä ryöstöä. Soittamalla suurta kelloa kutsuttiin sotaneuvoskunta kokoon, ja malmikieli, joka samalla ilmoitti Lüttich'in kaupungille, että kapinoitsijat olivat voitollisesti valloittaneet Schönwald'in, herätti kaikua kaikissa kaupungin kelloissa, joiden kaukaiset, mutta raikuvat äänet ikäänkuin huusivat: »Onnea voittajille!» Luonnollista olisi ollut, että mynheer Pavillon nyt olisi tullut esille vahvasta varustuspaikastaan; lieneekö siihen ollut syynä hellä huoli niistä molemmista, jotka olivat antautuneet hänen suojelukseensa, vai kenties oman turvallisuutensa huolenpito, joka tapauksessa hän lähetti toisen lähettilään toisensa perästä käskemään heti paikalla luokseen alapäällikkönsä, Peterkin Geislaer'in.

Vihdoin viimeinkin Peterkin ilmestyi pormestarin suureksi lohdutukseksi, sillä tähän mieheen oli Pavillon'illa tapana eninten luottaa kaikissa pulissa, niin hyvin valtiollisissa kuin sota-asioita ja kauppaa koskevissa. Peterkin oli vahva, lyhyenläntä, pyöreänaamainen mies, jonka tuuheat, mustat kulmakarvat ilmaisivat itsepäisyyttä ja väittelemishalua — hänellä oli neuvonantajan ulkomuoto, niin sanoakseni. Yllään hänellä oli härännahkainen

takki, leveä vyö ja väkipuukko vyöllä sekä pertuska kädessä.

»Peterkin, kelpo apulaiseni», sanoi päällikkö; »tämä on ollut suuri voiton päivä — yö, arvelinkin sanoa — tottahan sinäkin nyt olet kerrassaan iloinen?»

»Olenpa kyllä iloinen siitä, että te olette iloinen», virkkoi urhoollinen luutnantti; »vaikka enpä olisi luullut tapaavani teitä viettämässä voittoa, jos siksi sitä sanotte, tämmöisessä tornikomerossa, kun teitä tarvittaisiin neuvottelukokouksessa.»

»Mutta *tarvitaanko* minua siellä?» sanoi pormestari.

»Tarvitaan kyllä, jotta pitäisitte lüttichiläisten puolta, jotka ovat pahemmassa ahdistuksessa kuin koskaan ennen», vastasi Peterkin.

»Pyh, Peterkin!» vastasi päällikkö, »sinä olet aina tuommoinen nyreämielinen nurisija.»

»Nurisijako? Enpä niinkään», sanoi Peterkin; »mikä muille on mieleen, se minuakin aina ilahduttaa. Soisinpa vaan, ettemme olisi saaneet kuningas Tuonenkurkea kuningas Pölkyn sijaan, niinkuin sammakot sadussa, jonka pyhän Lambert'in kirkon lukkari on meille lukenut Aesopin kirjasta!»

»En käsitä sanojasi, Peterkin», sanoi pormestari.

»No niin, sitten voin sanoa teille, että tämä Metsäkarju tai karhu näyttää mielivän anastaa Schönwald'in omaksi luolaksensa, ja hänestäpä saattaa tulla yhtä häijy naapuri, jollei häijympikin, kuin mitä piispa äijä koskaan on ollut. Hän on ottanut koko valloituksen omiin käsiinsä, ja siitä on vain enää kysymys, prinssinkö vai piispan nimenkö hän omistaa itselleen. Ja häpeä on nähdä kuinka pahoin he ovat pidelleet piispa vanhusta.»

»Sitä en salli, Peterkin», sanoi Pavillon kuohahtaen; »minä vihasin hiippaa, vaan en päätä hiipan alla. Meitä on kymmenen yhtä vastaan kentällä, Peterkin, emme me salli tuommoista käytöstä.»

»Kyllä niinkin, kymmenen yhtä vastaan ulkona kentällä, mutta ainoastaan mies miestä vastaan tässä linnassa; ja paitsi sitä Nickel Block, lihamies sekä kaikki etukaupunkien roistoväki pitävät Wilhelm de la Marck'in puolta, osaksi Saus und Braus'in (melun ja mässäämisen)

vuoksi — sillä hän on iskettänyt tapit auki kaikista olut- ja viinitynnyreistä — osaksi vanhasta kateudesta meitä ammattikuntalaisia vastaan, joilla on omat etuoikeutensa.»

»Peterkin», sanoi Pavillon, »parasta että heti paikalla palaamme kaupunkiin. En tahdo kauemmin viipyä täällä Schönwald'issa.»

»Mutta linnan laskusillat ovat ylösvedetyt, mestari», sanoi Geislaer, »ja portit lukossa, joita lanzknecht'it vartioivat. Ja jos me väkisin pyrkisimme ulos, niin nuo roistot, joilla on sota jokapäiväisenä askareenaan, löylyttäisivät pahasti meitä, jotka vain joskus suurina juhlina ja Matin päivinä tappelemme.»

»Mutta miksikä hän on lukinnut portit?» kysyi huolestunut pormestari; »tai mistä syystä hän täten sulkee kunnon miehiä vankeuteen?»

»Enpä tiedä sanoa, en suinkaan», sanoi Peterkin. »Sellainen huhu on tosin liikkeellä, että Croyen neidot rynnäkön aikana ovat päässeet pakoon. Siitä tuo Partasuu ensiksi hurjistui ja nyt hän sen lisäksi on vielä viinistä hurjaantunut.»

Pormestari loi lohduttoman katseen Qventin'iin eikä näyttänyt lainkaan tietävän mihin ryhtyä. Durward, joka tarkoin oli kuunnellut jokaista sanaa, säikähtyi suuresti, mutta ymmärsi myös samassa heidän pelastuksensa kokonaan riippuvan siitä, että hän pysyisi neuvokkaalla mielellä ja ylläpitäisi Pavillon'in miehuutta. Hän sekaantui siis rohkeasti puheeseen niinkuin mies, jolla on oikeus ottaa osaa neuvotteluun. »Minua hävettää, mynheer Pavillon», sanoi hän, »kun näen teidän epäröivän mitä tässä tilaisuudessa on tehtävä. Menkää rohkeasti Wilhelm de la Marck'in eteen ja vaatikaa että te, teidän alipäällikkönne, knaappinne sekä tyttärenne pääsevät vapaasti ulos linnasta. Mitä syytä hänellä olisi pidättää teitä täällä vankina?»

»Minä sekä alipäällikköni — se on minä ja Peterkin — oikein — mutta kuka on knaappini?»

»Minä, tätä nykyä», vastasi rohkeasti skotlantilainen.

»Tekö?» kysyi pormestari hämillään. »Mutta olettehan te Ranskan kuninkaan lähettiläs!»

»Aivan oikein, mutta minun sanomani on Lüttich'in maistraatille aiottu — ja sen tahdon ainoastaan Lüttich'issä tuoda esille. — Jos tunnustaisin Wilhelm de la Marck'ille kuka olen, niin eikö minun tulisi myös ruveta asioihin hänen kanssansa? Ja eikö hän sitten pidättäisi minua täällä? Teidän pitää saada minut salaa ulos tästä linnasta teidän knaappinne valenimellä.»

»Hyvä — te olette siis knaappini — mutta te puhuitte tyttärestäni — tyttärenihän, toivon minä, on hyvässä turvassa kotonani Lüttich'issä — jossa myös koko sydämeni ja sieluni halulla soisin hänen isänsä olevan.»

»Tämä neito tässä», virkkoi Durward, »on nimittävä teitä isäksi, niin kauan kuin me tässä paikassa olemme.»

»Ja kaiken ikäni perästäpäinkin», sanoi kreivitär heittäytyen pormestarin jalkojen juureen ja syleillen hänen polviaan. »Ei ole yhtäkään päivää kuluva, jona en teitä kunnioituksella ja rakkaudella muistaisi ja jona en rukoilisi teidän puolestanne, niinkuin tytär isänsä, jos vain autatte minut tästä hirveästä hädästä. — Voi älkää olko kovasydäminen! Ajatelkaa, jos teidän oman tyttärenne tulisi maata polvillaan vieraan edessä rukoillen häneltä suojaa hengelleen sekä kunnialleen — ajatelkaa sitä ja suokaa *minulle* sama turva, jota toivoisitte hänelle!»

»Totta puhuen», virkkoi kelpo pormestari hyvin liikutettuna tästä innokkaasta rukouksesta, »näyttääpä minusta kuin olisi tällä sievällä tyttösellä hiukan Trudchen'in suloutta — siltä minusta heti paikalla tuntui — ja että tämä rivakka nuori herra tässä, joka on niin sukkela neuvonantaja, on hiukan Trudchen'in sulhasen näköinen. — Lyönpä kokonaisesta groschen'ista (pieni rahalaji) vetoa, että tässä on tosi rakkausjuttu kysymyksessä, ja olisihan synti, jollei sitä edistettäisi.»

»Se olisi synti ja häpeä vielä päälle päätteeksi», virkkoi Peterkin, hyväntahtoinen joskin itserakas flanderilainen; ja näin puhuessaan hän pyyhkäisi silmiään hihansa suulla.

»Olkoon hän sitten olevinaan tyttäreni», sanoi Pavillon, »mutta peittäköön kasvonsa tarkasti mustalla silkkihuivillaan. Ja jos uskollisilla nahkureilla ei ole kyllin voimaa suojella häntä heidän ammattipäällikkönsä tyt-

tärenä, niin ei maksa vaivaa, että he koskaan enää hankaavat nahkoja. Mutta kuulkaa — kysymyksiin täytynee vastata — mitä sanon, jos minulta kysytään, mitä tekemistä minun tyttärelläni oli tämmöisessä verisaunassa?»

»Mitä tekemistä oli puolilla kaikista Lüttich'in muista naisista, jotka seurasivat meitä tänne linnan muurin edustalle?» sanoi Peterkin. »Eihän niillä suinkaan ollut muuta syytä kuin että tämä juuri oli kaikista maailman paikoista se, missä heidän ei olisi pitänyt olla. — Meidän yongfrowe Trudchen on vain tullut vielä kappaleen matkaa edemmäksi — siinä kaikki.»

»Ihmeen viisaasti puhuttu», sanoi Qventin. »Olkaa vain rohkea ja antakaa tälle mynheer Pavillon'ille hyviä neuvoja, niin voitte kärsimättä mitään vahinkoa tehdä jaloimman työn, mikä on tullut tehdyksi aina Kaarle Suuren ajoista asti. — Kas tässä, suloinen neito, kääri-kää päänne tähän huntuun», — kaikellaisia naisten vaatekappaleita oli hajallaan huoneessa — »ja olkaa hyvässä toivossa, sillä muutamien minuuttien perästä me olemme vapaat ja hyvässä turvassa. — Jalo herra», lisäsi hän Pavillon'in puoleen kääntyen, lähtekää nyt matkaan.»

»Malttakaa — malttakaa — silmänräpäys vielä», virkkoi Pavillon. »Minä aavistan pahaa! — De la Marck on hurja mies, oikein metsäkarju luonteeltaan niinkuin nimeltäänkin. Mitäs jos tämä nuori neito on yksi Croyen kreivittäristä — mitäs, jos hän keksii sen ja vimmastuu sen johdosta?»

»Jos olisinkin yksi noista onnettomista naisista», sanoi Isabella pyrkien taas polvilleen hänen eteensä, »niin voisitteko te tällä hädän hetkellä hyljätä minut? Voi jospa todellakin olisin teidän tyttärenne tai vaikkapa kaikkein köyhimmän porvarin tytär!»

»Ei niin köyhiä — niin vallan köyhiä ollakaan, nuori neito — kyllähän me maksamme minkä jaksamme», pani porvari.

»Älkää panko pahaksi, jalo herra», alkoi taas onneton neito.

»Eipä olla jalosukuisia, eikä herrojakaan», sanoi pormestari, »vaan kunnon Lüttich'in porvareita, jotka suo-

rittavat vekselinsä helisevillä kolikoilla. — Mutta se ei kuulu asiaan. — Vaikkapa olisittekin kreivitär, niin otan teidät kuitenkin suojelukseeni.»

»Teidän on velvollisuus häntä suojella, vaikka hän olisi herttuatarkin», sanoi Peterkin, »koska kerran olette sananne antanut.»

»Oikein, Peterkin, aivan oikein»; sanoi pormestari. »Niin on meidän alankomaalaisten tapa: Ein Wort, ein Mann! (Sanasta miestä) ja nyt ei muuta kuin asiaan käsiksi. — Meidän pitää mennä sanomaan jäähyväiset Wilhelm de la Marck'ille; mutta sittenkin aavistan pahaa ajatellessani häntä. Ja jos se olisi kohteliaisuuden käynti, jota voisi välttää, niin eipä minun mieleni suinkaan palaisi sinne.»

»Eikö olisi parempi, koska teillä on semmoinen miesjoukko takananne, mennä portille ja väkisin pyrkiä ulos?» kysyi Qventin.

Mutta yhdellä suulla Pavillon ja hänen neuvonantajansa sanoivat, että sellainen hyökkäys oman liittolaisen sotamiesten kimppuun olisi sopimatonta, ja sen lisäksi he vielä puolin sanoin osoittivat, miten vaarallinen asia se olisi, josta Qventin kyllin selvästi näki, ettei sellaista voinut yrittääkään tällaisten liittolaisten kanssa. He päättivät siis rohkeasti mennä linnan suureen saliin, missä Ardenni-vuorten hurja Metsäkarju kuului pitävän pitojansa ja pyytää vapaata pääsöä linnasta Lüttich'in pormestarille ja hänen seuralleen, mikä vaatimus näytti olevan niin kohtuullinen, ettei sitä olisi luullut mahdolliseksi kieltää. Sittenkin kunnon pormestari huokasi katsahtaessaan seuralaistensa puoleen, ja virkkoi uskolliselle Peterkin'illeen: — »Kas näin sitä käy, kun sydän on liian rohkea ja hellä! Voi, voi, Peterkin, kuinka paljon vastusta minulla jo on ollut rohkeudestani ja armahtavaisuudestani, ja kuinka paljon vastusta tuottaneekaan hyvä sydämeni minulle, ennenkuin Jumala päästää meidät pois tästä riivatusta Schönwald'in linnasta!»

Kun he astuivat pihojen poikki, joissa yhä vielä lepäsi joukottain kuolleita ja kuoleman kanssa kamppailevia, kuiskasi Qventin, joka talutti Isabellaa tämän hirmupaikan läpi, hänelle rohkaisevia, lohduttavia sanoja, ja huo-

mautti, että pelastus kokonaan riippui kreivinnan omasta mielenlujuudesta ja hätäilemättömyydestä.

»Ei minun — ei minun», sanoi Isabella, »vaan teidän, teidän yksin. — Voi, jos vain pelastun tästä hirmuyöstä, niin en ikänä unohda häntä, joka pelasti minut! Yhtä ystävyyden työtä minä pyytäisin kuitenkin vielä teiltä, ja rukoilen että suostutte siihen, jos teille on äitinne maine ja isänne kunnia rakas!»

»Mitä te voisitte anoa, jota minä voisin kieltää?» kuiskasi Qventin.

»Työntäkää kernaammin väkipuukkonne minun sydämeeni», sanoi Isabella, »kuin jätätte minut vangiksi noiden hirviöiden käsiin.»

Qventin vastasi vain puristaen nuoren kreivittären kättä, joka, siltä ainakin näytti, olisi myös puristanut vastaan, jollei hän olisi ollut niin peloissaan. Ja nojautuen nuoren suojelijansa käsivarteen hän astui tuohon peloittavaan saliin; Pavillon luutnanttinsa kera astui edeltä, ja perässä seurasi kaksitoista nahkurinammattikunnan poikaa, jonkunmoisena pormestarin kunniavahtina.

Heidän lähestyessään salia kuului sieltä niin julmaa riemunkarjuntaa ja niin hurjaa naurunhohotusta, joista päättäen olisi pikemmin luullut siellä olevan piruja iloitsemassa, saavutettuaan jonkun voiton ihmiskunnasta, kuin kuolevia olentoja, joilta rohkea yritys oli onnistunut. Mielenkiihko, jommoista vain toivottomuus voi saada aikaan, piti kuitenkin kreivitär Isabellan rohkeutta yllä. Masentumaton miehuus, joka vaarassa vain yltyi, teki Durward'in lujaksi. Pavillon ja Peterkin puolestaan olivat pakosta rohkeat ja katsoivat kohtaloansa suoraan silmiin, niinkuin paaluun sidottu karhu, jonka täytyy kestettävänsä kestää.

XXII

MÄSSÄÄJÄT

Cade. Missä on Dick, teurastaja Ashford'ista?
Dick. Tässä.
Cade. He kaatuivat tieltäs kuin lampaat ja härjät; ja sinä liikuit niinkuin olisit ollut omassa teurastushuoneessasi.

Kuningas Herik VI, toinen osa.

Ei voisi juuri ajatellakaan kummempaa ja hirvittävämpää muutosta kuin se, mikä oli tapahtunut Schönwald'in linnan isossa salissa, sen jälkeen kun Qventin oli päivällispöydässä istunut. Tämä muutos kuvasi todellakin mustimmilla, hirvittävimmillä väreillä sodan kurjuutta, varsinkin semmoisen sodan, jota armottomimmat kaikista sotilaista, raa'an aikakauden palkkasoturit, kävivät; sillä nämät miehet olivat virkansa toimituksessa tottuneet kaikkiin sodan hirmutöihin ja verisaunoihin, eikä heissä ollut hiukkaakaan isänmaanrakkautta tai romanttista ritarillisuutta.

Vain muutamia tunteja aikaisemmin tässä samassa huoneessa istui säädyllinen, siivo, jopa hiukan liiankin vakava pöytäkunta pappeja ja maallikkovirkamiehiä, joiden seurassa ei sopinut muuten kuin kuiskaamalla laskea kevytmielisempää leikkipuhetta, ja vaikka syömistä ja juomista oli yltäkyllin, kuitenkin noudatettiin ulkokultaisuuden rajaa lähentelevää kohtuullisuutta — nyt sitä vastoin oli siellä niin hurja ja pauhaava mässäys vallalla, että itse saatanakin, jos hän olisi istahtanut pöydän päähän pitojen esimieheksi, tuskin olisi voinut siihen mitään lisätä.

Pöydän päässä istui piispan valtaistuimella, joka kiireesti oli tuotu tänne suuresta neuvottelusalista, itse pelättävä Ardenni-vuoriston Metsäkarju, mies joka täydesti ansaitsi tämän hirvittävän nimen, josta hän näytti itse iloitsevan, ja jonka ansaitsemiseksi hän tekikin kaikki voitavansa. Kypärin hän oli riisunut päästään, mutta muuten hän oli täysissä raskaissa ja kiiltävissä rautavarustuksissaan, joista hän luopuikin ani harvoin. Har-

tioilta riippui vahva summattoman suuren metsäkarjun nahasta tehty viitta, johon oli sovitettu hopeiset sorkat sekä torahampaat. Päänahka oli siten laitettu, että se, kypärin päälle vedettynä, milloin parooni oli täysissä varustuksissa, tai, niinkuin tässä tilaisuudessa, kypärittömään päähän painettuna, irvisteli vastaan hirveänä kuvatuksena; ja kuitenkaan kasvot, jotka pilkistivät sen alta esille, tuskin olisivat tarvinneet tämmöistä lisäpelotusta tavallisen ja luonnollisen hirvittävyytensä lisäksi.

Yläpuoli De la Marck'in kasvoista, sellaisina kuin ne olivat lähteneet luonnon käsistä, miltei salasi hänen sisällisen luonteensa. Sillä vaikka hänen tukkansa oli yhtä karkea ja siivoomaton kuin sen peitoksi vedetyn päähineen karva, niin näkyi kuitenkin suora, korkea, miehuullinen otsa, leveät, verevät posket, suuret, loistavat, vaaleanharmaat silmät sekä kotkan nokan lailla kaariutuva nenä ilmaisevan urhoollista, jalomielistä sydäntä. Mutta näiden miellyttävämpien kasvojenosien vaikutusta masensi peräti se väkivaltaisuus ja hävyttömyys, mikä oli tullut hänelle tavaksi; sillä nämät molemmat, yhdessä irstaisuuden ja kohtuuttomuuden kera, olivat painaneet De la Marck'in kasvoihin jälkensä, jotka pilasivat hänen muotonsa luontaisen raa'an ritarillisuuden. Väkivaltaisuus ja hävyttömyys, joille hän tavallisesti antoi höllät ohjat, olivat turvottaneet posket ja varsinkin silmien ympärystät; irstainen elämä ja säädyttömät tavat olivat itse silmätkin tummentaneet, punerruttaneet silmän valkuaisen ja muuttaneet koko muodon ilettävällä tavalla sen metsän pedon kaltaiseksi, johon hirvittävä parooni niin kernaasti salli itseään verrattavan. Mutta — kumma ristiriitaisuus ihmismielessä! — vaikka hän muissa kohdissa tahtoi olla metsäkarjun näköinen ja halulla salli, että häntä sillä nimellä mainittiin, koetti De la Marck kuitenkin, kasvattamalla partansa pitkäksi, salata sitä omituisuutta, josta hän alkuaan oli saanut Metsäkarjun nimen. Hänen huulensa sekä ylempi leukaluunsa olivat näet tavattoman paksut ja ulkonevat, ja kun sen lisäksi vielä hänen sivuhampaansa olivat pitkät ja ulospistävät, muistutti hänen kasvojensa alapuoli johonkin määrin metsäkarjun kärsää; ja tämä seikka sekä se, että De la Marck niin hartaasti met-

sästeli Ardenni-vuoristossa, oli ollut alkusyynä liikanimeen Ardennien Metsäkarju. Hänen partansa, joka oli tuuhea, hirvittävä ja takkuinen, ei muuten voinutkaan peittää tätä muodon luontaista inhottavuutta, eikä myös millään laillla jalostaa paroonin raakaa ulkomuotoa.

Hänen sotamiehensä ja upseerinsa istuivat pöydässä sekaisin lüttichiläisten kanssa, joista useimmat kuuluivat alhaisimpaan väkeen. Niiden parissa oli huomattava teurastaja Nickel Block, joka istui itse De la Marck'in vieressä; hänen hihansa olivat ylöskäännetyt, niin että saattoi nähdä hänen käsivartensa aina kyynärpäätä myöten olevan verissä, samoinkuin myös teurastuskirveskin oli pöydällä hänen edessään. Sotamiehillä oli useimmilla pitkä parta, yhtä hirvittävä kuin ylipäällikölläkin; tukka oli kammattu ylöspäin semmoisella tavalla, että se vielä lisäsi heidän luonnostaankin julmaa ulkonäköään. Sen lisäksi olivat useimmat heistä humalassa, niin hyvin voitonriemusta kuin runsaasta viinin juomisesta, josta heidän ulkomuotonsa oli tullut vieläkin hirvittävämmäksi ja inhottavammaksi. Puheet, joita he päästivät suustansa, ja laulut, joita he hoilottivat yrittämättäkään osoittaa mitään kohteliaisuutta tai kuunnella toinen toistansa, olivat niin ruokottomia ja Jumalaa pilkkaavia, että Qventin kiitti onneaan, kun ne hirmuisen melun tähden eivät voineet selvään kuulua hänen seurakumppaninsa korviin.

Vielä on sanottava paremmanlaatuisista porvareista, jotka De la Marck'in soturien rinnalla ottivat osaa näihin hirvittäviin pitoihin, että useitten kalpeista kasvoista ja tuskallisesta ilmeestä kävi ilmi, miten vastenmieliset nämät juomingit olivat heille ja kuinka suuresti he pelkäsivät pöytäkumppaneitaan. Toiset sitä vastoin, jotka olivat sivistymättömämpiä ja luonnonlaadultaan raa'empia, pitivät sotamiesten vallattomuutta vain urhoollisuutena, jota he mielellään olisivat tahtoneet matkia, ja koettelivat niin paljon kuin mahdollista jäljitellä heidän tapojaan, kiihoittaen itseänsä sillä, että he kaatoivat äärettömin määrin viiniä sekä Schwarzbier'iä (väkevää olutta) kurkkuunsa — onhan ylenjuominen kaikkina aikoina ollut Alankomailla liiankin tavallinen vika.

Pitojen varustukset olivat olleet yhtä epäsäännölliset kuin pitoseuralaiset itsekin. Kaikki piispan hopeamaljat ja pikarit, vieläpä kappelikirkon alttariastiatkin — sillä Ardennien Metsäkarju ei pitänyt lukua, vaikka hänen osakseen olisi tullut kirkonvarkaankin nimi — nähtiin täällä sekaisin suunnattoman suurten nahkaleilien sekä kaikenmoisten juomasarvien kanssa.

Eräs hirvittävä seikka on vielä lisättävä ja kerrottava; kaiken muun jätämme mielellämme lukijan oman mielikuvituksen täytettäväksi. Kesken kaikkea vallattomuutta, jota De la Marck'in sotamiehet uskalsivat harjoittaa, eräs lanzknecht, jolla ei ollut sijaa pöydässä — mies, joka rynnäkössä oli osoittanut urhoollisuutta ja pelottomuutta — oli häpeämättä temmannut käteensä suuren hopeapikarin ja anastanut sen saaliikseen sanoen ottavansa sen korvaukseksi siitä, ettei hän ollut saanut osaa pidoista. Tälle leikinteolle, joka oli aivan hänen seuransa luonteen mukainen, nauroi De la Marck niin että kaikki hänen kylkiluunsa hyppelivät. Mutta kun toinen sotamies, jolla näytti olleen huonompi maine, yritti samaa vallattomuutta, De la Marck heti paikalla teki lopun leikistä, joka pian olisi tyhjentänyt pöydän kaikista sen kallisarvoisista koristeista. »Hohoh! Ukkosen haltija iskeköön!» huusi hän; »ne, jotka eivät uskalla olla miehiä, kun vihollinen katsoo heitä silmiin, eivät myöskään saa uskaltaa ruveta varkaiksi ystävien kesken. Mitä! Sinä hävytön pelkuri — sinä, joka odotit kunnes laskusilta oli laskettu alas ja portti avattu, sillä aikaa kun kumppanisi Horst väkisin ryntäsi kaivannon ja muurin yli, *sinäkö* täällä nokkaviisaaksi rupeat? — Solmikaa hänet ikkunapieleen! — Hän saa jaloillaan lyödä tahtia sillä aikaa kun me juomme maljan toivottaen hänelle onnellista matkaa helvettiin!»

Tuskin oli tämä tuomio lausuttu, niin jo samassa oli se täytetty; silmänräpäyksen jälkeen kurja mies jo väänteli itseänsä kuolemantuskassaan, riippuen ikkunan rautakangista. Siellä hänen ruumiinsa yhä roikkui, kun Qventin seuroineen astui sisään; estäen kalpean kuutamon tunkeutumasta saliin, se loi permannolle oudon varjon, joka epäselvästi, mutta sittenkin pelottavasti ilmaisi synnyttäjänsä luonnetta.

Pormestari Pavillon'in nimen kulkiessa nyt suusta suuhun tässä meluavassa seurassa, hän koetti näyttää mahtavalta ja ylpeältä, niinkuin hänen kaltaisensa suuriarvoisen ja suurivaltaisen miehen sopi, mutta nähdessään tuon hirvittävän roikaleen ikkunassa sekä hurjan seuran hänen ympärillään, oli hänen sangen vaikea olla masentumatta, vaikka Peterkin, joka itsekin oli jotenkin hämmästynyt, koetti rohkaista häntä kuiskaten hänen korvaansa: »Olkaa mies, mestari, muuten me joudumme kaikki hukkaan!»

Pormestari pysyi rohkeana niin hyvin kuin hän saattoi, ja piti lyhyen puheen, jossa hän ilmaisi ilonsa sen suuren voiton johdosta, jonka De la Marck'in sotamiehet ja Lüttich'in porvarit yhdessä olivat saavuttaneet.

»Niin», vastasi De la Marck pilkallisesti, »olemmepa viimeinkin saaneet pedon kaadetuksi, sanoi rouvan rakkikoira karhukoiralle. Mutta hehei, pormestari! tulettehan te niinkuin Mars sotajumala, kaudeuden jumalatar kumppaninanne. Kuka tuo kaunotar on? — Huntu pois, huntu pois! — ei kukaan nainen saa tänä yönä pitää kauneuttansa yksinomaisuutenaan.»

»Se on minun tyttäreni, jalosukuinen päällikkö», vastasi Pavillon, »ja minä pyydän anteeksi, että hän on hunnutettu. Hän on tehnyt semmoisen lupauksen Köln'in kolmelle autuaalle tietäjälle.»

»Siitä lupauksesta minä päästän hänet heti», sanoi De la Marck; »sillä täällä aion yhdellä ainoalla kirveeniskulla pyhittää itseni Lüttich'in piispaksi; ja tottahan yksi elävä piispa toki lienee kolmen kuolleen tietäjän arvoinen.»

Vahvahdusta ja murinaa kuului vierasjoukon parissa; sillä Lüttich'in porvarit, jopa osa noista raa'oista sotureistakin, kunnioittivat Köln'in kolmea tietäjää — siksi näitä tavallisesti sanottiin — vaikka he eivät olisikaan pitäneet mitään muuta pyhänä.

»No, eipähän minulla olekaan mitään petosta mielessäni noita pyhimys-vainajia vastaan», virkkoi De la Marck; »minä tahdon kun tahdonkin vain tulla piispaksi. Hallitsija, joka on sekä maallinen että hengellinen, ja jolla on valta niinhyvin sitoa kuin päästää, soveltuu paraiten tei-

dänkaltaiselle heittiöjoukolle, jolle ei kukaan muu soisi synninpäästöä. — Mutta tulkaa tänne, arvoisa pormestari — istukaa viereeni ja katsokaa miten minä teen sen sijan avonaiseksi, jotta voin itse päästä siihen. — Tuokaa sisään minun edeltäjäni pyhän hiipan kantaja.»

Liikettä syntyi salissa, jona aikana pormestari, joka ei käynyt hänelle tarjotulle kunniapaikalle istumaan, valitsi itselleen sijan pöydän alapäässä. Hänen selkänsä taakse, aivan hänen lähelleen, keräytyivät kaikki hänen seuralaisensa aivan kuin lammaslauma, joka, kun vieras koira lähestyy, asettuvat yhteen ryhmään vanhan, kellokkaan pässin taakse, jolla, niinkuin he luulevat, pitäisi arvonsa ja virkansa tähden olla enemmän rohkeutta kuin muilla.

Saman paikan läheisyydessä istui myös hyvin kaunis nuorukainen, julman De la Marck'in avioton poika, niinkuin huhu tiesi kertoa; sen lisäksi vielä tiedettiin, että julmuri joskus osoitti tälle nuorukaiselle lempeyttä, jopa hellyyttäkin. Pojan äiti, kaunis jalkavaimo, oli saanut surmansa siten, että tuo armoton soturi oli häntä kerran humalapäissään tai mustasukkaisuuden puuskan aikana pahasti lyönyt; ja tytön kohtalo oli tuottanut väkivallantekijälle niin paljon omantunnonvaivoja kuin vain suinkin hän saattoi tuntea. Tästä osaksi ainakin lie johtunut, että De la Marck rakasti äidittömäksi jäänyttä lasta. Qventin, joka piispan vanhalta kappalaiselta oli saanut kuulla tästä rosvopäällikön heikkoudesta, asettui niin likelle mainittua nuorukaista kuin mahdollista, hän aikoi näet, jos muista keinoista ei olisi apua, käyttää tätä poikaa tavalla tai toisella turvapanttina tai suojana.

Sillä aikaa kun kaikki nyt seisoivat ja ahdistunein mielin odottivat mitä tyrannin käskystä oli tapahtuva, kuiskasi eräs Pavillon'in seuralaisista Peterkin'ille: »Eikö mestari sanonut tätä tyttöstä tyttärekseen? — Vaan eihän hän voi olla meidän Trudchen. Tämä tyttönen on varmaankin kahta tuumaa pitempi, ja pistääpä hänen huntunsa alta musta hiussuortuvakin esiin. Meidän torin pyhä Mikael auttakoon! — saattaisipa yhtä hyvin sanoa mustan härän nahkaa valkoisen hiehon nahaksi!»

»Hs, hs!» kielsi Peterkin maltillisesti. — »Mitäs jos

meidän mestarimme tekee mieli näpistää piispan puistosta joku metsäkauris, josta kotimuorin ei tarvitse saada tietoa! Sopisiko sinun tai minun siinä asiassa ruveta salanuuskijaksi?»

»En minä sitä suinkaan tahdo tehdä, veikkonen», vastasi toinen, »vaikka enpä olisi luullut hänen näin vanhana enää puuttuvan luvattomaan metsäkauriinpyyntöön. Saakeli — mikä arkaluontoinen keijukainen tuo onkin! Katsopas kuinka hän kyykistyy tuolle tuolille, ihmisten selän taakse, välttääksensä De la Marck'in poikien silmäniskuja. — Mutta kah, kah! — mitä kummaa he nyt aikovat tehdä vanhalle piispa paralle?»

Miehen näin puhuessa väkivaltaiset soturit par'aikaa laahasivat Lüttich'in piispan, Ludvig Bourbon'in sisään hänen oman palatsinsa juhlasaliin. Tukan sekä parran pörröisyydestä sekä vaatteitten epäjärjestyksestä jo näkyi miten pahasti häntä oli pidelty; muutamat hänen papilliseen juhlapukuunsa kuuluvat vaatekappaleet oli huolimattomasti vedetty hänen päälleen, nähtävästi vain hänen virkansa ja arvonsa pilkkaamiseksi. Hyväksi onneksi — ainakin Durward'in mielestä — Isabella kreivitär istui semmoisessa paikassa, ettei sinne voinut paljon nähdä eikä kuulla seuraavasta tapauksesta; sillä muuten neidon säikähdys, jos hän olisi nähnyt suojelijansa näin vaarallisessa tilassa, olisi luultavasti antanut ilmi hänen salaisuutensa ja saattanut hänen omankin henkensä vaaraan. Asettuipa Durward nyt varmuuden vuoksi vielä kreivittären eteen, estääksensä häntä sekä näkemästä että myös muille näyttäytymästä.

Seuraava tapaus oli lyhyt ja hirvittävä. Onneton piispa, jota ennen oli pidetty iloisena, hyvänsävyisenä nahjuksena, osoitti nyt, tämän hurjan päällikön tuolin eteen tuotaessa, tässä vaarallisessa tilassa arvokkaisuutta ja mielenylevyyttä, jotka olivat aivan hänen korkean sukuperänsä mukaiset. Hänen ilmeensä oli vakaa, peloton, ja hän seisoi, kun laahaavat väkivaltaiset kädet hellittivät hänet irti, jalona, vaikka samalla myös Jumalan sallimukseen nöyrästi alistuvaisena, puoleksi korkean aatelismiehen, puoleksi kristityn marttyyrin kaltaisena. De la Marck hämmästyi myös vankinsa lujaa miehuutta, var-

sinkin kun siihen vielä liittyi muisto kaikesta siitä hyvyydestä, jota piispa ennen oli hänelle osoittanut; rosvopäällikkökin nähtävästi oli nyt kahden vaiheella ja loi silmänsä maahan; vasta sitten, kun hän oli tyhjentänyt suuren pikarillisen viiniä, palasi taas hänen katsantonsa ja käytöksensä häpeämätön julkirohkeus ja hän puhui täten onnettomalle vangilleen: »Ludvig Bourbon», lausui armoton soturi kovasti vetäen henkeään, kouristaen kätensä nyrkiksi, purren hampaansa yhteen ja tehden kaikenlaisia muita temppuja, joilla hän saattoi nostattaa ja kiihoittaa luontaista julmuuttansa, — »minä olen pyytänyt sinun ystävyyttäsi, sinä sen hylkäsit. Mitä antaisit nyt siitä, että meidän välimme olisi toisenlainen? — Nickel, ole valmis.»

Teurastaja nousi istuimeltaan, tempasi kirveen käteensä, kiersi hiljaa De la Marck'in tuolin ympäri ja seisoi ase kohotettuna paljaissa, suonikkaissa käsissään.

»Katsahdapas tuohon mieheen, Ludvig Bourbon!» virkkoi De la Marck jälleen. »Minkä hinnan nyt tarjoat pelastuaksesi tästä vaarallisesta tilanteesta?»

Piispa loi surullisen, mutta pelottoman katseen tuohon harmaapartaiseen pyöveliin, joka näytti olevan valmis tyrannin käskyä täyttämään, ja sitten hän lausui lujalla äänellä: »Kuule minua, Wilhelm de la Marck, ja te kunnon miehet kaikki — jos täällä lienee ainoatakaan, joka ansaitsee sitä nimeä — kuulkaa ainoat ehdot, mitkä voin tarjota tälle rosvolle. — Wilhelm de la Marck, sinä olet yllyttänyt kapinaan yhden keisarikunnan kaupungeista — olet väkirynnäköllä valloittanut palatsin, jonka omistajana on yksi pyhän Saksan Keisarikunnan ruhtinaista — olet surmannut hänen väkensä, ryöstänyt hänen tavaransa, tehnyt väkivaltaa hänen persoonalleen — kaikesta tästä olet velkapää joutumaan keisarikunnan pannan alaiseksi — olet ansainnut sen, että sinut julistettaisiin henkipatoksi ja maanpakolaiseksi, maatiluksesi sekä oikeutesi menettäneeksi. — Ja oletpa vielä pahempaakin tehnyt, olet rikkonut vielä pyhempääkin kuin ihmisten lakia — olet siis ansainnut myös vielä ankaramman koston kuin ihmisten kädestä lähtevän. Olet väkivallalla murtanut auki Herran pyhän temppelin — olet tehnyt väkivaltaa

yhdelle kirkon isistä — olet saastuttanut Jumalan huoneen rosvoomisella ja verenvuodatuksella aivan kuin kirkonvaras —».

»Joko loppui saarnasi?» keskeytti hänet De la Marck polkien vimmaisesti jalkansa lattiaan.

»Ei vielä», vastasi piispa, »sillä en ole vielä ilmaissut niitä ehtoja, joita tahdoit kuulla minun suustani.»

»Jatka sitten», sanoi De la Marck, »mutta katso, että ehtosi soivat paremmalle korvissani kuin tämä alkupuhe, tai kavahda harmaata päätäsi!» Ja heittäen itsensä taaksepäin tuolin selkänojan varaan, hän kiristi hampaitaan, kunnes vaahto alkoi kuohua hänen huuliltaan aivan kuin metsänpedon torahampaista, jonka nimen hän oli omistanut omakseen ja nahan pukimekseen.

»Pahat työsi olen lausunut julki», jatkoi piispa vakavalla lujuudella; »nyt kuule ehdot, jotka minä, laupiaana hallitsijana ja kristityn kirkon piispana, unohtaen minulle persoonallisesti tehdyn väkivallan, anteeksi antaen jokaisen erityisen loukkauksen, armosta tarjoan sinulle. Heitä maahan komentokapulasi — luovu päällikkövirastasi — päästä kahleista vankisi — anna takaisin mitä olet ryöstänyt — ja'a mitä sinulla lienee muuta tavaraa avuksi niille, jotka olet saattanut orvoiksi ja leskiksi — pukeudu säkkiin ja tuhkaan — ota toivioretkeläissauva käteesi ja lähde avojaloin toivioretkelle Roomaan — sitten tahdon itse ruveta puolestasi puhumaan, niin että keisarillinen kamarioikeus Regensburg'issa säästäisi henkesi ja meidän pyhä isämme paavi armahtaisi sinun kurjan sielusi.»

Ludvig Bourbon'in lausuessa näitä ehtoja niin lujalla äänellä, kuin olisi hän yhä vielä istunut piispan istuimellaan ja vallananastaja maannut hänen jalkainsa juurella, De la Marck verkalleen ojensi itsensä suoraksi tuolillaan; ja kun piispan vaiettua ensihetken hämmästys oli siirtynyt vihan tieltä, iski hän silmää Nickel Block'ille ja kohotti sormeaan sanaakaan virkkaamatta. Teurastaja sivalsi kirveellään, aivankuin hän olisi toimittanut vain virkaansa kaupungin teurastushuoneessa, ja murhattu piispa kaatui huoahtamattakaan maahan oman piispanistuimensa juureen. Lüttichiläiset, jotka eivät olleet osanneet pelätä näin kauheata tapausta, vaan olivat luulleet

keskustelun viimein päättyvän jonkinlaisella sovinnolla, kavahtivat kaikki yht'aikaa ylös, päästäen suustansa kirouksia sekä kostonhuutoja.

Mutta Wilhelm de la Marck, kohottaen hirvittävän äänensä yli kaiken melunkin kuuluvaksi, ja pudistaen ojennettua käsivarttansa sekä nyrkiksi kopristunutta kättänsä, huusi: »Hohhoo, te Lüttich'in siat! Te piehtaroitsijat Maas-joen mudassa! — Vai te uskallatte mittailla voimianne Ardennien hurjan Metsäkarjun kanssa? — Ylös, metsäkarjun poikuus!» — tällä nimellä hän usein itse, samoinkuin muutkin, nimitti sotureitaan. — »Näyttäkää noille Flanderin harjaseläville torahampaitanne!»

Kaikki hänen miehensä hypähtivät ylös kuultuansa tämän käskyn, ja kun he istuivat sekaisin äskeisten liittolaistensa keskellä ja vielä lisäksi olivat ennakolta saaneet tiedon mahdollisesta hyökkäyksestä, niin oli jokainen heistä heti temmannut naapuriansa kiinni kauluksesta, oikealla kädellä kohottaen leveäteräistä väkipuukkoa, joka lamppujen sekä kuun valossa kirkkaasti välkähti. Kaikki käsivarret kohosivat, vaan ei yksikään iskenyt; sillä uhrit olivat kovin hämmästyksissään yrittääksensäkään vastarintaa, ja De la Marck'in tarkoitus luultavasti olikin vain peloittaa porvariliittolaisiansa.

Mutta yht'äkkiä sai tämä seikka ihan toisen käänteen Qvent'n Durward'in kautta, joka oli paljon neuvokkaampi ja päätöksissään kerkeämpi kuin hänen ikäisensä tavallisesti, ja jonka rohkeutta sitä paitsi tänä hetkenä kiihoitti kaikki se, mikä vain suinkin olisi saattanut enentää hänen luontaista älykkäisyyttänsä ja mielenpontevuuttansa. Hänkin teki samoin kuin De la Marck'in miehet, hyppäsi Kaarle Eberson'in, heidän päällikkönsä pojan kimppuun, jonka hän helposti sai valtaansa, uhkasi väkipuukollansa nuorukaisen kurkkua ja huusi: »Semmoinenko on teidän leikkinne? No siihenpä tahdon sitten minäkin ottaa osaa!»

»Seis, seis!» huusi De la Marck — »eihän tämä ole muuta kuin leikkiä — ei muuta kuin leikkiä! — Luuletteko te, että minä tahtoisin tehdä pahaa hyville ystävilleni ja liittoveljilleni, Lüttich'in miehille! — Sotamiehet, päästäkää irti, käykää istumaan, viekää pois tuo raato» — hän potkaisi piispan ruumista jalallaan, »joka on nostanut

riitaa ystävien kesken, ja huuhdelkaamme kaikki vihat uudella maljalla!»

Kaikki hellittivät uhrinsa irti, ja sotamiehet sekä porvarit seisoivat nyt ja katsoivat toinen toiseensa, ikäänkuin he eivät oikein olisi tietäneet olivatko he ystävyksiä vai vihamiehiä. Qventin käytti tämän hetken hyväkseen.

»Kuulkaa minua, Wilhelm de la Marck», lausui hän, »ja te Lüttich'in porvarit! — Ja te, nuori herra, olkaa hiljaa» — sillä Kaarle Eberson yritti tempaista itsensä irti — »ei teille tehdä vahinkoa, jollei vielä kerran tapahdu jotain tuommoista kovin terävää pilaa!»

»Kuka, paholaisen nimessä, sinä olet», kysäisi kummastunut De la Marck, »joka olet tullut tänne meidän omaan pesäämme määräämään ehtoja ja ottamaan panttivankeja? — meiltä, jotka kyllä olemme tottuneet vaatimaan muilta pantteja, vaan emme semmoisia koskaan anna kenellekään?»

»Minä olen Ludvigin, Ranskan kuninkaan palveluksessa», lausui Durward rohkeasti, »jousimies hänen skotlantilaisessa henkivartija-komppaniassaan, niinkuin te jo puheestani ja puvustani mahdatte arvata. Minut on lähetetty tänne teidän tekojanne tarkkaamaan ja kuninkaani tietoon saattamaan; mutta ihmeekseni näen tässä, että teidän tekonne pikemmin ovat pakanain kuin kristittyjen, pikemmin hullujen kuin järkimiesten tekoja! Burgundin Kaarlen sotajoukot lähtevät heti paikalla marssimaan teitä kaikkia vastaan, ja jos te toivotte Ranskalta apua, tulee teidän käyttäytyä toisella tavalla. — Mitä teihin tulee, te Lüttich'in porvarit, niin kehoitan teitä viipymättä palaamaan kotikaupunkiinne; ja jos joku rupeaisi teidän lähtöänne estämään, niin julistan estäjän minun herrani, kaikkein armollisimman Ranskan kuninkaan viholliseksi!»

»Eläköön Ranska ja Lüttich! Ranska ja Lüttich!» huusivat Pavillon'in seuralaiset ynnä myös useat muut porvarit, joiden miehuutta Qventin'in rohkeat sanat olivat karaisseet.

»Eläköön Ranska ja Lüttich! Ja eläköön tämä urhokas jousimies! Me tahdomme hänen puolellaan elää tai kuolla!»

Wilhelm de la Marck'in silmät säihkyivät, ja hän kaappasi väkipuukkonsa, ikäänkuin lennättääkseen sen tuon rohkean puhujan sydämeen. Mutta hän katsahti ensin ympäri salia ja näki soturiensa katseissa jotain, jota *hänenkin* täytyi ottaa lukuun. Heidän parissaan oli paljon ranskalaisia, ja kaikki he tiesivät kuinka paljon salaista raha-apua De la Marck oli saanut sen maan kuninkaalta, olipa sitä paitsi myös moni heistä kauhuissaan äskeisen väkivaltaisen, kirkonkin vihaa nostavan teon johdosta. Burgundin Kaarlen nimi soi pelottavalta, sillä tiedettiin sen miehen varmaankin koettavan viimeiseen asti kostaa tämmöisiä tekoja; ja se ajatus, että riitaantuminen lüttichiläisten kanssa sekä Ranskan kuninkaankin suututtaminen vielä päälliseksi olisi hurjinta hulluutta, teki masentavan vaikutuksen soturien rohkeuteen, jos kohta heillä olikin pää nyt aivan pyörällä. De la Marck sanalla sanoen älysi, ettei hän omaltakaan väeltään nyt enää saisi apua mihinkään uuteen väkivallantekoon, ja hilliten vimmaa, joka kuvastui hänen otsallansa ja silmissänsä, hän ilmoitti, »ettei hänellä suinkaan ollut mitään pahaa mielessä hyviä ystäviänsä lüttichiläisiä vastaan, jotka kaikki saisivat, jos niin tahtoivat, esteettömästi lähteä pois Schönwald'ista, vaikka hän kyllä olisi suonut, että he olisivat viettäneet hänen seurassaan edes yhden ainoan yökauden heidän voittonsa kunniaksi». Tähän hän sitten vielä suuremmalla mielenmaltilla kuin mitä hänellä oli tapana, lisäsi »mielellään rupeavansa seuraavana päivänä tai niin pian kuin heille sopisi keskusteluihin siitä, kuinka saalis olisi jaettava ja mihinkä toimiin oli ryhdyttävä heidän yhteiseksi puolustuksekseen. Lopuksi hän lausui vielä toivomuksen, että ainakin tämä skotlantilainen herra tekisi hänen pidoilleen sen kunnian, että hän viettäisi yötä Schönwald'issa».

Durward kiitti kutsusta, mutta sanoi lähtönsä tai jäämisensä riippuvan Pavillon'ista, jonka seuraan häntä oli erikoisesti käsketty liittymään; mutta tietysti hän oli seuraava Pavillon'ia, kun tämä jälleen tulisi käymään urhokkaan Wilhelm de la Marck'in majapaikkaan.

»Jos teidän lähtönne riippuu minun lähdöstäni», virkkoi Pavillon kiireesti ja aivan ääneensä, »niin te varmaankin lähdette Schönwald'ista silmänräpäystäkään kauem-

min viipymättä — ja jollette aio tulla takaisin Schönwald'iin muuta kuin minun seurassani, niin eipä ole luultavaa, että te kovinkaan pian saatte nähdä jälleen tämän paikan.»

Puheensa loppulauseen kunnon pormestari mutisi itsekseen, peläten siitä koituvan pahaa, jos hän kaikkien kuullen päästäisi sanoiksi tunteensa, joita hän ei kuitenkaan kokonaan saanut hillityiksi.

»Pysykää aivan likellä minun takanani, rivakat nahkuripoikani», sanoi hän henkivartijoilleen, »ja lähtekäämme niin joutuisasti kuin mahdollista pois tästä varkaitten pesästä.»

Useimmat korkeampisäätyiset lüttichiläiset näyttivät olevan samaa mieltä kuin pormestari, ja tuskinpa hekään iloitsivat yhtä paljon rynnätessään Schönwald'iin kuin nyt päästessään eheinä sieltä pois. Heidän sallittiin esteettä lähteä linnasta; ja iloinenpa oli Qventinkin, kun nuo hirvittävät muurit olivat heidän selkänsä takana.

Ensi kertaa sen jälkeen kun he olivat astuneet tuohon kauheaan saliin, uskalsi Qventin kysyä nuorelta kreivittäreltä miten hän jaksoi.

»Hyvin, hyvin», vastasi Isabella kuumeenkaltaisella kiiruulla, »aivan hyvin — älkää vain viivyttäkö matkaamme kysymyksillä — älkäämme menettäkö ainoatakaan silmänräpäystä sanoilla — paetkaamme — paetkaamme!»

Näin puhuessaan hän yritti jouduttaa askeleitansa; mutta se onnistui häneltä niin huonosti, että hän olisi uupumuksesta vaipunut maahan, jollei Durward olisi tukenut häntä. Nuori skotlantilainen nosti hänen suojaansa annetun rakkaan holhokin syliinsä samalla hellyydellä kuin äiti, kun tämä pelastaa lapsensa vaarasta. Ja kun neito, ajattelematta mitään muuta paitsi pelastusta, kiersi toisen käsivartensa Durward'in kaulaan, niin nuorukainen ei olisi tahtonut luopua ainoastakaan tämän yön vaarasta, koska loppu oli muodostunut tämmöiseksi.

Kunnon pormestaria puolestaan tuki ja laahasi mukanansa uskollinen neuvonantaja Peterkin sekä toinen kirjuri. Ja näin he semmoisella kiireellä, etteivät uskaltaneet huoahtaakaan, joutuivat joen varrelle. Matkallaan he

kohtasivat montakin liikkeellä olevaa porvariparvea, jotka olivat uteliaat saamaan tietoja, miten rynnäkkö oli onnistunut ja oliko todellakin totta, mitä huhu jo tiesi kertoa, että voittajain välille oli noussut eripuraisuutta. Välttäen näitä utelioita niin paljon kuin mahdollista, saivat he viimein, Peterkin'in ja muutamien hänen kumppaniensa uutteran toimen avulla, veneen hankituksi itselleen. Siinä oli heillä nyt tilaisuutta hiukan levähtää, ja tämä lepo oli tervetullut Isabellalle, joka yhä vielä liikkumatta lepäsi pelastajansa käsivarsilla, kuin myös kunnon pormestarille. Tämä viimeksimainittu, lausuttuansa joukon katkonaisia kiitoksensanoja Durward'ille, jonka mieli tällä hetkellä oli täynnä muita huolia, niin ettei hän joutunut vastaamaan, piti Peterkin'ille pitkän puheen omasta urhoollisuudestaan ja hyväsydämisyydestään sekä vaaroista, joihin nämät molemmat avut olivat hänet tässä niinkuin muissakin tilaisuuksissa saattaneet.

»Peterkin, Peterkin», sanoi hän taas, jatkaen illallista valitusvirttänsä, »jollei minulla olisi niin urhokasta sydäntä, en olisi koskaan vastustanut kymmenysveroa, koska jokainen muu elävä henki oli myöntyväinen sitä suorittamaan. — Niin, ja jos sydämeni olisi vähemmän urhokas, niin ei se olisi viekoitellut minua tuohon St. Tron'in tappeluun, missä eräs Hennegaun huovi peitsellään sysäsi minut lietteiseen ojaan, josta sydämeni ja käteni eivät jaksaneet auttaa minua ylös, ennenkuin tappelu oli loppunut. — Niin, Peterkin, ja nyt taas tänä yönä sama urhouteni viekoitteli minut pukeumaan liian ahtaaseen haarniskaan, ja siihen olisin tukehtunut kuoliaaksi, jollei avukseni olisi tullut tämä rivakka nuori herra, jonka virkana sotiminen onkin, ja siihen hänen virkaansa minä toivotan hänelle kaikkea iloa. Ja entäs minun sydämeni, Peterkin, se on saattanut minut köyhäksi mieheksi — tai, oikeammin sanoen, se olisi saattanut minut köyhäksi mieheksi, ellen istuisi jokseenkin tukevalla oksalla tässä matoisessa maailmassa — ja tiesi Jumala kuinka moneen pulaan se vielä on såatava minut, kun nyt ollaan tekemisissä korkeasukuisten neitosten ja kreivitärten ja salaisuuksien kanssa, joiden tähden, sen verran kuin voin arvata, voi vielä puolet omaisuudestani joutua

hukkaan ja kaulani takertua pahaan paulaan kaupan päälliseksi!»

Qventin ei malttanut kauemmin kuunnella ääneti tätä puhetta, vaan vakuutti pormestarille, että mitä vaaraa ja vahinkoa hänelle koituisikin hänen suojaansa uskotun nuoren kreivittären tähden, niin saisi hän siitä kaikkein sulimmat kiitokset sekä myöskin, sen verran kuin mahdollista, täyden maksun.

»Kiitoksia paljon, nuori herra knaappi ja jousimies, kiitoksia paljon», vastasi lüttichiläinen; »mutta kuka teille on sanonut, että tahdon mitään maksua teiltä siitä, mitä kunnon miehenä olen velkapää tekemään? Enhän minä tehnyt muuta kuin valitin, että se saattaisi tulla maksamaan minulle niin ja niin paljon; ja toivonpa, että minun toki on lupa puhua sen verran apulaiselleni, kenenkään tarvitsematta sanoa, että nurisen vahingostani tai vaarastani.»

Qventin huomasi tämän johdosta, että hänen ystävänsä kuului tuohon lukuisaan hyväntekijäin luokkaan, jotka palkkioksi teoistaan vaativat itselleen oikeuden saada nurista, vaikkeivät he tahdokaan sillä muuta kuin vetää esille oman vahinkonsa ja saattaa toisen panemaan hiukan suurempaa arvoa heidän jalomieliseen tekoonsa. Durward, viisasti kyllä, pysyi siis ääneti ja antoi pormestarin, kun he saapuivat hänen kotitalolleen, jatkaa murinaansa kaikista niistä vaaroista ja vahingoista, joihin yhteisen edun harrastus tai yksityisille osoittama jalomielisyys olivat hänet saattaneet.

Asian laita, totta puhuen, oli sellainen, että kunnon pormestari tunsi arvonsa siitä hiukan alenneen, että hän oli sallinut nuoren muukalaisen ruveta johtajaksi tuona vaarallisena hetkenä Schönwald'in juhlasalissa; ja vaikka hän sinä hetkenä oli ollut hyvinkin mielissään Durward'in sekaantumisen voimallisesta vaikutuksesta, tuntui hänestä kuitenkin nyt, asiata tarkemmin arvellessaan, ettei hänen arvonsa enää ollut entisellään. Tätä seikkaa hän koetti siis nyt korvata siten, että hän ylenmäärin kehui sitä kiitollisuudenvelkaa, jossa hänen isänmaansa ylimalkaan ja hänen ystävänsä erittäin sekä Croyen kreivitär ja tämän neidon nuori suojelija kaikkein eniten olivat hänelle.

Mutta kun vene pysähtyi hänen puutarhansa rantaan ja hän itse Peterkin'in avulla oli päässyt maihin, näytti siltä, kuin olisi palaaminen omalle kynnykselle kerrassaan taas haihduttanut kaikki loukkautuneen ylpeyden sekä kateuden tunteet ja muuttanut nyreissään olevan, syrjäytetyn kansanjohtajan suoraksi, ystävälliseksi, vieraanvaraiseksi ja kohteliaaksi isännäksi. Hän huusi kovalla äänellä Trudchen'ia, joka ilmaantuikin heti, sillä harvapa tuona monivaiheisena yönä oli pelolta ja huolelta saanut unta Lüttich'in vallien sisäpuolella. Trudchen sai käskyn pitää hartainta huolta kauniista, melkein tainnoksissa olevasta vieraasta neidosta; ja pormestarin tytär, joka ihastui Isabellan kauneuteen yhtä paljon kuin kreivittären onnettomuus häntä säälitti, täytti velvollisuutensa sisaren hartaudella ja rakkaudella.

Vaikka nyt oli jo hyvinkin myöhäinen aika ja vaikka pormestari itse oli kovin väsyksissä, niin töin tuskin Qventin'in onnistui kieltäytyä juomasta kallista, Azincourt'in tappelun aikuista viiniä, jota hänelle nyt tarjottiin. Hänen olisikin vastusteluista huolimatta täytynyt suostua ottamaan kulauksen, jollei talon emäntä olisi ilmestynyt, jonka Pavillon kovalla huudollaan: »Missä ovat kellarin avaimet?» kutsui esille. Emäntä oli muhkea, pieni, palleroinen vaimo, joka aikoinaan oli ollut sievänlainen, mutta jonka erikoisina avuina jo monta vuotta oli ollut punainen, terävä nenä, kimakka ääni sekä se vaatimus, että pormestarin piti kotona alistua hyvän ja terveellisen kurin alle, koska hänellä kodin ulkopuolella oli siksi suuri valta.

Saatuansa selvän siitä, mistä hänen miehensä ja vieras keskenään väittelivät, emäntä suorin sanoin päätti, että isäntä oli jo saanut liiaksi viiniä eikä suinkaan tarvinnut sen enempää lisään. Siitä syystä muori, niinkuin pormestari olisi tahtonut, ei ottanutkaan esille avainta siitä suuresta kimpusta, joka hopeavitjoista riippui hänen vyöllänsä, vaan kääntyi mieheensä selin ja saattoi Qventin'in somaan, hauskaan kamariin, missä hänen tuli viettää yönsä. Siellä sai meidän nuorukaisemme käyttää hyväkseen vuodetta sekä muita mukavuuksia, jommoisia hän ei suinkaan ollut koskaan ennen nähnyt; siinä määrin

Flanderin porvarit kotielämässään olivat edellä köyhiä, sivistymättömiä skotlantilaisia, vieläpä Ranskankin asukkaita.

XXIII

PAKO

Käske vain mun juosta,
niin mahdottomiakin vastaan ryntään,
ja voitan ne.
— — — — — — —

Siis vain liikkehelle,
sua seuraan, sydämessä uusi into,
mihinkä, sit' en tiedä.

Julius Caesar.

Vaikka sydän oli täynnä sekaisin riehuvia ilon ja pelon, epäilyksen sekä huolen tunteita, niin edellisen päivän uuvuttavat vaivat vaivuttivat kuitenkin nuoren skotlantilaisen syvään, raskaaseen uneen, josta hän ei herännyt ennenkuin myöhään seuraavana aamuna. Herättäjänä oli talon isäntä, joka astui sisään synkkä huoli otsallansa.

Hän kävi istumaan vieraansa vuoteen reunalle ja rupesi pitkältä, monimutkaisesti puhumaan naineen miehen kotivelvollisuuksista, erittäinkin siitä ankarasta ylivallasta ja isännänoikeudesta, jota naineen miehen aina muka tulee pitää voimassa, jos hän sattuu olemaan jostain erimieltä vaimonsa kanssa. Qventin kuunteli tätä saarnaa tarkkaavaisin mielin. Hän tiesi, että naineet miehet, samoin kuin muutkin sotaa käyvät vallat, usein laulavat voitonvirttä pikemmin salatakseen tappiota kuin viettääkseen voittoa. Hän ryhtyi siis kiireesti tyystemmin asiata tutkimaan ja sanoi toivovansa, ettei heidän tulonsa ollut tuottanut vastusta talon kunnon emännälle.

»Vastusta! — ei suinkaan!» vastasi pormestari. »Ei ole toista vaimoa, joka olisi aina niin hyvin varustunut kuin Mabel muori — hän on aina iloinen kuin vieraita tulee

taloon — hänellä on aina vieraan varalta puhdas vuode ja kelpo ateria, niin kauan kuin Jumala siunaa meidän taloamme ja pöytäämme — toista vieraille kohteliaampaa vaimoa ei olekaan — paha vain, että hänellä joskus on pienet oikkunsa.»

»Meidän olomme täällä, sanalla sanoen, on siis hänelle vastenmielinen?» virkkoi Durward kavahtaen ylös vuoteeltaan ja ruveten joutuisasti panemaan päällensä. »Jos vain varmaan tietäisin, että Isabella neiti viime yön kauhujen jälkeen jaksaa matkustaa, niin en suinkaan pahoittaisi emännän mieltä viipymällä hetkeäkään kauemmin.»

»No niin», sanoi Pavillon, »samaa juuri nuori neito itsekin virkkoi Mabel muorille; ja tosiaankin soisin, että olisitte nähnyt miten puna lensi hänen poskillensa, kun hän sen sanoi — maitotyttö, joka on luistellut jäistä tuulta vastaan puolen peninkulman matkan kaupunkiin, olisi kuin lilja häneen verraten — enpä kummeksi tosiaankaan, että Mabel muori rukka on hiukan mustasukkainen.»

»Onko Isabella neiti jo tullut ulos kamaristaan?» kysyi nuorukainen jatkaen pukeutumistaan vielä suuremmalla kiireellä.

»On», vastasi Pavillon, »ja hän ikävöitsee teitä hartaasti, jotta tulisi päätetyksi mitä tietä te jatkatte matkaanne — koska teidän molempien mieli tekee lähteä. — Mutta tottahan te, toivoakseni, ensin kuitenkin haukkaatte aamiaispalan?»

»Miksi ette tätä minulle ennen virkkanut?» kysyi Durward närkästyen.

»Hiljaa — hiljaa», vastasi pormestari; »olenpa luullakseni virkkanut teille tämän asian liiankin aikaisin, koska te siitä näin tulistutte. Olisipa minulla vielä muutakin teidän korvillenne aiottua, jos teillä vain olisi tarpeeksi malttia kuunnella.»

»Virkkakaa, arvoisa mestari, niin pian ja niin joutuun kuin vain voitte — minä kuuntelen hartaasti.»

»No hyvä», jatkoi pormestari. »Minulla on vain yksi sana lisättävänä, se nimittäin, että Trudchen, jota ero tästä sievästä aatelisneidosta surettaa, aivan kuin hän olisi hänen oma sisarensa, käskee teitä pukeutumaan toiseen pukuun. Huhu näet on kaupungilla liikkeellä, että

Croyen kreivittäret matkustavat meidän maillamme toivioretkeläispuvussa, Ranskan kuninkaan henkivartijaväkeen kuuluva skotlantilainen jousimies seurassaan. Kerrotaanpa myöskin, että eräs mustalainen viime yönä oli tuonut toisen heistä Schönwald'iin, sen jälkeen kun me sieltä olimme lähteneet. Ja kerrotaanpa vielä lisäksi tämän saman mustalaisen vakuuttaneen Wilhelm de la Marck'ille, ettei teitä olekaan lähetetty tänne lähettiläänä De la Marck'in eikä Lüttich'in kunnon miesten puheille, vaan että te olette omin luvin ryöstäneet nuoren krevittären ja kuljeksitte pitkin maata hänen rakastajanaan. Ja kaikki nämät sanomat ovat tulleet tänne Schönwald'ista tänä aamuna. Ne ovat tulleet minun sekä muidenkin kaupungin raatimiesten korviin, enkä oikein tiedä mikä neuvo olisi parhaiksi. Sillä vaikka omasta mielestäni Wilhelm de la Marck on liian väkivaltaisesti kohdellut niin hyvin piispaa kuin meitäkin, niin on kuitenkin yleisenä mielipiteenä se, että hän sydämensä pohjasta on hyvänluontoinen mies — selväpäisenä tietysti — ja että hän on ainoa herra, joka sopii meidän johtajaksemme sodassa Burgundin herttuaa vastaan — ja, totta puhuen, niinkuin nyt on asian laita, on osaksi minunkin mielipiteeni semmoinen, että meidän täytyy pysyä hyvässä sovussa hänen kanssansa, sillä me olemme jo menneet liian kauas voidaksemme enää peräytyä.»

»Teidän tyttärenne neuvo on hyvä», virkkoi Durward, joka ei ryhtynytkään mihinkään moittimisiin eikä kehoittelemisiin, jotka, sen hän kyllä näki, eivät voisi enää järkyttää kunnon pormestarin päätöstä, sillä siten tehdessään Pavillon totteli niin hyvin puolueensa mielipiteitä kuin myös vaimonsakin tahtoa. »Teidän tyttärenne neuvo on hyvä — meidän pitää lähteä täältä valepuvussa ja heti paikalla. Voimmehan toki, toivon minä, luottaa siihen, että te pidätte asian salassa ja autatte meidät pakoon?»

»Aivan mielelläni — aivan mielelläni sen teen!» sanoi kunnon porvari, joka ei ollut tyytyväinen omaan käytökseensä ja senvuoksi halukkaasti tarttui tähän tilaisuuteen voidakseen sitä jollakin lailla hyvittää. »En voi unohtaa, että te viime yönä pelastitte henkeni niin hyvin sillä, että päästitte auki riivatun teräshaarniskani, kuin myös pelas-

tamalla minut toisesta vielä paljoa pahemmasta pulasta; sillä Metsäkarju ja hänen poikueensa ovat enemmän pirujen kuin ihmisten sukua. Senvuoksi olen teille uskollinen niinkuin miekan terä kahvalleen — sehän on meidän miekkaseppien sananparsi, ja he ovat laatuaan parhaita koko maailmassa. No, nyt kun olette valmis, tulkaa tätä tietä — ja saattepa nähdä kuinka suuresti minä luotan teihin.»

Pormestari vei Durward'in makuukamarista omaan huoneeseensa, jossa hän toimitti asioitansa; ja pantuansa oven telkkeeseen ja luotuansa terävän, varovaisen silmäyksen ympärilleen, hän aukaisi salaisen holvikomeron seinäverhon takana, jossa seisoi monta monituistakin rauta-arkkua. Hän avasi yhden niistä, joka oli täynnä guldenkolikoita, ja pyysi Qventin'iä ottamaan siitä niin suuren summan kuin hän luuli tarvittavan heidän matkakulunkejansa varten.

Plessis'n linnasta lähtiessä saatu summa oli jo melkein loppuun kulunut, jonka vuoksi Durward nyt vastaanpanematta otti kaksisataa guldenia; ja näin tehdessään hän vieritti raskaan kuorman Pavillon'in sydämeltä, sillä kunnon pormestarin mielestä tämä epätietoinen laina, jonka hän vapaaehtoisesti antoi, hyvitti vieraanvaraisuuden lain rikkomisen, johon kaikenlaiset muut seikat suureksi osaksi olivat hänet pakoittaneet.

Huolellisesti lukittuaan aarrekätkönsä saattoi rikas flanderilainen vieraansa vieraskamariin, ja siellä Durward tapasi Croyen kreivittären jälleen täysissä ruumiin sekä hengen voimissa, vaikka vielä kalpeana edellisen yön hirmuista. Isabella oli puettu flanderilaiseksi porvaritytöksi. Muita ei ollut läsnä paitsi Trudchen, joka toimessaan järjesteli kreivittären pukua ja neuvoi miten hänen tulisi käyttäytyä. Isabella ojensi kätensä Durward'ille ja sanoi nuorukaisen suudeltua sitä kunnioittavasti: »Herra Qventin, meidän täytyy erota näistä hyvistä ihmisistä, etteivät hekin joutuisi siitä onnettomuudesta osallisiksi, joka minua on vainonnut aina isäni kuolemasta asti. Teidän pitää nyt muuttaa pukua ja tulla kanssani, jollette liene tekin kyllästynyt seuraamasta näin onnetonta olentoa.»

»Minäkö! — minäkö voisin kyllästyä teitä seuraamasta! Viimeiseen maailman ääreen asti minä seuraan teitä suo-

jelijananne! Mutta te — te itse — jaksatteko te vain kestää tätä matkaa? — Jaksatteko te viime yön hirmujen jälkeen — — —»

»Älkää muistuttako niitä mieleeni», vastasi kreivitär; »kaikki pyörii nyt päässäni kuin ilkeä unennäkö. — Onko hyvä piispa pelastunut?»

»Toivoakseni hän on vapaa», virkkoi Durward viitaten Pavillon'ia vaikenemaan, sillä pormestari näytti juuri aikovan alottaa hirvittävää kertomusta.

»Olisiko meidän mahdollista päästä hänen luoksensa? — Onko hän saanut sotavoiman kokoon?» kysyi Isabella.

»Hänen ainoa toivonsa on taivaassa», vastasi nuori skotlantilainen; »mutta minnekä päätättekin lähteä, seuraan minä rinnallanne rohkeana oppaana ja suojelijana.»

»Miettikäämme», sanoi Isabella; ja hetkisen aikaa vaiti oltuansa hän lisäsi: »Luostariin minä mieluinten menisin, jollen vain pelkäisi, ettei se olisi tarpeeksi vahva muuri vainoojiani vastaan.»

»Hm, hm», sanoi pormestari; »enpä tahtoisi neuvoa teitä yrittämään mihinkään luostariin Lüttich'in hiippakunnassa; sillä Ardenni-vuoriston Metsäkarjulla, vaikka hän muuten on kelpo sotapäällikkö, luotettava liittolainen ja meidän kaupunkimme ystävä, on kuitenkin joskus häijytkin puuskansa, eikä hän, oikein puhuen, pidä suurta lukua luostareista, nunnalupauksista eikä muista sellaisista. Kerrotaanhan kokonaisen parven nunnia — se on entisiä nunnia — aina seuraavan hänen komppaniansa marssien mukana.»

»Laittautukaa joutuisasti valmiiksi, herra Durward», virkkoi Isabella keskeyttäen tämän liikoihin menevän kertomuksen, »koska teidän uskollisuutenne on ainoa turvani.»

Tuskin olivat pormestari ja Durward lähteneet kamarista, niin Isabella rupesi kyselemään Trudchen'ilta kaikenlaista teitten ynnä muun johdosta, osoittaen niin suurta mielenmalttia ja neuvokkaisuutta, että flanderilais-tyttö ei voinut olla huudahtamatta: »Armollinen neito, oikeinpa minä ihmettelen teitä! — Olen kyllä kuullut miesten mielenlujuudesta, mutta teillä näyttää olevan enemmänkin kuin inhimillistä lujuutta.»

»Hätä», vastasi kreivitär, »hätä, ystävä kulta, tekee mielen lujaksi, samoinkuin se neuvonkin keksii. Jonkun aikaa takaperin olisin pyörtynyt, jos olisin nähnyt yhdenkin veripisaran tipahtavan mitättömästä haavasta — nyt olen niin sanoakseni nähnyt ympärilläni sydänverien virtaavan tulvinaan, ja kuitenkin olen pysynyt pyörtymättä, mieleltäni hämmentymättä. — Älä luule, että se oli helppoa», lisäsi hän nojaten Trudchen'in käsivarteen vapisevan kätensä, vaikka ääni yhä vielä kuulosti lujalta, »minun sydämeni on kuin tuhansien vihollisten piirittämä linna, joita ainoastaan järkähtämättömin mielenlujuus voi estää joka haaralta ja joka hetki tekemästä rynnäkköä. Jos tilani olisi hiukankin vähemmän vaarallinen kuin se on — jollen selvään näkisi ainoan pelastukseni kuolemaakin kauheammasta kohtalosta olevan siinä, että jaksan pitää pääni pystyssä ja mieleni hämmentymättä — niin, Trudchen, tällä hetkellä heittäytyisin sinun rintaasi vasten ja huojentaisin ahdistunutta sydäntäni semmoisella kyyneltulvalla ja semmoisella pelon nyyhkytyksellä, ettei koskaan ole voinut sen tuskallisempaa syöksähtää särkymäisillään olevasta sydämestä!»

»Älkää toki, armollinen neito!» kehoitti surkutteleva Flanderin tyttö. »Rohkaiskaa mielenne, lukekaa rukouksenne ja heittäytykää Jumalan turviin; ja tosiaankin, jos Jumala ikänä on lähettänyt hätään hukkumaisillaan olevalle pelastajan, niin tuo rohkea, uljas nuori herra epäilemättä on aiottu teidän pelastajaksenne. On minullakin ystävä», lisäsi hän kiihkeästi punastuen, »johon voin hiukan vaikuttaa. Älkää virkkako siitä mitään isälleni; mutta olenpa käskenyt sulhaseni Hans Hanskurin odottaa teitä itäportin kohdalla, eikä hän saa ikipäivinä enää nähdä silmiäni, jollei hän tuo minulle sitä sanomaa, että hän on saattanut teidät täydessä turvassa rajan yli.»

Hellä suutelo oli ainoa keino, jolla nuori kreivitär saattoi ilmaista kiitollisuuttansa tälle rehelliselle, hyväsydämiselle porvaritytölle, ja hän vastasi lempeästi suuteloon lisäten hymyillen: »No, jollei kaksi neitoa ja heidän rakastetut sulhasensa saa aikaan valepukua ja pakoretkeä, niin mahtaapa maailma olla aivan muuttunut siitä, miksi sitä aina on minulle kuvailtu.»

Eräs kohta tässä puheessa lennätti jälleen punan kreivittären kalpeille poskille, eikä se puna suinkaan vähentynyt sen johdosta, että Qventin astui nyt äkkiä sisään. Hän oli puettu varakkaan Flanderin työmiehen, Peterkin'in pyhävaatteisiin. Miten suuresti pormestarin apulainen oli mieltynyt nuoreen skotlantilaiseen, kävi ilmi siitä auliudesta, jolla hän antoi pukunsa hänelle, samalla vannoen, että vaikka häntä peitottaisiin ja hangattaisiin pahemmin kuin härän nahkaa, ei hänestä saataisi irti sanaakaan, joka voisi saattaa ilmi tämän nuoren herrasväen salaisuuden. Kaksi vahvaa hevosta oli hankittu Mabel muorin toimesta, joka todenteolla ei suonut mitään pahaa kreivittärelle eikä hänen seuralaiselleen, kunhan hän vain sai oman talonsa ja perheensä erilleen kaikista vaaroista, jotka saattoivat koitua näiden vieraitten suojelemisesta. Suurella ilolla hän katseli kuinka he hevosen selkään noustuaan läksivät matkaan, ja huusi heille, että heidän olisi sangen helppo osata itäportille, jos vain pitäisivät Peterkin'iä silmällä; sillä tämän piti koko ajan käydä edellä oppaana, joskin salaten kuuluvansa yhteen seuraan heidän kanssansa. Kohta kun vieraat olivat lähteneet, käytti Mabel muori kuitenkin tilaisuutta hyväkseen ja piti Trudchen'ille pitkän saarnan siitä, kuinka pahaa balladien lukeminen on; sillä sen kauttahan nuo koreilevat hovineitoset tulevat niin rohkeiksi ja seikkailuhaluisiksi, että he, sen sijaan että perehtyisivät johonkuhun kunnolliseen kotiaskareeseen, lähtevät muka vaeltavina neitosina ratsastelemaan pitkin maita, mantereita ilman mitään parempaa seuralaista kuin joku knaappi rahjus, hovipoika hulivili tai muukalainen jousimies hirtehinen, suureksi vaaraksi terveydelleen, tuhlaukseksi varoilleen sekä auttamattomaksi vahingoksi hyvälle maineellensa.

Kaikkea tätä Trudchen kuulteli ääneti, sanaakaan vastaamatta; mutta jos oikein käsitämme hänen mielenlaatunsa, niin on suuresti epäiltävää, ottiko hän siitä sen käytännöllisen opin, jota äiti tahtoi hänen päähänsä panna.

Sillä välin matkalaiset saapuivat kaupungin itäportille, kulkien ihmisjoukkojen läpi, joiden mieli hyväksi onneksi oli niin täynnä päivän valtiollisia tapauksia ja huhuja, ettei tämä pariskunta, jonka ulkomuodossa ei

ollut mitään merkillistä, vetänyt huomiota puoleensa. He pääsivät vartijain sivuitse lupakirjan avulla, jonka Pavillon oli hankkinut, mutta johon hänen virkaveljensä Rouslaer oli kirjoittanut nimensä, ja he erosivat Peterkin Geislaer'ista vaihdettuansa keskenään ystävälliset, vaikka lyhyet jäähyväiset. Kohta sen jälkeen yhtyi heidän seuraansa vankkavartaloinen nuori mies hyvän harmaan hevosen selässä, ja ilmoitti olevansa Hans Hanskuri, Trudchen Pavillon'in sulhanen. Tällä nuorella miehellä oli rehelliset flanderilaiskasvot — vaikka ne tosin eivät olleet mielevintä laatua, vaan ilmaisivat pikemmin iloisuutta ja hyvänsävyisyyttä kuin älyä; eikä kreivitär voinut olla arvelematta, ettei tämä nuorukainen ollut täysin arvokas sulhanen jalomieliselle Trudchen'ille. Hans näytti sittenkin olevan halukas auttamaan morsiamensa hankkeita matkalaisten hyväksi; tervehtien kunnioittavasti hän kysyi kreivittäreltä flanderin kielellä, minne päin hän tahtoi tulla opastetuksi.»

»Viekää meidät», vastasi Isabella, »lähimpään kaupunkiin Brabantin rajan taakse.»

»Te olette siis päättänyt minne matkamme on suuntautuva?» kysyi Durward lähestyen häntä ja puhuen ranskaa, jota kieltä opas ei ymmärtänyt.

»Tietysti», vastasi nuori kreivitär; »sillä nykyisessä tilassani olisi matkani pitkittäminen minulle suureksi haitaksi, vaikkei perille tultuani olisikaan minulla muuta tarjona kuin ankaraa vankeutta.»

»Vankeutta!» huudahti Durward.

»Niin, ystäväni, vankeutta; mutta aionpa pitää huolta siitä, ettei ainakaan sama kohtalo teitäkin kohtaa.»

»Älkää puhuko mitään minusta — älkää huoliko minusta», sanoi Durward. »Jos vain näkisin teidät hyvässä turvassa, niin ei minusta olisi paljon lukua.»

»Älkää näin kovaa puhuko», sanoi Isabella neiti, »te herätätte oppaamme huomiota — katsokaa kuinka hän jo on ratsastanut edemmäksi.» Hyvänluontoinen flanderilainen, joka kohteli muita, niinkuin hän olisi suonut samanlaisessa tilaisuudessa itseäänkin kohdeltavan, oli todella Durwardin lähestyttyä kreivitärtä poistunut, jottei hän liikana henkilönä olisi heille vastuksena. — »Niin», jat-

koi Isabella huomattuansa ettei kukaan heitä tarkannut, »teille, ystäväni, suojelijani, — miksi minä kainostelisin enkä nimittäisi teitä siksi, miksi Jumala teidät on minulle suonut — teille on minun velvollisuuteni ilmoittaa, että olen päättänyt palata kotimaahani ja antautua Burgundin herttuan armoille. Hairauttava, vaikka hyvääsuova neuvo saattoi minut pakenemaan hänen turvistaan ja etsimään suojaa Ranskan viekkaan, kavalan Ludvigin luota.»

»Ja te olette siis päättänyt suostua kreivi Campobasson, Kaarle herttuan häijymielisen suosikin puolisoksi?»

Näin puhui Durward, ja hänen äänensä ilmaisi, miten salainen sydämentuska sekä yritys osoittaa välinpitämättömyyttä taistelevat hänessä keskenänsä; aivan kuin kuolemaan tuomittu pahantekijä parka teeskennellyllä mielenlujuudella, jota ei kuitenkaan hänessä lainkaan ole, kysyy, onko tuomiopäätös jo saapunut.

»Ei, Durward, ei», vastasi Isabella kohottautuen satulassaan, »siihen inhottavaan paikkaan ei koko Burgundin valtakaan ole pakottava neitoa, joka on Croyen suvun tyttäriä. Burgundin herttua anastakoon minun maani ja läänini, hän sulkekoon minut vangiksi luostariin — mutta se onkin pahinta, mitä minulle voi tapahtua, ja pahempaakin vielä kärsisin, ennenkuin antaisin käteni Campobassolle.»

»Pahempaako!» virkkoi Durward; »ja mikä voisi olla ryöstöä ja vangitsemista vieläkin pahempaa? — Oi, ajatelkaa toki vielä asiaa, niin kauan kuin teillä on Jumalan raitis ilma ympärillänne ja mies läheisyydessänne, joka panisi henkensä alttiiksi saattaaksensa teidät Englantiin, Saksanmaalle, vaikkapa Skotlantiinkin, joissa kaikissa maissa te varmaan löytäisitte jalomielisiä suojelijoita — oi, niin kauan kun vielä näin on laita, älkää kovin ajattelemattomasti luopuko vapaudestanne, Jumalan parhaasta lahjasta! — Kauniistipa todella eräs minun maani runoilijoista laulaa:

Oi kallein aarre, vapaus!
Sinutt' ei maistais huvitus:
vapaana vaan voi viihtyä,
vapaana hausk' on elämä.
Ja köyhyys, murhe, kaikki kurjuus,
ne mainitset kun sanot: orjuus.

Isabella kuunteli surullisella hymyllä seuralaisensa vapauden ylistysvirttä, ja vähäisen ajan perästä hän vastasi: »Vapaus on luotu miehiä varten, mutta — naisen täytyy aina hakea jotakin suojelijaa, koska hän on semmoiseksi luotu, ettei hän itse voi itseään suojella. Ja kukapa suojelijakseni suostuisi? — irstainenko Englannin Edward? — vai tuo juomari Saksan Wenzeslausko? — vai joku Skotlannissako? — Voi, Durward, jospa olisin teidän siskonne, ja jos te voisitte luvata minulle, että jossakin noista vuorilaaksoista, joista te niin mielellänne kerrotte, voisin saada suojapaikan armeliaisuudesta tai muutamien minulle säilyneitten kalleuksien hinnalta, niin tahtoisin siellä elää rauhassa ja unohtaa säädyn, mihin syntymäni kautta olin aiottu. — Jos te voisitte luvata minulle, että saisin siellä turvapaikan jonkun arvoisan aatelisrouvan luona — jonkun paroonin luona, jonka sydän olisi yhtä luotettava kuin hänen miekkansa terä — niin se olisi todellakin tulevaisuudentoivo, jonka saavuttamiseksi maksaisi vaivaa alistua yhä uudistuvien moitteitten alaiseksi matkustamalla yhä edemmäksi!»

Tämän myönnytyksen hän teki vapisevalla, heltyneellä äänellä, joka täytti Qventin'in sydämen ilolla, mutta samalla myös koski siihen kipeästi. Hän epäröi hetken aikaa ennenkuin hän vastasi, kiireesti miettien mielessänsä, olisiko hänellä mitään mahdollisuutta hankkia Isabellalle suojaa Skotlannissa. Mutta se surettava totuus voitti väkisinkin muut ajatukset, että olisi kunnoton ja armoton teko, jos hän neuvoisi Croyen kreivitärtä lähtemään maahan, missä hänellä ei ollut vähintäkään keinoa eikä mahdollisuutta hankkia hänelle turvapaikkaa. »Armollinen neiti», lausui hän viimein, »rikkoisinpa häijyllä tavalla kunniani sekä ritarivalani vaatimuksia vastaan, jos sallisin teidän perustaa päätöksenne siihen luuloon, että minulla muka Skotlannissa olisi voimaa hankkia teille muuta suojaa paitsi sitä, jota mitättömällä kädelläni voin tarjota teille tässä teidän rinnallanne. Tuskinpa tiedän virranneeko vielä minun sukuni verta yhden ainoankaan ihmisen suonissa, joka elää minun kotimaassani. Innerquharityn ritari valloitti meidän linnamme sydänyön aikana ja tappoi kaikki, jotka kantoivat minun suku-

nimeäni. Jos nyt taas olisinkin Skotlannissa, niin ovat minun perintöviholliseni lukuisat ja mahtavat, minä yksinäinen ja voimaton; ja jos itse kuningas tahtoisi suoda minulle oikeutta, niin eipä hänkään uskaltaisi yhden yksinäisen raukan asiaa puolustaakseen suututtaa päällikköä, joka ratsastaa viidensadan huovin seurassa.»

»Voi!» sanoi kreivitär, »ei ole siis ainoatakaan nurkkaa maailmassa, missä ei olisi sortoa, koska se yhtä rajusti raivoo teidän autioilla vuorillannekin, jotka tarjoavat niin vähän tyydytystä ahneudelle, kuin meidän rikkaissa viljavissa Alankomaissamme!»

»Se on surkea totuus, jota en uskalla kieltää», virkkoi skotlantilainen, »että meidän keskenään eripuraiset clan'imme (heimokunnat) teloittavat toinen toisiaan ilman mitään sanottavaa muuta syytä paitsi koston himoa ja verenvuodatuksen huvia. Ja Ogilviet sekä heidän kaltaisensa tekevät Skotlannissa juuri samanlaisia tekoja kuin De la Marck rosvoineen tästä maassa.»

»Ei enempää puhetta Skotlannista siis», sanoi Isabella kylmäkiskoisella äänellä, lieneekö se sitten ollut luonnollinen vai teeskennelty, »ei enempää puhetta Skotlannista — jonka mainitsinkin vain leikillä nähdäkseni, uskaltaisitteko te todella neuvoa minulle turvapaikaksi kristikunnan rauhattominta maata. Tahdoin vain koettaa teidän totuudenrakkauttanne, ja ilokseni olen nähnyt, että voin siihen luottaa, vaikka asia olisikin teille miten läheinen hyvänsä. Vielä kerran sanon siis, etten tahdo ajatellakaan muuta turvaa kuin sitä, minkä voin saada ensimäiseltä vastaantulevalta, kunnialliselta Kaarle herttuan vasalliherralta, ja hänen vangikseen aion antautua.»

»Miksi ette pikemmin lähde omaan kreivikuntaanne ja omaan vahvaan linnaanne, niinkuin teillä Tours'ista lähtiessä oli aikomus?» kysyi Durward. »Miksi ette tahdo kutsua kokoon isänne vasalleja ja ruveta sovittelukeskusteluihin herttuan kanssa, pikemmin kuin että antaudutte ehdottomasti hänen armoilleen? Totta varmaanhan pitäisi olla montakin uljasta sydäntä, jotka nousisivat teidän asiatanne puolustamaan; tunnen yhden kumminkin, joka mielellään uhraisi henkensä muille esimerkiksi.»

»Voi!» sanoi kreivitär. »Se tuuma, jota kavala Ludvig

neuvoi, tarkoitti, samoinkuin kaikki muutkin hänen neuvonsa, enemmän hänen omaa etuaan kuin minun onneani, ja sitä paitsi on se nyt mahdotonta senvuoksi, että nuo petturit Zamet ja Hairaddin ilmaisivat sen Burgundin herttualle. Minun sukulaiseni vangittiin, ja minun linnaani asetettiin Burgundin väkeä. Jokainen yritys minun puoleltani saattaisi vain minun lääniläiseni Kaarle herttuan koston alaisiksi; ja miksi aiheuttaisin vielä enempää verenvuodatusta kuin mitä näin mitättömän olennon tähden jo on ollut? Ei, minä aion totella hallitsijaani, niinkuin uskollisen vasallin sopii, kaikessa mikä ei koske sydämeni vapaata valitsemisoikeutta, varsinkin koska luulen, että sukulaiseni, Hameline kreivitär, joka kaikkein ensin neuvoi, vieläpä yllytti minua pakoon, on jo varmaankin turvautunut tähän samaan viisaaseen ja kunnialliseen neuvoon.»

»Teidän sukulaisenne!» toisti Durward, jonka mieleen tämä nimi johdatti nyt asian, mistä nuorella kreivittärellä ei vielä ollut mitään tietoa, ja joka näissä joutuisasti peräkkäin sattuvissa, vaarallisissa, kaikkia tunteita liikkeelle nostattavissa ja häntä lähemmin koskevissa tapauksissa oli kokonaan haihtunut hänen muististaan.

»Niin — minun tätini — kreivitär Hameline de Croye — tiedättekö mitään hänestä?» kysyi Isabella. »Tottahan hän nyt lienee Burgundin lipun suojassa. Te olette ääneti. Tiedättekö mitään hänestä?»

Tämä viimeinen kysymys, joka ilmaisi mitä tuskallisinta levottomuutta, pakoitti Durward'in kertomaan mitä hän krevittären kohtalosta tiesi. Hän mainitsi, että hänet oli kutsuttu auttamaan neiti Hamelinen pakoa Schönwald'ista, jossa yrityksessä hän tietysti luuli neiti Isabellankin olevan mukana — hän mainitsi miten hän, heidän tultuaan metsään, oli havainnut, ettei niin ollutkaan laita — ja lopulla hän kertoi millä tavalla hän oli tullut takaisin linnaan ja missä tilassa hän sen silloin oli tavannut. Mutta hän ei virkkanut mitään niistä toiveista, jotka nähtävästi häilyivät Hamelinen mielessä Schönwald'ista lähtiessänsä eikä myös mitään siitä huhusta, että neiti Hameline olisi joutunut Wilhelm de la Marck'in käsiin. Arkatuntoisuus esti häntä edes puolellakaan sanalla viittaa-

masta edelliseen seikkaan, ja pelko miten se saattaisi Isabellaan vaikuttaa tällä hetkellä, kun tarvittiin voimaa ja lujuutta, aiheutti sen, ettei hän maininnut toistakaan asiaa, varsinkin koska se vain huhuna oli tullut hänen tietoonsa.

Tämä kertomus, vaikka nuo tärkeät seikat jäivätkin mainitsematta, teki syvän vaikutuksen Isabella kreivittäreen, joka, ratsastettuaan jonkun aikaa ääneti, virkkoi kylmää mielipahaa ilmaisevalla äänellä: »Ja niin te siis hylkäsitte onnettoman sukulaiseni autioon metsään, kunnottoman mustalaisen ja petollisen palvelustytön armoille? — Täti parka, sinähän aina ylistelit tämän nuoren herran uskollisuutta!»

»Jollen olisi näin tehnyt, korkeasukuinen neiti», virkkoi Durward, joka syystä pahastui sitä, että hänen ritarillinen apunsa tulkittiin siten rikokseksi, »niin mikä olisi sen neidon kohtaloksi tullut, jota auttamaan velvollisuuteni vielä hartaammasti pakoitti minua? Jos minä *en* olisi jättänyt kreivitär Hamelinea niiden ihmisten huostaan, jotka hän itse oli neuvonantajikseen valinnut, niin olisipa kreivitär Isabella nyt jo aikoja sitten Wilhelm de la Marck'in, Ardennien hurjan Metsäkarjun puolisona.»

»Te olette oikeassa», sanoi Isabella taas tavallisella äänellään; »ja minä, jolle teidän horjumaton ystävyytenne on ollut eduksi, olen häijysti ja kiittämättömästi tehnyt teille vääryyttä. Mutta voi onnetonta tätiäni! Ja voi kunnotonta Marthon'ia, joka niin kokonaan oli voittanut tätini luottamuksen ja joka sitä niin vähän ansaitsi! — Marthonhan toi tätini luo nuo konnat Zamet'in ja Hairaddin'in, jotka valheellisella ennustamisen ja tähtien selittämisen taidollaan saivat hänet valtoihinsa. Marthon myös, vahvistaakseen heidän ennustuksiansa, kiihoitti tädin — kuinka sanoisinkaan — avioliitto- ja sulhastoiveita, jotka tätini iällä jo olivat melkein turhat ja häpeälliset. Nyt näen selvästi, että Ranskan kuningas Ludvig alusta alkaen viritti kaikki nämät paulat ympärillemme siksi, että hän saisi meidät pakenemaan turviinsa tai, oikeammin sanoen, antautumaan hänen valtaansa. Ja kuinka sopimattomasti, epäkuninkaallisesti, epäritarillisesti, kunniattomasti hän käyttäytyi meitä kohtaan, sen

jälkeen kuin me olimme tehneet tuon hullutuksen, sen te voitte itse, Durward, todistaa. Mutta voi, voi minun tätiäni! — Mikä luulette on tullut hänen kohtalokseen?»

Koettaen ylläpitää toivoa, jota ei hänellä itsellään kuitenkaan ollut sydämessään, vastasi Durward rahanahneuden olevan mustalaisissa kaikkia muita himoja voimallisemman; hänen lähtiessään sitä paitsi Marthon suojeli Croyen kreivitärtä; ja olihan lopulta vaikea ajatella, mitä etua näillä roistoilla voisi olla kreivittären pahoinpitämisestä tai murhaamisesta, kun heillä sitä vastoin saattoi olla paljonkin voittoa, jos he kohtelisivat häntä hyvin ja vaatisivat hänestä lunnaita.

Johtaaksensa Isabellan ajatukset tästä surullisesta aineesta, kertoi Durward sitten peittelemättä senkin Hairaddin'in kavaluuden, jonka hän oli keksinyt yömajassa likellä Namur'iä ja josta kuningas ja Wilhelm de la Marck näyttivät sopineen keskenään. Isabella säpsähti kauhistuksesta ja toinnuttuansa sanoi sitten: »Hävettääpä tosiaankin minua ja synniksi luen sen itselleni, että sydämessäni siihen määrin olen epäillyt pyhimysten suojelusta ja että silmänräpäyksenkin aikaa olen pelännyt näin hirveästi armottoman, kunnottoman ja häpeällisen vehkeen onnistumista mahdolliseksi, niin kauan kuin taivaassa on sääliviä silmiä, jotka seuraavat ihmisten kurjuutta. Tämmöistä asiaa ei sovi pelolla eikä kauhulla ajatella, vaan se on kokonaan mielestä poistettava mahdottomana kavaluuden ja ilkeyden tekona, niin että vain se, joka ei Jumalaan usko, voisi luulla sen menestyksen mahdolliseksi. Mutta nyt näenkin myös selvään miksi tuo ulkokullattu Marthon niin usein koetti yllyttää vähintäkin kateuden tai mielipahan itua minun ja täti parkani välillä, aina imarrellen läsnäolevaa ja lisäten puheisiinsa sellaista, mikä saattoi nostattaa nurjaa mieltä poissaolevaa kohtaan. Mutta ei minulle koskaan unissanikaan olisi voinut mieleen juolahtaa hänen saattavan olla niin ilkeän, että olisi houkutellut tätini, joka minulle ennen oli ollut niin hellä, jättämään minut Schönwald'iin vaarojen keskelle, yrittäessään itse paeta!»

»Eikö neiti Hameline», kysyi Durward, »puhunut mitään aiotusta paostansa?»

»Ei mitään», vastasi kreivitär, »vain hämärin sanoin hän puhui jostakin tiedonannosta, jonka Marthon oli minulle antava. Totta puhuaksesi, Hairaddin konnan salaperäiset lorut olivat saattaneet täti parkani pään aivan pyörälle, sillä hänellä oli ollut samana päivänä pitkä, salainen keskustelu hänen kanssaan, ja hän päästi suustansa niin paljon kummallisia, hämäriä sanoja, että — että — sanalla sanoen, minä en viitsinyt, niin kauan kuin hän oli siinä mielentilassa, vaatia häneltä mitään selitystä. Mutta armotonta se oli, että hän jätti minut sinne.»

»Voinpa kuitenkin puhdistaa neiti Hamelinen semmoisen armottomuuden syytöksestä», sanoi Durward; »sillä yö oli pimeä, ja neiti Hameline niin säikähdyksissään, että hän mahtoi luulla veljentyttärensä olevan mukana, samoin kuin Marthon'in puku ja käytös minutkin petti, jotta luulin molempien Croyen kreivittärien olevan seurassani, erittäinkin toisen heistä», lisäsi hän hiljaisella, vaan kuitenkin selvällä äänellä, »sillä jollen olisi luullut *hänen* olevan mukana, niin en olisi kaiken maailman tavaran hinnasta poistunut Schönwald'ista.»

Isabellan pää painui alemmaksi, eikä hän ollut huomaavinaankaan sitä intoa, jolla Durward oli puhunut. Mutta hän käänsi jälleen kasvonsa nuoreen herraan päin, kun tämä rupesi puhumaan Ludvigin vehkeistä. Ja liittäen yhteen molemminpuoliset tietonsa ei heidän ollut vaikea päästä selville, että mustalaisveljekset sekä heidän apulaisensa Marthon olivat toimineet kavalan Ranskan kuninkaan välikappaleina, vaikka vanhempi heistä, Zamet, kansallensa ominaisella petturimaisuudella, oli yrittänyt pelata kaksinaista peliä ja saanut siitä ansaitun rangaistuksen. Näin tietojansa keskenään vaihdellen ja näissä puheissaan unohtaen sekä suhteensa outouden että myös matkan vaarat, he jatkoivat kulkuansa useampia tunteja, vain levähdyttäen joskus hevosiansa jossakin syrjäisessä kylässä, seuraten Hans Hanskurin neuvoja, joka kaikissa muissakin suhteissa, eikä vain siinä, että hän antoi heidän enimmäkseen häiritsemättä puhella keskenään, käyttäytyi kuin älykäs, hienotunteinen ihminen ainakin.

Se välimuuri, jonka eroava säätyarvo oli rakentanut rakastavan parin välille — rakastavaksi pariksihan heitä

jo sopinee mainita — näytti nyt nykyinen tilanne murtaneen; sillä vaikka neito olikin korkeampaa säätyä sekä perinnön kautta verrattain paljoa rikkaampi kuin nuorukainen, jonka ainoana tulolähteenä oli hänen miekkansa, niin oli kuitenkin lukuunotettava, että Isabella tätä nykyä oli aivan yhtä köyhä kuin Durward ja että hänen turvallisuutensa, henkensä sekä kunniansa olivat kokonaan nuoren skotlantilaisen neuvokkaisuuden, urhouden ja uskollisuuden varassa. He tosin eivät *puhuneet* sanaakaan rakkaudesta; sillä vaikka nuori kreivitär, jonka sydän oli täynnä kiitollisuutta ja luottamusta, olisi saattanut paheksumatta kuunnella semmoista tunnustusta, niin olisi kuitenkin Durward, jonka kieltä luonnollinen ujous sekä ritarillinen arkatuntoisuus hillitsi, pitänyt sitä kunnottomana nykyisen tilanteen väärinkäyttönä, jos hän olisi sanonut sanankin, josta olisi voinut olettaa hänen tahtovan käyttää hyväkseen tämän tilanteen tarjoamia etuja. He eivät siis *puhuneet* rakkaudesta, mutta että heillä kummallakin oli rakkaus mielessä, sitä he eivät voineet auttaa. Ja niinpä heidän keskinäinen välinsä oli nyt semmoinen, jolloin molemmin puolin aavistetaan toinen toisensa tunteiden laadun, vaikkei niitä sanoin ilmaista — heidän välinsä oli semmoinen, joka, sallien rohkeampaa lähenemistä, mutta samalla kuitenkin pitäen sydämen epäilysten vallassa, luo ihmiselämän suloisimmat hetket, mutta joita sangen usein seuraa toisenkinlaiset hetket, joita synkistyttävät kaikki ne tuskat, mitkä sydämen häilyväisyys, pettynyt toivo ja vastarakkautta vailla oleva rakkaus synnyttävät.

Kello oli kaksi päivällä, kun opas, kasvoiltaan aivan kalpeana ja täynnä kauhua, toi matkalaisille sen peloittavan sanoman, että parvi De la Marck'in Mustia ratsumiehiä ajoi heitä takaa. Nämät sotamiehet tai, paremmin sanoen, rosvot olivat Saksanmaan alaisista piirikunnista pestattua väkeä ja muuten kaikin puolin lanzknecht'ien kaltaisia, paitsi että heitä käytettiin kepeänä ratsuväkenä. Pitääkseen Mustien ratsumiesten nimen voimassa ja vieläkin enemmän peloittaakseen vihollisiansa, he ratsastivat tavallisesti mustien hevosten selässä ja voitelivat rautavarustuksensa sekä nahkavaatteensa mustalla

voiteella, josta kaunistuksesta kädet ja kasvotkin usein saivat osansa. Tapojensa vallattomuudessa ja sydämensä armottomuudessa nämät mustat ratsumiehetkin kilpailivat jalkamies-veljiensä kanssa.

Durward, katsahtaessansa taaksepäin pitkää, tasaista maantietä pitkin, jota myöten he kulkivat, huomasi lähestyvän tomupilven sekä pari hurjaa vauhtia ajavaa ratsumiestä sen edellä. Sen nähtyään hän virkkoi matkakumppanilleen: »Isabella kulta, minulla ei ole nyt muuta asetta kuin miekkani; mutta koska en siis teidän puolestanne voi taistella, pakenen teidän kanssanne. Jos vain ennättäisimme tuohon metsään, joka on edessämme, ennenkuin he saavuttavat meidät, niin keksisimme kyllä helposti jonkun pelastuskeinon.»

»Koettakaamme, ainoa ystäväni», virkkoi Isabella kiihdyttäen hevostansa nelistämään. »Ja sinä, hyvä mies», jatkoi hän kääntyen Hans Hanskurin puoleen, »mene sinä toista tietä, äläkä jää meidän seuraamme, jotta meidän kova onnemme ja uhkaava vaaramme ei syöksyisi sinutkin turmioon.»

Mutta kunnon flanderilainen pudisti päätänsä ja vastasi jalomieliseen kehoitukseen: »Ei, ei, se ei käy laatuun!» — ja jatkoi yhä vain kulkuaan heidän seurassansa. Kaikki kolme ajoivat nyt turvaa lupaavaan metsään päin niin kovaa vauhtia kuin vain suinkin heidän uupuneet hevosensa jaksoivat; ja Mustat ratsumiehet, nähtyään että he aikoivat paeta, ratsastivat myös suuremmalla kiireellä jäljestä. Vaikka pakolaisten hevoset olivat uuvuksissa, jättivät he kuitenkin takaa-ajajat hyvinkin pian jotenkin kauaksi taaksensa, sillä raskaat rautavarustukset eivät heitä rasittaneet ja he pääsivät siis kepeämmin liikkumaan; ei heillä ollut enää puoltakaan virstaa metsän reunaan jäljellä, kun he huomasivat toisen huovijoukon, jonka etupäässä ritarin lippu liehui, tulevan ulos tiheiköstä, ikäänkuin sulkeaksensa heiltä tien.

»Heillä on kirkkaat haarniskat», sanoi Isabella, »he ovat luultavasti burgundilaisia. Mutta olkoot keitä tahansa, niin pitää meidän antautua heille pikemmin kuin meitä takaa-ajavien laittomien rosvojen käsiin.»

Ja vielä silmänräpäyksen kuluttua hän, katsahdet-

tuansa lippuun, huudahti: »Minä näen lipussa halkinaisen sydämen! Se on Crévecoeur'in kreivin, jalon Burgundin ritarin lippu — hänelle tahdon antautua.»

Qventin Durward huokasi — mutta mikä muu saattoi olla neuvoksi? Eikö hän vielä silmänräpäystä aikaisemmin olisi ollut onnellinen, jos hän olisi ollut varma Isabellan pelastuksesta pahemmillakin ehdoilla? — Pian saapuivat he Crévecoeur'in joukon likelle, ja Isabella pyysi päästä päällikön puheille, joka oli seisahduttanut väkensä katsoaksensa mitä Mustat ratsumiehet tekisivät; ja kun kreivi loi neitoon epäröivän silmäyksen, lausui Isabella hänelle: »Jalo kreivi, Isabella de Croye, teidän entisen sotakumppalinne, Reinhold de Croyen tytär, antautuu teille ja pyytää teidän urhollisuudeltanne suojaa itselleen sekä seuralleen.»

»Sen saatte kyllä, kaunis sukulaiseni, vaikkapa koko armeijaa vastaan — lukuunottamatta tietysti läänitysherraani, Burgundin herttuaa. Mutta nyt ei ole aikaa puheisiin. Nuo nokiset pirut ovat seisahtuneet ikäänkuin aikoisivat ruveta vastaanpanemaan. — No, Burgundin pyhä Yrjänä auttakoon! — ovatpa ne niinkin julkeat, että lähtevät rynnäkölle Crévecoeur'in lippua vastaan! — Mitä! — Eivätkö nuo roistot tiedä huutia! — Damian, anna tänne peitseni — peitset ojennuksiin! — Crévecoeur apuun!»

Tämän sotahuutonsa päästettyään hän ratsujoukkonsa kanssa läksi täyttä nelistä ajamaan Mustia ratsumiehiä vastaan.

XXIV

ANTAUMUS

Apua tulkoon taikka ei, ma vangiks,
ritari, antaun. Te mulle tehkää,
min jalo mielenne vaan käskenee —
mut' muistakaa, ett' onnen vaihe kerran
teidätkin tähän sijaan saattaa voi,
luettelohon vankein surullisten.

Nimetön.

Kahakka Mustien ratsumiesten ja Burgundin huovien välillä kesti tuskin viittä minuuttiakaan, niin joutuisaan jälkimäiset pääsivät voitolle parempien aseittensa, vahvempien hevostensa sekä tarkemman sotakurinsa avulla. Ei ollut vielä viittä minuuttiakaan kulunut, niin Crèvecoeur'in kreivi jo palasi metsän reunaan, mihin Isabella oli jäänyt katselemaan taistelua, ja pyyhkäisi verisen miekkansa hevosensa harjaan, ennenkuin hän sen jälleen pisti tuppeen. Osa hänen väestäänkin tuli samassa pois, toinen osa vielä vähän matkaa jatkoi pakenevan vihollisen takaa-ajoa maantietä myöten.

»Häpeä», virkkoi kreivi, »että ritarin ja aatelismiehen täytyy tahrata miekkansa tuommoisten sikamaisten luontokappalten verellä.»

Näin sanoen hän pisti miekan takaisin tuppeensa ja lisäsi sitten: »Nämät ovat hiukan kolkot tervetuliaiset kotiintulijalle, kaunis serkkuseni, mutta vaeltavat prinsessat eivät saa muuta toivoakaan. Ja hyvissä ajoinpa minä jouduinkin tänne, sillä sen voin vakuuttaa teille, että Mustat ratsumiehet eivät pidä kreivittären kruunua pyhempänä kuin talonpoikais-tytönkään huivia, ja teidän seuralaisistanne luullakseni ei olisi ollut kovin paljon apua heitä vastaan.»

»Herra kreivi», sanoi Isabella, »pitemmittä puheitta antakaa minulle tiedoksi, olenko vanki ja minnekä te aiotte viedä minut?»

»Tiedättehän, hurja tyttöseni», vastasi kreivi, »mitä siihen vastaisin, jos asia vain riippuisi omasta tahdostani. Mutta te ja teidän hupsu naimishaluinen, miestä takaa-ajava tätinne olette viime aikoina niin hurjalla tavalla käyttäneet siipiänne, että teidän, pelkään minä, on pakko nyt vähän aikaa pitää ne kokoonpantuna häkissä.

Minun tehtäväni — se ei ole niinkään hauskaa — on lopussa, kun olen saattanut teidät herttuan hoviin, Peronneen. Sen vuoksi täytyy minun jättää tiedustelujoukon päällikkyys veljenpojalleni, kreivi Tapanille, ja itse palata teidän kanssanne sinne takaisin, sillä arvelen että te tarvitsette puolustajan. — Toivonpa että tämä nuori tuittupää on viisaasti toimittava virkansa.»

»Älkää panko pahaksi, hyvä setä», virkkoi Tapani kreivi, »mutta jos epäilette taitoani huovien johtamisessa, niin jääkää itse heidän päällikökseen ja sallikaa minun seurata Croyen kreivitärtä, Isabellaa hänen palvelijanaan ja suojelijanaan.»

»Kylläpä maar', veljenpoikaseni», vastasi setä, »tämä olisi aika hyvä parannus tuumalleni, mutta luulenpa että minulle kuitenkin on parhaiten mieleen siten kuin itse olen asian ajatellut. Ole siis hyvä ja muista, että sinun virkanasi täällä ei ole näiden mustien sikojen teurastaminen, johon toimeen juuri ikään osoitit aivan erinomaista taipumusta, vaan tulee sinun hankkia ja tuoda minulle tosisanomia tapahtumista Lüttich'in seudulla, joista niin hulluja huhuja kuuluu. Kymmenkunta peistä saa seurata minua; muut jääköt tänne minun lippuni kanssa sinun johtosi alle.»

»Vielä hetkinen vain, serkku Crévecoeur», sanoi kreivitär Isabella, »ja sallikaa minun antautuessani teille tehdä ehtoja niiden hyväksi, jotka minulle kovassa onnessani ovat olleet apuna. Antakaa tämän kunnon miehen, minun luotettavan oppaani, vahingoittamatta palata takaisin kotikaupunkiinsa Lüttich'iin.»

»Veljenpoikani», sanoi Crévecoeur tuikeasti katsahdettuansa Hans Hanskurin rehelliseen, leveään naamaan, »viekööön tämän kunnon miehen, josta ei todella liene mitään pelkoa, suojassaan niin likelle kaupunkia kuin hän itse pääsee, ja päästäköön sitten hänet vapaaksi.»

»Älkää unohtako viedä terveisiäni hyvälle Trudchen'ille», virkkoi kreivitär oppaalle ja lisäsi vielä, ottaen helminauhan esille huntunsa alta, »ja pyytäkää, että hän olisi hyvä ja pitäisi tätä onnettoman ystävänsä muistona.»

Kunnon Hans otti helminauhan ja suuteli talonpoikaisella kömpelyydellä, mutta vilpittömällä hartaudella,

sitä kaunista kättä, joka näin hienotunteisella tavalla palkitsi hänen oman vaivansa ja vaaransa.

»Hm! merkkejä ja muistolahjoja!» virkkoi kreivi. »Onko teillä vielä mitään käskemistä, ihana serkkuni! — Meidän olisi jo aika lähteä matkalle.»

»Se vain», sanoi kreivitär, ja sanat eivät tahtoneet päästä hänen huuliensa yli, »että te olisitte niin hyvä ja ottaisitte suosioonne tämän — tämän nuoren herran.»

»Hm!» sanoi Crévecoeur luoden taas samanlaisen tuikean katsahduksen Qventin'iin kuin taannoin Hans'iin, mutta tällä kertaa silmännähtävästi vähemmällä mielihyvällä. »Hm!» sanoi hän matkien kreivittären hämillistä puhetta. — »Vai niin! — tämä on toisenlaisesta raudasta tehty miekka. — Ja mitä, olkaa niin hyvä ja selittäkää, kaunis serkku, mitä tämä — tämä *hyvin* nuori herra on tehnyt, koska hän on ansainnut tämmöisen puolustuspuheen teiltä?»

»Hän on pelastanut minun henkeni ja kunniani», sanoi Isabella punastuen häpeästä ja harmista.

Qventin punastui myös harmista, mutta hyvin viisaasti tuumi mielessänsä, että harmin osoittaminen pahentaisi vain asiaa.

»Vai henkenne ja kunnianne? — Hm!» sanoi taas Crévecoeur'in kreivi. »Näyttääpä minusta, serkkuseni, että olisi ollut parempi, jollette olisi saattanut itseänne siihen tilanteeseen, missä oli pakko joutua tämmöiseen kiitollisuudenvelkaan tälle hyvin nuorelle herralle. — Mutta olkoon menneeksi. Tämä nuori herra kulkekoon vain meidän seurassamme, jos hänen säätyarvonsa on senlaatuinen, ja kyllä minä pidän huolta siitä, ettei hänelle mitään pahaa tapahdu. — Mutta tästä lähin otan teidän henkenne ja kunnianne suojelemisen omaksi virakseni, ja keksin kenties hänelle soveliaamman viran kuin kuljeksimisen vaeltavien prinsessain knaappina.»

»Herra kreivi», virkkoi Durward, joka ei enää malttanut olla ääneti, »jotta ette tuntemattomasta miehestä puhuisi halveksivammalla tavalla kuin mitä perästäpäin itse arvelisitte olleen sopivata, pyytäisin saada ilmoittaa teille, että olen Qventin Durward, skotlantilaisen henkivartijakomppanian jousimies, jonka mynsträyskirjoihin,

niinkuin kyllä tiedätte, eivät muut kuin aatelisherrat ja kunnianmiehet pääse.»

»Suurkiitos ilmoituksestanne, paljon kiitoksia, herra jousimies», jatkoi Crévecoeur samalla pilkallisella tavalla. »Mutta olkaa nyt hyvä ja ratsastakaa minun kanssani joukkomme etupäähän.»

Qventin lähtiessänsä liikkeelle kreivin käskystä, jolla nyt oli valta, joskaan ei oikeus, käskeä häntä, huomasi että neiti Isabellan silmät seurasivat häntä huolestuneella, joskin ujolla osanotolla, melkeinpä hellyydellä, ja tämä näky nostatti vedet hänen silmiinsä. Mutta hän muisti kuitenkin, että hänen täytyi esiintyä miehenä Crévecoeur'in kreivin edessä, joka kenties vähimmin kaikista Ranskan ja Burgundin ritareista oli taipuvainen muuhun kuin nauruun kuullessaan puhuttavan lemmentuskasta. Hän päätti siis itse nyt ruveta puhuttelemaan kreiviä odottamatta että tämä hänelle jotain virkkaisi. Ja puhuessaan hänellä oli aikomus selvään osoittaa, että hän vaati parempaa kohtelua sekä suurempaa kunnioitusta; sillä kreivi, joka oli pahastunut siitä, että näin paljon alhaisempiarvoinen henkilö oli voittanut hänen korkeasukuisen ja rikkaan serkkunsa luottamuksen, ei näyttänyt tahtovan kohdella häntä arvon mukaan.

»Herra Crévecoeur'in kreivi», sanoi Durward tyynellä, mutta lujalla äänellä, »saisinko luvan, ennenkuin keskustelumme jatkuu, kysyä teiltä, olenko vapaa vai täytyykö minun pitää itseäni vankina?»

»Se on sukkela kysymys», vastasi kreivi, »johon tätä nykyä en voi vastata muuten kuin toisella kysymyksellä. — Mitä te luulette, onko Ranskan ja Burgundin välillä nyt sota vaiko rauha?»

»Se», vastasi skotlantilainen, »tulisi teidän, herra kreivi, tietää paremmin kuin minun. Minä olen ollut kaukana Ranskan hovista, enkä ole saanut sieltä mitään kuulumisia.»

»Katsokaas», virkkoi kreivi, »huomaatteko nyt, että on paljon helpompi kysyä kuin vastata. Enpä minä itsekään, vaikka olen ollut Peronnessa herttuan seurassa tämän viikon ja kauemmankin aikaa, voi ratkaista sitä arvoitusta paremmin kuin te; ja kuitenkin, herra knaappi,

sen kysymyksen vastauksesta juuri riippuu se seikka, oletteko te sotavanki vai vapaa mies. Ensi aluksi tulee minun pitää teitä edellisenä. — Mutta, jos te todella rehellisesti olette ollut minun sukulaiseni apuna, ja jos te vastaatte suoraan niihin kysymyksiin, jotka nyt aion teille esittää, niin on se oleva teille eduksi.»

»Croyen kreivitär», vastasi Durward, »voi parhaiten sanoa olenko ollut hänelle miksikään avuksi, ja hänen päätettäväkseen jätän sen asian. Vastauksistani saatte itse päättää, kunhan ensin olette kysymyksenne esittänyt.»

»Hm — ylpeydestä ei puutetta!» mutisi Crévecoeur'in kreivi; »niinhän tulee ollakin sen, jolla on neidon antama suosiolahja hatussaan ja joka mielestään on velvollinen päästämään suuria sanoja suustansa tuon kalliin silkkirievun ja hopearipsakkeen kunniaksi. — No, arvoisa herra, enpä luule kuitenkaan siitä olevan mitään alennusta arvollenne, jos vastaatte minulle, kuinka kauan aikaa olette ollut neiti Isabella de Croyen seuralaisena?»

»Kreivi Crévecoeur», sanoi Durward, »jos vastaan tähän kysymykseen, joka esitetään melkein loukkaavalla äänellä, niin teen sen ainoastaan siksi, ettei vaitioloni antaisi aihetta vielä loukkaavampiin johtopäätöksiin neidosta, jolle ei meidän kumpaisenkaan ole lupa tehdä vääryyttä. Olen ollut Isabella neidon saattomiehenä siitä saakka, kun hän Ranskasta läksi tänne Flanderiin.»

»Hoh, hoo!» sanoi kreivi; »siitä saakka siis, kun hän pakeni Plessis-les-Tours'ista? — Te, skotlantilaisen henkivartijakomppanian jousimies läksitte tietysti Ludvig kuninkaan nimenomaisesta käskystä häntä saattamaan?»

Durward ei arvellut olevansa suuressakaan kiitollisuudenvelassa Ranskan kuninkaalle, joka, suunnitellessansa sitä vehkettä, että Wilhelm de la Marck väkisin ryöstäisi Isabellan, arvattavasti oli pitänyt nuoren skotlantilaisen kaatumista puolustustaistelussa luultavana; mutta hänellä ei mielestään kuitenkaan ollut oikeutta pettää Ludvigin todellista tai teeskenneltyäkään luottamusta, ja hän vastasi siis Crévecoeur'ille, että hänellä oli ollut kyllin siinä, että hänen päällikkönsä oli antanut hänelle semmoisen käskyn, jonka vuoksi hän ei ollut kysynytkään mitään muuta.

»Se vastaus onkin aivan riittävä», virkkoi kreivi. »Tiedämmehän me, ettei kuningas sallisi upseeriensa lähettää hänen henkivartijoitaan vanhan ajan sankarien tavoin keikailemaan ja vaeltavien prinsessain hevosia suitsista taluttamaan, jollei hänellä olisi ollut valtiollisiakin vehkeitä mielessään. Vaikeaksipa tulee Ludvig kuninkaan tästä lähtien vielä niin rohkeasti kieltää, ettei hän muka tiennyt mitään Croyen neitojen pakenemisesta Ranskasta, koska nyt näemme yhden hänen omista henkivartijoistaan olleen heidän saattomiehenään. — Ja minnekä, herra jousimies, teidän matkanne oli määrätty?»

»Lüttich'iin, korkeasukuinen herra», vastasi Durward, »missä kreivittäret toivoivat suojaa piispa vainajalta.»

»Piispa *vainajaltako!*» huudahti Crévecoeur'in kreivi. »Onko sitten Ludvig Bourbon kuollut? — Eipä ole sanaakaan edes hänen sairastumisestansakaan tullut herttuan korviin! — Mihin tautiin hän kuoli?»

»Hän lepää verisessä haudassa, korkeasukuinen herra — se on, jos hänen murhaajansa edes hautaakaan ovat suoneet hänen luilleen.»

»Murhattu!» huudahti Crévecoeur'in kreivi taas. »Pyhä Jumalan äiti! — Nuori mies, se ei ole mahdollista!»

»Minä näin sen murhan omin silmin, ja monta muuta hirmutyötä sitä paitsi.»

»Te näitte sen! Ja ette rientänyt hyvän piispan avuksi!» huudahti kreivi; »ettekö nostanut linnanväkeä murhamiehiä vastaan? — Ettekö tiedä, nuori mies, että paljas läsnäolokin tämmöistä tekoa tehtäessä ja sitä vastustamatta, on häijy rikos kirkkoa vastaan?»

»Lyhyesti kertoakseni asian», sanoi Durward, »oli piispan linna väkirynnäköllä joutunut verenhimoisen Wilhelm de la Marck'in ja kapinallisten Lüttich'in porvarien käsiin, ennenkuin se työ tehtiinkään.»

»Minusta tuntuu kuin olisi ukkosen nuoli iskenyt minuun!» virkkoi Crévecoeur. »Lüttich ilmikapinassa! — Schönwald väkirynnäköllä valloitettu! — Piispa murhattu! — Sinä surusanomain saattaja, ei ole koskaan yksi mies tuonut näin paljon pahoja kuulumisia yhtä aikaa! — Puhukaa — tiesittekö ennakolta tästä rynnäköstä — tästä kapinasta — tästä murhasta? — Puhukaa — te kuulutte

jousimieskomppaniaan, johon Ludvig enimmin luottaa, ja hänen jousestaan tämä nuoli on lähtenyt lentoon. — Puhukaa taikka revitän teidät palasiksi hurjilla hevosilla!»

»Ja vaikka te näin *revittäisittekin* minut, korkeasukuinen herra, ei minun sydämestäni kuitenkaan revittäisi mitään ilmi, joka ei kunnialliselle skotlantilaiselle aatelismiehelle olisi sopivaa. Minä en tiedä noista konnan töistä enempää kuin tekään — minä olin niin kaukana kaikesta osanotosta niihin, että olisin niitä kaikilla voimillani vastustanut, jos vain voimani, edes kymmenenneksi osaksi, olisi ollut haluni vertainen. Mutta mitä minä voin tehdä? — Heitä oli satoja, minä yksin. Ainoana huolena oli siis minulla vain saada kreivitär Isabella pelastetuksi, ja se — Jumalan kiitos! — toki minulta onnistui. Jos olisin ollut tarpeeksi lähellä silloin kun vanha mies niin rosvomaisella tavalla surmattiin, olisin yrittänyt suojella hänen harmaata tukkaansa, tai ainakin hänen puolestaan kostanut. Ja niinkin kuin asian laita oli, lausuin inhoni kyllin kuuluvilla sanoilla ilmi, niin että ne edes estivät toisia hirmutöitä.»

»Minä uskon sanoihinne, nuori mies», virkkoi kreivi; »ei ole teidän ikänne eikä luonteenne sitä laatua, että teistä olisi tuommoisten veritöitten alkuunpanijaksi, vaikka kyllä mahdatte kelvata neitosten kavaljeeriksi. Mutta voi sitä hyvää, jalomielistä piispaa, joka murhattiin saman pöydän ääressä, missä hän niin usein oli osoittanut vieraanvaraisuutta kristityllä armeliaisuudella ja ruhtinaallisella anteliaisuudella. — Ja hänen murhaajansa, tuo konna, tuo hirmupeto — tuo rujokas, jonka sydämessä ei ole mitään muuta paitsi verenhimoa ja julmuutta — hän oli kasvanut siinä samassa salissa, missä hän tahrasi kätensä hyväntekijänsä verellä! — Mutta Burgundin Kaarle ei olisi Burgundin Kaarle — ei, itse Jumalakaan ei olisi vanhurskas Jumala, jollei tästä seuraisi yhtä ankara ja joutuisa kosto kuin tuo murhatyökin on ollut verraton julmuudessaan. Ja jollei nousisi ketään muuta kostajaa murhamiestä vastaan, niin» — tähän hän pysähtyi, tarttui miekan kahvaansa, heitti sitten suitset valloilleen, löi molemmat rautakintaiset kätensä rintaansa, niin että haarniska kilahti, ja viimein kohotti ne taivaa-

seen päin, ennenkuin hän taas juhlallisesti jatkoi — »niin minä — minä Filip Crévecoeur, Cordés'n herra, vannon Jumalalle, Pyhälle Lambert'ille sekä Köln'in Kolmelle Tietäjälle, etten ole huoliva muista maallisista hankkeista, ennenkuin täysin määrin olen saanut kostetuksi hyvän Ludvig Bourbon'in murhamiehille, yhdentekevä tapaanko heidät metsässä vai pelloilla, kaupungissa vai maaseudulla, vuorilla vai tasamailla, kuninkaan hovissa vai Jumalan kirkossa! Ja siitä panen pantiksi maani ja mantuni, sukuni ja seuralaiseni, henkeni ja kunniani! Niin auttakoon minua Jumala ja Lüttich'in Pyhä Lambert ja Köln'in Kolme pyhää Tietäjää!»

Kun tämä vala oli vannottu näytti siltä ikäänkuin Crévecoeur'in kreivin mieli olisi keventynyt siitä surun ja hämmästyksen kuormasta, joka ensiksi, kun hän sai kuulla Schönwald'issa tapahtuneesta surkeasta tapahtumasta, oli saattanut sen masennuksiin. Hän rupesi nyt Durward'ilta vielä tarkemmin tiedustelemaan tätä asiaa, ja nuori skotlantilainen, joka ei millään muotoa ollut halukas hillitsemään kreivissä palavaa kostonhimoa Wilhelm de la Marck'ia vastaan, kertoikin hänelle kaikki pienimpiä yksityiskohtia myöten.

»Mutta voi noita silmittömiä, häilyväisiä, uskottomia, epäluotettavia lüttichiläis-luontokappaleita!» sanoi kreivi; »hekin kun liittäytyivät yhteen tuon armottoman rosvon ja murhamiehen kanssa, surmatakseen laillisen hallitsijansa!»

Durward ilmoitti tämän johdosta vimmastuneelle burgundilaiselle, että lüttichiläiset, ainakin parempi osa heistä, joskin hekin hurjapäisinä olivat nousseet kapinaan piispaa vastaan, eivät toki olleet aikoneet ottaa osaa De la Marck'in inhottavaan ilkityöhön — ei ainakaan sen verran kuin hän oli saattanut nähdä. Päinvastoin olisivat he, jos vain olisivat voineet, estäneet sen, ja olivat aivan kauhistuksissaan sen nähtyään.

»Älkää puhuko tuosta uskottomasta, häilyväisestä, halpamielisestä roistoväestä!» — sanoi Crévecoeur. »Noustessaan kapinaan hallitsijaa vastaan, jolla ei ollut muuta vikaa, paitsi että hän oli ylen hyvä ja lempeä tuommoisten kiittämättömien orjien joukkiolle herraksi — noustes-

saan kapinaan ja väkirynnäköllä murtaessaan hänen rauhaisan asuntonsa ovet, mikä muu saattoi heillä olla mielessä, jollei murha? — Kun he yhtyivät liittoon Ardennien hurjan Metsäkarjun kanssa, joka on pahin murhamies Flanderin alankomailla, mikä muu tarkoitus heillä saattoi olla, jollei murha, joka on hänen elatuksensa ja ammattinsa? Ja vielä, eikö juuri yksi heidän omasta kunnottomasta roskaväestään ollut teon toimeenpanijana, niinkuin te itse kerroitte? — Ei, toivonpa vielä saavani nähdä heidän katuojansa tulvillaan verta heidän lekkuvien huoneittensa valossa! Voi sitä hyvänsävyistä, jaloa, ylevämielistä herraa, jonka he ovat surmanneet! — Muualla vasallit nostavat kapinoita raskaitten verojen ja rahanpuutteen tähden: mutta Lüttich'in miehet sen tekivät ylpeillessään ylellisistä rikkauksistaan.» — Ja taas hän, heittäen suitset valloilleen, katkerasti väänsi käsiänsä, vaikka ne rautakintaissaan eivät voineet taipua. Durward helposti näki, että entinen ystävyys ja seurustelu vainajan kanssa teki kreivin surun kahta katkerammaksi; hän oli siis vaiti, kunnioittaen murhetta, jota hän ei tahtonut kiihdyttää eikä myöskään nähnyt mahdolliseksi lievittää.

Mutta kreivi palautui yhä uudelleen ja uudelleen samaan aineeseen tiedustellen häneltä mitättömimpiäkin seikkoja, jotka saattoivat koskea Schönwald'in valloitusta sekä piispan kuolemaa. Ja viimein hän, ikäänkuin hänelle äkkiä olisi johtunut mieleen jotain, mikä siihen asti oli haihtunut hänen muistostaan, kysäisi, mihin neiti Hameline oli joutunut ja miksi hän ei ollut sukulaisensa seurassa? — »Ei siksi», lisäsi hän ylenkatseellisesti, »että pitäisin hänen poissaoloansa millään tavalla vahinkona Isabella krevittärelle; sillä vaikka hän onkin sukulainen ja ylimalkain hyvänluontoinen nainen, niin eipä ole koskaan Cocagnenkaan hovi synnyttänyt hänen vertaistansa houkkapäistä hupsua. Ja minä olen varma siitä, että juuri tuo hätäilevä, romaaneissa vain elävä, vanha, parittava ja itselleen paria hakeva hupsu viekoitteli veljentyttärensä tähän mielettömään hullutukseen, pakoon Burgundista Ranskaan; sillä Isabella neidon olen aina huomannut nöyräksi, siveäksi tytöksi.»

Nepä vasta olivat sanoja romanttisen rakastajan kuulla! Päälle päätteeksi kun hän vielä huomasi, että

hän olisi saattanut itsensä naurunalaiseksi, jos hän olisi yrittänyt tehdä mitä hänessä ei olisi ollut miestä saamaan aikaan — nimittäin yrittänyt asevoimalla näyttää toteen kreiville, että hän teki suurta vääryyttä kreivittärelle sanoessaan häntä, joka oli niin verraton älyltään sekä kauneudeltaan, vain nöyräksi, siveäksi tytöksi. Sillä eihän semmoisia sanoja toki olisi sopinut käyttää muusta kuin päivettyneestä talonpojan tyttärestä, joka elätti henkeään härkien lihottamisella, samoinkuin isä astumalla auran perässä! Ja kreivi, joka vielä luuli hänen taipuvan hupsun, romaanien kautta pyöräpäiseksi tulleen tädin neuvoja ja ylimmäistä johtoa seuraamaan! — Tällainen soimaus olisi oikeastaan ollut syötettävä soimaajan omaan suuhun. Mutta Durward'in rohkeutta masensi Crèvecoeur'in suora, joskin ankara ulkomuoto sekä myöskin se seikka, että kreivi näytti peräti ylenkatsovan nuorukaisen tulisia tunteita. Qventin ei olisi pelännyt kreivin sotataitomainetta — se vaara olisi vain kiihdyttänyt hänen haluansa kaksintaisteluun — mutta hän pelkäsi joutuvansa kreivin naurun alaiseksi, jota asetta kaikenlaatuiset innostelijat aina kaikkein enimmin pelkäävät, ja joka, tämmöisiin ihmisiin vaikuttaen, usein estää hullutuksia, mutta aivan yhtä usein myös tekee tyhjiksi jalot ajatukset.

Tämä pelko, että hän voisi nostattaa enemmän pilkkaa kuin vihastusta, vaikutti sen, että Durward vain epäselvästi kertoi Hameline neidon päässeen pakoon, ennenkuin Schönwald joutui ryntääjien käsiin. Hän ei olisikaan voinut asiaa selvemmin kertoa saattamatta Isabellan likeistä sukulaista, kukapaties itseänsäkin vielä lisäksi, naurunalaiseksi, koska hän juuri oli ollut tädin myöhäisen rakkauden esineenä. Hämilliseen kertomukseensa hän vielä lopuksi lisäsi kuulleensa sellaisen huhun, vaikka tosin epätietoisen, että muka Hameline neiti oli sittenkin joutunut Wilhelm de la Marck'in käsiin.

»Pyhä Lambert auttakoon, että tuo rosvo naisi hänet», sanoi Crèvecoeur, »niinkuin kyllä on luultavaa tädin raha-arkkujen tähden; ja yhtä luultavaa on sekin, että De la Marck vääntää häneltä niskat nurin niinpian kun arkut ovat hyvässä turvassa hänen kynsissään, taikka myös tyhjennetyt.»

Kreivi rupesi nyt niin innolla kyselemään millä tavalla molemmat neidot olivat käyttäytyneet matkalla, kuinka likeiseen seurusteluun he olivat sallineet Durward'in päästä, ynnä muista kovin arkaluontoisista seikoista, jotta nuorukainen kiusautuneena, häveten ja närkästyneenä ei voinut salata hämilläoloansa terävä-älyiseltä hovilaiselta ja soturilta. Sitten kreivi yht'äkkiä sanoi hänelle jäähyväiset näillä sanoilla: »Hm! — onpa asia niinkuin olinkin arvannut, toiselta puolelta kumminkin; toivonpa vain, että tyttö on paremmin malttanut mielensä. — Hei nyt, herra knaappi, kannustakaa hevostanne ja rientäkää joukkomme etupäähän — minä puolestani jään vähän jäljemmäksi puhutellakseni Isabella neitoa. Olen nyt, luullakseni, teiltä saanut asiasta sen verran selkoa, että voin hänen kanssaan puhua noista ikävistä jutuista liiaksi loukkaamatta hänen arkatuntoisuuttaan, vaikka teitä olenkin hiukan kiusannut. — Mutta malttakaas, nuori kavaljeeri — vielä sananen, ennenkuin lähdette! Teillä on, sen voin arvata, ollut autuas matka pilventakaisissa maailmoissa — täynnä sankaritekoja, korkealle lentäviä toiveita ja hurjia runoilijan mielikuvitelmia, sellaisia, joita Morgana haltija (kangastus) näyttelee. — Unohtakaa nyt ne kaikki, nuori soturi», lisäsi kreivi taputtaen häntä olkapäälle; »muistelkaa tuota neitoa ainoastaan korkeasukuisena Croyen kreivittärenä — unohtakaa, että hän on ollut vaeltava, seikkaileva prinsessa! Sitten hänen ystävänsä — yhdestä ainakin minä voin ta'ata — myös puolestansa unohtavat kaiken muun kuin sen avun, jonka hän teiltä on saanut, unohtavat sen mielettömän palkinnontoivon, jolle te niin ylen rohkeasti olette suonut sijaa sydämessänne.»

Vimmastuksissaan siitä, ettei hän ollut saanut teräväsilmäiseltä kreiviltä salatuksi tunteitansa, joita Crèvecoeur ei näyttänyt pitävän muuna kuin naurunalaisina, vastasi Durward närkästyneenä: »Herra kreivi, jos minä tarvitsen teidän neuvoanne, niin voin sitä pyytää; jos pyydän teidän apuanne, niin sitten on aika sitä suoda tai kieltää; jos näytän pitäväni teidän ajatustanne minusta jossakin erinomaisessa arvossa, niin silloin vielä ei ole myöhäistä sitä lausua ilmi.»

»Huihai!» sanoi kreivi. »Olenpa joutunut Amadis'in ja Orianan väliin, eihän tässä voine olla muu kuin kaksintaistelu tarjona!»

»Te puhutte ikäänkuin se olisi ihan mahdoton asia», sanoi Durward, —»mutta silloin kun katkaisin peitseni Orleans'in herttuan rintaa vasten, kuohui siinä rinnassa jalompi veri kuin Crévecoeur'ien — ja kun mittailin miekkoja Dunois'n kreivin kanssa, niin seisoi taitavampi soturi minun vastassa.»

»Jumala varjelkoon teidän järkeänne, poika kultaseni!» virkkoi Crévecoeur pilkaten ritarillista rakastajaa. »Jos totta puhutte, niin onpa teillä ollut aika hyvä onni maailmassa; ja tosiaankin, jos Jumala jo salli teille tämmöisiä kokeita, ennenkuin vielä karvanhöytälettäkään on kasvanut huuliinne, niin tulettepa varmaan ihan hulluksi ylpeydestä, ennenkuin kerkeätte mieheksi varttua. Mutta ettepä saakaan minua vihastumaan, vaan nauramaan. Uskokaa minua — jos Onnetar oikullisena hetkenä, jommoisia sille aina välistä sattuu, lieneekin sallinut teidän taistella prinssejä vastaan ja olla kreivittärien suojelusritarina, ette sillä kuitenkaan ole tullut niiden vertaiseksi, joiden satunnaisena taisteluveljenä tai vielä satunnaisempana seurakumppanina olette ollut. En tahdo paheksua sitä, että te, niinkuin nuorukainen ainakin, joka on kuunnellut romanssilauluja, kunnes luulee olevansa ritarisankari, olette vähän aikaa nähnyt koreita unelmia. Mutta älkää närkästykö hyvänsuovalle ystävälle, jos hän hiukkasen kovalla kädellä pudistaakin teitä, jotta noista unistanne heräisitte.»

»Herra Crévecoeur'in kreivi», sanoi Durward, »minun sukuni — — —»

«Ei, sukua yksin en tarkoittanutkaan», keskeytti hänet kreivi, »vaan säätyä, rikkautta, korkeata arvopaikkaa ja niin edespäin, jotka erottavat toisistaan eri luokissa ja eri asteilla olevat ihmiset. Mitä sukuperään tulee, polveudummehan me kaikki Aatamista ja Eevasta.»

»Herra kreivi», yritti taas Durward, »minun esi-isäni, Glen-houlakin'in Durward'it — — —»

»Seis!» keskeytti hänet taas kreivi, »jos ne ovat vielä aikaisempia esi-isiä kuin Aatami, niin silloin ei ole minulla enää mitään sanomista! Ja nyt hyvästi!»

Hän tempaisi hevosensa suitsia ja jättäytyi jäljelle puhutellakseen Isabellaa, ja tälle olivat hänen puolilla sanoilla esiintuodut neuvonsa vielä kiusallisemmat kuin Durward'ille, joka eteenpäin ratsastaessansa mutisi itsekseen: »Sinä kylmäsydäminen, röyhkeä, itserakas narri! — Soisinpa että ensimäinen skotlantilainen jousimies, joka tästä lähtien saa tilaisuuden ojentaa muskettinsa sinua vastaan, ei päästäisi sinua näin helpolla kuin minä!»

Illalla he saapuivat Charleroi'n kaupunkiin Sambrejoen varrella, mihin kreivi oli päättänyt jättää Isabellan; sillä edellisen päivän pelästykset ja vaivat sekä nyt vielä lisäksi seitsemän peninkulman ratsastus tästä aamusta alkaen ja tällä matkalla heränneet monenlaiset masentavat tunteet olivat olleet niin rasittavat, ettei hän terveyttänsä vahingoittamatta olisi voinut matkustaa edemmäksi. Kreivi jätti siis aivan uuvuksissa olevan neidon erään Cisterciolais-luostarin päänunnan huostaan, joka oli korkeaa sukua sekä Crévecoeur'ien että myös Croye'in heimolainen, ja jonka viisauteen ja lempeyteen saattoi luottaa.

Crévecoeur itse viivähti vain sen verran, että hän kerkesi kehoittaa kaupungissa majailevan pienen burgundilais-joukon päällikköä mitä suurimpaan varovaisuuteen, ja samassa myös käskeä hänen asettaa kunniavahdin luostarin edustalle siksi aikaa kuin Croyen kreivitär siellä oleskelisi — näön vuoksi tämä määräys oli tarkoittavinaan Isabellan turvaamista, mutta salaa sydämessään kreivi mahtoi ajatella, että kreivitär tällä keinoin tulisi estetyksi kaikista pakoyrityksistä. Syyksi kaupungin suojelusväelle antamaansa varoitukseen ilmoitti kreivi ainoastaan muutamia hämäriä huhuja Lüttich'in hiippakunnassa muka tapahtuneista häiriöistä. Hän oli näet päättänyt olla ensimäinen, joka saattaisi tuon hirmusanoman lüttichiläisten kapinasta sekä piispan murhasta kaikkine kauhistavine sivuseikkoineen, Kaarle herttuan korviin. Siksi hän hankki heti verekset hevoset itselleen sekä seurajoukolleen, ja läksi matkaan sillä päätöksellä, ettei levähdettäisi ennenkuin Peronnessa. Käskien Durward'inkin liittymään parveensa hän pyysi häneltä pilan vuoksi anteeksi sitä, että hän erotti hänet hauskasta seurasta, mutta sanoi kuiten-

kin toivovansa, että niin hartaalle naisten ritarille yöllinen matkustus kuun valossa olisi hauskempaa, kuin vuoteella venyminen muiden kuolevaisten vetelysten tavoin.

Durward, joka jo muutenkin oli pahoillaan siitä, että hänen täytyi erota Isabellasta, olisi tähän kiusantekoon mielellään vastannut vihaisella kaksintaisteluvaatimuksella. Mutta kun hän tiesi, että kreivi vain nauraisi hänen vihastuksellensa ja ylenkatsoisi hänen vaatimustansa, niin päätti hän odottaa jotain vastaista tilaisuutta, jolloin hän voisi saada kostaa tälle ylpeälle herralle; sillä Crévecoeur'in kreiviä hän nyt monestakin syystä vihasi melkein yhtä paljon kuin Ardennien Metsäkarjua. Hän totteli siis kreivin käskyä niinkuin mies, jolla ei ole muuta ehtoa tarjona, ja he jatkoivat yhdessä niin nopeasti kuin suinkin tietään Peronneen päin.

XXV

KUOKKAVIERAS

Ei mikään ihmisavu kudottu
niin ole taitavasti, ettei jäänyt
ois vikaa kuteeseen tai luonnokseenkin.
Säikähtyy uljas mieskin joskus koiraa,
mies viisaskin voi tehdä hullutuksen,
ett' oisi hupsuin sitä hävennyt.
Ja viekas, mailmanviisas kavaluus
varsinkin usein punoo paulansa
niin hienoiks, että niihin itse puuttuu.

Vanha näytelmä.

Tämän yöllisen matkustuksen alussa kalvoi Qventin'in sydäntä se katkera tuska, jonka nuorisossa herättävät ero rakastetusta, vieläpä ikuiselta näyttävä ero. Kun he ajan tärkeyden ja Crévecoeur'in maltittomuuden tähden kiirehtivät täyttä vauhtia Hennegaun rikkaita alankomaita myöten, loi loistava, kirkas, syksyinen kuu keltaisen

valonsa ruohoisille, matalille laidunmaille, metsille ja pelloille, joilla talonpojat tänä öisenäkin aikana olivat kuutamon valossa täydessä viljankorjuun toimessa — niin suuri oli flanderilaisten ahkeruus jo siihen aikaan; — ja toisin paikoin taas näkyi kuun valossa leveitä, tasajuoksuisia, viljavuutta levittäviä virtoja, joilla valkoisia purjeita liukui kauppatoimissaan yhdenkään karin tai kosken estämättä, sivuuttaen toimellisia, rauhallisia kyliä, joiden hauska ja siisti ulkomuotokin jo ilmaisi asukasten varallisuutta ja hyvinvointia; — ja toisin paikoin taas häämötti kuun valossa monen uljaan paroonin ja ritarin linna syvän vallihautansa, muurilla ympöröidyn pihansa sekä korkean torninsa kera — Hennegaun ritaristo oli suuressa maineessa Euroopan aatelisherrojen joukossa; — ja toisin paikoin taas kuun leveä valovirta loihti esiin jonkun kaukaa siintävän jalon tuomiokirkon jättiläistapaisen torninhuipun.

Mutta nämät vaihtelevat, ihanat näyt, jos kohta ne niin suuresti erosivat hänen kotimaansa autiudesta ja jylhyydestä, eivät saaneet kuitenkaan surua ja kaipausta haihtumaan Qventin'in mielestä. Hänen sydämensä oli Charleroi'hin jäänyt hänen lähtiessään sieltä eikä hänellä ollut muuta ajatusta tällä matkalla kuin se, että joka askel vei hänet kauemmaksi Isabellasta. Hän haki muistostansa esille jok'ainoan sanan, minkä armas tyttö oli puhunut, jok'ainoan häneen luodun silmäyksen; ja niinkuin tämmöisissä tilaisuuksissa tavallisesti käypi vaikutti näiden pienten seikkojen muisto vieläkin voimakkaammin kuin mitä ne todellisina tapauksina olivat vaikuttaneet.

Viimeinkin, sen jälkeen kun kylmä sydänyön hetki oli mennyt ohi, alkoivat edellisten molempien päivien vaivat, huolimatta kaikesta rakkaudesta ja surusta, raukaista Durward'in voimia, vaikka tähän saakka hänen tottumuksensa kaikenlaisiin ruumiinponnistuksiin sekä hänen henkensä erinomainen vilkkaus ja virkeys, johon vielä lisäksi yhtyi sydämessä liikkuvien tunteitten tuskallisuus, olivat estäneet häntä tuntemasta uupumusta. Hänen ajatuksensa irtautuivat ulkonaisten aistien vallasta, nämä kun olivat liiasta väsymyksestä veltostuneet ja kuoleutuneet; omat mielikuvitelmat työnsivät syrjään tai hämmen-

sivät tylsistyneen näön ja kuulon havainnot. Ainoastaan siitä Durward tiesi vielä olevansa hereillä, että hän, huomaten tilansa vaarallisuuden, aika ajoin ponnisti kaikki voimansa estääkseen vajoutumasta syvään, sikeään uneen. Välistä selvä tunne siitä, että hän oli hevosen selästä putoamaisillaan tai hevosensa kanssa horjahtamaisillaan maahan, herätti hänet taas liikkeeseen ja virkisti häntä. Mutta ei aikaakaan niin häämöitti taas hänen silmiensä edessä kaikenlaisia kirjavia, sekavia utukuvia, kuutamon valaisema seutu alkoi hämärrellä ja uupumus kävi viimein niin ylivoimaiseksi, että Crévecoeur'in kreivi, huomattuaan sen, käski kahden seuralaisensa, yhden kumpaiseltakin puolelta taluttaa Durward'in hevosta suitsista, ettei poika parka putoaisi maahan.

Kun sitten oli saavuttu Landrecyn kaupunkiin, armahti kreivi nuorukaista, joka nyt kolmeen yökauteen tuskin oli saanut unta silmiinsä, ja salli itselleen sekä seurueelleen neljän tunnin viivähdyksen, jotta hän saattoi hiukkasen levähtää ja virkistää voimiansa.

Syvä ja sikeä oli Durward'in uni, kunnes se taas keskeytyi kreivin torvensoittajan torahduksesta sekä sanansaattajien huudoista: »Debout, debout! — Ha, Messires, en route, en route!» (Ylös, ylös! — Haa, hyvät herrat, matkalle, matkalle!) — Mutta vaikka nämät äänet kajahtivat kiusallisen aikaiseen, herättivät ne hänet kuitenkin ihan toisenlaisena voimiin sekä mielenpontevuuteen nähden, kuin mitä hän ennen nukkumistansa oli ollut. Luottamus omaan itseensä ja onneen oli palautunut taas vironneen voiman sekä nousevan auringon kera. Hänen rakkautensa ei näyttänyt hänestä nyt enää hurjalta, mahdottomalta unennäöltä, vaan se oli nyt jalo, voimia antava elintunne, jolle hänen sopi antaa sijaa sydämessään, vaikkei hän kenties monien esteenä olevien vastusten tähden voinut koskaan toivoa sen onnistumista. »Ohjaahan», niin ajatteli hän, »perämies laivaansa otavan mukaan, vaikkei hän koskaan saata toivoa saavansa tätä tähtisikeröä omakseen; ja rakkaus Isabella de Croye'en voi tehdä minusta kunnon ritarin, vaikkei minun olisikaan enää ikinä sallittu häntä nähdä. Kuullessaan, että eräs skotlantilainen soturi, nimeltä Qventin Durward, on teh-

nyt itsensä kuuluisaksi tuimassa tappelussa, tai heittänyt henkensä rynnäkössä lujasti puolustettua linnaa vastaan, on Isabellan mieleen johtuva hänen matkakumppaninsa, ja hän on muistava miten tämä mies teki parhaansa torjuaksensa tällä matkalla uhkaavia pauloja ja tapaturmia, ja ehkäpä Isabella silloin on kunnioittava muistoani kyyneleellä ja hautaani kukkakiehkuralla.»

Näin miehuullisesti alkoi Qventin nyt kantaa kovaa onneansa, ja tässä mielentilassa hän vastasi rohkeammin Crévecoeur'in kreivin pilapuheisiin, hän kun välistä laski leikkiä hänen muka akkamaisuudestaan sekä kykenemättömyydestään vaivoja kestämään. Nuori skotlantilainen kuunteli suuttumatta kreivin pilkkailua, vastaten siihen sukkelasti ja samalla kunnioittavasti, ja tämä puheen sekä käytöksen muutos vaikutti sen, että kreivi alkoi katsella häntä paljoa suosiollisemmilla silmillä kuin edellisenä iltana, jolloin vanki, joka tilastaan johtuvien tunteittensa vuoksi oli närkästynyt, oli vuorotellen ollut jörömäisen ääneti, vuoroin kiivaasti puhunut vastaan.

Vanha soturi alkoi vihdoinkin nyt huomata, että hänen nuori kumppaninsa oli kelpo poika, josta jotakin saattoi varttua. Kreivi ilmaisi siis Durward'ille jokseenkin selvin sanoin tahtovansa auttaa hänet kunnialliseen virkaan Burgundin herttuan palveluksessa ja itse pitää huolta hänen kohoamisestaan yhä korkeammalle, jos hän vain luopuisi paikastaan Ranskan kuninkaan jousimieskomppaniassa. Ja vaikka Qventin sopivilla kiitollisuuden sanoilla ilmoitti, ettei hän tätä nykyä voinut suostua hänelle suosiollisesti esitettyyn ehdoitukseen, ennenkuin hän oli saanut selville, minkä verran hänellä oli valittamisen syytä ensimäistä herraansa, Ludvig kuningasta vastaan, ei se kuitenkaan häirinnyt molempien matkakumppanien hyvää väliä. Usein kyllä vilahti hymy kreivin suupielissä sen johdosta, että Durward kaikissa mielipiteissään oli niin tulisen innokas ja ilmaisi ajatuksensa omituisilla, muukalaista todistavilla puheenparsilla, mutta tämä hymy oli kadottanut kaiken pilkallisuutensa ja loukkaavaisuutensa ja pysyi aina iloisuuden sekä kohteliaisuuden rajoissa.

Näin jatkaen kulkuansa paljoa paremmassa sovussa kuin edellisenä päivänä saapui tämä pieni matkajoukko

vihdoin parin, kolmen virstan päähän kuuluisasta ja vahvamuurisesta Peronnen kaupungista, jonka läheisyydessä Burgundin herttuan armeija oli asettunut leiriin valmiina, niin arveltiin, lähtemään sotaan Ranskaa vastaan; ja kuului Ludvig XI puolestaan myös keränneen suuren sotavoiman St. Maxencen seudulle pitääksensä sillä ylen mahtavaa vasalliansa kurissa.

Peronnea, joka on rakennettu syvän joen varrelle, joskin keskelle tasankoa, ja on vahvojen vallien sekä syvien vallihautojen ympäröimä, oli ennen muinoin, niinkuin vielä nytkin, Ranskan lujimpia linnoja. Crévecoeur'in kreivi lähestyi tätä linnaa vankinsa sekä väkensä seuraamana noin kello kolmen paikkeilla iltapuolella. Heidän ratsastaessaan kaupungin itäpuolella leviävässä suuressa metsässä kohtasivat he kaksi aatelisherraa; vastaantulijoiden säädyn saattoi arvata siitä, että heillä oli suuri palvelijajoukko mukanansa. Kaikki olivat rauhan aikaa ilmaisevissa puvuissa, ja päättäen haukoista, joita herrat kantoivat kädellään, sekä suuresta metsäkoirain parvesta, joita palvelijat taluttivat, oltiin par'aikaa haukkametsästyksellä ja haikaran ha'ussa pitkän ojan varrella. Mutta nähtyänsä Crévecoeur'in, jonka muoto ja seuralaisten puku oli heille hyvin tuttu, luopuivat he heti toimestansa ja ajoivat täyttä nelistä häntä vastaan.

»Uutisia, uutisia, kreivi Crévecoeur!» huusivat molemmat yhdestä suusta. »Tuotteko meille uutisia vai tahdotteko, niitä meiltä kuulla vai ruvetaanko rehelliseen vaihtokauppaan?»

»Kylläpä suostuisin rehelliseen vaihtokauppaan, hyvät herrat», virkkoi Crévecoeur kohteliaasti heitä tervehdittyään, »jos vain tietäisin että teidän tärkeät tietonne vastaisivat minun tietojeni hintaa.»

Molemmat metsästäjät iskivät toinen toisellensa hymyillen silmää; ja vanhempi heistä — hänen ryhtinsä oli ylevä, aatelismiehelle sopiva, ja hänen tummaihoisilla kasvoillaan oli surullinen ilme, jota muutamat kasvonpiirteiden tutkijat arvelevat synkkämielisen luonnonlaadun ilmaisuksi, toiset taas, niinkuin eräs italialainen kuvanveistäjä sanoi Englannin kuninkaan Kaarle I:n kasvojen ilmeestä, ennustavat väkivaltaista kuolemaa — kääntyi kumppaninsa puo-

leen sanoen: »Crévecoeur tulee Brabantista, kauppiaitten maasta, ja on oppinut kaikki heidän juonensa — hän on liian viekas kauppaveljeksi meille.»

»Hyvät herrat» virkkoi Crévecoeur, »tottahan herttuan pitäisi saada esikoiset tavarastani, niinkuin hallitsija ainakin ottaa tulliveronsa, ennenkuin markkinat saavat alkaa. Mutta sanokaa minulle, ovatko teidän sanomanne surullisia vai iloisia laadultansa?»

Mies, jonka puoleen kreivi erikoisesti kääntyi puheellansa, oli vilkkaannäköinen — varsinkin silmät ilmaisivat suurta vilkkautta, jonka kuitenkin suun ja ylähuulen ympärillä ilmenevä miettivä, vakava piirre teki vähemmän silmäänpistäväksi; koko muoto ilmaisi ihmistä, joka oli nopsa havaitsemaan ja käsittämään, mutta viisas ja hidas tekemään päätöksiä ja ilmoittamaan mielensä. Tämä mies oli kuuluisa Hennegaun ritari, Collart'in eli Nicolas de l'Eliten poika, historiassa ja historioitsijana tuttu arvoisalla nimellä Filip des Comines; hän kuului tähän aikaan Kaarle Rohkean läheisimpään seuraan ja oli neuvonantajana herttuan suuressa suosiossa. Hän vastasi Crévecoeur'in kysymykseen millaiset hänen sekä hänen kumppaninsa, vapaaherra D'Hymbercourt'in tiedossa olevat sanomat olivat. »Ne ovat», sanoi hän, »aivankuin sateenkaaren värit, eriväriset sen mukaan miltä puolelta niitä katselee ja verrataanko niitä mustaan pilveen vai siniseen taivaaseen. — Moista sateenkaarta ei ole vielä ikänä Ranskassa eikä Flanderissa nähty hamasta Noakin arkin ajoista.»

»Minunpa sanomani», lausui Crévecoeur, »ovat kokonaan pyrstötähden kaltaiset, synkät, kolkot ja kauhistavat jo itsessäänkin, ja ennustavatpa vieläkin pahempia, vieläkin kauhistavampia turmioita tulevaisuudessa.»

»Aukaiskaamme tavaralaukkumme», sanoi Comines kumppanilleen, »tai muuten ennättää joku uusi tulokas meiltä pilata kaupan, sillä meidän sanomamme ovat yleisesti tunnettuja. — Sanalla sanoen, Crévecoeur — kuulkaa ja ihmetelkää — Ludvig kuningas on Peronnessa!»

»Mitä!» huudahti kreivi hämmästyneenä; »onko herttua tappelutta peräytynyt? Ja kuljeskeletteko te täällä rauhanpuvussa, vaikka ranskalaiset jo ovat piirittäneet

kaupungin? — Sillä en toki saata uskoa, että se olisi jo valloitettu.»

»Ei suinkaan», sanoi D'Hymbercourt; »Burgundin liput eivät ole askeleenkaan vertaa peräytyneet — mutta sittenkin on Ludvig kuningas täällä.»

»Sitten on Englannin Edward varmaan tullut meren salmen yli jousimiehineen», sanoi Crévecoeur, »ja esi-isänsä tavalla voittanut uuden Poitiers'in voiton.»

»Eipä niinkään», virkkoi Comines; »ei ainoatakaan Ranskan lippua ole maahan kaadettu, eikä ainoatakaan purjetta ole nostettu Englannissa — Edwardilla on siksi paljon huvia Lontoon porvarien vaimojen parissa, ettei hän kerkiä ajatella Mustan Prinssin tapaisia tekoja. Kuulkaa nyt tää ihmetyttävä tosisanoma! Tiedättehän te, että lähtiessänne Ranskan ja Burgundin lähettiläitten välinen sovittelu oli katkennut, eikä ollut juuri paljon sovinnon toivoa.»

»Niin oikein, ja me luulimme kaikki sodan olevan tarjona.»

»Se, mitä nyt sen jälkeen on tapahtunut on tosiaankin kuin unennäköä», sanoi Comines, »jotta joka hetki arvelen, enköhän jo heränne ja huomanne sitä todella siksi. Eilen vielä herttua niin vimmaisesti vastusti sen enempää viivyttelyä, että oli päätetty lähettää sodanjulistus kuninkaalle ja heti sen jälkeen marssia Ranskan rajan yli. Toison d'Or, joka oli saanut tämän julistamisen toimekseen, oli jo pukeutunut virkakauhtanaansa ja pistänyt jalkansa jalustimeen noustaksensa hevosen selkään, kun — kah! — Ranskan airut Mount-joie ratsastaa meidän leiriimme. Me emme voineet muuta ajatella kuin että Ranskan kuningas oli ennen meitä ennättänyt lähettää sodanjulistuksensa, ja meitä rupesi jo arveluttamaan, miten herttua oli meihin sen johdosta suuttuva, että olimme estäneet häntä ensimäisenä sotaa julistamasta. Mutta silloinpa vasta kummastuimme, kun kiireesti saavuttuamme neuvotteluun saimme airueelta tietää, että Ludvig, Ranskan kuningas oli tuskin peninkulmankaan päässä pienen saattojoukonsa kanssa matkalla tänne, aikoen vieraskäynnille Kaarlen, Burgundin herttuan luoksi, saadaksensa kaikki riidat persoonallisen keskustelun kautta sovitetuiksi!»

»Te saatatte minut kummastumaan, hyvät herrat», virkkoi Crévecoeur; »vaan ettepä kuitenkaan niin suuresti kuin mitä luulette. Sillä viime kerralla Plessis-les-Tours'issa käydessäni kardinaali Balue, jolla on kuninkaan täysi luottamus, mutta joka oli suuttunut herraansa ja salaa taipunut Burgundin puolelle, puoleksi viittasi siihen, että hän, vaikuttamalla Ludvigin heikkoihin puoliin, voisi saada hänet semmoiseen tilaan, jossa hänen täytyisi suostua kaikkiin ehtoihin, joita ikänä herttua vain tahtoisi määrätä. Mutta en olisi koskaan uskonut, että niin vanha kettu kuin Ludvig saataisiin ehdoin tahdoin satimeen. Ja mitä siitä arvelivat meidän herttuan neuvonantajat?»

»Niinkuin arvata sopii», vastasi D'Hymbercourt, »puhuivat he paljon siitä, että lupausta ei saanut rikkoa ja että varsin vähän hyötyä olisi toivottavana tämmöisen vieraan käynnistä; mutta silminnähtävää oli, että he ajattelivat kuitenkin vain sitä hyötyä, mitä heillä voisi siitä olla ja että he olivat vain huolissaan siitä, miten he voisivat verhota tämän hyödyn sopivaan muotoon.»

»Entäs herttua, mitä hän virkkoi?» jatkoi Crévecoeur'in kreivi.

»Hän puhui lyhyesti ja rohkeasti niinkuin aina», vastasi Comines. — »Kukas teistä, — sanoi hän, — oli läsnä, kun Ludvig serkkuni ja minä kohtasimme toisemme Montl'héryn tappelun jälkeen, jolloin olin niin varomaton, että seurasin häntä Parisin muurien sisäpuolelle vain kymmenkunta omaa miestä seurassani, ja jolloin sillä tavoin antauduin kuninkaan mielivallan alaiseksi? — Minä vastasin, että useimmat meistä olivat olleet läsnä, eikä kukaan ollut unohtanut mihinkä säikähdykseen tämä teko, jonka hän teki huvikseen, saattoi meidät. — No niin — virkkoi herttua — te moititte minua silloin hurjuudestani, ja minä tunnustinkin, että se oli huimapäisen pojan tekoa; ja tiedänhän minä senkin, koska isäni — Jumala hänelle suokoon iankaikkisen autuuden! — silloin vielä oli elossa, ettei Ludvig serkullani vangitsemalla minut olisi ollut siitä yhtä suurta etua, kuin minulla nyt, jos hänet vangitsisin. Mutta sittenkin on kuninkaalliselle serkulleni, jos hän nyt tulee tänne yhtä

vilpittömin sydämin kuin minä silloin, osoitettava kuninkaallista vieraanvaraisuutta tervetuliaisikseen. Mutta jos hän tämmöisellä luottamuksen teeskentelyllä vain aikoo lumota ja kääntää silmäni toteuttaakseen sillä välin jonkun valtiollisista vehkeistänsä, niin kavahtakoon hän, sen vannon Burgundin Pyhän Yrjänän kautta! — Ja sitten, väännettyään viiksensä ylös ja poljettuaan jalkaansa, hän käski meidän kaikkien nousta hevosten selkään ja lähteä outoa vierasta vastaanottamaan.»

»Ja kuningas tuli siis teitä vastaan?» kysyi taas Crèvecoeur'in kreivi. »Ihmeitten aika ei ole siis vielä loppunut? — Ketä hänellä oli seurassansa?»

»Niin pieni saattojoukko kuin suinkin mahdollista», vastasi D'Hymbercourt; »ainoastaan pari, kolmekymmentä skotlantilaista henkivartijaa sekä muutamia harvoja hänen hoviinsa kuuluvia ritareja ja herroja — joista hänen tähtienennustajansa oli komeimmin puettu.»

»Se mies», sanoi Crèvecoeur, »on jollakin lailla kardinaali Balue'n palkkaama — minua ei ihmetyttäisi, jos hänellä olisi ollut osansa tässä kuninkaan päätöksessä, jonka viisaus on hiukan epäiltävä. Eikö yhtään korkeampiarvoista aatelisherraa?»

»On siellä Orleans'in herttua ja Dunois'n kreivi», vastasi Comines.

»Dunois'n kanssa mieleni tekee miekkaa mitellä», sanoi Crèvecoeur'in kreivi, »kallistukoon maailma sinne tai tänne. Mutta kävihän huhu, että he molemmat olivat joutuneet kuninkaan vihan alaisiksi ja viedyt vankeuteen.»

»Istuivathan he molemmat Loches'n linnassa, tuossa Ranskan aateliston hauskassa huvipaikassa», sanoi D'Hymbercourt; »mutta Ludvig on päästänyt heidät vapaaksi saadaksensa heistä seuraa — kukaties hän ei uskaltanut jättää Orleans'in herttuaa sinne jälkeensä. Mitä muuhun seurajoukkoon tulee, lienevät luullakseni Ludvigin »kummi», ylimäinen hirttäjä, sekä hänen pari, kolme apulaistansa sekä parranajaja Olivier etevimmät — ja koko joukkio on niin halvoissa vaatteissa, että niin totta kuin olen kunniallinen mies voisi tuota kuningasta minusta kaikkein parhaiten verrata vanhaan koronkiskuriin, joka kerää epävarmoja velkoja poliisiensa kanssa.»

»Ja missä hän on kortteerissa?» kysyi Crévecoeur.

»Niin», virkkoi Comines, »sepä juuri onkin ihmein kaikista ihmeistä. Meidän herttua ehdoitti, että kuninkaan jousimiehet vartioisivat yhtä kaupungin porteista, että venesilta rakennettaisiin Sommejoen poikki ja Ludvig saisi asunnokseen porttia lähimmän talon, jonka omistaa eräs varakas porvari Giles Orthen. Mutta, sinne mennessään kuningas lähiseudulla näki De Laun sekä Pencil de Riviéren liput, jotka herrat hän on Ranskasta karkoittanut maanpakolaisuuteen; ja säikähtyneenä, siltä ainakin näyttää, siitä ajatuksesta, että hänen tulisi asua semmoisten miesten naapurina, jotka hän on tuominnut karkureiksi ja vihollisikseen, hän pyytämällä pyysi päästä majailemaan itse Peronnen linnaan, ja siellä hänellä siis nyt on asuntonsa.»

»No, Jumal' auttakoon!» kummasteli Crévecoeur; »eipä tuo mies ole vain niin rohkea, että hän astuu leijonan luolaan, vaan pitääpä hänen vielä pistää päänsäkin sen kitaan! — Vai ei mikään muu paikka kuin hiirensatimen perimäinen loukko kelvannut tuolle vanhalle, viekkaalle vehkeilijälle!»

»Kuulkaa», sanoi Comines. »Eipä D'Hymbercourt vielä ole kertonut teille Le Glorieux'n * kokkapuhetta, joka minun arvatakseni oli viisain neuvottelussa lausutuista sanoista.»

»Ja mitäs sitten lausui *hänen* kuuluisa viisautensa?» kysyi kreivi.

»Kun herttua», vastasi Comines, »kiireesti käski tuoda esille muutamia hopea-astioita sekä koristuksia tervetuliaisantimiksi kuninkaalle ja hänen seuralaisilleen, virkkoi Le Glorieux: »Älä, Kalle veikkoseni, vaivaa vähiä aivojasi semmoisilla puuhilla; minä annan Ludvig serkullesi jalomman ja sopivamman lahjan kuin mitä sinulla on antaa. Annanpa hänelle kun annankin narrinlakkini ja kulkuseni, vieläpä puumiekkanikin päälliseksi — sillä, sen vannon pyhän messun kautta, hän on paljoa suurempi narri kuin minä, jos hän antautuu sinun kynsiisi! — Entäs, jollen minä annakaan hänelle syytä katua mitään?

* Kaarle herttuan hovinarri.

Mitäs sitten, sanopas mies? — kysyi herttua. — Totta maar', Kalleseni, sitten annan lakkini ja puumiekkani sinulle, sillä siinä tapauksessa sinä meistä kaikista kolmesta olet houkkapäisin narri! — Tämä koirankurinen kokkapuhe, sen voitte arvata, oikein pisti herttuan sydämeen — minä näin kuinka hän punastui ja purasi huultansa. — Ja nyt meidän uutisemme ovat kerrotut, jalo Crèvecoeur, ja minkälaiset ne teidän mielestänne ovat?»

»Ne ovat ruudilla täytetyn miinan kaltaiset», vastasi Crèvecoeur, »jota kohtalo, niin pelkään, on määrännyt minua sytykkeellä koskemaan. Teidän ja minun sanomani ovat niinkuin tappurat ja tuli, jotka eivät saata yhtyä synnyttämättä leimahdusta, tai niinkuin muutamat kemialliset aineet, jotka sekoitettuina toisiinsa välttämättömästi räjähtävät. Hyvät herrat — ystävät — tulkaa tänne, ratsastakaa aivan lähelläni — ja kun kerron teille, mitä Lüttich'in hiippakunnassa on tapahtunut, niin tekin luultavasti sanotte samoinkuin minä, että Ludvig kuninkaan olisi yhtähyvin sopinut lähteä pyhiinvaellusmatkalle Manalan maille, kuin tulla Peronneen näin sopimattomalle vieraskäynnille.»

Molemmat herrat lähestyivät kumpikin puoleltansa kreiviä ja kuulivat puoleksi hillityillä ihmetyksen huudahduksilla sekä liikkeillä hänen kertomustansa Lüttich'in sekä Schönwald'in tapahtumista. Durward kutsuttiin sitten heidän puheilleen, ja häneltä tiedusteltiin kaikkia pienimpiäkin, piispan surmaa koskevia seikkoja, kunnes hän viimein ei enää ruvennut enempää vastaamaan, koska hän ei tietänyt missä tarkoituksessa tätä kaikkea kyseltiin ja mitä näillä hänen vastauksillaan aiottiin tehdä.

Nyt he saapuivat Sommejoen viljaville, tasaisille rantamille, ja heidän silmiensä eteen kohosivat pienen Peronne la Pucellen kaupungin vanhat vallit sekä sen ympärillä olevat rehoittelevat, vihannat nurmikot, jotka nyt viideksitoistatuhanneksi mieheksi arvioidun Burgundin armeijan monilukuiset teltat saattoivat valkeina välkehtimään.

XXVI

YHTYMINEN

> Kun yhtyy kuninkaat, niin sanoa
> sen uhkaavaksi yhtymiseks voivat
> täht'-ennustajat, aivan niinkuin Mars-
> ja Venus-tähti yhtyvät.
>
> Vanha näytelmä.

Vaikea on sanoa, onko pikemmin hallitsija-arvoon kuuluvaksi eduksi vaiko vastukseksi luettava, että heidän keskenään seurustellessaan täytyy korkean paikkansa ja arvonsa vuoksi pitää kurissa kaikki tunteensa ja puheensa ja seurata ankaraa hovitapaa, joka kieltää kaikki kiihkeät ja julkiset tunteenpurkaukset, ja jota syystä olisi sanottava viekkaaksi teeskentelyksi, jollei koko maailma tietäisi, että tuon hovitavan sovinnainen noudattaminen on pelkkää ulkonaista menoa. Varma on kuitenkin, että hallitsijain arvo ihmisten silmissä ylimalkaan alenee, jos he rikkovat näitä hovitavan sääntöjä ja sallivat vihansa julkisesti puhjeta ilmi; se huomattiin esimerkiksi erittäinkin silloin, kun nuo molemmat kuuluisat kiistaveljekset, Frans I ja Kaarle V suoraan syyttivät toisiaan valehtelijoiksi ja tahtoivat ratkaista riitansa käsi kättä vastaan, kaksintaistelulla.

Burgundin Kaarleakin, vaikka hän oli aikakautensa kiivain ja maltittomin, vieläpä varomattominkin hallitsija, hillitsi kuitenkin myös tuo taikapiiri; se vaati häntä osoittamaan syvintä kunnioitusta Ludvigille, joka hänen läänitysherranaan oli armosta osoittanut hänelle, kruununsa vasallille, sen kunnian, että oli tullut hänen luokseen vieraskäynnille. Puettuna herttuaalliseen viittaansa, seurassaan korkeitten virkamiestensä sekä etevimpien ritariensa ja aatelisherrojensa koko loistava joukko, hän ratsasti Ludvigia vastaan. Hänen seuralaisensa suorastaan välkkyivät kultaa ja hopeaa; sillä tähän aikaan, kun Englannin hovin rikkaus oli Ruusujen sotiin huvennut, ja kun kuninkaan säästäväisyys rajoitti Ranskan hovin kulutuksia, oli Burgundin hovi loistavin koko Euroopassa. Ludvigin saattojoukko sitä vastoin oli vähäi-

nen luvultansa ja verrattain halpa ulkoasultansa, ja kuninkaan oma ulkomuoto, hän kun esiintyi kuluneessa takissa, päässään tavallinen vanha, korkea lakki täynnä pyhäinmiesten kuvia, teki tämän vastakohdan vielä silmiinpistävämmäksi. Ja kun herttua, herttuaallinen kruunu päässään ja komea viitta yllään, hyppäsi alas jalon ratsunsa selästä, laskeusi toiselle polvelleen ja piti jalustimesta kiinni, sill'aikaa kuin Ludvig astui alas pienen konkarinsa satulasta, niin tämä näky väkisin tahtoi naurattaa.

Molemmat hallitsijat tietysti tervehtivät toisiaan ulkonaisella ystävällisyydellä ja kohteliaisuudella, jonka pinnan alla ei piillyt hiukkastakaan totta. Mutta herttuan mielenlaatu vaikutti sen, että hänen oli paljoa vaikeampi äänessään, sanoissaan sekä käytöksessään säilyttää tätä välttämätöntä ulkonaista hyvän sovun leimaa; kuninkaassa sitä vastoin näytti kaikenlainen tunteitten teeskentely ja salaaminen jo niin juurtuneen luonteeseen, että nekään, jotka hänet lähemmin tunsivat, eivät olisi voineet sanoa, mikä oli teeskenneltyä, mikä totta.

Kenties olisi sattuvinta, jollei se näin korkeista herroista puhuessa olisi sopimatonta, verrata kuningasta tuntemattomaan vieraaseen, joka perin pohjin tuntee koirasuvun luonteen sekä tavat, ja jostakin syystä koettaa suostuttaa puoleensa suurta, äkäistä pihakoiraa, joka katselee häntä epäluulolla ja olisi valmis repimään hänet palasiksi niinpian kuin hän havaitsisi hänessä hiukankin epäluuloa ja pelkoa. Koira murisee sisällisesti, nostaa karvansa pystyyn, näyttää hampaitansa, mutta häntä hävettää hypätä tuntemattoman miehen kimppuun, joka on ystävällinen ja luottavainen. Senvuoksi hän sallii ystävällistä kohtelua, vaikkei hän siitä suinkaan lepy, vaan väijyy koko ajan pienintäkin syytä, joka antaisi sille sen omasta mielestä oikeuden tarttua kiinni ystävänsä kurkkuun.

Kuningas epäilemättä huomasi herttuan muuttuneesta äänestä, teennäisestä käytöksestä sekä äkillisistä liikkeistä, että osa, jota hän tässä näytteli, oli arkaluontoinen, ja kenties hän jo montakin kertaa katui ruvenneensa tähän peliin. Mutta katumus oli nyt myöhäinen, eikä kuninkaalla ollut nyt enää muuta keinoa apunaan, kuin verraton ihmisten mielten taivuttamistaito, jossa Ludvig oli vähintänsä

yhtä suuri mestari kuin ikänä kuka muu tämän maan päällä elänyt ihminen.

Ludvigin käytös herttuaa kohtaan oli sitä laatua, että olisi luullut hänen sydämensä olevan täynnä tuota ylivuotavaa lempeyttä, millä totisen sovinnon hetkenä kohdellaan kunnioitettavaa, koetettua ystävää, josta hän satunaisten, mutta yhtä pian jälleen unohtuneiden riidanaiheiden vuoksi joksikin ajaksi on vieroittanut. Kuningas sanoi paheksuvansa, ettei ollut jo ennen tehnyt tätä päätöstä ja osoittanut tämmöistä luottamusta ystävälliselle, hyvälle sukulaiselleen; siitähän hän jo aikaisemmin olisi nähnyt, että heidän välilleen sattuneet suuttumuksen syyt eivät merkinneet Ludvigille mitään verrattuna siihen ystävällisyyteen, jolla hänelle oli suotu vieraanvaraisuutta silloin, kun hän oli maanpakolaisena ja isänsä, Ranskan kuninkaan vihan alaisena. Hän puhui myös Hyvästä Burgundin Filipistä — siksi Kaarle herttuan isää oli tapana nimittää — ja palautti mieleen satoja vanhan herttuan isällisen lempeyden osoituksia.

»Luullakseni, serkku», virkkoi hän, »teidän isänne ei sydämessään tehnyt juuri minkäänlaista eroa meidän molempien välillä. Hyvin muistan kuinka, kerran jouduttuani eräällä metsästysretkellä eksyksiin, hyvä Herttua, tullessani jälleen teidän luoksenne, par'aikaa torui teitä, kun olitte jättänyt minut yksin metsään, aivan kuin olisitte laiminlyönyt pitämästä huolta omasta vanhemmasta veljestänne.»

Burgundin herttuan kasvot olivat tietysti ankarat ja tylyt; ja kun hän nyt yritti hymyillä myöntääkseen kohteliaasti todeksi mitä kuningas oli sanonut, vääntyi suu häneltä pirulliseen irvistykseen.

»Sinä teeskentelijäin ylimestari», sanoi hän salaa sydämessään; »jospa kunniani sallisi minun muistuttaa, *millä tavalla* sinä olet osoittanut kiitollisuutta kaikista meidän hyvistä teoistamme!»

»Ja sitten», jatkoi kuningas, »jollei sukulaisuus ja kiitollisuus vielä kylliksi sitoisi meitä toisiimme, serkku kulta, niin onpa meidän välillämme myös henkistäkin heimolaisuutta. Olenhan teidän kauniin Maria tyttärenne kummi, ja hän on minulle aivan yhtä rakas kuin

joku omista tyttäristäni. Ja kun Pyhät Miehet — siunatut olkoot heidän autuaat nimensä! — soivat minulle pienen kukkasen, joka jo kolmen kuukauden kuluttua lakastui, niin teidän isänne, vanha herttua, kantoi lapsen kasteelle ja piti loistavammat, komeammat ristiäiset kuin mitä itse Parisin kaupunki olisi voinut. En ole, rakas serkkuni, ikänä unohtava, kuinka syvän, iäti haihtumattoman vaikutuksen Filip herttua ja teidän jalomielisyytenne teki maanpakolaisparan puolisärkyneeseen sydämeen!»

»Kuninkaallinen majesteetti», sanoi herttua pakoittaen itsensä vihdoin jotain vastaamaan, »te kiititte silloin tuosta vähäisestä ystävyydensosoituksesta sanoilla, jotka ylen runsaasti palkitsivat kaikki kulungit, joilla Burgundi tahtoi osoittaa iloansa sen hallitsijalle teidän kauttanne suodusta kunniasta.»

»Kyllähän minä muistan vielä ne sanat, joita te tarkoitatte, serkku kulta», sanoi kuningas hymyillen; »enkö minä sanonut, että minulla maanpakolaisparalla ei ollut sinä päivänä suodusta lahjasta vastalahjana tarjottavana teille mitään muuta kuin vaimoni, lapseni ja oma persoonani. — No niin, ja olenpa minä, luullakseni, täyttänytkin sen lupauksen jotensakin uskollisesti.»

»En tahdo juuri väittää vastaan, koska te, kuninkaallinen majesteetti, niin armossanne sanotte, mutta — — —»

»Mutta te kysytte», keskeytti hänet kuningas, »kuinka tekoni ovat soveltuneet näihin sanoihini. — Ovatpa maar' tällä lailla: minun pienen Joakim poikani ruumis lepää Burgundin mullassa — minun oman persoonani olen nyt tänä päivänä antanut kokonaan teidän valtaanne — ja mitä vaimooni tulee — totta puhuen, serkku, kun ajattelen kuinka pitkä aika siitä jo on kulunut, niin luulen teidän tuskin huolivankaan siitä, että sanani siinäkin kohdin tulisivat täytetyiksi. Vaimoni on syntynyt autuaallisena Maarian Ilmestyspäivänä», — hän risti silmiänsä ja mutisi itsekseen: Ora pro nobis (rukoile meidän puolestamme) — »noin viisikymmentä vuotta sitten. Mutta eipä hän olekaan nyt kauempana kuin Rheims'issä, ja jos te välttämättömästi tahdotte, että lupaukseni aivan puustavia myöten tulisi täytetyksi, niin voi hänet heti saada tänne teidän silmienne ihaeltavaksi.»

Burgundin herttua oli suutuksissaan siitä, että Ludvig näin rohkeasti julkeni teeskennellä ystävällisyyttä ja lempeyttä häntä kohtaan; mutta eipä hän kuitenkaan saattanut olla naurahtamatta tämän eriskummallisen kuninkaan hullunkuriselle vastaukselle; hänen naurunsa kuului kuitenkin yhtä pahalta kuin puhuessakin usein hänen jyrkkä, vihainen äänensä. Naurettuansa kauemmin ja kovemmin kuin mitä siihenkään aikaan, saatikka nyt, olisi tämmöisenä hetkenä ja tämmöisessä tilaisuudessa pidetty sopivana, hän vastasi samaan tapaan kursastelematta ilmoittaen, ettei hän välittänyt kuninkaan puolison seurasta, vaan että sen sijaan kuninkaan vanhin tytär, joka oli maanmainio kaunotar, kyllä olisi ollut mieluisa vieras.

»Olenpa iloinen, serkku kulta», sanoi kuningas hymyillen kaksimielisesti, niinkuin hänellä usein oli tapana, »että teidän armollinen suosionne ei ole sattunut nuorempaan tyttäreeni, Johannaan. Sillä siinä tapauksessa olisi sattunut peistentaitto teidän ja serkkuni, Orleans'in herttuan, välillä; ja jos siinä olisi jotain vahinkoa tapahtunut, niin olisin puolella tai toisella kadottanut hyvän ystävän ja rakkaan serkun.»

»Ei, ei, kuninkaallinen läänitysherrani», virkkoi Kaarle herttua, »minä en mitenkään tahdo estää Orleans'in herttuaa sillä rakkauden tiellä, jonka hän on valinnut. Vain oikean ja jalon asian vuoksi minä voisin ojentaa peitseni taistelussa Orleans'ia vastaan.»

Tämä raaka leikinlasku Johanna prinsessan vaivaisesta vartalosta ei ollenkaan loukannut Ludvigin mieltä. Päinvastoin hän oli pikemmin mielissään siitä, että hän näki törkeitten pilapuheitten huvittavan herttuata, sillä niissä hän itse oli mestari ja niiden kautta (käyttääksemme nykyaikaista puheenpartta) voi säästyä paljon teeskenneltyä lempeyttä. Hän käänsi siis puheen semmoiselle uralle, että Kaarlen, joskin hänen oli mahdoton tekeytyä hyväksi ja leppyneeksi ystäväksi miehelle, joka niin usein oli tuottanut hänelle vastusta ja jonka ystävällisyys nytkin oli sangen epäiltävä, ei ollut kuitenkaan vaikea käyttäytyä niinkuin sydämellinen isäntä ainakin leikkisää vierasta kohtaan. Näin korvasi hyvän kumppaniuden

iloisuus. joka yhdistää pöytäveikot, ystävällisempien tunteitten puutteen heidän välillänsä; — tämä tämmöinen puhetapa olikin luonnollinen herttualle hänen suoruutensa ja, se on lisättävä, sivistymättömyytensäkin tähden, ja samassa myös kuninkaalle, joka, vaikka hän osasikin mukaantua mihin keskustelun lajiin tahansa, kuitenkin paraiten viihtyi semmoisessa, joka oli höystetty rivoilla ajatuksilla sekä pilkallisilla pilapuheilla.

Myöskin niissä pidoissa, jotka pidettiin Peronnen raatihuoneella, onnistui molempien hallitsijain pysyä samalla keskustelualueella, joka oli heillä ikäänkuin rauhanalaisena välimaana, ja joka, niinkuin Ludvig hyvinkin huomasi, paremmin kuin mikään muu keino saattoi pysyttää Burgundin herttuan niin rauhallisella mielellä, ettei vieraan tarvinnut pelätä mitään vaaraa.

Sittenkin herätti se kuninkaassa levottomuutta, että herttuan hovissa oli useita Ranskan aatelisherroja, jotka hänen ankaruutensa oli ajanut Ranskasta maanpakolaisuuteen ja jotka täällä näkyivät saaneen korkeita arvopaikkoja ja virkoja sekä suuren luottamuksen. Juuri heidän vihansa ja kostonhimonsa mahdollisten seurausten pelosta olikin Ludvig, niinkuin jo mainittiin, pyytänyt saada asua Peronnen linnassa eikä itse kaupungissa. Siihen pyyntöön suostuessa vetäytyi Kaarlen suu sellaiseen irvistelevään hymyyn, josta oli mahdoton sanoa, ennustiko se asianomaiselle hyvää vai pahaa.

Sitten kuningas vielä, puhuen niin varovaisesti kuin mahdollista ja valiten semmoisia sanoja, jotka hänen mielestään parhaiten voisivat poistaa kaikki epäluulot, kysyi eikö hänen skotlantilaisten jousimiestensä sopisi, sen kaupunginportin asemasta, jonka herttua oli tarjonnut heidän haltuunsa, saada vartioitavakseen Peronnen linnaa sillä aikaa kuin Ludvig siinä majaili. Mutta siihen Kaarle vastasi tavallisella tylyllä äänellänsä sekä jyrkällä puhetavallaan, jotka tekivät vielä peloittavamman vaikutuksen siksi, että hän näin puhuessaan tavallisesti väänteli viiksiänsä ylös tai kopeloi miekkaansa tahi väkipuukkonsa pontta, väliin myös puoleksi tempaisten jälkimäisen ulos tupesta ja jälleen työntäen sen takaisin. »Ei, hyvä läänitysherrani!» huusi hän, »Pyhä Martti auttakoon!

Te olette nyt vasallinne leirissä ja linnassa — vasalliksennehan ihmiset minua sanovat, kun minun ja teidän välisestä suhteestamme puhuvat — minun linnani ja kaupunkini ovat siis teidän ja minun mieheni teidän — yhdentekevä siis minunko huovini vai teidän jousimiehenne vartioivat ulkoportilla tai linnan muurilla. — Mutta, — Pyhä Yrjänä auttakoon! — Peronne on neitolinna, — sitä ei ole vielä kukaan koskaan valloittanut — eikä se minun huolimattomuuteni kautta saa menettää tätä mainettansa. Neitosia tulee huolellisesti vartioida, kuninkaallinen serkkuni, jos tahdomme, että he kaiken ikänsä pysyisivät hyvässä maineessa ja huudossa.»

»Aivan oikein, kunnon serkkuni, minäkin olen aivan samaa mieltä kuin tekin», virkkoi kuningas. »Oikeastaan onkin tämän pienen kaupungin hyvä maine minulle vielä tärkeämpi kuin teille — onhan Peronne, niinkuin hyvin tiedätte, kunnon serkkuni, noita Sommejoen rantakaupungeita, jotka annettiin teidän isällenne — olkoon hänelle autuus suotu! — pantiksi rahalainasta ja jotka jälleen voin takaisin lunastaa. Ja, totta puhuakseni, olenkin tullut tänne rehellisenä velkamiehenä suorittamaan kaikki velkani, tuoden kanssani muutamia muuleja, joiden selkään on sälytetty lunnaiksi aiotut hopeat — hopeita kyllin, kunnon serkkuni, jotka riittävät teidänkin prinssin- ja kuninkaankaltaisen hovinne kaikkiin kulutuksiin kolmen vuoden ajaksi.»

»En huoli niistä penniäkään», vastasi herttua viiksiänsä väännellen; »lunastuspäivä on jo aikoja sitten mennyt umpeen, eikä ikänä ollutkaan tarkoituksena suostua niiden lunastamiseen, sillä nämät kaupungit isäni sai palkinnoksi Ranskan kuninkaalta, kun hän, meidän suvulle onnellisena hetkenä, suostui vaihtamaan Englannin liiton liittoon teidän isänne kanssa. Pyhä Yrjänä auttakoon! Jollei hän sitä olisi tehnyt, tuskinpa teillä, niin kuningas kuin olettekin, olisi enää jäljellä Loirejoenkaan takaisia kaupunkeja, puhumatta näistä Sommejoen varrella olevista. Ei — niistä en anna takaisin ainoatakaan kiveä, vaikkapa joka kivestä maksettaisiinkin sen täysi paino kullassa. Jumalalle ja esi-isieni viisaudelle sekä urhoudelle olkoon kiitos ja kunnia siitä, että Burgundin tulot, vaikka se

onkin vain herttuakunta, riittävät peittämään minun hovini kulutukset, ja ettei minun silloinkaan, kun kuninkaat käyvät meillä vieraina, ole kulujen vuoksi tarvis myödä jotain osaa perinnöstäni.»

»Hyvä on, serkku kulta», lausui kuningas samalla lempeällä, leppeällä äänellä kuin ennenkin, kiivastumatta herttuan kovasta puheesta ja kiukkuisista liikkeestä. »Näenpä teidän olevan niin hyvän Ranskan ystävän, ettette mielellänne tahdo luopua mistään, mikä siihen kuuluu. Mutta täytyypä meidän ottaa joku välittäjäksi, silloin kun kaikki nämät asiat otamme neuvoskunnassa puheeksi. Mitä te arvelisitte pyhästä Paavalista?»

»Ei pyhä Paavali, eikä pyhä Pietari, yhtä vähän kuin muutkaan pyhätmiehet almanakassa», sanoi Burgundin herttua, »voi saarnoillaan saada minua Peronnesta luopumaan!»

»Ei, te erehdytte», hymyili Ludvig kuningas; »Luxemburg'in Ludvigia, meidän luotettavaa connetablea, pyhän Paavalin kreiviähän minä tarkoitan. — Ah! Embrun'in pyhä Neitsyt Maaria auttakoon! Hänen päätänsä me vasta oikein tarvitsisimme täällä keskustellessamme! Hänen päätänsä, joka on parhain koko Ranskassa ja josta olisi enimmin apua hyvän sovun aikaansaamiseksi meidän välillämme.»

»Burgundin pyhä Yrjänä auttakoon!» sanoi herttua, »ihmetyttääpä minua kuulla teidän, kuninkaallinen majesteetti, näin puhuvan miehestä, joka on ollut kavala valapetturi sekä Burgundia että Ranskaa vastaan — miehestä, joka aina on koettanut viritellä ilmituleen meidän tiheitä erimielisyyksiämme, tehden sen sillä tarkoituksella, että hän saisi muka tekeytyä välittäjäksemme. Sen vannon tämän ristin kautta rinnassani, ettei hänen rämeensäkään kauan enää saa olla hänen turvapaikkanaan.»

»Älkää noin tulistuko, serkku», virkkoi kuningas hymyillen ja hiljaa; »minä kun toivoin connetablen *päätä* tänne, sanoen että siitä olisi hyvä apu vähäpätöisiä erimielisyyksiämme sovitellessamme, niin en millään lailla ikävöinyt tänne hänen muuta ruumistansa, jonka minun puolestani kernaasti sopisi pysyä St. Qventin'issä.»

»Hah, haa! jopa yskän ymmärrän, kuninkaallinen serk-

kuni», vastasi Kaarle saamlla ilkeällä naurunhohotuksella, jota muutamat muutkin kuninkaan raa'oista leikkipuheista jo olivat hänessä nostattaneet; ja sitten hän vielä lisäsi, polkien kantapäänsä maahan: »siinä merkityksessä, sen kyllä myönnän, connetablen päästä saattaisi olla hyvää apua Peronnessa.»

Nämät ja muut samanlaiset keskustelut, joihin kuningas sekoitti viittauksia tosi-asioihin sekä leikki- ja pilapuheita, eivät seuranneetkaan näin perätysten yhdessä jaksossa, vaan hän toi ne taitavasti esille osaksi raatihuoneessa pitopöydässä, osaksi sen jälkeen kun molemmat korkeat herrat kohtasivat toisensa herttuan omissa huoneissa, sanalla sanoen milloin mitenkin tilaisuus näytti tekevän tämmöisten arkaluontoisten asioiden esiintuomisen helpoksi ja luonnolliseksi.

Hiukan ajattelemattomasti tosin oli Ludvig tullut tähän vaaralliseen paikkaan, sillä herttuan tulinen luonne sekä molempien hallitsijain väliset, molemminpuoliset katkeran vihollisuuden syyt tekivät poispääsön täältä sangen epätietoiseksi ja arveluttavaksi; mutta ei koskaan mikään perämies ole tuntemattoman maan rantaa pitkin ohjannut laivaansa suuremmalla pelottomuudella ja älykkäisyydellä. Hän laski erinomaisella sukkeluudella ja tarkkuudella luotiliinansa kiistaveljensä mielen ja luonnonlaadun kaikkiin syvänteihin ja matalikkoihin eikä ilmaissut mitään pelkoa eikä epäilystä, vaikka tämä tutkimus toi ilmi enemmän salakareja ja vaarallisia särkkiä kuin turvallisia ankkuripaikkoja.

Viimeinkin päättyi tämä päivä, joka oli varmaankin ollut sangen rasittava Ludvigille, koska hänen tilansa vaati, että hänen lakkaamatta piti ponnistaa hengenvoimiansa ja olla valpas, varovainen, herkkäkorvainen. Samoin oli myös herttuakin koko päivän ollut väkinäisessä mielentilassa, koska hänen nyt täytyi hillitä tulista luonnettansa, jonka kaikille liikutuksille hän tavallisesti muulloin antoi vapaat ohjat.

Herttua oli tuskin päässyt omaan kamariinsa, otettuansa juhlallisesti jäähyväiset kuninkaalta, kun hillitty vimma puhkesikin ilmituleen. Moni kirous ja haukkumasana, hovinarrin Le Glorieux'n sanoilla puhuen, »vierähti

sinä iltana päihin, jolle ne alkuansa eivät olleet aiotut»; palvelijat saivat runsaat osansa noista pahojen sanojen säästövaroista, joita herttuan ei sopinut antaa virrata kuninkaallisen vieraansa yli, eipä edes nytkään, kun tämä ei ollut läsnä, ja joita kuitenkin oli niin ylen määrin karttunut, etteivät ne enää mahtuneet sydämeen. Hovinarrin leikkipuheet toki hiukan rauhoittivat herttuan kiukkuista mieltä; hän naurahti pari kertaa kovasti, viskasi leikinlaskijalle kultakolikon, antoi rauhallisesti riisua vaatteet päältään, tyhjensi suuren pikarin ryyti-viiniä, kävi vuoteelleen ja vaipui syvään uneen.

Paljon enemmän mainitsemista ansaitsee Ludvig kuninkaan levollekäynti; sillä raivoisan, tuittupäisen vimman väkivaltaiset ilmipurkaukset, jotka pikemmin kuuluvat ihmis-olentomme eläimelliseen kuin henkiseen osaan, eivät voi meitä huvittaa yhtä paljon kuin voimallisen, nerokkaan hengen salainen työ.

Mennessään siihen majapaikkaan, jonka hän oli valinnut, nimittäin Peronnen linnaan, oli Ludvigillä Burgundin herttuan kamariherrat saattajinaan, ja portilla otti hänet suurilukuinen parvi jousimiehiä sekä huoveja vastaan.

Kun hän oli hypännyt alas hevosensa selästä ja astui laskusiltaa myöten tavattoman leveän ja syvän vallihaudan poikki, katsahti hän vartiomiehiin ja virkkoi Comines'lle, joka yhdessä muiden Burgundin aatelisherrojen kera seurasi häntä: »Näilläkin on pyhän Anteruksen risti hatussansa — vaan ei kuitenkaan samanlainen kuin minun skotlantilaisilla jousimiehilläni.»

»Te saatte nähdä, kuninkaallinen majesteetti, että he ovat, jos siksi tulee, yhtä alttiita teitä kuolemaan asti puolustamaan», vastasi Comines, jonka tarkka korva oli havainnut kuninkaan puheen äänessä sävyn, minkä Ludvig epäilemättä kernaasti olisi tahtonut salata. »Heillä on pyhän Anteruksen risti, koska se kuuluu Kultaisen Karitsan ritariston merkkeihin, jonka jäsenenä minun herrani, Burgundin herttuakin on.»

»Enkö sitä tietäisi?» virkkoi Ludvig, näyttäen saman ritariston merkkeihin kuuluvia kaulavitjoja, jotka hän isännän kunniaksi oli kaulaansa pannut. »Sekin on niitä lujia veljeyden siteitä, jotka kiinnittävät minut ja minun

hyvän veljeni yhteen. Me olemme ritariveljeksiä samoinkuin henkisiäkin sukulaisia; me olemme serkuksia synnyltämme, ja ystävyyden ja hyvän naapuriuden siteet yhdistävät meidät toisiimme. — Älkää seuratko minua edemmäksi kuin tähän ulkopihaan, jalot ritarit ja aatelisherrat! En voi sallia teidän kauemmin vaivata itseänne — te olette jo minulle kyllin kohteliaisuutta osoittaneet.»

»Herttua on antanut meille käskyn», lausui D'Hymbercourt, »saattaa teitä, kuninkaallinen majesteetti, asuinpaikkaanne asti, ja toivomme on, että te sallitte meidän toki noudattaa herramme käskyä.»

»Tässä vähäpätöisessä asiassa», vastasi kuningas, »on, toivoakseni, minun käskyni voittava hänen käskynsä, joskin puhun nyt teille, hänen uskollisille vasalleillensa. — En voi oikein hyvin, jalot herrat — olen jokseenkin väsyksissä. Suuri ilokin saattaa ruumista raukaista samoinkuin kova tuska. Huomenna toivon paremmin jaksavani nauttia teidän seurastanne. — Ja teidänkin seurastanne, herra Filip Des Comines — minulle on kerrottu että te olette meidän aikakautemme historiankirjoittaja — meidän, jotka soisimme saavamme mainion nimen historiassa, tulee teitä oikein hyvitellä, sillä teidän kynällänne kuuluu olevan terävä kärki, jos niin tahdotte. — Hyvästi nyt vaan, jalot ritarit ja aatelisherrat, hyvästi sanon kaikille ja jokaiselle teistä.»

Burgundilaiset herrat läksivät ihastuneina Ludvigin kohteliaaseen käytökseen sekä siihen taitoon, jolla hän kohteliaisuuksiansa jakeli. Kuninkaan seurassa oli nyt vain pari hänen omaa miestänsä, hänen seisoessansa Peronnen linnan ulkopihan kaariportin alla, katsellen suunnattoman suurta tornia, joka kohosi linnan nurkkauksessa. Tämä korkea, paksumuurinen, synkännäköinen rakennus, itse linnan sydänpaikka, näkyi aivan selvästi juuri saman kuutamon valossa, joka valaisi Qventin Durward'in tietä Charleroin ja Peronnen välillä, ja se kuutamo, niinkuin lukija muistanee, oli erittäin kirkas. Peronnen linnan valtatorni oli muodoltaan jokseenkin samankaltainen kuin Lontoon Tower'in Valkoinen torni, mutta vieläkin vanhanaikuisempi rakennustyyliltään, sillä se oli jo, niin vakuutettiin, Kaarle Suuren ajoilta. Sen seinät oli-

vat hirveän paksut, ikkunat erittäin pienet, rautakankiristikolla varustetut; tämä suunnattoman suuri, kömpelömäinen rakennus loi mustan, synkkiä ajatuksia herättävän varjon koko linnanpihan yli.

»Ei suinkaan *tuo* ole aiottu minulle asunnoksi?» kysyi kuningas väristyksellä, joka ilmaisi pahaa aavistusta.

»Ei», vastasi harmaapäinen linnanisäntä, joka paljain päin oli tullut häntä vastaan. »Jumala varjelkoon! — Teille, kuninkaallinen majesteetti, on varattu huoneita noissa matalammissa rakennuksissa tuolla, joissa Juhana kuningas vietti kaksi yötä ennen Poitiers'n tappelua.»

»Hm — ei ole sekään onnea lupaava ennustusmerkki», mutisi kuningas. »Mutta mikäs sitten tuossa tornissa on, vanha ystävä? Ja miksi rukoilet, että Jumala varjelisi minua siihen majapaikkaan joutumasta?»

»Enpä, armollinen herra kuningas», vastasi linnanisäntä, »enpä siitä tornistakaan tahdo juuri mitään pahaa puhua — paitsi että vartijasotamiehet sanovat sieltä kynttilöitä näkyvän ja kummallista melua kuuluvan yön aikana; ja onpa syitäkin, joiden tähden se on mahdollista, sillä ennen aikaan tuota tornia käytettiin valtiovankien vankihuoneena, ja kerrotaanpa kaikenlaisista siellä tehdyistä teoista.»

Ludvig ei kysynyt sen enempää, sillä ei kenelläkään ihmisellä ollut suurempaa syytä pitää vankihuoneen salaisuutta pyhänä. Kun hän läheni hänelle aiottuja huoneita, jotka, vaikka myöhemmin rakennetut kuin valtatorni, myös olivat vanhanaikuiset ja synkännäköiset, tapasi hän oven edustalla pienen joukon skotlantilaisia henkivartijoitansa; sillä herttua, vaikkei hän keskustellessa ollut tahtonut tehdä semmoista myönnytystä Ludvigille, oli kuitenkin sittemmin käskenyt päästää nämät miehet sisään, siksi että he seisoivat lähinnä kuninkaansa persoonaa. Uskollinen lordi Crawford oli heidän etupäässään.

»Crawford — uskollinen, rehellinen Crawford'ini», virkkoi kuningas, »missä sinä olet ollut tänäpäivänä? — Ovatko Burgundin herrat niin epäkohteliaat vierailleen, että he syrjäyttävät aatelismiehen, joka on urhoollisimpia ja jaloimpia, mitkä ikänä ovat astuneet hovisalien permantojen poikki? — En nähnyt sinua pidoissa?»

»En huolinut sinne tulla, kuninkaallinen herrani», vastasi Crawford, »minä olen muuttunut aikaa myöten. Onpa ollut aikoja, jolloin olisin uskaltanut juoda kilpaa paraankin Burgundin miehen kanssa, vaikkapa hänen oman maansa viinamäkien nestettä. Mutta nyt jo viisi, kuusi korttelia vetävä pikari panee pääni pyörälle, ja velvollisuuteni teidän palveluksessanne, kuninkaallinen majesteetti, vaatii mielestäni sen, että näytän hyvää esimerkkiä näille pojilleni.»

»Sinä olet aina viisas», sanoi kuningas, »mutta onhan toki sinulla vähemmän vaivaa täällä, kun on niin pieni parvi komentosi alla — eikä juhlapäivä vaadikaan niin ankaraa itsekieltäytymistä sinulta, kuin jos olisi vaaran hetki.»

»Jos minulla on vain pieni parvi komentoni alla», vastasi Crawford, »niin on sitä tarpeellisempaa, että pidän ne junkkarit kaikki kurissa ja kunnossa; ja päättyykö täällä kaikki maljanjuontiin vai miekanlyöntiin, se Jumala ja te itse, kuninkaallinen majesteetti, paremmin tiedätte kuin vanha Crawford ukko.»

»Ethän toki pelänne mitään vaaraa?» kuiskasi kuningas kiireesti.

»En», vastasi Crawford, »vaikka soisin pelkääväni; sillä vanhalla kreivi Douglas'illa oli aina tapana sanoa, että pelätty vaara aina on sellainen, josta voi itsensä varjella. — Mikä valitaan tunnussanaksi tänä yönä, jos tahdotte sen armossa määrätä?»

»Otetaan vaikka Burgundi, kunniaksi isännällemme sekä tuolle viinamäen nesteelle, joka sinulle on niin mieleen, Crawford.»

»En suinkaan moiti sennimistä herttuaa enkä juomaakaan», sanoi Crawford, »kunhan molemmat aina olisivat terveydeksi. Hyvää yötä, kuninkaallinen herrani.»

»Hyvää yötä, kunnon skotlantilaiseni», vastasi kuningas ja meni huoneisiinsa.

Hänen makuukamarinsa ovella seisoi Le Balafré vartijana. »Seuraa minua sisään», käski kuningas mennessään ohitse. Jousimies siis, niinkuin mestarinsa käden liikkeelle panema kone, astui hänen perässään huoneeseen ja jäi taas seisomaan ääneti, liikahtamatta, odotellen enempiä käskyjä.

»Oletko saanut mitään tietoja tuosta vaeltavasta ritarista, sisarenpojastasi?» kysyi kuningas. »Hän on meiltä hävinnyt ihan näkymättömiin, kuulumattomiin sen jälkeen kuin hän, niinkuin ensimäiselle sankariretkelle lähtenyt nuori urho, lähetti meille kotiin kaksi vankia, sankariutensa esikoisina.»

»Kyllähän minä, kuninkaallinen majesteetti, olen kuullut hänestä hiukan», vastasi Le Balafré, »ja toivonpa teidän, herra kuningas, uskovan minua, kun sanon että hän näin pahoin tehdessänsä ei ole saanut minulta siihen kehoitusta yhtävähän neuvon kuin esimerkin muodossa; enpä minä ole koskaan ollut niin uhkarohkea, että olisin hevosen selästä sysännyt maahan jonkun teidän kaikkein korkeimman sukunne jäsenen, sillä minulla on ollut selvempi tieto sijastani ja paikastani, ja — — —»

»Älä puhu siitä asiasta», keskeytti hänet kuningas; »sinun sisarenpoikasi täytti vain velvollisuutensa siinä tilaisuudessa.»

»Siinä suhteessa», jatkoi Le Balafré, »hän sitten noudatti minun neuvoani. — Qventin, sanoin minä hänelle, muista aina, käyköön muuten kuinka käykin, että kuulut skotlantilaiseen henkivartijakomppaniaan, ja täytä velvollisuutesi, tulkoon siitä mikä tuleekin.»

»Kylläpä arvasin, että hänellä oli ollut näin hyvä opettaja», virkkoi Ludvig; »mutta minulle on tärkeätä saada vastaus ensimäiseen kysymykseeni. — Oletko nykyään saanut mitään tietoja sisarenpojastasi? — Siirtykää syrjemmäksi, hyvät herrat», lisäsi hän, kääntyen kamariherrojensa puoleen. »Sillä tämä asia ei kuulu muille kuin minulle.»

»Olen kyllä, jos sallitte minun puhua, kuninkaallinen majesteetti», vastasi Le Balafré. »Olen juuri tänä iltana tavannut Charlot rengin, jonka sukulaiseni lähetti kotiin Lüttich'istä tai jostain Lüttich'in piispan linnasta, mihin hän on saattanut Croyen neidot täydessä turvassa.»

»Kiitos, kunnia siitä taivaalliselle pyhälle Neitsyelle!» huudahti kuningas. »Oletko vaan varma siitä? — aivan varma tästä hyvästä sanomasta?»

»Niin varma kuin suinkin jostakin asiasta», vastasi Le Balafré; »ja onpa, jos oikein muistan, sillä miehellä

myös teille, kuninkaallinen majesteetti, kirjeitä Croyen neidoilta.»

»Joudu niitä noutamaan», käski kuningas. »Anna pyssysi jollekulle näistä täällä — Olivier'ille esimerkiksi — kenelle hyvänsä. — Kiitos ja kunnia Embrun'in pyhälle Neitsyelle! Ja pelkästä hopeasta pitää hänen saaman laipio alttarinsa ympärille!»

Ludvig, tässä kiitollisuuden ja jumalisuuden puuskassaan otti tapansa mukaan hatun päästään, valitsi sen koristeina olevista kuvista sen, joka oli esittävinään pyhää Neitsyttä, asetti sen pöydälle ja toisti, polvilleen laskeutuen, nöyrästi äskeisen lupauksensa.

Tallirenki, ensimäinen sanansaattaja, jonka Durward oli Schönwald'ista lähettänyt kotiin, tuli nyt sisään ja toi kirjeensä. Ne olivat Croyen neidoilta kuninkaalle; he vain sangen kylmäkiskoisin sanoin kiittivät hänen hovissaan heille osaksi tulleesta kohteliaisuudesta, ja sitten vähän lämpimämmin sen johdosta. että heidän oli suotu poistua hänen valtakunnastaan sekä annettu saattojoukko turvaksi. Näiden sanojen johdosta Ludvig sydämellisesti naurahti, vähääkään suuttumatta. Silminnähtävällä uteliaisuudella hän kysyi sitten Charlot'lta oliko heitä matkalla jollakin lailla hätyytetty tai peloitettu? Charlot, typerä pölkkypää, joka juuri siitä syystä oli valittukin, antoi jokseenkin sekavan kertomuksen tuosta kahakasta, jossa hänen kumppaninsa, gascognelainen, oli saanut surmansa, vaan ei tietänyt mistään muusta. Sitten Ludvig tiedusteli häneltä tarkkaan ja laveasti mitä tietä he olivat Lüttich'iin kulkeneet, ja hänen huomiotansa nähtävästi erittäin herätti se seikka, että he, Namur'ia lähetessään, olivat valinneet suoremman tien Lüttich'iin, pitkin Maasjoen oikeanpuolista vartta, eikä vasempaa, niinkuin matkasuunnitelmassa oli neuvottu. Kuningas käski sitten antaa miehelle pienen juomarahan, ja päästi hänet menemään, salaten pelkoansa sillä, että hän muka oli vain ollut huolissaan Croyen neitojen turvallisuudesta.

Näin saadut sanomat, vaikka niistä kävi ilmi, että yksi hänen mielihankkeistaan oli mennyt tyhjäksi, näyttivät herättävän kuninkaassa enemmän sisällistä iloa, kuin mitä luultavasti tämän vehkeen loistavin menestys

olisi tuottanut. Hän huoahti niinkuin ihminen, jonka rinnalta raskas taakka on hellinnyt, mutisi kiitoksensa pyhimyksille hartaalla ja jumalisella ilmeellä, loi silmänsä ylöspäin ja rupesi heti uusia, varmempia, korkealentoisia hankkeita miettimään.

Sillä tarkoituksella kuningas käski nyt puheilleen tähtienennustajansa, Martius Galeottin, joka tuli teeskennellen käytöksellään mahtavuutta niinkuin ainakin; mutta sittenkin näkyi hänen otsallaan pieni epäilyksen pilvi, ikäänkuin hän ei olisi ollut oikein varma siitä, ottaisiko kuningas hänet ystävällisesti vastaan. Ludvig kohteli häntä kuitenkin suotuisammin, vielä ystävällisemmin kuin koskaan ennen. Ludvig sanoi häntä ystäväkseen, isäkseen tieteissä, kaukosilmäksi, jonka avulla hän saattoi nähdä tulevia asioita, ja lopuksi hän vielä pisti ennustajan sormeen sangen kalliin sormuksen. Galeotti, vaikka hänellä ei ollut mitään tietoa niistä seikoista, jotka näin äkkiä olivat ylentäneet hänen arvoansa Ludvigin silmissä, oli liian taitava mestari virassaan, että olisi paljastanut tätä tietämättömyyttänsä. Hän vastaanotti kuninkaan kiitokset arvokkaalla nöyryydellä, sanoen niiden tulevan vain hänen jalon tieteensä osaksi, tieteen, joka ansaitsi sitä enemmän ihmettelyä, koska se niin heikon välikappaleen kuin hänen kauttansa saattoi saada ihmeitä aikaan. Näin erosivat kuningas ja tähtienennustaja, molemmat hyvin tyytyväisinä toinen toiseensa.

Galeottin lähdettyä Ludvig heittäytyi tuolille, näyttäen kovin väsyneeltä, ja lähetti pois muut seuralaisensa, paitsi Olivier'in, joka hiiviskeli hänen ympärillänsä hiljaa puuhaillen kuulumattomin askelin, ja auttaen häntä levonvalmistuksissa.

Olivier'in näin palvellessa häntä oli kuningas vastoin tapaansa niin ääneti ja välinpitämätön, että parturi tästä käytöksen muutoksesta vallan hämmästyi. Häijyimmissäkin sieluissa on aina toki joku hyväkin tunne — rosvotkin ovat päällikölleen uskolliset, ja hemmoitellussa, kunniaan koroitetussa suosikissa on joskus nähty hiukkasen todellista rakkautta sitä hallitsijaa kohtaan, jolle hän on kiitollisuudenvelassa mahtavuudestaan. Olivier le Diable, le Mauvais (perkele, ilkimys) — tai mitä muita liika-

nimiä hänelle vielä lieneekin keksitty häijyn mielenlaatunsa ilmaisuksi — tuskinpa hänkään lienee ollut niin täydesti saatanan sukua, ettei hänen sydämessään olisi kytenyt säälin kipinää herraansa kohtaan, jonka kohtaloa tämä eriskummallinen tilanne täällä näytti hyvin likeltä koskevan ja jonka voimat näyttivät olevan aivan uuvuksissa. Jonkun aikaa hän auttoi kuningasta ääneti, niinkuin palvelija pukeutuvaa herraansa ainakin, mutta sitten kiusaus voitti hänet, ja hän virkkoi rohkeudella, jonka Ludvigin suopeus tämmöisissä tilaisuuksissa oli hänessä kasvattanut: »Tête Dieu! * herra kuningas, näytättepä te aivan siltä kuin olisitte tappelussa jäänyt tappiolle; ja kuitenkin minä, joka kaiken päivää olen seisonut teitä likellä, voin vakuuttaa, etten ole vielä ikänä nähnyt teidän taistelevan uljaammin millään sotatantereella.»

»Sotatantereellako!» toisti Ludvig kuningas, katsahtaen ylös ja palaten jälleen tavalliseen pilkalliseen käytös- ja puhetapaansa; »Pasques-Dieu! * Olivier veikkoseni, pikemmin voi sanoa, että olen puolustanut hyvin paikkaani härkätappelussa. Sillä sokeampaa, itsepäisempää, kesyttömämpää, ennakolta arvaamattomampaa luontokappaletta kuin tuota meidän burgundilais-serkkuamme, tuskin lienee missään paitsi Murciassa jonkun sarvipään muodossa, jota on kasvatettu härkätaistelua varten. — No, olkoon menneeksi — kyllähän minä aika miehen tavoin osasin kiertää hänen sarvensa. Mutta, Olivier, riemuitse minun kanssani, että hankkeeni Flanderissa ovat menneet tyhjiksi, niin hyvin mitä noihin vaeltaviin Croyen prinsessoihin kuin myös Lüttich'in kaupunkiin tulee — ymmärräthän?»

»Enpä, totta tosiaan, herra kuningas», vastasi Olivier. »Minun on mahdoton toivottaa teille onnea sen johdosta, että rakkaimmat hankkeenne ovat menneet tyhjiksi, jollette virka minulle jotain syytä teidän toivojenne ja aikeittenne muutokseen.»

»Ei», vastasi kuningas, »ei niissä ole mitään muutosta tapahtunutkaan, asiaa ylimalkaisesti arvostellen. Mutta, Pasques-Dieu, hyvä ystäväni, tänäpäivänä olen oppinut

* Senaikuisia ranskalaisia voimasanoja.

tuntemaan Kaarle herttuan lähemmin kuin ennen. Siihen aikaan kun hän oli Charolois'n kreivi ja minä maanpakolaisuuteen ajettu Ranskan kruununperillinen, hänen isänsä, vanhan Filip herttuan aikana, me joimme ja metsästelimme ja kuljeksimme ympäri yhdessä — ja monta hurjaa kepposta silloin tehtiin, kuin tehtiinkin. Ja siihen aikaan oli minulla epäilemätön valta hänen ylitsensä — niinkuin voimakkaammalla hengellä ainakin heikompansa yli. Mutta hän on siitä ajoin muuttunut — hän on tullut itsepäiseksi, rohkeaksi, röyhkeäksi, riitaisaksi väittelijäksi, jonka sydämessä palaa silminnähtävä halu mennä niin pitkälle kuin suinkin, niin kauan kuin hänellä mielestään on valtit kädessänsä. Täytyihän minun siirtyä jokaisesta arkaluontoisesta asiasta niin kiireesti ikäänkuin se olisi ollut tulikuuma rauta. Puolella sanalla vain olin viitannut siihen mahdollisuuteen, että nuo maailmaa vaeltavat Croyen kreivittäret olisivat kenties saattaneet joutua jonkun hurjan rajasissin käsiin, ennenkuin he pääsivät Lüttich'iin perille — sinne minä suoraan tunnustin heidän menneen, sen verran kuin minulla oli tietoa asiasta — Pasques-Dieu! tuskinpa olin saanut sen suustani, niin olisi voinut luulla, että olin puhunut häijyintä jumalanpilkkaa! Tarpeetonta on sinulle kertoa, mitä hän sanoi; kylliksi olkoon siinä, että pääni turvallisuus olisi ollut sangen epävarma, jos sinä hetkenä olisi saapunut sanoma, että teidän (nimittäin sinun ja ystäväsi De la Marck'in) kelpo vehke parantaa hänen tilaansa naimiskaupalla olisi menestynyt.»

»*Minun* ystäväni hän ei ole, suokaa anteeksi, kuninkaallinen majesteetti», sanoi Olivier; »*minun* ystäväni hän ei ole, eikä tuo ollut myöskään *minun* vehkeeni.»

»Aivan oikein, Olivier», vastasi kuningas, »sinun tarkoituksesi ei ollut naittaa sellaista sulhasmiestä, vaan ajaa hänen partansa. No, etpä juuri tytölle parempaakaan toivottanut, kun niin nöyrästi puolin sanoin viittailit olevasi siihen mahdollinen. Mutta, Olivier, onnellinen se mies, jonka osaksi tuo tyttö ei ole tullut — hirtettävä, teilattava, neljäksi kappaleeksi hakattava, ne olivat kohteliaimmat niistä sanoista, joilla minun kohtelias serkkuni puhui siitä, joka naisi tuon nuoren kreivittären, hänen vasallinsa, ilman hänen herttuaallista lupaansa.»

»Ja hän on epäilemättä yhtä arka hyvän Lüttich'in kaupungin meteleihin nähden?» kysyi suosikki.

»Yhtä arka, jollei vielä arempi», vastasi kuningas, »niinkuin sinun järkesi helposti älynnee. Mutta aina siitä hetkestä saakka, kun päätin tulla tänne, ovat minun lähettilääni Lüttich'issä koettaneet hillitä kaikkea kapinahalua täksi hetkeksi. Ja minun toimeliaat ja puuhaavaiset ystäväni, Rouslaer ja Pavillon, ovat saaneet käskyn olla hiljaa kuin hiiret loukossaan, kunnes tämä siunattu vieraskäyntini serkkuni luona on suoritettu.»

»Teidän omista sanoistanne päättäen, kuninkaallinen majesteetti», virkkoi Olivier kuivakiskoisesti, »on parasta, mitä tästä käynnistä täällä saattaa toivoa, se, ettei teidän asianne sen kautta joudu pahemmalle kannalle. — Totta puhuen, sitä voi verrata tuohon juttuun kurjesta, joka pisti päänsä suden kitaan ja oli sitten hyvillä mielin siitä, ettei hänen kaulaansa purtu poikki. Mutta näyttipä sittenkin siltä, kuin olisitte te, kuninkaallinen herrani, vielä ollut hyvinkin kiitollinen tuolle viisaalle filosofille, joka houkutteli teidät tähän hyviä toivoja herättävään peliin.»

»Ei mitään peliä», vastasi kuningas jyrkästi, »saa toivottomaksi sanoa, ennenkuin se on menetetty, eikä minulla ole mitään syytä pelätä, että jäisin tappiolle. Päinvastoin, jollei mitään satu, josta tuon kostonhimoisen hullun vimma herää, niin olen varma voitosta. Ja todellakin olen suuressa kiitollisuudenvelassa sille viisaalle miehelle, joka kreivittärien saattajaksi suositti minulle tuota nuorukaista; sillä Durward'in kohtalo, jonka tähtienennustaja taivaankappaleista oli lukenut, on niin hyvässä sovussa oman kohtaloni kanssa, että nuorukainen, rikkomalla minun käskyni ja poikkeamalla toiselle tielle, De la Marck'in väijymäpaikan sivuitse, on pelastanut minut vaarasta.»

»Kylläpä te, kuninkaallinen majesteetti», virkkoi Olivier, »mahtaisitte helposti löytää montakin sellaista käskyläistä, jotka ottaisivat palvellaksensa teitä sillä ehdolla, että saisivat noudattaa omaa mielivaltaansa pikemmin kuin teidän käskyjänne.»

»Ei, ei, Olivier», sanoi Ludvig maltittomasti, »laulaahan

muinainen pakanallinen runoniekka: »Vota diis exaudita malignis — toivoista, joiden jumalat sallivat toteutua, silloin kun he ovat rukoilijaan suuttuneet. Semmoinen olisi myös Wilhelm de la Marck'in vehke ollut, jos se nyt tällä hetkellä olisi onnistunut, sillä aikaa kun minä olen Burgundin herttuan käsissä, — sen minun oma taitoni arvasi ennakolta ja Galeottin taito sen vielä vahvisti — nimittäin en tosin voinut ennakolta arvata De la Marck'in vehkeen epäonnistumista, mutta sen minä ennakolta arvasin, että tuon skotlantilaisen jousimiehen retki olisi minulle onneksi — ja niinpä todellakin on käynyt, vaikka toisella tavalla kuin minä olin luullut. Sillä tähdet, vaikka ne yleensä ennustavat tapauksia, eivät kuitenkaan virka mitään välikappaleista, joilla tapaukset saadaan aikaan ja jotka usein ovat juuri päinvastaista laatua kuin mitä me olemme osanneet arvata tai edes toivoakaan. — Mutta mitäs näistä salaisuuksista puhun sinulle, Olivier, joka olet vielä pahempi perkelettäkin, kaimaasi; sillä hän toki uskoo ja vapisee, vaan sinä et usko Jumalan sanaa etkä tiedettä, ja olet pysyvä mokomana uskottomana, kunnes kohtalosi tulee täytetyksi, ja se on tuleva täytetyksi, sen näen yhtä selvästi kasvoistasi kuin horoskopistasikin *, hirsipuun kautta.»

»Ja jos todella niin lienee sallittu», virkkoi Olivier nöyrällä kohtaloonalistuvaisuudella, »niin on se tapahtuva siitä syystä, että liian kiitollisena palvelijana, ilman minkäänlaisia epäilyksiä, olen täyttänyt jonkun kuninkaallisen herrani käskyistä.»

Ludvig purskahti tavalliseen pilkalliseen nauruunsa. — »Aika miehen tavalla sinä sivalsitkin takaisin, Olivier; ja — pyhä Neitsyt auttakoon! — oikein se oli tehty, sillä minä se sinut taisteluun olin vaatinut. Mutta sanoppas nyt minulle, ole niin hyvä, huomaatko noiden miesten käytöksessä minua kohtaan jotain, mikä herättää epäluuloa ja ennustaa pahaa kohtelua?»

»Herra kuningas», vastasi Olivier, »te ja tuo perin oppinut tietoviisas etsitte ennustuksia tähdistä ja taivaankappaleista — minä maan matelija pidän silmällä ainoas-

* Tähtien-ennustus.

taan minun virkaani kuuluvia asioita. Mutta näyttääpä minusta, että täällä puuttuu sitä huolellista ja vakavaa kohteliaisuutta, jota ihmisten on tapana osoittaa säädyltään niin paljoa ylhäisemmille ja tervetulleille vieraille. Herttua tänä iltana valitti olevansa väsyksissä eikä seurannut teitä, kuninkaallinen majesteetti, kauemmaksi kuin kadulle, jättäen hoviherrojensa toimeksi perille saakka saattamisen. Huoneet täällä ovat hätäisesti ja huolimattomasti varustetut — tapetit ripustetut nurinpäin — ja yhdessä kohtaa, katsokaapas vaan, seisovat ihmiskuvat päälaellaan ja puut kasvavat juuret ylöspäin.»

»Pyh! se on sattuma ja osoittaa vain liikaa kiirettä», sanoi kuningas. »Milloinka olet nähnyt minun välittävän tuommoisista joutavista?»

»Eiväthän ne itsensä tähden ansaitsekaan huomiota», virkkoi Olivier; »mutta ne todistavat kuinka halvassa arvossa hovipalvelijat ovat huomanneet herttuan pitävän teitä, kuninkaallinen majesteetti. Uskokaa minua, jos hän olisi osoittanut harrasta haluansa, että teitä kaikin puolin kohdeltaisiin huomaavaisella kohteliaisuudella, niin olisi hänen väkensä into saanut muutamassa minuutissa useampien päivien työn tehdyksi. — Ja milloinka», lisäsi hän, viitaten pesumaljaan ja pesukannuun, »ovat teitä varten, kuninkaallinen herrani, aiotut astiat olleet muusta aineesta kuin hopeasta?»

»No, no», sanoi kuningas väkinäisellä hymyllä, »tämä viimeinen muistutuksesi parranajossa tarvittavista astioista, Olivier, koskee liiaksi sinun omaa ammattiasi, jotta sitä kukaan voisi vastustaa. — Totta on, että minulle, kun olin vain omasta maastani karkoitettu pakolainen, annettiin kulta-astioita tämän saman Kaarlen käskystä, joka silloin piti hopeaa kovin halpana Ranskan kruununperilliselle, vaikka hänen mielestänsä sama metalli näyttää nyt olevan liian kallis Ranskan kuninkaan käytettäväksi. Ja nyt, Olivier, menemme levolle. — Me olemme tämän retken päättäneet ja päätöksemme panneet toimeen; muuta neuvoa ei nyt ole kuin miehuullisesti pelata loppuun tämä peli, johon olemme ruvenneet. Minä tiedän, että serkkuni, Burgundin herttua, samoinkuin muutkin hurjat härät, sulkee silmänsä ennenkuin hän lähtee

rynnäkölle. Sitä hetkeä minun tulee varoa, niinkuin nuo tauridor'it (härkätaistelijat), jotka Burgos'in kaupungissa näimme, ja hänen tuittupäisyytensä on saattava hänet valtaani.»

XXVII

RÄJÄHDYS

Hämmästys mykkä, pelko äänetön
valtaavi mielen, koska silmähän
huikaistuneesen kaukaa välkähtää
salama, pilvijängät repäisevä.

Thomson'in kesä.

Edellinen luku, niinkuin sen nimestäkin saattoi huomata, oli aiottu katsahdukseksi taaksepäin, minkä avulla lukija saisi täydellisen käsityksen Ranskan kuninkaan ja Burgundin herttuan keskinäisestä välistä tällä hetkellä, jolloin edellinen oli pannut toimeen tuon hämmästyttävän päätöksensä ja uskonut henkensä tulisen, vimmatun vihollisensa käsiin. Usko tähtien ennustuksiin, jotka muka sanoivat tämmöisen teon tuottavan etuja, ja vielä enemmän luottamus omien hengenvoimiensa etevyyteen verrattuina Kaarlen hengenvoimiin, olivat saattaneet Ludvigin tähän päätökseen, jota ei minkään muun syyn nojalla voisi selittää. Sillä muuten tämä teko tuntui sitä ajattelemattomammalta ja käsittämättömämmältä, koska juuri tänä myrskyisenä aikana oli useammista esimerkeistä nähty, että turvallisuudenvakuutukset, vaikka ne olisivat miten pyhillä valoilla tahansa vahvistetut, eivät olleet miksikään suojaksi niille, joille ne olivat annetut. Herttuan isänisän murha Montereaun sillalla, Ludvigin isän läsnäollessa, kokouksessa, jota juhlallisesti oli sovittu pitää rauhan ja anteeksiannon aikaansaamiseksi, oli peloittavana esimerkkinä, jota herttua kenties oli taipuvainen seuraamaan.

Mutta Kaarle, vaikka hän oli raaka, tulinen, tuittupäinen ja myöntymätön, ei kuitenkaan, paitsi vihan hetkinä, ollut sanansasyöjä eikä mielenjaloutta vailla, sillä semmoiset teot ja puutteet ovat tavallisesti kuvaavia kylmäverisemmille ihmisille. Hän ei viitsinyt osoittaa kuninkaalle enempää kohteliaisuutta, kuin mitä hyvä tapa vaatii isännän vieraalleen osoittamaan; mutta hänellä ei ollut vähintäkään aikomusta rikk a vieraanvaraisuuden pyhiä sääntöjä.

Kuninkaan tulon jälkeisenä aamuna pidettiin yleinen Burgundin herttuan sotaväen tarkastus; ja tämä sotavoima oli niin suuri ja niin erinomaisen hyvin varustettu, että herttua kenties ei paheksunutkaan t tä tilaisuutta, jolloin hän saattoi tuoda sen mahtavan kilpaveljensä silmien eteen. Ja kun hän kohteliaalla lauseella, niinkuin vasallin sopi kuningastaan puhutellessa, sanoi näiden sotajoukkojen olevan kuninkaan sotajoukkoja, eikä hänen omiansa, saattoikin hänen ylähuulensa röyhkeästä vääntymisestä sekä hänen silmiensä ylpeästä välkähdyksestä huomata hänen hyvinkin tietävän, että nämät sanat olivat tyhjää mielistelyä ja että tämä jalo armeija, seuraten kokonaan hänen omaa mieltänsä, olisi yhtä altis marssimaan Parisiakin vastaan kuin jonnekin muuanne. Ludvigille mahtoi sitä paitsi olla vieläkin suurempi kiusa siitä, kun hän otarinnassa keksi useampien ranskalaisten aatelisherrojen lippuja, joiden omistajat eivät olleet vain Normandiasta ja Bretagnesta kotoisin, vaan toisistakin välittömästi kuninkaan vallanalaisista maakunnista ja jotka erilaisten tyytymättömyyden syitten tähden olivat yhtyneet Burgundin herttuan joukkoon.

Umpimielisenä niinkuin ainakin Ludvig ei ollut huomaavinaankaan näitä tyytymättömiä, vaikka hän todenteolla mielessänsä juuri mietiskeli kaikenlaisia keinoja, joilla hän kenties voisi saada heidät jälleen luovutetuiksi Burgundin lipusta ja palautetuiksi omaan palvelukseensa. Siksi hän päätti Olivier'in sekä toistenkin apulaistensa kautta salaa kuulustella niiden mieltä, joita hän piti tähdellisimpinä.

Itse puolestansa hän ahkerasti, vaikka samalla varovaisesti, koetti taivuttaa puoleensa herttuan ylimpien virka-

miesten ja neuvonantajien suosion, käyttäen tavallisia keinojansa, ystävällistä, tiheää puhuttelua, taitavaa mielistelyä ja runsaita lahjoja. Näillä hän ei suinkaan — niin hän yhä vakuutti — tahtonut luovuttaa heidän uskollisuuttansa heidän jalosta herrastaan, vaan ainoastaan saada heidän apuansa rauhan ylläpitämiseksi Ranskan ja Burgundin välillä, mikä tarkoitus itsessäänkin oli hyvä ja silminnähtävästi eduksi molemmille valtakunnille sekä niiden hallitsijoille.

Niin mainion ja viisaan kuninkaan puhuttelu yksistäänkin oli sangen houkutteleva; lupaukset vaikuttivat myös paljon, ja suorat lahjat, joita burgundilaiset herrat sen ajan tavan mukaan saivat omantunnonvaivoitta ottaa vastaan, vaikuttivat vielä enemmän. Metsäkarjunpyyntiretkellä, jolle nyt lähdettiin, herttua, joka aina kävi kiivaasti jokaiseen käsillä olevaan asiaan, oli se työtä tai huvitusta, antautui kokonaan metsästyshimonsa valtaan; täten Ludvig, koska hänen läsnäolostaan ei ollut mitään estettä, haki ja sai tilaisuutta puhutella kahden kesken ja salaa useampia niistä herroista, joilla sanottiin olevan suurimman vaikutusvallan Kaarleen. Niistä D'Hymbercourt ja Comines eivät myöskään jääneet unohduksiin; ja näille molemmille eteville miehille tehtyihin ehdoituksiinsa kuningas taitavasti sekoitti sopivia mielistelyjä, kehuen edellisen urhoutta sekä sotataitoa, ja jälkimäisen syvää viisautta ja kirjallisia avuja.

Tämä tällainen tilaisuus, jolloin kuningas sai persoonallisen keskustelun kautta puoleensa taivuttaa, tai, jos lukija pitää sitä sanaa sopivampana, lahjoa Kaarlen palveluksessa olevia herroja, olikin kenties hänen käyntinsä päätarkoituksena, ja suoranaisena etuna siinäkin tapauksessa, ettei hän saisikaan mielistelyllään itse herttuaa viihdytetyksi. Ranska ja Burgundi olivat niin likeisessä yhteydessä keskenään, että useimmilla Burgundin aatelisherroista oli jonkunlaisia toiveita tai jo voimassa olevia etuja Ranskassa, joita Ludvigin suosio saattoi edistää ja hänen epäsuosionsa haitata. Tämmöisiä, niinkuin kaikenlaisia muitakin vehkeitä varten, oli Ludvig aivankuin luotu; hän oli antelias, jopa tuhlaavainenkin, jos hänen tuumiensa toteuttaminen sitä vaati, ja hän oli taitava

tekemään ehdoituksensa sekä lahjansa ihmisille mieluisiksi. Hän osasi taivuttaa ylpeät omaa hyötyänsä huomaamaan, ja niille, jotka todenteolla olivat isänmaansa ystäviä tai olivat sitä olevinaan, hän todisti asian edulliseksi niin hyvin Ranskalle kuin Burgundillekin; ja puhuteltujen oma erityinen etu, ikäänkuin joku salapyörä koneessa, vaikutti yhtä voimallisesti, vaikka sen vaikutusta ei voinut silmin nähdä. Jokaista miestä varten hänellä oli sopiva syötti sekä jokaiselle hän tarjosi syöttiä kullekin erikoisesti sopivalla tavalla. Hän pisti lahjansa hihaan niille, jotka olivat kovin ylpeät kättänsä ojentamaan; näin tehden hän luotti siihen, että hänen antimensa, vaikka se laskeutuikin maahan kuin taivaan kaste, melutta, kenenkään huomaamatta, kuitenkin oli oikealla ajallansa tuottava runsaan sadon, ainakin synnyttävä mielisuosiota antajaa kohtaan, ehkäpä myös hyvää apua. Sanalla sanoen, vaikka Ludvig jo kauan aikaa oli asiamiestensä kautta koettanut hankkia itsellensä hyviä ystäviä Burgundin hovissa, sai hän nyt omalla persoonallisella toimellaan, jossa tietysti aikaisemmin jo saadut tiedot olivat hänelle hyvänä ohjeena, nyt muutamissa tunneissa enemmän toimeen kuin käskyläistensä monivuotisten sovittelujen kautta.

Yhtä miestä vain kuningas kaipasi, jota hän olisi kaikista enimmin halunnut vetää puoleensa; se oli Crèvecoeur'in kreivi, jonka luja käytös, hänen käydessään lähettiläänä Plessis'ssä, ei ollut lainkaan nostattanut kuninkaan vihaa, vaan päinvastoin muodostunut uudeksi syyksi, jonkavuoksi hän halusi, jos suinkin mahdollista, saada miehen omaksensa. Hän ei ollut lainkaan mielissänsä kuullessaan, että kreivi sadan huovin kanssa oli lähtenyt Brabantin rajoille, piispan avuksi, jos tämä sitä tarvitsisi Wihelm de la Marck'ia sekä tyytymättömiä lüttichiläisiä vastaan. Mutta siitä oli kuitenkin myös samalla se lohdutus, että tämän sotajoukon tulo, sekä ne neuvot, jotka hän oli lähettänyt uskollisten sanansaattajain kera, estäisivät siellä kaikkia ajattomia rauhattomuuksia, jotka, sen hän näki, olisivat voineet saattaa hänen nykyisen tilanteensa sangen vaaralliseksi.

Keskipäivän aikana hovi, niinkuin suurilla metsästys-

retkillä oli tapana, söi päivällisensä metsässä; tämä seikka oli erittäin mieleen herttualle, joka halusi supistaa niitä juhlallisia ja monenlaisia kunnianosoituksia, joita hän muuten olisi ollut velvollinen Ludvig kuninkaalle osoittamaan. Ludvigin ihmisluonteen tuntemus oli näet tässä tärkeässä tilaisuudessa yhdessä suhteessa pettänyt. Hän oli luullut, että herttua olisi sanomattomasti iloinen tästä läänitysherran vieraskäynnin kautta hänelle osaksi tulevasta armon ja luottamuksen osoituksesta; mutta hän ei muistanut, että herttuakunnan vasallius Ranskan kruunun alla oli salaiseksi ja katkeraksi kiusaksi niin mahtavalle, niin rikkaalle ja niin ylpeälle ruhtinaalle kuin Kaarlelle, jolla varmaankin oli aikomus perustaa itsenäinen kuningaskunta. Kuninkaan käynti hänen hovissaan pakoitti Burgundin herttuaa esiintymään alamaisena vasallina, noudattamaan läänitysvelvollisuuksiin kuuluvia menoja sekä kunnioitusta osoittamaan, mikä niin ylpeälle miehelle kuin hänelle tuntui hänen omavaltaisuutensa alennukselta, sillä omavaltaisena hallitsijana hän niin paljon kuin suinkin koetti aina käyttäytyä.

Mutta vaikka monia juhlamenoja voitiin laiminlyödä ruohoisalla nurmikolla aterioidessa, missä metsätorvet soivat, pikarit täytettiin suoraan tynnyrien tappireijistä ja muutenkin elettiin kaikin puolin vapaasti, niinkuin metsässä ainakin, oli kuitenkin välttämätöntä, juuri siitäkin syystä kun tämä ateria oli ollut niin yksinkertainen, että illallinen oli sen sijaan varustettava tavattoman suurella juhlallisuudella.

Sitä varten oli herttua jo ennakolta antanut käskynsä, ja Peronneen palattuaan joutui Ludvig keskelle tuhlarimaisella komeudella ja loistolla varustettuja pitoja, niinkuin sopi vasallin hovissa, joka oli pelottavan rikas, sillä Kaarlen vallan alle kuului enin osa Alankomaita, jotka siihen aikaan olivat Euroopan rikkaimpia maita. Pitkä pöytä notkui kulta- ja hopea-astioitten painon alla, jotka olivat kukkuroilleen täytetyt kaikenlaisilla harvinaisilla herkuilla. Tämän pöydän päässä istui herttua, ja hänen oikealla puolellansa, istuimella, joka oli korkeampi Kaarlen omaa, oli kuninkaallinen vieras saanut sijansa. Hänen takanaan seisoi toisella puolella Geldern'in herttuan poika,

Kaarlen hovipaistinleikkaaja, toisella Le Glorieux, hänen hovinarrinsa, joka seurasi melkein aina hänen muassaan; sillä, niinkuin useimmat hänen kaltaisensa kiivaat, raa'at herrat, oli Kaarle äärettömästi mieltynyt hovinarreihin, jommoisia silloin oli yleinen tapa pitää. Burgundin herttualle tuottivat heidän hullutuksensa ja heikkomielisyytensä samaa huvia kuin hänen terävämpiälyiselle, vaikkei suinkaan hellempisydämiselle kilpaveljelleen jalompien ihmisten heikkojen puolien tutkiminen, »urhojen pelästyksen, viisaitten miesten mielettömyyksien» pilkkaaminen. Ja todellakin, jos tuossa Brantomen kertomassa jutussa on perää, että nimittäin eräs hovinarri, joka oli kuullut Ludvigin jonakuna omantunnontuskan hetkenä tunnustavan olleensa osallinen veljensä Henrikin, Guyennen kreivin myrkyttämiseen, seuraavana päivänä kertoi sen aivan julkisesti päivällispöydässä koko hovin läsnäollessa, niin on kyllin syytä arvella, että Ranskan kuningas mahtoi siinä saada enemmänkin kuin kylliksi koko elinajakseen virallisten narrien leikkipuheista.

Tässä tilaisuudessa hän ei kuitenkaan laiminlyönyt puhutella herttuan suosittua narria eikä hänen puheitansa kehua. Ja hän teki sen sitä mielemmin, koska hän luuli huomaavansa, että Le Glorieux'n hulluuden alla, joskin se toisinaan ilmeni sangen kömpelöllä tavalla, piili enemmän sukkeluutta ja pilaa, kuin mitä hänen kaltaisissaan tavallisesti oli huomattavissa.

Tiel Wetzweiler, liikanimeltään Le Glorieux, ei todellakaan ollut tavallisten hovinarrien tapainen. Hän oli kaunis, pulska mies, taitava kaikenlaisissa ruumiinharjoituksissa, jotka tuskin näyttivät sopiutuvan mielenheikkouteen, koska sellainen taituriuden voittaminen vaati malttia ja tarkkuutta. Hovinarri oli aina metsästys- ja sotaretkilläkin herttuan seurassa; ja Montl'héryssä, kun Kaarle joutui sangen suureen hengenvaaraan, sai kurkkuunsa haavan ja oli joutumaisillaan erään ranskalaisen ritarin vangiksi, joka oli tarttunut hänen hevosensa suitsiin, Tiel Wetzweiler, peitsi tanassa, ryntäsi vihollisen kimppuun niin kovalla vauhdilla, että hän sysäsi ranskalaisen kumoon ja vapautti herransa. Kenties hän lienee sitten pelännyt, että tällaista tekoa pidettäisiin liiankin vaka-

vana tosityönä hänen kaltaiselleen miehelle, ja että hänelle siitä voisi koitua vihaa ritarien ja aatelisherrain puolelta, jotka olivat jättäneet hallitsijansa yksinään hovinarrin turviin. Oli miten oli, Tiel piti parempana tulla nauretuksi kuin ylistetyksi urhotyönsä tähden, ja kehui niin ylenpalttisesti omaa ansiotaan tässä tappelussa, että useimmat ihmiset luulivat herttuan pelastuksenkin olevan hänen itsensä keksimän, niinkuin muutkin jutut; tässä tilaisuudessa saikin narri liikanimensä Le Glorieux (Kerskaaja), jolla häntä sitten aina nimitettiin.

Le Glorieux oli komeassa puvussa, mutta siihen kuului sangen harvoja hänen ammatillensa ominaisia tunnusmerkkejä, ja sekin, mitä oli, oli pikemmin vain kuvannollista. Hänen tukkansa ei ollut lyhyeksi keritty; päinvastoin oli hänellä pitkät kiharat, jotka valuivat alas lakin alta ja yhtyivät sileäksi kammatun, sievästi hoidetun parran kanssa; molemmat koristivat suuresti kasvoja, joita olisi voitu sanoa oikein kauniiksi, jollei silmistä joskus olisi välkähtänyt hurjaa tulta. Lakin halki kulki punasamettinen liuskare; se yksin kuvasi kukonharjaa, mikä muuten oli hovinarrin päähineen virallisena merkkinä. Hänen keppinsä oli tehty ebenpuusta ja sen päässä oli tavanmukainen narrinpää, jonka korvat olivat hopeiset, aasinkorvien muotoiset; mutta ne olivat niin pikkaraiset ja niin hienosti veistetyt, että tätä narrin keppiä, jollei sitä aivan likeltä tarkasteltu, olisi voinut luulla joksikin juhlallisemmaksi virkasauvaksi. Nämät olivatkin ainoat hänen ulkonaiset ammattimerkkinsä. Kaikissa muissa suhteissa oli hänen vaatetuksensa semmoinen, että hän saattoi vetää vertoja komeimmillekin hoviherroille. Lakissa kiilsi kultainen kunniaraha, samanlaiset vitjat riippuivat kaulasta; ja hänen koreitten vaatteittensa kuosi ei ollut sen oudompi kuin noiden nuorten keikarien, jotka aina puvussansa noudattavat muodin kaikkia äärimmäisiäkin liiallisuuksia.

Tämän miehen puoleen Kaarle, samoin kuin myös Ludvig, isännän esimerkkiä seuraten, usein kääntyi pitojen aikana; ja molemmat osoittivat sydämellisesti nauraen, miten suuresti Le Glorieux'n vastaukset heitä huvittivat.

»Ketähän varten lienevät nämät tyhjät sijat pöydässä varatut?» kysyi Kaarle herttua narrilta.

»Yksi niistä ainakin olisi minulle tuleva perintöoikeuden mukaan, Kalle veikkoseni», vastasi Le Glorieux.

»Kuinkas niin, narri?» kysyi herttua vielä.

»Siitä syystä että ne olivat varatut herroille D'Hymbercourt ja Des Comines, jotka ovat menneet niin kauaksi haukkoinensa, että illallinen on heiltä unohtunut. Ne, jotka mielemmin katselevat ilmassa lentelevää haukkaa kuin vadissa makaavaa fasaania, ovat likeistä sukua narreille, ja siis minulla on perintöoikeus heidän tuoleihinsa, jotka kuuluvat heidän irtaimistoonsa.»

»Se on vanha ja kulunut leikkipuhe, Tiel ystäväni», virkkoi herttua; »mutta narreja tai viisaita, mitä lienevätkin, tässä nuo pahantekijät nyt ovat.»

Hänen näin puhuessaan Comines ja D'Hymbercourt astuivat saliin, kumarsivat molemmille hallitsijoille ja istahtivat ääneti heille varatuille tuoleille.

»Kuinkas, hyvät herrat!» huudahti herttua kääntyen heidän puoleensa; »onpa teidän pyyntiretkenne mahtanut onnistua erittäin hyvin tai myös erittäin huonosti, koska se teidät on saattanut niin kauas ja niin myöhään viivyttänyt. Filip Des Comines, sinä näytät niin alakuloiselta — onko D'Hymbercourt sinulta voittanut suuren vedon? — Olethan toki filosofi, eikä pitäisi sinun näin huolestua vastoinkäymisestä. — Mutta pyhä Yrjänä auttakoon! Onhan D'Hymbercourtkin yhtä synkännäköinen kuin sinä. — Mitä tämä tietää, hyvät herrat? Eikö teille ole mitään saalista sattunut? Vai ovatko haukkanne hukkaan menneet? Onko joku noita-akka tullut teitä vastaan? Oletteko Hurjan Metsämiehen * nähneet? Niin totta kuin olen kunnian mies, näytättepä te aivan siltä kuin olisitte hautajaisiin tulleet ettekä pitoihin.»

Herttuan näin puhuessa olivat kaikki silmät kääntyneet D'Hymbercourt'in ja Des Comines'n puoleen; ja mielenahdistus ja synkkyys, jotka nyt kuvastuivat näiden miesten kasvoilla, joille tämmöinen raskas alakuloisuus ei suinkaan ollut luonteen-omaista, herätti suurta huomiota.

* Kummitus Saksan ja Ranskan kansantarinoissa.

Pitoseuran ilo ja nauru, jonka tiheät viinikulaukset olivat jo ylimmilleen kiihdyttäneet, vaikenivat vähitellen; ja vaikkei kukaan olisi voinut ilmaista mitään syytä tähän mielenmuutokseen, alkoivat miehet puhella kuiskaten keskenään niinkuin outoja, tärkeitä sanomia odotellessa ainakin.

»Mitä tämä äänettömyys tietää, hyvät herrat?» kysäisi herttua, korottaen ääntänsä, joka luonnostaan oli tyly. »Jos te ilopitoihimme tuotte tämmöisen oudon näön ja vielä oudomman äänettömyyden, niin saatatte meidät toivomaan, että olisitte jääneet soille ja rämeille haikaroita hakemaan, tai, vielä sopivammin, muljusilmäisten lehtokurppien ja tarhapöllöjen seuraan.»

»Armollinen herra», sanoi Comines, »juuri kun aloimme kääntyä kotimatkalle metsästä, tapasimme Crévecoeur'in kreivin.»

»Mitä!» huudahti kreivi. »Onko hän tullut jo takaisin Brabant'ista? — Mutta olihan siellä tietysti kaikki niinkuin ollakin piti?»

. »Kreivi itse tulee kohta teille, armollinen herra, tuomaan uutisensa», virkkoi D'Hymbercourt; »me emme ole niistä täydellistä tietoa saaneet.»

»Kunniani kautta! Missä kreivi sitten on?» kysäisi herttua.

»Hän on pukuaan muuttamassa, voidaksensa astua teidän eteenne, armollinen herttua», vastasi D'Hymbercourt.

»Pukuansako? Saint-Bleu!» * huudahti maltiton herttua. »Mitä minä hänen puvustansa huolin! Olettepa te, luullakseni tehneet keskenänne salasovinnon, saattaaksenne minut hulluksi.!»

»Tai suoraan sanoen», jatkoi Des Comines, »hän tahtoisi ilmoittaa ilmoitettavansa kahdenkesken.»

»Teste-Dieu! * herra kuningas», virkkoi Kaarle; »tällä laille meidän neuvonantajamme aina palvelevat meitä. Jos he ovat saaneet tietoonsa jotakin, mitä he katsovat meille tärkeäksi, niin he vääntävät kasvonsa yhtä vakaviksi ja ovat kuormastansa yhtä ylpeät kuin aasi, joka

* Senaikuinen voimasana.

on saanut uuden satulan. — Menköön joku käskemään Crévecoeur'iä heti tänne! — Hän tulee Lüttich'in rajoilta, ja *meillä* (hän lausui sen sanan erinomaisella painolla) ei ole ainakaan niillä seuduin mitään salaisuuksia joita pelkäisimme, vaikka ne julistettaisiinkin koko maailman kuultaviksi!»

Kaikki näkivät herttuan juoneen niin paljon viiniä, että hänen luontainen itsepäisyytensä siitä oli ylenmäärin kiihtynyt. Moni olisi mielellään tahtonut huomauttaa, ettei tämä hetki ollut suinkaan sopiva neuvottelun pitämiseen eikä myöskään tärkeitten sanomien kuulemiseen; mutta kaikki tunsivat herttuan tuittupäisen luonteen liian hyvin, uskaltaaksensa sekaantua asiaan. Istuttiin siis vain ääneti, tuskallisin sydämin odotellen, jotta saataisiin kuulla mitä sanomia kreivi oli mahtanut tuoda.

Nyt seurasi lyhyt lomahetki, jonka aikana herttua piti kiinteästi silmänsä luotuna ovelle, ikäänkuin hillittömällä maltittomuudella, ja vieraat katselivat alas pöytään, ikäänkuin koettaen salata uteliaisuuttansa sekä mielensä tuskaa. Ludvig yksin pysyi ulkonaisesti aivan huoletonna ja jatkoi keskustelua vuoroin ylipaistinleikkaajan, vuoroin hovinarrin kanssa.

Vihdoinkin Crévecoeur astui sisään, ja heti lennätti herttua hänelle vastaan kiireisen kysymyksensä: »Mitä uutta Lüttich'istä ja Brabant'ista, herra kreivi? — Sanoma sinun tulostasi, Crévecoeur, on karkoittanut riemun meidän pitopöydästämme — toivonpa kuitenkin, että sinun todellinen tulosi on palauttava sen meille jälleen.»

»Hallitsijani ja herrani», vastasi kreivi lujalla, mutta surullisella äänellä, »minun tuomani sanomat sopivat paremmin neuvottelukamariin kuin juominkisaliin.»

»Anna kuulua vain mies, vaikkapa sanomat koskisivat itse Antikristusta!» huudahti herttua. »Mutta voinpa ne kenties itsekin arvata — lüttichiläiset ovat taas nostaneet kapinan.»

»Niin ovat, armollinen herra», myönsi Crévecoeur näyttäen vakavalta.

»Kas niin, mies», virkkoi herttua, »olenpa kerrassaan arvannutkin sen, minkä kertominen sinua pelotti — nuo houkkapäiset porvarit ovat taas tarttuneet aseisiin. Mutta eipä

se olisi voinutkaan sattua otollisemmalla hetkellä, sillä meillä on nyt onni saada asiassa hyviä neuvoja omalta läänitysherraltamme» — hän kumarsi Ludvig kuninkaan puoleen, samassa kuitenkin iskien silmistänsä välkähdyksen, joka ilmaisi tulisinta, joskin vielä hillittyä vihastusta — »hän voi neuvoa meille mitä tuommoisille kapinannostajille tulee tehdä. — Mutta onko sinulla vielä enemmän sanomia postikontissasi? Ulos kaikki kerrassaan, ja sitten vastaa puolestasi, miksi et mennyt edemmäksi piispan avuksi?»

»Armollinen herra, muita sanomiani minun on raskas ilmituoda ja teidän vaikea kuulla. — Ei minun apuni yhtävähän kuin minkään muunkaan elävän ritarin olisi voinut olla hyödyksi meidän kunnon piispalle. Wilhelm de la Marck, yhdessä kapinallisten lüttichiläisten kanssa, on valloittanut Schönwald'in linnan ja murhannut piispan hänen omassa salissansa.»

»*Murhannut hänet!*» toisti herttua syvällä, matalalla äänellä, joka sittenkin kuului selvään toisesta salin päästä toiseen. »Sinulle vaan on syötetty jotain hurjaa huhua, Crévecoeur — se on mahdotonta!»

»Voi, armollinen herrani!» sanoi kreivi, »olenpa kun olenkin kuullut sen mieheltä, joka on teon omin silmin nähnyt, eräältä Ranskan kuninkaan henkivartijoihin kuuluvalta skotlantilaiselta, joka oli läsnä salissa, kun piispa Wilhelm de la Marck'in käskystä murhattiin.»

»Ja henkivartija varmaankin siinä hirveässä, jumalattomassa työssä oli mielin kielin auttajana!» huusi herttua, kavahtaen seisoalleen ja polkien jalkaansa niin vimmatusti, että hän särki pirstaleiksi hänen edessänsä seisovan jakkaran. »Lukitkaa salin ovet, hyvät herrat — pankaa kiinni ikkunat — älkää salliko yhdenkään muukalaisen kuoleman uhalla liikahtaa paikaltaan! — Hoviherrani, vetäkää miekkanne tupesta.» — Ja kääntyen Ludvigiin päin herttua hitaasti, mutta päättävästi vei kätensä miekkansa kahvaa kohti. Kuningas puolestaan ei osoittanut vähintäkään pelästystä eikä liikahuttanut sormeansakaan puolustukseksen. Hän vain sanoi:

»Nämät sanomat, serkku kulta, ovat panneet teidän päänne pyörälle.»

»Ei!» vastasi herttua hirvittävällä äänellä; »mutta ne

ovat herättäneet vihastuksen, johon minulla on ollut täysi syy, vaan jota olen tähän asti liiaksi hillinnyt siitä joutavasta pelosta, että tämä aika ja paikka täällä eivät muka olisi sopivia. Sinä veljenmurhaaja! — Sinä kapinoitsija omaa isääsi vastaan! — Sinä alamaistesi sortaja! — Sinä petturi-liittolainen! — Sinä valapattoinen kuningas! — Sinä kunniaton aatelismies! — Sinä olet nyt minun vallassani, ja siitä kiitän Jumalaa.»

»Kiitä pikemmin minun mielettömyyttäni», sanoi kuningas; »sillä kun tasavertaisin eduin seisoimme vastakkain Montl'héryn tantereella, olisit sinä, luulen minä, suonut olevasi kauempana minusta kuin mitä nyt olet täällä.»

Herttuan käsi oli yhä vielä kiinni miekan kahvassa, vaan hän ei kuitenkaan vetänyt sitä tupesta eikä kehdannut sivaltaa sillä vihollista, joka ei yrittänyt vähintäkään vastarintaa, mikä jollakin lailla olisi voinut antaa syytä väkivaltaan.

Sillä välin oli yleinen hurja melu noussut salissa. Ovien eteen oli pantu telkeet sekä vartijoita herttuan käskystä. Mutta useimmat ranskalaisista aatelisherroista olivat huolimatta pienestä lukumäärästänsä kavahtaneet ylös istuimiltaan ja valmistautuneet hallitsijaansa suojelemaan. Ludvig ei ollut puhunut sanaakaan Orleans'in herttualle eikä kreivi Dunois'lle sen jälkeen kun heidät oli Loches'n vankitornista päästetty vapauteen, jos sitä saattoikaan vapaudeksi sanoa, kun heitä kuljetettiin mukana kuninkaan seuran jatkona, silminnähtävästi enemmän epäluulonalaisina pahantekijöinä kuin kunnioitusta ja kohteliaisuutta ansaitsevina arvohenkilöinä. Mutta siitä huolimatta kajahti nyt Dunois'n ääni kaikkein ensiksi, kohoten kaiken melun yli hänen lausuessaan Burgundin herttualle: »Herra herttua, olettepa unohtanut, että olette Ranskan vasalli ja että me, teidän vieraanne, olemme ranskalaisia. Jos te yhden ainoankin sormen kohotatte meidän kuningastamme vastaan, niin olkaa varma siitä, että saatte kokea meidän vihamme vimmaa. Silloin me — uskokaa minua — vuodatamme Burgundin verta virtoina niinkuin tähän asti Burgundin viinejä. — Rohkeutta, Orleans'in herttua! — ja, te muut Ranskan

herrat, käykää tänne Dunois'n taakse ja tehkää samoin kuin hän!»

Tällä hetkellä kuninkaalla oli tilaisuutta nähdä keneenkä hän saattoi lujasti luottaa. Ne harvat itsenäiset aatelisherrat ja ritarit, jotka olivat Ludvigin seurassa, vaikka useimmat heistä aina vain olivat saaneet osakseen vihaisia katseita ja epäsuosiota kuninkaaltaan, kokoontuivat kiireesti Dunois'n johdon alle, pelkäämättä silmien edessä olevaa, verrattoman paljon suurempaa burgundilaista ylivoimaa, pelkäämättä kuolemaa, joka oli aivan välttämätön, jos kahakka tässä kerran alkoi; Dunois etupäässä he alkoivat tunkeutua pöydän päätä kohti, missä molemmat hallitsijat istuivat.

Päinvastoin ne käskyläiset ja välikappaleet, jotka Ludvig oli heille luonnollisesti ja sopivasti tulevasta paikasta vetänyt esiin arvosijoille, joihin ei heillä olisi ollut mitään oikeutta, näyttivät nyt pelkuriutta ja kylmää sydäntä. He pysyivät liikahtamatta istuimillaan ja näkivät päättäneen, etteivät asiaan sekaantumalla panisi omaa persoonaansa vaaralle alttiiksi, miten ikänä kävisikin heidän hyväntekijänsä.

Etumaisimpia jalomielisten parvessa oli kunnianarvoinen lordi Crawford, joka nopeudella, jommoista ei niin vanhassa miehessä olisi voinut enää olettaa, raivasi tietä kaiken vastarinnan läpi — tämä vastarinta ei ollut kuitenkaan kovin kova, sillä useimmat eteensattuvista burgundilaisista väistyivät tieltä, koska kunniantunto kielsi heitä taistelemasta tai koska he itsekin salaa toivoivat kuninkaan pelastuvan uhkaavasta vaarasta. Näin Crawford pääsi siis perille ja asettui rohkeasti kuninkaan sekä herttuan väliin. Tässä hän työnsi nyt toiselle korvalleen lakkinsa, jonka alta hänen valkoiset hiuksensa liehahtivat esiin hajallisina suortuvina — hänen kalvakka poskensa ja lakastunut otsansa punastuivat, ja hänen vanhuudestaan jo tummentuneet silmänsä iskivät tulta aivankuin nuoren sankarin, kun hän yrittää käydä uskaliaaseen urhotyöhön. Hänen viittansa roikkui toiselta olkapäältä ja hän näytti olevan valmis käärimään sen vasemman käsivartensa ympärille; oikea käsi veti samassa miekan tupesta.

»Olen taistellut», ne sanat vain hän virkkoi, »hänen isänsä sekä isänisänsä puolesta, enkä — pyhä Anterus auttakoon! — aio tässäkään pulassa pettää häntä, olkoon loppu millainen hyvänsä.»

Nämät seikat, joiden kertomiseen on mennyt hiukan aikaa, todenteolla olivat tapahtuneet salaman välähdyksen nopeudella. Sillä samassa kun herttua teki uhkaavan liikkeensä, oli Crawford jo työntäytynyt kostajan ja kostonalaisen väliin; ja muutkin ranskalaiset herrat, kokoontuen yhteen joukkoon niin joutuisasti kuin mahdollista, tunkeutuivat kaikki samaa paikkaa kohti.

Burgund'in herttuan käsi oli yhä vielä kiinni miekan kahvassa ja hän näytti juuri aikovan antaa käskyn yhteiseen kahakkaan, josta välttämättömästi olisi seurannut heikomman puolen teloitus. Mutta Crévecoeur riensi nyt esiin ja huusi äänellä, joka kajahti kovasti niinkuin torven torahdus: »Herrani ja hallitsijani, Burgundin herttua, kavahtakaa mitä aiotte tehdä! Tämä tässä on *teidän* salinne — te olette tämän kuninkaan vasalli — älkää tahratko liettänne vieraanne verellä, älkää tahratko hänen verellään tätä valtaistuinta, jonka läänitysherraanne varten olette tänne tuottanut ja jolle hän, turvan lupaukseenne luottaen, on istahtanut! Sukunne kunnian tähden älkää yrittäkö kostaa hirvittävää murhaa toisella vieläkin hirvittävämmällä!»

»Pois tieltäni, Crévecoeur», vastasi herttua, »ja anna sijaa kostolleni! — Pois tieltäni! — hallitsijain vihaa tulee pelätä niinkuin Jumalankin vihaa!»

»Ainoastaan silloin kun se, samoin kuin Jumalan kosto, on *oikea*», vastasi Crévecoeur lujasti. »Sallikaa minun, armollinen herrani, rukoilla teitä hillitsemään vihanne vimmaa, vaikka teillä vihastukseen onkin kyllin syytä. — Ja te, hyvät Ranskan herrat, sallikaa minun, koska tässä vastarinnasta ei kuitenkaan olisi apua, kehoittaa teitä välttämään kaikkea, mikä voisi saattaa verenvuodatuksen.»

»Hän on oikeassa», virkkoi Ludvig, jonka luja mieli ei horjahtanut tälläkään pelottavalla hetkellä ja joka helposti älysi, että, jos kahakka kerran pääsisi alkuun, niin tulistunut veri antaisi uskallusta tekemään enemmän

väkivaltaa, kuin mitä luultavasti tulisi tehdyksi, jos vain rauha säilyisi.»

»Serkkuni, Orleans'in herttua — Dunois ystäväni — ja te, luotettava Crawford'ini — älkää saattako aikaan verenvuodatusta ja perikatoa kovin kerkeällä pikastumisella. Meidän serkkumme herttua on vimmastunut läheisen, rakkaan ystävänsä, kunnianarvoisen Lüttich'in piispan kuoleman johdosta, jonka murha on meillekin yhtä suureksi suruksi kuin hänelle. Muinaiset ja valitettavasti myös vereksetkin eripuraisuudenaiheet ovat saattaneet hänet siihen luuloon, että me olemme olleet apuna tässä rikoksessa, joka meidän sydäntämme kammottaa. Jos tämän talon isäntä murhaa meidät tähän paikkaan — meidät, hänen kuninkaansa ja sukulaisensa, — siinä väärässä luulossa, että me muka olemme olleet osallisina tuossa onnettomassa seikassa, niin teidän sekaantumisenne ei kohtaloamme helpoittaisi, vaan päinvastoin sitä suuresti pahentaisi. — Peräydy siis, Crawford — jos olisikin tämä viimeinen sana, jonka puhun kuninkaana käskyläiselleni, vaatien kuuliaisuutta — peräydy ja, jos niin vaaditaan, anna pois miekkasi. Minä käsken niin tekemään ja sinun valasi velvoittaa sinua tottelemaan.»

»Se on totta, se on totta, kuninkaallinen herrani», virkkoi Crawford, astuen taakse ja pistäen tuppeen puoleksi jo paljastetun miekkansa, »kaikki tuo voi olla totta — mutta, niin totta kuin olen kunniallinen mies, jos olisi nyt takanani edes seitsemänkymmentä uljasta poikaani, sen sijaan että saman verran vuosia päätäni painaa, niin olisipa silloin mieleni tehnyt koettaa, enköhän toki voisi hiukan nöyryyttää noiden koreiden keikariherrojen niskoja, vaikkapa vain heillä on mokomat kultavitjat kaulassa ja päärmätyt, ripsakkeilla sekä vaakunakuvilla koristetut hatut.»

Herttua seisoi pitkän aikaa silmät maahan luotuina, ja lausui sitten katkeralla pilkalla: »Crévecoeur, sinä puhuit oikein. Meille on kunnianasia, että meidän velkamme tätä kuuluisaa kuningasta, meidän kunnianarvoisaa ja rakasta vierastamme kohtaan ei tule niin hätäisesti suoritetuksi, kuin vihan pikastuksessamme ensin aioimme. Me olemme nyt päättäneet menetellä niin, että

koko kristikunta on myöntävä tekomme oikeaksi. — Hyvät Ranskan herrat, teidän tulee antaa aseenne minun sotapäällikköjeni käsiin! Teidän herranne on rikkonut rauhansovinnon, hänellä ei ole enää oikeutta vaatia suojaa. Jotta emme kuitenkaan loukkaisi teidän kunniantuntoanne, sekä kunnioituksesta sitä kruunua kohtaan, jonka hän on tahrannut, että sitä sukua kohtaan, josta hän on turmeltunut, me emme vaadi Ludvig serkkumme miekkaa.»

»Ei yksikään meistä», vastasi Dunois, »ole antava pois miekkaansa eikä lähtevä tästä salista, ennenkuin saamme sen vakuutuksen, ettei meidän kuninkaallemme, ainakaan hengen puolesta, ole mitään pahaa tapahtuva.»

»Eikä yksikään skotlantilaisista henkivartijoista», huudahti Crawford, »ole myöskään laskeva maahan aseitansa, muuta kuin Ranskan kuninkaan tai hänen yli-konnetablensa käskystä.»

»Urhoollinen Dunois», lausui Ludvig, »ja sinäkin, uskollinen Crawford, teidän intonne on minulle enemmän vahingoksi kuin hyödyksi. — Minä luotan», lisäsi hän arvokkaasti, »asiani oikeuteen enemmän kuin turhaan vastarintaan, joka vain saattaisi surmaan parhaat, urhokkaimmat mieheni. — Antakaa pois miekkanne — niillä jaloilla burgundilaisilla, joiden käsiin te nuo kunniapantit annatte, on suurempi voima kuin teillä suojella niin hyvin teitä kuin minuakin. — Antakaa pois miekkanne — minä käsken.»

Tällä tavoin Ludvig, tänä pelottavana vaaran hetkenä, osoitti ihmeellistä neuvokkaisuutta ja mielenmalttia, ja siinä olikin hänen henkensä ainoa mahdollinen pelastus. Hän näki selvään, että hän, kunnes ensimäinen sivallus oli isketty, saattoi turvautua useimpien läsnäolevien aatelisherrojen apuun, jotka koettaisivat hillitä hallitsijansa vimmaa; mutta, jos käsikahakka kerran oli päässyt alkuun, niin hän itse vähälukuisten puolustajiensa kanssa heti paikalla saisi surmansa. Samassa kuitenkaan, sen hänen pahimmatkin vihollisensa myönsivät, ei hänen käytöksessään ollut vähintäkään halpamielisyyden eikä pelkuriuden jälkeä. Hän vältti kaikkea, mikä olisi saattanut kiihdyttää herttuan vihaa silmittömäksi vimmaksi;

mutta hän ei ruvennut rukoilemaan armoa eikä näyttänyt myöskään pelkoa. Hän katsoi vain herttuaan sillä vakavalla, lujalla katseella, jolla peloton mies seuraa hullun ihmisen uhkaavia liikkeitä, tietäen, että hänen oma vakavuutensa ja lujuutensa huomaamatta, mutta silti voimallisesti, hillitsee hulluuden rajuutta.

Crawford, saatuaan kuninkaan käskyn, heitti miekkansa Crèvecoeur'ille, sanoen: »Ota se sitten, ja suokoon sinulle paholainen siitä iloa! — Tämä ei ole häpeäksi oikealle omistajalle, joka sen pois antaa, sillä meillä ei tässä ole ollut vapaata valtaa.»

»Malttakaa, hyvät herrat», virkkoi herttua painuneella äänellä, niinkuin mies, joka vihan vimmassa tuskin saa sanaa suustansa, »pitäkää miekkanne; olkoon siinä kyllin, että lupaatte olla niitä käyttämättä. — Ja teidän, Ludvig Valois, tulee pysyä minun vankinani, kunnes voitte puhdistua tuosta syytöksestä, että olette ollut kirkonvarkaitten ja murhamiesten apuna. Viekää hänet linnaan — viekää hänet kreivi Herbert'in torniin. Hän saakoon seurakseen kuusi herroistansa, jotka hän itse valitkoon. — Lordi Crawford, teidän vartijajoukkonne saa nyt lähteä pois linnasta; se on saava kunniallisen majapaikan muualla. — Ylös nyt jokainen laskusilta, alas joka portin rautaristikko — asetettakoon kaikille kaupunginporteille kolminkertaiset vartijat — laivasilta vedettäköön tämänpuoliseen joenrantaan. — Tuokaa linnaan minun Mustat Vallonilaiseni, ja asettakaa kolmet vartijat joka vahtipaikkaan! — Sinä, D'Hymbercourt, pidä huoli, että jalka- ja ratsuväkipatrulleja käy kaupungin katuja kiertämässä joka puoli tuntia koko yökauden, ja joka tunti huomispäivänä — jos nimittäin semmoista vartioimista enää tarvitaan päivän koiton jälkeen, sillä saattaa olla että me suoritamme tämän asian äkkipikaa. — Pitäkää Ludvig kuningasta tarkasti silmällä, jos oma henkenne on teille kallis!»

Hän läksi pöydän päästä tulisella, vihaisella kiiruulla, iski katseensa, joka ilmaisi verivihollisuutta, kuninkaaseen, ja karkasi ulos salista.

»Jalot herrat», lausui kuningas, arvokkaasti katsahtaen ympärilleen, »hänen liittolaisensa surman aiheuttama

suru on saattanut teidän hallitsijanne raivoon. Toivonpa kuitenkin, että te tunnette ritari- ja aatelismiesvelvollisuutenne, ettekä rupea häntä auttamaan jossain maankavaluudentapaisessa väkivallassa hänen läänitysherransa persoonaa vastaan.»

Samassa kajahti kadulta rummutuksia ja torvien torahdusta, jotka kutsuivat sotamiehet kaikilla haaroilla määräpaikoilleen.

»Me olemme herttuan alamaisia», virkkoi Crévecoeur, joka tässä toimitti hovimestarin virkaa, »ja meidän täytyy tehdä se, mihin semmoisina olemme velvolliset. Kaikilla toiveillamme, rukouksillamme ja harrastuksillamme tahdomme kyllä koettaa palauttaa rauhan ja sovinnon teidän kuninkaallisen majesteettinne ja meidän läänitysherramme välille. Mutta tällä hetkellä meidän täytyy nyt totella hänen käskyjänsä. Nämät muut herrat ja ritarit katsovat kunniakseen tarjota mukavia majapaikkoja kuuluisalle Orleans'in herttualle, uljaalle Dunois'lle sekä rivakalle lordi Crawford'ille. Minun itseni tulee olla teidän kamariherranne, herra kuningas, ja saattaa teidät huoneisiinne toisella tavalla kuin mitä, Plessis'ssä saatua vieraanvaraisuutta muistellen, olisin suonut. Te saatte muuten itse valita seurakumppaninne, joiden lukumäärän herttuan käsky on rajoittanut kuudeksi.»

»Siinä tapauksessa», virkkoi kuningas, katsahdettuaan ympärilleen ja mietittyään hetkisen aikaa, »tahtoisin seuraani Olivier le Daim'in, Le Balafré nimisen henkivartijani, joka saattaisi olla aseeton, jos niin tahdotte — Tristan Erakon ynnä kaksi hänen joukostansa — sekä uskollisen, luotettavan filosofini, Martius Galeottin.»

»Teidän käskynne tulee noudatettavaksi kaikin puolin, kuninkaallinen majesteetti», vakuutti kreivi Crévecoeur. »Galeotti», lisäsi hän, seuralaisiltaan asiaa kuulusteltuaan, «kuuluu par'aikaa olevan illallisella jonkun mielitiettynsä kanssa, mutta lähetän paikalla häntä noutamaan. Muut ovat nyt jo valmiit teidän käskyänne tottelemaan.»

»Matkaan siis uuteen majaan, jonka kohtelias serkkumme on meille varustanut», virkkoi kuningas. »Se on luja paikka, sen tiedän, ja soisinpa vain, että se olisi myös yhtä turvallinen.»

»Kuulitteko mitkä seuralaisistaan Ludvig kuningas valitsi?» kysyi Le Glorieux kuiskaamalla kreivi Crévecoeur'iltä, kun he saattoivat Ludvigin ulos salista.

»Se on tietty, iloinen kummini», vastasi kreivi. »Mitä sinulla siihen on vastaansanomista?»

»Eipä mitään, eipä juuri mitään — onpa siinä vain oikein mainio valiokunta! — Paritteleva parranajaja — Skotlannista palkattu puukkojunkkari — ylipyöveli kahden apulaisensa kera — ja varasteleva silmänkääntäjä. — Tulenpa kun tulenkin teidän kanssanne, Crévecoeur; minä tahtoisin oppia konnuuden kaikki eri lajit ja nähdä kuinka te osaatte niiden kanssa tulla toimeen. Piru itse tuskin olisi osannut paremmin kutsua kokoon mokomaa neuvoskuntaa, ja olisi tuskin saattanut olla sen sopivampi esimieheksikään.»

Ja sitten tuo narri, jolle kaikki oli sallittu, kaappasi kreiviä niinkuin vertaistansa käsivarresta ja alkoi marssia rinnan Crévecoeur'in kanssa, joka, tarkasti vartioiden, mutta mitään kunnioitusta laiminlyömättä, saattoi kuninkaan hänen uuteen majaansa.

XXVIII

EPÄTIETOISUUS

> Te halvat miekkoset, te levätkää!
> Levoton kruunun painama on pää.
>
> Henrik IV. Toinen osa.

Neljäkymmentä sotamiestä, joka toisella miehellä paljastettu miekka, joka toisella palava tulisoihtu kädessä, seurasi saattojoukkona tai, paremmin sanoen, vahtina Ludvig kuningasta Peronnen kaupungin raatihuoneesta linnaan. Ja kun hän astui tämän vahvan paikan pimeä-

varjoisten, synkkien muurien sisäpuolelle, tuntui ikäänkuin joku ääni olisi hänen korvaansa kuiskannut sen varoituksen, jonka firenzeläinen runoniekka runoelmassaan on pannut Manalan portin otsakkeeksi: »Ken tästä käy, saa kaiken toivon heittää.»

Sillä hetkellä kenties olisi joku pistos voinut tuntua kuninkaan omassatunnossa, jos hänen mieleensä olisivat muistuneet ne monet sadat, jopa tuhannetkin, jotka hän syyttä tai aivan mitättömän epäluulon tähden oli lähettänyt vankitorniensa syvyyksiin, missä he saivat kitua ilman vapauden toivoa, kiroten elämäänsäkin, johon kuitenkin eläimellinen vaisto heitä kiinnitti.

Tulisoihtujen kirkas loiste, joka kalpean kuunkin paisteen voitti — tämä oli näet hämärämpi kuin edellisenä yönä — ja punertava valo, minkä ne loivat noiden vanhojen rakennusten yli, teki paksun, kreivi Herbert'in torniksi nimitetyn tornin sitä synkemmän näköiseksi. Se oli sama torni, jota Ludvig edellisenä iltana oli pahoin aavistuksin katsellut ja johon hänen nyt täytyi asettua asumaan, sydän täynnä pelkoa, sillä näissä tyranniuden salaisissa lymypaikoissa saattoi hänen ylen mahtavaksi paisunut vasallinsa, kostonhimonsa villitsemänä, tehdä hänelle mitä väkivaltaa hyvänsä.

Ja yltyipä kuninkaan tuska vieläkin tukalammaksi, kun hän linnanpihan poikki astuessansa huomasi maassa pari ruumista, joiden yli hät'hätää oli heitetty sotamiehen viitta. Hän huomasi heti, että ne olivat hänen skotlantilaisen henkivartijakomppaniansa kaatuneita jousimiehiä. Ne eivät — niin kreivi Crévecoeur hänelle selitti — olleet totelleet heille annettua käskyä eivätkä lähteneet pois vartijapaikaltaan kuninkaan huoneitten edustalta; kahakka oli noussut heidän ja herttuan vallonilaisten henkivartijain välillä, ja ennenkun molemminpuoliset päälliköt sen olivat saaneet viihdytetyksi, olivat jo useat miehet saaneet surmansa.

»Minun uskolliset skotlantilaiseni!» virkkoi kuningas, kun hän näki tämän surullisen näyn; »jos teille olisi tullut mies miestä vastaan, niin ei koko Flanderista, eipä koko Burgundin valtakunnankaan alueelta olisi löydetty teille vertoja vetäviä urhoja.»

»Niin juuri, älkää pahaksi panko, kuninkaallinen majesteetti», sanoi Le Balafré, joka seurasi heti kuninkaan perästä. »Väen paljoudella niityt niitetään — harva mies kestää taistelussa useampaa kuin kahta vastaan kerrallaan. — Enpä itsekään juuri huolisi saada kolmea kerrallaan kimppuuni, paitsi virantoimituksessani, jolloin ei ole asia pysähtyä päitä laskemaan.»

»Oletko sinä täällä, vanha ystäväni?» sanoi kuningas, taaksensa katsahtaen. »Sitten on kumminkin yksi luotettava alamainen vielä seurassani.»

»Onpa täällä vielä toinenkin uskollinen palvelija, olkoon sitten puhe valtiollisista neuvotteluista tai teidän kuninkaallisen persoonanne palvelemisesta», kuiskasi Olivier le Daim.

»Me olemme kaikki uskollisia», lisäsi Tristan Erakko yrmeästi; »sillä jos he teidät, kuninkaallinen herramme, surmaavat, niin eipä ole meissä yhtäkään, jonka he sallisivat jäädä eloon teidän kuoltuanne, vaikka itse tahtoisimmekin.»

»Kas sitä voi sanoa lujaksi persoonalliseksi uskollisuuden takaukseksi», virkkoi Le Glorieux, joka, niinkuin jo mainittiin, heikkopäisten omituisella levottomuudella oli tunkeutunut heidän seuraansa.

Sillä aikaa äkkipäätä paikalle kutsuttu linnanvouti väänteli kaikin voimin, joskin turhaan sitä raskasta avainta, jonka tuli avata paksun gootilaistornin vastahakoisen oven, ja viimein hänen täytyi pyytää avukseen yhtä Crévecoeur'in sotamiehistä. Kun lukko lopulta oli saatu auki, astui kuusi miestä tulisoihtuineen sisään, näyttäen tietä ahdasta, mutkallista käytävää myöten, jossa tulijoita vastaan vähä väliä ammotti ampumareikiä paksujen muurien taakse tai sisään laitetuista holveista ja komeroista. Tämän käytävän päässä kohosi yhtä suunnattomat, suurista kallionlohkareista tehdyt portaat, jotka olivat erikorkuiset ja vain kömpelösti vasaralla hiukan tasoitetut. Kun oli päästy näiden portaitten yläpäähän, astuivat he raudoitetun oven kautta tornin muinaiseen isoon saliin, jossa valo päivälläkin oli hämärä (sillä valoa antavat lävet, jotka muurien suunnattoman paksuuden vuoksi tuntuivat pienemmiltä kuin mitä ne olivat, näyt-

tivät pikemmin vain raoilta kuin ikkunoilta); ja nyt yöllä ilman tulisoihtujen paistetta, olisi täällä ollut pilkkosen pimeä. Kaksi, kolme yölepakkoa ynnä muuta pahanenteistä lentäjää, jotka tavaton valo oli herättänyt, pyrähti soihtuja vastaan, jotta vähällä olivat ne sammuttaa. Linnanvouti kursaili ja pyysi anteeksi kuninkaalta, ettei isosali ollut oikeassa kunnossa, sillä vast'ikään hän oli saanut käskyn; ja hän lisäsi vielä, että tätä huonetta ei ollutkaan käytetty koko kahteenkymmeneen vuoteen, ani harvoinpa ennenkään, sen verran kuin hänen tietoonsa oli tullut, aina kuningas Kaarle Tyhmän ajoista saakka.

»Kuningas Kaarle Tyhmänkö!» toisti Ludvig. »Sittenhän minä tämän tornin historian tunnenkin. — Kaarle sai tässä surmansa uskottoman vasallinsa Herbert'in, Vermandois'n kreivin kädestä. — Niin meidän aikakirjat kertovat. Kylläpä minä tiesin muistojeni kätkössä olevan jotain Peronnen linnaa koskevaa, vaikkei itse tapaus johtunut minulle mieleen. — Tässä siis minun edeltäjäni sai surmansa!»

»Eipä juuri tässä, ei aivan tässä paikassa, älkää pahaksi panko, kuninkaallinen majesteetti», virkkoi vanha linnanvouti, astuen kiireesti, niinkuin hänen ammattilaisensa ainakin, kun he näyttävät hoidettavansa paikan merkillisyyksiä. — »Ei juuri tässä, vaan tuossa sivukamarissa hiukan edempänä, minne päästään teidän makuukammiostanne, armollinen kuningas.»

Hän avasi kiireesti salin perällä olevan pienen oven, jonka kautta päästiin makuukamariin; se oli pieni, niinkuin vanhoissa rakennuksissa tavallisesti, mutta juuri siitä syystä hauskempi kuin tuo avara, autio sali, jonka läpi oli tultu. Tätä huonetta oli jollakin lailla hät'hätää varustettu kuningasta varten. Tapetteja oli ripustettu seinille, valkea viritetty takan ruostuneen rautaristikon taakse, missä sitä ei ollut moneen, monituiseen aikaan nähty, ja lava laitettu permannolle niitä seuralaisia varten, joiden, niinkuin siihen aikaan oli tapana, tuli maata samassa kamarissa herransa kanssa.

»Teidän muille seuralaisillenne, kuninkaallinen majesteetti, me laitamme vuoteita saliin», sanoi puhelias äijä, »mutta me saimme käskyn niin ylen äkkiä, älkää pahaksi

panko, armollinen herra kuningas! — Ja jos te, kuninkaallinen majesteetti, sitten tahtoisitte olla niin hyvä ja katsella tätä pientä ovea tässä tapetin takana, niin siitä käy tie siihen pieneen, vanhaan kammioon muurin sisässä, jossa Kaarle kuningas murhattiin. Ja tuossa on alhaalta tänne ylös johtava salakäytävä, jota myöten hänen kimppuunsa hyökänneet miehet lähestyivät. Ja te, armollinen herra kuningas, jolla varmaankin on paremmat silmät kuin minulla, voitte vielä eroittaa veripilkut tammisessa lattiassa, vaikka siitä ilkityöstä jo on viisisataa vuotta kulunut.»

Näin puhellessaan hän kopeloi yhä sitä ovea, josta hän kertoi, yrittäen saada sitä auki, kunnes kuningas sanoi hänelle: »Anna olla, vanha mies — anna vaan olla vielä hiukkasen aikaa, kunnes kenties saat uudemman tarinan kertoaksesi ja vereksempiä veriä näyttääksesi. — Herra Crévecoeur, mitä te tähän sanotte?»

»Sen vain voin sanoa, herra kuningas, että nämät molemmat sisäkamarit tässä ovat yhtä paljon teidän vallassanne kuin huoneet teidän omassa Plessis'n linnassanne, ja että Crévecoeur, jonka sukunimeä ei koskaan vielä mikään kavaluus eikä murha ole tahrannut, vartioitsee tänne johtavia ulko-ovia.»

»Mutta tuo salakäytävä tuossa, joka vie kammioon, mistä tämä vanha mies puhuu?» Sen Ludvig kuningas sanoi matalalla, tuskallisella äänellä, pitäen toisella kädellään kiinni Crévecoeur'in käsivarresta ja toisella viitaten pikku oveen.

»Se mahtaa olla Mornayn mielikuvitelmia», vastasi Crévecoeur, »tai joku vanha, perätön tarina — mutta voihan sitä asiaa tutkia.»

Hän tarttui oveen, avatakseen sen, mutta Ludvig esti häntä: »Ei, Crévecoeur, ei — teidän kunnianne on minulle riittävä takuu. — Mutta mitähän herttua aikoo tehdä minulle? Eihän hän toki voi toivoa saavansa pitää minua kauan vankeudessa, ja — sanalla sanoen, virkkakaa minulle, mitä te siitä ajattelette, Crévecoeur.»

»Herrani ja kuninkaani», sanoi kreivi, »kuinka tulisesti Burgundin herttua on suuttunut hänen läheiselle sukulaiselleen ja liittolaiselleen osaksi tulleesta julmasta kohta-

losta, sen te itsekin, kuninkaallinen majesteetti, ymmärtänette; ja onko perää hänen luulossaan, että teidän käskyläisenne ovat olleet siihen yllyttämässä, sen te, armollinen herra, yksin voitte tietää. Mutta minun herrani on jalo luonteeltaan, eikä silmittöminkään vimma voi saattaa häntä salavehkeihin ryhtymään. Mitä ikänä hän tehneekin, se tulee tehtäväksi päivän kirkkaassa valossa ja molempien kansojen silmien edessä. Ja sen vielä voin lisätä, että jokainen hänen neuvonantajistaan — yhtä kenties vain lukuunottamatta — on toivova, että hän tässä asiassa osoittaisi myös leppeyttä ja jalomielisyyttä yhtä hyvin kuin oikeutta.»

»Voi Crévecoeur!» virkkoi Ludvig, tarttuen häntä käteen, ikäänkuin joku synkkä muisto olisi rasittanut hänen mieltänsä, »kuinka onnellinen se hallitsija, jolla on ympärillään sellaisia neuvonantajia, joilla on voimaa varjella häntä hänen oman vihansa seurauksia vastaan! Heidän nimensä tulevat piirrettäviksi kultakirjaimin, silloin kun hänen hallituksensa historia kirjoitetaan. — Jalo Crévecoeur, jospa minulle olisi suotu nähdä teidän kaltaisianne *minunkin* ympärilläni.»

»Siinä tapauksessa olisitte te, kuninkaallinen majesteetti, ollut varsin halukas pääsemään niistä niin pian kuin mahdollista», tokaisi Le Glorieux.

»Hei! Herra Viisaus, oletteko tekin täällä?» sanoi Ludvig, käännähtäen ympäri; samassa hän heti muutti tuntehikkaan äänensä, jolla hän Crévecoeur'iä oli puhutellut, tekeytyen ilman mitään vaikeutta iloisemmaksi. »Oletko *sinäkin* seurannut meitä tänne?»

»Olenpa, kun olenkin, herra kuningas», vastasi Le Glorieux. »Viisauden täytyy seurata kirjavassa puvussa jäljestä, kun hulluus, purppuraan puettuna, käy edeltä.»

»Kuinka se on ymmärrettävä, herra Salomon», kysyi Ludvig; »tahtoisitko vaihtaa asemaa minun kanssani?»

»En maar', niin totta kuin toivon autuaaksi pääseväni», vastasi Le Glorieux; »vaikkapa vielä antaisitte minulle viisikymmentä kruununkolikkoa väliin.»

»Ja miksikä niin, sanopas se? — Minä luullakseni olisin sangen tyytyväinen — siihen nähden minkälaiset tavallisesti hallitsijat ovat — jos saisin sinut kuninkaakseni.»

»Niin oikein, herra kuningas», vastasi narri. »Mutta tässäpä onkin kysymys siitä, eiköhän minulla, päättäen teidän älystänne, joka on saattanut teidät tähän majaan, olisi syytä hävetä niin pölkkypäistä narria.»

»Vaiti, mies!» käski kreivi Crévecoeur; »sinun kielesi jo liikkuu liian liukkaasti.»

»Antakaa sen vain liikkua», virkkoi kuningas. »Ei tietääkseni ole mitään sopivampaa pilkanaihetta, kuin ihminen, joka tekee hullutuksia, vaikka hänellä pitäisi olla enemmän älyä. — Kas tässä, älykäs ystäväni, ota tämä kukkarollinen kultaa ja lisäksi vielä se neuvo, ettet koskaan olisi niin suuri narri, että rupeaisit luulemaan itseäsi viisaammaksi muita ihmisiä. Teepäs vain minulle, ole niin hyvä, se ystäväntyö ja lähde tiedustelemaan tähtienennustajaani, Martius Galeottia, ja käske hänet heti tänne.»

»Sen teen, läänitysherrani, ilman mitään laiminlyöntiä», vastasi narri, »ja arvaanpa hyvin, että tapaan hänet Jan Dopplethur'in luona; sillä filosofitkin, yhtähyvin kuin narrit, osaavat kyllä saada selville siitä, missä parasta viiniä on kaupan.»

»Sallikaa tämän oppineen miehen vapaasti päästä vartijain läpi, herra kreivi Crévecoeur», anoi Ludvig.

»Sisään hän pääsee, siitä ei puhettakaan», vastasi kreivi; »mutta ikäväkseni minun, armollinen herra kuningas, täytyy lisätä, että minulle annetut käskyt eivät salli minun päästää ketään pois teidän huoneistanne. — Hyvää yötä, kuninkaallinen majesteetti», näin hän päätti puheensa, »heti paikalla annan varustaa kaikki ulkosalissa siten, että niillä herroilla, joiden tulee siellä asua, olisi mukava.»

»Älkää vaivatko heidän tähtensä itseänne, herra kreivi», sanoi kuningas; »he ovat tottuneet kovaa kärsimään; ja totta puhuakseni, lukuunottamatta sitä, että tahtoisin Galeottin puheilleni, olisi minulle hyvin mieleen, jos saisin ulkomaailman kanssa olla niin vähän tekemisissä kuin teille annetut käskyt vain suinkin sallivat.»

»Minun tulee», vastasi Crévecoeur, »jättää nämät huoneet teidän yksinomaiseen valtaanne, herra kuningas. Semmoinen on minun herrani käsky.»

»Teidän herranne, kreivi Crévecoeur», vastasi Ludvig,

»jota minun nyt myös sopii sanoa herrakseni, on sangen armollinen herra. — Minun valtakuntani rajat», lisäsi hän, ovat kutistuneet hiukan ahtaiksi, nyt kun niiden sisäpuolelle ei enää mahdu muuta kuin vanha sali ja makuukamari. Mutta on siinä kuitenkin vielä tilaa kyllin koko sille alamaisjoukolle, jota tätä nykyä voin omakseni kehua.»

Crévecoeur'in kreivi sanoi nyt jäähyväiset, ja pian sen jälkeen kuulivat tornin asukkaat paikoilleen saapuvien vartioiden melun, päällikön komentosanat sekä poispääsevien vartijoiden jalankopinan. Sitten kaikki hiljeni, ja ainoa ääni, joka vielä kuului, oli hiljainen lorina Sommejoesta, joka syvänä ja mutaisena hiipi linnan muurien juuritse.

»Menkää saliin, hyvät kumppanini», sanoi Ludvig seuralaisilleen; »mutta älkää käykö nukkumaan. Olkaa valveilla ja valmiina, sillä meillä on vielä yksi tehtävä tänä yönä ja se on hyvin tärkeä.»

Olivier ja Tristan menivät siis saliin, johon Le Balafré sekä molemmat provossin apulaiset olivat jääneet, silloin kun muut astuivat kuninkaan makuuhuoneeseen. Ulostulijat näkivät, että salissa olijat olivat runsaasti viskanneet puita uuniin, niin että niistä yht'aikaa tuli tarpeeksi valoa sekä lämpöä, ja että he, päällysviittoihinsa kääriytyneinä kykkivät permannolla asemissa, jotka mikä milläkin tavalla ilmaisivat heidän mielensä synkkyyttä ja alakuloisuutta. Olivier ja Tristan eivät myöskään keksineet mitään parempaa neuvoa kuin seurata esimerkkiä. He eivät olleet koskaan erikoisen hyviä ystävyksiä hovionnensa aikoina, eivätkä nytkään, kun onni näin oudosti ja äkkiä oli keikahtanut nurin, he olleet taipuvaiset luottamaan toisiinsa. Koko seura istui siis synkässä äänettömyydessä.

Sillä aikaa heidän herransa oli yksinään kamarissaan kärsien kovia sydämentuskia, jotka täysin hyvittivät monet tuskat, joihin hänen käskynsä olivat saattaneet toiset ihmiset. Hän astui edestakaisin kamarissa lyhyin, epätasaisin askelin, usein pysähtyen ja laskien kätensä ristiin; sanalla sanoen, hän päästi valloilleen mielensä rauhattomuuden, jota hänellä, muiden ihmisten seurassa

ollessaan, oli ollut voimaa täydellisesti hillitä. Viimein hän seisahtui, käsiänsä väännellen, sen pienen oven eteen, jota Mornay ukko oli näyttänyt ja jonka hän oli sanonut johtavan siihen kamariin, missä yksi kuninkaan edeltäjistä oli tullut murhatuksi. Ja täällä alkoivat nyt Ludvigin tunteet vähitellen puhjeita ilmi katkonaisin lausein, joita hän itsekseen lausui.

»Kaarle Tyhmä — Kaarle Tyhmä! — Minkähän liikanimen vastamaailma on keksivä Ludvig Yhdennelletoista, jonka veri luultavasti on verestävä sinun veripilkkusi? Ludvig Houkkapää — Ludvig Hätäkello — Ludvig Pyöräpää — ne nimet kaikki eivät vielä ole tarpeeksi voimallisia ilmaistaksensa minun perinpohjaista hulluuttani! Mitenkä saatoin uskoa, että nuo tuittupäiset lüttichiläiset, joille kapina on ikäänkuin jokapäiväistä leipää, pysyisivät alallaan? — Mitenkä saatoin uneksia, että tuo Ardennivuoriston hurja peto silmänräpäykseksikään saattaisi keskeyttää väkivaltaista ja petomaista verenjanoista juoksuansa? — Mitenkä saatoin olettaa, että järkipuheilla ja syitten esittämisellä voisin tulla toimeen Burgundin Kaarlen kanssa? Silloin vasta tuollainen usko olisi ollut paikallaan, jos minun ensin olisi onnistunut hillitä tämmöisillä keinoilla vimmaista härkää! — Voi minua hupsua ja perinhullua! Mutta eipä tuo ilkimys Martius Galeottikaan ole pääsevä tästä eheänä! — Hän on tämän verkon kutonut, hän ja tuo kunnoton pappismies, inhottava Balue. Jos vain pääsen tästä pulasta, niin repäisen kardinaalinhatun hänen päästänsä, vaikkapa kaikki hänen hiuksensa samassa irtaantuisivat! Mutta onpa kumminkin toinen niistä kavaltajista jo nyt käsissäni — vielä minulla on sen verran kuninkaan voimaa — vielä on minulla sen verran valtakuntaa tässä, jotta voin saada rangaistuksi tuon silmiälumoavan, mahtisanojansa kaupittelevan, tähtien puoleen kurkottelevan, valheita kutovan petturin, joka on saattanut minut sekä vangiksi että narriksi! — Tähtien keskinäinen asema — niin, keskinäinen asema muka — hän syötti minulle joutavia loruja, joihin kolmesti keitetty pässinpää tuskin olisi haukannut kiinni, mutta minun piti olla niin hupsun, että luulin käsittäväni nuo syvät sanat! Mutta saammepa heti nähdä mitä tuo täh-

tien asema todentodella on ennustanut. Mutta kaikkein ensiksi tulee minun suorittaa rukoukseni.»

Pienen oven yläpuolella, kenties muistomerkkinä sen takaisessa kamarissa tehdystä pahanteosta, oli kömpelösti uurrettu komero ja siinä kivestä hakattu ristiinnaulitun kuva. Tähän kuvaan kuningas loi silmänsä ja oli laskeutumaisillaan polvilleen, mutta epäröi, ikäänkuin hän olisi nähnyt tarpeelliseksi Vapahtajan kuvaankin nähden noudattaa maailmallisen viisauden ohjeita ja arvellut liian suureksi rohkeudeksi lähestyä sitä, ennenkuin oli saanut jonkun hänen oletetuista suosikeistaan puolestaan puhumaan. Hän kääntyi siis pois ristiinnaulitun kuvasta, niinkuin se, joka ei pidä itseänsä mahdollisena sitä katselemaan, ja valitsi niiden pyhien kuvien parista, joilla, niinkuin jo usein on kerrottu, hänen hattunsa oli reunustettu, Cleryn Neitsyt Maarian. Sen eteen hän kävi polvilleen ja luki nyt seuraavan eriskummallisen rukouksen, jossa, huomattakoon tämä seikka, hän raa'an taikauskoisuutensa vallassa jossakin määrin näytti eroittavan Cleryn pyhän Neitsyen Embrun'in Maariasta, hänelle myös sangen mieleisestä kuvasta, jolle hän usein teki toivioluпauksia.

»Suloinen Cleryn Neitsyt», huudahti hän laskien kätensä ristiin ja lyöden rintaansa puhuessansa, »autuas armon äiti! Sinä, jolla on kaikki valta Kaikkivaltiaan yli, armahda minua syntistä! Totta on, että olen hiukan laiminlyönyt sinua, ja enemmän suosinut sinun autuasta Embrun'in sisartasi; mutta minä olen kuningas, minun valtani on suuri, minun rikkauteni ääretön. Ja jollei niin olisikaan, määräisin mielemmin kaksinkertaisen suolaveron alamaisilleni kuin jättäisin suorittamatta sen, mitä olen teille molemmille velkaa. Avaa nämät rauta-ovet — täytä nämät hirvittävät vallihaudat — ohjaa minut, niinkuin äiti lastansa taluttaa, ulos tästä läheisestä ja uhkaavasta vaarasta! Jos olenkin sisarellesi lahjoittanut Boulognen krevikunnan iänikuiseksi läänitykseksi, niin eikö minulla olisi vielä varoja kyllin, jotta voisin sinullekin hartauttani osoittaa? Sinä saat avaran ja rikkaan Champagnen maakunnan; sen viinamäkien yltäkylläisyys on virtaava sinun luostariisi. Sen maakunnan olen luvan-

nut veljelleni Kaarlelle; mutta hän, senhän tiedät, on kuollut — hänet on myrkyttänyt ilkeä St. Jean D'Angelyn abotti, jota, jos vain elämäni jatkuu, aion rangaista! — Sen lupasin jo sinulle kerran ennen, mutta tällä kertaa varmasti pidän sanani. — Ja jos minulla olikin hiukan tietoa siitä rikoksesta, niin usko minua, suojeluspyhäni armas, että siihen oli syynä se, etten keksinyt muuta keinoa valtakuntani rauhoittamiseksi. Voi, älä lue tuota vanhaa velkaa nykyiseen tilintekooni, vaan ole, niinkuin aina olet ollut, lempeä, leppeä ja rukouksille myöntyisä! Suloinen Neitsyt, puhu pojallesi, että hän minulle antaisi anteeksi kaikki entiset syntini, vieläpä yhden lisäksi — yhden pienoisen synnin, joka minun olisi tehtävä tänä yönä — ei, eipä se olekaan mikään *synti*, armas Cleryn Neitsyt — ei se ole mikään synti, ainoastaan salaa täytäntöön saatettava oikea rangaistus. Sillä rangaistava pahantekijä on pahin petturi, joka ikänä on valanut valheita jonkun hallitsijan korvaan, ja sitä paitsi hän kallistuu kreikkalaisten saastaisen vääräuskoisuuden puoleen. Hän ei ansaitse sinun suojaasi; heitä hänet minun huostaani ja katso hyväksi työksi, että vapautan maailman semmoisesta — sillä se mies on loitsija ja noita, joka ei ansaitse sinun huolenpitoasi ja murhettasi — hän on koira, jonka hengen sammuttamisen ei pitäisi sinun silmissäsi olla suurempi asia, kuin lampusta pirahtavan tai liedestä sirahtavan kipinän sammuttaminen. Älä huoli tuosta mitättömästä seikasta, leppein Neitsyt, vaan ajattele ainoastaan kuinka parhaiten saisit minut päästetyksi tästä pulasta! Ja tässä nyt sidon kuninkaallisen sinettini sinun kuvaasi merkiksi, että aion pitää lupaukseni Champagnen maakunnan suhteen, ja että nyt vihoviimeisen kerran kiusaan sinua veritöillä, koska tiedän kuinka lempeä ja rakastavainen ja helläsydäminen sinä olet.»

Tehtyänsä tämän eriskummallisen sovinnon palvelemansa pyhänkuvan kanssa, Ludvig luki ainakin ulkonaisella syvällä hartaudella kaikki seitsemän katumuspsalmia latinankielellä, sekä vielä lisäksi useampia Ave'ja ja muita erittäin pyhää Neitsyttä koskevia rukouksia. Sitten hän nousi, lujasti uskoen, että hän oli suosiolliseksi taivuttanut sen pyhimyksen mielen, jonka puoleen hän

rukouksillaan oli kääntynyt. Tätä hän toivoi sitä varmemmin, koska — niin hän viekkaasti mietti mielessänsä — useimmat synnit, joiden tähden hän edellisissä tilaisuuksissa oli rukoillut pyhän Neitsyen puolustusta, olivat olleet ihan toista laatua; Cleryn Neitsyt ei siis yhtä helposti voinut luulla häntä paatuneeksi, alinomaiseksi verenvuodattajaksi kuin muut pyhimykset, joille hän useammin oli uskonut senlaatuisia rikoksiaan.

Näin puhdistettuaan omantuntonsa tai, pikemmin sanoen, valkaistuaan sen päältäpäin niinkuin haudan, josta raamattu puhuu, pisti kuningas päänsä ovesta saliin ja käski Le Balafrén kamariinsa. »Kunnon soturini», virkkoi hän, »sinä olet jo palvellut minua kauan, vaan et ole päässyt korkealle virka-arvossa. Me olemme tässä semmoisessa tilassa, josta minulle voi koitua yhtä hyvin kuolema kuin elämäkin; mutta en tahtoisi mielelläni kuolla kiittämättömänä miehenä; en tahtoisi, sen verran kuin vain pyhät miehet antanevat minulle siihen tilaisuutta, jättää yhtään ystävää enkä vihollista kostamatta. Ystävä, joka olisi vielä palkittava, olet juuri sinä — vihollinen, joka ansion mukaan olisi rangaistava, on tuo kelvoton, häijy kavaltaja, Martius Galeotti, joka petoksillaan sekä koreilla valhepuheillaan on houkutellut minut tänne verivihollliseni kynsiin, yhtä varmasti tarkoittaen minun kuolemaani kuin teurastaja tarkoittaa kuolemaa elukalle, jonka hän terashuoneeseen viepi.»

»Kyllä minä vaadin hänet kaksintaisteluun sen johdosta, koska hänen sanotaan olevan miekkamiehen, vaikka hän näyttääkin jokseenkin kömpelöltä», sanoi Le Balafré. »Tottahan, tiedän minä, Burgundin herttua on sen verran miekkamiesten ystävä, että hän on suova meille jonkun tasaisen tantereen kohtuullisen matkan päässä. Ja jos teille, armollinen kuningas, on sen verran elämän jatkoa ja vapautta suotu, niin saatte nähdä minun taistelevan puolestanne ja antavan tuolle filosofille niin ankaran koston kuin teidän sydämenne suinkin vain haluaa.»

»Kiitoksia urhoudestasi ja uskollisuudestasi minun palveluksessani», lausui kuningas. »Mutta tuo häijy kavaltaja on vankka miekkamies, ja minä en mielelläni tahtoisi saattaa sinun henkeäsi vaaraan, kunnon soturini.»

»Enpä minä olisikaan kunnon soturi, älkää pahaksi panko, kuninkaallinen majesteetti», vastusteli Le Balafré, »jollen uskaltaisi käydä vankemmankin miehen kimppuun. Somaapa olisikin tosiaan, jos minä, joka en osaa lukea enkä kirjoittaa, pelkäisin tuommoista pönkkävatsaista lurjusta, joka koko elinaikansa tuskin on mitään muuta tehnyt!»

»Siitä huolimatta», virkkoi kuningas, »ei minun aikomukseni ole saattaa sinua vaaralle alttiiksi, Balafré. Tuo kavaltaja on käskystäni tuleva tänne. Tahtoisinpa, että silloin, niin pian kuin vain tilaisuutta saat siihen, astuisit aivan hänen lähelleen ja pistäisit häntä viidennen kylkiluun alapuolelle — ymmärrätkös?»

»Kyllä maar' ymmärrän», vastasi Le Balafré; »mutta, älkää pahaksi panko, kuninkaallinen majesteetti, tämä tämmöinen tehtävä ei ollenkaan kuulu minun virkaani. Minä en ottaisi surmatakseni koiraakaan muuten kuin tulisessa tappelussa, tai pakenevaa takaa-ajaessa, tai kun minua on ärsytetty tai muussa semmoisessa tapauksessa.»

»Mitä vielä, ethän *sinä* toki tahdo tekeytyä arkatuntoiseksi!» sanoi kuningas, »sinä, joka aina olet ollut etumaisia piirityksissä ja väkirynnäköissä, ja kiivaimpia, niin minulle ainakin on kerrottu, nauttimaan niitä etuja, joita tämmöisissä tilaisuuksissa tarjoutuu kovalle sydämelle ja veriselle kädelle?»

»Armollinen herra», vastasi Le Balafré, »en ole koskaan pelännyt enkä säästänyt teidän vihollisianne, kun niillä on ollut miekka kädessä. Ja väkirynnäkkö on hurjaa työtä, joka kuohuttaa ihmisen veren, niin että — pyhä Anterus auttakoon! — se ei tunnissa eikä kahdessakaan tahdo asettua, ja se, minun arveluni mukaan, on kohtuullinen ryöstöaika rynnäkön perästä. Ja Jumala armahtakoon meitä sotamiesparkoja, jotka ensin hurjistumme vaaran uhatessa, ja vielä enemmän hurjistumme voitosta. On minulle kerrottu, että taivaassa on kokonainen rykmentti pyhiä miehiä, ja minun luullakseni mahtaa niillä olla tarpeeksi työtä rukoillessa ja puhuessa muiden sotajoukkojen ja kaikkien niiden puolesta, joilla on sulka hatussa ja miekka kupeella, ja jotka käyvät rautaisissa rintapaidoissa ja nahkaisissa nutuissa. Mutta se työ, jota te,

armollinen herra kuningas, ehdoitatte, ei kuulu niihin, mitä minulla on ollut tapa tehdä, vaikka en voikaan kieltää, että niidenkin piiri on ollut sangen avara. Mitä tuohon tähtienennustajaan tulee, niin, jos hän on ollut kavaltaja, kuolkoon hän myös kavaltajan lailla, minä en siihen huoli puuttua enkä sekaantua. Onhan teillä, armollinen herra, täällä provossinne, vieläpä kaksi hänen apulaistansa lisäksi, joille semmoinen tehtävä sopii paljoa paremmin kuin minun sukuiselleni ja arvoiselleni skotlantilaiselle aatelismiehelle.»

»Oikein puhut», virkkoi kuningas; »mutta kuitenkin kuuluu sinun virkavelvollisuuksiisi vartioida, ettei mikään estä minun oikean tuomioni täyttämistä.»

»Sen teen, vaikkapa koko Peronnen kaupunki ryntäisi tänne estämään», sanoi Le Balafré. »Älkää, kuninkaallinen majesteetti, epäilkö uskollisuuttani kaikessa, mikä sopii yhteen minun omantuntoni kanssa, ja sen, minun mukavuudekseni ja teidän hyväksi hyödyksenne, voin vannoa olevan sangen väljän — kumminkin olen teidän palveluksessanne, armollinen herra, tehnyt yhtä ja toista, jonka johdosta arvelen, että mielemmin olisin tahtonut niellä pari tuumaa omasta väkipuukostani, kuin tehdä ne teot jonkun muun puolesta.»

»Annetaan niiden asioiden olla», virkkoi kuningas, »ja kuules nyt vaan. — Kun Galeotti on tullut sisään ja ovi on hänen jälkeensä sulkeutunut, niin ota aseesi ja vartioitse ovea sisäpuolelta. Älä päästä ketään sisään — se on kaikki mitä vaadin. Mene nyt saliin ja lähetä yliprovossi luokseni.»

Le Balafré meni ulos, ja minuutin kuluttua astui Tristan Erakko salista makuukamariin.

»Tervetultuasi, kummi», sanoi kuningas; »mitäs arvelet tilastamme?»

»Että olemme samassa tilassa kuin kuolemaan tuomitut ainakin», vastasi yliprovossi, »ellei herttua lykkää tuomion täytäntöä toistaiseksi.»

»Lykättäköön se tai ei, mutta hänen, joka meidät on tähän satimeen viekoitellut, tulee ensiksi lähteä toiseen maailmaan meille majaa valmistamaan», sanoi kuningas julmalla, pelottavalla naurulla. »Tristan, sinä olet monta

kelpo oikeudentyötä toimittanut, ja finis * — funis arvelinkin sanoa — coronat opus * — sinun tulee loppuun saakka olla apunani.»

»Niin teen, kun teenkin, herrani ja kuninkaani», vastasi Tristan, »minä en ole mikään koreapuheinen mies, mutta kiitollinen olen. Olen valmis täyttämään velvollisuuteni niin hyvin näiden muurien sisäpuolella kuin muuallakin; ja niin kauan kuin minä elän, on teidän kuninkaallisesta suustanne lähtevä tuomio oleva yhtä voimallinen ja tuleva yhtä tyystin puustaavin mukaan täytetyksi kuin silloin, kun te istuitte omalla valtaistuimellanne. Seuraavassa silmänräpäyksessä tehtäköön minulle mitä tahansa — yhdentekevä minulle!»

»Sitäpä minä juuri toivoinkin sinulta, kummi kultani», sanoi Ludvig; »mutta onko sinulla tarpeeksi apua? — tuo kavaltaja on väkevä ja vahva ruumiiltaan, ja on epäilemättä huutava apua. Skotlantilainen ei lupaa mitään muuta kuin vartioida ovea, ja hyvä että hänet siihenkin olen mielistelylläni ja leikkipuheillani saanut. Olivier'ista ei ole muuksi kuin valehtelijaksi, imartelijaksi ja vaarallisten neuvojen antajaksi, ja — Ventre Saint Dieu! ** — pikemminpä hän joskus vielä saanee hirsinuoran omaan kaulaansa kuin auttaa toista hirttäessä. Onko sinulla, mitäs arvelet, kyllin väkeä ja välikappaleita tyystin ja tarkan työn aikaansaamiseksi?»

»On minulla täällä Trois-Eschelles ja Petit-André mukanani», vastasi Tristan, »virassaan niin vikkeliä molemmat, että he saisivat yhden miehen kolmesta hirtetyksi, ennenkuin molemmat toiset sen kerkiäisivät huomatakaan. Ja me olemme kaikki päättäneet viimeiseen asti olla teille, armollinen herra, uskolliset, sillä me tiedämme, että meillä teidän mentyänne tulee olemaan juuri yhtä vähän aikaa vetää henkeämme kuin kellä tahansa, joka on joutunut meidän kynsiimme. — Mutta kuka tässä nykyisessä tilassamme on otettava käsiteltäväksi, jos armollisesti tahtoisitte sen sanoa, kuninkaallinen majesteetti? Minä tah-

* Sanaleikki; latinalaisen sananparren sijaan; finis coronat opus = loppu työn kruunaa, sopii sanoa; funis = nuora.

** Voimasana.

toisin olla ihan varma miehestäni; sillä välistä, herrani ja kuninkaani, te muistutatte minua siitä, että toisinaan olen hiukan erehtynyt ja oikean pahantekijän sijasta pannut roikkumaan jonkun kunnon maanmoukan, joka ei ole teitä millään lailla pahoittanut.»

»Aivan oikein», virkkoi kuningas. »Olkoon siis sinulle tiedoksi, Tristan, että tuomittu mies on Martius Galeotti. — Sinä hämmästyt, mutta onpa kun onkin asia niinkuin sanon. Se ilkimys on houkutellut meidät kaikki tänne valheellisilla, petollisilla neuvoillansa, siksi että me aivan suojattomina joutuisimme Burgundin herttuan käsiin.»

»Mutta eipä toki kostamattomina!» sanoi Tristan. »Jospa se olisikin vihoviimeinen tekoni tässä elämässä, niin pistäisin häntä niinkuin kuolemaatekevä ampiainen, vaikka minut tallattaisiinkin heti sen jälkeen mäsäksi!»

»Kyllä minä sinun uskollisuutesi tunnen», sanoi kuningas, »ja tiedän myös kuinka suuri huvitus sinulla, niinkuin kunnon miehellä ainakin, on velvollisuutesi täyttämisestä; sillä hyvä teko, niinhän koulumiehet sanovat, on jo itsessäänkin oma palkkansa. Mutta lähde ja varusta uhripapit, sillä uhri on tulossa.»

»Tahdotteko te sitä tehtäessä olla läsnä, armollinen herra?» kysyi Tristan.

Ludvig ei huolinut tästä tarjouksesta; hän vain käski yliprovossin pitää kaikki varalla, niin että hänen käskynsä tulisi tyystin täytetyksi, samassa kun tähtienennustaja olisi makuuhuoneesta tullut ulos. »Sillä», lisäsi kuningas, »minä tahdon vielä kerran nähdä sen ilkiön, juuri vain nähdäkseni miltä hän on näyttävä kuninkaansa edessä, jonka hän on saattanut tähän paulaan. Minusta on hauska nähdä kuinka uhkaavan kuoleman pelko on poistava punan tuosta verevästä poskesta ja tummentava tuon silmän, joka valehdellessaan niin ystävällisesti loisti. — Voi, jospa täällä nyt olisi se toinenkin, joka neuvoillaan avusti tämän petturin ennustuksia! Mutta jos vain elävin hengin pääsen täältä — niin kavahtakaa purppurahattuanne, herra kardinaali! Roomastakaan teille tuskin lienee apua — olkoon se sanottu pyhän Pietarin suosiolla ja perinlaupiaan Cleryn Neitsyen luvalla. — No, miksikä viivyskelet? Mene varustamaan apulaisesi. Se ilkimys

taitaa heti paikalla tulla. Suokoon vain Jumala, ettei hän säikähtyisi ja jäisi tulematta! — Se vasta olisi pettymys. Mene, Tristan — ethän ennen ollut niin hidas, kun jotain oli toimitettavana.»

»Päinvastoin, älkää pahaksi panko, armollinen kuningas, on teillä aina tapana sanoa, että olen kovin hätäinen, ja että monasti olen väärin ymmärtänyt teidän tarkoituksenne ja kaapannut väärän henkilön kynsiini. Olkaa siis nyt hyvä, kuninkaallinen majesteetti, ja antakaa minulle, sanoessanne Galeottille jäähyväiset, joku merkki, onko työ tehtävä vai ei. Olen nähnyt teidän, armollinen herra, joskus muuttavan mieltänne kerran, jopa kahdestikin, ja sitten olette torunut minua liiasta kiireestä.»

»Sinua epäluuloista luontokappaletta!» vastasi kuningas. »Minä *en* nyt muuta mieltäni, sen sanon sinulle. Mutta, jotta vastaansanomisesi loppuisivat, niin huomaa — jos tuolle konnalle hyvästijättäessäni sanon: 'Elää toki Jumala tuolla ylhäällä!' silloin anna vain huilata. Mutta jos sanon: 'Mene rauhassa!' niin tiedät siitä, että mieleni on muuttunut.»

»Minun pääni on jokseenkin tyhmä muissa paitsi omaan virkaani kuuluvissa asioissa», virkkoi vielä Tristan Erakko. »Antakaa minun toistaa läksyni. — Jos te sanotte hänelle: 'Mene rauhassa!' käynkö silloin hänen kimppuunsa?»

»Ei, ei — sinä pölkkypää, ei!» sanoi kuningas; »siinä tapauksessa annat hänen vapaasti mennä tiehensä. Mutta jos sanon: *'Elää toki Jumala tuolla ylhäällä!'* — niin keikahduta hänet kyynärää tai paria likemmäksi tähtiä, joiden kanssa hän on niin hyvä tuttava.»

»Kunhan vain meillä olisi kaikki värkit täällä», virkkoi provossi.

»Sitten keikahtakoon *alas,* jollei sovi *ylös,* ei sillä väliä», sanoi kuningas julmasti nauraen.

»Entäs ruumis», kysyi vielä provossi, »mihinkä sen saatamme?»

»Annas kun hiukan arvelen», virkkoi kuningas. — »Salin ikkunat ovat kovin kapeat — mutta tuo ulospistävä kaari-ikkuna on tarpeeksi leveä. Lennättäkää hänet siitä Sommejokeen ja kiinnittäkää hänen rintaansa paperi,

jossa on päällekirjoitus: 'Antakaa kuninkaan oikeuden tullitonna kulkea sivutse.' — Ottakoot herttuan virkamiehet sen sitten takavarikkoon, jos tohtivat.»

Yliprovossi läksi ulos kuninkaan kamarista ja kutsui molemmat apulaisensa neuvotteluun yhteen salin ikkunakomeroista, missä Trois-Eschelles kiinnitti tulisoihdun seinään, niin että heillä olisi valoa. He keskustelivat kuiskaten, eikä Olivier, joka näytti olevan alakuloisuuteen vaipunut, yhtä vähän kuin Le Balafrékään, joka nukkui sikeästi, kiinnittäneet heihin mitään huomiota.

»Veikkoset», virkkoi yliprovossi käskyläisilleen, »te olette kenties luulleet meidän virantoimituksemme jo olevan lopussa, tai olette ainakin arvelleet luultavimmaksi, että me itse pikemmin joutuisimme toisten miesten virantoimituksen alaisiksi kuin että saisimme tilaisuutta vielä virkaamme toimittaa. Mutta ei hätää, pojat. Meidän armollinen herramme on määrännyt meille vielä yhden jalon virkatyön tehtäväksi, ja se meidän tulee mestarin tavalla suorittaa, niinkuin miesten, jotka tahtovat nimensä iäti muistettaviksi historiassa.»

»Ahaa, jopa arvaan asian», sanoi Trois-Eschelles. »Meidän herramme on samanlainen kuin muinaiset Rooman keisarit, jotka, kun heillä oli viimeinen loppu käsissä, tai, meidän tavalla puhuen, kun he jo olivat hirsipuun juuressa, tavallisesti valitsivat omien oikeudenpalvelijoittensa parista jonkun kokeneen miehen, niin ettei heidän pyhä persoonansa joutuisi jonkun ensikertalaisen tai hutiluksen kömpelöiden kopeloimisten alaiseksi. Se olikin sievä tapa pakanain tavaksi; mutta pelkäisinpä kuitenkin hyvänä kristittynä hiukan omantunnonvaivoja, jos minun täytyisi hyppysilläni tarttua Kaikkein Kristillisimmän Kuninkaan kaulaan!»

»No, veli veikkonen, oletpa toki kovinkin arka omaltatunnoltasi», sanoi Petit-André. »Jos hän omalla suullaan ja sanallaan antaa meille käskyn hirttää hänet, niin en ymmärrä miten meidän velvollisuutemme sallisi olla sitä tottelematta. Sen, joka Roomassa asuu, tulee paavia totella — provossin apulaisten tulee totella päällikköänsä ja hänen taas kuningasta.»

»Hs, te roistot!» sanoi yliprovossi. »Eihän tässä ole

puhetta kuninkaasta, vaan ainoastaan kreikkalaisesta vääräuskoisesta pakanasta ja muhamettilaisesta noidasta, Martius Galeottista.»

»Vai Galeottista!» vastasi Petit-André; »sehän sitten on ihan luonnollista. En ole vielä koskaan nähnyt, että yksikään noista silmänkääntäjistä, jotka, niin sanokseni, viettävät kaiken ikänsä ikäänkuin tiukan köyden *päällä* tanssien, eivät lopulta olisi keikahtaneet tanssimaan köyden *päähän* — hupsis!»

»Minua vain se huolettaa», virkkoi Trois-Eschelles taivaaseen päin katsahtaen, »että ihmisparan täytyy kuolla ripityksettä.»

»Hui hai!» sanoi yliprovossi, »hän on peripakana ja noita — eipä kokonainen pappiskokouskaan voisi hänelle suoda synninpäästöä ja vapauttaa häntä ansaitusta tuomiostaan. Sitä paitsi, jos hänen semmoista tekee mieli, niin onpa sinulla, Trois-Eschelles se lahja, että voisit itse toimia hengellisenä isänä. Mutta tärkeämpi on se, pojat, että teidän, pelkään minä, tulee turvata väkipuukkoihinne; sillä teillä ei ole täällä virantoimitukseenne tarvittavia värkkejä.»

»Parisin saaren pyhä Neitsyt varjelkoon», vastusti Trois-Eschelles, »että olisin ilman työaseitani, kun kuningas jotain käskee! Minulla on aina vyölläni pyhän Franciscuksen nuoravyö, nelin kerroin ympärikäärittynä, ja soma solmupaula toisessa päässä. Sillä minä kuulun St. Franciscuksen veljistöön, ja saan hänen päähineensä panna päähäni, kun olen in extremis (viimeisilläni) — olkoon siitä kiitos Jumalan ja Saumur'in kunnon munkkien.»

»Ja minulla puolestani», sanoi Petit-André, »on aina kapineitteni joukossa väkipyörä sekä vahva ruuvi, jolla voin sen kiinnittää mihin tahdon siltä varalta, että sattuisimme semmoiseen maahan, missä puut ovat harvassa tai myös korkeaoksaiset. Sen olen havainnut hyvin mukavaksi apukeinoksi.»

»Se sopii vallan hyvin», virkkoi yliprovossi; »ruuvaa nyt vain väkipyöräsi tuohon hirteen oven yläpuolelle ja kiinnittäkää köysi siihen. Minä vien miehen sen paikan läheisyyteen ja puhuttelen häntä siellä, kunnes saatte paulan punotuksi hänen leukansa alle, ja sitten — — —»

»Ja sitten me tempaisemme nuoran toisesta päästä», sanoi Petit-André, »ja — *hopsis!* — sitten onkin meidän tähtienennustajamme jo niin korkealla taivaassa, ettei hän enää varpaillaankaan kosketa maata.»

»Mutta nuo herrat tuolla», kysyi Trois-Eschelles, vilkkuen takkaan; eivätkö ne rupeaisi apulaisiksemme ja siten ottaisi pestiä meidän ammattiimme?»

»Hm! Eipä niinkään», vastasi provossi. »Parranajaja vain päässänsä keksii kaikki vehkeet, mutta jättää niiden toimeenpanemisen muille. Ja skotlantilainen on luvannut vartioida ovea, sill'aikaa kun me toimitamme tämän tehtävän, johonka hänellä ei ole kyllin rohkeutta eikä sukkeluutta tehokkaammin osaa ottamaan — kukin pysyköön virassansa.»

Sanomattomalla vikkelyydellä, vieläpä jollakin ilolla, joka tunne näkyi lieventävän heidän oman vaarallisen tilansa synnyttämää huolta, kiinnittivät provossin arvoisat käskyläiset väkipyörän sekä nuoran paikoilleen, valmistautuen täyttämään sitä tuomiota, jonka vangittu kuningas oli langettanut Galeottista; — näytti siltä kuin he olisivat iloinneet siitä, että tämä viimeinen tehtävä tulisi vielä olemaan heidän edellisen elämänsä mukainen. Tristan Erakkokin katseli heidän puuhaansa tyytyväisyydellä; Olivier puolestaan ei huomannut heitä ollenkaan; ja Ludvig Lesly, jos hän kolkuttamisesta hetkeksi heräsikin ja katsahti heidän puoleensa, taisi luulla heidän työtänsä semmoiseksi, ettei se millään lailla koskenut hänen virkaansa ja josta hän ei siis ollut tavalla eikä toisella edesvastuussa.

XXIX

MOLEMMINPUOLISIA SYYTÖKSIÄ

Sun aikas viel'ei loppunutkaan — Piru,
sun herras sua viel'ei hylännyt.
Hän auttaa suosituitaan, orjiansa,
kuin opas muinoin miestä sokeaa,
nojaten olkapäällään, talutteli
tasankoja ja kivikoita myöten,
siks kunnes, vuoren jyrkän äyräällen
saavuttua, hän raukan alas syöksi.

Vanha Näytelmä.

Totellen kuninkaan käskyä tai, pikemmin sanoen, pyyntöä — sillä, vaikka hän olikin kruunupää hallitsija, oli Ludvig kuitenkin semmoisessa tilassa, ettei hän voinut muuta kuin *pyytää* — oli Le Glorieux lähtenyt hakemaan Martius Galeottia. Kovin suurta vaivaa ei hänen tarvinnutkaan nähdä tätä tehdessään. Hän meni vain suoraan Peronnen parhaaseen krouviin, jossa hän itsekään ei suinkaan ollut vain satunnainen kävijä; sillä Le Glorieux oli hyvin halukas tuohon marjanesteeseen, joka saattoi kaikkien muidenkin ihmisten järjen hänen järkensä vertaiseksi.

Hän tapasi tähtienennustajan vierastuvan nurkassa hartaassa keskustelussa naisen kanssa, joka oli outoon, hiukan maurilais- tai aasialaiskuosiseen vaateparteen puettu ja Le Glorieux'n lähestyessä nousi juuri, ikäänkuin lähteäkseen.

»Näihin sanomiin», virkkoi samassa nainen, »te voitte aivan lujasti luottaa.» Ja niin puhuttuaan hän katosi muiden vieraitten sekaan, jotka istuivat eri pullokuntina eri pöytien ääressä.

»Filosofi serkkuni», sanoi hovinarri esittäen itsensä, »Jumala tuskin on kutsunut pois toisen vahdin, ennenkuin hän lähettääkin jo toisen sijaan. Toinen hupsu tuskin on lähtenyt, niin tulen minä tänne noutamaan teitä Ranskan kuninkaan Ludvigin luo.»

»Ja sinäkö muka olet sanansaattajana?» kysäisi Galeotti katsahtaen häneen äkillisellä säikähdyksellä ja huomaten heti hänet hovinarriksi, vaikka hänessä, niinkuin jo ennen on mainittu, ei ollut niin monta ulkonaista ammattinsa tunnusmerkkiä kuin mikä oli tavallista.

»Niin olen, hyvä herra ja oppinut filosofi», vastasi Le Glorieux. »Kun Valta lähettää Hupsuuden noutamaan Viisautta, niin siitä jo varmaan saattaa arvata, kumpi jalka ontuu.»

»Entäs jollen huolisikaan tulla, kun kutsut ovat lähetetyt minulle näin myöhään yöllä tuommoisen lähettilään kautta?» arveli Galeotti.

»Siinä tapauksessa teemme teille matkan mukavammaksi ja kannamme teitä», tokaisi Le Glorieux. »On mulla täällä puoli tusinaa vahvoja Burgundin poikia oven takana, jotka Crévecoeur'in herra siltä varalta pani minulle mukaan. Sillä katsokaas, minun ystäväni Burgundin Kaarle ja minä emme ole Ludvig serkkumme päästä kokonaan ryöstäneet pois kruunua, jonka se pölkkypää saattoi meidän kynsiimme, vaan olemme sitä vain hiukkasen viilanneet ja leikanneet; ja vaikka se näin on tullut pieneksi niinkuin hetale, on se kuitenkin yhä vielä pelkkää kultaa. Suoraan sanoen, hän on vielä itsevaltias hallitsija oman väkensä parissa, johon tekin kuulutte, ja Kaikkein Kristillisin Kuningas Peronnen linnan vanhassa juhlasalissa, jonne teidän, hänen uskollisena alamaisenaan, nyt heti paikalla tulee mennä.»

»Kylläpä minä tulen, hyvä herra», sanoi Martius Galeotti, ja läksi Le Glorieux'n seurassa — luultavasti senvuoksi, ettei hän nähnyt mitään poispääsön keinoa.

»Niin, hyvä herra», virkkoi narri matkalla linnaan, »siinä te teitte oikein. Sillä me kohtelemme serkkuamme niinkuin on tapana vanhaa, häkkiin suljettua, nälkäistä leijonaa; me viskaamme hänelle aina aika ajoin vasikan syötäväksi, siksi että vanhat leukasaranat eivät joutilaisuudessa ruostuisi.»

»Luuletteko te», kysyi Galeotti, »että kuningas aikoo tehdä minulle jotain pahaa hengen tai ruumiin puolesta?»

»Senpä te voitte paremmin ennakolta arvata kuin minä», vastasi hovinarri; »sillä vaikka yö on pilvinen, osannette te kuitenkin sumunkin läpi nähdä tähdet. Minä en tiedä mitään siitä asiasta, en yhtään mitään — mutta ainahan äitini varoitteli minua, että kavahtaisin lähestyessäni satimeen sattunutta vanhaa rottaa, sillä silloin ne aina ovat kaikkein pahimmat puremaan.»

Tähtienennustaja ei kysynyt sen enempää, mutta Le Glorieux, ammattinsa tavan mukaan, lasketteli yhä edelleen outoja, sekavia puheitaan, joista oli puolet hulluutta, puolet pilaa, kunnes hän oli jättänyt filosofin vahdin käsiin Peronnen linnan portin edustalla; sieltä Galeotti vietiin vahtipaikasta toiseen, kunnes viimein päästettiin kreivi Herbert'in torniin.

Hovinarrin viittaukset eivät olleet turhaan sattuneet Galeottin korviin, ja hän sai niihin vielä lisää vahvistusta Tristan'in ulkomuodosta ja kohtelusta, joka, saattaessansa hänet kuninkaan makuuhuoneeseen, oli käytökseltään väijyskelevä, yrmeä ja pahanenteinen. Tähtienennustaja oli tarkka huomaamaan kaikkea, mitä maan päällä tapahtui, yhtä hyvin kuin taivaan kappaleittenkin liikuntoja; hänen silmänsä sattui sentähden heti väkipyörään ja nuoraan; ja kun jälkimäinen heilahteli, päätti hän siitä, että hänen äkillinen tulonsa oli kesken työtä häirinnyt jotakuta, joka oli par'aikaa sitä paikoilleen sovitellut. Kaiken tämän nähtyään hän ponnisti nyt koko sukkeluutensa keksiäkseen pelastuskeinon uhkaavasta vaarasta, ja päätti myös samalla, jos hän huomaisi pelastuksen mahdottomaksi, pitää puoliansa viimeiseen hengenvetoon asti ketä päällekarkaajaa vastaan tahansa.

Tällä lujalla päätöksellä sekä senmukaisella katsannolla ja astunnolla hän astui nyt Ludvigin eteen; hän ei ollut ollenkaan hämillään, vaikka asiat olivat tapahtuneet aivan toisin kuin mitä hän oli ennustanut, eikä hänen rohkeutensa myöskään ollut masennuksissa kuninkaan vihastuksen ja sen mahdollisten seurausten pelosta.

»Kaikki hyvät tähdet olkoot suosiolliset teille, armollinen herra kuningas!» lausui Galeotti, kumartaen itämaiseen tapaan. »Ja onnettomat tähtienyhtymiset älkööt vaikuttako minun kuninkaalliseen herraani!»

»Minusta näyttää», vastasi kuningas, »että, jos vain kerrankin katsahdat ympärillesi tässä huoneessa ja jos ajattelet missä rakennuksessa se on ja kuinka ankaran vartioimisen alla, niin sinun viisautesi jo huomaisi, että minulle suosiolliset tähdet ovat pettäneet minut ja että onnettomat tähtienyhtymiset ovat jo saaneet pahinta aikaan. Eikö sinua yhtään hävetä, Martius Galeotti, kun

näet minut täällä vankina ja kun tiedät kenenkä vakuutukset ovat houkutelleet minut tänne?»

»Ja eikö *sinua* hävetä, kuninkaallinen herrani», vastasi filosofi, »sinua, joka niin joutuisin askelin edistyit tieteessä, jonka käsitys oli niin kerkeä ja ahkeruus niin suuri — eikö sinua hävetä, kun näin peräydyt, säikähtyen onnen ensimäistä nurjaa silmäystä, aivankuin pelkuri ensimäistä miekan kalskahdusta? Sinä tahdoit päästä noiden salatietojen osallisuuteen, jotka kohottavat ihmiset elämän kaikkien himojen, vastoinkäymisten, tuskien ja surujen yli; sinä pyrit tilaan, johon ei voi päästä, jollei voita muinaisten stoalaisfilosofien mielenlujuutta — ja nyt sinä jo väistyt heti, kun kova onni kerrankin vain ahdistaa, ja hylkäät sen loistoisan kruunun, jota läksit tavottelemaan, väistyen oikealta tieltä niinkuin vikuri hevonen haamuntapaisten, olemattomien pahojen pelosta!»

»Haamuntapaisten, olemattomien pahojen pelosta! Oletpa aika hävytön!» huudahti kuningas. »Onko tämä vankihuone olematon? — Ja minun vihatun viholliseni, Burgundin herttuan vartijain aseet, joiden voit kuulla kilahtelevan tuolla portilla, ovatko ne tyhjiä haamuja? — Mitä, sinä kavaltaja, ovat sitten elämän *todelliset* pahat, jos vankeus, vallanluovutus, hengenvaara ovat olemattomia?»

»Tietämättömyys — tietämättömyys, minun veljeni, ja väärät luulot», vastasi ennustaja suurella lujuudella, »ne ainoastaan ovat todellisia pahoja. Usko minua, kuningas täydessä valtansa voimassa on, jos hän rypee henkensä tietämättömyydessä ja väärissä luuloissa, vähemmän vapaa kuin viisas mies vankihuoneessa, todellisten rautaisten kahleitten kahlehtimana. Siihen todelliseen onneen minun velvollisuuteni on opastaa sinua — ja sinun velvollisuutesi on noudattaa opastustani.»

»Vai mokomaan filosofiseenko vapauteen aioitkin opetuksillasi minua opastaa?» virkkoi kuningas sangen katkerasti. »Soisinpa, että jo olisit virkkanut minulle Plessis'ssä, että valta, jota minulle anteliaasti lupasit, tarkoitti vain omien intohimojeni vallitsemista; että menestys, jota niin varmasti minulle ennustit, oli edistymistä filosofiassa; ja että minä voisin tulla yhtä viisaaksi ja oppineeksi kuin

joku maita, mantereita kuljeksiva italialainen silmänkääntäjä! Tottahan olisin voinut saada sen henkisen vallan huokeammallakin hinnalla, kuin menettämällä loistavimman kruunun koko kristikunnassa ja joutumalla Peronnen vankilaan! Mene, mies, äläkä luule, että jäät ansaittua rangaistustasi vaille. — *Eläähän toki vielä Jumala tuolla ylhäällä!*»

»En tahdo vielä jättää teitä oman onnenne nojaan», virkkoi Galeotti, »ennenkuin olen sokaistujen silmienne edessä saattanut jälleen täyteen loistoonsa minun maineeni, joka on kirkkaampi kuin kirkkain helmi teidän kruunussanne ja jota jälkimaailma vielä on ihmettelevä, kun koko Capet'n sukukunta on jo aikoja sitten tomuna haihtunut unohduksiin St. Denis'n hautaholveissa.»

»Puhu sitten suusi puhtaaksi», sanoi Ludvig; »sinun julkirohkeutesi ei voi saada minun mieltäni eikä päätöstäni muuttumaan. — Mutta koska voi olla, että tämä on viimeinen tuomio, jonka kuninkaana saan langettaa, niin en tahdo tuomita sinua kuulematta puolustustasi. Puhu sitten — vaikka parasta mitä voit puhua, on se, että lausut täyden totuuden. Tunnusta, että minä olen ollut petetty houkka, sinä petturi, että kehuttu tietosi on tyhjää lorua, että meidän ylitsemme tuikkivat tähdet voivat yhtä vähän vaikuttaa meidän kohtaloomme, kuin niiden säteet, jotka joen pinnalla kimaltelevat, voivat muuttaa virran juoksua.»

»Ja mitä sinä», vastasi tähtienennustaja rohkeasti, »tiedät noiden autuaitten valonlähteitten salaisesta vaikutuksesta? Voitko väittää, että niillä muka ei ole voimaa vaikuttaa vesien juoksuun, vaikka tiedät että heikoinkin kaikista taivaankappaleista — heikoin siitä syystä, että se on lähinnä meidän matoista maatamme — pitää valtansa alla — mitä se välittäisikään tuommoisista joutavista jo'ista kuin tämä Somme täällä — itse mahtavan valtameren liikkeet, jonka vedet vuoksena laskevat ja luoteena nousevat sitä myöten kuin kuun pyörä paisuu ja supistuu, ja tottelevat jokaista kuun käskyä aivankuin orjat sultaanin puolison viittausta? Ja nyt, Ludvig Valois, vastaa vuorostasi minun vertaukseeni — tunnusta, etkö ole mielettömän matkalaisen kaltainen, joka suuttuu perä-

miehelle siksi, että tämä ei voi ohjata laivaa satamaan, joskus kokematta vastaisten tuulten ja virtojen voimaa? Minä tosin ennustin sinulle, että aiottu retkesi luultavasti oli hyvin menestyvä, mutta Jumalan käsi yksin saattoi saattaa sinut tänne; ja jos tämä tie on rosoinen ja vaarallinen, niin onko minun vallassani muuttaa se sileämmäksi ja turvallisemmaksi? Missä nyt on eilinen viisautesi, joka niin hyvin opetti sinut käsittämään, että Jumala usein johdattaa kulkumme eduksemme, joskin vasten tahtoamme?»

»Sinä muistutat — sinä muistutat nyt mieleeni», sanoi kuningas närkästyneenä, »yhden ilmeisen valheesi. Ennustithan tuon skotlantilaisen toimittavan tehtävänsä niin, että siitä koitusi minulle etua ja kunniaa; ja nyt tiedät asian käyneen siten, ettei minulle olisi voinut sattua mitään suurempaa vahinkoa kuin ryhtymällä tähän asiaan, joka on tehnyt niin rajun vaikutuksen Burgundin Hullun Härän tulistuneisiin aivoihin. Se oli siis ilmeinen valhe — siitä et voi päästä yli etkä ympäri — siinä et voi viitata mihinkään vastaisuudessa tapahtuvaan virran kääntymiseen, jota minun muka tulisi kärsivällisesti odottaa, hupsun tavoin istuen rannalla, kunnes muka vedet lakkaisivat virtaamasta. Siinä sinun taitosi on sinut pettänyt — sinä olit siksi tyhmä, että lausuit ennustuksen erityisestä asiasta, joka nyt on nähty ja todistettu ilmivalheeksi.»

»Mutta se kääntyy vielä totiseksi todeksi», vastasi tähtienennustaja rohkeasti. »En toivo ikänä mitään loistavampaa tiedon voittoa tietämättömyyden yli, kuin mitä tuo ennustus ja sen täytäntö on tuottava. Minä ennustin sinulle, että hän tulisi olemaan uskollinen kaikissa kunniallisissa tehtävissä — eikö hän ole sitä ollut? — Minä ennustin, että hänen omatuntonsa oli estävä häntä edistämästä viekkaita vehkeitä — eikö se ole ollut totta? Jos sitä epäilette, herra kuningas, niin menkää kysymään mustalaiselta, Hairaddin Maugrabin'iltä.»

Kuninkaan posket lensivät tulipunaisiksi häpeästä ja vihastuksesta.

»Minä ennustin sinulle», jatkoi Galeotti, »että tähtien keskinäinen suhde, sillä hetkellä kun hän läksi matkaan,

merkitsi vaaraa lähettiläälle — ja eikö hänen retkensä ole ollut täynnä vaaroja? — Minä ennustin sinulle, että se merkitsi onnea lähettäjälle — ja onni on pian sinulle koittava.»

»Onko minulle onni muka pian koittava!» huudahti kuningas. »Eivätkö seuraukset ole jo tulleet osakseni — häväistys ja vankeus?»

»Ei», vastasi ennustaja, »loppupäätös ei ole vielä tullut; sinun oma kielesi on ennen pitkää tunnustava, että sinulle on tuottava onnea se tapa, jolla lähettiläási käyttäytyi toimittaessaan hänelle uskottua tehtävää.»

»No se toki on liian — liian hävytöntä», sanoi kuningas, »että petettyäsi rupeat vielä pilkkaa tekemään. — Mene tiehesi jo! — Älä toivokaan, että minulle tehty vääryys on jäävä kostamatta. — *Elää toki vielä Jumala tuolla ylhäällä!*»

Galeotti kääntyi jo lähteäkseen. »Seis vielä», esteli häntä Ludvig, »sinä puolustat petostasi aika miehen tavoin. — Annas minun nyt vielä kuulla vastauksesi yhteen ainoaan kysymykseen, ja ajattele tarkkaan ennenkuin vastaat. — Riittääkö kehuttu taitosi saamaan selkoa omasta kuolinhetkestäsi?»

»Ei muuten kuin suhteellisesti, yhteydessä toisen miehen kohtalon kanssa», vastasi Galeotti.

»En ymmärrä vastaustasi», sanoi Ludvig.

»Sen vaan, oi kuningas», lausui Galeotti, »tiedän varmaan omasta kuolemastani, että se on tapahtuva juuri kaksikymmentäneljä tuntia ennen teidän kuolemaanne.»

»Haa! niinkö sanot?» virkkoi Ludvig ja hänen näkönsä muuttui jälleen. »Maltas — maltas — älä vielä lähde — viivy vielä silmänräpäys. — Sanotko niin, että *minun* kuolemani on seuraava heti *sinun* kuolemasi jälkeen?»

»Ennen vuorokauden kuluttua», toisti Galeotti lujasti, »jos lienee edes kipinäkin totista ennustusvoimaa noissa kirkkaissa, salaisissa taivaan kynttilöissä, jotka, kukin kulullansa, vaikka sanattomasti puhuvat. Hyvää yötä nyt, kuninkaallinen herrani.»

»Maltas, maltas — älä lähde», sanoi kuningas, tarttuen häntä käsivarteen ja taluttaen hänet pois ovelta. »Martius Galeotti, olenhan ollut hyvä herra sinulle — olenhan

sinua rikastuttanut — sinä olet saanut olla ystävänäni, kumppaninani, opastajanani tieteellisissä harjoituksissa. — Virka nyt minulle totinen tosi, minä rukoilen sinua. — Onko todella mitään perää tuossa taidossasi? — Onko todella tuon skotlantilaisen matka oleva minulle onneksi? — Ja ovatko meidän molempien elämänmäärämme niin läheisesti — *aivan* läheisesti sidotut toisiinsa? Tunnusta, Galeotti veikkoseni, että sanoit sen vain ammattijuonena — tunnusta, minä rukoilen sinua, äläkä pelkää, että minä siitä suuttuisin. Minä olen jo vanha mies — vanki — minä luultavasti menetän kruununi — minun asemassani totuus on kalliimpi kuin kokonainen valtakunta, ja juuri sinulta, Galeotti, paras ystäväni, toivon saavani tämän verrattoman helmen.»

»Ja sen minä olenkin jo tuonut teidän eteenne, kuninkaallinen majesteetti», sanoi Galeotti, »pannen itseni sille vaaralle alttiiksi, että te pedontapaisessa vimmassa voisitte nousta minua vastaan ja raadella minua.»

»Kuka, minäkö, Galeotti?» vastasi kuningas laupiaasti. »Voi, aivanhan oletkin väärässä! — Enkö ole vankina — ja eikö minun tule olla kärsivällinen, varsinkin koska vihastani ei ole muuhun apua kuin voimattomuuteni paljastamiseen? — Virka minulle siis totinen ja täysi tosi — oletko minua vain narrannut? — Vai onko sinun tieteessäsi perää ja oletko toden mukaan ilmoittanut mitä tiedät?»

»Älkää panko pahaksi, kuninkaallinen herra», sanoi Martius Galeotti, »jos vastaan, että aika yksin — aika ja sen tuomat tapaukset voivat saada uskottomat uskomaan. Ei sovi miehelle, jolla on ollut luottamusvirka kuuluisan sotasankarin, Unkarin Mattias Corvinus'en neuvoskunnassa — vieläpä itse keisarinkin salakamarissa — vakuuttaa yhä uudelleen mitä kerran olen totena puhunut. Jollette tahdo uskoa minua, niin ei minulla ole muuta neuvoa kuin viitata tuleviin tapauksiin. Malttakaa mieltänne vielä päivä tai kaksi, niin saatte nähdä, onko totta vai valhetta mitä tuosta nuoresta skotlantilaisesta olen sanonut. Kohdatkoon minua silloin kuolema teilirattaalla ja muserrettakoon minun ruumiini jäsen jäseneltä, jollei teille, kuninkaallinen majesteetti, tule ole-

maan etua, vieläpä hyvinkin suurta etua Qventin Durward'in pelottomasta käytöksestä. Mutta jos minun sittenkin tulee kuolla mainitulla piinallisella tavalla, niin olisi hyvä, jos te, kuninkaallinen herrani, samassa kääntyisitte jonkun papin puoleen; sillä siitä silmänräpäyksestä laskien, jolloin viimeinen huokaus on lähtenyt minun rinnastani, on teillä vain vuorokausi aikaa enää synnintunnustukseen ja katumukseen.»

Ludvig piti yhä edelleen kiinni Galeottin kauhtanasta, kun hän saattoi ennustajan ovelle, ja ovea avatessaan hän lausui kuuluvalla äänellä: »Huomenna puhumme enemmän tästä. Mene rauhassa, oppinut isäni — *mene rauhassa — mene rauhassa!*»

Nämät sanat hän toisti kolme kertaa; ja yhä sittenkin peläten, että yliprovossi voisi ymmärtää väärin hänen tarkoituksensa, saattoi hän ennustajan saliin asti, pidellen yhä kiinni hänen kauhtanastaan, ikäänkuin peläten, että he voisivat riistää Galeottin hänen käsistään ja surmata hänet kuninkaan omien silmien edessä. Ludvig ei hellittänyt häntä irti, ennenkuin hän vielä kerran oli toistanut armolliset sanansa: »Mene rauhassa!» ja vielä päällepäätteeksi salaa viittasi yliprovossille, kieltäen kaiken väkivallan harjoittamisen tähtienennustajaa vastaan.

Siten salaa saatu sanoma, sekä peloton miehuus ja neuvokkaisuus, pelasti Galeottin tästä vaarallisimmasta pulasta. Ja siten luikahti kosto Ludvigin käsistä, vaikka hän oli aikakautensa kuninkaista älykkäin ja kostonhimoisin; sillä taikausko sekä kuolemanpelko, joka hänen omaatuntoaan rasittavien monien rikosten vuoksi oli erittäin suuri, olivat masentaneet hänen itsekkään henkensä rohkeuden. Nyreissään hän oli kuitenkin siitä, että hänen oli täytynyt luopua aiotusta kostostansa. Ja samanlainen, ikäänkuin pettäneestä toivosta johtunut mielipaha, näytti myös vallanneen hänen käskyläisensä, joiden oli määrä täyttää tuomio. Le Balafré yksin, jolle asia oli aivan yhdentekevä, poistui, niin pian kun hän oli kuullut kieltävän merkin, ovelta, jonka vieressä hän oli seisonut, ja vaipui muutamien minuuttien kuluttua syvään uneen.

Kuninkaan palattua makuukamariinsa, asettui koko seurue salissa levolle. Mutta yliprovossi katseli yhä täh-

tienennustajan lihavaa persoonaa ikäänkuin koira, joka väijyy lihapalasta, minkä kokki on hänen hampaistaan pelastanut; ja hänen apulaisensa ilmaisivat toinen toisilleen lyhyillä lauseilla omituiset tunteensa.

»Voi tuota sokeaa noita-parkaa», kuiskasi Trois-Eschelles, katse täynnä jumalista hartautta ja surkuttelua kumppanilleen Petit-André'lle, »häneltä on nyt mennyt hukkaan paras tilaisuus hyvittää kuolemalla muutamia ilkeitä loitsukonstejansa, autuuan St. Franciscuksen vyönuora kaulassaan! Ja minun aikomukseni olikin jättää se samainen siunausta tuova paula hänen kaulaansa, pelottaakseni paholaisen pois hänen onnettomasta ruumiistansa.»

»Ja minulta», virkkoi Petit-André, »on mennyt hukkaan paras tilaisuus saada nähdä, minkä verran seitsemän leiviskän paino voi venyttää kolminkertaista nuoraa! — Sepä olisi ollut hauska koe meidän ammatissamme — ja iloinen vanhapoika olisi saanut helpon kuoleman!»

Heidän näin kuiskaillessaan keskenään, Galeotti, joka oli asettunut toiselle puolelle suunnattoman suurta kivistä takkaa, jonka ympärillä koko joukko lepäsi, katseli heitä karsaasti ja epäluulolla. Kaikkein ensiksi hän pisti käden poveellensa ja tunnusteli, oliko terävä, kaksiteräinen väkipuukko, joka aina oli hänellä mukana, sellaisessa asennossa, että sen kahvaan oli helppo tarttua kiinni; sillä, niinkuin jo sanottu, hän oli, joskin hiukan kömpelö, kuitenkin väkevä, vahva mies, vikkelä ja kerkeä asettansa käyttämään. Vakuutettuna siitä, että tuo luotettava suojeluskeino oli käsillä, hän otti poveltaan esille pergamenttikäärön, joka oli täynnä kreikkalaisia kirjaimia sekä taikakoukeroita, kohensi kekäleitä takassa ja viritti semmoisen leimun, että hän sen valossa saattoi nähdä kaikkien ympärillä istuvien sekä makaavien kasvot ja asennot — hän näki raskaasti, syvästi nukkuvan Skotlannin soturin, joka makasi liikkumatta, karkeat kasvot värähtämättä, niinkuin vaskesta valetut. Hän näki kelmeän, tuskallisen Olivier'in, joka välistä hetkisen aikaa oli nukkuvinansa, mutta avasi taas silmänsä ja kohotti äkkiä päätänsä, ikäänkuin joku sisäinen tuska olisi häntä vaivannut tai joku kaukainen melu herättänyt hänet — hän näki tyy-

tymättömän, vihaisen, lahtarinkoiran näköisen yliprovossin, joka näytti mieheltä, jonka

toivo petti, himo puoleks vaan
nyt tyytyi, vielä altis surmaamaan.

Ja näiden takana hän näki kamalanmuotoisen, ulkokullatun Trois-Eschellesin, jonka silmät olivat käännetyt ylös taivaaseen, ikäänkuin hän olisi itsekseen lukenut rukouksia, sekä hirvittävän lystikkään Petit-Andrén, joka huvitteli itseään matkimalla kumppaninsa silmänvääntelyjä ynnä muita temppuja, ennenkuin vaipui uneen.

Noiden kaikkien halpuutta ja jalouden puutetta ilmaisevien kasvojen keskellä loistivat kaikkia muita etevämpinä tähtienennustajan kookas vartalo, kauniit kasvot ja majesteetillinen ryhti. Häntä olisi voinut luulla muinaisajan loitsijaksi, joka oli sattunut rosvoluolaan ja juuri oli manaamaisillaan esille jonkun haltijan vapauttajakseen. Jollei hänessä olisi ollut mitään muuta merkillistä kuin hänen jalo partansa, joka kauniisti valui alas salaiselle käärölle hänen kädessään, niin eipä sittenkään olisi ollut ihmeellistä, jos katsoja olisi surkutellut, että niin etevä kaunistus oli tullut miehen osaksi, joka käytti luonnonlahjansa, oppinsa, puhekykynsä ja majesteetillisen ulkomuotonsa kaikki edut vain kelvottomaan silmänkääntämiseen ja petokseen.

Näin kului yö kreivi Herbert'in tornissa Peronnen linnassa. Heti kun ensimäinen valon säde pujahti vanhaan, gootilaistyyliseen kamariin, missä kuningas makasi, kutsui hän Olivier'in luoksensa; tämän tullessa istui Ludvig vielä yöpuvussaan, ja parranajaja hämmästyi nähdessään, miten kuninkaan koko ulkomuoto tänä kuolemantuskassa vietettynä yönä oli muuttunut. Hän yritti ilmaista huolensa sen johdosta, mutta kuningas käski hänen olla vaiti ja selitti hänelle, millä kaikilla keinoilla hän oli jo koettanut voittaa itselleen ystäviä Burgundin hovissa; näitä ystävyydenhieromisia piti nyt Olivier'in jatkaa, niinpian kuin hänen sallittaisiin päästä liikkeelle. Eikä kuninkaan järjen selvyys sekä hänen tarkka tietonsa kaikista ihmisen tekoja liikkeellepanevista vaikuttimista ollut vielä koskaan ennen niin suuresti ihmetyttänyt tuota viekasta

neuvonantajaa, kuin tämän merkillisen neuvottelun aikana.

Noin kaksi tuntia sen jälkeen saikin Olivier Crèvecoeur'in kreiviltä luvan lähteä ulos asioille, joita hänen herransa oli käskenyt hänen toimittaa. Mutta Ludvig käski luoksensa tähtienennustajan, johon hän näytti saaneen uutta luottamusta, ja piti hänenkin kanssansa pitkän neuvottelun. Siitä näytti hänen toivonsa sekä rohkeutensa jälleen vironneen, niin että kuningas puki päälleen ja vastaanotti Crèvecoeur'in aamutervehdyksen mielenrauhalla, joka väkisinkin ihmetytti burgundilaista herraa, varsinkin kun hän oli jo kuullut, että herttua monta tuntia oli ollut semmoisessa mielentilassa, joka teki kuninkaan tilan sangen vaaralliseksi.

XXX

EPÄVARMUUS

> Mietteemme horjuu niinkuin horjuu laiva,
> mi keikkuu myrskysäällä merellä.
>
> Vanha näytelmä.

Jos Ludvig oli yön kuluessa ollut huolestuneella ja liikutetulla mielellä, niin olipa Burgundin herttuan yö ollut vielä paljon rauhattomampi; sillä tällä herralla ei ollut yhtä suurta valtaa himojensa yli, päinvastoin hän soi niiden melkein mielinmäärin hillitsemättä vallita hänen tekojansa.

Ajan tavan mukaan makasi kaksi herttuan paraista, enimmin suosituista neuvonantajista, D'Hymbercourt ja Des Comines, herransa makuukamarissa, missä heillä oli vuoteensa herttuan vuoteen vieressä. Heidän seuransa olikin erittäin tarpeellinen sinä yönä, sillä Kaarle horjui sinne tänne, vuoroin kiihtyen surusta, vihanvimmasta ja kostonhimosta, vuoroin taas heltyen kunniantunnon vaikutuksesta, joka kielsi häntä kostamasta Ludvigille hänen

nykyisessä tilassaan; herttuan mieli oli ollut tulivuoren kaltainen, joka syöksee sisästänsä kaikki aineet sekautuneina ja yhteensulaneina palavaksi kuonavirraksi.

Hän ei suostunut vaatteita päältään riisumaan eikä asettumaan levolle, vaan koko yö kului uudelleen esiinpuhkeavissa tulisissa vimmanpuuskissa. Tämmöisinä hetkinä hän puhui lakkaamatta seuralaisillensa niin sekavasti ja niin ylen kiireesti, että he pelkäsivät hänen tulevan hulluksi. Hän puhui murhatun Lüttich'in piispan hyvistä avuista sekä sydämenlempeydestä; hän muisteli kaikkia heidän välillään tapahtuneita ystävyyden, suosion ja luottamuksen osoituksia; ja tällä tavoin hän kiihdytti itseänsä niin ankaraan suruun, että hän viskautui vuoteelleen, kätkien kasvot päänalaiseen, ja näytti olevan tukehtumaisillaan kyyneleihin sekä huokauksiin, joita hän koetti hillitä. Sitten jälleen karaten ylös hän puhkesi toisenlaiseen vimmattuun puuskaan, astui kiirein askelin edestakaisin huoneessa, päästäen suustansa katkonaisia uhkauksia ja vielä katkonaisempia kirouksia, ja polkien jalkaansa permantoon tapansa mukaan. Hän kutsui pyhän Yrjänän, pyhän Anteruksen sekä kaikki muut pyhimykset todistajiksi, julmasti vannoen veristä kostoa De la Marck'ille, Lüttich'in porvareille sekä *hänellekin*, joka koko asian oli pannut liikkeelle. — Nämät viimeksimainitut uhkaukset, vaikkei suoraan ilmilausutut, nähtävästi tarkoittivat kuningasta; ja kerran herttua jo ilmaisi päätöksensä noudattaa luokseen kuninkaan veljen, Normandian herttuan, jonka kanssa Ludvig eli eripuraisuudessa; tämän avulla hän aikoi pakottaa vankinsa itse luopumaan kruunusta tai ainakin luovuttamaan muille muutamat sen tärkeimmät oikeudet ja tulonlähteet.

Vielä päivä ja yö kului samanlaisissa rauhattomissa, joskus tuuliaispäänä riehahtavissa neuvotteluissa, tai pikemmin sanoen, yhä muuttelevissa mielenmyrskyissä. Herttua koko tänä aikana tuskin söi tai joi einettäkään, ei muuttanut vaatteitansa ja käyttäytyi siten, että oli syytä pelätä hänen vimmansa viimein muuttuvan hulluudeksi. Vähitellen asettui kuitenkin hänen mielensä hiukan; hän piti ajottain neuvonantajiensa kanssa keskusteluita, joissa tehtiin paljon ehdotuksia, vaan ei mitään

päätöksiä. Comines kertoo meille, että kerta sanansaattaja istui jo hevosen selässä odottaen kirjettä, jolla Normandian herttua oli kutsuttava; ja silloin olisi, niinkuin semmoisissa tapauksissa enimmiten kävi, Ranskan kuninkaan vankila piankin muuttunut hänen ruumisarkukseen.

Toisin ajoin taas Kaarle, kun vihanpuuskan voima oli alkanut raueta, istua jörötteli, kasvot liikkumatta, tylynä ja jäykkänä, niinkuin mies, joka miettii hurjaa tekoa, vaan ei vielä saa mieltänsä päätökseen vakautumaan. Epäilemättä ei olisi tarvittu muuta kuin puolta viekoitussanaa jonkun hänen seurassaan olevan neuvonantajan puolelta, niin herttua sokeasti olisi syössyt itsensä vimmattuun tekoon. Mutta Burgundin herrat melkein yksimielin kehottivat häntä kohtuulliseen menettelyyn; heille oli Ludvigin persoona pyhä, koska hän oli heidän kuninkaansa ja ylimäinen läänitysherransa, ja sitä paitsi he pitivät vaarin valtakunnan sekä myös herttuan omasta kunniasta, koska Kaarle, ennenkuin Ludvig uskoi itsensä hänen valtaansa, oli antanut kunniasananansa pantiksi kuninkaan turvallisuudesta. Neuvot, joita D'Hymbercourt ja Des Comines yön kuluessa olivat puolin sanoin uskaltaneet tuoda esille, saivat aamulla, kun herttua oli vähemmän kiivaalla mielellä, vahvistusta Crévecoeur'iltä ynnä muilta. Kukaties ei kaikkien harrastus kuninkaan puolesta ollut vailla omaan edunkaan toivoa. Useimmat, niinkuin on jo kerrottu, olivat saaneet kokea Ludvigin anteliaisuutta; toisilla oli maatiloja Ranskassa tai perinnöntoiveita, joten he jossakin määrin olivat kuninkaan vallanalaiset. Ja varma on myöskin, että myötätuodut rahavarat, jotka, kuninkaan ajaessa Peronnen portista sisään, olivat kuormitettuina neljän muulin selkään, tuntuvasti hupenivat näiden ystävyyden hieromisten aikana.

Kolmantena päivänä kreivi Campobasso toi italialaisen viekkautensa lisäksi Kaarlen neuvoskamariin, ja onneksi oli Ludvigille, ettei hän ollut läsnä herttuan ensihetkisen vimman aikana. Heti hänen saavuttuaan kutsuttiin kaikki valtaneuvokset varsinaiseen kokoukseen miettimään, miten tässä oudossa ja tärkeässä tilaisuudessa oli meneteltävä.

Campobasso toi ensiksi mielipiteensä esille pukien sen

vertaukseen matkustajasta, kyykäärmeestä sekä ketusta; hän muistutti herttualle tuota neuvoa, jonka kettu antoi miehelle, että hänen piti musertaa verivihollisensa, kun sattumus oli saattanut nyt sen hänen valtaansa. Des Comines, joka näki herttuan silmien iskevän tulta, kun tämä ehdoitus tehtiiin, johon hänen oma tulinen luonteensa oli jo monta kertaa häntä kiihottanut, rupesi kiireesti puhumaan siitä, että Ludvig kenties ei aivan suoranaisesti ollutkaan osallinen Schönwald'issa tehtyyn veriseen tekoon; olihan mahdollista, arveli hän, että kuningas voisi todistaa syyttömyytensä siihen rikokseen, josta häntä syytettiin, ja saattoipa hän muulla tavalla hyvittää ne häiriöt, joita hänen salavehkeensä olivat saaneet aikaan herttuan omissa sekä hänen liittolaistensa alusmaissa. Kuninkaalle tehdystä väkivallasta oli epäilemättä johtuva paljon turmiota, niin hyvin Ranskalle kuin Burgundillekin; yksi semmoinen, eikä se suinkaan ollut vähimmin pelättävä, saattoi olla se, että englantilaiset voisivat siinä tapauksessa käyttää hyödykseen rauhattomuutta ja keskinäistä eripuraisuutta; he voisivat jälleen tulla valloittamaan Normandiaa ja Bretagnea sekä alottaa uudelleen noita hirmuisia sotia, jotka vain sillä keinoin oli saatu lopetetuiksi ja sittenkin vain suurella vaivalla, että Ranska ja Burgundi olivat yhteiseen liittoon liittyneet yhteistä vihollista vastaan. Lopuksi hän tunnusti, ettei hänkään tahtonut kehottaa Ludvigin poispäästämistä ilman mitään ehtoja ja vaatimuksia; hänen mielestänsä herttuan ei pitäisi käyttää tätä nykyistä tilaa muuhun, kuin että saataisiin kohtuullinen, tasapuolinen sovinto toimeen molempien valtakuntien välillä, ja että kuninkaalta vaadittaisiin semmoisia takeita, jotka tekisivät hänelle vaikeaksi rikkoa sanaansa ja vastaisuudessa jälleen ruveta häiritsemään Burgundin sisäistä rauhaa. D'Hymbercourt, Crévecoeur ynnä useat muut ilmoittivat myös paheksuvansa Campobasson ehdotuksia, tuoden esiin sen mielipiteensä, että sovinnon kautta ja Burgundille kunniallisemmalla tavalla saataisiin pysyväisempiä etuja kuin väkivallalla, joka tahraisi kansan kunniaa, niinkuin sanansa sekä vieraanvaraisuuden sääntöjen rikkominen ainakin.

Herttua kuunteli näitä vastasyitä silmät maahan luotuina, tuuheat kulmakarvat yhteenpuristettuina, jotta ne näyttivät yhdeltä ainoalta karvariviltä. Mutta kun Crèvecoeur vielä lisäsi, ettei hän voinut uskoa Ludvigin olleen osallisena Schönwald'issa tehtyyn julmaan väkivaltaan tai edes tienneen siitä, niin Kaarle kohotti päänsä, välkähdytti vihaisen silmäniskun neuvonantajaansa ja huudahti: »Onko sinun korviisi, Crévecoeur, Ranskan kullan helinä kuulunut niin suloiselta? — Minusta tuntuu kuin kuulisin sen täällä neuvoskunnassani soivan yhtä heleästi kuin St. Denis'n kirkonkellot! — Uskaltaako joku todella väittää, ettei Ludvig muka ole virittänyt noita Flanderin melskeitä?»

»Armollinen herrani», vastasi Crévecoeur, »minun käteni on aina ollut enemmän tekemisissä teräksen kuin kullan kanssa; ja niin vieras on minulle se ajatus, että Ludvig olisi syytön Flanderin rauhattomuuksiin, että aivan vastikään koko hänen oman hovinsa kuullen syytin häntä sovinnon rikkomisesta, vaatien häntä taisteluun teidän nimessänne. Mutta vaikka hänen salavehkeensä epäilemättä ovat olleet alkusyynä noihin meteleihin, en kuitenkaan voi otaksua, että hän olisi käskenyt surmaamaan arkkipiispan. Päinvastoin tiedän erään hänen lähettiläistään siellä julkisesti lausuneen ilmi inhonsa; ja sen miehen voisin tuoda tänne, jos te, armollinen herttua tahdotte nähdä hänet.»

»Minä *tahdon*», sanoi herttua. »Pyhä Yrjänä auttakoon! Voitko epäillä, etten minä tahtoisi noudattaa oikeutta? Vihanvimmani tulisimpina hetkinäkin, sen tietävät kaikki, olen aina ollut rehellinen ja oikeutta harrastava tuomari. Minä tahdon Ranskan Ludvigin itsensäkin tänne silmieni eteen — omalla suullani tahdon esittää kanteeni meille tehdyn vääryyden johdosta, omalla suullani tahdon julistaa hänelle mitä hyvitykseksi siitä toivon ja vaadin häneltä. Jos vain tulee esiin, että hän on syytön tuohon murhaan, on muiden rikosten sovitus käyvä helpommin. — Mutta, jos hän on siihen syypää, niin kukapa voisi sanoa, ettei katumukseen pyhitetty elämä jossakin syrjäisessä luostarissa olisi täydesti ansaittu ja vielä sangen armollinen tuomio? — Kuka», lisäsi hän, puhuessaan yhä

kiihkeämmin, »kuka uskaltaisi moittia vielä suoranaisempaa, vielä nopeampaa kostoa? — Nouda vierasmiehesi tänne — minä lähden linnaan juuri ennen kahtatoista. Muutamat ehdot aion panna paperille, joihin hänen täytyy suostua, tai kavahtakoon päätänsä. — Nyt lopetan tämän neuvottelun — te saatte mennä. Minä lähden vain muuttamaan vaatteita, sillä tämä puku tuskin on sopiva, kun on käytävä *kumartamassa minun kaikkein armollisinta kuningastani.*»

Lausuttuansa nämät viimeiset sanat erittäin suurella, katkeralla painolla, nousi herttua ja astui ulos huoneesta.

»Ludvigin henki ja, mikä vielä pahempi, Burgundin kunnia riippuu nyt yhdestä ainoasta arvanheitosta», sanoi D'Hymbercourt Crévecoeur'ille ja Des Comines'lle. — »Riennä sinä linnaan, Des Comines — sinulla on liukkaampi kieli kuin Crévecoeur'illä sekä minulla. Ilmoita Ludvigille minkälainen rajuilma on tulossa — hän itse on parhaiten keksivä mitenkä hänen siinä tulee laivaansa ohjata. Eihän toki, toivoakseni, tuo henkivartija virkkane mitään asian pahennukseksi; sillä kuka voi tietää mitä salaisia käskyjä hänelle lienee annettu?»

»Tuo nuori poika», vastasi Crévecoeur, »näyttää olevan uljas, mutta samalla paljoa varovaisempi ja viisaampi kuin mitä hänen iästään päättäen voi luulla. Kaikessa, mitä hän minulle puhui, hän piti hellää huolta kuninkaan hyvästä maineesta, niinkuin uskollinen palvelija hallitsijansa maineesta ainakin. Minä lähden nyt häntä hakemaan sekä nuorta Croyen kreivitärtä.»

»Kreivitärtäkö! — sanoittehan jättäneenne hänet pyhän Brigittan luostariin.»

»Niin kyllä», vastasi kreivi, »mutta herttuan käskystä täytyi minun heti lähettää häntä noutamaan; hänet on tuotu tänne kantotuolissa, koska hän ei olisi jaksanut muulla keinoin matkustaa. Hänen mielensä oli syvimmän surun vallassa, niin hyvin sen johdosta, ettei ole mitään tietoja hänen sukulaisestansa, neiti Hamelinesta, kuin häntä itseään uhkaavasta synkästä kohtalosta. Sillä hän on vasallivelvollisuutensa rikkonut pakenemalla laillisen läänitysherransa, Kaarle herttuan turvista, ja se herra, sen tyttönen tietää, on kaikista miehistä maail-

massa vähimmin taipuvainen, kun hänelle tulevista läänitysherran oikeuksista on puhe.»

Se sanoma, että nuori kreivitär oli Kaarlen käsissä, koski verekseltä ja vielä kipeämmästi Ludvigin tuskastuneeseen mieleen. Hän tiesi, että jos krevitär rupeaisi selittämään millä juonilla häntä sekä neiti Hamelinea oli viekoiteltu Plessis'hin, niin siinä olisi se todistus, jonka hän hirttämällä Zamet Maugrabin'in oli hävittänyt, ja Ludvig tiesi myös miten tämä todistus, josta kävi ilmi, että hän oli sekaantunut Burgundin herttuan vallanalaisiin asioihin, oli kiihottava Kaarlea ja antava hänelle syytä niin suuressa määrin kuin mahdollista käyttämään omaksi edukseen kuninkaan nykyistä tilaa.

Ludvig keskusteli näistä asioista suurella huolella herra Des Comines'n kanssa, jonka terävä äly ja valtiollinen viisaus oli hänelle enemmän mieleen, kuin Crévecoeur'in jyrkät soturin tavat tai D'Hymbercourt'in parooninylpeys.

»Noita rautakopria sotureita, hyvä ystäväni Comines», virkkoi Ludvig vastaiselle historioitsijalleen, »ei pitäisi koskaan päästää minkään kuninkaan neuvoskamariin, vaan he saisivat jäädä peitsineen ja pertuskoineen eteiseen. Heidän kätensä ovat tosin meille hyödyksi, mutta hallitsija, joka käyttää heidän päätään muuhun tarpeeseen paitsi vihollisten miekkojen ja nuijien alasimeksi, on yhtä viisas kuin narri, joka morsiamelleen lahjoitti koiran kaulanauhan kaulavitjojen sijasta. Tämmöisille kuin sinä, Filip, jonka terävät, vilkkaat silmät tunkeutuvat asiain pintaa syvemmällekin, pitäisi hallitsijain antaa sija neuvospöydässään, sisäkamarissaan — mitäs puhun! — vieläpä sielunsa sisimmässäkin perukassa.»

Des Comines, jolla itsellään oli terävä äly, oli tietysti mielissään Euroopan älykkäimmän kuninkaan kiitoksesta, eikä hän osannut sisäistä mielihyväänsä niin peittää, ettei Ludvig olisi huomannut sanojensa osuneen oikeaan.

»Soisinpa», jatkoi hän siis, »että minulla olisi tämmöinen palvelija, tai, pikemmin sanoen, että ansaitsisin tämmöisen palvelijan! Silloin en olisi näin surkeaan tilaan joutunut, josta en kuitenkaan kovin paljon välittäisi, jos vain keksisin jonkun keinon saadakseni näin kokeneen valtiomiehen omakseni.»

Des Comines vakuutti kaikkien hänen avujensa, sellaisia kuin ne olivatkin, olevan alttiit Kaikkein Kristillisimmän Kuninkaan palvelukseen, sen verran kuin uskollisuuden velvollisuus hänen laillista herraansa, Kaarlea, Burgundin herttuaa kohtaan suinkin salli.

»Ja olenko muka minä semmoinen mies, joka tahtoisi viekoitella teitä pois siitä uskollisuudesta?» lausui Ludvig suurella innolla. »Voi! eikö nykyiseen vaaralliseen tilaani ole juuri se syynä, että olen liiaksi luottanut vasalliini? Ja voiko uskollisuus läänitysherraa kohtaan olla pyhempi kenellekään kuin minulle, jonka henki juuri siitä samaisesta riippuu? — Ei, Filip Des Comines — pysykää te vain edelleen Burgundin Kaarlen palveluksessa; ja te palvelette häntä uskollisimmasti, jos voitte saada aikaan sovinnon Ranskan Ludvigin kanssa. Niin tehden hyödytätte meitä molempia, ja toinen meistä ainakin on oleva siitä kiitollinen. Minulle on kerrottu, että teidän palkkanne tässä hovissa tuskin on ylihaukkamestarin palkan veroinen; ja näin siis on kristikunnan viisaimman neuvonantajan työ arvattu yhdenvertaiseksi tai oikeastaan vieläkin halvemmaksi kuin tuommoisen miehen, joka syöttää ja hoitaa kiveränokkia! Ranskan maat ovat avarat — sen kuninkaalla on paljon kultaa. Sallikaa minun, hyvä ystävä, tasoittaa tuo häpeällinen kohtuuttomuus. Apukeino siihen ei ole kaukana — sallikaa minun sitä käyttää.»

Kuningas otti esiin rahalla täytetyn raskaan arkun; mutta Des Comines, joka oli arkatuntoisempi kuin useimmat aikansa hoviherrat, ei suostunut lahjaa vastaanottamaan, vaan sanoi olevansa aivan tyytyväinen oman hallitsijansa anteliaisuuteen vakuuttaen, ettei hänen halunsa hyödyttää Ludvigia ollenkaan voinut suurentua tuosta ehdotetusta palkinnosta.

»Eriskummallinen mies!» huudahti kuningas. »Salli minun toki sulkea syliini ainoa nykyajan hoviherroista, joka samalla on taitava ja lahjoille taipumaton. Viisaus on kalliimpi kirkkainta kultaa; ja usko minua, Filip, minä luotan sinun ystävyyteesi enemmän kuin monen muun minulta lahjoja vastaanottaneen miehen ostettuun apuun. Minä tiedän sen, että te, Des Comines, ette ole neuvova herraanne käyttämään väärin tätä tilaisuutta, jonka onni

ja, suoraan sanoen, oma hupsuuteni nyt on hänelle tuottanut.»

»*Väärin käyttämään* en suinkaan aio neuvoa», vastasi historioitsija; »mutta tietysti *käyttämään* sitä.»

»Mutta kuinka ja mihinkä määrään?» kysyi Ludvig. »Enhän ole toki mokoma pölkkypää, että toivoisin pääseväni tästä lunnaitta — mutta olkoon ne järjellisiä lunnaita — järkisanoja olen aina taipuvainen kuulemaan, Parisissa tai Plessis'ssä yhtähyvin kuin Peronnessa.»

»Niinpä kyllä, mutta älkää panko pahaksi, kuninkaallinen majesteetti», vastasi Des Comines, »järki Parisissa tai Plessis'ssä tavallisesti puhui niin hiljaisella, laupiaalla äänellä, ettei se aina kuulunut teidän korviinne. — Täällä Peronnessa se ottaa itselleen avuksi Pakon tömyritorven, joten sen ääni tulee majesteetilliseksi ja käskeväksi.»

»Te puhutte vertauksissa», virkkoi Ludvig, joka ei voinut oikein hillitä nousevaa närkästystään; »mutta minä olen tyhmä, typerä mies, herra Des Comines. Olkaa siis hyvä, jättäkää nuo puheenkoristeet sikseen ja lausukaa suoria sanoja. Mitä teidän herttuanne minulta vaatii?»

»Ei minua ole lähetetty ehtoja esittämään, herra kuningas», sanoi Des Comines; »herttua on pian omalla suullaan lausuva ilmi tahtonsa. Mutta muutamat ehdot johtuvat mieleeni, joita kuulemaan teidän, kuninkaallinen majesteetti, tulee valmistaa mieltänne. Niinkuin esimerkiksi lopullinen luopumus näistä Sommejoen varrella olevista kaupungeista.»

»Sen kyllä itsekin arvasin», sanoi Ludvig.

»Ja että te julkisesti ilmoittaisitte, ettei teillä ole mitään yhteyttä lüttichiläisten eikä Wilhelm de la Marck'in kanssa.»

»Yhtä mielelläni heidän liitostaan luovun kuin helvetistä ja perkeleestä», sanoi Ludvig.

»Vahvaa takausta vaadittaneen, joko korkea-arvoisten persoonain tai muutamien linnojen pantiksiantamisen tai jossakin muussa muodossa, siitä ettei Ranska vastedes enää ole kiihottava flanderilaisia kapinaan.»

»Se on aivan uusi tapa», vastasi kuningas, »että vasalli vaatii pantteja ylihallitsijaltaan — mutta olkoonpa menneeksi sekin.»

»Arvonmukainen ja itsenäinen herttuakunta teidän korkealle veljellenne, joka on minun herrani liittolainen ja ystävä — Normandia tai Champagne esimerkiksi. Herttua rakastaa teidän isänne sukua, kuninkaallinen majesteetti.»

»Niin ylenmäärin», vastasi Ludvig, »että hän — mort Dieu! tahtoo meistä kaikista tehdä kuninkaita. — Joko on teidän neuvolistanne nyt lopussa?»

»Ei aivan vielä», vastasi neuvonantaja. »Varmaankin vaadittaneen vielä, ettette te, herra kuningas, enää, niinkuin viime aikoina, tee kiusaa Bretagnen herttualle, ettekä kauemmin kiellä häneltä tai muilta suurilta vasalleiltanne oikeutta lyödä rahaa, nimittää itseään herttuoiksi ja hallitsijoiksi Jumalan armosta.»

»Sanalla sanoen, minun pitäisi muka nimittää kuninkaiksi kaikki vasallini. Herra Des Comines, tahdotteko te minua saattaa veljenmurhaan? — Muistattehan hyvin Kaarle veljeni? — Tuskin hän oli Guyennen herttuaksi tullut, niin hän kuoli. — Ja mitä jäisi sitten jäljelle Kaarle Suuren jälkeiselle ja arvon perilliselle, jos minun tulisi luovuttaa kaikki nuo rikkaat maakunnat — mitä minulle jäisi muuta paitsi kunnia saada kuninkaallisen voiteluksen Rheim'issä sekä syödä päivälliseni korkean teltan alla?»

»Me vähentäisimme, herra kuningas, teidän mielipahaanne sillä, että antaisimme teille korkeaan, mutta yksinäiseen paikkaanne kumppanin», virkkoi Des Comines. »Burgundin herttua, vaikkei hän vielä vaadi itselleen itsenäisen kuninkaan arvonimeä, tahtoo kuitenkin täst'edes olla vapaa noista alentavista alamaisuuden tunnusmerkeistä, jotka Ranska on hänelle määrännyt. Hän aikoo sulkea herttuankruununsa hallitsijan kaarella ja asettaa sen huipulle maailmanpallon merkiksi siitä, että hänen valtakuntansa on itsenäinen.»

»Ja kuinka Burgundin herttua, joka on vannonut Ranskalle vasallivalan», huudahti Ludvig, karaten ylös ja ilmaisten tavatonta mielenliikutusta, »uskaltaa asettaa ylihallitsijalleen tämmöisiä ehtoja, joiden tähden hän kaikkien kristillisten maiden lain mukaan tuomittaisiin lääninsä menettäneeksi?»

»Semmoista tuomiota mahtaisi tässä tapauksessa olla

vaikea panna toimeen», vastasi Comines vakavasti. »Huomaattehan toki, kuninkaallinen herra, kuinka vasallivelvollisuuksien ankara vaatiminen alkaa joutua pois käytännöstä keisarikunnassakin, ja että läänitysherra sekä vasalli kumpikin, sen mukaan kummallako on suurempi voima ja parempi tilaisuus, koettavat muuttaa keskinäistä suhdettansa itselleen edullisemmaksi. — Teidän sekaantumisenne herttuan ja hänen flanderilaisten vasalliensa väleihin on oleva hyvänä puolustuksena minun herralleni, jos hän näet vaatisi, laajentamalla valtaansa, Ranskan luopumaan kaikista senkaltaisista sekaantumisista tästä lähin.»

»Comines, Comines!» sanoi Ludvig, taas kavahtaen ylös ja ruveten syvissä mietteissään astumaan edestakaisin, »onpa tämä, kun onkin, hirveä saarna tekstisanoista: Vae victis! * — Ettehän toki väittäne, että herttua sitä kaikkea on vaativa?»

»Kumminkin olisi suotavaa, jos te, kuninkaallinen majesteetti, totuttaisitte mielenne siihen ajatukseen, että kaikki nämät asiat voisivat tulla puheeksi.»

»Mutta kohtuus, Comines, kohtuus myötäkäymisessä on — senhän te tiedätte paremmin kuin kukaan muu — välttämättömän tarpeellinen, jos tahtoo pysyväisiä etuja.»

»Kohtuuden suurta arvoa, sen olen huomannut, älkää pahaksi panko, kuninkaallinen herrani, on tappiolle jäänyt puoli aina erittäin taipuvainen kehumaan. Voittaja puolestaan pitää suuremmassa arvossa varovaisuutta, joka käskee ettei hän jättäisi tilaisuutta hyväkseen käyttämättä.»

»Olkoon niin, me otamme tämän asian miettiäksemme», virkkoi kuningas; »mutta nythän ainakin lienee teidän herttuanne järjettömien vaatimusten viimeinen loppu jo käsissä — tai jos jotain vielä on jäljellä, sillä semmoista sinun otsasi ennustaa, niin mitä se on? — mitä se voipi olla? — jollei hän vielä lisäksi vaatine kruunuani? Mutta sehän, jos suostun kaikkiin edellisiin vaatimuksiin, olisikin loistoaan vailla.»

»Herra kuningas», sanoi Des Comines, »se, mikä vielä

* Onnettomuutta voitetuille!

on sanomatta, on osaksi — todellakin sangen suureksi osaksi — herttuan yksinomaisessa vallassa, vaikka hän aikookin pyytää teidänkin suostumustanne siihen, sillä asia koskee todellakin myös teitä sangen likeltä.»

»Pasques-Dieu!» huudahti kuningas tulistuen, »mitä se on sitten? — Puhukaa suunne puhtaaksi, herra Des Comines — pitääkö minun lähettää hänelle tyttäreni jalkavaimoksi? Vai mitä muuta häväistystä hän tahtoo minulle tehdä?»

»Ei mitään häväistystä, armollinen herrani ja kuninkaani; mutta teidän serkkunne, korkea-arvoinen Orleans'in herttua» — — —

»Haa!» sanoi kuningas; mutta Comines jatkoi, huolimatta tästä keskeytyksestä; — — — »on rakastunut nuoreen kreivittäreen, Isabella de Croyeen, ja herttua toivoo, että tekin, kuninkaallinen majesteetti, annatte suostumuksenne tähän avioliittoon, niinkuin hänkin puolestansa, ja että te yksin neuvoin hänen kanssansa lahjoitatte tälle jalosukuiselle, nuorelle pariskunnalle kelpo maatiluksia, jotka lisättyinä kreivittären omiin tiluksiin, antaisivat ranskalaiselle prinssille arvonmukaiset tulot.»

»En koskaan, en koskaan!» huudahti kuningas, kun mielenliikutus, jota hän viime aikoina suurella vaivalla vain oli saanut hillityksi, nyt väkisinkin ryöpsähti ilmi. Hän rupesi astumaan edestakaisin epätasaisin askelin, ja koko hänen käytöksensä ilmaisi nyt jyrkkää vastakohtaa hänen tavalliselle mielenlujuudelleen. »En koskaan, en koskaan! — Tuokoot he vaikka sakset ja keritkööt minun tukkani ruotihullun tapaan, jonka vertainen minä teoissani täydesti olenkin ollut! — Avatkoon luostari tai hauta minulle kitansa! — Tuotakoon vaikka tulikuumia rauta-astioita silmiäni sokeiksi häikäisemään! — Tuotakoon mestausmiekka tai myrkkyjuoma — mitä ikänä he vain tahtovat! — Mutta Orleans'in herttua ei saa rikkoa tyttärelleni antamaa sanaansa eikä naida toista, niin kauan kuin Johanna on elossa!»

»Kuninkaallinen herra», sanoi Comines, »ennenkuin te näin jyrkästi rupeatte vastustamaan tätä ehdotusta, pitäisi teidän toki muistaa, ettei teillä ole voimaa sitä estää. Ei kukaan viisas mies, joka näkee kallion lähtevän

vierimään, koeta estää sen putoamista, koska se kuitenkin olisi turha yritys.»

»Mutta miehuullinen mies», virkkoi Ludvig, »hautautuu kuitenkin mielemmin sen alle. Des Comines, huomatkaa toki kuinka tämä avioliitto saattaisi minun valtakuntani viimeiseen perikatoon. Muistakaa, että minulla on vain yksi heikkovoimainen poika, ja että Orleans'in herttua sitten on lähin kruununperillinen — muistakaa, että kirkko on suostunut hänen avioliittoonsa Johannan kanssa, jolla keinoin sukuni molempien haarojen edut niin hyvin tulevat yhdistetyiksi — muistakaa tätä kaikkea ja muistakaa myös, että tämä avioliitto on ollut elämäni rakkain harrastus — että sen toimeensaamiseksi olen vehkeillyt, taistellut, valvonut, rukoillut, jopa — syntiäkin tehnyt. Filip Des Comines, en voi luopua siitä tuumasta! Ajatelkaa itse, ajatelkaa! — Armahtakaa minua hädässäni — teidän sukkela älynne voi helposti keksiä jonkun muun uhrauksen tämän sijaan — jonkun oinaan, joka voitaisiin uhrata tämän tuuman sijaan, sillä se on minulle rakas niinkuin ainoa poika patriarkalle. Comines, armahtakaa minua! — teidän ainakin pitäisi käsittää, että miehille, joilla on älyä ja jotka ennakolta miettivät asioita, tämmöisen tuuman raukeaminen, jota he jo kauan ovat mielessään hautoneet ja jonka tähden he jo kauan ovat työtä tehneet, on verrattomasti katkerampi kuin tavallisten ihmisten hetkenaikuinen suru, sillä he etsivät tyydytystä vain jollekulle hetken tuottamalle himolle — te, joka käsitätte tätä syvempää, tätä todellisempaa tuskaa, jonka tyhjäksi mennyt varovaisuus ja turhaan ponnistettu äly tuottaa — te toki armahtanette minua!»

»Minun herrani ja kuninkaani!» vastasi Des Comines, »teidän surunne koskee sydämeeni, sen verran kuin vain velvollisuus omaa herraani kohtaan» — — —

»Älkää mainitko häntä!» huusi Ludvig, antautuen tai ainakin ollen antautuvinaan äkillisen, vastustamattoman mielenliikutuksen valtaan, joka muka irrotti hänen kielensä ohjat, joita hän muulloin piti tiukalla. »Burgundin Kaarle ei ansaitse teidän uskollisuuttanne. Hän, joka voi häväistä ja lyödä valtaneuvoksiaan — hän, joka viisaim-

malle, uskollisimmalle heistä voi keksiä sellaisen häpäisevän pilkkanimen kuin Tête-bottée (Saapaspää)!»

Filip Des Comines, vaikka hän oli viisas mies, oli kuitenkin jokseenkin arka omasta arvostansa; ja nuo sanat, jotka kaikkien kohteliaisuuden rajojen yli ryöpsähtävä vimma sai puserretuksi kuninkaan suusta, koskivat häneen niin kipeästi, ettei hän voinut vastata muulla kuin toistamalla samat sanat: »Tête-bottée! — Mahdotonta että herrani herttua olisi siksi nimittänyt palvelijaa, joka aina on seurannut häntä, hamasta siitä ajasta kun hän kykeni ratsun selkään nousemaan! — Ja vielä lisäksi vieraan hallitsijan kuullen? — Se on mahdotonta!»

Ludvig huomasi heti kuinka syvälle hänen sanansa olivat käyneet. Hän vältti nyt yhtä paljon surkuttelemista, joka olisi voinut loukata, kuin myös osanottoa, joka olisi tuntunut teeskentelyltä. Hän sanoi vain koristelemattomin sanoin, mutta samalla arvokkaisuudella: »Oma onnettomuuteni on saattanut minut unohtamaan kohteliaisuuden vaatimukset, muuten en ikänä olisi maininnut tämmöistä asiaa, jota teidän tietysti oli kiusallista kuulla. Mutta te olette vastauksessanne syyttänyt minua siitä, että muka olen mahdottomia puhunut — se koskee kunniaani, ja minun täytyisi kärsiä teidän syytöksenne, jollen mainitsisi teille juttua, jonka herttua, nauraen niin että vedet silmistä pursuivat, kertoi selitykseksi tuolle häpäisevälle liikanimelle — en sen kertaamisella tahdo teidän korvianne uudestaan loukata. Näin muka oli asia tapahtunut: Te, herra Filip Des Comines, olitte kerta metsästysretkellä Burgundin herttuan, teidän herranne kanssa, joka hypättyään metsästyksen jälkeen hevosen selästä, käski teitä vetämään saappaat pois hänen jalastaan. Teidän silmistänne hän huomasi kenties, että tämä sopimaton vaatimus oli herättänyt teissä aivan luonnollista mielipahaa; sentähden hän käski teidän istahtaa maahan ja auttoi teitä samalla tavalla kuin te häntä. Mutta suuttuneena siitä, että te olitte näin puustaavin mukaan totellut hänen toistakin käskyänsä, hän, heti kun hän oli saanut toisen saappaan jalastanne, löi teitä sillä hurjasti päähän, kunnes veri valahti esiin, ja soimasi ankarasti alamaista, joka muka oli ollut uhkarohkea ja salli-

nut hallitsijansa tarjota hänelle semmoista apua. Ja siitä päivin on hänellä tai hänen suositulla hovinarrillansa, Le Glorieux'llä tapana mainita teitä tuolla hullulla, naurettavalla pilkkanimellä Tête-bottée, josta herttua hyvin usein laskee leikkiä.»

Tämä kertomus tuotti Ludvigille kahdenlaista mielihyvää: se koski kipeästi siihen mieheen, jota se liikutti — ja tämmöinen näky oli kuninkaalle aina erittäin hauska silloinkin, kun hän ei voinut, niinkuin tässä tilaisuudessa, puolustaa itseään sillä, että se oli sulaa kostoa — ja samalla hän huomasi myös vihdoin viimeinkin löytäneensä kohdan Des Comines'n sydämessä, johon vaikuttamalla hän vähitellen kenties saattoi viekoitella hänet Burgundin puolelta Ranskan puolelle. Siten syttynyt tulinen vihastus herttuaa kohtaan saattoi myöhemmin todella tämän loukatun hoviherran muuttamaan Kaarlen palveluksesta Ludvigin luo; mutta kysymyksessä olevassa tilaisuudessa hän kuitenkin puhui vain yleisesti viittaamalla ystävyydestään Ranskaa kohtaan, hyvin tietäen, että kuningas käsitti täysin, mitä hän sillä tarkoitti. Väärin olisi, jos tahraisimme tämän mainion historioitsijan muistoa sillä, että sanoisimme hänen tässä tilaisuudessa pettäneen herransa, joskin hänen mielensä nyt epäilemättä oli paljoa taipuvaisempi Ludvigin puoleen, kuin ensin tänne tullessaan.

Hän pakottautui nauramaan Ludvigin kertomalle jutulle, ja sitten hän lisäsi: »Enpä olisi luullut näin joutavan hullutuksen voineen pysyä *niin* kauan herttuan mielessä, että hän olisi arvellut maksavan vaivaa sitä nyt uudelleen kertoa. Jotakin semmoista kuin saapasten jalasta vetämistä silloin kyllä tapahtui — tiedättehän te, kuninkaallinen majesteetti, että tämmöiset kovat leikit huvittavat meidän herttuata; mutta asia on muistossa paisunut paljoa suuremmaksi kuin se oli. Annetaan sen vain olla.»

»Niin, *annetaan* sen olla», sanoi kuningas; »häpeä tosiaan, että se meiltä on edes hetkenkään aikaa vienyt. — Ja nyt, herra Des Comines, toivon teidän kuitenkin olevan sen verran ranskalaisen, että tahdotte neuvoa minua näissä vaikeissa asioissa. Teillä, sen kyllä huo-

maan, on se lanka, joka voisi saattaa minut ulos tästä labyrintistä, jos vain tahtoisitte sen minulle neuvoa.»

»Minun neuvoni ja apuni ovat aina teidän käytettävänänne, milloin vain käskette, kuninkaallinen majesteetti, tietysti sillä rajoituksella, jota velvollisuus omaa herraani kohtaan vaatii.»

Nämät olivat melkein aivan samat sanat, jotka Comines jo kerran ennen oli lausunut; mutta nyt hän ne lausui erilaisella äänellä. Edellisellä kerralla oli Ludvig niiden johdosta käsittänyt, että hoviherra asetti velvollisuuden herttuaa kohtaan ensimäiselle sijalle; mutta nyt hän selvään huomasi, että puhuja pani enemmän painoa neuvonlupaukselleen kuin tuolle rajoitukselle, joka näytti vain olevan sanottu muodollisuuden ja yhdenmukaisuuden vuoksi. Kuningas kävi taas tuolilleen istumaan, käski Comines'n viereensä ja kuunteli sitten valtiomiehen puhetta, ikäänkuin oraakelin sanoja. Des Comines puhui hiljaisella, mutta vakuuttavalla tavalla, joka ilmaisee peittämätöntä suorapuheisuutta ja kuitenkin jonkunlaista varovaisuutta, ja samalla hän puhui hitaasti, ikäänkuin hän olisi tahtonut, että kuningas punnitsisi ja miettisi jokaista sanaa, koska niillä muka kullakin oli oma omituinen, tarkoin määrätty tarkoituksensa. »Ne ehdot, jotka teille, kuninkaallinen majesteetti, olen mietittäväksi tuonut, kuuluvat kyllä tylyiltä teidän korvissanne, mutta ne ovat kuitenkin vain esitetyt vastaehdoiksi toisille väkivaltaisemmille ehdotuksille, joita teille vihollismielisemmät miehet herttuan neuvoskunnassa ovat lausuneet. Ja tuskin tarvinneekaan minun huomauttaa teille, herra kuningas, että suoremmat, väkivaltaisemmat ehdotukset kaikkein eninten vaikuttavat meidän herraamme, jolle joutuisat, vaaralliset keinot aina ovat enemmän mieleen kuin varmemmatkin, jos ne kiertelemistä vaativat.»

»Kylläpä tiedän», sanoi kuningas. »Olen nähnyt hänen uivan joen poikki, johon hän helposti olisi voinut hukkua, vaikka parinsadan kyynärän matkan päässä olisi ollut silta.»

»Niin aivan, herra kuningas; ja se, joka omasta hengestään ei pidä mitään lukua, kun vain silmänräpäykseksi saa tyydyttää himoansa, pitää myös saman mielenlaa-

tunsa vaikutuksesta tahtonsa perillepääsemistä tärkeämpänä kuin valtansa todellista lisääntymistä.»

»Aivan oikein», vastasi kuningas; »hupsu aina mielemmin tavottelee vallan loistavaa ulkopintaa kuin sen oikeaa olentoa. Se kaikki, sen tiedän, sopii Burgundin Kaarleen. Mutta, Comines ystäväni, mikä näitä valmisteluita seuraa?»

»Suoraan sanoen se, armollinen herra», vastasi burgundilainen, »että samoinkuin te, kuninkaallinen majesteetti, olette nähnyt taitavan onkimiehen hallitsevan suurta, raskasta kalaa ja viimein vetävän sen maalle yhden ainoan jouhen avulla, vaikka kalalla olisi ollut voimaa katkaista kymmenen vertaa paksummankin siiman, jos onkimies olisi ollut siksi tyhmä ja heti sitä tiukannut, eikä olisi antanut sille tilaisuutta kaikenlaisiin hulluihin vengottelemisiin; samoin myös tekin, kuninkaallinen herra, taipumalla herttuan mieliksi niissä asioissa, jotka ovat kiinnittäneet hänen kunniantuntoansa sekä kostonhimoansa, voitte välttää monta hankalampaa ehtoa, joita olen jo maininnut. Nämät — niiden joukossa — tahdon puhua suuni puhtaaksi, herra kuningas — myös useampia semmoisia, joiden kautta Ranskan voima tulisi tuntuvasti heikonnetuksi — saattaisivat siten luikahtaa herttuan muistista ja huomiosta, sekä jätettyinä vastaisten keskustelujen ja neuvottelujen varaan, kokonaan tulla vältetyiksi.»

»Kylläpä ymmärrän, hyvä herra Des Comines — mutta nyt asiaan», sanoi kuningas. »Mihinkä sitten noista hauskoista ehdoista teidän herttuanne on niin kiintynyt, että vastaansanominen saattaisi hänet järjettömäksi ja taipumattomaksi?»

»Mihin hyvänsä niistä, älkää pahaksi panko, kuninkaallinen majesteetti, jota te sattuisitte vastustamaan. Sitäpä juuri teidän, armollinen herra, pitäisi välttää, ja palatakseni taannoiseen vertaukseeni, tulee teidän olla varoillanne, valmiina hellittämään heti siimaa pitemmäksi, niin pian kun herttua vihastuksensa vimmassa lähtee vengottelemaan. Hänen raivonsa, joka on jo melkoisesti asettunut, on raukeneva voimattomaksi, jollei sitä

vastusteta, ja te saatte pian nähdä hänen muuttuvan ystävälliseksi ja taipuisaksi.»

»Mutta», virkkoi kuningas vähän mietittyään, »mahtaneepa kuitenkin olla muutamia vaatimuksia, joihin serkkuni mieli on enemmän kiintynyt kuin toisiin. Jos vaan ne tietäisin, herra Comines» — — —

»Te voitte, kuninkaallinen herra, vähäpätöisimmästäkin vaatimuksesta tehdä tärkeimmän vain siten, että sitä vastustatte», sanoi Des Comines. »Sen kuitenkin, armollinen herra, voin lisätä, että sovinnosta ei ole rahtusenkaan toivoa, jollette luovu Wilhelm de la Marck'ista sekä lüttichiläisistä.»

»Johan sen sanoin aikovani julkisesti vakuuttaa, ettei meillä ole mitään yhteyttä keskenämme», virkkoi kuningas, »ja hyvin ne ovatkin sen minulta ansainneet, kun nuo ilkiöt ovat ryhtyneet kapinaan tämmöisellä hetkellä, jolloin kaulani menettäminen siitä olisi voinut johtua.»

»Sen, joka ruutilankaan tulta virittää», vastasi historioitsija, »pitää aina tietää, että itse ruutimiina pian sen jälkeen räjähtää. — Mutta Kaarle herttua on luultavasti vaativa teiltä, herra kuningas, enempääkin kuin pelkkää tämmöistä julistusta. Hän on vaativa, kuninkaallinen majesteetti, teidän apuanne kapinan kukistamiseksi, ja teidän kuninkaallista läsnäoloanne silloin kun hän noita kapinoitsijoita rankaisee.»

»Se tuskin sopii yhteen meidän kunniamme kanssa, Des Comines», virkkoi kuningas.

»Kieltäytyminen tuskin sopii yhteen teidän henkenne turvallisuuden kanssa, kuninkaallinen majesteetti», vastasi Des Comines. »Kaarle on lujasti päättänyt näyttää Flanderin kansalle, ettei mikään Ranskan avun toivo eikä lupaus voi pelastaa heitä Burgundin herttuan vihan ja koston alta.»

»Mutta, herra Des Comines, minä puhun nyt suuni puhtaaksi», vastasi kuningas. »Jos asiaa vain hiukan viivyteltäisiin, niin eivätkö nuo Lüttich'in roistot saattaisi pitää puoltansa Kaarle herttuaa vastaan? Ne lurjukset ovat lukuisat ja lujat — eivätkö he voisi puolustaa kaupunkiansa häntä vastaan?»

»Kyllähän he niiden tuhannen ranskalaisen jousimie-

hen avulla, jotka te, herra kuningas, olitte heille luvannut, saattaisivat saada jotain aikaan; mutta» — — —

»Jotka minä olin heille luvannut!» keskeytti häntä kuningas. »Voi, hyvä herra Des Comines. Te teette minulle vallan vääryyttä, kun niin sanotte.»

»Mutta ilman niitä», jatkoi Des Comines keskeyttämisestä huolimatta, »koska te, kuninkaallinen herra, *nyt* luultavasti ette katso sopivaksi niitä lähettää — miten porvarit voisivat toivoa voivansa puolustaa kaupunkia, jonka valleissa Kaarlen revittämät leveät aukot S:t Tron'in tappelun jälkeen vielä ovat korjaamatta? Voivathan siten Hennegaun, Brabant'in ja Burgundin ritarit käydä kaksikymmentä miestä rinnakkain rynnäkölle.»

»Voi noita varomattomia hupsuja!» sanoi kuningas. »Jos he siten ovat laiminlyöneet oman suojeluksensa, eivät he edes ansaitse minun apuani. Olkoon menneeksi, en minä heidän tähtensä riitaa nosta.»

»Seuraavalla ehdolla pelkään on kiinteämmät juuret teidän sydämessänne, kuninkaallinen majesteetti», virkkoi Des Comines.

»Haa!» vastasi kuningas. »Te tarkoitatte tuota riivattua avioliittoa! — En minä voi suostua siihen, että kihlaus tyttäreni Johannan ja serkkuni, Orleans'in herttuan välillä tulisi puretuksi — sen kautta Ranskan kruunu tulisi ryöstetyksi jälkeisteni käsistä sekä omistanikin. Sillä tuo heikko lapsi, minun poikani, on lakastunut kukka, joka on kariseva maahan hedelmää tekemättä. Tämä avioliitto Johannan ja Orleans'in herttuan välillä on ollut minulla mielessä kaiket päivät, unelmissani kaiket yöt — minä sanon sinulle, Filip Des Comines, siitä en voi luopua! — Paitsi sitä on armotonta vaatia minun omin käsin hävittämään sekä oman viisaan valtiotuumani että toinen toistansa varten kasvatetun pariskunnan onnen.»

»Ovatko he sitten niin kovin kiintyneet toisiinsa?» kysyi Des Comines.

»Toinen heistä kumminkin», vastasi kuningas, »se, josta olen velvollinen enimmin huolta pitämään. Mutta te hymyilette, herra Des Comines — te ette usko rakkauden voimaan.»

»Päinvastoin», sanoi Des Comines, »älkää pahaksi

panko, että niin sanon, mutta uskomattomuus tässä asiassa on niin kaukana minusta, että olin juuri kysymäisilläni, olisiko teistä ehkä helpompi suostua tuohon ehdotettuun avioliittoon Orleans'in herttuan ja Isabella de Croyen välillä, jos voisin ilmoittaa teille, että kreivittären sydän on niin kiintynyt toiseen mieheen, ettei tästä aiotusta avioliitosta luultavasti koskaan tule mitään?»

Ludvig kuningas huoahti. »Voi!» sanoi hän, »hyvä kunnon ystäväni, mistä haudasta olette ottanut tuommoisen kuolleen miehen lohdutuksen? Vai *tytönkö* sydän! — Totta puhuakseni, olettakaamme vaikka, että Orleans'in herttua ei voisi kärsiä Johanna tytärtäni, niin täytyisihän hänen kuitenkin, jollei tämä pahasolmuinen paholaisenverkko olisi tullut väliin, naida hänet. Tästä voitte arvata kuinka vähän luultavaa on, että tuolla tyttösellä olisi mahdollisuutta vastustaa samanlaista pakotusta, varsinkin kun sulhaseksi pyrkijä on ranskalainen kuninkaallinen prinssi. — Voi, herra Des Comines! — Vähän pelkoa on siitä, että hän hylkäisi semmoisen kosijan: Varium et mutabile femina (Häilyväinen ja vaihtelevainen on nainen), herra Des Comines.»

»Kukapaties te, kuninkaallinen majesteetti, ette kuitenkaan tässä suhteessa täysin käsitä tämän nuoren neidon itsepäistä rohkeutta. Hän on jäykkää, uppiniskaista sukua, ja Crévecoeur'iltä olen onkinut tietooni, että tyttönen on romanttisesti rakastunut erääseen nuoreen knaappiin, joka, totta tunnustaakseni, on ollut hänelle suureksi avuksi matkalla.»

»Haa!» huudahti kuningas — »Qventin Durward nimiseen henkivartijakuntani jousimieheenkö?»

»Siihen samaiseen, niinpä luulen», vastasi Des Comines; »hän otettiin vangiksi yhdessä kreivittären kera, jonka kanssa hän melkein kahden kesken matkusteli.»

»No, olkoon kiitetty Jumala ja neisyt Maaria ja pyhä Martti ja pyhä Julianus, kiitos ja kunnia heille kaikille!» sanoi kuningas. »Ja kunnia sekä ylistys myös oppineelle Galeottille, joka tähdistä ennusti, että nuorukaisen kohtalo olisi kiinteässä yhteydessä minun kohtaloni kanssa! Jos tyttösen sydän todellakin on niin kiintynyt siihen poikaan, että hän vastustaa Burgundin herttuan tahtoa,

niin on Qventin Durward todellakin ollut minulle erinomaiseksi hyödyksi.»

»Syytä on luulla, armollinen herra», vastasi burgundilainen, »jos Crévecoeur'in kertomuksessa on perää, että hän saattaa olla kyllin itsepäinen. Ja tokkopa sitä paitsi jalosukuinen Orleans'in herttua itsekään, joskin te, kuninkaallinen majesteetti, otaksuitte sitä, mielellään luopuisi suloisesta serkustansa, jonka kanssa hän niin kauan on ollut kihloissa.»

»Hm!» pani kuningas. »Te ette ole koskaan nähnyt minun tytärtäni Johannaa — tarhapöllö hän on, hyvä herra! — aivan tarhapöllö, jota häpeän! Mutta kun Orlens'in herttua vain olisi niin kiltti ja naisi Johannan, saisi hän sitten minun puolestani par amours * olla vaikka kuinka hullusti rakastunut Ranskan kauneimpaan neitoon. — Ja nyt, Des Comines, oletteko te nyt pohjaa myöten ammentanut nähtävikseni kaikki herranne mietteet?»

»Minä olen, herra kuningas, antanut teille tiedoksi ne ehdot, joita hän tällä hetkellä lienee enimmin kärkäs vaatimaan. Mutta tiedättehän te sen itse, armollinen herra, että meidän herttuan mieli on ryöppyisen vuorivirran kaltainen, joka ainoastaan silloin kulkee hiljaista kulkuaan, kun sen vedet eivät kohtaa mitään vastusta; ja mikä kaikki saattaisi kiihdyttää hänet vimmaan, sitä on mahdoton arvaamallakaan tietää. Jos joku varmempi todistus teidän salavehkeistänne lüttichiläisten ja Wilhelm de la Marck'in kanssa — suokaa tämä sana anteeksi, armollinen herra kuningas, tässä tilaisuudessa kun on niin vähän aikaa valikoida sanoja — jos siis semmoinen todistus arvaamatta tuotaisiin esille, niin sen seuraus olisi hirveä. — Siltä haaralta kuuluu kummia sanomia — sanotaan De la Marck'in naineen vanhemman Croyen kreivittären.»

»Tuo vanha hupsu olikin niin naimishullu, että hän olisi mennyt vaikka itse saatanalle», virkkoi kuningas. »Pikemmin minua ihmetyttää, että De la Marck, semmoinen sika kuin hän onkin, on tuommoisen nainut.»

»Toinen huhu on myös liikkeellä», jatkoi Des Comines,

* Ulkopuolella avioliittoa.

»että De la Marck'in lähettämä airut eli lähettiläs, lähenee Peronnea. Siitä herttua varmaan silmittömäksi vimmastuu — toivonpa, ettei tuolla miehellä vain olisi mitään kirjeitä teiltä tai muuta senkaltaista näytettävänä?»

»Kirjeitäkö minulta Metsäkarjulle!» vastasi kuningas. — »Ei, ei, herra Des Comines, enpä toki niin perin hullu ole, että viskaisin helmiä sioille. — Ne vähät asiat, joissa olen ollut tuon järjettömän pedon kanssa, toimitettiin aina suusanallisesti lähettiläitten kautta, ja semmoisiksi valitsin aina vain halpasukuisia orjia tai maankuljeksijoita, joiden todistus ei olisi kelvannut oikeuden edessä, vaikkapa asia olisi koskenut vain munien näpistelemistä kananpesästä.»

»Sitten en tiedä muuta kuin että vielä kerran kehotan teitä, kuninkaallinen majesteetti», virkkoi Des Comines lähtöä tehden, »olemaan varoillanne, käyttäytymään asianhaarojen mukaan ja välttämään varsinkin semmoisia puheita ja väitelmiä herttuan kanssa, jotka ovat enemmän teidän arvonne kuin nykyisen tilanne mukaiset.»

»Jos minun arvoni», sanoi kuningas, »rupeaa minua liiaksi kiusaamaan — jota se harvoin tekee, kun tärkeämpiä asioita on mielessä — niin on minulla oiva lääke liiallista sydämen paisumista vastaan. — Ei minun tarvitse muuta kuin katsahtaa tuohon turmiota tuottavaan kammioon tuossa ja ajatella Kaarle Tyhmän kuolemaa — se parantaa taudin yhtä varmaan kuin kylmä kylpy kuumeen. — Ja nyt, minun ystäväni ja neuvonantajani, joko teidän täytyy lähteä? No hyvä, mutta onpa se aika varmaankin tuleva, jolloin te kyllästytte pitämästä saarnoja valtioviisaudesta Burgundin lautapäälle härälle, jolla ei ole sen vertaa älyä, että hän teidän mutkittomimmatkaan syynne ymmärtäisi. — Jos Ludvig Valois silloin vielä on elossa, niin teillä on ystävä Ranskan hovissa. Se olisi siunaus valtakunnalleni, sen sanon sinulle, Des Comines, jos saisin sinut palvelukseeni; sinut, jonka silmät näkevät syvälle valtioasioiden sisimpään ytimeen, ja jolla samalla on kyllin herkkä omatunto tuntemaan ja tietämään mikä on oikein, mikä väärin. Olivier'illä ja Balue'lla — Jumala ja neitsyt Maaria ja pyhä Martti auttakoon! — on kova sydän kuin alimmainen myllynkivi, ja omantunnon vai-

vat sekä katumustyöt niiden rikosten johdosta, joihin he neuvoillansa minut ovat saattaneet, katkeroittavat elämääni. Te, herra Des Comines, jolla on sekä nykyisen että menneenkin ajan viisautta, neuvoisitte minulle kuinka voi tulla suureksi, ja kuitenkin olla poikkeamatta oikeuden tieltä.»

»Se on vaikea tehtävä, joka harvalle on onnistunut», vastasi historioitsija; »mutta ei se sittenkään ole mahdotonta hallitsijalle, joka vain sen asian perille pyrkii. Mutta nyt, armollinen herra valmistautukaa, sillä herttua on kohta kutsuva teidät puheillensa.»

Ludvig katsoi pitkään kamarista poistuvan Comines'n jälkeen, ja vihdoin viimein hän purskahti katkeraan nauruun.

»Hän puhui onkimisesta — ja nyt hän itse lähtee täältä, syötti koreasti suussa, niinkuin paraalla nieriäisellä! — Ja hän arvelee olevansa muka aika rehellinen mies, kun hän ei ottanut vastaan minun lahjojani, vaan tyytyi pelkkiin korupuheisiin ja lupauksiin, sekä sen lisäksi siihen nautintoon, että sai kostaa ylpeytensä loukkauksen! — No niin, hän on vain hiukan köyhempi, koska hän hylkäsi tarjotut rahat — vaan ei hiukkaakaan rehellisempi. Minun pitää kuitenkin saada hänet omakseni, sillä hänellä on sukkelin pää heistä kaikista. — Ja nyt jalomman otuksen pyyntiin! Nyt joudun silmä silmää vasten tuon Kaarle leviathanin kanssa, joka kohta on uiva tänne, halkaisten vesiä. Minun tulee, vapisevan merimiehen tavoin, viskata tynnyri mereen hänelle leikkikaluksi. Mutta tuleepa kun tuleekin vielä kerta tilaisuus, jolloin saan isketyksi peitsen hänen sisuksiinsa!»

XXXI

PUHUTTELU

Todessa pysy, nuori soturi! —
Ja, nuori tyttö, lupaukses pidä! —
Vanhoille juonet kaikki jättäkää
ja harmaahapsisille koukkutiet.
Te olkaa puhtaat, niinkuin aamutaivas,
ennenkuin päivä noussut korkeellen,
sumuja imettyä, tahraa sen.

Koetus.

Sinä vaarallisena, tärkeänä aamuna, jolloin molempien hallitsijain piti taas tavata toisensa Peronnen linnassa, oli Olivier le Daim herrallensa suureksi avuksi; hän liikkui kaikkialla toimellisena, taitavana asiamiehenä, oli läsnä jokapaikassa, taivutellen lahjoilla, lupauksilla mieliä Ludvigin puolelle, jotta kaikki läsnäolijat, jos herttuan vimma leimahtaisikin ilmituleen, olisivat halukkaat sammuttamaan tulipaloa, eikä kiihdyttämään. Hän hiiviskeli hiljaa kuin yö teltasta telttaan, huoneesta huoneeseen, hankkien ystäviä väärän mammonan avulla, joskaan ei juuri aivan samalla tarkoituksella kuin Vapahtaja käskee. Häneen sopivat samat sanat, joita kerta lausuttiin toisesta toimellisesta valtiomiehestä, että »hänen sormenpäänsä oli joka miehen kourassa, hänen suunsa joka miehen korvassa kiinni»; ja erilaisista syistä, joista jo on ollut ennen puhe, onnistui hänen taivuttaa suosiollisiksi monta Burgundin aatelisherraa, joilla oli jotakin toivottavaa tai pelättävää Ranskan puolesta, tai jotka arvelivat, että heidän oma herttuansa, jos Ludvigin valta tulisi liiaksi vähennetyksi, luultavasti oli rohkeasti ja vastustamattomasti pyrkivä itsevaltaan, johon hän luonnostaan oli sangen taipuvainen.

Olivier, milloin hän pelkäsi, että hänen oma persoonansa tai puheensa olivat vähemmän mieleisiä, uskoi toimia muille kuninkaan palvelijoille. Täten hän sai Crèvecoeur'in kreivin suostumaan siihen, että Qventin Durward, jota siitä saakka kun hän oli tullut Peronneen, oli pidetty jonkunlaisessa vankeudessa, pääsi lordi Craw-

ford'in ja enonsa Le Balafrén puheille. Yksityiset asiat pantiin tekosyyksi tätä yhtymistä pyydettäessä, mutta luultavaa on, että Crévecoeur, joka pelkäsi, että hänen herransa vihanvimmassa saattaisi kohdella epäkunniallisesti tai väkivaltaisesti Ludvigia, salli sangen mielellään Crawford'in tässä tilaisuudessa antaa nuorelle jousimiehelle muutamia neuvoja, joista saattoi olla apua kuninkaalle.

Erillään olleet kansalaiset tervehtivät toisiansa ystävällisesti ja liikutettuina.

»Oletpa sinä ihmeellinen poika», virkkoi Crawford, taputtaen Durward'ia päähän niinkuin vanha ukkovaari pojanpoikaansa. »Totta tosiaan, onpa sinulla ollut yhtä hyvä onni kuin jos olisit syntynyt onnenlakki päässä!»

»Kaikki johtuu vain siitä, että hän jo näin nuorena pääsi meidän jousimieskomppaniaamme», sanoi Le Balafré. »Minusta ei ole koskaan näin paljon melua nostettu, sisarenpoika kultani, syystä että olin jo viidenkolmatta vuoden vanha, ennenkun hovipojan virasta ylenin.»

»Ja ruma, vuorelaiskuvatus sinä olitkin hovipoikana, Ludvig», sanoi vanha päällikkö; »parta niinkuin leipurin luuta, ja selkä niinkuin Wallace Wight ukolla.»

»Pelkäänpä», sanoi Qventin, silmät maahan luotuina, »etten enää kauan kanna jousimiehen arvonimeä — sillä aikomukseni on luopua henkivartijakomppaniasta.»

Le Balafré hämmästyi aivan mykäksi, ja Crawford ukon kasvoille lensi mielipahan pilvi. — Edellinen sai vihdoinkin sanat suustansa. — »Vai aiot luopua skotlantilaisesta jousimieskomppaniasta! — Semmoista ei ole kukaan vielä unissaankaan kuullut! Minä en luopuisi paikastani, vaikka voisin päästä Ranskan yliconnetableksi.»

»Vaiti, Ludvig!» kielsi Crawford. »Tämä nuori herra osaa paremmin kääntää laivansa tuulta myöten, kuin me vanhan kansan miehet. Hän on matkallansa saanut onkeensa joitakuita kelpo juttuja Ludvig kuninkaasta, ja nyt hän kääntyy burgundilaiseksi, saadakseen itselleen sievän, pienen voiton kertomalla niitä juttuja Kaarle herttualle.»

»Jos sen uskoisin», sanoi Le Balafré, »niin leikkaisin

häneltä kaulan poikki omalla kädelläni, vaikka hän olisi sata kertaa minun sisareni poika!»

»Mutta totta te toki ensin tutkisitte, olenko semmoisen rangaistuksen ansainnut, hyvä eno?» vastasi Durward. — »Ja te, jalo herra, uskokaa, kun sanon, etten ole mikään kielikontti. Ei mikään tutkinto eikä kidutuskaan ole pusertava minusta ainoatakaan Ludvig kuninkaalle vahingollista sanaa, joita ehkä lienen saanut kuulla hänen palveluksessaan. Siinä suhteessa uskollisuudenvalani sitoo kieleni. — Mutta en huoli kauemmin pysyä palveluksessa, missä paitsi vihollisten puolelta rehellisessä tappelussa tulevia vaaroja, vielä lisäksi täytyy olla salaväijymisille alttiina omain miesten puolelta.»

»No, jollei hän voi tottua väijyksissä olemiseen», virkkoi hidasajatuksinen Le Balafré, katsoen surullisesti lordi Crawford'in puoleen, »niin pelkäänpä, jalo herra, ettei hänestä enää ole mihinkään! Olenhan minä itsekin sen seitsemän kertaa joutunut väijyksistä esiinkarkaavien vihollisten kynsiin, ja kaksi kertaa useammin olen, luullakseni, itse ollut väijymässä, sillä sitä sotatapaa meidän kuningas aina erittäin mielellään harjoittaa.»

»Niin kyllä, Ludvig», sanoi lordi Crawford; »mutta ole sinä nyt vain ääneti, sillä minä, luullakseni ymmärrän tämän asian paremmin kuin sinä.»

»Neitsyt Maaria suokoon, että niin olisi, korkea-arvoinen herra!»» vastasi Ludvig; »mutta koskeepa minun keskimäisen kylkiluuni alle, kun ajattelen että sisarenpoikani pelkää väijymisiä.»

»Nuori mies», sanoi Crawford, »minä osaksi ymmärrän mitä tarkoitat. Sinua on petetty sillä tiellä, jota kuljit kuninkaasi käskystä, ja sinä arvelet itselläsi olevan syytä luulla häntä sen petoksen alkuunpanijaksi?»

»Minua uhkasi petos ollessani kuninkaan asialla», vastasi Durward, »mutta onnellisesti sain sen vältetyksi — lieneekö kuningas viaton vai vikapää tähän asiaan, sen jätän Jumalan ja hänen omantuntonsa tuomittavaksi. Hän ruokki minua, kun olin nälässä — hän korjasi minut, kun olin maankuljeksija muukalainen. En siis aio koskaan lisätä hänen vastoinkäymisensä kuormaa syytöksillä, jotka

kenties ovat perättömiä, koska kuulin ne vain halvimmista suista.»

»Poika kultani — oma poikani!» huudahti Crawford, likistäen häntä rintaansa vasten. »Sinä olet tosi skotlantilainen, joka tuumaa myöten! Sinä teet niinkuin se, joka unohti kaikki riidat ystävänsä kanssa, eikä muistanut mitään muuta kuin ennen kokemaansa ystävyyttä, kun hän näki ystävän ahdistuksessa.»

»Koska lordi Crawford halaa minun sisarenpoikaani», sanoi Ludvig Lesly, »halaan minäkin häntä — mutta tahtoisinpa kuitenkin sanoa sinulle, että soturille väijymisen taito on aivan yhtä tärkeä kuin käsikirjan lukemisen taito papille.»

»Ole sinä vaiti, Ludvig», sanoi Crawford; »sinä olet pölkkypää, veikkonen, etkä ymmärrä minkälaisen siunauksen Jumala sinulle soi, kun lähetti sinulle tämän kunnon pojan. — Ja nyt kerro minulle, Qventin poikaseni, onko kuninkaalla mitään tietoa tästä sinun kunnollisesta, miehuullisesta ja kristillisestä päätöksestäsi? Sillä hauska olisi hänen, mies paran, tietää kehen hän voi luottaa. Voi jospa hän olisi vain tuonut koko komppaniamme mukanansa! — Mutta Jumalan tahto tapahtukoon! — Tietääkö hän sinun päätöksestäsi — mitä luulet?»

»Sitä tuskin tiedän sanoa», vastasi Durward; »mutta kyllä minä hänen oppineelle tähtienennustajalleen, Martius Galeottille, ilmoitin päätökseni olla kertomatta mitään sellaista, mikä saattaisi kiihdyttää Burgundin herttuan vihaa kuningasta vastaan. Niitä seikkoja, jotka mielestäni ovat epäluulonalaisia, en huoli — älkää pahaksi panko — teillekään ilmoittaa, jalosukuinen herra; ja tuolle perinoppineelle herralle minä tietysti olin vielä vähemmän taipuisa avaamaan sydämeni salasopukoita.»

»Ahhaa — aivan oikein!» vastasi lordi Crawford. »Olivier tosiaankin kertoi minulle, että Galeotti syvänä tietäjänä oli ennustanut, kuinka sinä olit käyttävä itseäsi, ja kovinpa hauska minun on kuulla, että hänellä ennustaessaan oli varmempi tiedonlähde kuin taivaan tähdet.»

»*Hänkö* muka osaisi ennustaa!» nauroi Le Balafré; »eivätpä tähdet ole koskaan virkkaneet hänelle mitään siitä, että kelpo Ludvig Leslyllä on ollut tapana auttaa

hänen mielitiettyään noita kirkkaita kultakolikoita kuluttamaan, joita oppinut herra sille tyttöselle syliin viskaa.»

»Hs, Ludvig», kielsi päällikkö, »hs, sinä mokoma aasi! Jollet pidäkään minun harmaita hiuksiani kunniassa siitä syystä, että itsekin aikoinani olen ollut tuommoinen vekkuli, niin tulisipa sinun toki pitää lukua tämän pojan nuoruudesta ja viattomuudesta, eikä raastaa korviamme semmoisilla rivoilla jutuilla.»

»Sanokaa mitä sanottekin, arvoisa herra», vastasi Ludvig Lesly; »mutta olipa, niin totta kuin minä olen kristitty, näkyjennäkijä Santeri Souplejaw, Glenhoulakin'in rajasuutari, kaksi vertaa parempi tietäjä kuin Gallotti eli Gallipotti, vai mikä hänen nimensä lieneekin. Hän ennusti, että kaikki minun sisarenilapset saisivat surmansa aikanansa — sen hän ennusti juuri samassa silmänräpäyksessä, kun nuorin syntyi, ja se oli tämä Qventin poika tässä, joka epäilemättä myös kerran on kuoleva ja toteuttava ennustuksen — surkea kyllä — koko tuo poikuus on jo mennyt menojaan, paitsi hän yksin. Ja ennustipa Santeri minullekin eräänä päivänä, että minusta avioliiton kautta tulisi rikas mies, mikä ei kuitenkaan vielä ole toteutunut — enkä tiedäkään kuinka ja koska se on tapahtuva, koska ei minun mieleni juuri teekään vihille, ja tämä Qventin tässä vasta on poikanulikka. Myöskin Santeri ennusti» — — —

»Ei,» keskeytti lordi Crawford; »jollei ennustus aivan läheltä koske tätä asiaa, niin täytyy minun keskeyttää puheesi, kunnon Ludvig; sillä sekä sinun että minun täytyy nyt erota sisarenpojastasi, rukoillen Neitsyt Maarialta apua, että hän pysyisi lujana nykyisessä päätöksessään; tämä näet on semmoinen asia, jossa ajattelematon sana voi saada enemmän pahaa aikaan, kuin mitä Parisin koko parlamentti voisi saada parsituksi. Jumala siunatkoon sinua, poikaseni; ja älä kovin hätäile ajatellessasi eroa meidän komppaniastamme; sillä pian meille taidetaan tarjota kunnon kahakoita kirkkaassa päivänvalossa eikä pimeissä väijytyspaikoissa.»

»Jumala sinua siunatkoon, poikaseni, sanon minäkin», virkkoi Le Balafré; »sillä koska meidän jalo päällikkömme

hyväksyy sinun käytöksesi, täytyy minun myöskin se hyväksyä, niinkuin kuuliaisen soturin ainakin.»

»Malttakaas, kunnianarvoinen herra», sanoi Durward ja vei lordi Crawford'in hiukan erilleen enostaan. »En voi jättää mainitsematta, että paitsi minua vielä eräällä toisellakin ihmisellä maailmassa on tietoa noista seikoista, joiden tätä nykyä Ludvig kuninkaan hengen turvallisuuden tähden pitäisi pysyä salassa; eikä sama side, joka minun kieltäni sitoo, koska olen Ranskan kuninkaan palveluksessa ja hänen kädestään saanut apua, voi ollenkaan olla minkäänlaisena siteenä sen naisen kielelle.»

»Sen naisen kielelle!» vastasi Crawford. »No, jos joku nainenkin sen salaisuuden tietää, niin sitten — Jumala armahtakoon! — olemme taas pahemmassa kuin pulassa!»

»Älkää sitä uskoko, jalo herra», sanoi Durward, »mutta koettakaa taivuttaa Crévecoeur'in kreiviä päästämään minut Isabella kreivittären puheille; hän nähkääs, tuntee minun salaisuuteni, ja minä toivon varmaan saavani hänetkin lupaamaan pitämään salassa kaiken sen, mikä voisi kiihdyttää herttuan vihaa kuningasta vastaan.»

Vanha soturi mietti kauan aikaa — katsahti lakeen, sitten taas permantoon — pudisti sitten päätään — ja virkkoi vihdoin: »Tässä kaikessa on jotakin, jota, niin totta kuin olen kunniallinen mies, en voi ymmärtää. Kreivitär Isabella de Croye! — sinä pyrit neidon puheille, joka on korkeaa sukua ja jolla on avarat perintömaat! — sinä skotlantilainen poikanulikka lupaat varmaan saavasi hänet suostumaan pyyntöihisi? — Joko itserakkautesi on ihmeesti paisunut, poika kultaseni, tai sitten olet aika hyvin osannut käyttää hyväksesi tilaisuutta matkalla. Mutta — Pyhän Anteruksen ristin kautta sen lupaan! — minä puhun Crévecoeur'ille siitä, mitä vaadit; ja koska hän todella pelkää Kaarle herttuan vihan kuningasta vastaan voivan kiihtyä, niin luulen hänen suostuvan, joskin pyyntösi, niin totta kuin olen kunnian mies, minua naurattaa!»

Näin sanoen ja olkapäitään kohottaen vanha herra läksi ulos huoneesta, vieden Ludvig Leslynkin mukanansa, joka jäljitellen päällikön käytöstä koetti, vaikkei hän tiennyt mitään syytä ihmettelemiseen, näyttää yhtä umpimieliseltä ja syvämietteiseltä kuin Crawfordkin.

Muutamien minuuttien kuluttua Crawforld palasi takaisin, tällä kertaa ilman seuralaistansa, Le Balafrétä. Vanha mies näkyi olevan erittäin hyvällä tuulella, nauraa hihitteli itsekseen, niin että hänen vakavat, jäykät kasvonsa oudosti vääntyivät, ja samassa pudisti päätänsä, niinkuin hän ei olisi voinut olla moittimatta asiaa, vaikka se samalla häntä vastustamattomasti nauratti. »No totta maar', kansalaiseni», sanoi hän, »ei sinua sovi kovin kainoksi sanoa — sinulta ei, niinkuin sananlaskussa sanotaan, 'jää kaunis neito suutelematta sydämen arkailun tähden'. — Crévecoeur nielaisi ehdotuksesi ikäänkuin se olisi ollut kupillinen etikkaa, ja vannoi minulle kovilla sanoilla, että jollei hallitsijain kunnia ja valtakuntain rauha siitä nyt riippuisi, sinä et saisi nähdä sen vertaa kuin kreivitär Isabellan jalan jälkeä maassa. Jollei hänellä olisi oma puoliso, ja vieläpä kaunis puoliso, niin olisin melkein luullut, että häntä itseäänkin halutti käydä peitsileikkiin tämän ihanan palkinnon saamiseksi. Mutta kenties hän toivoo sitä tyttöstä veljenpojalleen, Tapani kreiville. — Kreivitär! — Vai ei vähempi riittänytkään meidän pojalle? — Mutta tule nyt pois — kauan et saa häntä puhutella — mutta osannethan lyhyessäkin ajassa saada suuria toimeen — hah, hah, haa! — No, niin totta kuin olen kristitty mies, tuskinpa saan sinua toruneeksikaan, kun minua niin naurattaa!»

Punoittaen kuin tuli, sekä närkästyneenä ja hämillänsä vanhan soturin peittämättömistä puheista, ja pahoilla mielin siitä, että kaikki maailman rantaa kauemmin kokeneet ihmiset pitivät hänen rakkauttansa niin mielettömänä, seurasi Durward äänetí lordi Crawford'ia siihen Ursulalais-luostariin, minne kreivitär oli majoitettu, sekä siihen vieraskamariin, jossa he tapasivat Crévecoeur'in.

»Vai niin, nuori keikari», lausui tämä tylysti, »vai pitää sinun välttämättömästi päästä vielä kerran sen puheille, joka oli kumppaninasi tuolla romanttisella retkellä?»

»Niin kyllä, herra kreivi», vastasi Durward lujasti; »vieläpä pitää minun saada puhutella häntä kahdenkesken.»

»Se ei saa koskaan tapahtua», ärjäsi Crévecoeur'in

kreivi. — »Lordi Crawford, minä jätän asian teidän päätettäväksenne. Tuo nuori aatelisneito, vanhan ystäväni ja sotakumppanini tytär, rikkain perillinen koko Burgundin maalla, on tunnustanut jonkunlaista — — mitä arvelinkaan sanoa — sanalla sanoen, hän on hupsu, ja tämä teidän jousimiehenne on itserakas narri. — Sanalla sanoen, he eivät saa puhutella toisiansa kahdenkesken.»

»Mutta minä en aio sanoa sanaakaan kreivittärelle, niinkauan kun te olette läsnä», virkkoi Durward riemastuen. »Te olette sanonut minulle enemmän kuin mitä minä, niin uhkarohkea kuin lienenkin, olisin uskaltanut toivoa.»

»Niin, se on kyllä totta, kunnon ystäväni», virkkoi Crawford kreiville. »Te olette ollut varomaton puheissanne. Ja koska te jätätte asian minun päätettäväkseni, ja koska tässä kulkee kelpo vahva rautaristikko vieraskamarin poikki, niin neuvoisin, että siihen luottaisitte ja antaisitte heidän tehdä mitä ikänä tahtovat kielillänsä. Kuulkaa, hyvä herra, mitä maksaa kuninkaan hengen ja tuhannen muun miehen hengen pelastuksen rinnalla se, jos pari nuorta hupsua saakin soittaa toinen toisensa korviin lirinlorua muutamien minuuttien ajan?»

Näin sanoen hän talutti väkisin pois Crévecoeur'in, joka sangen vastahakoisesti seurasi häntä ja iski nuoreen jousimieheen monta vihaista katsetta, ennenkuin hän poistui huoneesta.

Kohta sen jälkeen ilmaantui ristikon toiselle puolelle Isabella kreivitär, joka, samassa kun hän näki Durward'in yksin seisovan vierashuoneessa, äkkiä seisahtui ja loi silmänsä hetkeksi maahan. »Mutta miksikä minä olisin kiittämätön,» virkkoi hän viimein, »vaikka toiset syyttä ovatkin epäluuloiset? — Ystäväni — pelastajani — ainoa uskollinen ystäväni — niinhän minun melkein sopii sanoa, koska petos ahdistaa minua kaikilta haaroilta.»

Näin sanoen hän ojensi kätensä ristikon läpi, vieläpä salli Durward'in pidellä sitä, kunnes hän oli peittänyt sen suuteloilla sekä kyyneleilläkin. Isabella vain virkkoi: »Durward, jos toisten vielä saamme nähdä toisemme, niin en salli tämmöistä hullutusta.»

Jos muistamme, että Durward oli ollut Isabellan suo-

jelijana monessa monituisessa vaarassa — että hän todellakin oli ollut Isabellan ainoana uskollisena, hartaana suojelijana, niin kauniit lukijani, vaikka heidän joukossansa olisikin kreivittäriä ja rikkaita perillisiä, kenties antavat tämän alentumisen anteeksi.

Mutta vihdoin kreivitär irroitti kuitenkin kätensä, peräytyi askeleen vain rautaristikolta ja kysyi Durward'ilta sangen hämillään, mitä hänellä oli pyydettävänä. — »Sillä että te tahdotte jotain pyytää minulta, sen sain kuulla vanhalta skotlantilaiselta herralta, joka juuri ikään kävi täällä serkkuni Crévecoeur'in kanssa. Älkää vain mitään järjetöntä pyytäkö», lisäsi hän, »vaan ainoastaan semmoista, mitä Isabella parka saattaa, velvollisuuttaan rikkomatta ja kunniaansa loukkaamatta, suoda, ja älkää toivoko liian suuria vähäisestä vaikutusvoimastani. Mutta ah! älkää puhuko ajattelematta — älkää virkkako mitään» — hän katsahti arasti ympärilleen, »josta, jos sen toiset kuulisivat, voisi olla vahinkoa meille kumpaisellekin!»

»Älkää, jalo neiti, pelätkö», virkkoi Durward surullisesti. »*Tämä* ei ole semmoinen paikka, missä minä voisin unohtaa, kuinka leveällä juovalla kohtalo on erottanut meidät toisistaan, tai jossa minulle sattuisi mieleen saattaa teidät teidän ylpeän sukunne moitteitten alaiseksi, sen vuoksi että köyhempi ja vähemmän mahtava — joskaan ehkei sen vähemmän korkeasukuinen kuin he — teitä uskollisesti rakastaa. Olkoon se vain yöllinen unelma kaikille muille, paitsi sille yhdelle sydämelle, jossa tämä ajatus — olkoonpa se vain tyhjä unelma — täyttää kaikkien todellisuuksien sijan.»

»Vaiti, vaiti!» pyysi Isabella; »oman itsenne tähden — minun tähteni — älkää puhuko semmoisia asioita. Sanokaa mielemmin, mikä pyyntö teillä on?»

»Että antaisitte anteeksi eräälle miehelle, joka, omia itsekkäitä tuumiansa silmällä pitäen, on käyttäytynyt teitä vastaan niinkuin vihollinen.»

»Minä voin toivoakseksi antaa anteeksi kaikille vihollisilleni», vastasi Isabella. »Mutta — voi Durward! — minkälaisten hirmutapausten läpi teidän miehuutenne ja neuvokkaisuutenne on minut eheänä saattanut! — Tuo

verinen sali tuolla — tuo hyvä piispa — eilispäivään saakka en tietänyt puoliakaan niistä kauhistuksista, joissa tietämättäni olin läsnä!»

»Älkää muistelko niitä», sanoi Durward, joka huomasi heidän puhellessaan neidon poskipäihin nousseen punan jälleen lakastuvan kelmeimmäksi kalpeudeksi. — »Älkää katsoko enää taakse, vaan lujasti eteenpäin, niinkuin sen tulee, jolla on vaarallinen polku astuttavana. Kuulkaa mitä sanon. Ludvig kuningas ei ansaitsisi mitään parempaa teiltä eikä muilta, kuin että hänet julistettaisiin siksi viekkaaksi, kavalaksi valtiovehkeilijäksi, mikä hän on. Mutta jos te ilmoitatte, että hän kehotti teitä pakenemaan — ja jos vielä lisäksi syytätte häntä siitä, että hän oli aikonut saattaa teidät De la Marck'in käsiin — niin siitä on seuraava, että kuningas menettää kruununsa ja kenties henkensäkin; ja joka tapauksessa on siitä ainakin nouseva verisin sota, mikä ikänä on raivonnut näiden molempien valtakuntien välillä.»

»Ne onnettomuudet eivät saa tapahtua minun tähteni, jos vain voin sen estää», sanoi Isabella kreivitär; »ja teidän pieninkin pyyntönne saattaisi minut jo luopumaan kostostani, vaikka kostonhalulla olisikin syvemmät juuret sydämessäni. Kuinka olisi mahdollista, että tahtoisin enemmän muistella Ludvig kuninkaan häijyyttä minua vastaan, kuin teidän apuanne, jota en koskaan täydesti saa maksetuksi! — Mutta mitä minun tulee tehdä? — Jos minut käsketään läänitysherrani, Burgundin herttuan eteen, täytyy minun joko vaieta tai ilmaista totuus. Edellinen olisi loukkaus herttuata vastaan, ja valheisiin te ette kuitenkaan käskene minua halventamaan kieltäni.»

»En millään muotoa», vastasi Durward. »Mutta rajoittukoon todistuksenne Ludvigin suhteen siihen, minkä itse varmaan tiedätte todeksi; ja kun mainitsette mitä toiset ovat sanoneet teille, olkoon se miten luultavaa hyvänsä, älkää tuoko sitä esiin muuna kuin huhuna, varoen ettette omilla sanoillanne vahvista semmoista, jonka totuudesta ei teillä voi olla mieskohtaista tietoa, vaikka sydämessänne uskoisittekin sen aivan todeksi. Täällä koossa oleva Burgundin neuvoskunta ei voi kieltää kruunupäältä kuninkaalta sitä oikeutta, joka meidän

maassamme suodaan halvimmallekin syytteenalaiselle. Heidän täytyy pitää häntä syyttömänä, kunnes syyllisyys mieskohtaisilla, riittävillä todistuksilla on näytetty toteen. Ja mitä te omalla varmalla tiedollanne ette voi vakuuttaa todeksi, siihen tarvitaan muita lujempia todistuksia, kuin sivumennessä mainitsemanne huhut.»

»Kyllä minä jo luulen ymmärtäväni», sanoi Isabella kreivitär.

»Jospa kuitenkin koettaisin selittää asian vielä selvemmäksi», sanoi Durward ja alkoi esittää vielä useampia selityksiä, kun luostarinkello helähti.

»Kellonsoitto», virkkoi kreivitär, »on merkkinä, että meidän täytyy nyt erota — erota iäksi! — Mutta älkää unohtako minua, Durward — en minäkään koskaan unohda teitä — teidän uskollista apuanne» — — —

Hän ei saanut sen enempää sanotuksi; hän vain ojensi jälleen kätensä, johon Durward taas painoi huulensa; ja Jumala tiesi kuinka kävi, mutta yritellessään irrottaa kättänsä tuli kreivitär niin lähelle rautaristikkoa, että Durward sai rohkeuden painaa jäähyväissuutelon hänen huulillensa. Nuori neito ei moittinut häntä siitä — kenties hän ei ennättänytkään sitä tehdä; sillä Crévecoeur ja Crawford, jotka seinässä olevasta reiästä olivat katselleet, kenties myös kuunnelleet kaikkea, riensivät nyt sisään, edellinen vihan vimmassa, jälkimäinen nauraen ja pidätellen kreiviä.

»Pois kamariisi, nuori neito — pois kamariisi!» huusi kreivi Isabellalle, joka peitti kasvonsa hunnulla ja katosi kiireesti — »ja oikeastaan olisi sinut pantava vankikammioon vedelle ja leivälle! — Ja sinä, keikari, joka olet niin julkirohkea, onpa sekin aika tuleva, jolloin ei kuninkaitten ja valtakuntain turvallisuus riipu semmoisista kuin sinä; silloin saat kokea, mikä rangaistus sille tulee, joka uskaltaa kohottaa kerjäläissilmänsä» — — —

»Hs, hs, vaiti! — Jo riittää! — hillitkää — hillitkää itseänne!» kielsi vanha lordi. »Ja sinä, Qventin, älä vastaa mitään, minä käsken sen — mene vain asuntoosi. — Eihän tässä ole noin tulisen vimman syytä, herra kreivi Crévecoeur; sen voin suoraan sanoa, kun poika ei enää voi kuulla. — Qventin Durward on yhtä jaloa sukua

kuin kuningaskin, vaikk'ei yhtä rikas, sovittaakseni tähän espanjalaisen puheenparren. Hän on yhtä jaloa sukua kuin minäkin, ja minä olen sukuni päämies. Hohhoo, hyvä herra, älkää toki meidän kaltaisille puhuko rangaistuksista.»

»Lordi Crawford», vastasi Crévecoeur, »näiden ulkomaalaisten palkkasoturien julkirohkeus on jo puheenparreksi tullut, ja teidän, joka olette heidän päällikkönsä, sopisi pikemmin sitä hillitä kuin vielä yllyttää.»

»Herra kreivi», vastasi Crawford, »minä olen toimittanut päällikönvirkaani viisikymmentä vuotta ranskalaisilta tai burgundilaisilta neuvoja siihen tarvitsematta; ja niin aion, jos sallitte, edelleenkin tehdä, niin kauan kun tämä virka on minun hallussani.»

»No, no, arvoisa lordi», sanoi Crévecoeur, »en aikonut teitä loukata. Teidän korkea sukunne ja ikänne antaa teille oikeuden hellittää närkästyksenne ohjat. Ja mitä noihin nuoriin tulee, niin minä mielelläni annan olleet ja menneet asiat anteeksi, sillä siitä minä aion pitää huolta, etteivät he koskaan enää saa tavata toisiansa.»

»Älkää panko autuuttanne siitä pantiksi, Crévecoeur», nauroi vanha lordi. »Sattuuhan vuoretkin joskus yhteen, niinkuin sanotaan, miksikä ei siis kuolevaiset olennot, joilla on jalat, ja henkeä sekä lempeä, jotka voivat panna jalat liikkeelle? Tuo muisku oli jokseenkin hellää laatua, Crévecoeur! — Se on paha tulevaisuudenenne, pelkään minä.»

»Te koetatte taas kiusata kärsivällisyyttäni», virkkoi Crévecoeur, »mutta ettepä saakaan sitä iloa, että näkisitte minun suuttuvan. — Kuulkaa! kellot kutsuvat jo linnaan — siellä on pelottava kokous tulossa, jonka loppupäätöksen Jumala yksin tietää.»

»Yhden loppupäätöksen minäkin jo voin ennustaa», lausui vanha skotlantilainen herra, »sen nimittäin, että jos kuninkaalle yritetään tehdä väkivaltaa, niin hän ei ole kaatuva yksin eikä kostotta, joskin hänen miehiänsä on vähän ja vihollisia ylt'ympärillä. Siitä vain olen pahoilla mielin, että hänen oma ankara käskynsä on estänyt minua tekemästä varustuksia semmoisen loppupäätöksen varalta.»

»Herra Crawford», sanoi burgundilainen, »semmoisten tapaturmien ennustaminen on jo varma keino niiden aikaansaamiseen. Totelkaa vain kuninkaallisen herranne käskyjä ja älkää antako aihetta väkivaltaan kovin hätäisellä tulistumisella, niin saatte nähdä, että tämä päivä on kuluva rauhallisemmin, kuin mitä te nyt luulette.»

XXXII

OIKEUDENISTUNTO

Mieluummin sydän saisi tuta lemmen,
kuin silmä nähdä tyhjää mairitusta.
Oi, nouse, hyvinkin näin korkealla
on mieles, vaikk' on polves matalalla.

Kuningas Rikhard II.

Samalla kun kello ensi kertaa helähti, kutsuen neuvottelukokoukseen kaikki Burgundin suuret aatelisherrat ynnä ne harvat Ranskan päärit, joilla oli tilaisuutta olla siinä läsnä, astui Kaarle herttua Herbert kreivin tornin salin ovesta sisään, joukko henkivartijoitansa perässään, jotka olivat varustetut pertuskoilla ja sotatapparoilla. Ludvig kuningas odotti jo häntä tulevaksi; hän nousi, astui kaksi askelta herttuata vastaan ja seisahtui. Hänen vartalonsa oli nyt majesteetillinen ryhdiltänsä, johon hän aina, milloin hän piti sitä tarpeellisena, turvautui, vaikka hänen pukunsa oli halpa ja hänen tavallinen käytöksensä rahvaantapainen. Tässä tärkeässä, vaarallisessa tilanteessa kuninkaan koko olennon luja vakavuus nähtävästi vaikutti hänen vihamieheensä; Kaarle vaihtoi heti paikalla jyrkän, kiireisen astuntansa, jolla hän oli tullut sisään, sellaiseksi, mikä sopi paremmin suurelle vasallille hänen astuessaan läänitysherransa eteen. Nähtävästi oli herttua päättänyt, nyt aluksi ainakin, kohdella Ludvigia hänen korkean arvonsa mukaisilla kunnianosoituksilla; mutta samassa näkyi myös selvästi, että hänen

niin tehdessään täytyi ankarasti hillitä tulista, maltitonta luonnettansa, ja että hän töin tuskin sai masennetuksi sydämessään kiehuvan vimman sekä kostonhimon. Senvuoksi, vaikka hän ulkonaisessa käytöksessään sekä johonkin määrin ainakin myös puheessaan koetti olla kohtelias ja kunnioittava, hän punastui ja vaaleni äkisti vuorotellen — hänen äänensä oli katkonainen, sorroksissa ja painunut — hänen jäsenensä vapisivat, ikäänkuin kärsimättöminä liikuntojen pakonalaisuudesta — kulmakarvat julmistuivat ja hampaat purivat huulia, niin että verta vuosi — ja jokainen silmänisku, jokainen ruumiinliike todisti, että tulisin kaikista hallitsijoista, mikä ikänä on elänyt maan päällä, nyt oli tulisemman vimman vallassa kuin koskaan ennen.

Kuningas katseli tuota vimman kuohumista vakavalla, hätääntymättömällä ilmeellä. Herttuata silmiin katsoessa tuntui tosin hänen sydämessään kuoleman katkeruuden etumakua, kuoleman, jota hän pelkäsi niinkuin kaikki kuolevaiset ja varsinkin kaikki pahantekijät; mutta sittenkin oli hän, varovaisen ja taitavan perämiehen tavoin, lujasti päättänyt, ettei hän sallisi miehuutensa masentua pelosta, eikä hellittäisi ruotelia käsistään, niinkauan kun vain oli hiukkasen toivoa saada laiva taitavalla peränpitämisellä pelastetuksi. Kun siis herttua sortuneella, painuneella äänellä mutisi jotain siitä, ettei asunto täällä ollut oikein mukava, hymyili kuningas vastaukseksi ja vakuutti, ettei ollut valittamisen syytä, koska Herbert'in torni tähän saakka oli toki ollut hänelle hauskempana majapaikkana kuin eräälle hänen esi-isistään.

»Vai on teille kerrottu se tarina?» virkkoi Kaarle. — »Niin oikein — täällä se murha tapahtui — mutta siihen olikin syynä se, ettei hän suostunut pukemaan munkin päähinettä päähänsä ja viettämään loppupäiviänsä luostarissa.»

»Hupsupa hän oli kun olikin», vastasi Ludvig tekeytyen huolettomaksi; »sillä tavallahan hän sai osakseen marttyyrin piinallisen kuoleman, eikä hän kuitenkaan päässyt pyhäksi mieheksi.»

»Minä tulin tänne», lausui nyt herttua, »pyytämään, että te, kuninkaallinen majesteetti, tulisitte valtiolliseen

neuvottelukokoukseen, missä tärkeitä, Ranskan sekä Burgundin onnea koskevia asioita tulee pohdittavaksi. Tulkaa nyt heti — se on, jos niin haluatte» — — —

»Ei, serkku kultaseni», sanoi kuningas, »älkää olko niin ylenmäärin kohtelias, että pyydätte, kun teillä on valta rohkeasti käskeä. — Neuvottelukokoukseen siis, koska se on *teidän* herttuaallinen tahtonne! — Meidän saattojoukkomme on jokseenkin supistunut», lisäsi hän, luoden silmänsä niihin muutamiin miehiin, jotka asettuivat taakse hänen seurakseen; »mutta teidän loistonne, serkku, saa riittää meille molemmille.»

Seuraten edellä käyvää Toison d'Or'ia, Burgundin airueiden päämiestä, astuivat nyt molemmat hallitsijat ulos kreivi Herbert'in tornista ja saapuivat linnanpihalle, jonka Ludvig huomasi olevan täynnä herttuan henkivartijoita ja huoveja, komeissa puvuissaan ja täyteen sotarintamaan asetettuina. Pihan poikki astuttuansa saapuivat he neuvottelusaliin, joka oli paljon uudemmassa osassa linnaa kuin Ludvigin nykyinen asunto, ja, joskin rappiolla, oli nyt häthätää varustettu tätä juhlallista, julkista neuvottelukokousta varten. Kaksi valtaistuinta seisoi saman teltan alla, kuninkaalle aiottu oli pari porrasta korkeampi kuin se, jolla herttuan tuli istua. Noin kaksikymmentä herraa korkeimmasta aatelistosta istui arvonmukaisessa järjestyksessä valtaistuinten molemmin puolin. Ja siten, kun molemmat hallitsijat istahtivat sijoilleen, se, jonka tutkimista varten, niinhän sopii sanoa, neuvoskunta oli kokoonkutsuttu, sai ylemmän sijan ja oli esiintyvinään kokouksen esimiehenä.

Luultavasti Kaarle herttua tahtoi poistaa tämän ristiriitaisen vaikutuksen sekä siitä kenties johtuvat epäilykset; sillä, sivumennen kumarrettuaan kuninkaan istuimeen päin, hän alotti keskustelun jyrkästi seuraavalla puheella:

»Hyvät vasallit ja valtioneuvokset, te kyllä tiedätte, mitä häiriötä on seurannut siitä, niin hyvin isäni aikana kuin myös minun hallitessani, että vasallit aika-ajoin ovat nousseet läänitysherraansa, alamaista hallitsijaansa vastaan. Ja nykyään olemme nähneet kaikkein pelottavimman todistuksen siitä, kuinka syvälle paha jo on juur-

tunut meidän maassamme, kun kreivitär Isabella de Croye sekä hänen tätinsä, neiti Hameline häpeämättä pakenivat vieraaseen valtakuntaan, luopuen meidän valtamme vasalliudesta, josta heidän läänitysmaansa menetys olisi sopivin rangaistus. Ja toisen vielä pelottavamman ja surkuteltavamman todistuksen siitä olemme nähneet, kun rakas veljemme ja liittolaisemme, Lüttich'in piispa sai surmansa jumalattomien, veristen murhamiesten kädestä, ja kun kapinaan nousi tuo petollinen kaupunki, joka edellisellä kerralla tuli liian laupeasti rangaistuksi. Ja onpa meidän tietoomme tullut, että alkusyynä noihin surkuteltaviin tapauksiin ei ole ollut vain mainittujen naisten kevytmielisyys ja hupsuus sekä liian lihaviksi paisuneiden porvarien ylpeys, vaan ulkonaiset salavehkeet ja mahtavan naapurin sekaantuminen, jolta, jos hyvät teot ikänä ansaitsevat tulla samanlaisilla hyvillä teoilla palkituiksi, ei olisi Burgundin osaksi pitänyt tulla muuta kuin totista, harrasta ystävyyttä. Jos sanotussa syytöksessä nähdään olevan perää», lisäsi herttua purren hammasta ja iskien kantapäänsä permantoon, »mikäs sitten meitä estäisi — koska valta on nyt meidän käsissämme — ryhtymästä semmoisiin keinoihin, jotka lopullisesti tukkeisivat itse valtalähteen, josta kaikki nuo pahat vähä väliä ovat tulvailleet ylitsemme?»

Herttua oli alkanut puheensa jonkunlaisella mielentyyneydellä; mutta lopulla hänen äänensä kiihtyi yhä kovemmaksi, ja viimeisen lauseen hän lausui tavalla, joka vapisutti kaikkia neuvonantajia ja saattoi kuninkaankin posken silmänräpäykseksi vaalenemaan. Mutta heti paikalla Ludvig kuitenkin rohkaisi jälleen mielensä, ja kääntyi nyt vuorossaan neuvoskunnan puoleen, puhuen niin sujuvasti ja tyyneesti, että herttua, vaikka hän mielellään olisi keskeyttänyt tai lakkauttanut hänen puheensa, ei saanut siihen mitään sopivaa tilaisuutta.

»Korkeasukuiset Ranskan ja Burgundin herrat», lausui hän, »Pyhän Hengen ja Kultaisen Lampaannahan ritaristojen jäsenet! Koska täällä kuninkaan täytyy puhua puolestaan kanteenalaisena, niin en olisi voinut toivoa itselleni jalompia tuomareita kuin tämän aateliston parhaan kukoistuksen ja ritariston valitun loiston. Rakas

serkkuni, Burgundin herttua, on vain tehnyt riitamme syyn hämärämmäksi sillä, ettei hän kohteliaisuudesta ole tahtonut selvin sanoin sitä esiin tuoda. Minulla ei ole mitään syytä semmoiseen arkatuntoisuuteen, minun tilani ei salli minun noudattaa semmoista, minä pyydän siis luvan saada puhua selvemmin. Minua, hyvät herrat — minua, laillista läänitysherraansa, sukulaistansa ja liittolaistansa vastaan tämä minun serkkuni, jonka muuten selvä järki ja parempi luonne on nyt muutamien onnettomien tapauksien tähden joutunut harhaan, tuo esiin sellaisia inhottavia syytöksiä, että minä muka olen viekotellut hänen vasallejansa uskottomuuteen, yllyttänyt Lüttich'in kansaa kapinaan ja kehottanut tuota henkipattoa Wilhelm de la Marck'ia armottomaan, jumalattomaan murhatyöhön. Ranskan ja Burgundin aatelisherrat, minun sopisi täydellä syyllä viitata tähän nykyiseen tilaani, joka kokonaan sotii semmoista syytöstä vastaan. Sillä onkohan luultavaa, että minä, niin kauan kuin minussa oli hiukkasenkin järkeä jäljellä, olisin näin ehdoin tahdoin heittäytynyt Burgundin herttuan valtaan, samalla aikaa kun taoin häntä vastaan salavehkeitä, jotka eivät voineet olla tulematta ilmi ja jotka ilmitultuaan olisivat saattavat minut, niinkuin nyt olen, täydellä syyllä vimmastuneen herttuan kostonalaiseksi. Viisaampi tähän verraten olisi senkin ihmisen teko, joka viritettyänsä tuleen sytykkeen, joka heti paikalla on räjähtävä, huolettomasti istahtaisi lepäämään ruutimiinalle. Sitä en ollenkaan epäile, etteivät jotkut konnat ole vedonneet minun nimeeni siinä joukossa, joka suoritti tuon hirmuisen ilkityön Schönwald'issa — mutta pitääkö minun olla siitä edesvastuussa, joka en ole kellekään antanut lupaa sitä käyttää? — Ja jos kaksi hupsua neitoa, suuttuneena jostakin romanttisesta syystä, pakeni minun hovini turviin, onko siitä välttämättömästi päätettävä, että he tekivät sen minun yllytyksestäni? — Tutkittakoon asiaa, niin saadaan nähdä, että kun kunniantunto ja ritarillisuus kielsivät minua lähettämästä heitä vankeina takaisin Burgundin hoviin — semmoiseen tekoon, luulenpa, ei kukaan teistä, näiden ritarikuntien jäsenistä, olisi minua kehottanut — että, sanon minä, minä valitsin lähinnä mahdol-

lisen keinon ja lähetin heidät kunnianarvoisen kirkonisän huostaan, joka nyt on pyhänä miehenä taivaassa» — näin puhuessaan Ludvig näytti syvästi liikutetulta ja pyyhki silmiään nenäliinalla — »minä lähetin heidät, sanon minä, sellaisen miehen huostaan joka oli minun oma sukulaiseni ja vieläkin läheisemmässä sukulaisuussuhteessa Burgundin herttuaan — sellaisen miehen huostaan, jonka korkea arvopaikka kirkon palveluksessa ja — voi surkeutta! monet hyvät avut tekivät erittäin soveliaaksi väliaikaiseksi suojelijaksi näille maankuljeksijaparoille sekä myös erittäin soveliaaksi välittäjäksi näiden neitojen ja heidän laillisen läänitysherransa välillä. Ainoat seikat minun serkkuni, Burgundin herttuan hiukan pintapuolisessa kertomuksessa, jotka näyttävät antavan jotain aihetta pahoihin epäluuloihin minua vastaan, selviävät siis aiheutuneen mitä rehellisimmästä, kunniallisimmasta tarkoituksesta. Ja vielä vakuutan, ettei kukaan voi tuoda esiin pienintäkään uskottavaa todistusta näiden häpäisevien syytösten tueksi, joiden tähden minun serkkuni on muuttanut ystävällisen katseensa vihamieliseksi minua kohtaan, minua, joka tulin tänne ystävän täydellä luottamuksella — ja joiden tähden hän on muuttanut tämän pitosalin oikeussaliksi sekä vierashuoneensa vankilaksi.»

»Herra kuningas, herra kuniningas», tokaisi herttua väliin, niinpian kuin Ludvig pysähtyi puheessaan, »että te satuitte tänne tällä hetkellä, joka soveltuu niin huonosti teidän vehkeittenne toimeenpanoon, siihen en tiedä muuta selitystä kuin sen, että se jonka alinomaisena toimena on toisten pettäminen, myös joskus saattaa aika lailla pettää itseään. Saahan insinöörikin joskus surmansa oman ruutimiinansa räjähdyksessä. — Mutta mikä tässä tulee päätettäväksi, se riippukoon kokonaan alkavasta juhlallisesta tutkinnosta. — Noutakaa kreivitär Isabella de Croye tänne!»

Nuori krsivitär astui nyt sisään, nojautuen toiselta puolelta Crévecoeur'in kreivinnaan, joka puolisonsa käskystä sitä varten oli tullut tänne, toiselta puolelta Ursulalais-luostarin abbedissaan. Tytön nähtyään Kaarle herttua huusi hänelle ominaisella tylyllä äänellään ja puhe-

tavallaan: »Vai niin, suloinen prinsessa — vai teillä, joka ette kyennyt vastaamaan silloin kun minä viime kerralla lausuin teille tosisyihin ja järkeen perustuvat käskyni — teillä oli kuitenkin yltäkyllin ilmaa keuhkoissanne jaksaaksenne juosta yhtä pitkät matkat kuin metsäkauris sen paetessa takaa-ajavia koiria. — Mitäpä te nyt arvelette tästä sievästä sopasta, minkä olette keittänyt kokoon kahden suuren hallitsijan ja kahden mahtavan valtakunnan välille, jotka kenties nyt ryhtyvät sotaan mokoman tyttöletukan tähden?»

Näiden moitteitten julkeus ja Kaarlen tyly puhetapa masensivat kokonaan Isabellan rohkeuden, joka oli aikonut heittäytyä polvilleen herttuan jalkojen juureen, ja anoa että Kaarle ottaisi kaikki hänen maatiluksensa ja sallisi hänen vain hakea turvaa jostain luostarista. Nuori kreivitär seisoi liikahtamatta, niinkuin rajuilmasta säikähtynyt nainen, joka kuulee ukkosen jyrisevän joka puolella ympärillään, ja joka kerta, kun uusi jyrähdys kuuluu, pelkää salaman iskevän hänen päähänsä. Crèvecoeur'in kreivinna, jonka mielenjalous oli hänen korkean sukuperänsä ja kauneutensa vertainen — jälkimäinen oli nytkin vielä, vaikkei hän enää ollut nuori, hyvin säilynyt — katsoi tarpeelliseksi sekaantua asiaan. »Herra herttua», virkkoi hän, »minun kaunis serkkuni on minun suojeluksessani. Minä tiedän paremmin kuin te, armollinen herra, millä tavalla naisia on kohdeltava, ja me poistumme heti täältä, jollette käytä ääntä ja puhetapaa, jotka soveltuvat paremmin meidän säätyymme ja sukupuoleemme.»

Herttua purskahti naurunhohotukseen. »Crèvecoeur», sanoi hän, »sinun laupeutesi on paisuttanut kreivinnastasi aika herran — mutta se ei ole minun asiani. — Antakaa tuoli tuolle hupsulle tyttöselle, jota vastaan en sydämessäni tunne vihaa, vaan jolle päinvastoin tahdon osoittaa mitä suurimman armon ja kunnian. — Käykää istumaan, neiti, ja kertokaa meille nyt asia kaikkia yksityiskohtiaan myöten, mikä piru riivasi teitä, kun läksitte pakoon kotimaastanne ja rupesitte tuommoiseksi retkeileväksi naikkoseksi?»

Suurella vaivalla, katkaisten vähä väliä puheensa, tunnusti Isabella, että hän, kun avioliitto, johon Bur-

gundin herttua tahtoi häntä pakottaa, oli hänelle kovin vastahakoinen, oli toivonut saavansa turvapaikan Ranskan hovissa.

»Ja Ranskan kuninkaan suojan alla», sanoi Kaarle. »Siitä tietysti olitte saanut varmoja lupauksia.»

»Luulinhan minä tietysti, että minulla olisi syytä siihen suojaan luottaa», vastasi Isabella kreivitär; »muuten en olisi ryhtynyt niin rohkeaan tekoon.»

Kaarle loi nyt Ludvigiin sanomattoman katkeran silmäyksen, jonka kuningas kesti kuitenkin järkähtämättömällä lujuudella; vain hänen huulensa vaalenivat hiukan.

»Mutta tietoni Ludvig kuninkaan lupauksista», jatkoi kreivitär hetkisen aikaa vaiti oltuansa, »olin melkein kaikki saanut täti paraltani, neiti Hamelinelta, ja hän muodosti kaikki ajatuksensa sellaisten ihmisten vakuutusten ja neuvojen mukaan, jotka, niinkuin myöhemmin olin tilaisuudessa näkemään, olivat kaikkein häijyimpiä pettureita ja uskottomimpia ilkiöitä, mitä maailmassa voi olla.» Hän kertoi lyhyesti, mitä hän jälkeenpäin oli havainnut Marthon'in sekä Hairaddin Maugrabin'in kavaluudesta, ja vakuutti lopuksi, ettei hän ollenkaan epäillyt, ettei vanhempi Zamet niminen Maugrabin, joka alkuansa heitä yllytti pakoon, olisi pystynyt vaikka minkälaiseen kavaluuteen niin että aivan hyvin saattoi luulla, että hän omin luvin tekeytyi Ludvigin asiamieheksi.

Nyt kreivitär kertoi vielä lyhyesti kohtaloistansa siitä hetkin, kun hän oli mennyt Burgundin rajan yli yhdessä tätinsä kanssa, aina Schönwald'in linnan valloitukseen asti ja kunnes hän oli antautunut Crévecoeur'in kreivin suojaan. Kaikki pysyivät vielä hetkisen aikaa ääneti sen jälkeen kun Isabella oli päättänyt lyhyen, katkonaisen kertomuksensa, ja Burgundin herttua tuijotti tulisilla, mustilla silmillänsä maahan, niinkuin mies, joka hakee jotain aihetta voidakseen antaa vihansa ryöpsähtää esille, mutta ei keksi täydesti riittävää, jotta se hänen omissakaan silmissään antaisi siihen syytä.

»Onpa kuitenkin epäilemätöntä», virkkoi hän viimein, luoden silmänsä jälleen ylös, »että myyrä kaivelee maanalaista, pimeää käytäväänsä meidän jalkojemme alla,

vaikka me, joilla sen liikunnoista on tietoa, emme voikaan selvään osoittaa, missä se liikkuu. Mutta haluttaisipa minua toki kysyä Ludvig kuninkaalta, miksikä hän soi näille neidoille sijaa hovissansa, jolleivät he tulleet sinne hänen omasta kehotuksestaan?»

»En minä suonutkaan heille sijaa, serkku kulta», vastasi kuningas. »Säälistä tosin soin heille salaa hiukan aikaa apua, mutta lähetin heidät niin pian kuin mahdollista kunnon piispa vainajan, teidän liittolaisenne huostaan, sillä hänen — Jumala suokoon hänen sielullensa autuuden — oli helpompi kuin minun tai jonkun muun maallikkohallitsijan, antaa pakolaisille suojaa ja samalla kehottaa heitä täyttämään velvollisuutensa sitä liittolaishallitsijaa kohtaan, jonka alueelta he olivat paenneet. Minä rohkeasti kysyn tältä nuorelta neidolta, kohtelinko minä heitä ystävällisesti, vai eikö kohteluni päinvastoin ollut semmoinen, että he varmaan katuivat tulleensa hakemaan turvapaikkaa minun hovistani?»

»Niin vähän ystävällinen te olitte, herra kuningas», vastasi kreivitär, »että minun sen johdosta täytyi epäillä, olitteko todella te, herra kuningas, lähettänyt sen kehotuksen, jota ne, jotka sanoivat olevansa teidän käskyläisiänsä, vakuuttivat saaneensa teiltä. Sillä, jos he todella olisivat tehneet ainoastaan sen, mitä oli käsketty, olisi ollut vaikea sanoa teidän käytöstänne kuninkaalle, ritarille ja aatelisherralle sopivaksi.»

Kreivitär, näin puhuessaan, loi kuninkaaseen katseen, joka luultavasti tarkoitti moitetta; mutta Ludvigin rintaan eivät semmoiset nuolet ollenkaan pystyneet. Päinvastoin hän hitaasti ojensi molempia käsiään ja katsoi ympäri salia, ikäänkuin voitonriemulla osoittaen, miten hyvän todistuksen hänen viattomuudestaan kreivittären vastaus oli antanut.

Herttua puolestaan loi häneen silmäyksen, joka näytti ilmaisevan, että hänen epäluulonsa, joskin ne olivat jossakin määrin saatetut vaikenemaan, eivät kuitenkaan olleet millään muotoa poistetut; ja sitten hän äkkiä virkkoi kreivittärelle: »Olettepas te, kaunis neitini, tuossa retkeilykertomuksessanne kokonaan unohtanut mainitsematta muutamia lempijuttuja — ohoh! joko puna pos-

kipäihin lensi? — te olette jättänyt mainitsematta muutamia metsäritareita, jotka hetkiseksi häiritsivät teidän rauhallista kulkuanne. No niin — se seikka on tullut meidän korviimme, ja jotakin me heti aiomme sen aiheesta tehdä. — Kuulkaa, Ludvig kuningas, eiköhän olisi parasta, jotta tämä maita mantereita kuljeksiva Troijan eli Croyen Helena ei enää toistamiseen saattaisi kuninkaita tukkanuottasille, onkia hänelle jostain sovelias aviokumppani?»

Ludvig, vaikka hän tiesi mikä vastenmielinen ehdotus tästä nyt seuraisi, nyökkäsi ääneti ja pikastumatta päätään suostumukseksi Kaarlen sanoihin. Mutta tämä läheinen vaara rohkaisi taas kreivittären sydäntä. Hän hellitti Crévecoeur'in kreivinnan käsivarren, johon hän tähän saakka oli nojautunut, astui esiin ujosti, mutta arvokkaalla ryhdillä, laskeutui polvilleen herttuan valtaistuimen juureen ja rukoili häntä:

»Jalo Burgundin herttua, läänitysherrani! Minä tunnustan tehneeni rikoksen, kun ilman teidän armollista lupaanne poistuin valtakunnastanne, ja olen nöyrimmästi vastaanottava sen rangaistuksen, minkä te katsotte hyväksi minulle määrätä. Minä jätän maani ja linnani teidän käsiinne, niinkuin teillä onkin oikeus vaatia, rukoilen vain, että te oman sydämenne armeliaisuudesta ja isäni muiston tähden määräisitte Croyen suvun viimeselle perilliselle kohtuullisen summan, semmoisen, että hän sen avulla voisi lunastaa itselleen pääsyn johonkin luostariin loppuiäkseen.»

»Mitä te, kuninkaallinen herra, arvelette tämän nuoren neidon anomuksesta?» kysyi herttua Ludvigilta.

»Että se on nöyrä ja pyhä anomus», vastasi kuningas, »ja että se varmaankin on sen Armon vaikuttama, jota ei saa vastaanpanna eikä estää.»

»Nöyrät ja alhaiset tulevat korotetuiksi», lausui Kaarle. »Nouskaa, Isabella kreivitär — minä aion teille parempaa kuin mitä te itse olette itsellenne valinnut. En aio millään muotoa ryöstää teiltä omaisuuttanne enkä alentaa arvoanne, päinvastoin aion anteliaalla kädellä kartuttaa kumpaistakin.»

»Voi, armollinen herttua!» sanoi kreivitär yhä vielä

polvistuneena; »juuri tätä teidän hyvänsuopaa armoanne minä pelkään vielä pahemmin kuin teidän mielipahaanne, koska te tahdotte minua pakottaa — — —.»

»Burgundin Pyhä Yrjänä auttakoon!» huusi Kaarle herttua. »Pitääkö minun joka hetki kuulla tahtoani ja käskyjäni vastustettavan? Nouse ylös, sanon minä, tyttölepsakka, ja poistu nyt täältä — kun meille tulee joutoaikaa muistella sinua, aiomme asettaa niin että — Teste-Saint-Gris! — sinun joko tulee totella tai saat kovempaa kokea!»

Huolimatta näistä ankarista sanoista pysyi Isabella kreivitär yhä edelleen polvillaan ja olisi tällä itsepäisyydellään luultavasti kiihdyttänyt herttuata vieläkin tylympiin lauseisiin; mutta Crévecoeur'in kreivinna, joka paremmin tunsi hallitsijansa luonteen, sekaantui asiaan, nosti nuoren sukulaisensa maasta ja talutti hänet ulos salista.

Qventin Durward käskettiin nyt saliin, ja hän astui kuninkaan sekä herttuan eteen pelottomuudella, joka oli yhtä paljon vailla ujoa jörömäisyystä kuin ylen julkeaa uhkarohkeutta; hän käyttäytyi niinkuin hyväsukuisen, hyvin kasvatetun nuorukaisen sopi, joka osoittaa kunniaa niille, joille kunnia tulee, vaan ei kuitenkaan joudu hämille eikä säikähdy niiden läsnäolosta, joille kunniaa on osoitettava. Enoltansa hän oli saanut rahaa, niin että hän oli taas voinut hankkia skotlantilaiselle jousimiehelle kuuluvat vaatteet sekä aseet, ja hänen pulska vartalonsa sekä muotonsa soveltuivat erittäin hyvin puvun komeuteen. Hänen nuoruutensa taivutti myös koossa olevien valtaneuvosten mielen hänelle suosiolliseksi; sillä ei ollut helppo uskoa, että älykäs Ludvig olisi valinnut näin nuoren miehen valtiollisten salavehkeittensä luottamusmieheksi.

Näin oli siis Ludvigilla tässäkin tilaisuudessa, niinkuin monasti muulloinen, paljon hyötyä siitä, että hän niin omituisella tavalla valitsi lähettiläitänsä, iältään sekä säädyltään sellaisia, jotka kaikkein vähimmin tuntuivat olevan sopivia. Herttuan käskystä, johon myös kuningas antoi suostumuksensa, rupesi Durward kertomaan matkastansa Croyen kreivittärien kanssa aina Lüttich'in lähiseuduille saakka, esipuheeksi ilmoitettuaan, että hän

oli kuninkaalta saanut käskyn saattaa mainitut neidot täydessä turvassa piispan linnaan.

»Ja sinä teitkin käskyni mukaan?» kysyi kuningas.

»Niin tein, kuninkaallinen majesteetti», vastasi skotlantilainen.

»Sinä jätit mainitsematta erään tapauksen», muistutti herttua. »Metsässä likellä Plessis'ä karkasi kaksi kuljeksivaa ritaria teidän kimppuunne.»

»Minun ei sovi muistutella eikä julistaa sitä tapausta», virkkoi nuorukainen punastuen.

»Mutta *minun* ei sovi sitä unohtaa», virkkoi Orleans'in herttua. »Tämä nuorukainen täytti velvollisuutensa niin miehuullisesti ja suojeli hänelle uskottuja niin uskollisesti, että kauan olen sitä asiaa muistava. — Tule minun majapaikkaani, jousimies, kun tämä kokous on päättynyt, niin saat nähdä, etten ole unohtanut urhouttasi, ja samassa iloitsen, että nöyryytesi on myös sen vertainen.»

»Ja tule minunkin majapaikkaani», lisäsi Dunois. »Saat minulta kypärin, sillä luullakseni olen sinulle semmoisen velkaa.»

Durward kumarsi syvään molemmille, ja sitten tutkintoa jatkettiin. Kaarle herttuan käskystä näytti Qventin kirjoitetun matkaohjeen, joka oli hänelle osviitaksi mukaan annettu.

»Noudatitko tätä ohjetta aivan täsmällensä, nuori soturi?» kysyi herttua.

»En, armollinen herttua», vastasi Durward. »Minulla oli käsky, olkaa hyvä ja katsokaa ohjetta, kulkea Namur'in seudulla Maas-joen poikki; mutta minä pysyin vasemmalla jokivarrella, koska se oli sekä lähempi että myös turvallisempi tie.»

»Ja miksikä siten poikkesit ohjeesta?» kysyi vielä herttua.

»Siitä syystä, että rupesin epäilemään oppaani uskollisuutta,« vastasi Durward.

»Huomaa nyt tarkkaan, mitä sinulta vielä kysyn», lausui herttua. »Vastaa totuuden mukaan, äläkä pelkää kenenkään vihaa. Mutta jos rupeat juonittelemaan tai koukuttelemaan vastauksissasi, niin ripustan sinut elävältä rautakahleihin raastuvan tornin huippuun, missä

saat ikävöidä kuolemaa kauan aikaa, ennenkuin se tulee sinua pelastamaan!»

Syvän äänettömyyden hetki seurasi tämän jälkeen. Vihdoin viimein, suotuansa mielestään nuorukaiselle kyllin aikaa miettiä tilaansa, kysyi herttua Durward'ilta, kuka oli ollut hänen oppaansa, kenenkä kautta hän oli oppaan saanut, ja mistä syystä hän oli ruvennut häntä epäilemään? Vastaukseksi ensimäiseen näistä kysymyksistä Durward mainitsi Hairaddin Maugrabin'in, mustalaisen, nimen; toiseen hän vastasi, että Tristan Erakko oli oppaan hänelle neuvonut. Ja kolmanneksi hän kertoi, mitä oli tapahtunut franciskaanilais-luostarissa lähellä Namur'ia: kuinka mustalainen ajettiin ulos pyhästä huoneesta; ja kuinka hän itse, kun mustalaisen käytös oli herättänyt hänen epäluuloansa, hiipi Hairaddin'in jälkeen siihen paikkaan, missä hän tapasi yhden Wilhelm de la Marck'in lanzknecht'eistä; ja siellä hän kuuli heidän keskenään sopivan hänen suojansa alla matkustavien kreivittärien ryöstämisestä.

»Ja nyt kuule», sanoi taas herttua, »ja taas huomautan sinua, että henkesi riippuu puheesi todenmukaisuudesta — mainitsivatko nuo konnat, että kuningas — juuri tämä Ludvig, Ranskan kuningas, oli antanut heille käskyn tuollaiseen vehkeeseen, karata saattoväen kimppuun ja ryöstää kreivittäret?»

»Jos nuo hävyttömät konnat olisivatkin niin sanoneet», vastasi Durward, »niin enpä ymmärrä miten olisin voinut sitä uskoa, kun minulla oli itse kuninkaalta saatu päinvastainen käsky.»

Ludvig, joka tähän asti oli kuunnellut hartaimmalla huomiolla, ei voinut olla syvästi henkeänsä vetämättä kuullessaan tämän Durward'in vastauksen, aivankuin mies, jonka rinnasta raskas paino on poistettu. Herttuan muoto ilmaisi taaskin pettynyttä toivoa ja mielipahaa. Uudelleen käyden Durward'in kimppuun hän rupesi nuorukaista vielä tyystemmin tutkimaan, kysyen eikö Durward noiden miesten salaisesta keskustelusta ollut saanut sitä käsitystä, että heidän aiottu hankkeensa oli pantu alkuun Ludvig kuninkaan suostumuksella?

»Vielä kerran sanon minä, etten kuullut sanaakaan,

joka antaisi minulle syytä sellaiseen päätökseen», vastasi nuorukainen, joka, vaikka hän sydämessään oli varma siitä, että kuningas ennakolta tiesi Hairaddin'in petoksesta, arveli kuitenkin uskollisuusvalansa rikkomiseksi, jos hän lausuisi ilmi omat epäluulonsa. »Ja jos *olisinkin* kuullut mokomain miesten semmoista väittävän, niin sanon vielä kerran, että heidän sanansa eivät minun silmissäni olisi maksaneet mitään kuninkaan omasta suusta saamieni käskyjen rinnalla.»

»Oletpa kun oletkin uskollinen lähettiläs», virkkoi herttua irvistellen suutansa; »ja tohdinpa sanoa, että sinä, tottelemalla noita kuninkaan omasta suusta tulleita käskyjä, olet tehnyt hänen toiveensa tyhjäksi, josta sinulle olisikin koitunut katkera palkinto, jolleivät myöhemmin sattuneet tapaukset olisi muuttaneet sinun pässinpäistä uskollisuuttasi oivalliseksi ansiotyöksi.»

»En voi käsittää teitä, armollinen herra», virkkoi Qventin Durward. »Minä en tiedä muuta, kuin että herrani, Ludvig kuningas, käski minun suojella kreivittäriä, ja että minä sen tein voimiani myöten, niin hyvin matkalla Schönwald'iin kuin myös sittemmin tapahtuneissa melskeissä. Minä käsitin kuninkaalta saadut käskyt kunniallisiksi, ja olen ne kunniallisella tavalla täyttänyt; jos ne olisivat olleet toista laatua, eivät ne olisikaan sopineet minun sukuuni ja minun kansaani kuuluvalle miehelle.»

»Fier comme un Ecossais! (Ylpeä kuin skotlantilainen!)» virkkoi Kaarle, jonka mieli, vaikka hän olikin pahoillaan tästä Durward'in vastauksen laadusta, ei kuitenkaan taipunut sellaiseen vääryyteen, että hän olisi ruvennut moittimaan nuorukaisen jaloa rohkeutta. »Mutta kuulepas nyt, jousimies, kenenkä käskystä sinä, niinkuin muutamat Schönwald'ista päässeet pakolais-raukat ovat meille kertoneet, kuljit juhlasaatossa Lüttich'in katuja pitkin noiden samojen kapinoitsijain etupäässä, jotka sitten niin julmalla tavalla murhasivat maallisen hallitsijansa ja hengellisen isänsä? Ja minkälaisen puheen, sen jälkeen kuin murha oli tehty, sinä pidit, rohjeten sanoa itseäsi Ludvig kuninkaan lähettilääksi ja vaatia kuuliaisuutta noilta konnilta, jotka juuri ikään olivat tehneet niin suuren rikoksen?»

»Armollinen herttua», vastasi Durward, »monet voivat todistaa, etten *minä* sanonut itseäni Ranskan lähettilääksi Lüttich'in kaupungissa, vaan että porvarit väkisin antoivat minulle sen nimen ja arvon, itsepäisesti huutaen, uskomatta mitään vastaväitteistäni. Sen kerroin piispan palvelijoille, kun minun viimein oli onnistunut päästä pois kaupungista, ja neuvoin heitä pitämään vaaria linnan suojelemisesta, joka neuvo, jos sitä olisi noudatettu, kenties olisi saanut seuraavan yön kauhistukset ja turmiot estetyiksi. Se sitä vastoin on aivan totta, että minä pahimpana vaaran hetkenä rohkenin käyttää minulle tyrkytetystä arvostani tulevaa vaikutusvoimaani Isabella krevittären pelastamiseksi, oman henkeni suojaksi sekä myöskin sen verran kuin mahdollista, tuon verenhimon hillitsemiseksi, joka tässä tilaisuudessa oli jo niin kauhistuttavalla tavalla tekoon puhjennut. Mutta sen sanon vielä uudestaan ja takaan sen omalla hengelläni, etten Ranskan kuninkaalta ollut saanut mitään sanaa vietäväksi Lüttich'in porvareille, vielä vähemmän käskyä yllyttää heitä kapinaan. Ja kun luultua arvoani käytin hyödykseni, tein sen samalla tavalla kuin tuommoisena hädänhetkenä epäilemättä olisin temmannut käsiini ensimäisen saapuvilla olevan kilven suojaksi muille ja itselleni, kysymättä ensin, oliko minulla oikeutta siihen kilpeen piirustettuihin vaakunakuviin.»

»Ja siinä minun nuori matkakumppanini ja vankini», sanoi Crévecoeur, joka ei enää malttanut olla vaiti, »tekikin niinkuin uljaan ja älykkään miehen sopi, eikä ole oikeutta lukea tätä hänen tekoansa miksikään moitteeksi kuningas Ludvigille.»

Koko tässä salissa istuvan aatelisherrojen piiristä kuului hyväksymisen mutinaa, joka iloisesti kaikui Ludvigin korviin, mutta pahasti suututti herttuaa. Hän vilkaisi vihaisesti ympäri salia, eikä kenties se mielipide, jonka hänen korkeimmat vasallinsa ja viisaimmat neuvonantajansa siten olivat ilmaisseet, olisi estänyt hänen väkivaltaista, tyrannista mielenlaatuansa puhkeamasta ilmi, jollei Comines, joka huomasi uhkaavan vaaran, olisi sitä väistänyt sillä, että hän äkkiä ilmoitti airueen tulleen Lüttich'istä.

»Airutko kankurien ja naulaseppien puolelta!» huudahti herttua. — »Mutta päästäkää hänet heti sisään. Neitsyt Maaria auttakoon; — koetetaanpa airueelta saada vähän selvempiä tietoja hänen herrojensa toiveista ja hankkeista, kuin mitä tämän nuoren ranskalais-skotlantilaisen jousimiehen näkyy tekevän mieli minulle kertoa!»

XXXIII

AIRUT

Ariel. Kuules ulvontaa!
Prospero. Hätyytä hyvin heitä!
Myrsky.

Läsnäolevat herrat tekivät tilaa ja osoittivat sangen suurta uteliaisuutta nähdäksensä tuota airuetta, jonka kapinalliset lüttichiläiset olivat uskaltaneet lähettää ylpeän, heille silmittömästi suuttuneen Burgundin herttuan puheille. Pitää näet muistaa, että siihen aikaan ainoastaan itsenäisillä hallitsijoilla oli tapana juhlallisissa tiloissa lähettää varsinaisia airueita toinen toisensa luo; aatelisherrat käyttivät vain poursuivant'eja, oppilaita tässä ammatissa. Huomattakoon myös, että Ludvig XI, joka ylimalkaan ylenkatsoi kaikkea sitä, josta ei ollut todellista voimaa tai hyötyä, peittämättä pilkkasi airueita sekä vaakunatiedettä, »noita punaisia, sinisiä, ja vihriäisiä viiruja ynnä muita koruja»; mutta hänen toisenluontoinen, ylpeä riitaveljensä, Kaarle sitä vastoin piti näitä menoja sangen suuressa arvossa.

Airut, joka nyt tuotiin molempien hallitsijain eteen, oli puettu tabard'iin eli takkiin, johon hänen herransa vaakuna oli ommeltu; eninten kaikesta pisti silmään metsäkarjun pää, vaakunatiedettä ymmärtävien mielestä kuitenkin pikemmin koreasti kuin säännönmukaisesti tehty. Muu puku — airueen puku oli muulloinkin luon-

nostaan kirjava — oli ylenmäärin koristettu pitseillä, tikkauksilla sekä kaikenlaisilla hetaleilla; ja sulkatupsu lakissa oli niin korkea, kuin olisi sen tarkoituksena ollut lakaista lakea. Sanalla sanoen, airueen puvun tavallinen loistava komeus oli tässä liioiteltu ja naurettavan koreaksi tehty. Metsäkarjun pää ei ollut kuvattu vain kaikkiin mahdollisiin kohtiin, mutta lakkikin oli metsäkarjun pään muotoinen, josta hurmeinen kieli ja veriset hampaat pistivät ulos. Airueen ulkomuoto ilmaisi osittain uhkarohkeutta ja pelkoa; hän näytti mieheltä, joka on käynyt vaaralliseen toimeen, ja tietää, ettei hän muun kuin rohkeuden avulla voi päästä siitä eheänä. Sama pelon ja julkeuden sekoitus ilmeni myös siinä tavassa, jolla hän tervehti, ja ylimalkaan oli koko hänen käytöksensä naurettavan kömpelöä, aivan vastoin airuitten tapaa, joilla niin usein oli tilaisuutta olla kruunupäisten hallitsijain puheilla.

»Kukas sinä olet, pirun nimeen?» näillä sanoilla tervehti Kaarle Rohkea tätä eriskummallista lähettilästä.

»Minä olen Rouge-Sanglier», vastasi airut, »airut Wilhelm de la Marck'in palveluksessa, joka Jumalan armon ja tuomiokapitulin vaalin nojalla on nyt tullut Lüttich'in hallitsevaksi piispaksi.»

»Haa!» huusi Kaarle. Mutta hilliten nousevaa vihaansa hän käski airueen jatkaa.

»Ja puolisonsa, korkea-arvoisen kreivitär Hameline de Croyen perintöoikeuden nojalla Croyen kreivi ja Bracquemont'in herra.»

Hämmästyen sitä uhkarohkeutta, jolla näitä arvonimiä *hänen* kuullessaan lausuttiin, Kaarle herttua kävi aivan mykäksi. Ja airut, joka epäilemättä luuli näiden komeiden sanojen julistamisella tehneensä hyvän vaikutuksen, alkoi nyt ilmoittaa asiaansa.

»Annuncio vobis gaudium magnum (ilmoitan teille suuren ilon)», lausui hän. »Herrani puolesta teen teille, Kaarle, Burgundin herttua ja Flanderin kreivi, tiedoksi, että hän pian toivoo saavansa Pyhältä Isältämme Roomassa lupakirjan, jonka nojalla hän aikoo, valittuaan itselleen jonkun sopivan apulaisen ad sacra (hengellisiä

asioita varten), samalla toimia hallitsevana piispana sekä Croyen kreivinä.»

Burgundin herttuan suusta, joka kerta kun airut pysähtyi, pääsi vain joku huudahdus, mutta ei muuta vastausta; ja näiden huudahdusten ääni ilmaisi, että vaikka hän olikin hämmästynyt ja suuttunut, hän kuitenkin tahtoi kuulla kaikki, ennenkuin uskalsi vastata. Ja vieläpä suureksi ihmeeksi kaikille läsnäoleville, hän hillitsi tavalliset äkilliset, väkivaltaiset liikkeensäkin, istuen vain hiljaa, peukalon kynsi puristettuna hampaita vasten — siten hän kernaasti teki kuunnellessaan tarkasti — ja silmät maahan luotuna, ikäänkuin hän ei olisi tahtonut näyttää niissä kenties hehkuvaa vihan tulta.

Lähettiläs jatkoi siis rohkeasti ja häpeämättä sanottavaansa. — »Lüttich'in hallitsevan piispan, Croyen kreivin nimessä vaadin siis, että te, Kaarle herttua, luovutte kaikista vaatimuksistanne vapaaseen, keisarilliseen Lüttich'in kaupunkiin nähden ja sekaantumisiin sen asioihin, joihin te tätä ennen, Ludvig Bourbon vainajan, entisen kelvottoman piispan avulla olitte ryhtynyt.»

»Haa!» huudahti taas herttua.

»Myöskin vaadin, että annatte pois ne liput, kolmekymmentäkuusi luvultansa, jotka te väkisin olette ryöstänyt mainitulta kaupungilta — että te korjaatte ne muurinrikot sekä uudelleen rakennatte ne vallitukset, jotka te tyrannin tavoin olette hävittänyt — ja että te myönnätte herralleni Wilhelm de la Marck'ille hallitsevan piispan arvon, koska hän on siksi laillisesti valittu vapaassa kanunkien kokouksessa, josta tässä saatte nähdä pöytäkirjan.»

»Joko puheesi loppui?» kysyi herttua.

»Ei vielä», vastasi lähettiläs. »Minun tulee vielä, saman korkeasukuisen, korkea-arvoisen hallitsevan piispan ja kreivin puolesta vaatia, että te paikalla poistatte väkenne Bracquemont'in linnasta sekä muista Croyen kreivikuntaan kuuluvista linnoitetuista paikoista, olkoon väki asetettu niihin neiti Isabellan nimessä, joka nimittää itseänsä Croyen kreivinnaksi, tai omassanne, tai kenenkä muun nimessä hyvänsä — ja näin pysyköön asia, kunnes keisarilliset valtiopäivät ovat saaneet kysymyksen ratkaistuksi,

eikö mainittu läänitysmaa, jus emphyteusis nimisen oikeuden mukaan, ole pikemmin tuleva kreivi vainajan sisarelle, armolliselle neiti Hamelinelle, kuin sanotun kreivin tyttärelle.»

»Sinun herrasi on perinoppinut mies», sanoi herttua.

»Mutta», jatkoi airut, »minun pyhänarvoinen ja korkeastivapaasukuinen herrani, piispa ja kreivi, tahtoo kuitenkin, sen jälkeen kun kaikki muut riidanaiheet Burgundin ja Lüttich'in välillä ovat sovitetut, määrätä neiti Isabellalle hänen arvonsamukaisen vuosirahan.»

»Hän on jalomielinen ja huoltapitävä», virkkoi herttua aina samalla äänellä.

»No, niin totta kuin narri parkakin on rehellinen mies!» kuiskasi Le Glorieux Crévecoeur'in kreivin korvaan, »mielemmin tahtoisin olla eläinruttoon kuolleeseen lehmän nahkaan puettuna, kuin tuon hupsun kirjavissa vaatteissa! Tekeehän mies rukka aivankuin humalainen, jonka silmät vain näkevät vereksiä pulloja, huomaamatta kuinka suuren numeron krouvari jo liidulla kirjoittaa tiskin takaiselle taululle.»

»Joko nyt pääsit loppuun?» kysyi herttua airueelta.

»Vielä yksi sana lisään», vastasi Rouge Sanglier, »yllämainitulta korkeastivapaasukuiselta ja pyhänarvoiselta herraltani hänen kunnianarvoisen ja luotettavan liittolaisensa, Kaikkein Kristillisimmän Ranskan kuninkaan suhteen —.»

»Haa!» huusi herttua tulisemmalla äänellä kuin tähän saakka ja kavahtaen ylös; mutta heti hän jälleen hillitsi itsensä ja istahti kuuntelemaan.

»Jonka Kaikkein Kristillisimmän kuninkaan korkean persoonan te, Burgundin Kaarle, niinkuin huhu kertoo, olette vanginnut aivan vastoin velvollisuuttanne Ranskan kruunun vasallina sekä kristillisten hallitsijain välillä tavallista sanan pyhänäpitämistä. Ja senvuoksi yllämainittu korkeastivapaasukuinen ja pyhänarvoinen herrani käskee teitä minun suuni kautta heti paikalla päästämään vapauteen hänen kuninkaallisen ja Kaikkein Kristillisimmän liittolaisensa, tai muussa tapauksessa hän lähettää teille sotaanvaatimuksen, jota minun tulee teille julistaa.»

»Joko nyt olet lopussa?» kysäsi herttua.

»Olen», vastasi airut, »ja odotan teidän vastaustanne, armollinen herttua, siinä toivossa, että saan semmoisen vastauksen, joka on kristittyjen verta säästävä.»

»Burgundin Pyhä Yrjänä auttakoon!» lausui herttua — mutta, ennenkuin hän enempää sai suustansa, kavahtikin Ludvig ylös ja sekaantui puheeseen niin majesteetillisellä, niin mahtavalla äänellä, ettei Kaarle voinut häntä keskeyttää.

»Älkää panko pahaksi, rakas burgundilais-serkkuni», virkkoi kuningas, »mutta ne vaadimme tässä ensimäisenä suunvuoroa, kun tuolle hävyttömälle lurjukselle on vastattava. — Kuules, airut, vai mitä lajia sinä lienetkin, vie sellainen sana tuolle valapatolle ja murhamiehelle, Wilhelm de la Marck'ille, että Ranskan kuningas pian on saapuva Lüttich'in edustalle rakkaan sukulais-vainajansa, Ludvig Bourbon'in jumalatonta murhaajaa rankaisemaan, ja että hän aikoo hirtättää De la Marck'in elävältä sen vuoksi, että sinun herrasi on ollut siksi hävytön, että hän on nimittänyt meitä liittolaisekseen sekä saastuttanut meidän kuninkaallista nimeämme kelvottoman lähettiläänsä suulla.»

»Ja minun puolestani lisää kaikki sanat», virkkoi Kaarle, »joita hallitsijan ikänä sopii lähettää julkiselle rosvolle ja murhamiehelle. — Ja nyt pois täältä! — Vaan ei, viivy vielä. — Ei yksikään airut ole ikänä palannut Burgundin hovista, saamatta syytä huutaa: 'Oi sitä anteliaisuutta!' — Löylyttäkää hänen selkäänsä kunnes luut tulevat näkyviin!»

»Älkää pahaksi panko, armollinen herttua», muistuttivat Crévecoeur ja D'Hymbercourt yhdestä suusta, »mutta onhan mies airut ja siis ammattinsa etu-oikeuksien suojan alainen.»

»Oletteko te, hyvät herrat , virkkoi herttua, »semmoisia pölkkypäitä, että teidän mielestänne puku tekee miehen siksi tai täksi? Näenhän minä tuon lurjuksen vaakunakuvista, ettei hän ole muuta kuin petturi. Astukoon Toison d'Or esiin ja tutkikoon häntä meidän kuullen.»

Vaikka luonnostaan hävytön, kalpeni nyt kuitenkin Ardennien vuoriston Metsäkarjun lähettiläs, ja hänen

vaalenemisensa näkyi, vaikka hän olikin poskiaan hiukan maalannut. Toison d'Or, joka, niinkuin ennen mainittu, oli herttuan ylimäinen airut, astui esiin juhlallisen näköisenä, niinkuin mies, joka pitää virkaansa arvossa, ja kysyi virkaveljeltänsä, missä opistossa hän oli tietonsa saanut?

»Olen saanut kasvatukseni poursuivant'ina Regensburg'in vaakunatieteellisessä opistossa», vastasi Rouge Sanglier, »ja olen saanut Ehrenhold'in diplomikirjan samaiselta oppineelta veljeskunnalta.»

»Paremmasta lähteestä ette olisikaan voinut saada oppianne», virkkoi Toison d'Or, kumartaen vielä syvemmin; »ja jos, totellen armollisen herttuani käskyä, olen niin rohkea ja rupean keskustelemaan teidän kanssanne meidän jalon tieteemme salaisuuksista, niin en toivokaan voivani antaa, vaan ainoastaan saada tietoja.»

»Asiaan vaan», käski herttua kärsimättömästi. »Jätä jo kursastelemiset ja tuo esiin joku kysymys, joka tutkii hänen taitoaan.»

»Häväistystä olisi, jos kunnianarvoisen Regensburg'in opiston oppilaalta kysyisin vaakunatieteen tavallisia termejä», virkkoi Toison d'Or; »mutta voinpahan loukkaamatta pyytää Rouge Sanglier'iä virkkamaan, tunteeko hän tieteemme vähemmän tunnettuja, salaisia sanoja, joilla oppineemmat kuvannollisesti ja ikäänkuin vertausten välityksellä ilmaisevat toisillensa, mitä muille ihmisille annetaan tiedoksi vain tavallisella kielellä, jota vaakunatieteen ensimäisiä alkeita oppiessa käytetään.»

»Ymmärrän minä toista vaakunatieteen lajia yhtä hyvin kuin toistakin», vastasi Rouge Sanglier rohkeasti; »mutta saattaa olla, ettei meillä Saksassa käytetä samoja termejä kuin teillä Flanderissa.»

»Voi kummaa, kun te näin puhutte!» sanoi Toison d'Or. »Onhan meidän jalo tieteemme, itse aatelisuuden kunnia ja jalomielisyyden kukka, aivan sama yli koko kristikunnan, sekä saraseenit että maurilaiset sen tuntevat ja pitävät arvossa. Pyytäisin siis teitä kuvaamaan mitä vaakunaa hyvänsä taivaallisen kuosin mukaan, se on kiertotähtiä myöten.»

»Kuvatkaa se itse kuinka ikänä tahdotte», vastasi Rouge Sanglier. »En minä viitsi tuommoisia narrinkons-

teja tehdä käskyn mukaan, niinkuin apina, jota käsketään kiipeämään.»

»Näytä hänelle joku vaakuna ja selittäköön hän sen omalla tavallansa», käski herttua, »ja jollei hän sitä osaa, niin lupaan, että hän saa koko selkänsä täyteen keltasini-mustia vaakunaviiruja.»

»Katsokaa tässä», lausui Burgundin airut ottaen taskustansa esiin pergamenttikäärön, »on pergamentti, johon olen oman puuttuvaisen tietoni mukaan, noudattaen muutamia mielestäni oikeita sääntöjä, kuvannut vanhanaikuisen vaakunan. Olkoon nyt virkaveljeni, jos hän todella on saanut oppinsa kuuluisassa Regensburg'in opistossa, niin hyvä ja selittäköön sen asianmukaisilla sanoilla.»

Le Glorieux, jota tämä keskustelu suuresti näytti huvittavan, oli nyt tunkeutunut aivan airuiden lähelle. »Annas kun autan sinua, veli veikkoseni» virkkoi hän Rouge Sanglier'lle, joka toivottomana tuijotti pergamenttiin. »Tämä tässä, hyvät herrat ja ritarit, merkitsee kissaa, joka tirkistää ulos maitokamarin ikkunasta.»

Tämä kokkapuhe nostatti naurun, joka tavallansa oli Rouge Sanglier'lle eduksi, sillä se saattoi Toison d'Or'in, joka tuosta piirroksensa pilkkaamisesta suuttui, selittämään, että se oli vaakuna, jonka Ranskan kuningas Childebert otti omakseen vangittuaan Burgundin kuninkaan Gandemar'in; siinä nimittäin näkyi vangitun hallitsijan vaakunakuva, tiikerikissa, rautaristikon takana.

»Vannonpa narrinkeppini kautta», tokaisi Le Glorieux, »että jos kissa kuvaa Burgundia, niin se tällä hetkellä on rautaristikon edessä eikä takana.»

»Se kyllä on totta, veitikka veikkoseni», nauroi Ludvig, kun muut läsnäolijat, itsepä Kaarlekin, näyttivät olevan hämillään tästä liian suorasta leikkipuheesta. »Kas tässä kultakolikko siitä, että tämän alkuaan niin surullisen vakavalta näyttävän asian käännät iloiseksi leikiksi, jommoisena se, toivon minä, nyt onkin pysyvä.»

»Pidä suusi, Le Glorieux», käski herttua, »ja sinä Toison d'Or, joka olet liian perinoppinut, jotta puhettasi voisi ymmärtää, käypäs vähän syrjemmäksi — ja tuokaa tuo konna vähän likemmäksi. — Kuules, sinä lurjus», tiuskasi hän nyt tylyimmällä äänellänsä, »tiedätkö kullan ja

hopean erotuksen muutenkin paitsi kun ne kolikkoina astuvat silmiesi eteen?»

»Jumalan tähden, arvollinen herttua, armahtakaa minua! — Jalo Ludvig kuningas, puhukaa puolestani!»

»Puhu vain sinä itse puolestasi», käski herttua. — »Sanalla sanoen, oletko airut vai etkö?»

»Vain tällä kertaa», tunnusti ilmisaatu petturi.

»No, pyhä Yrjänä auttakoon!» lausui herttua, luoden karsaasti silmänsä Ludvigin puoleen. »Enpä tunne yhtään kuningasta — yhtään aatelisherraakaan — paitsi *yhtä* — joka näin olisi häväissyt tätä jaloa tiedettä, kuninkuuden ja aatelisuuden kulmakiveä! — paitsi kuningasta, joka lähetti Englannin Edvard'in luo passarin airueen valepuvussa.»

»Semmoinen vehke», sanoi Ludvig nauraen tai ainakin ollen nauravinaan, »oli ainoastaan semmoisessa hovissa luvallinen, missä ei siihen aikaan käytetty mitään airuita, ja semmoisessa tilaisuudessa, milloin hätä käski. Mutta vaikka sellainen teko saattoi käydä laatuun tuolle typerälle, paksupäiselle saarelaiselle, niin ei kukaan, jolla on hiukankin viisaammat aivot kuin metsäkarjulla, olisi yrittänyt tuommoista kepposta tässä sivistyneessä Burgundin hovissa.»

»Olkoonpa hän tullut vaikka mistä», ärjyi herttua kiivaana, »täältä hän ei eheänä palaa takaisin. — Kuulkaa! — Viekää hänet torille! — löylyttäkää häntä hevossuitsilla ja koirapiiskoilla, kunnes takki repaleina roikehtii. — Punaisen Metsäkarjun * kimppuun! — hei, hei! — halloo, halloo!«

Neljä, viisi suurta metsäkoiraa, semmoista, joita Rubens ja Schneiders yhteisissä metsästyskuvissaan ovat maalanneet, kuulivat heille tutut herttuan loppuhuudot ja rupesivat haukkumaan sekä ulvomaan, aivan kuin olisi joku metsäkarju juuri saatu makuusijaltaan liikkeelle.

»Pyhä risti!» huudahti Ludvig, joka oli kerkeä yhtymään tähän vaaralliseen serkkunsa mielijohteeseen. »Koska tuo aasi on metsäkarjun taljaan pukeutunut, niin tekisi

* Rouge-Sanglier merkitsee punaista metsäkarjua.

mieleni usuttaa koirat hänen kimppuunsa, kunnes hän pujahtaisi jälleen ulos tuosta valenahastaan.»

»Oikein! Oikein!» huudahti Kaarle herttua, jonka hetkellisen mielialan mukainen tämä mielijohde oli — »niin tehdäänkin! — Päästäkää koirat irti! — Hei Talbot! Hei Beaumont! — Juoksuttakaamme häntä linnan ovelta itäportille asti!»

»Tottahan te, armollinen herttua, kuitenkin kohtelette minua niinkuin muitakin metsänotuksia», virkkoi mies, »ja suotte minulle kohtuullisen ennakkomatkan?»

»Sinä olet vain käärmeen sukua», sanoi herttua, »ei siis metsästyslait sinuun koske, puustaavin mukaan lukien. Mutta sittenkin saat kuusikymmentä kyynärää ennakkomatkaa, jollei muun niin verrattoman hävyttömyytesi vuoksi. — Ylös, ylös, hyvät herrat! — Lähdetään katsomaan sitä pyyntiä!» — Ja neuvottelukokous hajosi, kaikki riensivät, molemmat hallitsijat etumaisena, katsomaan Ludvig kuninkaan ehdottamaa armotonta huvitusta.

Rouge Sanglier oli oivallinen metsänotus; pelon lentimet apunaan, kintuillaan kymmenkunta julmaa metsäkarjukoiraa, jotka torvien torahtelemisista sekä metsästäjien hoilauksista kiihtyivät vielä julmemmiksi, hän kiiti nopeana kuin tuuli, ja olisipa hän, jollei pitkä airueentakki — pahin mahdollinen vaate juoksijalla — olisi ollut hänelle haitaksi, kenties jättänytkin koirat jälkeensä. Kerran tai kaksi hän teki myös polvia, joita katsojat kehuivat hyvin taitaviksi. Ei muuten näyttänyt yksikään, ei edes Kaarlekaan, olevan niin mielissään tästä pyyntihuvista, kuin Ludvig kuningas, osaksi valtiollisista syistä, osaksi myös senvuoksi, että kaiken inhimillisen piinan näkeminen, jos se ilmaantui naurettavassa muodossa, oli hänelle varsin suureksi huviksi. Hän nauroi, niin että vedet silmistä pursuivat, ja ihastuksensa innossa hän tarttui kiinni herttuan takkiin, ikäänkuin hakien siitä tukea. Herttua puolestaan, jota asia yhtä paljon huvitti, laski toisen käsivartensa kuninkaan kaulan ympärille; ja näin he nyt tässä seisoivat sovinnollista yksimielisyyttä ja likeistä ystävyyttä ilmaisevassa asennossa, joka oli aivan perinvastainen heidän äskeiselle välilleen.

Vihdoinpa viimein nopsuuskaan ei enää voinut pelas-

taa vale-airutta takaa-ajavien koirien kynsistä; ne saavuttivat hänet, tempasivat maahan ja olisivat luultavasti kuristaneet hänet kuoliaaksi, jollei herttua nyt olisi huutanut: »Lyökää koiria ja vetäkää hännästä! Lyökää ja vetäkää hännästä! — Ottakaa pois koirat! — Hän on juossut aika miehen lailla, ja vaikkei hän lopulla olekaan huvittanut meitä tappelullaan koiria vastaan, niin en tahdo nähdä häntä surmattavan.»

Useat metsänvartijat riensivät siis koiria poistempaisemaan; pian olivat he jo saaneetkin muutamat niistä vitjoihin ja ajoivat vielä takaa toisia, jotka juoksivat katuja pitkin, ilolla ja voitonriemulla heilutellen hampaissaan värjätyn ja ommellun veran repaleita, jotka olivat repeytyneet siitä airueentakista, johon tuo onneton raukka kovaksi onneksensa oli pukeutunut.

Juuri tällä hetkellä, kun herttuan mieli oli yhä kiintyneenä siihen, mitä hän edessään näki, niin ettei hän ollenkaan huomannut mitä hänen takanaan puhuttiin, kuiskasi Olivier le Daim, hiivittyään kuninkaan luo, hänen korvaansa: »Se on mustalainen, Hairaddin Maugrabin — ei olisi hyvä, jos hän pääsisi herttuan puheille.»

»Hänen tulee kuolla», kuiskasi Ludvig vastaan; »kuolleet eivät kieli.»

Heti sen jälkeen Tristan Erakko, jolle Olivier oli saattanut sanan, astui kuninkaan ja herttuan eteen, ja virkkoi tavallisella jyrkällä puhetavallaan: »Älkää panko pahaksi, kuninkaallinen majesteetti ja armollinen herttua, mutta onpa tuo otus tuossa minun omani ja minä vaatisin sitä — se on merkitty minun merkkiraudallani — liljakukka on poltettu hänen olkapäähänsä, niinkuin kaikki voivat nähdä. — Hän on tuttu konna, on murhannut kuninkaan alamaisia, ryöstänyt kirkkoja, häväissyt neitosia, ampunut metsäkauriita kuninkaan metsässä — — —.»

»Jo välttää, jo välttää», keskeytti hänet Kaarle herttua; »onpa hän kun onkin minun kuninkaallisen serkkuni omaisuutta monestakin hyvästä syystä. Mitä te, kuninkaallinen majesteetti, aiotte hänelle tehdä?»

»Jos hän jätetään minun valtaani», vastasi kuningas, »aion saada hänet oppimaan ainakin yhden vaakunatieteen säännön, jossa taidossa hän on niin oppimaton — —

aion hänelle käytännöllisesti opettaa, mitä vaakunoissa *ristikkäin pantu puu* merkitsee, josta solmunuora roikkuu.»

»Ja se vaakuna ei tule hänessä riippumaan, vaan hän vaakunassa — niin, antakaa hänet vain Tristan kumminne oppiin — hänhän on perinoppinut professori semmoisissa salatieteissä.»

Näin vastasi herttua, purskahtaen pahanääniseen nauruun oman kokkapuheensa johdosta, ja Ludvig yhtyi nauruun niin hartaasti, ettei hänen riitaveljensä voinut olla ystävällisesti häneen katsahtamatta ja virkkamatta:

»Voi Ludvig, Ludvig! Jospa kuitenkin olisit yhtä uskollinen kuningas kuin iloinen seurakumppani! Johtuupa minulle kun johtuukin aina välistä mieleen nuo iloiset päivät, joita me olemme yhdessä viettäneet.»

»Kyllä ne päivät saadaan uudestaan koittamaan, kunhan te vain tahdotte», virkkoi Ludvig. »Kyllä minä suostun kaikkiin kohtuullisiin ehtoihin, joita te tässä nykyisessä tilassa ollessani suinkin kehtaatte minulta vaatia, saattamatta itseänne koko kristikunnan suuhun. Ja että lupaukseni myös aion pitää, vannon tämän pyhän jäännöksen kautta, jota minulle on suotu armo aina kantaa kaulassani, nimittäin Vapahtajan oikean ristinpuun palasen kautta.»

Näin sanoen hän otti esille pienen kultaisen rasian, joka kultaisilla vitjoilla oli ripustettu hänen kaulaansa paidan päälle, ja suudeltuaan sitä hartaasti hän jatkoi: »Ei ole koskaan mikään väärä vala tullut vannotuksi tämän perinpyhän jäännöksen kautta, josta ei olisi seurannut kostoa ennen vuoden loppua.»

»Ja kuitenkin», muistutti herttua, »juuri tuon saman esineen kautta te vannoitte minulle ystävyyttä Burgundista lähtiessänne, ja sittenkin te pian sen jälkeen lähetitte Rubempré'n bastardin minua murhaamaan tai väkisin ryöstämään.»

»No, no, serkku kulta, johan te uudestaan lämmitätte vanhoja riidanaiheita», sanoi kuningas; »mutta siinä asiassa, sen vakuutan teille, olette ihan harhatiellä. — Sitäpaitsi en silloin vannonutkaan *tämän* pyhän jäännöksen kautta, vaan oli minulla toinen palanen oikeasta ristinpuusta, Turkin sultaanilta saatu, jonka voima luultavasti oli hei-

kontunut pitkällisen olonsa kautta uskottomien käsissä. Ja eikö Yhteisen Edun liittokunta juuri sinä vuonna nostanut sotaa minua vastaan? Ja eikö burgundilais-armeija, johon kaikki Ranskan kruunun suuret vasallit olivat liittäytyneet, majaillut St. Denis'ssä? Ja eikö minua pakotettu antamaan Normandiaa läänitysmaaksi veljelleni? — Voi Herra Jumala, varjele meitä valan rikkomisesta, kun se näin kalliin pantin kautta on vannottu!»

»Hyvä on, serkku», vastasi herttua. »Kylläpä uskon, että te silloin saitte kokea, kuinka tarpeellista on pitää sanansa. — Ja nyt kerrassaan: sanokaa viekkaudetta ja mutkittelematta — tahdotteko pitää lupauksenne ja tulla kanssani rankaisemaan tuota murhamiestä De la Marck'ia sekä lüttichiläisiä?»

»Minä aion marssia heitä vastaan Ranskan armeijan ja nostoväenkin kanssa, Oriflamme-lipun liehuessa.»

»Ei, ei», epäsi herttua, »se olisi enemmän kuin tarvitsen tai kuin edes uskallan sallia. Kun vaan tuotte skotlantilaiset henkivartijanne sekä parisataa peistä lisäksi, niin ne näyttävät kyllin, että te omasta vapaasta tahdostanne olette mukana. Suuri armeija voisi — — —»

»Todella tehdä minut vapaaksi, niinhän te tarkoitatte, serkku kulta?» keskeytti häntä kuningas. »No, hyvä on, määrätkää te vain seuralaisteni luku.»

»Ja jotta tuo toinen kaunoinen eripuraisuuden aihe väliltämme katoaisi, te suostutte kreivitär Isabella de Croyen avioliittoon Orleans'in herttuan kanssa?»

»Serkku kulta», vastasi kuningas, »te koettelette, kuinka pitkälle minun kohteliaisuuteni ulottuu. Herttua on minun tyttäreni Johannan kihlattu sulhanen. Olkaa jalomielinen — luopukaa siitä vaatimuksesta, ja puhutaan mielemmin kaupungeista Sommejoen varrella.»

»Niistä saavat minun valtaneuvokseni keskustella teidän kanssanne, kuninkaallinen majesteetti», virkkoi Kaarle; »minä itse huolin vähemmän rajojeni laajennuksesta kuin tehtyjen vääryyksien hyvittämisestä. Te olette sekaantunut minun ja vasallieni välisiin asioihin, ja teidän mielenne, armollinen kuningas, teki muka määrätä, kenellekä yksi Burgundin hoitotytär oli tuleva. Teidän tulee nyt antaa tämän tytön käsi eräälle teidän omista

sukulaisistanne, koska te siihen asiaan olette sekaantunut — muuten meidän keskustelumme on lopussa.»

»Jos sanoisin sen kernaasti tekeväni», vastasi kuningas, »niin ei sitä kukaan uskoisi. Arvatkaa siis tästä, serkku kulta, miten kernaasti haluan olla teille mieliksi, kun minä, joskin varsin vastahakoisesti, sanon, että minun oma vastenmielisyyteni ei ole oleva esteenä tuolle ehdottamallenne avioliitolle siinä tapauksessa että molemmat asianomaiset ovat siihen taipuvaiset ja että paavilta saadaan lupa entisen kihlauksen rikkomiseen.»

»Kaikki muu tulee helposti sovitetuksi meidän ministeriemme kautta», virkkoi herttua, »ja me tulemme jälleen rakkaiksi serkuksiksi ja hyviksi ystävyksiksi.»

»Kiitos Jumalalle!» lausui Ludvig, »joka, pitäen hallitsijain sydämiä kädessänsä, armollisesti taivuttaa ne armoon ja laupeuteen, niin että ihmisveren vuodatus estyy. — Olivier», lisäsi hän salaa korvaan suosikillensa, joka aina liikkui lähellä häntä, niinkuin palvelushaltija noidan ympärillä, »kuule — käske Tristan'in joutuun lopettaa tuo mustalaiskarkuri.»

XXXIV

MESTAUS

Ma vien sun lehtoon vihantaan,
joss' itse valita saat puun.

Vanha laulu.

»No kiitos, kunnia Jumalalle, joka soi minulle nauramisen sekä toisten naurattamisen lahjan, ja häpeä sille tyhmälle pässinpäälle, joka pitää hovinarrin virkaa halpana! Tämä leikki tässä, vaikkei juuri kaikkein sukkelimpia — käyneepä se kuitenkin laatuun, koska se on kahta kruunupäätä hallitsijaa huvittanut — tämä leikki, sanon, on tehnyt enemmän Ranskan ja Burgundin välisen sodan estämiseksi, kuin sata valtiollista syytä.»

Näin puhui Le Glorieux, kun viime luvussa kerrotun sovinnon johdosta burgundilaiset vartijat käskettiin pois Peronnen linnasta, kuningas muutettiin pahanmaineisesta kreivi Herbert'in tornista toiseen asuntoon, ja sekä ranskalaisten että burgundilaisten suureksi iloksi Kaarle herttuan ja hänen läänitysherransa väli jälleen ainakin päältä päin nähden oli muuttunut luottamukselliseksi ja ystävälliseksi. Sittenkin jälkimäinen selvästi huomasi vielä olevansa epäluulonalainen, vaikka tosin häntä kohdeltiin juhlallisella kunnioituksella; mutta viisaasti kyllä hän ei ollut siitä tietävinään, tekeytyen aivan huolettomaksi.

Sillä välin, niinkuin useinkin tapahtuu tämmöisissä tilaisuuksissa, kun asianomaiset pääriitaveljekset ovat sovittaneet riitansa, sai yksi heidän vehkeihinsä osallinen alempi käskyläinen kipeästi kokea, kuinka tosi valtiollinen lauselma on, että suuret herrat monasti käyttävät kunnottomia apulaisia, mutta, niinpian kun eivät enää tarvitse niitä, sovittavat syynsä ihmiskuntaa vastaan jättämällä nuo apulaisensa surman suuhun.

Tällä tarkotan Hairaddin Maugrabin'ia, jonka herttuan väki oli antanut kuninkaan yliprovossin haltuun ja jonka tämä nyt uskoi molempien luotettavien apulaistensa, Trois-Eschelles'n ja Petit-André'n käsiin, mitä pikimmin lopetettavaksi. Yksi näistä pyöveleistä astui kummallakin puolella tuomittua — toinen laulaen hänelle ilo-, toinen surunuottia — jäljestä seurasivat muutamat vartijoiksi määrätyt sotamiehet sekä suuri roistoväen joukko — tämmöisen saattojoukon kera Hairaddin kulki läheiseen metsään. Siellä aikoivat ne, joiden käsissä hänen kohtalonsa nyt oli, hirttää hänet ensimäiseen tarpeeksi vahvaan puuhun, säästääksensä siten itseltään hirsipuun hankkimisen vaivat ja mutkat.

Pitkältä ei mennytkään aikaa, ennenkuin he löysivät tammen, joka, käyttääksemme Petit-André'n kokkapuhetta, oli »sovelias tämmöistä terhoa kantamaan«; he istuttivat siis kurjan pahantekijän penkille, asettivat muutamia vartijoita hänen ympärilleen ja rupesivat sitten hät'hätää valmistamaan kaikkea, mikä lopulliseen surmatapaukseen kuului. Tällä hetkellä Hairaddin, luodessaan katseensa kansanjoukkoon, huomasi Durward'in

joka oli alkanut tunnustella tuota ilmisaatua petturia entiseksi petolliseksi oppaakseen ja senvuoksi seurannut joukon mukana katsellakseen hirttämistä ja saadakseen selville, oliko se todella sama mies.

Kun pyövelit ilmoittivat, että kaikki oli valmiina, pyysi Hairaddin sangen rauhallisella mielellä heiltä pientä armoa.

»Vaikka mitä, poikaseni, kunhan se soveltuu meidän virkavelvollisuuteemme», virkkoi Trois-Eschelles.

»Se merkitsee tietysti», virkkoi Hairaddin, »vaikka mitä, paitsi että saisin jäädä elämään.»

»Aivan oikein», vastasi Trois-Eschelles, »vieläpä hiukkasen enemmänkin. Sillä koska näen, että olet päättänyt olla kunniaksi meidän ammatillemme ja kuolla miehen tavalla, suutasi väärään vetämättä — niin enpä, vaikka meitä onkin käsketty kiirehtimään, paljon välitä, vaikka soisinkin sinulle vielä kymmenen minuuttia ikää lisään.»

»Te olette liiankin armolliset», sanoi Hairaddin.

»Voimmehan me, totta kyllä, joutua moitteenalaisiksi sen johdosta», virkkoi Petit-André; »mutta mitäs siitä? — Antaisinpa melkein henkenikin tuommoisen lystin kuperikeikanheittäjän, tuommoisen sukkelan, vikkelän ja pelkäämättömän pojan tähden, joka tahtoo sievästi keikahtaa ylhäältä alas, niinkuin kunnon miehen sopii.»

»Niin että jos haluat pappia» — lisäsi Trois-Eschelles.

»Tai pullollisen viiniä», sanoi hänen iloinen kumppaninsa.

»Tai virren veisata», virkkoi surunaama.

»Tai laulun laulaa», virkkoi ilonaama.

»En huoli kummastakaan, hyvät, lempeät ja nopsat ystäväni», vastasi mustalainen. »Pyytäisin vain saada puhutella muutamia minuutteja tuota jousimiestä, joka kuuluu Ranskan kuninkaan henkivartijoihin.»

Pyövelit tuumivat hetken aikaa; mutta Trois-Eschelles muisti, että Durward'in, useammista syistä päättäen, luultiin olevan herransa, Ludvig kuninkaan suuressa suosiossa, ja senvuoksi he päättivät suostua pyyntöön.

Qventin, kun hän heidän kutsumuksestaan läheni tuomittua pahantekijää, ei voinut olla surkuttelematta hänen ulkomuotoansa, niin täydesti ansaittu kuin olikin hänen

osakseen tuleva kohtalo. Naurattavat ja samalla surkeat nähdä olivat airueenpuvun koristeet, tähteet, joita osaksi koirien hampaat, osaksi niiden kaksijalkaisten kynnet, jotka pelastivat hänet koirien vimmasta viedäksensä hänet hirsipuuhun, olivat repineet repaleiksi. Kasvoissa näkyi vielä siellä täällä maalin jälkiä sekä valeparran tähteitä, jolla hän oli peittänyt muotoansa; poskilla ja huulilla oli jo kalman väri. Mutta sittenkin osoitti Hairaddin, niinkuin hänen kansalaisensa tavallisesti, kärsiväistä miehuutta, ja hänen välkähtelevät, ympärilleen vilkkuilevat silmänsä samoin kuin väkinäinen hymy suun pielissä näyttivät ilmaisevan, että hän uhalla odotti kuolemaansa.

Durward'in sydän tunsi osaksi kauhistusta, osaksi surkuttelua, hänen lähestyessään tuota kurjaa olentoa; ja nämät tunteet ilmenivät luultavasti myös hänen käytöksestään, sillä Petit-André huusi: »Tepastelkaa hiukan vikkelämmin, pulskea jousimies — tämä herra ei jouda odottaa teitä, jos te noin astutte, ikäänkuin kivet maassa olisivat munia, joita te pelkäisitte tallaavanne rikki.»

»Minun pitää saada puhua hänen kanssaan kahden kesken», virkkoi pahantekijä, ja toivottomuus hänen näin puhuessaan näytti sortaneen hänen äänensä.

»Sepä tuskin soveltuu meidän virkavelvollisuuteemme, lystikäs puunkiipijäni», epäili Petit-André; »me tiedämme vanhastaan, että sinä olet liukas ankerias.»

»Olenhan minä sidottu teidän hevostenne satulavöillä käsistä sekä jaloista», virkkoi pahantekijä; »ja voittehan te vartioidakin minua, seisoen ympärilläni, vaikkei niin likellä että kuulisitte — ja onhan tuo jousimies teidän oman kuninkaanne palvelija — minä lupaan teille kymmenen gulden'ia — — —»

»Jos siitä summasta messuja luetettaisiin, voisi se olla hyödyksi hänen sieluraukalleen», virkkoi Trois-Eschelles.

»Jos sillä summalla viiniä tai viinaa ostettaisiin, tulisi siitä hyvä virvoitus minun ruumis-raukalleni», vastasi Petit-André. »Vieritäpä ne siis tänne, sievä nuoranpingoittajani.»

»Maksakaa rahat noille verikoirille», sanoi Hairaddin Durward'ille. »Minulta varastettiin viimeinen ropo, kun

he koppasivat minut kiinni — niistä rahoista tulee teille paljon hyötyä.»

Durward maksoi pyöveleille heidän saatavansa, ja he, niinkuin sanansa pitävät miehet ainakin, väistyivät syrjemmäksi, niin etteivät voineet mitään kuulla — pitäen kuitenkin pahantekijän kaikkia liikkeitä tarkasti silmällä. Durward odotti hetken aikaa, että onneton mies jotain sanoisi; vaan kun ei mitään kuulunut, kääntyi hän viimein itse hänen puoleensa näillä sanoilla: »Vai tähän tämmöiseen loppuun sinä nyt vihdoinkin olet joutunut?»

»Niin olen», vastasi Hairaddin; »senhän tiesi ennakolta tähdistä lukematta tai kädestä povaamatta, tai muitta ennustuskonsteitta, että menisin samaa tietä kuin muutkin heimolaiseni.»

»Ja tähän aikaiseen loppuun on sinut saattanut pitkällinen rikosten ja petosten jakso»! virkkoi skotlantilainen.

»Eikä, sen vannon kirkkaan Aldeboran-tähden sekä kaikkien hänen välkkyvien veljiensä kautta!» vastasi mustalainen. »Minut on saattanut tänne oma hupsuuteni, kun uskoin, että frankkilaisten verenhimoista julmuutta voisi edes hillitä se, mitä he itse ovat pitävinään kaikkein pyhimpänä. Papinkaan messupaita ei olisi ollut minulle suuremmaksi suojaksi kuin tämä airueentakki, vaikka te hartaasti aina pidätte puheita jumalisuudestanne ja ritarillisuudestanne.»

»Ilmisaadulla petturilla ei ole mitään oikeutta toivoa suojelusta väärinkäytetystä valepuvustaan», sanoi Durward.

»Vai ilmisaadulla!» virkkoi mustalainen. »Minun loruni oli aivan yhtä hyvä kuin tuon vanhan airuthupsunkin — mutta olkoonpa menneeksi — yhtähyvin nyt kuin hiukkasen myöhemmin.»

»Sinä kulutat aikasi turhaan», muistutti Durward. »Jos sinulla todella on jotain sanomista minulle, niin virka se joutuun ja pidä sitten huoli sielusi autuudesta.»

»Sieluniko?» vastasi mustalainen ilkeällä naurulla. »Luuletteko te, että kahdenkymmenen-vuotinen spitaalitauti näin yhdessä silmänräpäyksessä paranee? — Jos minussa jotain sielun tapaista lienee, niin on se hamasta siitä kun olin kymmenen vuoden vanha ja kauemminkin

ollut semmoisilla teillä, että minulta menisi koko kuukausi kaikkia rikoksiani muistellessa, toinen jollekulle niitä kertoessa. — Ja jos minulle suotaisiinkin näin pitkä viivytysaika, niin lyön vetoa viidestä yhtä vastaan, että se aika tulisi aivan toisiin asioihin käytetyksi.»

»Paatunut heittiö, älä pilkkaa Jumalaa! Virka minulle sanottavasi, ja sitten jätän sinut kohtaloasi kärsimään», sanoi Durward, jonka sydämessä kauhistus ja sääli taistelivat.

»Minulla olisi jotain pyydettävää teiltä», sanoi Hairaddin. — »Mutta ensin ostan teidän suostumuksenne siihen; sillä teidän heimokuntanne, vaikka se aina puhuukin laupeudesta, ei anna koskaan mitään ilmaiseksi.»

»Tekisipä melkein mieleni sanoa: sinun lahjasi menkööt hiiteen sinun kanssasi», vastasi Durward, »jollet nyt olisi tässä juuri iankaikkisuuden rajalla. — Pyydä pyydettäväsi — pidä itse vastalahjasi — siitä ei voi tulla minulle mitään hyvää — muistan kyllin entisetkin ystävyydentyösi.»

»Katsokaas, minulla oli rakkautta teitä kohtaan», virkkoi Hairaddin, »tuon tapahtuman vuoksi Cher-joen rannalla, ja olisinpa mielelläni hankkinut teille rikkaan rouvan. Te kannoitte hänen lahjoittamaansa olkavyötä — se saattoi minut osaksi väärään luuloon. Ja muuten minä arvelin, että Hameline kukkarossa kannettavan rikkautensa kera sopi teille paremmin, kuin tuo toinen naarasvarpunen ja hänen vanha pesärähjänsä Bracquemont'issa, johon Kaarle herttua on iskenyt kyntensä ja joka kyllä on hänen kynsissään edelleenkin pysyvä.»

»Älä nyt jaarittele joutavia, kurja raukka», muistutti Durward; »nuo herrat tuolla alkavat jo käydä maltittomiksi.»

»Antakaa heille sitten kymmenen gulden'ia vielä kymmenestä minuutista», pyysi rikollinen, jonka mielessä, niinkuin hänen tilassaan tavallisesti, lujuuden ohella kuitenkin oli halua viivyttää loppua; »minä lupaan teille, että teille on tuleva siitä etua.»

»Käytä siten ostettu hetki hyvin», sanoi Durward ja sai helposti taas uuden kaupan tehdyksi provossin miesten kanssa.

Hairaddin jatkoi taas: »Niin, sen vakuutan teille, kyllä minä hyvää tarkoitin, ja Hamelinesta olisi tullut nöyrä, taipuvainen puoliso. Onpahan hän jo nyt Ardennien Metsäkarjuunkin talttunut, vaikka olihan tämän herran kosimistapa kovinta laatua, ja nyt Hameline istuu emäntänä hänen lätissään, aivankuin olisi hän kaiken ikänsä elänyt herneenpalkosilla ja tammenterhoilla.»

»Lakkaa jo noista raa'oista, sopimattomista leikkipuheistasi», käski Durward, »tai, sen sanon sinulle vielä kerran, jätän sinut paikalla surman omaksi.»

»Te olette oikeassa», sanoi Hairaddin, hetkisen aikaa vaiti oltuansa; »mitä ei voi välttää, siihen täytyy käydä. — No, kuulkaa sitten — minä tulin tänne tässä kirotussa valepuvussa siitä syystä, että olin saanut suuren palkan De la Marck'ilta ja että vielä suurempaa toivoin saavani Ludvig kuninkaalta — sillä asiani ei ollut ainoastaan tuon sodanjulistuksen tuominen, josta kenties olette kuullut, vaan myös lisäksi tärkeän salasanoman saattaminen kuninkaan korviin.»

»Se oli pelottavan vaarallinen asia», virkkoi Durward.

»Vaarallisen työn mukaisen palkan minä siitä sain ja vaaralliseksi työksi sen olenkin nyt saanut kokea», vastasi mustalainen. »De la Marck on jo kerta ennenkin koettanut saattaa Ludvig kuninkaalle salasanomaa Marthon'in mukana; mutta näyttää siltä kuin ei se tyttö olisikaan päässyt itse kuninkaan, vaan ainoastaan hänen tähtienennustajansa puheille. Hänelle hän kertoi kaikki mitä matkalla ja Schönwald'issa oli tapahtunut; mutta tuskinpa ne tiedot ikänä pääsevät Ludvigin korviin muuten kuin jonkun profetian muodossa. Vaan kuulkaas nyt minun salaisuuttani, joka on paljoa tärkeämpi kaikkea, mitä tuo tyttö olisi tietänyt kertoa: Wilhelm de la Marck on koonnut lukuisan ja vahvan sotavoiman Lüttich'in kaupunkiin, ja päivä päivältä hän sitä lisää pappi-äijän kolikkojen avulla. Mutta hän ei uskalla kuitenkaan astua tantereelle tappeluun Burgundin ritaristoa vastaan, vielä vähemmän koettaa kestää piiritystä kaupungissa, jonka muurit ovat rikkonaiset. Tämän keinon hän siis on keksinyt — hän aikoo antaa tuittupäisen Kaarlen asettua vastarinnatta leiriin kaupungin edustalle; mutta seuraa-

vana yönä hän aikoo koko voimallaan karata leirin kimppuun. Hänen joukossaan tulee olemaan monta ranskalaisten tavoin puettua miestä, joiden hän käskee huutaa 'Ranska!' 'Pyhä Ludvig!' ja 'Denis Montjoye!' jotta luultaisiin suuren ranskalaisen apujoukon olevan kaupungissa. Siitä tietysti on nouseva perinjuurinen hämmästys burgundilaisten joukossa; ja jos sitten Ludvig kuningas henkivartijoineen, seuralaisineen sekä muiden hänellä kenties käsillä olevien sotamiesten kanssa käy avuksi, niin toivoo Ardennien Metsäkarju lujasti saavansa koko Burgundin armeijan teloitetuksi. — Semmoinen on minun salaisuuteni ja minä jätän sen teille perinnöksi. Auttakaa tai estäkää sitä hanketta — myökää se tieto Ludvig kuninkaalle tai Kaarle herttualle, pelastakaa tai saattakaa surmaan kumpi tahansa — minulle ykskaikki. Minä puolestani olen vain siitä pahoillani, etten voi itse pistää siihen tulta, niinkuin ruutimiinaan, joka olisi heidät kaikki räjähdyttänyt ilmaan.»

»Tämä on todellakin tärkeä salaisuus», virkkoi Durward, joka kohta älysi, kuinka helposti kansallisviha saattoi syttyä leirissä, jossa ranskalaisia ja burgundilaisia majaili yhdessä.

»Niin on», sanoi Hairaddin, »ja nyt, kun te sen olette saanut kuulla, te muka tahtoisitte rientää pois ja jättää minut kuulemattakaan sitä pyyntöä, josta jo ennakolta olen maksanut.»

»Virka minulle pyyntösi», sanoi Durward, »niin täytän sen, jos suinkin voin.»

»No, eipä se juuri mikään kovin suuri pyyntö olekaan — se koskee vain Klepper parkaa, minun hevoskoniani, ainoata elävää olentoa, joka minua saattanee kaivata. — Noin virstan tai parin päässä eteläänpäin tapaatte sen nurmikolta aution sysimiehen mökin luota. Viheltäkää sille näin» — hän vihelsi omituisella tavalla — »ja huutakaa sen nimeä, niin se tulee teidän luoksenne. Täällä on sen suitset nuttuni alla — hyvä, etteivät ne konnat niitäkin vieneet minulta, sillä ei Klepper tottele toisia suitsia. Ottakaa hevonen ja pitäkää sitä hyvin — en uskalla sanoa: entisen omistajan tähden — mutta ainakin senvuoksi, että teidän käsiinne olen antanut vallan päät-

tää suuren sodan kallistumisesta toiselle tai toiselle puolelle. Klepper ei ole koskaan pettävä teitä pulassa — olkoon yö tai päivä, kova tai pehmeä, kaunis tai paha ilma, lämmin talli tai talvinen taivas katoksena, kaikki on sille yhdentekevää. Jospa vain olisin päässyt ulos Peronnen portista siihen paikkaan saakka, mihin Klepper'in oli jättänyt, niin enpä nyt olisikaan tässä pulassa. — Lupaatteko olla hyvä Klepper'ille?»

»Minä vannon täyttäväni sinun pyyntösi», vastasi Durward, liikutettuna tästä muuten niin paatuneen sydämen hellyyden vilahduksesta.

»Hyvästi nyt sitten!» virkkoi pahantekijä. »Mutta malttakaas vielä — malttakaas — en tahtoisi toki kuolla epäkohteliaana, laiminlyöden naisen antamaa asiaa. — Tämä kirje tässä on Ardennien Metsäkarjun kaikkein armollisimmalta ja kaikkein hupsuimmalta puolisolta hänen mustasilmäiselle veljentyttärelleen — ahaa! näenpä jo teidän silmistänne, että olen sangen taipuvaisen sanansaattajan valinnut. — Ja nyt vielä yksi sana lisäksi — en muistanutkaan sanoa, että satulani sisään olen kätkenyt kukkaron täpötäynnä kultakolikoita; niiden tähden juuri suostuin tähän vaaralliseen yritykseen, josta saan nyt näin kalliin hinnan maksaa. Ottakaa te ne, niin saatte sadoin verroin takaisin noille verenhimoisille orjille antamanne gulden'it. — Te saatte olla minun perilliseni.»

»Ne voin kuluttaa messuihin ja rukouksiin sielusi puolesta», sanoi Durward.

»Älkää tuota sanaa uudestaan mainitko», sanoi Hairaddin, jonka muoto muuttui kauhistavaksi, »semmoista ei ole — ei voi olla — ei saa olla olemassa! — Se on vain viekkaitten pappien tyhjää lorua!»

»Kurja — perinkurja mies! Käänny parempiin ajatuksiin! — Anna minun rientää pappia noutamaan — kyllähän nämät miehet suostunevat vielä hiukan odottamaan — minä maksan heille siitä», sanoi Durward. »Mikä sinulle tulee osaksi, kun tämmöisellä mielellä katumattomana kuolet?»

»Minä sulan elementteihin», virkkoi paatunut uskoton, painaen sidotut käsivartensa vasten rintaansa. »Minun toivoni ja luottamukseni on se, että ihmisruumiin ihmeel-

linen rakenne on jälleen sulava luonnon yleiseen kokonaisuuteen, valettavaksi uusiksi luomiksi, joita luonto jokapäivä luopi jokapäivä katoavien sijaan — sulat aineet muuttuvat sateeksi ja virroiksi, multamaiset aineet tulevat heidän emonsa maan lisäksi, ilmamaiset aineet haihtuvat tuuleen, ja tulenkaltaiset enentävät Aldebora-tähden sekä sen veljien loistoa. — Tässä uskossa olen elänyt, siinä myös tahdon kuolla! — Mene nyt pois, mene tiehesi! — Älä häiritse minua kauemmin! — Nyt olen jo puhunut viimeiset sanani, jotka ovat kuuluvat kuolevaisen olennon korviin!»

Vaikka Durward olikin syvästi liikutettu miehen kauhistavasta tilasta, näki hän kuitenkin, että olisi ollut aivan turha yrittää herättää häntä tilansa tuntoon. Hän sanoi siis mustalaiselle jäähyväiset, joihin tuomittu vastasi vain pienellä, jörömäisellä päännyökkäyksellä, niinkuin mietteisiinsä vaipunut ihminen sanoo jäähyväiset niille, jotka häntä häiritsevät. Durward astui nyt metsään päin ja löysi helposti sen paikan, missä Klepper oli ruohoa syömässä. Hevonen riensikin hänen luokseen heti kun se kuuli vihellyksen, mutta ei tahtonutkaan ensin antaa itseään kiinni, vaan kuorskahti ja hypähti syrjään, kun outo sitä lähestyi. Mutta Qventin oli ylimalkain tottunut hevosten luonnonlaatuun ja kenties hän erittäinkin tunsi Klepper'in tavat, sillä hän oli Hairaddin'in kanssa matkatessansa usein ihaillut tätä ratsua; siten hän kuitenkin lopulta sai kuolevalta mustalaiselta saamansa perinnön haltuunsa. Aikaa ennen kuin Durward palasi takaisin Peronneen, oli jo Hairaddin mennyt sinne, missä hän sai havaita kauhistuttavan uskonsa tyhjäksi — pelottava havainto ihmiselle, joka ei koskaan ollut katunut mennyttä aikaa eikä pelännyt tulevaista!

XXXV

KUNNIAPALKINTO

Kaunottarelle onneks on, kun hän
omaksi parhaan miekkamiehen joutuu.
Pfaltzkreivi.

Durward'in palatessa takaisin Peronneen, pidettiin siellä par'aikaa neuvottelua, jonka päätös, lähemmin kuin mitä hän tiesi arvatakaan, koski häntä, ja joka erinomaisella tavalla vaikutti hänen vastaiseen kohtaloonsa, joskin neuvottelun pitäjät olivat niin korkeita arvoltansa, ettei olisi helposti uskonut hänen kaltaisellaan voivan olla mitään yhteistä heidän kanssaan.

Ludvig kuningas oli, De la Marck'in lähettilään käynnin jälkeen, käyttänyt jokaista mahdollista tilaisuutta voittaakseen vielä enemmän puolellensa herttuan suosiota, joka tuon mainitun seikan syystä taas oli alkanut hänen puoleensa taipua. Hän pyysi herttualta neuvoa tai, pikemmin sanoen, kuulusteli hänen tahtoansa, kuinka paljon ja mitä sotajoukkoja hänen tulisi herttuan liittolaisena viedä mukanaan Lüttich'iä vastaan aiotulle yhteiselle retkelle. Hän näki aivan selvästi, että Kaarle tahtoi leiriinsä ainoastaan luvultaan pienen, mutta säädyltään valitun ranskalais-joukon, joka tulisi olemaan hänelle pikemmin liiton panttina kuin apulaisena. Mutta, muistaen Des Comines'n neuvon, myöntyi kuningas näihin herttuan ehdotuksiin niin helposti, kuin olisivat ne syntyneet hänen oman vapaan tahtonsa vaatimuksesta.

Tämän myöntyväisyyden harmin Ludvig lievitti kuitenkin sillä, että hän hellitti kostonhimonsa ohjat kardinaali Balue'ta vastaan, jonka neuvosta hän oli päättänyt osoittaa Burgundin herttualle näin ylen suurta luottamusta. Tristan, joka läksi Ranskaan käskettyä apuväkeä noutamaan, oli samalla myös saanut käskyn viedä kardinaali Balue Loches'n linnaan ja siellä sulkea hänet yhteen noista rautahäkeistä, joiden sanottiin olevan tämän herran keksimät.

»Koettakoon hän nyt omaa keksintöään», ilkkui kuningas; »hän on pyhän kirkon palvelija — me emme saa

hänen vertaan vuodattaa. Mutta hänen hiippakunnallansa — Pasques-Dieu! — on tulevana kymmenenä vuotena oleva valloittamaton muuri ympärillään korvaukseksi siitä, että rajat tulevat olemaan hiukan ahtaat! — Ja pidä huoli, että käsketty sotaväki heti joutuu tänne.»

Kukaties Ludvig toivoi tällä alttiilla myöntymisellään voivansa väistää toisen, hänelle vastahakoisen ehdon, jonka herttua sovittajaisiksi oli vaatinut. Mutta jos hänellä oli se toivo, niin oli hän vallan väärin käsittänyt serkkunsa mielenlaadun; sillä ei ikänä ole ollut miestä maailmassa, joka olisi ollut itsepintaisempi päätöksissään, ja kaikkein vähimmin hän oli taipuvainen hellittämään mitään, mitä hän vihanvimmassaan tai hänelle mielestään tehdyn vääryyden sovitukseksi oli kerran vaatinut.

Heti siis, kun tarpeelliset sanansaattajat oli Ranskaan lähetetty noutamaan apuväeksi määrättyjä sotajoukkoja, kutsui Kaarle Ludvigin luoksensa julkisesti antamaan suostumuksensa Orleans'in herttuan ja Isabella de Croyen avioliittoon. Kuningas noudatti kutsua raskaalla huokauksella, ja pyysi vain, että ensiksi pidettäisiin kuulustelu, koska toki oli tarpeellista tietää, mitä mieltä Orleans'in herttuan itse oli tässä asiassa.

»Sitä ei olekaan laiminlyöty», vastasi Burgundin herttua; »Crévecoeur on puhutellut Orleans'in herttuaa ja on havainnut — ihme kyllä! — hänen olevan kylmäkiskoisen sille kunnialle, että hän voisi saada kuninkaallisen morsiamen, vieläpä niin peräti kylmäkiskoisen, että hän on väittänyt hänelle tarjotun avioliiton Croyen kreivittären kanssa kaikkein ystävällisimmäksi tarjoumukseksi, minkä hän ikänä jonkun isän suusta olisi voinut kuulla.»

»Sitten hän on varsin epäkohtelias ja kiittämätön«, virkkoi Ludvig; »mutta käyköön asia kokonaan teidän tahtonne mukaan, kunhan vain saatte itse asianomaiset siihen suostumaan.»

»Siitä ei huolta», sanoi herttua.

Muutamia minuutteja sen jälkeen kun siten oli sovittu, käskettiin siis Orleans'in herttua sekä Croyen krevitär, jolla jälkimäisellä oli tässäkin tilaisuudessa, niinkuin edellisessä, Crévecoeur'in kreivinna ja Ursulalais-luostarin päänunna seurakumppaneinaan, molempien hallitsijain

eteen. Kaarle herttua ilmoitti sitten heille, että molemmat hallitsijat — Ludvig istui vastaansanomatta, äänetönnä, yrmeänä arvonsa alennuksesta — olivat viisaudessaan päättäneet yhdistää Orleans'in herttuan ja Croyen kreivittären kädet, vahvistukseksi sille iänikuiselle sovinnolle, joka tästä lähtien oli pysyvä Ranskan ja Burgundin välillä.

Orleans'in herttuan oli sangen vaikea hillitä iloansa kuullessaan tämän ehdotuksen, ja kuitenkin arkatuntoisuus sanoi hänelle, ettei sitä iloa ollut sopiva näyttää Ludvigin nähden. Ainoastaan tottumuksen kautta tavaksi tullut kuninkaan pelko tekikin sen hänelle mahdolliseksi, niin ettei hän vastannut muuta kuin velvollisuuden vaativan häntä tyytymään hallitsijansa vaaliin.

»Rakas serkkuni, Orleans'in herttua», virkkoi Ludvig yrmeän vakavasti, »koska minun tässä minulle niin vastenmielisessä tilaisuudessa täytyy puhua, ei minun tarvitse teille muistuttaa, että teidän ansionne tähden olin tarjonnut teille puolison omasta suvustani. Mutta koska minun serkkuni, Burgundin herttua, katsoo teidän kätenne määräämisen toiselle varmimmaksi pantiksi vastaisesta ystävyydestä hänen maansa ja minun maani välillä, niin on näiden molempien onni minulle siksi rakas, etten voi niiden hyväksi olla uhraamatta omaa tahtoani ja toivoani.»

Orleans'in herttua heittäytyi polvilleen ja suuteli — tällä kertaa varmaankin totisella rakkaudella — kättä, jonka kuningas, kääntäen silmänsä pois, ojensi hänelle. Hän, niinkuin useimmat läsnäolevat, luuli tämän teeskentelijämestarin antaessa väkinäisen suostumuksensa, kuninkaan luopuvan mielitoivostaan ja uhraavan isän sydämentunteet valtiollisen pakon ja kotimaan edun vuoksi — juuri semmoista luuloa synnyttääkseen olikin Ludvig sallinut vastahakoisuutensa päästä näkyviin. Burgundin herttua oli myös liikutettu, ja Orleans'in herttua tunsi sydämessään omantunnonvaivoja sen johdosta, että hän ehdottomasti oli riemastunut päästessään vapaaksi Johanna prinsessan kihloista. Mutta jos hän olisi arvannut, kuinka katkerasti kuningas häntä salaa sydämessään kiroili ja mitä vastaisen koston mietteitä siinä samassa

sydämessä kuohui, niin eipä ole luultavaa, että hänen sydämensä tässä tilaisuudessa olisi ollut niin ylen arkatuntoinen.

Kaarle kääntyi nyt nuoren krevittären puoleen ja ilmoitti aiotun avioliiton hänelle lyhyillä sanoilla, niinkuin asian, jossa ei voinut olla mitään puhetta viivyttelemisestä eikä epäröimisestä, ja lisäsi vielä sen olevan kovinkin edullisen seurauksen kreivittären taipumattomuudesta eräässä edellisessä tilaisuudessa.

»Minun herrani ja herttuani», vastasi Isabella, tehden mielensä niin lujaksi kuin mahdollista, »minä olen kuullut teidän käskynne ja tyydyn niihin.»

»Hyvä on, hyvä on», keskeytti hänet herttua, »kyllä me kaikista muista asioista pidämme huolta. — Te olette, kuninkaallinen majesteetti», jatkoi hän Ludvigin puoleen kääntyen, »tänä aamuna saanut nähdä metsäkarjun ajoa, mitäpä te arvelisitte siitä, jos nyt iltapuolella panisimme suden liikkeelle?»

Nuori kreivitär huomasi, että ratkaisevan sanan ilmipuhuminen oli välttämätöntä.

»Te käsititte sanani väärin», virkkoi Isabella ujosti puhuen, mutta kuitenkin niin kovalla, selvällä äänellä, että herttua, vaikka hän jonkun sisällisen aavistuksen vuoksi mielellään olisi ollut kuuntelematta, ei voinut olla kääntämättä huomiotansa tytön puoleen. »Minun suostumukseni», jatkoi kreivitär, »ei tarkoittanut muuta kuin noita läänityksiä ja tiluksia, jotka teidän esi-isänne, armollinen herttua, antoivat minun esi-isilleni, ja jotka nyt luovutan teille takaisin, jos minun läänitysherrani arvelee, että tottelemattomuuteni tässä asiassa on tehnyt minut kelvottomaksi niitä kauemmin pitämään.»

»Haa! Pyhä Yrjänä auttakoon!» huusi herttua polkien vimmoissaan jalkansa maahan. »Tietääkö tuo hupsu kenenkä edessä hän seisoo tässä — kenelle hän puhuu?»

»Minun herrani», vastasi neito yhä vielä säikähtymättä, »minä seison minun valtiaani, ja, niin toivon, oikeutta noudattavan valtiaan edessä. Jos otatte minulta tilukseni pois, niin otatte takaisin kaikki, mitä teidän esi-isänne ovat antaneet, ja te rikotte sillä ainoan siteen meidän välillämme. Te ette ole antanut minulle tätä takaa-

ajettua, mitätöntä ruumistani, vielä vähemmän olette antanut hengen, joka minussa asuu. — Ja ne molemmat olen päättänyt omistaa Jumalani palvelukseen Ursulalaisluostarissa tässä kaupungissa, tämän pyhän äidin, abbedissan johdon alla.»

Herttuan vimmaa ja hämmästystä tuskin voimme oikein käsittää, jollemme kuvaile mielessämme, miten haukka hämmästyisi, jos kyyhkynen uhkaavasti kohottaisi siipensä sitä vastaan. »Tokkohan pyhä äiti ottaisikaan perin tyhjää tyttöä luostariinsa?» kysyi hän ylenkatseellisella äänellä.

»Jos hän ensi aluksi tekisikin luostarillensa sen vahingon», vastasi Isabella, »niin lienee toki, toivon minä, sukuni jaloilla ystävillä sen verran armeliaisuutta, että he keräävät kokoon jonkun summan Croyen kreivin orvon avuksi.»

»Se on valhe!» ärjäsi herttua. »Se on kelvoton tekosyy, keksitty peitteeksi salaiselle, hänen arvoaan häpäisevälle rakkaudelle. — Herra Orleans'in herttua, teidän omaksenne hänen tähtyy tulla, vaikkapa täytyisi minun omin käsin raastaa hänet alttarin eteen!»

Crévecoeur'in kreivinna, peloton ja puolisonsa suuriin ansioihin sekä korkeaan asemaan herttuan suosiossa luottava nainen, ei malttanut enää pysyä ääneti. — »Herra herttua», sanoi hän, »vimmassanne olette te villiytynyt teidän arvollenne aivan sopimattomiin sanoihin. — Ei ketään aatelisnaista viedä väkisin vihille.»

»Ja myöskin on vastoin kristityn hallitsijan velvollisuutta», lisäsi päänunna, »estää jumalista sielua, joka murtuneena tämän maailman huolista ja vainoomisista haluaa päästä Taivaan morsiameksi.»

»Eikä minun serkulleni, Orleans'in herttualle, sovi myöskään», sanoi Dunois, »kunnialla suostua tarjottuun avioliittoon, johon tämä neito julkisesti on ilmoittanut olevansa vastahakoinen.»

»Jospa minun olisi sallittu», virkkoi Orleans'in herttua, jonka herkkään sydämeen Isabellan kauneus oli tehnyt syvän vaikutuksen, »vähän aikaa koettaa, enkö saisi pyyntöni kreivittären silmissä näyttämään mieluisemmalta.»

»Herra herttua», lausui Isabella, jonka lujuus oli nyt vielä vahvistunut saatuaan niin monelta haaralta puolus-

tusta, »se olisi turhaa — olen lujasti päättänyt olla tähän avioliittoon suostumatta, vaikka se onkin paljoa korkeampi kuin mitä ansaitsen.»

»Eikä minulla myöskään ole aikaa», sanoi herttua keskeyttäen hänet, »odottaa kunnes tämän neitosen oikut ovat ennättäneet muuttua ensi kuunvaihteen mukana. — Herra Orleans'in herttua, tämä tyttönen on heti paikalla näkevä, että tässä on pakko totella.»

»Ei ainakaan minun tähteni, armollinen herttua», virkkoi Orleans'in herttua, joka huomasi, ettei hänen, jos hän piti kunniastaan lukua, sopinut käyttää herttuan itsepäisyyttä eduksensa. »Minulle on julkisesti ja selvin sanoin annettu rukkaset, siinä on kyllin ranskalaiselle, kuninkaalliselle prinssille. Hän ei voi jatkaa kosimistansa.»

Kaarle iski vimmaisen silmäyksen Orleans'in herttuaan, toisen kuninkaaseen, ja nähtyänsä Ludvigin katsannossa, vaikka tämä kaikin voimin kokikin peittää tunteitansa, salaista riemua, hän puhkesi häväistyksiin.

»Kirjoita», ärjäsi hän sihteerilleen, »että tuomitsen tämän tottelemattoman, hävyttömän tyttö-letukan tiluksensa menettämään ja sitä paitsi vankeuteen. Hän on suljettava kurituslaitokseen seuraksi niille, jotka elämällään ovat osoittaneet olevansa hänen vertaisiansa hävyttömyydessä!»

Tästä nousi yleinen nurina.

»Herrani ja herttuani», lausui Crévecoeur'in kreivi puhjeten sanoiksi kaikkien puolesta; »tätä teidän pitäisi tarkemmin miettiä. Me, teidän uskolliset vasallinne, emme voi sallia, että tämmöinen häväistys kohtaa Burgundin aatelistoa ja ritaristoa. Jos Isabella kreivitär on tehnyt pahoin, niin saakoon hän rangaistuksensa — mutta tavalla, joka on sopiva hänen arvolleen ja myös meidän arvollemme, jotka veren ja sukulaisuuden siteillä olemme yhdistetyt hänen sukuunsa.»

Herttua oli hetkisen aikaa ääneti ja katsoa tuijotti neuvonantajaansa niinkuin härkä, joka, kun paimen häntä ajaa pois tieltä, mihin sen mieli tekee, arvelee, ajattelee, ruvenneeko tottelemaan, vai karanneeko ajajan päälle ja viskannee hänet ilmaan.

Varovaisuus voitti tässä kuitenkin vimman. Kaarle

huomasi, että sama mielipide oli yleinen hänen neuvoskunnassaan; hän pelkäsi Ludvigin käyttävän edukseen tätä erimielisyyttä Burgundin vasallien parissa; ja luultavasti myöskin — sillä hän oli pikemmin raaka ja väkivaltainen kuin häijy luonteeltansa — häntä itseäänkin jo hävetti hänen epäkunniallinen päätöksensä.

»Oletpa oikeassa, Crévecoeur», virkkoi hän viimein, »ja minun suustani on päässyt ajattelematon sana. Tämän tytön kohtalo on päätettävä ritarillisuuden sääntöjä noudattamalla. Hänen pakonsa Lüttich'iin on aiheuttanut piispan murhan. Se, joka paraiten kostaa sen ilkityön, tuoden meille Ardennien vuoriston Metsäkarjun pään, saa vaatia meiltä Isabella de Croyen kättä. Ja jos tyttö silloinkin on vastahakoinen, me ainakin voimme antaa voittajalle Croyen läänitysmaat palkinnnoksi, jättäen hänen oman jalomielisyytensä päätettäväksi, kuinka suuren summan pääsörahaksi luostariin hän tahtoo tytölle antaa.»

»Herra herttua!» vastusti kreivitär, »muistakaa, että minä olen Reinhold kreivin — teidän isänne vanhan, urhoollisen ja uskollisen palvelijan tytär! Voitteko te määrätä minut palkinnoksi taitavimmalle miekanheiluttajalle?»

»Olihan yksi teidän esivanhemmistanne», virkkoi herttua, »voittona eräissä turnajaisissa — teidän kädestänne toki tulee taisteltavaksi todellisessa kahakassa. Sen vain vielä lisään Reinhold kreivin tähden, että voittajan tulee olla aatelissukua, ilman moitetta sukunsa ja oman käytöksensä puolesta. Mutta jos hän niin on, vaikka hän olisi köyhin kaikista, jotka ikänä ovat pujottaneet miekkavyönkielen soljen läpi, on hänellä sittenkin oikeus pyytää teidän kättänne. Sen vannon pyhän Yrjänän, herttuaallisen kruununi ja tämän ritarimerkkini kautta! — Haa, jalot herrat», lisäsi hän, kääntyen läsnäolevien ritarien puoleen, »tämä päätös toki luullakseni on ritarisääntöjen mukainen?»

Isabellan vastustus haihtui kuulumattomaksi yleiseen, riemulliseen hyväksymishuutoon, ja yli kaikkien muiden kuului vanhan lordi Crawford'in ääni, joka valitti, että niskaa rasittava ikävuosien paino esti häntä näin kauniin voiton tähden miekkaansa sivaltamasta. Herttua ihastui

tästä yleisestä suostumuksesta, ja hänen mielensä asettui jälleen hiljaisemmaksi, niinkuin paisunut virta, joka on laskeutunut luonnollisten äyräittensä tasalle.

»Tuleeko meidän, joille onni jo on suonut aviokumppanimme», kysyi Crévecoeur, »vain katselijoina ottaa osaa tähän hauskaan leikkiin? Se paikka ei sovi minun kunniani kanssa yhteen, sillä minulla on itselläni vannottu vala täytettävänä tuon torahampaisen, pörhöharjaisen pedon, De la Marck'in suhteen.»

»Hakkaa päälle vain miehen lailla, Crévecoeur», sanoi herttua. »Jos saat voiton, niin sopiihan sinun, koska et saa tyttöä omaksesi, antaa hänet kenelle vain tahdot — Tapani kreiville, veljenpojallesi esimerkiksi.»

»Suurkiitos, armollinen herra!» kiitti Crévecoeur. »Koetanpa kun koetankin parastani siinä tappelussa; ja jos minulle sattuisi se onni, että pääsisin muiden edelle, niin saa Tapani koettaa, eikö hän kauniilla puheillaan saattaisi voittaa abbedissaa.»

»Toivonpa», virkkoi Dunois, »ettei Ranskankaan ritaristo ole erotettu tästä loistavasta kiistasta?»

»Jumala varjelkoon, kunnon Dunois!» vastasi herttua, »jollei muusta syystä, niin ainakin siitä, että saisimme nähdä teidän koettavan kaikkia voimianne. Mutta», lisäsi hän, »jollei olekaan mitään, mikä estäisi Isabella neitoa tulemasta jonkun ranskalaisen puolisoksi, niin lieneepä kuitenkin välttämätön asia, että Croyen kreivi tulee Burgundin alamaiseksi.»

»Kyllin, kyllin puhuttu», sanoi Dunois; »sitten ei minun vaakunani poikkiviiva koskaan saa Croyen krevikruunua yläpuolellensa — minä aion elää ja kuolla ranskalaisena. Mutta kuitenkin, vaikken voikaan noita tiluksia saada, aion itse neidon voittamiseksi käydä miekanmittelyyn.»

Le Balafré ei uskaltanut ääneensä puhua näin korkeitten herrojen kuullen; mutta hän mutisi kuitenkin itsekseen: »Kas nyt, Santeri Souplejav, pidä nyt puoliasi! — Sinähän aina ennustit, että meidän sukumme pääsisi onnen kukkuloille avioliiton kautta, ja nythän, jos koskaan, olisi tilaisuus saada sinun sanasi toteumaan.»

»Eipä minua kukaan muista», ilveili Le Glorieux,

»vaikka olen varma, että vien kun vienkin voiton teidän kaikkien nenän editse!»

»Niin oikein, viisas ystäväni», sanoi Ludvig; »sillä missä naisella on sananvalta, siellä aina suurin narri on ylimmässä suosiossa.»

Sillä aikaa kun hallitsijat ja korkeat herrat tällä tavoin laskivat leikkiä Isabellan kohtalosta, koettivat abbedissa sekä Crévecoeur'in kreivinna turhaan lohdutella häntä, joka heidän kanssansa jo oli poistunut neuvottelusalista. Edellinen lohduttaja vakuutti, että pyhä Neitsyt vihastuksella oli häätävä jokaista, joka yrittäisi tempaista pois harrasta nunnaksi pyrkijää pyhän Ursulan arkun palveluksesta. Crévecoeur'in kreivinna puolestaan kuiskaili maallisempia lohdutuksia vakuuttaen, ettei yksikään oikea ritari, joka sattuisi saamaan voiton tuossa aiotussa kiistassa, vastoin Isabellan oma tahtoa vaatisi itselleen herttuan lupaamaa palkintoa; ja saattoihan kenties onni sattua semmoisellekin kiistaveljelle, johon Isabella voisi mieltyä, niin ettei herttuan totteleminen kävisikään vaikeaksi. Rakkaus, samoinkuin epätoivo, tarttuu oljenkorteenkin; vaikka tämän hänelle osoitetun mahdollisuuden herättävä toivo oli sangen heikko ja epätietoinen, alkoivat kuitenkin Isabella neidon kyyneleet hänen sitä ajatellessaan valua vähemmän katkerina.

XXXVI

LÜTTICH'IN EDUSTALLA

Kuoloonkin tuomittu se ei
viel' luovu toivoistaan,
vaikk' yksin tuska hälle jäi,
eteenpäin katsoo vaan.
Tien meille toivo hauskuutta,
kuin kirkas kynttilä,
se kirkkaamman vain valon saa,
kosk' yö on pimeä.

Goldsmith.

Muutamien päivien perästä liehahti Ludvigin suun ympärille tyydytetyn kostonhimon ilkkuileva hymy; hän

oli näet saanut sen sanoman, että hänen suosikkinsa ja neuvonantajansa, kardinaali Balue nyt jo huokaili rautaisessa häkissä, joka oli niin laitettu, ettei siinä juuri missään asennossa, paitsi pitkällään ollessa, saattanut mukavasti ojentautua; — ja siinä paikassa, olkoon tämä sivumennen sanottu, sai herra kardinaali sitten kenenkään surkuttelematta viettää melkein kaksitoista vuotta. Apulaissotajoukko, jota herttua oli Ludvigiltä vaatinut, oli myös nyt jo tullut; ja kuningas lohdutti itseään sillä, että ainakin siinä tulisi olemaan riittävä turva hänen persoonalleen kaikkea väkivaltaa vastaan, vaikkei hän näin vähällä voimalla voinut, joskin hänen mielensä olisi tehnyt, ruveta kiistaan Burgundin suuren armeijan kanssa. Hänellä oli nyt myös vapaa valta, kunhan sopiva aika ilmaantui, ryhtyä uudestaan avioliittohankkeeseensa tyttärensä ja Orleans'in herttuan välillä. Ja vaikka hänen sydämessään tuntuikin häväistykseltä marssia täten parhaitten aatelisherrojensa kanssa oman vasallinsa lipun jäljessä samaista kaupunkia vastaan, jonka puolta hän aina oli pitänyt, ei hän kuitenkaan ollut tästä seikasta juuri milläänkään, toivoen vain että joku vastainen päivä oli kallistava onnen taas hänen puolelleen. »Sillä sattumus», virkkoi hän luotettavalle Olivier'illeen, »voipi tosin saattaa yhden hyvän kortin käsiin, mutta kärsivällisyys ja viisaus kuitenkin viimein pelissä voiton vievät.»

Tämmöiset olivat kuninkaan mietteet, kun hän eräänä kauniina aamuna elonkorjuun lopulla nousi hevosensa selkään. Hän oli tässä pikemmin ikäänkuin voittajan riemusaaton jatkona kuin itsenäisenä hallitsijana, joka kulkee henkivartijainsa ja ritaristonsa etupäässä; mutta sitä surematta Ludvig ratsasti huoletonna ulos Peronnen gootilaisesta portista yhtyäkseen burgundilaiseen armeijaan, joka juuri silloin läksi marssimaan Lüttich'iä vastaan.

Useimmat korkeasäätyiset naiset istuivat komeimpiin vaatteisiinsa puettuina portin kaarilla sekä ympärysmuurilla ihastellen tälle retkelle lähtevien soturien loistavia joukkoja. Tänne oli Crévecoeur'in kreivinna Isabellankin tuonut. Jälkimäinen oli ollut siihen sangen vastahakoinen; mutta Kaarlelta oli tullut ankara käsky,

että sen, joka oli tässä kilpataistelussa tuleva voitoksi, piti näyttäytyä taisteluun lähteville ritareille.

Heidän virratessaan esille portista näkyi hyvinkin monessa kilvessä ja lipussa uusia kirjoituksia ja kuvia, joilla niiden kantajat ilmaisivat hartaan halunsa käydä kilpailemaan ihanasta voitosta. Yhteen lippuun oli maalattu kilpatantereen loppupäätä kohti kiitävä hevonen — toiseen nuoli, joka lensi pilkkatauluun — eräällä ritarilla oli kilvessään verta vuotava sydän, muka hänen rakkautensa merkkinä — toisella pääkallo ja laakeriseppel osoitteena, että hän oli päättänyt joko kuolla tai voittaa. Monta muutakin sellaista vertauskuvaa näkyi siellä, muutamat niin mutkikkaita ja salaisia, että niistä olisi ollut työtä älykkäämmällekin selittäjälle. Jokainen ritari myös, senhän arvaa, karahutti ratsunsa tulisimpaan juoksuun ja ojensi sitten itsensä jaloimpaan asentoon, kun hän ajoi ihanien rouvien ja neitosten silmien sivuitse, saaden heiltä urhoutensa kehotukseksi suloisia hymyjä sekä tervehdyksiä nenäliinojen ja olkavöitten heilutuksin. Ludvigin jousimies-komppania, joka oli ikäänkuin valitsemalla valittu Skotlannin kansan parhaista miehistä, herätti erittäinkin yleistä ihastusta loistavalla ja uljaalla ulkomuodollansa.

Ja yksi näistä muukalaisista uskalsi osoittaa tuttavuuttansa kreivitär Isabellalle tavalla, johon ei korkeimmillakaan Ranskan aatelismiehillä ollut uskallusta ollut. Se oli Qventin Durward, joka, kun hän rivissään ratsastaen ajoi naisten sivuitse, ojensi peitsensä kärjessä Croyen kreivittärelle hänen tätinsä kirjeen.

»No, niin totta kuin olen kunniallinen ritari!» tiuskasi Crévecoeur'in kreivi, »onpa hän aika hävytön, tuo kunnoton maankuljeksija!»

»Älkää häntä siksi sanoko, Crévecoeur», vastusti Dunois. »Minulla on tukeva syy todistaa hänen urhouttansa — erittäinkin juuri tämän neidon puolustuksessa.»

»Te nostatte melua tyhjästä» virkkoi Isabella punastuen häpeästä ja osaksi myös harmista. »Tämä kirje on täti-paraltani — hän kirjoittaa iloisesti, vaikka hänen tilansa varmaankin on kauhistava.»

»Antakaa kuulla, antakaa kuulla mitä Metsäkarjun morsian kirjoittaa», pyysi Crévecoeur.

Isabella kreivitär luki kirjeen, jossa hänen tätinsä näytti koettavan kaunistella huonoa kauppaansa niin paljon kuin mahdollista. Hän lohdutteli itseänsä sopimattomasta ja liian hätäisestä häitten pitämisestä sillä, että hän kehui onneansa, kun muka oli joutunut yhden aikakauden uljaimpien miesten puolisoksi, miehen, joka urhoudellansa juuri oli päässyt hallitsevaksi ruhtinaaksi. Hän pyysi, ettei Isabella suinkaan tuomitsisi hänen Villeänsä (sitä nimeä hän käytti) toisten ihmisten juorujen perusteella, vaan viivyttäisi päätöstänsä, kunnes persoonallisesti tutustuisi häneen. Oli Villelläkin kenties vikansa, mutta ne kuuluivat välttämättömästi senlaatuisten miesten luonteeseen, joita Hameline aina oli pitänyt erittäin suuressa arvossa. Ville oli vähän liiaksi viinille ahne; mutta samanlainenhan myös oli ollut urhea ritari Gottfried, Hamelinen isän-isä — hän oli hiukan liiaksi tuittupäinen ja verenhimoinen luonteeltaan, mutta samanlainen oli myös Hamelinen oma veli Reinhold ollut — Jumala suokoon hänen sielulleen autuuden! — hän oli vähän raa'anlainen puheessaan, mutta niinhän oli melkein kaikkien saksalaisten tapa; — myöskin hän oli vähän liiaksi oikullinen ja käskeväinen, mutta hallitahan kaikki miehet aina tahtovat. Seurasi sitten vielä muitakin samanlaisia puolustuspuheita; ja lopuksi Hameline ilmoitti pyyntönsä ja toivonsa, että Isabella koettaisi sanansaattajan avulla päästä pakoon tyranninsa, Burgundin herttuan vallasta, ja tulla rakkaan sukulaisensa luoksi Lüttich'in hoviin. Siellä heidän välillään olevat pienet eripuraisuuden aiheet, jotka kenties voisivat nousta sen johdosta, että heillä kumpaisellakin oli perintöoikeus kreivikuntaan, saataisiin helposti sovitetuiksi avioliiton kautta Isabellan ja Kaarle Eberson'in välillä. Sulhanen oli tosin nuorempi aiottua morsiantaan, mutta semmoinen seikka, sen hän (neiti Hameline) kenties saattoi oman kokemuksensa nojalla vakuuttaa, oli epäkohta, jota sopi kärsiä paljoa helpommin kuin mitä Isabella saattoi arvatakaan.

Tähän Isabella kreivitär lopetti lukemisensa; sillä abbedissa huomautti teeskennellyllä inholla, että nunnaksi

aikovalle jo siinä oli aivan kylliksi tämän maailman turhuuksista, ja Crévecoeur'in kreivi huudahti: »Hiiten tuo kavala noita-akka! — Aivanhan tämä neuvo maistuu härskiltä, niinkuin paistettu juusto hiirensatimessa! — Hyi, ja vieläkin hyi tuota vanhaa viekoituslintua!»

Crévecoeur'in kreivinna torui vakavasti puolisoansa näiden liian kovien sanojen johdosta. »De la Marck», sanoi hän, »on varmaankin viekoitellut Hamelinea jollakin teeskennellyllä kohteliaisuudella.»

»Hänkö muka olisi teeskennellyt kohteliaisuutta!» nauroi kreivi; »ei, kaiken semmoisen teeskentelemisen syytöksestä minä tuomitsen hänet aivan vapaaksi. Yhtähyvin voisi kohteliaisuutta toivoa todelliselta metsäkarjulta — yhtähyvin voisi koettaa silata vanhaa ruosteista hirsipuukahletta levykullalla. Ei — hupsu tuo naikkonen kyllä on, mutta eipä hän kuitenkaan ole semmoinen lampaanpää, että hän olisi todella rakastunut suteen, joka hänet on ryöstänyt, vieläpä lisäksi, kun hän on nähnyt hänet omassa luolassansa. Mutta semmoisia te naiset kaikki olette — koreat sanat teidät heti voittavat — onpahan, sen uskallan sanoa, tämäkin ihana serkkuni varmaan tulisesti halukas lentämään tuonne tätinsä hullunparatiisiin, porsas-prinssin morsiameksi.»

»Ei, semmoinen hullutus on kaukana minun mielestäni», vakuutti Isabella. »Päinvastoin soisin nyt kahta vertaa hartaammin vielä kostoa noille kunnon piispan murhaajille, koska samalla tätini pelastuisi konnan kynsistä.»

»No, kas kerrankin minä taas kuulin tosi Croyen äänen!» huudahti kreivi; ja siihen päättyi kaikki puhe siitä kirjeestä.

Mutta meidän on huomauttaminen, että Isabella, lukiessaan kirjettä ystävilleen, ei katsonut tarpeelliseksi mainita erästä jälkikirjoitusta, jossa rouva Hameline, naisten lailla, kertoi töistään ja toimistaan. Hän antoi veljentyttärelleen tiedoksi, että hän juuri oli heittänyt kesken päällysnutun ompelemisen, jota hän valmisti puolisolleen, tikkaellen siihen välinauhan liittäminä yhteen Croyen ja La Marck'in vaakunat rinnan. Tämän työn hän oli täksi kertaa jättänyt kesken sen vuoksi, että

hänen Wilhelminsä valtiollisista syistä oli päättänyt puettaa toisia miehiä omaan rautapaitaansa ja itsellensä valita Orleans'in vaakunalla koristetun asun, sanalla sanoen Dunois'n puvun. Kirjeeseen oli myös liitetty toisella käsialalla kirjoitettu lippu, jonka sisältöä kreivitär ei myöskään katsonut tarpeelliseksi kertoa; siinä olivat vain nämät sanat: »Jollette pian saa kuulla minusta Maineen torven kautta, niin päättäkää siitä, että olen kuollut, ja kunniallisella tavalla kuollut.»

Ajatus, jonka Isabella tähän asti aina oli karkoittanut sydämestään hurjana, mahdottomana ajatuksena, kiiti nyt kaksinvertaisella kirkkaudella hänen sielunsa läpi. Ja koska naisen älyltä harvoin jäävät tarpeelliset keinot keksimättä, sai hän niin toimitetuksi, että Durward niin pian kuin koko sotavoima oli täydessä marssissa, sai tuntemattoman käden kautta neiti Hamelinen kirjeen takaisin merkittynä jälkikirjoituksen kohdalla kolmella kruunulla ja seuraavalla lisäyksellä: »Se, joka ei pelännyt Orleans'in vaakunaa, kun se paistoi uljaan omistajansa rinnassa, ei suinkaan voi pelätä sitä, kun se peittää tyrannin ja murhamiehen rintaa.» — Tuhannet kerrat suuteli nuori skotlantilainen tätä kehotusta ja painoi sitä rintaansa vasten — sillä se viittasi hänelle tietä, jonka päässä Kunnia ja Rakkaus molemmat seisoivat, palkitseva seppele kädessä; ja paitsi sitä se antoi hänelle tiedon muille tuntemattomasta salaisuudesta, minkä avulla Durward saattoi saada selvän tuosta miehestä, jonka kuolemasta yksin hänen toivonsa elossa pysyminen riippui. Tämän salaisuuden hän viisaasti kyllä päätti kätkeä omaan sydämeensä.

Mutta sitä vastoin Durward älysi, ettei samalla lailla tullut kätkeä Hairaddin'in salaista ilmoitusta De la Marck'in aiotusta rynnäköstä. Sillä tämä, jollei oltu tarkasti varoillaan, voisi saattaa koko piiritysarmeijan perikatoon; sangen vaikeaa näet oli, koska siihen aikaan sodittiin vielä jokseenkin huonossa järjestyksessä, tointua yöllisestä arvaamattomasta päällekarkauksesta. Asiaa mietittyänsä hän tuli viimein siihen päätökseen, ettei hän ilmoittaisi asiaa muuten kuin suoraan omalla suullaan ja molemmille hallitsijoille yhdessä; hän pelkäsi näet, että

näin hyvin keksityn ja menestystä lupaavan hankkeen ilmoittaminen Ludvigille erikseen voisi saattaa kovin suureen kiusaukseen tämän kuninkaan häilyvän rehellisyyden, ja kenties pikemmin olla vain suuremmaksi avuksi kuin esteeksi De la Marck'in rynnäkölle. Durward päätti siis odottaa tilaisuutta, jolloin Ludvig ja Kaarle olisivat yhdessä, jota tilaisuutta ei luultavasti kuitenkaan kovin pian tarjoutuisi, koska yhdessäollessa tarpeellinen sydämen tunteitten hillitseminen ei ollut kummallekaan mieleen.

Sillä välin jatkettiin yhä marssia ja liittolaiset saapuivat pian Lüttich'in alueelle. Täällä Burgundin sotaväki, ainakin osa heistä, nimittäin Nylkyrien nimellä tunnetut joukot, rupesivat kaikin tavoin nylkemään asukkaita sillä tekosyyllä, että muka piti kostaa piispan murha, siten todistaen saaneensa kunnianimensä täydellä syyllä. Tämä heidän käytöksensä oli suureksi vahingoksi Kaarlen asialle, sillä tuskastuneet talonpojat, jotka muuten luultavasti eivät olisi sekaantuneet riitaan, tarttuivat nyt aseisiin omaksi puolustuksekseen ja haittasivat sotavoiman marssia sillä, että he telottivat pienempiä partiokuntia ja, yhä peräytyen kaupungille päin pääarmeijan edeltä, enensivät niiden lukua ja vimmaa, jotka olivat päättäneet siellä pitää puoltansa. Ranskalaiset, joita oli vähäinen joukko, mutta erittäin valituita sotureita, pysyivät kuninkaansa käskystä aina riveissään, kukin lippunsa takana, ja noudattivat ankarinta sotakuria. Mutta tämä käytöksen erilaisuus kiihdytti taas Kaarle herttuan epäluuloja, joka ei voinut olla sanomatta, että Ludvigin soturit käyttäytyivät enemmän lüttichiläisten ystävien kuin Burgundin liittolaisten tavalla.

Viimeinkin, mitään kovempaa vastarintaa kohtaamatta, saapui armeija viljavaan Maas-laaksoon ja suuren kansakkaan Lüttich'in kaupungin edustalle. Schönwald'in linnan he tapasivat perinjuurin hävitettynä, ja saivat kuulla, että Wilhelm de la Marck, joka sotapäällikkönä, joskin vain siinä ainoassa suhteessa, ansaitsi kehumista, oli vienyt kaiken voimansa kaupunkiin; hän oli nähtävästi päättänyt väistää tappelua tasaisella tantereella Ranskan ja Burgundin ritaristoa vastaan. Mutta päälle-

karkaajat saivat pian kokea, kuinka vaarallinen rynnäkkö suurta kaupunkia vastaan voi olla, vaikkakaan sen vallit eivät ole eheät, kunhan vain asukkaat puolustavat sitä epätoivon vimmalla.

Osa burgundilaisista etujoukoista, nähdessään vallien olevan murrettuina, täynnä suuria ruhjoja, luulivat, ettei ollutkaan muuta estettä, vaan että he voisivat mukavasti marssia sisään. He ryntäsivät siis etukaupunkiin huutaen: »Burgundi, Burgundi! Tappakaa, tappakaa! Kaupunki on meidän vallassamme! Muistakaa Ludvig Bourbon'ia!» Rivien järjestys rikkoutui ahtailla kaduilla, osaksi hajosikin kokonaan, kun moni riensi ryöstämään. Silloinpa yhtäkkiä karkasi itse kaupungista suuri lüttichiläisjoukko ulos, kävi vimmatusti heidän kimppuunsa ja sai aikaan melkoisen telotuksen. De la Marck osasi myös käyttää hyödykseen vallinruhjoja, joiden kautta sopi eripaikoista päästä ulos; hän lähetti väkeänsä eri teitä riidanalaista etukaupunkia kohti, niin että viholliset saivat nyt yht'-aikaa kimppuunsa hyökkäyksiä sekä edestä että myös sivuilta ja takaa. Hämmästyneinä tästä arvaamattomasta, kaikinpuolisesta, vimmaisesta vastarinnasta burgundilaiset tuskin jaksoivat pitää paikkaansa. Iltahämäräkin enensi myös heidän häiriötänsä.

Kaarle herttua, saadessansa tämän sanoman, vimmastui silmittömäksi, eikä hänen vihansa siitä hiukkaakaan viihtynyt, että Ludvig kuningas kysyi, eikö hän saisi lähettää ranskalaisia huovejansa tuohon etukaupunkiin burgundilaisia auttamaan ja noutamaan takaisin. Kaarle hylkäsi tämän tarjoumuksen ja tahtoi itse henkivartijainsa etupäässä rientää sinne, varomattomasti liian kauas hyökännyttä etujoukkoaan pelastamaan. Mutta Crèvecoeur ja D'Hymbercourt pyysivät sitä tehtävää itselleen; he kiirehtivät tappelutantereelle kumpikin eri haaraltansa paremmassa järjestyksessä ja sovitellen siten, että toisella olisi apua toisesta. Siten onnistuikin näiden molempien kuuluisien sotapäällikköjen saada lüttichiläiset takaisin ajetuiksi ja päästää etujoukkonsa pulasta; mutta tämä oli jo kuitenkin, paitsi vangeiksi joutuneita, menettänyt koko kahdeksansataa miestä kaatuneita, joista toista sataa huovia. Vankeuteen ei ollut kovinkaan monta

joutunut, sillä useimmat oli D'Hymbercourt jälleen vapauttanut, joka nyt valloitti myös tuon riidanalaisen etukaupungin ja asetti vartijoita kaupunginpuoliseen päähän; tämän etukaupungin ja itse kaupungin välillä oli näet noin 5—600 levyinen aukea tanner, rakentamatta jätetty juuri siksi, että kaupungin muuria olisi helpompi suojella. Vallihautaa ei ollut etukaupungin ja kaupungin välillä tässä paikassa, sillä maaperä oli kalliota. Vastapäätä olevassa kaupungin muurissa näkyi portti, mistä oli helppo rynnätä ulos, ja paitsi siitä näkyi pari, kolme ruhjottua kohtaa, jotka Kaarle herttua oli revittänyt St. Tron'in tappelun jälkeen ja jotka nyt hät'hätää olivat tuketut hakulilla. D'Hymbercourt asetti kaksi tykkiä porttia vastapäätä, toiset kaksi suurimpaa vallinruhjoa kohti, esteeksi ulos hyökkäyksiä vastaan kaupungista, ja palautui sitten burgundilaisen pääjoukon luo, jonka hän tapasi suuressa häiriössä.

Herttuan lukuisan armeijan pää- ja takajoukko olivat näet yhä vielä jatkaneet marssia eteenpäin, vaikka masennettu ja karkoitettu etujoukko jo peräytyi; näin olivat ne kaikki yleiseksi hämmennykseksi sekaantuneet. Häiriö oli siitä tullut vieläkin suuremmaksi, että ylimajoittaja D'Hymbercourt oli poissa. Kaiken muun pahan lisäksi tuli nyt myös yökin, pilkkoisen pimeä niinkuin suden vatsassa; taivaasta alkoi myös virrata rankkaa, kovaa sadetta, ja paikka, mihin piiritysarmeijan piti leirinsä laittaa, oli lietteinen, täynnä ristiin, rastiin käyviä ojia. Tuskin on mahdollista täydesti käsittää minkälaiseen hämminkiin Burgundin armeija oli joutunut; päälliköt olivat eksyneet erilleen väestään, sotamiehet lipuistaan ja johtajistaan. Jokainen, niin alhainen kuin ylhäinenkin, pyrki vain suojaan ja lepoon, tyytyen siihen, jos itse vain sai paikan. Tappelusta palaavat uupuneet ja haavoitetut soturit saivat turhaan pyytää suojaa ja virvoitusta. Toiselta puolen taas ne, jotka eivät heidän väelleen tulleesta vahingosta vielä tienneet mitään, tunkivat eteenpäin, rientäen muka saamaan osaansa ryöstöstä, jota heidän luulonsa mukaan par'aikaa aika hauskasti harjoitettiin kaupungissa.

Takaisin tultuansa oli D'Hymbercour'illa sanomatto-

man vaikea työ tehtävänään, ja se muuttui vielä kiusallisemmaksi herttuan nuhdesanojen kautta; sillä tämä ei yhtään ottanut korviinsakaan sitä puolustusta, että vielä tärkeämpi tehtävä oli pidättänyt D'Hymbercourt'ia muualla. Viimeinpä loppui kun loppuikin keipo soturin maltti kuunnellessaan herttuan järjettömiä soimauksia. »Minä läksin täältä», virkkoi hän, »etujoukkoamme kutakuinkin järjestämään, jättäen pääarmeijan teidän oman johtonne alle, armollinen herttua; ja nyt, takaisin tultuani, en voi löytää mitään eturintamaa, en mitään kylkijoukkoja, en mitään takajoukkoja, niin perinjuurin ovat kaikki hämmentyneet.»

»Sitä enemmän olemme sillitynnyrin kaltaisia», tokaisi Le Glorieux joukkoon, »joka onkin flanderilaisen armeijan luonnollisin vertauskuva.»

Hovinarrin puhe saattoi herttuan nauramaan ja kenties sai pitemmän riidan hänen ja loukatun sotapäällikön välillä vältetyksi.

Suurella vaivalla saatiin pieni, jollekulle rikkaalle lüttichiläiselle kuuluva huvila tyhjennetyksi muista majaanpyrkijöistä ja varustetuksi herttuaa sekä hänen läheisintä seuraansa varten; ja D'Hymbercourt ynnä Crèvecoeur kokosivat viimein myös läheisyyteen pienen vahtijoukon, noin neljäkymmentä huovia, jotka siihen paikkaan virittivät itselleen suuren nuotiovalkean alaspurettujen ulkohuoneitten hirsistä.

Vähän enemmän vielä vasemmalla, tämän huvilan ja kaupungin portin vastapäätä olevan, burgundilaisten etujoukon käsiin joutuneen etukaupungin välillä oli toinenkin huvila, jonka ympärillä oli puutarha sekä piha, ja niiden takana pari, kolme aidattua pellonsarkaa. Tämän huvilan Ranskan kuningas valitsi pääkortterikseen. Ludvig ei ollut juuri itse suuri soturi, ainostaan sen verran kuin luontainen pelottomuus vaaran kohdatessa ja terävä järki saattoivat hänet siksi tehdä; mutta hän valitsi aina huolellisesti palvelukseensa taitavimmat siinä ammatissa ja soi heille sen luottamuksen, jonka he ansaitsivat. Niinkuin jo sanottu, majaili hän lähimpien seuralaistensa kanssa tässä toisessa huvilassa; osa hänen skotlantilaisista henkivartijoistaan oli saanut sijansa pihalla, jossa heillä

ulkohuoneissa sekä vajoissa oli pahan ilman suojaa; loput heistä oli puutarhassa. Muilla Ranskan huoveilla oli kortterinsa hyvin likekkäin hyvässä järjestyksessä, ja vahteja oli asetettu useampiin paikkoihin, kenties tapahtuvan päällekarkauksen ilmoittamista varten.

Dunois ja Crawford, revittämällä alas välimuureja, laittamalla aukkoja pensasaitoihin, täyttämällä ojia ynnä muulla semmoisella pitivät huolta siitä, että eri sotajoukot helpommin voisivat päästä toinen toisensa avuksi ja että koko heidän sotavoimansa olisi hyvässä yhteydessä keskenään, jos hätä tulisi. Tässä työssä oli heillä useita vanhempia upseereja sekä sotamiehiä apuna, erittäinkin teki Le Balafré ahkeruudellansa itsensä huomatuksi.

Kuningas puolestaan katsoi hyväksi kursastelematta lähteä Burgundin herttuan majapaikkaan tiedustelemaan, mihinkä keinoihin nyt aiottiin ryhtyä ja mitä apua häneltä vaadittiin. Hänen tulonsa johdosta kutsuttiin sotaneuvoskunta kokoon, joka asia muuten ei olisi juolahtanut Kaarlen mieleenkään.

Nyt Durward hartaasti pyysi päästä molempien hallitsijain puheille, sanoen itsellään olevan jotain tärkeä ilmoitettavana. Hänen pyyntöönsä suostuttiinkin helposti, ja suuri oli Ludvigin kummastus, kun hän kuuli Qventin'in vakavasti ja selvin sanoin ilmoittavan, että Wilhelm de la Marck aikoi yön aikana, ranskalaisiin vaatteisiin puettuna, ranskalaisten lippujen kera, karata piirittäjien leiriin. Ludvig olisi luultavasti paljon mielemmin suonut, että tämä tärkeä sanoma olisi tullut yksistään hänen tietoonsa. Mutta kun nyt koko juttu oli tullut näin julkisesti kerrotuksi Burgundin herttuan kuullen, ei hän voinut tehdä muuta kuin virkkaa: »Tämä sanoma, lienee se sitten totta tai valhetta, on meille sangen tärkeä.»

»Eipä rahtusenkaan vertaa — eipä rahtusenkaan vertaa!» vastasi herttua huolimattomasti. »Jos siinä hankkeessa, josta tämä nuori mies puhuu, todella olisi perää, niin eipä olisi skotlantilaiseen henkivartijakomppaniaan kuuluva jousimies saattanut sitä minun tietooni.»

»Olkoon miten tahansa», sanoi Ludvig, »mutta joka tapauksessa pyytäisin teitä, serkku kulta, ja niin myös teidän upseerejanne, huomaamaan, että minä, estääkseni

tämmöisen, kenties äkkiarvaamatta päällemme tulevan ryntäyksen harmilliset seuraukset, käsken soturieni sitoa valkeat olkavyöt haarniskojen yli. — Dunois pitäköön huolen, että se käsky heti annetaan — jos nimittäin», lisäsi hän, »meidän veljemme ja ylipäällikkömme siihen suostuu.»

»Enpä siinä mitään pahaa näe», vastasi herttua, »jollei vain Ranskan ritareita pelottane saada kuulla sanottavan itseänsä »piianpaidan hihan ritareiksi».

»Sehän olisikin tässä tilaisuudessa vallan sopiva liikanimi, Kaarle veikkoseni», tokaisi Le Glorieux, »koska piikanen on aiottu urhokkaimman palkinnoksi.»

»Oikein puhuttu, herra Viisaus», virkkoi Ludvig. »Ja nyt hyvästi, serkku, minä lähden aseisiin pukeutumaan. — Mutta, sivumennen, kuinka käy, jos minä omalla kädelläni voittaisin Isabella kreivittären?»

»Kuninkaallinen majesteetti», vastasi herttua muuttuneella äänellä, »teidän pitäisi silloin tulla minun uskolliseksi flanderilaiseksi.»

»Enpä voisi», vakuutti Ludvig totisinta ystävyyttä ilmaisevalla äänellä, »tulla uskollisemmaksi kuin mitä jo olen, ja soisin vain, että voisin myös saada teidät, serkku kulta, sitä uskomaan.»

Herttua vastasi lausumalla jäähyväiset äänellä, joka kuului melkein aran hevosen korskahdukselta, kun se hypähtää, säikähtyen hyväilyä yrittävää ratsumiestä, joka pyrkii sen selkään ja siksi koettaa saada sen hiljaa seisomaan.

»Antaisin minä hänelle vaikka kaiken hänen viekkautensa anteeksi», virkkoi herttua sitten Crévecoeur'ille; »mutta sitä en voi suoda anteeksi, kun hän luulee minut semmoiseksi pölkkypääksi, että uskoisin hänen puheensa todeksi.»

Ludvig puolestaan, tultuaan takaisin majapaikkaansa, puheli myös suosikkinsa Olivier le Daim'in kanssa .— »Tuossa skotlantilaisessa», sanoi hän, »on viekkautta ja suorasukaisuutta niin sekaisin, etten oikein saa selvää hänestä. Pasques-Dieu! että hänen piti tehdä sellainen hullutus, jota en ikänä voi antaa anteeksi, ja ilmaista kelpo De la Marck'in rynnäkkötuuma herttuan, Créve-

coeur'in sekä kaikkien muiden kuullen, kun hänen olisi tullut kuiskata se minun korvaani, antaen minulle ainakin tilaisuutta valita, tahdoinko sitä auttaa vai estää?»

»Parempi on näin kuin on, kuninkaallinen majesteetti», sanoi Olivier. »Onpa tässä nyt monta teidän seuralaisjoukossanne, joiden omatunto ei sallisi burgundilaisten kimppuun käymistä ilman syytä, eikä myöskään liittoa De la Marck'in kanssa.»

»Oikein puhut, Olivier. «Onhan semmoisia hupsuja maailmassa, eikä minulla nyt ole aikaa viihdyttää heidän omantunnonvaivojansa pienoisella oman edun pulverilla. Meidän täytyy siis kaikkien pysyä rehellisinä miehinä, Olivier, ja Burgundin uskollisina liittolaisina; tänä yökautena kumminkin — aika kenties kerta tuonnee tilaisuutta parempaan leikkiin. — Mene käskemään, ettei yksikään mies saa riisua aseita päältään, ja että he, jos siksi tulee, lennättävät luotinsa niihin, jotka huutavat 'Ranska!' tai 'pyhä Denis!' aivan kuin jos kuulisivat huudettavan 'Helvettiä ja Perkelettä!' Minä itsekin käyn levolle täydessä asussa. — Ja Crawford asettakoon Qventin Durward'in vahtirivimme perimmäiseen paikkaan, lähimmäksi kaupunkia. Tulkoon hänen osakseen ensimäinen siunaus tuosta rynnäköstä, jonka hän meille on ilmoittanut — jos hänen onnensa häntä siinäkin suosii, sitä parempi hänelle. — Mutta pidä erittäin huolta Martius Galeottista, ja katso että hän pysyy varajoukossa, aivan turvallisessa paikassa. Hän on kovin uhkarohkea, ja hupsu kuin onkin, hän tahtoo yht'aikaa muka olla sekä filosofi että miekkamies. Pidä huolta kaikista näistä, Olivier, ja nyt hyvästi. — Cléryn pyhä Neitsyt ja Tours'in pyhä Martti suokoot minulle rauhallista unta!»

gin välille, jommoisenkin matkan päähän oikealle äsken mainitusta etukaupungista. Täällä seisoen hän teroitti katsettansa tunkeakseen hänen edessään olevan mustan pimeyden läpi, ja heristi korviansa, voidakseen heti huomata vähimmänkin melun, joka ilmaisisi liikettä piiritetyssä kaupungissa. Mutta Lüttich'in suuret kellot olivat jo toinen toisensa jälkeen soimisellaan ilmoittaneet, että kello oli kolme yöllä, ja kaikki oli yhä vielä hiljaa ja ääneti niinkuin haudassa.

Vihdoin viimein, kun Durward alkoi jo luulla, että rynnäkkö oli lykätty päivänkoiton aikaan, ja ajatteli ilolla, että päivän valossa olisi helpompi erottaa tuota poikkiviivalla halkaistua Orleans'in liljavaakunaa, kuului hänen korviinsa hiljainen humina niinkuin häirittyjen mehiläisten, jotka kokoontuvat pesäänsä puolustamaan. Hän kuunteli — humina ei lakannut; mutta sen ääni oli niin epäselvä ja kaikkea omituisuutta vailla, että se yhtähyvin saattoi olla tuulen huminaa jonkun kaukaisen lehdon latvoissa, tai kenties sateesta paisuneen puron solinaa, joka tavallista kovemmalla äänellä laski vetensä hidaskulkuiseen Maas-jokeen. Tämä epätietoisuus esti Durward'ia heti antamasta hätämerkkiä, sillä se, jos se ajattelemattomasti tehtiin, olisi ollut suuri rikos.

Mutta kun humina yhä koveni ja samassa ikäänkuin kuului lähenevän etukaupunkia sekä hänen omaa vahtipaikkaansa, katsoi Durward viimein parhaaksi peräytyä niin hiljaa kuin mahdollista ja kutsua enoansa, joka komensi varavahtina olevaa pientä jousimiesparvea. Kaikki kavahtivat heti jaloilleen, tehden sen niin äänettömästi kuin suinkin. Ei ollut kulunut vielä minuuttiakaan, niin oli jo lordi Crawford'kin saapunut heidän luokseen. Hän lähetti sanansaattajan kuningasta ja hänen seuralaisiaan herättämään, ja peräytti pienen joukkonsa vähän matkaa vahtivalkean taakse, etteivät he olisi näkyvissä. Humina, joka sillä välin oli jo tullut paljoa lähemmäksi, taukosi nyt yht'äkkiä kokonaan; mutta sen sijaan kuului kauempaa selvään raskasta jalkojen kopinaa suuresta etukaupungille päin marssivasta miesjoukosta. »Burgundilais-vetelykset ovat nukuksissa vahtipaikoillaan», kuiskasi

XXXVII

RYNNÄKKÖ

Hän katsoi: — luvut lukemattomat
kaupungin portist' ulos tunkivat.
Jälleenvoitettu Paratiisi.

Tuo suuri armeija, joka oli asettunut leiriin Lüttich'in edustalle, oli pian vaipunut syvimpään äänettömyyteen. Kauan aikaa vielä olivat kaikuneet lippujensa luo asettuvien sotamiesten huudot, kuuluen ikäänkuin herraansa etsivien koirien ulvomiselta. Mutta lopulla hajonneet soturit, väsyneinä päivän vaivoista, tunkeutuivat joukottain ensimäisen vastaantulevan katoksen alle, ja ne, joiden ei onnistunut semmoista löytää, vaipuivat, uuvuksissa kuin olivat, maahan muurien, pensasaitojen ynnä muiden samanlaisten satunaisten suojapaikkojen juureen, siellä odotellen aamua — aamua, jota moni heistä ei enää saanutkaan silmin nähdä. Melkein kaikki vaipuivat syvään, kuoleman tapaiseen uneen, paitsi ne harvat, jotka raukeina ja unisina pitivät vahtia kuninkaan ja herttuan majapaikkojen ympärillä. Huomispäivän vaarat ja vaivat — samoinkuin kunniantoiveet, joita monet nuorista aatelismiehistä hautoivat mielessään tuon loistavan palkinnon vuoksi, joka saisi piispan murhan kostetuksi — ne olivat nyt haihtuneet mielestä, kun kaikki makasivat väsymyksestä ja unesta tunnottomina. Niin ei ollut kuitenkaan Qventin Durward'in laita. Se tieto, että hän yksinään vain saattoi eroittaa De la Marck'in huomispäivän taistelussa — se ajatus, kuka hänelle sen tiedon oli antanut ja minkä ihastuttavan johtopäätöksen sen johdosta saattoi vetää — se ajatus, että kohtalo nyt oli manannut esille hänen elämänsä vaarallisimman, epätietoisimman hetken, mutta kuitenkin hetken semmoisen, josta sittenkin oli mahdollisuus suoriutua voittajana — ne kaikki karkottivat häneltä unenhalun ja karaisivat hänen hermojansa voimalla, joka väsymyksen voitti.

Hän oli kuninkaan nimenomaisesta käskystä asetettu äärimmäiseen vahtipaikkaan ranskalaisten leirin ja kaupun-

Crawford. »Riennä etukaupunkiin, Cunningham, herättämään noita pässinpäitä.»

»Tehkää jommoinenkin kierros taaksepäin», sanoi Durward; »sillä jos ikänä korvani on osannut ihmisten jalankopinaa erottaa, niin seisoo jo aika parvi etukaupungin ja meidän välillämme.»

»Oikein puhuttu, sievä poikaseni Qventin», kiitti ukko Crawford; »oletpa jo soturi, paljon taitavampi kuin mitä sinun ikäisestäsi saattaisi toivoa. He ovat seisahtuneet odottamaan kunnes toisetkin joutuvat perille. — Soisinpa että minulla olisi hiukkasen tietoa siitä, missä kohdassa he ovat!»

»Kyllä minä lähden hiipimään sinnepäin, korkea-arvoinen herra», sanoi Durward, »ja koetan hankkia tietoja.»

»Teepäs niin, poika kultaseni; sinulla on tarkka korva ja tarkat silmät ja hyvä tahto — mutta ole varovainen — en tahtoisi menettää sinua koko maailman tavaran tähden.»

Durward läksi hiipimään, pyssy kädessä varalta, paikkoja myöten, joita hän jo ennakolta, edellisenä iltana hämärän aikana, oli tyystin tutkinut. Hän meni yhä eteenpäin, kunnes oli saanut selville, ettei ainoastaan sangen suuri sotamiesjoukko ollut pysähtynyt kuninkaan majapaikan sekä etukaupungin keskivälille, vaan että toinenkin pienempi, erilleen lähetetty parvi oli tullut vielä edemmäksi, ollen nyt aivan likellä häntä. He kuuluivat kuiskuttelevan keskenään, ikäänkuin eivät oikein olisi tietäneet mitä nyt tehdä. Viimeinpä pari, kolme tästä parvesta erilleen lähtevää Enfants perdus (ennalta lähetettyä uskalikkoa) lähestyi häntä kahden peitsen varren matkan päähän. Durward näki nyt, ettei hänen ollut enää mahdollista heidän huomaamattansa peräytyä. Hän huusi siis ääneensä: »Qui vive?» (Kukas siellä?) ja sai vastaukseksi: »Vive Li-Li-ége! (Eläköön Lüttich!) — arvelinpa sanoa (lisäsi puhuja oikaisemalla) (Vive la France! (Eläköön Ranska!)» — Durward heti paikalla laukaisi pyssynsä — yksi mies kaatui parahtaen, ja Qventin pääsi takaisin omiensa luoksi, vaikka hänen jäljessänsä lensi koko joukko umpimähkään ammuttuja luoteja, joiden tuli epäsäännöllisellä tavalla välkähteli

vihollisparven riviä myöten, todistaen sen lukumäärän sangen suureksi.

»Sepä oli aikamiehen työ, kunnon poikani!» kehui Crawford. »Nyt, pojat, peräydytään pihaan — heitä on liian monta, että heidän kanssansa sopisi mellastella aukealla tantereella.»

He riensivät siis nyt pihaan ja puutarhaan, jossa heidän tullessaan jo kaikki oli taisteluun valmiina ja kuningas par'aikaa nousi hevosen selkään.

»Minnekä te aiotte, kuninkaallinen majesteetti?» kysyi Crawford; »parhaassa turvassahan te olette täällä oman väkenne keskellä.»

»Ei», vastasi kuningas, »minun pitää heti rientää herttuan luoksi. Hänen pitää saada luja todistus rehellisyydestämme, muuten käyvät sekä lüttichiläiset että burgundilaisetkin meidän kimppuumme.» Hevosen selkään hypättyään hän jätti ulkopuolella huvilaa seisovan väen Dunois'n haltuun, ja määräsi Crawford'in skotlantilaisten jousimiesten sekä muiden henkivartijain päälliköksi, joiden tuli puolustaa huvilaa pihoineen, puutarhoineen. Hän käski heidän tuottaa sinne kaksi falkonettia sekä kaksi muuta pientä tykkiä, jotka olivat jääneet noin virstan matkaa jäljemmäksi. Sillä välin piti heidän pitää paikkansa, vaan eivät saaneet millään muotoa rynnätä eteenpäin, vaikka onni kuinka kallistuisi heidän puolelleen. Nämät käskyt annettuaan hän ratsasti pienen saattojoukon suojaamana herttuan pääkortterille.

Syynä siihen, että kaikki tässä luetellut toimet kerittiin saada aikaan, oli Durward'in onnistunut laukahdus; sillä se oli sattunut itse huvilan isäntään, joka oli tähän paikkaan aikovan parven oppaana. Ilman tätä sattumusta olisi lüttichiläisten rynnäkkö, jos he viivähtämättä olisivat käyneet päälle, kenties onnistunut.

Durward, jolla oli käsky seurata kuninkaan mukana, sai nähdä herttuan vimmaisessa mielenkiihkossa, joka miltei oli tehdä hänet kykenemättömäksi johtajan virkaa toimittamaan juuri tällä hetkellä, jolloin se olisi ollut erittäin tarpeen. Sillä nyt tulinen käsikahakka pauhasi etukaupungissa armeijan vasemman kyljen päässä — samoin myös oli vimmaisesti rynnätty kuninkaan pää-

kortteria vastaan, leirin keskikohtaan — ja sitä paitsi ilmaantui nyt kolmas, vieläkin suurempi lüttichiläis-parvi, joka oli pujahtanut ulos jostain kaukaisemmasta muurinruhjomasta, hiljaa marssinut kaikenlaisia heille tuttuja solia, viinamäen polkuja ja kujia myöten, ja karkasi nyt oikeanpuolisen kyljen kimppuun. Burgundilaiset, säikähtyneinä siitä, kun kuulivat sekaisin huudettavan »Vive la France! (Eläköön Ranska!)» tai »Mont joie St. Denis!» ja taas »Liége! (Lüttich!)» sekä »Rouge Sanglier! (Punainen Metsäkarju!)» päättivät tästä, että heidän ranskalaiset liittolaisensa olivat ruvenneet pettureiksi ja tekivät sangen heikosti, pikemmin vain nimeksi vastarintaa. Herttua puolestaan kiroillen, niin että vaahto pursui suusta, huusi ja komensi, että piti pyssyillä sekä jousilla ampua kaikkia ranskalaisia, olivatpa ne sitten mustia tai valkeita — hän tarkoitti näet noita liinoja, jotka Ludvigin sotamiehet olivat sitoneet käsivarteensa.

Kuninkaan tulo, jonka seurassa oli vain Le Balafré, Durward sekä vielä kymmenkunta jousimiestä, palautti nyt kuitenkin herttuan luottamuksen ranskalaisiin. D'Hymbercourt, Crévecoeur sekä muut burgundilaispäälliköt, jotka siihen aikaan olivat enimmin kuuluisat ja pelätyt sodassa, riensivät innokkaasti taisteluun. Muutamat heistä läksivät hakemaan kauempana majailevia sotajoukkoja, joihin ei pelästys ollut ulottunut; toiset hyökkäsivät tulisimpaan kahakkaan, saivat miehet jälleen tottelemaan, järjestivät heidät vähitellen sotarintamaan ja masensivat päällekarkaajien vauhdin sinne tuoduilla tykeillään. Herttua itse puolestaan peuhaili etumaisessa rivissä huutaen, hakaten ja sivallellen kuin tavallinen sotamies. Ludvig sitä vastoin käyttäytyi niinkuin hätäilemättömän, tasamielisen, järkevän johtajan sopii, välttämättä vaaraa, mutta hakemattakaan sitä, ja osoittaen niin suurta neuvokkaisuutta sekä taitoa, että burgundilaiset mielellään tottelivat hänen käskyjänsä.

Taistelu oli nyt kiihtynyt sanomattoman tuliseksi ja kauheaksi. Vasemmalla kyljellä oli etukaupunki, sen jälkeen kun siellä jonkun aikaa oli vimmaisesti taisteltu, syttynyt palamaan, vaan ei edes tämä hirveä, avaralle levinnyt tulipalokaan saanut lakkautetuksi vihollisten

sotajoukkojen taistelua noiden lekkuvien kekälekasojen keskellä. Keskikohdalla ranskalainen apuvoima, vaikka ahdistuksissa suunnattoman ylivoiman alla, lennätteli joka haaralle niin lakkaamatonta ja tiheää tulta, että tuo pieni huvila välähdyksistä oikein paistoi loistavana, aivan kuin olisi tulinen marttyyrikruunu ollut sen ympärillä. Oikealla kyljellä kallistui tappelu milloin puolelle, milloin toiselle vaihtelevin menestyksin, sitä myöten kuin vereksiä apujoukkoja virtasi lisään kaupungista tai toiselta puolen Burgundin armeijan takaa. Näin jatkui taistelua viihtymättömällä vimmalla koko kolme loppumattoman pitkää tuntia, kunnes päivä, jota piirittäjät kipeästi toivoivat joutuvaksi, vihdoin koitti. Silloin juuri näyttivät vihollisen ponnistukset sekä keskikohtaa että myös oikeanpuolista kylkeä vastaan jo alkavan väsähtyä, ja muutamat tykin jyrähdykset samassa kuuluivat huvilasta.

»Menkää», käski kuningas Le Balafré'tä sekä Durward'ia, heti kun nämät paukahdukset olivat kajahtaneet hänen korvaansa. »Falkonetit ovat tulleet — huvila on nyt hyvässä turvassa, kiitos pyhälle Neitsylle! — Käskekää Dunois'n rynnätä tännepäin, painuen kuitenkin vähän lähemmäksi kaupungin muuria. Hän ottakoon kaikki meidän huovimme, paitsi mitä huvilan puolustamiseksi tarvitaan, ja tunkeutukoot näiden kovapäisten lüttichiläisten sekä kaupungin väliin, mistä heille yhä uusia voimia virtaa.»

Molemmat jousimiehet ajoivat täyttä nelistä Dunois'n ja Crawford'in luoksi, jotka, paljaaseen puolustussotaan jo kyllästyneinä, ilolla tottelivat tuotua käskyä. He ryntäsivät ulos, vieden kanssansa noin kaksisataa uljasta Ranskan ritaria knaappeinensa sekä enimmän osan skotlantilaisista jousimiehistä ja heidän seuralaisistaan. Näin tunkeutuen sotakentän poikki ja tallaten maassa makaavia haavoitettuja, pääsivät he karkaamaan suuren lüttichiläis-lauman kylkeen, joka tulisesti oli ahdistellut Burgundin armeijan oikeanpuolista sivua. Koittavan päivän valossa he näkivät, että yhä vielä vereksiä vihollisparvia virtaili ulos kaupungista, joko jatkaaksensa tappelua tässä kohdassa, taikka auttaaksensa niitä, jotka olivat kahakassa.

»Niin totta kuin on Jumala taivaassa!» huusi Crawford Dunois'lle, »jollen varmaan tietäisi, että *sinä* täällä ratsastat minun rinnallani, niin luulisin näkeväni sinut keskellä noiden rosvojen ja poroporvarien laumaa, johtaen ja järjestäen heidän joukkoaan nuija kädessä. Ei muuta erotusta kuin että jos sinä se olisit, niin olisit tavallistasi kookkaampi. Oletko varma, ettei tuo rautavaruksinen päällikkö ole sinun haamusi?»

»Minun haamuniko!» vastasi Dunois; »enpä tiedä mitä sillä tarkoitat. Mutta onpa tuolla kun onkin joku koira, joka haarniskaansa ja kilpeensä on maalannut minun vaakunani, ja häntä minä lähden heti rankaisemaan siitä hävyttömyydestä!»

»Kaikkien jalojen avujen nimessä, korkea-arvoinen herra», pyysi Durward, »jättäkää kostonne minun täytettäväkseni!»

»*Sinulleko*, nuori mies?» ihmetteli Dunois. »No sepä tosiaan oli nöyrä pyyntö. — Ei — tämmöisissä asioissa ei sijainen kelpaa.» Ja sitten, kääntyen ympäri satulassaan, hän huusi ympärillä seisoville: »Herrat Ranskan ritarit, riviin, peitset ojennuksiin! Laittakaa että nousevan auringon säteet pääsevät paistamaan noiden Lüttich'in sikolaumain ja Ardennien metsäkarju-poikueitten läpi, jotka pitävät maskeraadia meidän vanhoissa, kuluneissa vaatteissamme!»

Ritarit vastasivat kaikuvalla huudolla: »Dunois, Dunois! — Eläköön uljas Bastardi! — Orleans apuun!» Ja he ryntäsivät eteenpäin täyttä vauhtia, päälliköt etumaisena. Vaan ei ollut hätäpoikia heidän vastassaankaan. Koko suuri sotajoukko, jonka kimppuun he hyökkäsivät, oli jalkaväkeä, muutamia ratsullisia päälliköitä lukuunottamatta. Lüttichiläiset tukivat peitsiensä varret jalkojansa vastaan, ja näin, ensimäinen rivi polvillaan, toinen kyykkysillä, muiden taempain peitsenpäät ojennuksissa etumaisten päiden ylitse, he tekivät siilin tavoin vastarintaa ritarien päälleryöpsähtävälle rynnäkölle.

Harvojen vain onnistui murtaa tuon rautaisen piikkiaitauksen läpi. Niiden harvojen joukossa oli Dunois, joka iskien kannukset ratsunsa kupeisiin sai jalon orhiin hypähtämään enemmän kuin kahdentoista jalan korkeuteen

maasta, ja tuli siten vihollisjoukon keskelle, jossa hän oli likempänä sitä, jota hänen vihansa etsi. Mutta suureksi ihmeeksensä hän huomasi, että Durward yhä oli hänen vieressänsä taistellen kilpaa hänen kanssaan! Nuoruus, hurja uljuus ja luja päätös saada voitto tai surma, olivat antaneet nuorukaiselle voimaa pysytellä Euroopan parhaan ritarin rinnalla; sillä semmoiseksi Dunois'ta kehuttiin, ja syystä kehuttiinkin siihen aikaan.

Heidän peitsensä olivat pian menneet poikki, mutta lanzknecht'it eivät kestäneet heidän pitkien, raskaitten kalpojensa sivalluksia; ja itse puolestaan nämät molemmat ratsumiehet yhtä vähän kuin heidän hevosensakaan, jotka olivat täydessä rautavarustuksessa, eivät olleet milläänkään peitsenpistoksista. Dunois ja Durward ponnistelivat yhä voimiansa päästäkseen siihen paikkaan, missä tuo mies, väärä Dunois'n vaakuna kilvessänsä, taisteli taitavana ja uljaana johtajana — mutta yht'äkkiä Dunois keksi toisessa kohtaa kahakan keskellä metsäkarjun päänahan torahampaineen, De la Marck'in tavallisen päähineen. Heti hän huusi Qventin'ille: »Sinä ansaitset kunnian saada kostaa Orleans'in vaakunan puolesta! Sen työn jätän sinulle. — Balafré, auta sinäkin sisarenpoikaasi. — Vaan älköön kukaan uskaltako häiritä Dunois'n metsäkarjunpyyntiä.»

Tietysti Durward suostui ilolla tähän työnjakoon, ja kumpikin heistä läksi ajamaan omaa ajettavaansa, saaden seuraa ja apua muutamilta harvoilta huoveilta, jotka jaksoivat pysyä heidän rinnallansa.

Tähän aikaan se lüttichiläisjoukko, jota De la Marck aikoi mennä auttamaan, silloin kun Dunois'n ryntäys keskeytti hänen oman kulkunsa, oli jo menettänyt yön pimeässä saadut edut; burgundilaiset puolestaan olivat päivän valjettua alkaneet nyt osoittaa säännöllisesti harjoitetun sotavoiman etevyyttä. Lüttichiläiset pakotettiin peräytymään, vihdoin pakenemaan, ja kun he nyt rupesivat tunkeilemaan niiden päälle, jotka olivat käsikahakassa Ranskan huovien kanssa, hämmentyi kaikki tyyni sekavaksi taistelevien, pakenevien sekä takaa-ajavien virraksi, joka vieri kaupungin valleille päin ja viimein itse kaupungin sisään, tuon leveän, varustuksetto-

man vallinruhjon kautta, josta lüttichiläiset olivat lähteneet rynnäkölleen.

Durward ponnisteli yli tavallisten ihmisvoimien saavuttaaksensa miehen, jota hän ajoi takaa ja joka yhä vielä oli näkyvissä. De la Marck — sillä hän se todellakin oli, — koetti kehotuksillaan sekä esimerkillään saada taistelun uuteen vauhtiin, ja sai siinä työssään hyvää apua valitulta lanzknecht-parvelta. Le Balafré sekä muutamat hänen kumppaneistaan puolestansa koettivat pysyä Durward'in jäljessä, aika lailla ihmetellen tämän nuoren soturin tavatonta uljuutta. Juuri vallinruhjon suussa onnistui De la Marck'in vihdoin saada väkensä hetkeksi pysähtymään ja etumaiset takaa-ajajat takaisin syöstyiksi. Hänellä oli kädessään rautainen nuija, jonka iskuista jokainen, mihin se sattui, näytti sortuvan maahan, ja hän oli niin verissä, että tuskin enää oli mahdollista erottaa hänen kilvessään tuota vaakunaa, jonka näkö oli Dunois'ta vimmastuttanut.

Qventin'in ei ollut nyt enää niin vaikeata päästä kaksintaisteluun De la Marck'in kanssa; sillä korkea paikka, jossa tämä nyt seisoi ynnä hänen hirveät nuijanläimäyksensä pelottivat useimmat päällekarkaajat pois vähemmän vaarallisiin kohtiin, missä ei ollut niin ylen hurjaa vastarintaa vastassa. Mutta Durward, joka paremmin kuin muut tiesi kuinka tärkeä tuon pelottavan vihollisen voittaminen oli, hyppäsi vallinruhjon suulla hevosen selästä alas, jätti jalon oriinsa, jonka hän Orleans'in herttualta oli saanut lahjaksi, irralleen keskelle pauhua, ja kiipesi ylös vallin rauniolle Ardennien Metsäkarjun kanssa miekkaa mittailemaan. Tämä, aivan kuin hän olisi Durward'in aikomuksen arvannut, kääntyi nuorukaisen puoleen, nuija kohotettuna; näin olivat he jo käymäisillään toinen toisensa kimppuun, kun sekä kauhistuttavaa voittoriemua että epätoivoa ilmaiseva huuto antoi tiedoksi, että piirittäjät toisesta kohdasta jo alkoivat päästä kaupungin sisään, vallinrikon sortuneitten puolustajain kantapäillä. Kuultuaan tämän mieltämasentavan melun, kokosi De la Marck huudolla sekä torven torahduksella ympärilleen epätoivoisen taistelunsa toivottomat osanottajat, jätti vallinrikon ja yritti peräytyä semmoiseen kaupunginosaan,

mistä hän saattoi päästä pakoon Maasjoen taakse. Hänen omaan väkeensä kuului lukuisa joukko sotaan harjaantuneita miehiä, joilla ei ollut koskaan ollut tapana suoda armoa ja jotka eivät nyt myöskään huolineet pyytää armoa. Tässä tilaisuudessa, jossa ei näyttänyt enää olevan mitään toivoa, järjestyivät he lujasti riveihin, täyttäen koko kadun, ja näin he peräytyivät hitaasti vähä väliä seisahtuen ja torjuen takaisin takaa-ajajansa, joista moni jo alkoi poiketa turvallisempaan työhön, murtaen itselleen tietä huoneisiin ryöstämisen aikeissa. Luultavasti olisi siis De la Marck'in onnistunut vahingoittumatta suoriutua pulasta — sillä hänen valepukunsa varjeli häntä kaikkia niitä vastaan, jotka hänen päänsä kautta toivoivat saavuttavansa kunniaa ja rikkautta — jollei Durward, Le Balafré sekä vielä muutamat skotlantilaiset jousimiehet olisi aina olleet kiinteästi hänen kinterillään. Joka kerta kun lanzknecht'it seisahtuivat, syttyi aina vimmainen kahakka heidän ja jousimiesten välillä, ja joka kerta Durward pyrki aina De la Marck'in kimppuun; mutta jälkimäinen, jolla nyt oli vain poispääsö mielessä, näkyi välttävän nuorta skotlantilaista, joka halusi kaksintaistelua. Joka haaralla oli nyt häiriötä. Naisten kiljumiset ja hätähuudot sekä pelästyneitten porvarien parahdukset, kun soturit hillittömästi rupesivat nyt harjoittamaan kaikenlaista väkivaltaa, kajahtelivat kauhistavan kimakasti soturien sotakarjunnankin yli — tuo kurjuuden ja epätoivon ääni, joka kilpaili vimman ja väkivallan äänen kanssa, ja jonka olisi luullut vahvuudessa voittavan molemmat.

Juuri sillä hetkellä, kun De la Marck, peräytyessään tämän helvetintapaisen melun keskitse, oli kulkenut erään erittäin pyhänä pidetyn pienen kappelikirkon oven sivuitse, kajahtivat yht'äkkiä takaakin huudot »Ranska! Ranska!» sekä »Burgundi! Burgundi!» — ilmaisten, että piirittäjät olivat nyt tunkeutuneet tämän kapean kadun toiseenkin päähän ja että siis paluutie oli suljettu. — »Konrad», sanoi silloin De la Marck, »vie kanssasi kaikki miehet, rynnätkää koko voimalla noiden konnien päälle ja raivatkaa itsellenne tietä, jos voitte. — Minä olen hukassa, mutta onpa minussa toki vielä miestä, nyt kun en enää

minnekään pääse, ainakin ennakolta lähettämään hiiteen muutamia näistä skotlantilaisista maankuljeksijoista.»

Hänen alipäällikkönsä totteli ja riensi useitten vielä elossa olevien lanzknecht'ien kanssa kadun toiseen päähän, käydäkseen sieltäpäin lähenevien burgundilaisten kimppuun ja raivatakseen siten itsellensä pakotietä. Ainoastaan viisi, kuusi De la Marck'in parhaista miehistä jäi sinne; he olivat päättäneet kuolla johtajansa kanssa ja kääntyivät nyt skotlantilaisia jousimiehiä vastaan, joita ei myöskään ollut paljoa enemmän. »Sanglier! Sanglier! (Metsäkarju! Metsäkarju!)» huusi rosvomainen, mutta miehuullinen De la Marck, heilutellen nuijaansa. »Skotlannin herrat hoi! — Ketä teistä haluttaa saada kreivinkruunu voittosaaliikseen? — Kuka tulee Ardennien Metsäkarjun kimppuun? — Sinun, nuori poikaseni, näyttää mieli sinnepäin palavan; mutta onpas se kun onkin ensin ansaittava, ennenkuin sen päähänsä voi panna.»

Durward kuuli epäselvästi sanat, jotka osaksi jäivät onttoon kypäriin; mutta tuota nuijan heilumista oli mahdoton käsittää väärin, ja töin tuskin hän kerkesi vain pyytää enoansa sekä muita kumppaneitaan pysymään syrjässä, jos he tahtoivat olla oikeita aatelismiehiä, kun De la Marck harppasi jo häntä kohti kuin tiikeri ja samassa sivalsi nuijallansa, liikuttaen samalla sekä jalkaansa että käsivarttansa, jotta sivallus hypähtävän ruumiin painosta saisi sitä suuremman voiman. Mutta Durward, jolla oli kevyt jalka ja tarkka silmä, hyppäsi syrjään ja väisti siten läimäyksen, joka muuten, jos se olisi sattunut, olisi tuottanut hänelle kuoleman.

Nyt he hyökkäsivät toinen toisensa kimppuun, aivan kuin susi ja hurttakoira, ja kumppanit molemmin puolin jäivät jouten katselemaan, sillä Le Balafré huusi: »Rehellistä leikkiä! Kylläpä minä uskaltaisin panna sisarenpoikani tuota vastaan, vaikkapa mies olisi itse Wallacen vertainen!»

Eikä tämä kokeneen vanhan soturin luottamus ollutkaan liian suuri; sillä vaikka epätoivosta hurjistunut rosvo hosui nuijallansa taajaan niinkuin seppä takoessansa, niin nuori jousimies nopsemmilla liikkeillään sekä vikkelämmällä miekankäytöllään sai kuitenkin aina vaa-

ran vältetyksi ja iskut kostetuiksi vähemmän pauhaavan, mutta tehokkaamman aseensa kärjellä. Tästäpä viimein De la Marck'in voimat alkoivat raueta, vaikka hän oli suunnattoman väkevä, ja maa hänen allansa muuttui verilätäköksi. Mutta Ardennien Metsäkarjun miehuus ja vimma ei ollut kuitenkaan vielä lopussa; hän taisteli yhä samalla tulisella innolla, ja Durward'in voitto näytti olevan epätietoinen, kaukainen. Silloinpa yht'äkkiä eräs nainen huusi häntä nimeltä, rukoillen: »Durward, Durward! Auttakaa pyhän Neitsyen tähden!»

Durward käänsi päätään ja heti tunsi Gertrud Pavillon'in, jolta päällysvaate oli olkapäiltä revitty, ja jota eräs ranskalainen sotamies väkisin tempasi puoleensa. Se oli yksi niistä monista voittajista, jotka murtamalla oven olivat päässeet lähellä olevaan pieneen kappeliin ja olivat saaliikseen siepanneet sinne piiloutuneita pelästyneitä naisia.

»Odota minua hiukkasen!» huusi Durward De la Marck'ille, ja riensi vapauttamaan hyväntekijäänsä tilasta, jonka vaarallisuuden hän hyvin ymmärsi.

»Minä en rupea kenenkään mieliksi odottamaan!» vastasi De la Marck, heilutellen nuijaansa ja kääntyen peräytymismatkalle — iloiten luultavasti siitä, että oli päässyt näin ankarasta vihollisesta.

»Mutta minulle mieliksi täytynee sinun kuitenkin seisahtua, älä pahaksesi pane», virkkoi Le Balafré; »en salli sisarenpoikaani näin petettävän.» Näin sanoen hän sivalsi heti De la Marck'ia kahdenkäden käytettävällä miekallaan.

Durward puolestaan sai kokea, että Gertrud'in vapauttaminen ei ollutkaan niin helppoa työtä, että sen silmänräpäyksessä olisi saanut tehdyksi. Tytön kiinnikoppaaja ei ruvennutkaan hellittämään saalistansa, ja sai apua useilta kumppaneiltansa; ja Qventin, kun hän parin, kolmen muun skotlantilaisen kanssa yritti pakottaa ranskalaista luopumaan tytöstä, huomasi, että onnen ja rikkauden toivo, jonka kohtalo niin ystävällisesti oli hänelle tarjonnut, sillä välin alkoi livahtaa hänen käsistään. Kun hän vihdoin viimein oli saanut Gertrud'in vapaaksi, ei näkynyt enää ketään muuta lähellä. Kokonaan unohtaen seurakumppaninsa turvattomuuden, aikoi nyt Durward

lähteä paennutta Ardennien Metsäkarjua etsimään, niinkuin hurttakoira metsäkauriin jälkiä myöten juoksee, mutta Gertrud, tarttuen häneen kiinni epätoivonsa tuskassa, huusi: »Jos teille äitinne kunnia on rakas, niin älkää jättäkö minua tänne! — Jos te olette oikea aatelismies, saattakaa minut hyvässä turvassa isäni taloon, joka kerran antoi teille ja neiti Isabellalle suojaa! — Hänen tähtensä älkää minua hylätkö!»

Tämä rukous oli kiusallinen, mutta mahdoton sitä oli vastustaa. Durward sanoi siis sydämessään sanomattomalla katkeruudella jäähyväiset kaikille iloisille toiveille, jotka tämänpäiväisessä verisessä taistelussa olivat kiihdyttäneet häntä suurimpiin ponnistuksiin ja hänen voimiansa karaisseet, ja jotka yhteen aikaan jo näyttivät olevan toteutumaisillaan. Niinkuin vastahakoinen haltija, joka tottelee jotain taikakalua, kun hän ei voi vastustaa sen voimaa, hän saattoi Gertrud'in Pavillon'in taloon saakka, ja joutui juuri ajoissa sinne ennättääkseen turvata sekä taloa että pormestaria itseään vallattomien soturien vimmalta.

Sillä välin oli kuningas ja Burgundin herttua ajaneet kaupunkiin erään vallinrikon kautta. Molemmat olivat täysissä rautavarustuksissa; mutta jälkimäinen, verentahrassa sulkatupsusta kannustimiin saakka, karautti oriinsa selässä vimmaisesti muurin raunioitten yli; Ludvig sitä vastoin ratsasti juhlallisesti, niinkuin kirkkosaattojoukon etupäässä. He lähettivät kaikille haaroille käskyjänsä lopettaakseen jo alkaneen ryöstön ja kutsuakseen hajonneet sotajoukkonsa kokoon. Hallitsijat itse ratsastivat tuomiokirkkoon; he näet tahtoivat suoda suojaa niille sadoille kaupungin etevimmille asukkaille, jotka sieltä olivat turvaa etsineet, ja sitten, kuultuansa kiitosmessun, aikoivat pitää jonkunlaisen sotaneuvottelukokouksen.

Puuhatessaan niinkuin muutkin korkeat päälliköt, saadakseen väkensä jälleen kokoon, kohtasi Crawford Maasjoelle käyvän kadun kulmassa Le Balafrén, joka vakavasti ja hiljakseen asteli rantaa kohti, kantaen verisistä hiuksista ihmispäätä, yhtä huolettomasti kuin jos se olisi ollut metsämiehen laukku.

»Mihin nyt, Ludvig?» kysyi päällikkö. »Mihinkä tuota raadon kappaletta kuljetat?»

»Se on jäännös työstä, jonka minun sisarenpoikani alotti, melkeinpä myös jo sai valmiiksi, ja jonka minä sitten lopetin», vastasi Le Balafré — »se on veitikka, jonka minä sain tuolla hengiltä ja joka pyysi minua viemään hänen päänsä Maas-jokeen. — Ihmisillä välistä on mokomia lystejä mielitekoja, kun Manalan Matti par'aikaa heihin kyntensä iskee — ja Manalan Matin parissahan me saamme jokainen vuorossamme käydä pitkään tanssiin.»

»Ja sinä olet nyt menossa viskaamaan tuota päätä jokeen?» kysyi Crawford tarkemmin katsellen hirveätä kuolemanalaisuutemme muistutusta.

»Niin olen», sanoi Ludvig Lesly. »Jollei täytä kuolevan ihmisen pyyntöä, käypi se aina kummittelemassa, ja minä nukun mielelläni yöni rauhassa.»

»Täytyypä sinun kuitenkin antautua tuohon vaaraan alttiiksi», virkkoi Crawford; »sillä, niin totta kuin toivon pääseväni autuaaksi, tästä pallerosta riippuu enemmän kuin sinä arvaatkaan. Tule pois minun kanssani — ei sanaakaan enää — tule pois minun kanssani.»

»No, mitä siihen tulee», sanoi Le Balafré, »niin enpä luvannutkaan hänelle mitään. Sillä, totta puhuen, hänen päänsä lensi jo maahan, ennenkuin kieli vielä oli lopettanut lorunsa. Ja koska en häntä elävänä pelännyt, niin — Tours'in pyhä Martti auttakoon! — enpä pelkää häntä juuri kuolleenakaan. Sitä paitsi voin aina saada pullollisen siunattua vettä kummiltani, pyhän Martin luostarin iloiselta munkilta.»

Sen jälkeen kuin messu oli pidetty Lüttich'in tuomiokirkossa ja pelästynyt kaupunki saatu jälleen jonkinmoiseen järjestykseen, kävivät Ludvig ja Kaarle korkeitten herrojensa ympäröimänä istumaan, ja käskivät niiden astua esille, joilla oli jotain palkintoa vaadittavana tappelussa tehdyistä ansiotöistä. Kaikkein ensiksi annettiin niiden astua esille, jotka vaativat Croyen kreivikuntaa ja sen ihanaa perillistä omakseen; mutta suureksi harmiksi niille monille, jotka olivat jo luulleet olevansa aivan varmat tuosta loistavasta palkinnosta, näytti heidän vaati-

muksensa todenperäisyys olevan peitetty epätietoisuuteen ja salaisuuteen. Crévecoeur toi esiin metsäkarjun taljan, jommoista De la Marck tavallisesti oli käyttänyt päällysvaatteenaan; Dunois'lla oli halkaistu kilpi, johon De la Marck'in vaakuna oli kuvattu; samoin useimmat muutkin kehuivat surmanneensa piispan murhamiehen, todisteeksi näyttäen mikä mitäkin tunnusmerkkiä. De la Marck'in päästä luvattu kallis palkinto oli tuottanut surman jokaiselle, jonka asussa oli ollut jotain mainion päällikön asuun vivahtavaakin.

Paljon oli riitaa ja melua noiden kilpaveljesten välillä, ja Kaarle herttua, sydämessään katuen ajattelematonta lupaustaan, jolla hän oli sattuman varaan heittänyt ihanan vasallinsa käden sekä omaisuuden, alkoi jo toivoa voivansa jollakin lailla todistaa kaikki nuo ristiriitaiset vaatimukset perättömiksi. Mutta yht'äkkiä tunkeusi Crawford esiin keskelle piiriä, vetäen Le Balafré'ta perässänsä, joka kömpelönä ja hämillään seurasi häntä, niinkuin vitjoista talutettu vastahakoinen koira. Crawford huusi: »Viekää pois kaikki nuo taljanne ja turkkinne ja maalatut rautalevynne! — Se vain, joka tappoi itse metsäkarjun, saattaa tuoda esiin sen torahampaat!»

Näin sanoen hän viskasi permannolle verisen pään, jonka helposti saattoi tuntea De la Marck'in pääksi, sillä hänen eriskummalliset leukaluunsa olivat todellakin sen pedon leukaluitten näköiset, jonka mukaan hän oli nimensä saanut. Jokainen, joka De la Marck'in ennen oli nähnyt, tunsi siis heti, että tämä oli oikea pää.

Kaarle istui ääneti nurjamielisenä, synkän hämmästyksen vallassa, mutta Ludvig virkkoi: »Onpa siis, toivoakseni, joku uskollisista skotlantilaisistani saanut tämän voiton?»

»Sen on voittanut Ludvig Lesly, kuninkaallinen majesteetti, joka meidän kesken käy Le Balafré'n nimellä», vastasi vanha soturi.

»Mutta onko hän aatelis-sukua?» kysyi herttua. »Onko hän jaloa sukua? — muuten minun lupaukseni ei ulotu häneen.»

»Häijyn ruma kuvatus hän kylläkin on», virkkoi

Crawford, katsahtaen pitkän, kömpelön ja nolon jousimiehen puoleen; »mutta oikea vesa Rothes'ien sukupuusta hän sittenkin on, sen takaan — ja he ovat olleet yhtä jalosukuisia kuin suinkin joku suku Ranskassa tai Burgundissa, aina siitä ajoin kun heidän perustajastansa sepitettiin seuraava laulu:

Between the less-lee and the mair
he slew the Knight, and left him there. *

»Sitten ei siitä ole mitään pääsöä», sanoi herttua, »ja kauneimman, rikkaimman perijättären koko Burgundissa täytyy tulla tuommoisen raa'an palkkasoturin vaimoksi, tai kitua elinaikansa luostarin rautaristikon takana — ja hän on kuitenkin minun uskollisen Reginald de Croyen ainoa lapsi! — Minä olen ollut kovin ajattelematon!»

Ja hänen otsansa synkkeni, suureksi ihmeeksi hänen vasalliherroillensa, jotka ani harvoin olivat nähneet hänessä vähintäkään katumuksen merkkiä kerran tehdyn päätöksen välttämättömien seurausten johdosta.

»Malttakaa vielä hetkinen», sanoi lordi Crawford, »saattaapa kuitenkin asian laita olla parempi kuin mitä te, armollinen herttua, arvaatte. Kuulkaa vaan mitä tällä herralla on sanomista. — Puhu suusi puhtaaksi, mies — taikka hiisi sinut vieköön!» lisäsi hän Le Balafré'n korvaan.

Mutta typerä soturi, vaikka hän saattoi Ludvig kuninkaalle, jonka kanssa hän oli vanha tuttu, ilmoittaa ajatuksensa välttävästi selvillä sanoilla jos hätä niin vaati, oli nyt aivan kykenemätön lausumaan ilmi päätöstänsä loistavan seuran kuullen, jonka edessä hän seisoi. Käännyttyään puoleksi selin molempiin hallitsijoihin, päästettyään suustansa naurunhohotuksen ja väännettyään kasvonsa puheen aluksi hirvittävällä tavalla irvistykseen, hän sai viimein sanotuksi: »Santeri Souplejav» — — mutta siihen hän jo takertuikin taas.

»Älkää panko pahaksi, kuninkaallinen majesteetti ja herttuaallinen armo», virkkoi Crawford, «mutta täytyneepä minun puhua kansalaiseni ja vanhan sotakumppanini puolesta. Hänellä näet on joku profeetta hänen omassa

* Ahon ja suon välillä
hän tappoi ritarin ja jätti raadon sinne.

maassansa ennustanut, että hänen sukunsa avioliiton kautta on kohoova onnen kukkuloille. Mutta hän, niinkuin minäkin, on jo jokseenkin pahanpäiväiseksi kulunut — hän viihtyy paremmin viinikrouvissa kuin rouvien suvihuviloissa, ja hänellä, suoraan sanoen, on kaikenlaisia kasarmin tapoja ja mielitekoja, jotka tekisivät hänelle korkean arvopaikan varsin vastukselliseksi. Siksi on hän päättänyt totella minun neuvoani ja luopua oikeudestaan, joka hänelle Wilhelm de la Marck'in satunnaisena surmaajana on tarjona, sen hyväksi, joka todella esti Metsäkarjun poispääsön, nimittäin sisarenpoikansa hyväksi.»

»Sen nuorukaisen kelvollisuuden ja järkevyyden minä takaan», sanoi Ludvig kuningas, ylenmäärin iloiten siitä, että kohtalo oli näin loistavan palkinnon suonut miehelle, johon hän luuli itsellään olevan jotain valtaa. »Ilman hänen älykkäisyyttänsä ja valppauttansa me olisimme kaikki olleet hukassa — hän se huomautti meille, että lüttichiläiset viime yönä aikoivat rynnätä kaupungista.»

»Minä siis», sanoi Kaarle herttua, »olenkin hänelle hyvittäjäiset velkaa, kun hänen sanojensa totuutta epäilin.»

»Ja minä voin vakuuttaa, että hän on ollut aika uljas soturi», virkkoi Dunois.

»Mutta», keskeytti Crévecoeur, »jos lieneekin eno jonkunlainen Skotlannin gentillâtre (nurkka-aatelinen), eihän siitä välttämättömästi seuraa, että sisarenpojankin laita on sama.»

»Hän kuuluu Durward'in sukuun», selitti Crawford, »joiden esi-isä oli Allan Durward, Skotlannin ylihovimestari.»

»No, jos se on nuori Durward», virkkoi Crévecoeur, »en virka enää mitään. — Onni on kovin selvästi osoittanut pitävänsä hänen puoltaan, jotta minun kävisi kauemmin taisteleminen tuota oikullista jumalatarta vastaan. — Mutta ihmepä miten nuo skotlantilaiset kaikki, ritarista tallirenkiin asti, pitävät toinen toisensa puolta.»

»Vuorelaiset, olkapää olkapäätä vasten!» vastasi lordi Crawford, nauraen burgundilaisen ylpeyden masennukselle.

»Mutta vielä olisi tiedusteltava», sanoi Kaarle herttua

miettivästi, »millainen Croyen neidin mieli on tätä onnellista retkeilijää kohtaan.»

»Pyhä messu!» sanoi Crévecoeur. »Onpa minulla liiankin paljon syytä olettaa, että tyttö on nyt taipuvaisempi tottelemaan teidän käskyjänne, armollinen herttua, kuin edellisillä kerroilla. — Mutta miksikä en soisi tälle nuorukaiselle tätä onnea? — Äly, miehuus ja uljuus, nehän ne ovatkin saattaneet hänet voittamaan *rikkauden, korkean arvon ja kauneuden* palkinnokseen!»
